

نُورُ الْمِقْبَاسِ فِي تَفْسِيرِ عِبْنِ عَبَّاسٍ

“15 Hadis Kaynağından Derlenen”

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN
TEFSÎR-İ
İBN
ABBÂS

DERLEYEN:

Ebu't-Tahir Meccüddin Muhammed b. Ya'kûb b.

MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ



©İlkharf Yayınevi, 2016

Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

› Yararlanılan Nüshalar

- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubî's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

› İlk Harf Yayınevi, 31

Tefsir Serisi, 2/4

› ISBN

978-605-9844-78-9 (cilt: 4)

978-605-5094-88-1 (takım)

› Editör

Ersan Güngör

› Tercüme

Cevher Caduk

› Sayfa Düzeni

DBY Ajans

› Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

› Basım Tarihi

1. Baskı, İstanbul, 2016

› Baskı / Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92

(Sertifika No: 11964)

› **İLK HARF YAYINEVİ**

www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

› **Genel Dağıtım**

Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No, 14710)

İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi

No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL

Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12

www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-4-

Tercüme
Cevher Caduk

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
NEML SÜRESİ (s. 9-56)		45	32	92	55	42	85	ANKEBÛT SÜRESİ (s. 119-160)	
1	9	46	33	93	56	43	86	1	119
2	9	47	33	KASAS SÜRESİ (s. 57-118)		44	86	2	119
3	10	48	34	1	57	45	87	3	120
4	10	49	34	2	57	46	87	4	120
5	11	50	35	3	58	47	88	5	121
6	11	51	35	4	58	48	89	6	121
7	11	52	36	5	59	49	90	7	122
8	12	53	36	6	59	50	91	8	122
9	13	54	36	7	60	51	92	9	123
10	13	55	37	8	61	52	92	10	124
11	14	56	37	9	61	53	92	11	125
12	14	57	38	10	62	54	93	12	125
13	14	58	38	11	63	55	94	13	126
14	15	59	38	12	65	56	94	14	126
15	15	60	39	13	65	57	95	15	127
16	16	61	40	14	66	58	96	16	127
17	17	62	41	15	67	59	96	17	128
18	17	63	41	16	68	60	97	18	129
19	18	64	42	17	68	61	98	19	130
20	19	65	43	18	69	62	98	20	130
21	19	66	43	19	69	63	99	21	131
22	19	67	44	20	70	64	99	22	131
23	20	68	44	21	71	65	100	23	132
24	21	69	45	22	71	66	100	24	132
25	21	70	45	23	72	67	101	25	133
26	22	71	45	24	73	68	101	26	134
27	22	72	46	25	74	69	102	27	135
28	22	73	47	26	74	70	102	28	135
29	23	74	47	27	75	71	103	29	136
30	23	75	47	28	76	72	103	30	137
31	23	76	48	29	78	73	104	31	137
32	24	77	48	30	78	74	104	32	138
33	24	78	48	31	79	75	105	33	138
34	25	79	49	32	80	76	106	34	139
35	25	80	49	33	80	77	108	35	139
36	26	81	49	34	81	78	109	36	140
37	26	82	50	35	81	79	110	37	140
38	27	83	50	36	82	80	111	38	141
39	28	84	51	37	82	81	112	39	142
40	28	85	51	38	83	82	112	40	142
41	30	86	52	39	84	83	113	41	143
42	30	87	52	40	84	84	114	42	144
43	31	88	53	41	85	85	115	43	144
44	31	89	54			86	116		
		90	54			87	117		
		91	55			88	117		
								RÛM SÜRESİ (s. 161-198)	
								1	161
								2	161
								3	161
								4	162
								5	163
								6	163
								7	165
								8	166
								9	167
								10	168
								11	168
								12	169
								13	169
								14	169
								15	170
								16	170
								17	171

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
18	171	4	200	16	229	32	263	5	300	FÂTİR SÜRESİ (s. 335-366)	
19	172	5	200	17	230	33	263	6	300		
20	173	6	201	18	230	34	264	7	301	1	335
21	173	7	201	19	231	35	265	8	302	2	336
22	174	8	202	20	231	36	267	9	302	3	337
23	175	9	202	21	232	37	268	10	303	4	338
24	175	10	203	22	233	38	270	11	304	5	338
25	176	11	204	23	233	39	270	12	304	6	339
26	177	12	204	24	234	40	271	13	305	7	340
27	177	13	205	25	234	41	271	14	307	8	340
28	178	14	206	26	235	42	272	15	308	9	341
29	180	15	206	27	236	43	272	16	309	10	342
30	180	16	207	28	237	44	272	17	310	11	343
31	181	17	208	29	237	45	273	18	311	12	344
32	182	18	209	30	238	46	273	19	311	13	345
33	182	19	209	AHZÂB SÜRESİ (s. 239-296)		47	274	20	312	14	346
34	183	20	210			48	274	21	313	15	347
35	183	21	211	1	239	49	275	22	314	16	347
36	184	22	212	2	240	50	276	23	315	17	347
37	184	23	212	3	240	51	279	24	316	18	347
38	185	24	213	4	240	52	280	25	316	19	347
39	186	25	213	5	243	53	283	26	317	20	349
40	187	26	214	6	244	54	285	27	317	21	349
41	188	27	214	7	246	55	285	28	318	22	349
42	188	28	215	8	246	56	286	29	318	23	350
43	189	29	215	9	247	57	287	30	319	24	350
44	190	30	216	10	248	58	287	31	319	25	351
45	190	31	217	11	248	59	288	32	320	26	351
46	191	32	217	12	249	60	289	33	321	27	352
47	191	33	218	13	249	61	290	34	322	28	352
48	192	34	219	14	250	62	291	35	323	29	353
49	193	SECDE SÜRESİ (s. 221-238)		15	251	63	291	36	323	30	353
50	193			16	252	64	292	37	324	31	354
51	194	1	221	17	252	65	292	38	325	32	355
52	194	2	221	18	253	66	292	39	325	33	356
53	195	3	222	19	253	67	293	40	326	34	356
54	195	4	223	20	255	68	293	41	326	35	357
55	196	5	223	21	256	69	294	42	327	36	357
56	196	6	224	22	256	70	294	43	327	37	358
57	197	7	224	23	257	71	294	44	328	38	359
58	197	8	224	24	258	72	295	45	329	39	360
59	198	9	225	25	258	73	296	46	330	40	361
60	198	10	226	26	259	SEBE' SÜRESİ (s. 297-334)		47	330	41	362
LOKMAN SÜRESİ (s. 199-220)		11	226	27	260			48	331	42	363
		12	226	28	260	1	297	49	331	43	363
1	199	13	227	29	261	2	298	50	332	44	365
2	199	14	228	30	262	3	298	51	332	45	365
3	200	15	228	31	262	4	299	52	333		
								53	333		
								54	333		

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
YÂSİN SÜRESİ (s. 367-398)		47	386	10	401	59	414	108	432	157	443
1	367	48	386	11	402	60	415	109	432	158	444
2	367	49	387	12	402	61	415	110	432	159	444
3	367	50	387	13	402	62	416	111	432	160	444
4	368	51	387	14	403	63	416	112	432	161	445
5	368	52	388	15	403	64	416	113	433	162	445
6	368	53	388	16	403	65	416	114	433	163	445
7	368	54	388	17	403	66	417	115	433	164	445
8	369	55	389	18	404	67	417	116	434	165	446
9	369	56	389	19	404	68	417	117	434	166	446
10	370	57	390	20	404	69	417	118	434	167	446
11	371	58	390	21	404	70	418	119	434	168	446
12	371	59	390	22	405	71	418	120	435	169	447
13	372	60	390	23	405	72	418	121	435	170	447
14	372	61	391	24	405	73	418	122	435	171	447
15	373	62	391	25	406	74	419	123	435	172	447
16	373	63	391	26	406	75	419	124	435	173	447
17	373	64	391	27	406	76	419	125	436	174	448
18	374	65	392	28	406	77	419	126	436	175	448
19	374	66	392	29	407	78	420	127	436	176	448
20	375	67	392	30	407	79	420	128	436	177	448
21	375	68	393	31	407	80	420	129	437	178	449
22	376	69	393	32	407	81	420	130	437	179	449
23	376	70	394	33	408	82	421	131	437	180	449
24	376	71	394	34	408	83	421	132	437	181	450
25	377	72	394	35	408	84	421	133	438	182	450
26	377	73	395	36	408	85	421	134	438	ŞAD SÜRESİ (s. 451-490)	
27	377	74	395	37	409	86	422	135	438		
28	378	75	395	38	409	87	422	136	438	1	451
29	378	76	396	39	409	88	422	137	438	2	452
30	379	77	396	40	409	89	422	138	439	3	453
31	379	78	396	41	410	90	423	139	439	4	454
32	379	79	397	42	410	91	423	140	439	5	454
33	380	80	397	43	410	92	423	141	439	6	455
34	380	81	398	44	410	93	424	142	440	7	456
35	381	82	398	45	411	94	424	143	440	8	457
36	381	83	398	46	411	95	424	144	440	9	457
37	382	ŞAFFÂT SÜRESİ (s. 399-450)		47	411	96	424	145	440	10	457
38	382			48	411	97	425	146	441	11	458
39	382	1	399	49	412	98	425	147	441	12	458
40	383	2	399	50	412	99	425	148	441	13	459
41	383	3	399	51	412	100	426	149	441	14	459
42	384	4	400	52	412	101	426	150	442	15	459
43	384	5	400	53	413	102	426	151	442	16	460
44	384	6	400	54	413	103	427	152	442	17	460
45	385	7	400	55	413	104	427	153	442	18	461
46	385	8	401	56	413	105	427	154	443	19	461
		9	401	57	414	106	427	155	443	20	461
				58	414	107	428	156	443		

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
ŞÛRÂ SÛRESİ (s. 627-664)		47	658	40	684	DUHÂN SÛRESİ (s. 709-726)		44	722	28	743
1	627	48	659	41	684	1	709	45	722	29	744
2	627	49	660	42	684	2	709	46	723	30	744
3	628	50	661	43	685	3	710	47	723	31	745
4	628	51	662	44	685	4	710	48	723	32	745
5	629	52	663	45	686	5	710	49	724	33	746
6	629	53	664	46	686	6	711	50	724	34	746
7	630	ZUHRÛF SÛRESİ (s. 665-708)		47	687	7	711	51	724	35	747
8	631	1	665	48	687	8	711	52	724	36	748
9	632	2	665	49	688	9	712	53	725	37	748
10	632	3	666	50	688	10	712	54	725	AHKÂF SÛRESİ (s. 749-776)	
11	633	4	666	51	689	11	712	55	725	1	749
12	633	5	666	52	689	12	713	56	725	2	749
13	634	6	667	53	689	13	713	57	726	3	750
14	635	7	667	54	690	14	713	58	726	4	750
15	637	8	667	55	690	15	714	59	726	5	751
16	638	9	668	56	691	16	714	CÂSİYE SÛRESİ (s. 727-748)		6	752
17	639	10	668	57	692	17	714	1	727	7	752
18	639	11	669	58	695	18	714	2	727	8	753
19	640	12	669	59	696	19	715	3	728	9	754
20	640	13	670	60	696	20	715	4	728	10	756
21	641	14	670	61	697	21	715	5	729	11	757
22	642	15	671	62	698	22	716	6	729	12	758
23	643	16	671	63	698	23	716	7	730	13	758
24	646	17	672	64	699	24	716	8	730	14	759
25	647	18	672	65	699	25	716	9	731	15	759
26	648	19	672	66	700	26	717	10	731	16	762
27	648	20	673	67	700	27	717	11	732	17	763
28	649	21	674	68	700	28	717	12	732	18	764
29	649	22	674	69	701	29	717	13	733	19	765
30	650	23	675	70	701	30	718	14	734	20	765
31	650	24	675	71	701	31	718	15	734	21	766
32	650	25	676	72	702	32	718	16	735	22	767
33	651	26	676	73	702	33	719	17	735	23	767
34	651	27	676	74	703	34	719	18	736	24	768
35	652	28	677	75	703	35	719	19	737	25	769
36	652	29	677	76	703	36	719	20	738	26	770
37	653	30	678	77	703	37	720	21	738	27	770
38	653	31	678	78	704	38	720	22	739	28	771
39	654	32	678	79	704	39	721	23	740	29	772
40	654	33	679	80	705	40	721	24	741	30	772
41	655	34	680	81	705	41	721	25	741	31	773
42	655	35	681	82	705	42	721	26	742	32	774
43	656	36	681	83	706	43	722	27	743	33	774
44	656	37	683	84	706					34	775
45	657	38	683	85	707					35	775
46	658	39	683	86	707						
				87	708						
				88	708						
				89	708						

سورة النمل
27- NEML SÛRESİ

Kendisinde neml/karınca'nın zikredildiği suredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 93, sözcük sayısı 1.149 ve harf sayısı ise 4.767'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

طَسْ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1- “Tâ, Sîn. Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Neml Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طَسْ } “Tâ, Sîn.” Diyor ki, “Tâ”, O'nun gücü ve kudreti; “Sîn”, yücelik ve üstünlüğüdür. “Tâ sîn”in kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ } “Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir.” Kuşkusuz bu sûre âyetlerdir, Kur'an'dır, helal ve haramı açıklayan kitaptır.

هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- “Mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.”

{ هُدًى } “Bir hidayet rehberi.” Sapıklıktan bir kurtuluş.

{ وَبُشْرَى } “Ve bir müjdedir.” Cennetle.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü'minler için.” İmanlarında dosdoğru olanlar için.

﴿ ٣ ﴾ الَّذِينَ يَتِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

3- “O kimseler namazı kılan, zekâtı veren ve onlar ahirete kesin olarak inananlardır.”

Ardından onların özelliklerini belirterek şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ يَتِيمُونَ الصَّلَاةَ } “O kimseler namazı kılan.” Beş vakit namazı, abdesti, rükûu, secdesi ve kendisinde vacip olan şeylerle eksiksiz kılan.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ } “Zekâtı veren.” Mallarının zekâtını verenlerdir.

{ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Ve onlar ahirete.” Ölümünden sonra dirilişe, cennete, cehennem ateşine.

{ هُمْ يُوقِنُونَ } “Kesin olarak inananlardır.” Tasdik edenlerdir.

﴿ ٤ ﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ

4- “Biz, ahirete iman etmeyenlerin işlerini kendilerine süslü göstermişizdir. Bu yüzden şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar!”

{ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Biz, ahirete iman etmeyenlerin.” Ölümünden sonra dirilişe iman etmeyen Ebû Cehil ve ashabının.

{ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ } “İşlerini kendilerine süslü göstermişizdir.” Küfür halindeyken yaptıklarını.

{ فَهُمْ يَعْمَهُونَ } “Bu yüzden şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar.” Hakkı görmeksizin şaşkınca geçirirler.

﴿ ٥ ﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخَسَرُونَ

5- “İşte bunlar için azabın en kötüsü vardır. Bunlar, ahirette de en çok ziyana uğrayacak olanlardır.”

{أُولَٰئِكَ} “İşte.” Bu niteliğin ehli.

{الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ} “Bunlar için azabın en kötüsü vardır.” Cehennem azabında şiddetli azap.

{وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ} “Onlar, ahirette de.” Kıyâmet gününde.

{هُمْ الْأَخْسَرُونَ} “En çok ziyana uğrayacak olanlardır.” Cennetin kaybedilmesi ve cehenneme girişle aldananlardır.

وَأَنَّكَ لَتَلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

6- “Şüphe yok ki, sen bu Kur’an’a, hikmet sahibi olan ve her şeyi bilen (Allah) tarafından erdiriliyorsun.”

{وَأَنَّكَ} “Şüphe yok ki, sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لَتَلَقَّى الْقُرْآنَ} “Bu Kur’an... tarafından.” erdiriliyorsun. Diyor ki, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) sana Kur’an ile inmektedir.

{مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ} “Hikmet sahibi olan (Allah).” Emrinde ve hükümünde.

{عَلِيمٍ} “Ve her şeyi bilen.” Mahlukâtını.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لَأَهْلِيهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

7- “Hani bir zaman Musa ailesine şöyle demişti: ‘Ben uzakta bir ateş gördüm, size oradan bir haber getireceğim ya da size bir ateş koru getireceğim, umulur ki, ısınırsınız.’”

{إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لَأَهْلِيهِ} “Hani bir zaman Musa ailesine şöyle demişti.” Yolunu şaşırınca.

{ اِنِّيْ اَنْتُ نَارًا } “Ben uzakta bir ateş gördüm.” Yolun sol tarafından bir ateş gördüm. Burada bekleyiniz.

{ سَاۡتِيْكُمْ } “Size getireceğim.” Ta ki size getireyim.

{ مِنْهَا } “Oradan.” Ateşin yanından.

{ بِخَبَرٍ } “Bir haber.” Yoldan.

{ اَوْ اَتِيْكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ } “Ya da size bir ateş koru getireceğim.” Bir kor ateş.

{ لَعَلَّكُمْ تَضْطَلُوْنَ } “Umulur ki, ısınırsınız.” Ta ki, ısınasınız diye. Bu zaman dilimi kışın şiddetli soğukunda idi.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ
اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

8- “Oraya gelince şöyle seslenildi: ‘Ateşin bulunduğu yerde ve çevresinde olanlar mübârek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır!’”

{ فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ } “Oraya gelince şöyle seslenildi: ‘Ateşin bulunduğu yerde olanlar mübârek kılınmıştır.’” Diyor ki, ateş mübarek kılındı.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا } “Ve çevresinde olanlar.” Melekler. Abdullah ibn Mes’ud’un kıraati bu şekilde idi. Denilmiştir ki, ‘Nurdan bu nur mübarektir.’

Ayrıca şöyle de denilmiştir: Talepte bulunan kimse yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) mübarek kılınmıştır. Onun çevresinde ikamet eden melekler.

{ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ } “Allah, eksikliklerden uzaktır.” Allah Teâlâ münezzehtir.

{ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Cinlerin ve insanların efendisi.

يَا مُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

9- “Ey Musa! Gerçek şu ki, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah benim!”

{ يَا مُوسَى إِنَّهُ } “Ey Musa! Gerçek şu ki.” Seni davet eden.

{ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstün, olan Allah benim.” Bana iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi.” Benden başkasına ibadet edilmeyecek şekilde verdiğim emrimde ve hükmümde.

وَالْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

10- “‘Asanı yere at!’ (Musa), onun bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. (Dedik ki): ‘Ey Musa, korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.’”

{ وَالْقِ عَصَاكَ } “Asanı yere at.” Elinden yere bırak. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) da yere bıraktı.

{ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ } “(Musa), hareket ettiğini görünce.” Hareket ettiğini.

{ كَأَنَّهَا جَانٌّ } “Onun bir yılan gibi.” Ne küçük ne de büyük olan bir yılan.

{ وَلَّى مُدْبِرًا } “Dönüp kaçtı.” Yılandan kaçarak arkasını döndü .

{ وَلَمْ يُعَقِّبْ } “Arkasına bakmadan.” Yılandan korkusundan dolayı yılanı yönelmedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ يَا مُوسَى لَا تَخَفْ } “(Dedik ki): ‘Ey Musa, korkma.’” Ondan.

{ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ } “Çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.” Benim katımda.

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾

11- “Ancak kim haksızlık yapar, sonra işlediği kötülüğün yerine iyilik yaparsa, (ona karşı da) ben çok bağışlayan, çok merhametli olanım!”

{إِلَّا مَنْ ظَلَمَ} “Ancak kim haksızlık yapar.” Zulmedip de.

{ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ} “Sonra işlediği kötülüğün yerine iyilik yaparsa.” Sonra bunun ardından tevbe ederse bu da korkmaz.

{فَأِنِّي غَفُورٌ} “(Ona karşı da) ben çok bağışlayan.” Tevbe eden kim-senin kusurundan geçerim.

{رَحِيمٌ} “Çok merhametli olanım.” Tevbe üzere vefat eden kim-seye.

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾

12- “Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun’a ve kavmine (git). Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.”

{وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ} “Elini koynuna sok.” Koltuk altına.

{تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ} “Kusursuz olarak bembeyaz çıksın.” Alacasız olarak. Git.

{فِي تِسْعِ آيَاتٍ} “Dokuz mucize ile.” Dokuz mucize ile birlikte git.

{إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ} “Firavun’a ve kavmine (git).” Kıptilere.

{إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ} “Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.” Kâfir.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾

13- “Böylece, mucizeler onların gözleri önüne gelince, ‘Bu apaçık bir sihirdir!’ dediler.”

{ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا } “Böylece, mucizeler onların gelince.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) mucizelerle.

{ مُبْصِرَةً } “Gözleri önüne.” Ardi sıra açıklayıcı olarak.

{ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ } “Bu apaçık bir sihirdir, dediler.” Ey Musa! Bize getirdiğin şey apaçık bir yalandır.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

14- “Vicdanları bunların (doğruluğuna) tam olarak kanaat getirdiği halde, sırf zulüm ve böbürlenme yüzünden onları bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!”

{ وَجَحَدُوا بِهَا } “Onları bile bile inkâr ettiler.” Âyetlerin bütününe.

{ وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ } “Vicdanları bunların (doğruluğuna) tam olarak kanaat getirdiği halde.” Kendileri bu mucizelerin Allah katından olduğuna kesin bir şekilde kanaat getirdikten sonra.

{ ظُلْمًا } “Sırf zulüm yüzünden.” Muhalefet ve zulüm yüzünden.

{ وَعُلُوًّا } “Ve böbürlenme.” Diyor ki, büyükenerek ve kibirlenerek.

{ فَانظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ } “Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna.” Müşrik Firavun’un ve kavminin durumlarının sonuna. Nasıl da onları denizde helak ettik.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى
كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

15- “Andolsun biz, Davud’a ve Süleyman’a bir ilim verdik. Onlar, ‘Bizi mü’min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a hamd olsun!’ dediler.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun biz, verdik.” Bahsettik.

{ دَاوُدَ } “Davud’a.” İsa oğlu Davud (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَسَلَّيْمُنْ } “Ve Süleyman’a.” Davud oğlu Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ عِلْمًا } “Bir ilim.” Peygamberlik bir anlayış ve hükmetme.

{ وَقَالَا } “Onlar, dediler.” Her birisi söyledi.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamd olsun.” Şükür ve lütuf Allah’a aittir.

{ الَّذِي فَضَّلَنَا } “Bizi üstün kılan.” İlim ve peygamberlikle.

{ عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’min kullarının birçoğundan.”

وَوَرِثَ سُلَيْمُنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِّمْنَا مَنَظِقَ الطَّيْرِ وَأَوْتَيْنَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

16- “Süleyman, Davud’a mirasçı olup dedi ki: ‘Ey insanlar! Bize kuş-dili öğretildi ve bize her şeyden (bir pay) verildi. Gerçekten bu apaçık lütuftur!’”

{ وَوَرِثَ سُلَيْمُنُ دَاوُدَ } “Süleyman, Davud’a mirasçı olup.” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’ın evladlarının arasından Davud’un hükümranlı-ğına mirasçı oldu. Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’ın 19 çocuğu bulunmakta idi.

{ وَقَالَ } “Dedi ki.” Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِّمْنَا } “Ey insanlar! Bize öğretildi.” Bize anlaşılır kılını.

{ مَنَظِقَ الطَّيْرِ } “Kuşdili.” Kuşların kelamı.

{ وَأَوْتَيْنَا } “Ve bize verildi.” Bahşedildi.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyden (bir pay).” Memleketimdeki her şeyin ilmi.

{ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ } “Gerçekten bu apaçık lütuftur.” Allah Teâlâ’dan bana büyük bir lütuftur.

﴿١٧﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ

17- “Hem Süleyman’a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmıştı; hepsi bir arada düzenli olarak sevk ediliyordu.”

{ وَحُشِرَ } “Toplanmıştı.” Boyunduruk altına verilmiş ve toplanmıştı.

{ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ } “Hem Süleyman’a orduları.” Toplumları.

{ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ } “Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan. Hepsi bir arada düzenli olarak sevk ediliyordu.” En son bireyleri toplanıncaya kadar onların ilki bekletilirdi.

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا

﴿١٨﴾ مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

18- “Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca dedi ki: ‘Ey karıncalar, haydi yuvalarınıza girin de Süleyman ve orduları, farkına varmadan sizi ezmesin!’”

{ حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ } “Karınca vadisine geldikleri zaman.” Şam diyarında içinde karıncaların bulunduğu bir vadiden geçiyorlardı.

{ قَالَتْ نَمْلَةٌ } “Bir karınca dedi ki.” Topal, aksak bir dişi karınca. Bu karıncaya münzire deniliyordu.

{ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ } “Ey karıncalar, haydi yuvalarınıza girin de.” Yuvalarınıza.

{ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ } “Sizi ezmesin.” Sizi kırmamasın ve sizi gömmesin.

{ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Süleyman ve orduları, farkına varmadan.” Sizin farkınızda olmadan.

Denilmiştir ki, Onlar yani Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın ordusu, karıncanın sözünü hissetmedikleri halde.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي
أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي
بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

19- "(Süleyman) onun bu sözüne tebessüm edip gülümseyerek şöyle dedi: 'Ey Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimetine şükretmeye, senin hoşnut olacağın sâlih amel işlemeye beni muvaffak kıl. Rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat!'"

{ فَتَبَسَّمَ } "(Süleyman) tebessüm edip." Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm).

{ ضَاحِكًا } "Gülümseyerek." Şaşıarak.

{ مِنْ قَوْلِهَا } "Onun bu sözüne." Dişi karıncanın sözünden. Zira Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) dişi karıncanın sözünü bir tek kendisi anladı.

{ وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي } "Şöyle dedi: Ey Rabbim! Beni muvaffak kıl." Bana ilham et.

{ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ } "Nimetine şükretmeye." Nimetinin şükrünü eda etmeye.

{ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ } "Bana verdiğin." Tevhidi bana lütuf olarak verdiğin.

{ وَعَلَى وَالِدَيَّ } "Ve ana babama." Tevhidi.

{ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا } "Sâlih amel işlemeye." Halis.

{ تَرْضَاهُ } "Senin hoşnut olacağın." Kabul edeceğin amel.

{ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ } "Rahmetinle beni kat." Fazlına.

{ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ } “İyi kullarının arasına.” Cennette gönderilmiş olan resûl kullarıyla birlikte.

٢٠ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ

20- “(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve dedi ki: ‘Hüdhüd kuşunu niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?’”

{ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ } “(Süleyman) kuşları gözden geçirdi.” Kuşları kontrol etti. Ancak Hüdhüd kuşunu yerinde görmedi.

{ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ } “Ve dedi ki: ‘Hüdhüd kuşunu niçin göremiyorum?’” Yerinde göremiyorum.

{ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ } “Yoksa kayıplara mı karıştı?” Diyor ki, kuşlar arasından gaip olanlardan mı oldu?

٢١ لَاَعَذِّبُنَّهٗ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَدْبَحْنَهُ أَوْ لِيَأْتِنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

21- “Andolsun ki, ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını şiddetli azapla iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!”

{ لَاَعَذِّبُنَّهٗ عَذَابًا شَدِيدًا } “Andolsun ki, onun canını şiddetli azapla iyice yakacağım.” Yeminler olsun ki, tüylerini yolacağım. Kuşların azabı bu idi.

{ أَوْ لَا أَدْبَحْنَهُ } “Yahut onu boğazlayacağım.” Bıçakla.

{ أَوْ لِيَأْتِنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ } “Ya da bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek.” Apaçık bir özür.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ

بَنِي يَمِينَ

22- “Çok geçmeden (hüdhüd kuşu) geldi ve ‘Ben, senin bilmediğin bir şey öğrendim; sana Sebe’den güvenilir bir haber getirdim.’ dedi.”

{فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ} “Çok geçmeden (hüdhüd kuşu) geldi.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) fazla beklememişti ki, Hüdhüd kuşu ona geldi.

{فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ} “Ve ‘Ben, senin bilmediğin bir şey öğrendim’ dedi.” Ey Melik! Ulaşmadığın bir bilgiye ulaştım ve bilmediğin bir bilgiyi elde ettim.

{وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ} “Sana Sebe’den getirdim.” Sebe’ şehrinden.

{بِنَبَأٍ يَقِينٍ} “Güvenilir bir haber.” Gerçek ve ilginç bir haber.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ

23- “Ben (orada) bir kadın buldum. Onları yönetiyor, kendisine her türlü imkân verilmiş ve büyük bir tahtı var!”

{إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ} “Ben (orada) bir kadın buldum. Onları yönetiyor.” Kendisine Belkis deniliyor.

{وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ} “Kendisine her türlü imkân verilmiş.” Kendi ülkesinde herşeyin bilgisi kendisine bahşedilmiş.

{وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ} “Ve büyük bir tahtı var.” Cevherlerle, inciyle, altın, gümüş vd. değerli madenlerle bezenmiş büyük güzel bir tahtı var.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, (وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: “Güzel sanatlı, değeri pek pahalı büyük bir tahtı vardı, demektir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Neml Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ) “Ve büyük bir tahtı var!” buyruğu hakkında Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs’tan, şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Güzel bir tahtı vardır.”

Dedi ki; “Güzel sanatlıydı. Tahtı altından ayakları inci ve cevherdendi.” Tefsirü't-Taberî, c. 19, s. 148.

c) Bu âyetler Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın Yemen Melikesi Belkis ile olan kıssasında geçmektedir. İbn Abbâs’ın tefsirinde Belkis’in tahtına yönelik açıklama bulunmaktadır. İbn Abbâs tahtın azametına dikkat çekmektedir. Fakat bu azamet, tahtın büyüklüğünden daha çok belirtilen mücevherlerle ve tezyinatlarla süslenmiş olmasıdır.

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Onun ve kavminin, Allah’ı bırakıp güneşe secde ederken buldum. Şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterip, kendilerini yoldan çıkarmış! Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar!”

{ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ } “Onun ve kavminin, güneşe secde ederken buldum.” Güneşe ibadet ettiklerini.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ } “Allah’ı bırakıp. Şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterip.” Güneşe ibadet etmelerini Şeytan kendilerine süslemiş.

{ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ } “Kendilerini yoldan çıkarmış.” Şeytan onları hak hidayet yolundan engellemiş.

{ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ } “Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar.” Hak hidayet yolunu.

أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

25- “(Şeytan böyle yapmış ki) onlar, göklerde ve yerde, gizli olanları açığa çıkaran, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah’a secde etmesinler!”

{ أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ } “(Şeytan böyle yapmış ki) onlar, Allah’a secde etmesinler.” Onlara dedim ki; ‘Dikkat edin ey şu kimseler Allah’a secde ediniz.’

Bu sözün Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın sözü olduğu da söylenmiştir. Diyor ki, Niçin şu niteliklerin sahibi olan Allah’a secde etmiyorlar?

{ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ } “Gizli olanları açığa çıkaran.”² gizlenen şeyi.

² “Ellezi” ism-i mevsulu tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde.” Yağmur.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Bitki.

{ وَبِعَلَّمَ مَا تُخْفُونَ } “Gizlediğiniz şeyleri bilen.” Gizledikleri hayır ve şerri.

{ وَمَا تُعْلِنُونَ } “Ve açıkladığınız şeyleri.” Açığa vurduğunuz hayır ve şerri.

﴿ ٢٦ ﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

26- “Oysa Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın sahibidir.”

{ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ } “Oysa Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın sahibidir.” Büyük serginin.

﴿ ٢٧ ﴾ قَالَ سَتَنْظُرُونَ أَصَدَقْتُ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

27- “Süleyman dedi: ‘Şimdi sen doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz!’”

{ قَالَ } “(Süleyman) dedi.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) Hüdühüd’e söyledi.

{ سَتَنْظُرُونَ } “Göreceğiz.” Sözlerinde.

{ أَصَدَقْتُ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ } “Şimdi sen doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın?”

﴿ ٢٨ ﴾ اذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَاَلْقِهِ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ

28- “Şu mektubumu al, onlara götür! Sonra onlardan bir süre uzak dur! Ne sonuca varacaklarına bak!”

{ اذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَاَلْقِهِ إِلَيْهِمْ } “Şu mektubumu al, onlara götür.” Onlara bırak.

{ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ } “Sonra onlardan bir süre uzak dur.” Onların seni göremeyecekleri bir şekilde kenara çekil.

{ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ } “Ne sonuca varacaklarına bak.” Diyorlar, nasıl karşılık veriyorlar ve benim mektubuma nasıl icabet ediyorlar. Hüdühüd, Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emrettiği şekilde davrandı. Belkıs, Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın mektubunu aldı ve kavminin karşısına çıktı.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

29- “(Süleyman’ın mektubunu alan Sebe’ melikesi) dedi ki: ‘Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı.’”

{ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ } “(Süleyman’ın mektubunu alan Sebe’ melikesi) dedi ki: ‘Ey ileri gelenler.’” Reisler.

{ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ } “Bana çok önemli bir mektup bırakıldı.” Mühürlenmiş.

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾

30- “O (Mektup), Süleyman’dan gelmekte, Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla başlamaktadır.”

{ إِنَّهُ } “O (Mektup).” Unvanı/başlığı.

{ مِنْ سُلَيْمَانَ } “Süleyman’dan (gelmekte).” İlk satırı.

{ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ } “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla, (başlamaktadır).”

أَلَّا تَغْلُوا عَلَيَّ وَاتُّونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

31- “Bana karşı büyüklük taslamayın ve bana boyun eğmiş olarak gelin! (diye yazıyor).”

{ أَلَا تَعْلَمُوا عَلَيَّ } “Bana karşı büyüklük taslamayın.” Bana karşı tekebbür etmeyiniz.

{ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ } “Ve bana boyun eğmiş olarak gelin, (diye yazıyor)” Boyun eğerek, sulh göstermeye çalışarak geliniz. Mektupta bulunan şeyler yazılıdır.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ ﴿٣٣﴾

32- “(Sonra Belkis) dedi ki: ‘Ey ileri gelenler! Bu işimde bana bir fikir verin; çünkü ben, siz yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam.’”

{ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ } “(Sonra Belkis) dedi ki: ‘Ey ileri gelenler.’” Reisler/liderler.

{ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي } “Bu işimde bana bir fikir verin.” Bana işim hakkında haber veriniz. Âyetin, benimle müşavere ediniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا } “Çünkü ben, hiçbir işi kestirip atmam.” Bir iş yapıcı değilim.

{ حَتَّى تَشْهَدُونِ } “Siz yanımda olmadan.” Ta ki, benim yanımda bulunmadığınız ve benimle görüş alış-verişinde bulunmadığınız müddetçe.

قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

33- “Onlar dediler: ‘Biz güçlü kişileriz ve zorlu savaş adamlarınız; ama buyruk senindir. Artık ne söyleyeceğine sen bak.’”

{ قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً } “Onlar dediler: ‘Biz güçlü kişileriz.’” Silahlı.

{ وَأُولُوا بِأَسْ شَدِيدٍ } “Ve zorlu savaş adamlarıyız.” Savaşla.

{ وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ } “Ama buyruk senindir.” Diyor ki, işimiz senin emrine tabidir.

{ فَأَنْظِرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ } “Artık ne söyleyeceğine sen bak.” Ta ki, bize emretmiş olduğu şeyi yapalım. Ancak Belkis hikmete uygun bir şekilde konuşarak şöyle dedi.

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَ أَهْلِهَا
أَذَلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

34- “(Belkis) dedi: ‘Doğrusu, krallar bir ülkeye girince, orayı karıştırlar ve halkının ulularını alçaltırlar. Herhalde, onlar da böyle yapacaklardır!’”

{ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ } “(Belkis) dedi: ‘Doğrusu, krallar.’” Yeryüzünün kralları.

{ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً } “Bir ülkeye girince.” Savaş ve çarpışma ile zorla girdiklerinde.

{ أَفْسَدُوهَا } “Orayı karıştırlar.” Orasını viraneye dönüştürürler.

{ وَجَعَلُوا أَعْرَ أَهْلِهَا أَذَلَّةً } “Ve halkının ulularını alçaltırlar.” Dövme, öldürme ve bunların dışındaki şeylerle.

{ وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ } “Herhalde, onlar da böyle yapacaklardır.” Allah Teâlâ buyurdu ki, böyle yaparlar. Yani yeryüzünün büyükleme ile kralları.

وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Ben, onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler!”

{ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ } “Ben, onlara göndereyim de.” Süleyman’a.

{بِهَدِيَّةٍ فَتَاظِرَةٌ} “Bir hediye. Bakayım.” Gözetleyeyim.

{بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ} “Elçiler ne ile dönecekler.” Elçiler.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ قَالَ أَتُمِدُّونَ بِمَالٍ فَمَا آتَيْنِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَيْكُمْ
بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾

36- “(Elçiler hediyelerle) gelince, Süleyman dedi ki: ‘Siz bana mal ile yardım etmek mi istiyorsunuz? Allah’ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Belki siz hediyenizle seviniyorsunuz!’”

{سُلَيْمَنُ فَلَمَّا جَاءَ} “(Elçiler hediyelerle) gelince.” Belkıs’ın elçisi Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’a gelince.

{قَالَ} “Süleyman dedi ki.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{أَتُمِدُّونَ بِمَالٍ} “Siz bana mal ile yardım etmek mi istiyorsunuz?” Hediye ile.

{فَمَا آتَيْنِيَ اللَّهُ} “Allah’ın bana verdiği.” Allah Teâlâ’nın bana bahşetmiş olduğu mülk ve peygamberlik.

{خَيْرٌ} “Daha hayırlıdır.” Daha faziletlidir.

{مِّمَّا آتَيْكُمْ} “Size verdiğinden.” Size bahşetmiş olduğu maldan.

{بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ} “Belki siz hediyenizle seviniyorsunuz.” Size geri verildiğinde sevineceğiz.

إِذْ جَعَلَ إِلَهُمُ فَلَنَاتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا
أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- “(Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak oradan çıkarırız!”

{ اَرْجِعْ إِلَيْهِمْ } “(Ey elçi!) Onlara dön.” Onların hediyeleriyle.

{ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ } “İyi bilsinler ki, ordularla gelir.” Topluluklarla.

{ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا } “Kendilerine asla karşı koyamayacakları.” Onları karşılamaya herhangi bir şekilde takatleri bulunmaz.

{ وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا } “Onları oradan çıkarırız.” Sebe’ Yurdundan.

{ أَذَلَّةٌ } “Aşağılanmış.” Elleri boyunlarına bağlanmış olarak.

{ وَهُمْ صَاغِرُونَ } “Ve küçük düşürülmüş olarak.” Zeliller olarak.

﴿ ٣٨ ﴾ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

38- “(Süleyman danışmanlarına) dedi ki: ‘Ey ileri gelenler! Onlar teslim olup bana gelmezden önce, hanginiz o kraliçenin tahtını bana getirebilir?’”

{ قَالَ } “(Süleyman danışmanlarına) dedi ki.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا } “Ey ileri gelenler! hanginiz o kraliçenin tahtını bana getirebilir?” Belkıs’ın tahtı ile.

{ قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ } “Onlar teslim olup bana gelmezden önce.” Teslim olmuş ve musalih olarak gelmeden önce.³

³ a) İmam Buhârî der ki, (مُسْلِمِينَ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: “İtaat ediciler olarak demektir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Neml Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 161.

b) (مُسْلِمِينَ) sözcüğünün iki anlamı vardır. Biri, terimsel anlam diğeri ise sözlük anlamı. İşte İbn Abbâs âyette geçen “müslimîn” sözcüğünün Müslüman olmak anlamında değil de sözlüksel anlamı olan boyun eğmek ve itaat etmek anlamına geldiğini söyler. Yemen Melikesi Belkıs, beraberinde Yemen büyükleriyle birlikte itaat edici ve boyun eğmiş olarak Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’a geldi. Belkıs, Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın saltanatının azametini görüp de bunun ancak Allah’ın desteğiyle olabileceğini kavrayınca Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın salt bir kral olmadığını anladı ve onun bir peygamber olduğu gerçeğini de görerek boyun eğdi, iman etti. Allah Teâlâ onun Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın

قَالَ عَفْرِيتٌ مِنَ الْجِنَّ أَنَا أَتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٍّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾

39- “Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin), ‘Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten buna gücüm yeter, ben güvenilir biriyim.’ dedi.”

{ قَالَ عَفْرِيتٌ } “Bir ifrit (kötü bir cin), dedi.” Şiddetli.

{ مِنَ الْجِنَّ } “Cinlerden.” Bu cinin adı Amr idi.

{ أَنَا أَتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ } “Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm.” Yargı için meclisinden kalkmadan önce. Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın yargı meclisi gündüzün yarısına kadar idi.

{ وَإِنِّي عَلَيْهِ } “Gerçekten buna.” Yüklenmeye.

{ لَقَوِيٍّ أَمِينٌ } “Gücüm yeter, ben güvenilir biriyim.” Tahttaki cevherler, inciler, altın ve gümüşler konusunda. Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu ki, ‘Hayır ben bundan daha hızlı olmasını istiyorum.’

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَأَهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَ شْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي

غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- “Yanında Kitap’tan ilim bulunan biri ise ‘Sen gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm’ dedi. (Süleyman), tahtı yanı

sarayına girişini şu sözlerle aktarmaktadır: قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَوَّدٌ مِنْ فَوَارِيزٍ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَ شْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ “Ona, ‘Köşke gir!’ denildi. Köşkü görünce, zeminini su sandı ve eteğini çekti. Süleyman dedi: ‘Bu billurdan yapılmış, şeffaf bir zemindir.’ Melike dedi ki: ‘Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Artık Süleyman ile birlikte, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a teslim oldum!’” (27/en-Neml/44).

başında kurulmuş görünce, dedi ki: ‘Bu Rabbimin lütfundandır. Kendisine şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak istiyor. Her kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse bilsin ki Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir, çok kerem sahibidir.”

{ قَالَ الَّذِي عَنْهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ } “Yanında Kitap’tan ilim bulunan biri ise, dedi.” Allah Teâlâ’nın en büyük ismi ‘Yâ Hayyu Ya Kayyum’ idi. Yanında ilim bulunan Asîf ibn Berhiya idi.

{ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ } “Sen gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm.” Uzaktan görmüş olduğun şeye ulaşmadan önce.

{ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقَرًّا } “(Süleyman), tahtı kurulmuş görünce.” Sabit olarak.

{ عِنْدَهُ } “Yanı başında.” Belkıs’ın tahtını kendi arşının yanı başında.

{ قَالَ } “Dedi ki.” Asîf’a dedi ki.

{ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي } “Bu Rabbimin lütfundandır (diye).” Rabbimin lütfundandır.

{ لِيَبْلُوَنِي } “Beni sınamak istiyor.” Beni sınamak için.

{ ءَأَشْكُرُ } “Kendisine şükür mü.” Nimetine.

{ أَمْ أَكْفُرُ } “Yoksa nankörlük mü edeceğim.” Yoksa nimetinin şükürünü terk mi edeceğim?

{ وَمَنْ شَكَرَ } “Her kim şükrederse.” Onun nimetine.

{ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ } “Kendisi için şükretmiş olur.” Rabbinin sevabı için.

{ وَمَنْ كَفَرَ } “Kim de nankörlük ederse.” O’nun nimetine şükretmeyi terk ederse.

{ فَإِنَّ رَبِّيَ غَنِيٌّ } “Bilsin ki, Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir,” Şükretmekten.

{ كَرِيمٌ } “Çok kerem sahibidir.” Tevbe eden kimsenin kusurunu örtten, hemen cezalandırmayandır.

﴿٤١﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ

41- “(Sonra Süleyman), ‘Onun tahtını, tanınmayacak hale getirin, bakalım tanıyabilecek mi yoksa tanımayacak mı?’ dedi.”

{ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا } “(Sonra Süleyman), onun tahtını, tanınmayacak hale getirin, dedi.” Onun tahtını değiştirin. Tahtında artırımı gidin, bazı şeyleri eksiltin.

{ نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي } “Bakalım tanıyabilecek mi?” Tanıyabilecek mi?

{ أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ } “Yoksa tanımayacak mı?” Tanımayanlardan mı olacak?

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكَ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأَوْتَيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42- “(Kraliçe) gelince, ‘Senin tahtın da böyle miydi?’ denildi. O da, ‘Sanki oymuş gibi! Zaten bize daha önce bilgi verilmiş ve biz müslüman olmuştuk.’ dedi.”

{ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ } “(Kraliçe) gelince, denildi.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) kendisine şöyle buyurdu:

{ أَهَكَذَا عَرْشُكَ } “Senin tahtın da böyle miydi?” Senin tahtın bu muydu? O sergiyi/tahtı Belkıs’ın üstünde olduğu sergiye/tahta benzettiler.

{ قَالَتْ كَأَنَّهُ } “O da, ‘Sanki oymuş gibi!’ dedi.” Siz onu bana girift bir hale getirdiniz.

{ هُوَ وَأَوْتَيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا } “Zaten bize daha önce bilgi verilmiş.” Bunun üzerine Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) “Muhakkak Allah Teâlâ

tahtının değişimini ve Belkıs'ın gelişinden önce tahtının bana gelişini bahşetmiştir" dedi.

{ وَكُنَّا مُسْلِمِينَ } "Ve biz Müslüman olmuştuk." Yani onun gelişinden önce ihlaslı kullardan olduk.

﴿٤٣﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ

43- "Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü o, kâfir olan bir kavimden idi."

{ وَصَدَّهَا } "Ona engel olmuştu." Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) onu engelledi. Âyetin, Allah Teâlâ onu engelledi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا } "Şeyler." Olan şeylerden.

{ كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ } "Daha önce Allah'tan başka taptığı." ⁴ Yani güneşe.

{ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ } "Çünkü o, kâfir olan bir kavimden idi." Mecusî.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Ona, 'Köşke gir!' denildi. Köşkü görünce, zeminini su sandı ve eteğini çekti. Süleyman dedi: 'Bu billurdan yapılmış, şeffaf bir köşktür.' Melike dedi ki: 'Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Artık Süleyman ile birlikte, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum!'"

{ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ } "Ona, 'Köşke gir!' denildi." Köşke.

⁴ Tefsir metninde önceki bölümde olan "kânet" nakıs fiilini anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

{ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً } “Köşkü görünce, zeminini su sandı.” Suyla kaplanmış sandı. Yani çok su ile.

{ وَكَشَفَتْ } “Çekti.” Elbisesini kaldırdı.

{ عَنْ سَاقِهَا قَالَتْ } “Ve eteğini. (Süleyman) dedi.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ إِنَّهُ صُرْحٌ } “Bu bir köşktür.” Köşktür.

{ مُمَرَّدٌ } “Şeffaf.” Pürüzsüz.

{ مِنْ قَوَارِيرَ } “Billurdan yapılmış.” Altında su bulunmaktadır. Bundan dolayı korkma ve üzerinden geç.

{ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي } “(Melike) dedi ki: ‘Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim.’” Güneşe ibadet etmekle.

{ وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ } “Artık Süleyman ile birlikte, teslim oldum.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın eliyle.

{ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan Allah’a.” Cinlerin ve insanların efendisi.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Andolsun ki, biz Semud (kavmine) de ‘Allah’a ibadet edin.’ diye kardeşleri Sâlih’i göndermiştik. Ancak onlar hemen birbiriyle çekişen iki grup oluverdiler.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ } “Andolsun ki, biz Semud (kavmine) de kardeşleri göndermiştik.” Peygamberleri.

{ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Allah’a ibadet edin, diye Sâlih’i.” Onlara “Allah Teâlâ’yı birleyiniz ve küfür ve şirkten tevbe ederek O’na yöneliniz” de.

{ فَادَا هُمْ فَرِيقَانِ } “Ancak onlar hemen iki grup oluverdiler.” Hemen mü'min ve kâfir olmak üzere iki gruba ayrıldılar.

{ يَخْتَصِمُونَ } “Birbiriyle çekişen.” Dinde tartışan.

قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ
اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- “(Sâlih) dedi: ‘Ey kavmim! Niçin iyilikten önce hemen aceleyle kötülük istiyorsunuz? Ne olur Allah’tan mağfiret dileseniz, belki size merhamet edilir!’”

{ قَالَ } “(Sâlih) dedi.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) kâfir gruba şöyle buyurdu:

{ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ } “Ey kavmim! Niçin hemen aceleyle kötü-lük istiyorsunuz.” Azapla.

{ قَبْلَ الْحَسَنَةِ } “İyilikten önce.” Afiyet ve rahmetten önce.

{ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ } “Ne olur Allah’tan mağfiret dileseniz.” Şirk ve küfürden tevbe etseydiniz ve Allah’ı birleseydiniz ya.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ } “Belki size merhamet edilir.” Böylece rahmete ulaşasınız da azap görmeyesiniz.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ
تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47- “‘Sen ve seninle birlikte bulunanlar yüzünden uğursuzluğa uğradık.’ dediler. (Sâlih) dedi: ‘Size gelen uğursuzluğun sebebi Allah katında bellidir. Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz.’”

{ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ } “Senin yüzünden uğursuzluğa uğradık, dediler.” Senden dolayı uğursuzluğa müptela olduk.

{ وَبِمَنْ مَعَكَ } “Ve seninle birlikte bulunanlar.” Kavminden. Uğursuzluğun ve sana iman edenlerin uğursuzluğu yüzünden şiddetli sıkıntıyla karşılaştık.

{ قَالَ } “(Sâlih) dedi.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ طَائِرُكُمْ } “Size gelen uğursuzluğun sebebi.” Şiddetli sıkıntınız.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında bellidir.” Allah katındandır.

{ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ } “Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz.” Şiddetli sıkıntı ve bollukla sınanan bir kavimsiniz. Âyetin, rezil rüsva olup muvaffak olamayacak bir kavimsiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

48- “O kentte dokuz çete vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yaparlar, iyilik tarafına hiç yanaşmazlardı.”

{ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ } “O kentte dokuz çete vardı ki.” Liderlerinin oğullarından fâsık bir topluluk bulunmaktaydı. Kaddar ibn Salif ve Misda’ ibn Dehv ve ashapları.

{ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ } “Bunlar yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.” Masiyetlerle.

{ وَلَا يُصْلِحُونَ } “İyilik tarafına hiç yanaşmazlardı.” Salâhı emretmez ve onunla amel etmezlerdi.

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Allah’a yeminleşerek (birbirlerine) şöyle dediler: ‘Gece ona ve ailesine baskın yapalım, sonra da velisine; ‘Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki, biz gerçekten doğru söylüyoruz’ diyelim.”

{ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ } “Allah’a yeminleşerek (birbirlerine) şöyle dediler.” Diyor ki, anlaştılar ve Allah’a karşı geldiler. Sonra şöyle dedi:

{ لَنُبَيِّتَهُ وَآهْلَهُ } “Gece ona ve ailesine baskın yapalım.” Geceleyin onun ve ailesinin yanına girelim. Onu ve ailesini öldürelim.

{ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ } “Sonra da velisine diyelim.” Vârislerine ve akrabalarına.

{ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ } “Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve ailesinin öldürülmesinde.

{ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ } “İnanın ki, biz gerçekten doğru söylüyoruz.” Onlar sözümüzde bizi tasdik ederler ve sözümüzü kimse reddetmez.

﴿ ٥٠ ﴾ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا وَمَكْرَنَا مَكَرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

50- “Onlar böyle bir tuzak kurdular; ama biz de onlar hiç farkında olmadan onlara (karşı) tuzak kurduk.”

{ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا } “Onlar böyle bir tuzak kurdular.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve ona iman edip onunla birlikte olanları.

{ وَمَكْرَنَا مَكَرًا } “Ama biz de onlara (karşı) tuzak kurduk.” Onların öldürülmesini irade ettik.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Onlar hiç farkında olmadan.” Hilemizin. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın evinde onların hiç farkında olmadıkları bir haldeyken kendilerini taş ile öldürdü.

﴿ ٥١ ﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ

51- “İşte bak! Tuzaklarının sonu nice oldu! Biz onları da kavimlerini de toptan yerle bir ettik.”

{ فَانْظُرْ } “İşte bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ } “Tuzaklarının sonu nice oldu.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’a kurdukları tuzaklarının sonucu.

{ أَنَا دَمَرْنَاكُمْ } “Biz onları da yerle bir ettik.” Onları taşla helak ettik.

{ وَقَوْمُهُمْ أَجْمَعِينَ } “Kavimlerini de toptan.” Ve onların kavimlerini bütünüyle.

﴿٥٢﴾ فَبَلَكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

52- “İşte onların, yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı çökmüş evleri! Bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır!”

{ فَبَلَكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً } “İşte onların, çökmüş evleri.” Viraneye dönüşmüş, yıkılmış.

{ بِمَا ظَلَمُوا } “Yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı.” Şirk koşmaları nedeniyle.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Elbette bunda vardır.” Kendilerine yaptığımız seyde.

{ لَآيَةً } “Bir ibret.” Bir alamet ve bir ibret.

{ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Bilen bir kavim için.” Onlara yaptığımız cezayı tasdik eden.

﴿٥٣﴾ وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

53- “Biz iman edip, sakınanları da kurtardık.”

{ وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Biz iman edip, da kurtardık.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ } “Sakınanları.” Küfür, şirk, ahlaksızlıklar ve dışı devin öldürmekten sakınanlardan.

﴿٥٤﴾ وَلَوْ طَأَّ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ

54- “Lut’a da (peygamberlik) verdik. O zaman kavmine demişti ki: ‘Göz göre göre, o hayâsızlığı hala yapacak mısınız?’”

{ وَلُوطًا } “Lut’a da (peygamberlik verdik).” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine verdik.

{ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ } “O zaman kavmine demişti ki: O hayâsızlığı hâlâ yapacak mısınız?” Livatayı.

{ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ } “Göz göre göre.” Livatanın ahlaksızlık olduğunu bildiğiniz halde.

﴿ ٥٥ ﴾ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

55- “Siz, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi gideceksiniz? Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir kavimsiniz.”

{ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ } “Siz, erkeklere mi gideceksiniz?” Erkeklerin arka organlarına.

{ شَهْوَةً } “Şehvetle.” Sizin için şehvetle.

{ مِنْ دُونِ النِّسَاءِ } “Kadınları bırakıp.” Kadınların normal organlarını.

{ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ } “Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir kavimsiniz.” Allah’ın emrini.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ
﴿ ٥٦ ﴾ إِنَّهُمْ أَنْفُسٌ يَتَطَهَّرُونَ

56- “Buna karşı kavminin cevabı sadece şöyle demek oldu: ‘Şu Lut ailesini kentinizden çıkarın. Çünkü onlar çok temiz kalmak isteyen insanlar!’”

{ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ } “Buna karşı kavminin cevabı oldu.” Kavminin cevabı olmadı.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ } “Sadece şöyle demek: ‘Şu Lut ailesini çıkarın.’” Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve Zaura ve Riys adlı iki kızını.

{ مِنْ قَرْيَتِكُمْ } “Kentinizden.” Sodom’dan.

{ إِنَّهُمْ أَنْاسٌ يَتَطَهَّرُونَ } “Çünkü onlar çok temiz kalmak isteyen insanlar.” Erkeklerin arka organından kaçınanlardır.

﴿٥٧﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا هَا مِنْ الْغَابِرِينَ

57- “Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık, yalnız karısı müstesna; onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.”

{ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ } “Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık.” İki kızını.

{ إِلَّا امْرَأَتَهُ } “Yalnız karısı müstesna.” Münafık hanımını.

{ قَدَّرْنَا هَا مِنْ الْغَابِرِينَ } “Onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.” Diyor ki, helakla geride kalanlardan olmasını ona takdir ettik.

﴿٥٨﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ

58- “Onların üzerine öyle bir (taş) yağmuru indirdik ki, uyarılanların yağmuru ne kötü oldu!”

{ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ } “Onların üzerine indirdik ki.” Onların yabancılara ve yolcularına.

{ مَطَرًا } “Öyle bir (taş) yağmuru.” Taş.

{ فَسَاءَ } “Ne kötü oldu.” Ne kötüdür.

{ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ } “Uyarılanların yağmuru.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendilerini uyarıp da iman etmediği kimseler.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى اللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا

﴿٥٩﴾ يُشْرِكُونَ

59- “De ki: ‘Allah’a hamdolsun ve O’nun seçkin kıldığı kullarına selâm olsun! Allah mı daha hayırlı yoksa, O’na koşmakta oldukları ortaklar mı?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamd olsun.” Onların helak olmasına karşılık şükür ve lütuf Allah Teâlâ’ya aittir.

{ وَسَلَامٌ } “Ve selâm olsun.” Mutluluk ve esenlik.

{ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ } “O’nun seçkin kıldığı kullarına.” Allah Teâlâ’nın peygamberlikle seçtiği. Âyetin, Allah Teâlâ’nın İslam ile seçtiği kimselere ki, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اللَّهُ خَيْرٌ } “Allah mı daha hayırlı?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline de ki: “Allah Teâlâ’ya ibadet mi daha faziletlidir?”

{ أَمْ أَيْشُرُكُونَ } “Yoksa, O’na koşmakta oldukları ortaklar mı?” Yoksa onların Allah’a ortak koştukları putlara ibadet etmek mi?

أَمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ؕ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ

٦٠

60- “(Onlar mı hayırlı) yoksa, gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? Çünkü biz o suyla güzel güzel bahçeler bitirmektediriz ki, siz onların bir ağacını bile bitirmezsiniz. Allah’la beraber bir tanrı mı var? Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir kavimdir.”

{ أَمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “(Onlar mı hayırlı) yoksa, gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi?” Yağmur indiren mi?

{ فَأَنْبَتْنَا بِهِ } “Çünkü biz o suyla bitirmektediriz ki.” Yağmurla.

{ حَدَائِقَ } “Bahçeler.” Hurma ve ağaçlarla üzeri kuşatılmış bahçeleri.

{ ذَاتَ بَهْجَةٍ } “Güzel güzel.” Güzel manzara sahibi.

{ مَا كَانَ لَكُمْ } “Siz bile.” Takdir edilmiş.

{ أَنْ تُبْنُوا شَجَرَهَا } “Onların bir ağacını bitirmezsiniz.” Bahçelerin ağacını.

{ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ } “Allah’la beraber bir tanrı mı var?” Allah Teâlâ’dan gayrı bunu yapabilecek var mı?

{ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ } “Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir kavimdir.” Ona putları denk koşan.

أَمْنُ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِي
وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- “(Onlar mı hayırlı) yoksa, yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarında ırmaklar akıtan ve onun için sabit dağlar yerleştirip, iki deniz arasına bir engel koyan mı? Allah’la beraber bir tanrı mı var? Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar!”

{ أَمْنُ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا } “(Onlar mı hayırlı) yoksa, yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, mı?” Mesken kılan.

{ وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا } “Aralarında ırmaklar akıtan.” Ortasından nehirler akıtan.

{ وَجَعَلَ لَهَا } “Ve onun için yerleştirip.” Yeryüzü için.

{ رَوَاسِي } “Sabit dağlar.” Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar kılan mı?

{ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ } “İki deniz arasına koyan.” Tatlı ve tuzlu.

{ حَاجِزًا } “Bir engel.” Birbirine karışımını engelleyen.

{ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ } “Allah’la beraber bir tanrı mı var?” Allah Teâlâ’dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar.” Tasdik etmiyorlar.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ءِإِلَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- “(Onlar mı hayırlı) yoksa, darda kalana, dua ettiği zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünün halifeleri yapacak olan mı? Allah’la beraber bir tanrı mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz!”

{ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ } “(Onlar mı hayırlı) yoksa, darda kalana karşılık veren mi?” Belada.

{ إِذَا دَعَاهُ } “Dua ettiği zaman.” Belayı def etmekle.

{ وَيَكْشِفُ السُّوءَ } “Ve başındaki sıkıntıyı gideren.” Belayı bertaraf etmekle.

{ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ } “Ve sizi yeryüzünün halifeleri yapacak olan.” Ehlinin helak olmasının ardından yeryüzü sakinleri kılmakla.

{ ءِإِلَهُ مَعَ اللَّهِ } “Allah’la beraber bir tanrı mı var?” Allah Teâlâ’dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ } “Ne kadar az düşünüyorsunuz.” Ne az ne de çok hiç düşünmüyorsunuz.

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ءِإِلَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

63- “(Onlar mı hayırlı) yoksa, karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu gösteren, rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah’la beraber bir tanrı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir, münezzehtir.”

{ اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ } “(Onlar mı hayırlı) yoksa, size yolu gösteren, mi?” Sizi kurtaran.

{ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ } “Karanın ve denizin karanlıkları içinde.” Yolculuğa çıktığınızda karanın ve denizin şiddetli anlarında.

{ وَمَنْ يُرْسِلِ الرِّيحَ بُشْرًا } “Rüzgârları müjdeci olarak gönderen.” Ter-temiz.

{ بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ } “Rahmetinin önünde.” Yağmurun önünde.

{ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ } “Allah’la beraber bir tanrı mı var?” Allah Teâlâ’dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ تَعَالَى اللَّهُ } “Allah çok yücedir, münezzehtir.” Allah Teâlâ beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Onların Allah’a ortak koştukları putlardan.

اَمَّنْ يَبْدُوُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

64- “(Onlar mı hayırlı) yoksa, ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar edecek olan ve sizi hem gökten, hem de yerden rızıklandıran mı? Allah’la beraber bir tanrı mı var? De ki: ‘Haydi, doğru söylüyorsanız delilinizi getirin!’”

{ اَمَّنْ يَبْدُوُ الْخَلْقَ } “(Onlar mı hayırlı) yoksa, ilk baştan yaratan, mı?” Nutfeden yaratmaya başlayan.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra yaratmayı tekrar edecek olan.” Ölümünden sonra.

{ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ } “Ve sizi hem gökten, rızıklandıran.” Yağ-murla.

{ وَالْأَرْضِ } “Hem de yerden.” Bitki ile.

{ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ } “Allah’la beraber bir tanrı mı var?” Allah Teâlâ’dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ } “De ki: ‘Haydi, delilinizi getirin.’” Kanıtınızı.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Doğru söylüyorsunuz.” Allah Teâlâ ile birlikte çeşitli ilahların olduğuna ilişkin.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

65- “De ki: ‘Göklerde ve yerde Allah’tan başka hiç birkimse gaybı bilmez.’ Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde hiçbir kimse bilmez.” Melekleri.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mahlukatı.

{ الْغَيْبِ } “Gaybı.” Kıyâmetin saatinin ne zaman kopacağını ve azabın ne zaman ineceğini.

{ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ } “Allah’tan başka. Onlar bilmezler.” Ve mahlukat bilmez.

{ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ } “Ne zaman diriltileceklerini de.” Kabirlerden ne zaman diriltileceklerini.

بَلْ أَدَارِكْ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Fakat ahiretle ilgili bilgiler onlara ardarda gelmektedir. Ama onlar hala bu konuda bir şüphe içindedirler. Çünkü onlar, bundan yana kördürler.”

{ بَلْ أَدَارِكْ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ } “Fakat ahiretle ilgili bilgiler onlara ardarda gelmektedir.” Diyor ki, onların ahiretin olmayacağına dair bilgileri toplandı.

{ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا } “Ama onlar hâlâ bu konuda bir şüphe içinde-
dirler.” Kıyâmet kopmasından.

{ عَمُونَ } “Kördürler.” Kör olup görmezler.

﴿٦٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ

67- “O inkâr edenler şöyle dediler: ‘Bir toprak olduğumuz zaman, biz
ve atalarımız, gerçekten, biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız?’”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler şöyle dediler.” Mekke kâfirleri.

{ إِذَا كُنَّا } “Olduğumuz zaman, bizmi gerçekten.” Dönüştüğümüzde.

{ تُرَابًا } “Bir toprak.” Çürümüş ufalmış.

{ وَآبَاؤُنَا } “Ve atalarımız.” Bizden önceki.

{ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ } “Biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız?” Kabirlerden
çıkartılacak ve diriltileceğiz ha?

﴿٦٨﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ إِنَّ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

68- “Andolsun ki, bu bize de daha önceki atalarımıza da vaat olun-
muştu. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!”

{ لَقَدْ وَعَدْنَا هَذَا } “Andolsun ki, bu vaat olunmuştu.” Bize vadetti-
ğin şey.

{ نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ } “Bize de daha önceki atalarımıza da.” Bizden
önceki.

{ إِنَّ هَذَا } “Bu, değildir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bize
vadettiğin şey değildir.

{ إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin masallarından başka bir şey.” Söz-
lerinden.

﴿٦٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

69- “De ki: ‘Yeryüzünde gezip dolaşın da günahkârların sonu nasıl olmuş bir bakın!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke eh-line.

{ سِيرُوا } “Gezip dolaşın da.” Sefere çıkınız da.

{ فَانْظُرُوا فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde ...bir bakın.” Bakınız ve ibret alınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârların sonu nasıl olmuş!” Müşriklerin işlerinin sonuna.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Sen onların durumlarına üzülme. Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da bir darlığa düşme!”

{ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ } “Sen onların durumlarına üzülme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) eğer iman etmezler ise. Âyetin, onların helak olmalarına üzülme anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ } “Bir darlığa düşme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Göğsün bir darlığa da düşmesin.

{ مِّمَّا يَمْكُرُونَ } “Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da.” Dediklerinden ve yaptıklarından dolayı.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

71- “Bir de ‘Doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gelecek?’ diyorlar.”

{ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ } “Bir de ‘Bu vaat ne zaman gelecek’ diyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bize vaat ettiğin şey.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Doğru söylüyorsanız.” Azabın gelişi konusunda dosdoğru sözlülerden isen.

قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

72- “De ki: ‘Belki o aceleyle istediğinizin bir kısmı, herhalde yakında başınıza gelecektir!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ عَسَىٰ } “Belki herhalde.” Belki herhalde sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciptir anlamına gelir.

{ أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ } “Yakında başınıza gelecektir.” Size yakındır.

{ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ } “O aceleyle istediğinizin bir kısmı.” Bedir Savaşı’nın azabı.⁵

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

⁵ a) İmam Buhârî der ki, (رَدِفَ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: “Yaklaştı demektir. “Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Neml Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 20, s. 9.

b) { قُلْ عَسَىٰ } “De ki, belki” ifadesinde geçen a’sâ sözcüğü “terecci/umma” anlamında değildir. Zira esa sözcüğü bu âyette Allah Azze ve Celle’den sâdır olmuştur. Bundan dolayı bu sözcük Vâcibü’l-Vücûd olan Zât tarafından kullanıldığında kesin gerçekleşecek şey anlamına gelmektedir. İbn Abbâs’ın tefsirinde buna yönelik bir ihsas vardır. “İkterabe/yaklaştı” sözcüğü gerçekleşmesi kesin olan şey için kullanılır.

c) { رَدِفَ لَكُمْ } buyruğu İbn Abbâs’ın belirttiği gibi “yakınlaştı” anlamındadır. (لَكُمْ) sözcüğünde geçen “lam” harf-i cerri ile müteaddi/geçişli kılınışı, “yakınlık” anlamını vermek içindir.

Ferrâ bu âyet ile ilgili açıklamada şöyle der: “Tefsirde şöyle gelmiştir: “*Redife (Dena) leküm ba’dullezi testağcilune/ O acele ettiğinizin bir bölümü yaklaştı.*” Sanki, “leküm” sözcüğünün başındaki “lam” harf-i cerri “dena/yaklaştı” anlamını vermek içindir.

“Redife” sözcüğü aslında “tebie” tâbi oldu, arkasından gitti anlamındadır. “Te-biehu” ve “etbeehu” denildiği gibi “redifehu emrûn” ve “erdefehu” denilir ki, ikisi hemen hemen aynı anlamdadır. *Meâni’l-Kur’an*, c. 2, s. 299.

d) { بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ } “O aceleyle istediğinizin bir kısmı” ifadesinde, acele istenilen şeyden kasıt, âyetin sibakının da delaletiyle azaptır. Allah Teâlâ bundan önceki âyette (وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) “Bir de ‘Doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gelecek?’ diyorlar.” buyurmaktadır.

73- “Hiç şüphesiz senin Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir. Ama onların çoğu şükretmezler.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ } “Hiç şüphesiz senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَذُو فَضْلٍ } “Lütuf sahibidir.” Lütuf sahibidir.

{ عَلَى النَّاسِ } “İnsanlara karşı.” Azabı ertelemekle.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ } “Ama onların çoğu şükretmezler.” Azabın ertelenmesine.

وَأَنَّ رَبَّكَ لَيُعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74- “Rabbin, elbette onların içlerinde gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ } “Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَيُعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ } “Elbette onların içlerinde gizlediklerini de, bilir.” Kalplerindeki gizledikleri kin ve düşmanlık.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ } “Açığa vurduklarını da.” Açığa vurdukları küfür, şirk ve savaşı.

وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

75- “Gökte ve yerde, göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta bulunmasın.”

{ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ } “Göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki.” Gizli sırrı.

{ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ } “Gökte ve yerde.” Gök ehlinde ve yer ehlinde.

{ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir kitapta bulunmasın.” Ancak Levh-i Mahfuz’da yazılıdır.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضُ عَلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

76- “Doğrusu bu Kur’an, İsrailoğullarına, ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu açıklamaktadır.”

{ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ } “Doğrusu bu Kur’an.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendilerine okumuş olduğu şey.

{ يَقْضُ عَلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ } “İsrailoğullarına, açıklamaktadır.” İsrailoğullarına, Yahudi ve Hristiyanlara apaçık anlatmaktadır.

{ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu.” Onların din konusunda muhalefet ettikleri şeylerin bütünü.

وَأَنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

77- “Ve o, mü’minler için gerçekten bir hidayet rehberi ve bir rahmettir.”

{ وَأَنَّهُ } “Ve o, gerçekten.” Yani Kur’an.

{ لَهْدَىٰ } “Bir hidayet rehberi.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmettir.” Azaptan.

{ لِّلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minler için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

78- “Hiç şüphe yok ki, senin Rabbin onlar arasında hükmünü verecektir. O, mutlak üstündür, her şeyi bilendir.”

{ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ } “Hiç şüphe yok ki, senin Rabbin onlar arasında verecektir.” Yahudiler ve Hristiyanlar arasında.

{ بِحُكْمِهِ } “Hükmünü.” Ve kıyâmet gününde hüküm verişini.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Onlardan intikam almakla.

{ الْعَلِيمِ } “Her şeyi bilendir.” Onları ve cezalarını.

﴿٧٩﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ

79- “O halde Allah’a güvenip dayan, çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin.”

{ فَتَوَكَّلْ } “O halde güvenip dayan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ } “Allah’a. Çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin.” Zâhir din -ki bu din İslam’dır- üzeresin.

﴿٨٠﴾ إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمِعُ الضُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

80- “Şüphesiz sen ölülere işittiremezsin; arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da davetini işittiremezsin.”

{ إِنَّكَ } “Şüphesiz sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى } “Ölülere işittiremezsin.” Kalpleri ölü olanlara. Âyetin, sanki ölü gibi olanlara anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَسْمِعُ الضُّمَّ } “Sağırlara da işittiremezsin.” Kalpleri sağır olanlara. Âyetin, sağırılık gösteriminde bulunan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الدُّعَاءَ } “Davetini.” Senin hakka ve hidayete davetin.

{ إِذَا وَلَّوْا } “Kaçarlarken.” Yüz çevirirken.

{ مُدْبِرِينَ } “Arkalarına dönmüş.” Hak ve hidayetten yüz çevirerek.

وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعَمِيِّ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ
بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- “Ve sen körleri içine düşükleri sapıklıklarından çıkarıp doğru yola getirecek değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edeceklerle işittirirsin de onlar Müslüman olur, selâmet bulurlar.”

{ وَمَا أَنْتَ } “*Ve sen değilsin.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِهَادِي الْعُمِّي عَنْ ضَلَالَتِهِمْ } “*Körleri içine düştükleri sapıklıklarından çıkarıp doğru yola getirecek.*” Hidayete iletecek.

{ إِنْ تُسْمِعْ } “*Sen işittirirsin de.*” Senin davetini işitmez.

{ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا } “*Ancak âyetlerimize iman edecekler.*” Kitabımıza ve Resûlümüze.

{ فَهُمْ مُسْلِمُونَ } “*Onlar Müslüman olur, selâmet bulurlar.*” İbadet ve tevhide ihlaslı olan kimselerdir.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ

النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Söylenen başlarına geleceği vakit de onlara yerden bir yaratık (dâbbe) çıkarırız ki bu, onlara insanların âyetlerimize kesin bir imanla inanmadıklarını söyler.”

{ وَإِذَا وَقَعَ } “*Geleceği vakit de.*” Vacip olduğunda.

{ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ } “*Söylenen başlarına.*” Hışım ve azap.

{ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ } “*Onlara yerden bir yaratık (dâbbe) çıkarırız ki.*” Safa ile Merve arasında. Bu, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın asasıdır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Beraberinde Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın asasının bulunduğu.

{ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا } “*Bu, onlara insanların âyetlerimize söyler.*” Rabbimizin âyetlerini Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an ile. Âyetin ‘Dabbetü’l-Arz’ olduğu da söylenmiştir.

{ لَا يُوقِنُونَ } “*Kesin bir imanla inanmadıklarını.*” Tasdik etmezler. Eğer (تَكَلِّمُهُمْ) şeklinde âyet okunursa anlam “Onları döver ve onları yaralar” olur.

﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ

83- “O gün, her ümmetin içinde âyetlerimizi yalanlayanlardan bir grup toplarız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevk edilirler.”

{ وَيَوْمَ } “O gün.” Bu gün kıyâmet günüdür.

{ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ } “Her ümmetin içinde toplarsınız da.” Her din eh-
linden.

{ فَوْجًا } “Bir grup.” Bir topluluk.

{ مِمَّنْ يَكْذِبُ بَايَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayanlardan.” Kitabımızı ve
Resûlümüzü.

{ فَهُمْ يَوْمَئِذٍ كَانُوا } “Onlar toplu olarak (hesap yerine) sevk edilirler.” Di-
yor ki, onların ilk bireylerinden sonuncularına kadar sürülüp bek-
letilir.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُ قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عِلْمًا أَمْ إِذَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- “Sonunda, hesap yerine geldikleri vakit (Allah) şöyle der: ‘Siz be-
nim âyetlerimi, ne olduğunu ilim olarak ihanet etmeden (anlama-
dan) mı yalan saydınız, (öyle mi?) Yoksa yaptığınız neydi?’”

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُ } “Sonunda, hesap yerine geldikleri vakit.” Toplan-
dıklarında.

{ قَالَ } “(Allah) şöyle der.” Allah Teâlâ onlara şöyle der:

{ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي } “Siz benim âyetlerimi, mı yalan saydınız, (öyle mi?)”
Kitabımı ve Resûlümü.

{ وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عِلْمًا } “Ne olduğunu ilim olarak ihata etmeden. (an-
lamadan.)” Diyor ki: Onun benim katımdan indirilmiş olduğunu bil-
meden inkâr ettiniz.

{ أَمْ إِذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yoksa yaptığınız neydi?” Küfürde ve şirkte.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

85- “Böylece, yaptıkları haksızlıktan dolayı, o (azap) sözü gerçek-
leşmiştir. Artık onlar konuşamazlar.”

{ وَوَقَعَ الْقَوْلُ } “Böylece, o (azap) sözü gerçekleşmiştir.” Söz vacip
olmuştur.

{ عَلَيْنِهِمْ } “Onlara.” Hışım ve azap.

{ بِمَا ظَلَمُوا } “Yaptıkları haksızlıktan dolayı.” Küfürleri ve şirk koşmaları nedeniyle.

{ فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ } “Artık onlar konuşamazlar.” İcabet edemezler.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86- “Görmediler mi ki, biz, dinlensinler diye geceyi (kıldık) ve (çalışsınlar diye) gündüzü de aydınlık yaptık! Şüphesiz bunda, iman edecek bir toplum için elbette ibretler vardır.”

{ أَلَمْ يَرَوْا } “Görmediler mi ki.” Mekke kâfirleri.

{ أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ } “Biz, geceyi kıldık.” Sükunet kıldık.

{ لَيْسَكُنُوا فِيهِ } “Dinlensinler diye.” İstikrar bulsunlar diye.

{ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا } “Ve (çalışsınlar diye) gündüzü de aydınlık.” Aydınlatıcı ve yaşamları için talep edici kıldık.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda, vardır.” Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَآيَاتٍ } “Elbette ibretler.” Alametler.

{ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İman edecek bir toplum için.” Tasdik eden bir kavim için.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

87- “Sûr’a üfürüleceği ve Allah’ın diledikleri dışında, göklerdeki ve yerdeki kimselerin şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği o gün, ne müthiştir! Hepsi boyunlarını bükerek O’nun huzuruna gelirler.”

{ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ } “Sûr’a üfürüleceği o gün, ne müthiştir.” Bu nefha ölüm nefhasıdır.

{ فَفَزِعَ } “Şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği.” Ölür şu kimseler.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerdeki kimselerin.” Melekler.

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ } “Ve yerdeki.” Mahlukat.

{ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ } “Ve Allah’ın diledikleri dışında.” Gök ehlinde Ceb-rail, Mikail, İsrail ve ölüm meleği. Zira onlar ilk nefhada vefat etmezler. Ancak bunun ardından vefat ederler.

{ وَكُلٌّ } “Hepsi.” Yani gök ve yer ehli.

{ آتَوْهُ دَاخِرِينَ } “Boyunlarını bükerek O’nun huzuruna gelirler.” Kıyâmet gününde Allah Teâlâ’ya, küçük düşmüş ve zelim olarak gelirler.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ
الَّذِي أَتَقَنَ كُلُّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

88- “Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın, oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler. Bu, her şeyi sağlam yapan Allah’ın sanatıdır. Gerçekten O, yaptıklarınızdan tam olarak haberdardır.”

{ وَتَرَى الْجِبَالَ } “Sen dağları görür.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! İlk nefhada.

{ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً } “Onları yerinde durur sanırsın.” Sakin istikrar bulmuş.

{ وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ } “Oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler.” Havada.

{ صُنْعَ اللَّهِ } “Bu, Allah’ın sanatıdır.” Bu, Allah Teâlâ’nın mahlukata ilişkin fiilidir.

{ الَّذِي أَتَقَنَ } “Sağlam yapan.” Muhkem kılan.

{ كُلُّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Mahlukatı.

{ إِنَّهُ خَبِيرٌ } “Gerçekten O, tam olarak haberdardır.” Bilendir.

{ بِمَا تَفْعَلُونَ } “Yaptıklarınızdan.” Hayır ve şerri.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki, (جَامِدَةً) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: “Yerinde durucudur demektir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Neml Sûresi. Bu haberi

۸۹ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ

89- "Her kim iyilikle gelirse, ona ondan daha iyisi vardır ve onlar o günkü şiddetli korkudan güvende olurlar."

{ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ } "Her kim iyilikle gelirse." Kıyâmet gününde "lâ ilâhe illallah"ı ihlaslı bir şekilde söyleyerek gelirse.

{ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا } "Ona ondan daha iyisi vardır." Onun bütün hayrı bütünüyle ondan ve ondan öncekilerden daha iyisi kendisine vardır.

{ وَهُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ } "Ve onlar o günkü şiddetli korkudan güvende olurlar." Onlar cehennem ateşi kapatıldığında korkudan ve azaptan güven içindedirler.

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۙ

90- "Her kim de kötülükle gelirse, onlar da yüzüstü ateşe atılırlar. Cezalandırılıyor musunuz? Bu başka değil, ancak yaptığınız amellerin karşılığıdır!"

{ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ } "Her kim de kötülükle gelirse." Allah Teâlâ'ya şirk koşarak gelirse.

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsîrü't-Taberî*, c. 20, s. 21.

b) İbn Abbâs âyetten geçen (جَامِدَةً) sözcüğünü "kaimeten" şeklinde açıklamıştır. Bu açıklama; duran, hareket etmeyen şey anlamını vermektedir.

Ayetin (وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ) "Oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler" bölümü ise kıyâmet günüyle, yani sûr'a üfürülecek günle alakalıdır. Gerçi âyetin, Cevher et-Tantavî'nin teorisini olduğu bilimsel tefsirin konusunu oluşturabilecek bir şekilde, dünyanın dönüşü veya dağlarla ilgili bir bilimsel gerçeğin ortaya çıkışı ile ilgili olarak anlaşılması da olasıdır. Ancak bir önceki âyetten Allah Teâlâ sûr'a üfürülmekten bahsetmektedir. (وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَرَعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ) "Sûr'a üfürüleceği ve Allah'ın diledikleri dışında, göklerdeki ve yerdeki kimselerin şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği o gün, ne müthiş! Hepsi boyunlarını bükerek O'nun huzuruna gelirler."

{ فَكَبَّتْ } “Atılırlar.” Çevrilir.

{ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ } “Onlar da yüzüstü ateşe. Cezalandırılıyor musunuz?” Ahirette.

{ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Bu başka değil. Ancak yaptığınız amellerin karşılığıdır.” Dünyada. Ey Muhammed de ki!

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ
وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾

91- “(De ki): ‘Ben sadece bu kentin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. O burayı saygıya değer kıldı ve her şey O’nundur. Bana Müslümanlardan olmam emredildi.”

{ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ } “(De ki): ‘Ben sadece kulluk etmekle emrolundum.” Birlemekle.

{ رَبِّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ } “Bu kentin Rabbine.” Yani Mekke’nin.

{ الَّذِي حَرَّمَهَا } “O burayı saygıya değer kıldı.” Burasını harem kıldı.

{ وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ } “Ve her şey O’nundur.” Mahlukat.

{ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Bana Müslümanlardan olmam emredildi.” Onların dini üzere Müslümanlarla birlikte.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ
إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾

92- “Ve Kur’an okumam da emredildi. Artık her kim doğru yola gelse, kendisi için gelmiş olur. Kim de saparsa, de ki: ‘Ben, sadece uyarıcılardanım.”

{ وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ } “Ve Kur’an okumam da emredildi.” Size Kur’an’ı okumakla emrolundum.

{ فَمَنْ اهْتَدَىٰ } “Artık her kim doğru yola gelse.” Kur’an’dakilere iman ederse.

{ فَأَنَّمَا يَهْتَدِي } “(Doğru yola) gelmiş olur.” İman eder.

{ لِنَفْسِهِ } “Kendisi için.” Bunun sevabı kendi kendisi içindir.

{ وَمَنْ ضَلَّ } “Kim de saparsa.” Kur’an’ı inkâr ederse.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ } “Ben, sadece uyarıcılardanım.” Kur’an’la cehennem ateşinden korkutucuyum.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

93- “Ve yine de ki: ‘Allah’a hamdolsun, O size âyetlerini gösterecek de onları tanıyacaksınız. Rabbin, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”

Ardından Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e savaşı emrederek şöyle buyurdu:

{ وَقُلْ } “Ve yine de ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamdolsun.” Şükür Allah’adır. Vahdâniyyet Allah’a aittir.

{ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ } “O size âyetlerini gösterecek de.” Vahdâniyyetini ve Bedir Savaşı’nda kudretinin alametlerini.

{ فَتَعْرِفُونَهَا } “Onları tanıyacaksınız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size söylemiş olduklarının hak ve doğru olduğunu bileceksiniz.

{ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ } “Rabbin, habersiz değildir.” Gafil değildir.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ } “Yapmakta olduklarınızdan.” Küfürde, şirkte. Yani Kureyş kâfirlerine küfürde ve şirkte bu Allah tarafından yöneltmiş bir tehdittir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sizin işlemiş olduğunuz hile, hiyanet ve fesadı cezalandırmayı terk edici değildir.

28- KASAS SÛRESİ

Kendisinde kasas/olaylar zikredildiği sûredir. “İnnellezi feredâ aleyke le raddüke” ifadesiyle başlayan buyruk hariç sûrenin бүтүнү Mekkîdir. Zira söz konusu bölüm Mekke ile Medine arasında Cuhfe’de nazil olmuştur. Âyet sayısı 88, sözcük sayısı 1.441 ve harf sayısı ise 5.800’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

طسم ١

1- “Tâ, Sîn, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kasas Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طسم } “Tâ, Sîn, Mîm.” Diyor ki, “Tâ”, O’nun gücü ve kudreti; “Sîn”, yücelik ve üstünlüğü; “Mîm” ise mülkü demektir. “Tâ Sîn Mîm” in kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ٢

2- “Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.”

{ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ } “Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.” Kuşkusuz bu sûre helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur’an’ın âyetleridir.

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَا مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾

3- “Biz iman edecek bir toplum için, Musa ile Firavun kıssasından bir kısmını sana gerçek şekliyle anlatacağız.”

{ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَا مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ } “Biz Musa ile Firavun kıssasından bir kısmını sana gerçek şekliyle anlatacağız.” Kur’an’da.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İman edecek bir toplum için.” Seni ve Kur’an’ı tasdik eden.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ يَتَّبِعُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

4- “Çünkü Firavun o (Mısır) beldesinde gerçekten azmış, halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir sınıfı güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı.”

{ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا } “Çünkü Firavun gerçekten azmış,” Muhalefet etti, zorbalıkta bulundu ve kâfir oldu.

{ فِي الْأَرْضِ } “O (Mısır) beldesinde.” Mısır yurdunda.

{ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا } “Halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı.” Fırka fırka.

{ يَسْتَضِعُّ } “Güçsüz buluyor.” Kahır altına alıyor.

{ طَائِفَةً مِنْهُمْ } “Onlardan bir sınıfı.” İsrailoğullarından bir grubu.

{ يَتَّبِعُ أَبْنَاءَهُمْ } “Bunların oğullarını boğazlıyor.” Küçük.

{ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ } “Kızlarını ise sağ bırakıyordu.” Onların büyükelirini ise hizmetkâr olarak kullanıyordu.

{ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ } “Çünkü o, bozgunculardandı.” Öldürme ile ve Allah Teâlâ’dan başkasına kulluğa davet etmesi ile küfründe bozgunculardan idi.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً
وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾

5- “Biz de istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları (ötekilere) mirasçılar kılalım.”

{ وَنُرِيدُ } “Biz de istiyorduk ki.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı onlara göndermekle ve onları helak etme ile.

{ أَنْ نَمُنَّ } “Lütufta bulunalım.” Onları kurtarmak ile konaklamalarını istiyorduk.

{ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا } “Ezilmekte olanlara.” Baskı altına alınmış olanları ki, bunlar İsrailoğullarıdır.

{ فِي الْأَرْضِ } “O yerde.” Mısır yurdunda.

{ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً } “Onları önderler yapalım.” Hayırda öncüler kılalım.

{ وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ } “Ve onları (ötekilere) mirasçılar kılalım.” Mısır yurdunun vârisleri kılalım.

وَنُمَكِّنْ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

6- “Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Haman ve ordularına korkmakta oldukları şeyleri gösterelim.”

{ وَنُمَكِّنْ لَهُمْ } “Ve onları hâkim kılalım da.” Onları hükümrân kılalım.

{ فِي الْأَرْضِ } “O yerde.” Mısır yurdunda.

{ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا } “Firavun ile Haman ve ordularına gösterelim.” Toplumlarına.

{ مِنْهُمْ } “Onlardan.”¹ Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan ve İsrailoğullarından.

{ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ } “Korkmakta oldukları şeyleri.” Krallığının ve hükümlerinin gitmesini.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفَتْ عَلَيْهِ فَالْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾

7- “O sırada Musa’nın annesine şu vahyi verdik: Onu (Çocuğu) emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri’ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.”

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ } “O sırada Musa’nın annesine şu vahyi verdik.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın annesi Yuhannaz bint Lavey ibn Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’a ilham ettik.

{ أَنْ أَرْضِعِيهِ } “Onu (Çocuğu) emzir.” Bu çocuğu emzir.

{ فَإِذَا خِفَتْ عَلَيْهِ } “Başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da.” Zayi olmasından korktuğundan da.

{ فَالْقِيهِ فِي الْيَمِّ } “Onu ırmağa (Nil Nehri’ne) bırakıver.” Onu bir sandık içine koy sandığı da denize at.

{ وَلَا تَخَافِي } “Korkup.” Boğulmasından.

{ وَلَا تَحْزَنِي } “Kaygılanma.” Zayi olup da sana geri dönmemesinden.

{ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ } “Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.” Firavun’a ve kavmine gönderilen.

¹ Bu sözcük tarafımızdan eklenmiştir. Zira âyette geçen (مِنْهُمْ) sözcüğündeki (هُمْ) zamirini meal çevirmeni Hamdi Döndüren Hoca, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendilerine gönderilmiş olduğu Firavun ve kavmine ırca ederken, İbn Abbâs Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a ve İsrailoğullarına döndürmüştür. Bu anlamı ifade etmesi için tarafımızdan “Onlardan” sözcüğü zorunlu olarak eklenmiştir.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾

8- "Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı."

{فَالْتَقَطَهُ} "Sonunda onu sahipsiz bularak aldı." Ve onu kaldırdı.

{آلُ فِرْعَوْنَ} "Firavun ailesi." Firavun'un cariyeleri suyun ve ağacın arasından. Onu alıp Firavun'un hanımının yanına getirdiler.

{لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا} "Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman olacaktı." Kendilerine risaletle görevlendirilmiş olarak geldikten sonra.

{وَحَزَنًا} "Ve bir tasa." Mülklerinin gidişi.

{إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ} "Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı." Müşrikler idiler.

وَقَالَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9- "Firavun'un karısı şöyle dedi: 'Bana ve sana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur ya da onu evlât ediniriz.' Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi!"

{وَقَالَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ} "Firavun'un karısı şöyle dedi." Asiye bint Muza-him. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın halası idi.

{قُرْتُ عَيْنٍ لِّي} "Bana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)." Bu çocuk.

{وَلَكَ} "Ve sana." Ey Firavun.

{لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا} "Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur." Mülkümüzde olur.

{ أَوْ تَتَّخِذْهُ وَلَدًا } “Ya da onu evlât ediniz.” Onu evlat ediniz.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi.” İsrailoğulları onun bizim katımızdan olduğunu bilmiyorlardı.

Âyetin, onlar helaklarının Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın eliyle olacağını farkında değillerdi anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾

10- “Musa’nın annesinin gönlü bomboş hale geldi. Eğer biz (sözümüze) inananlardan olması için, kalbini güçlendirmemiş olsaydık, neredeyse işi açığa vuracaktı.”

{ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى } “Musa’nın annesinin gönlü hale geldi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın annesi Yuhannaz’ın kalbi oldu.

{ فَارِغًا } “Bomboş.” Her türlü tasadan ve düşünceden boş bir hale geldi. Kalbini sadece Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın tasası ve zikri kapladı.

{ إِنْ كَادَتْ } “Neredeyse.” Muhakkak az kalsın gerçekleşecekti.

{ لَتُبْدِي بِهِ } “İşi açığa vuracaktı.” Bunu açığa vuracak ve çocuğun Firavun’a intisap etmesinin ardından bu benim oğlumdur diyecekti.

{ لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا } “Eğer biz güçlendirmemiş olsaydık.” Korumasaydık.

{ عَلَى قَلْبِهَا } “Kalbini.” Sabır ile.

{ لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “(Sözümüze) inananlardan olması için.” Allah Teâlâ’nın, onun resûllerden olmasına ilişkin vaadini tasdik edenlerden olması için .

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنْبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾

11- “Annesi Musa’nın kız kardeşine, ‘Onun izini takip et!’ dedi. O da onlar farkına varmadan, (Musa’yı) uzaktan gözetledi.”

{ وَقَالَتْ } “Annesi dedi.” Yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın annesi.

{ لِأُخْتِهِ } “Musa’nın kız kardeşine.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kız kardeşine ki, ismi Meryem idi.

{ فَطَبَسَ بِهِ } “Onun izini takip et.” Onun izini araştır/takip et.

{ فَبَصُرَتْ بِهِ } “O da (Musa’yı) gözetledi.” Çocuğu.

{ عَنْ جُنُبٍ } “Uzaktan.” Uzaktan.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Onlar farkına varmadan.” Onun Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kız kardeşi olduğunu bilmeden.²

² a) Bu dipnot 10. âyeti de içine alan bir dipnottur.

İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs şöyle dedi: “(فَارْعَا) ancak Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı zikretmek dışında kalbi gönlü bomboş oldu. (فَطَبَسَ) ‘Onun peşinden izini takip et.’ ‘Onun haberini öğrenip bildirmem için izinin arkasından git’ dedi. (عَنْ) Uzaktan anlamındadır. ‘An cenâbetin’ ve ‘An ictinâbin’ ifadeleri de yine bir şey olup, aynı anlamdadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kasas Sûresi, 1. Bâb; Kitâbü Ehadiş-i’l-Enbiyâ, 33. Bâb.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr, Ali ibn Ebî Talha ve Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 20, s. 36 ve 39.

b) Bu iki âyet Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın bebeklik dönemini anlatan kıssanın bir bölümüdür. Firavun, İsrail oğullarının çocuklarını öldürüyordu. Annesi de Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın öldürülmesinden korkmaktaydı. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendisine oğlunu bir sandukaya koymasını ve sandukayı nehre salivermesini vahyetti. Allah Teâlâ bu olayı, açıklamasını sunduğumuz bu iki âyetten önce şöyle açıklamaktadır: (وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفَتْ عَلَيْهِ قَالَتْ فِيهِ النِّمَّةُ) “O sırada Musa’nın annesine şu vahyi verdik: Çocuğu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri’ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.” (28/el-Kasas/7)

Nehrin akıntısı onu Firavun’un köşküne kadar sürükledi. Firavun ve avanesi Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı sandukadan aldılar. Allah Teâlâ Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın sevgisini Firavun’un hanımının kalbine bıraktı. Ona sevgisini verdi. Firavun onu öldürmeyecek affetti. Ancak Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın vesilesiyle helak olacaklarını ve hükümlerlerinin zail olacaklarını bilmiyorlardı. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmaktadır: (فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا)

إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ وَقَالَتْ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَن يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) “Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı. Firavun’un karısı şöyle dedi: ‘Bana ve sana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur ya da onu evlât ediniz.’ Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi!” (28/el-Kasas/8-9)

c) (وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا) “Musa’nın annesinin gönlü bomboş hale geldi.” Buyruğu, annesinin Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a karşı aşırı düşkünlüğünden ve onun akıbeti hakkında korkusundan dolayı Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan başka hiçbir şeyi düşünmemesi anlamına gelmektedir.

d) (إِنَّ كَادَتْ لِتُبْدِيَ بِهِ) “Neredeyse işi açığa vuracaktı.” Annesinin kalbinde bulunan düşünceleri ve bilgileri diline dökmesini ifade etmektedir. Yani Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) hakkındaki üzüntü ve tasesini hafifletmeseydik o, belki haykırarak da gerçekliği apaçık serdedecekti de Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın hayatı tehlikeye düşecekti.

Nitekim bu âyetle ilgili olarak İbn Abbâs’tan gelen rivayette o şöyle demektedir: “Annesi ‘Eyvah oğlumun başına gelenler’ derdi.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 20, s. 37.

Eğer annesi böyle yapacak olsaydı Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın durumu açığa çıkacaktı. Ancak Allah Teâlâ Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) için küçüklüğünden itibaren koruyucu sebepleri takdir etmiştir ki, istikbalde büyük bir olay gerçekleşsin. Allah Teâlâ onu seçti, annesinin kalbini güçlendirip sabitlendirdi. Annesinin kalbine sükûneti ve kendisine vaat ettiği şeyin gerçekleşeceği konusunda bir dinginlik ilka etti. (إِنَّ كَادَتْ لِتُبْدِيَ بِهِ لَوْلَا أَنَّا رَبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) “Eğer biz (sözümüzü) inananlardan olması için, kalbini güçlendirmemiş olsaydık.”

Ancak bu âyetler bize Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın elindeki ilahî yardımı büsbütün ortaya koymaktadır. Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın annesinin kalbinin pekiştirilmesiyle o, Allah Teâlâ’nın Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendisine döndürüleceğine yönelik vaadinin hak olduğunu ve gerçekleşeceğini hatırladı. Ancak onun akıbetini ve durumunu öğrenmek hakkında da kız kardeşine takip etmesi için emir verdi. (وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ) “Annesi Musa’nın kız kardeşine, onun izini takip et, dedi.”

e) (يَا قِصْرُثُ بِهِ عَن جُنُبٍ) ifadesi “Ebsarethu an bu’din” anlamındadır. Nitekim İbn Cerir “Besure” ile “Ebsara”nın aynı anlama gelen iki meşhur lügat olduğunu söyler. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 20, s. 39; *Mecâzü’l-Kur’an*, c. 2, s. 98. Âyetin anlamı buna göre şöyle şekillenmektedir: Kız kardeşi, Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile aynı hizada, uzaktan yaklaşmaksızın onunla birlikte yürümeye başladı ki, maksadının ne olduğunu bilmesin.

f) (وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) “O da, onlar farkına varmadan,” Firavun’un kavmi Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kız kardeşinin Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın akıbetiyle ilgili bilgiyi öğrenmek amacıyla olduğunu bilmiyorlardı.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

12- “Biz onu daha önceden (ilk günden), (çocuğun) sütanneleri emmesini engellemiştik. (Kız kardeşi) dedi ki: ‘Sizin için, onun bakımını üstlenecek, hem ona şefkatle bakacak bir aile bulayım mı?’”

{ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ } “Biz onu (çocuğun) engellemiştik.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a haram kılmıştık.

{ الْمَرَاضِعَ } “Sütanneleri emmesini.” Kadınların sütlerini.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önceden (ilk günden).” Annesinin gelişinden önce.

{ فَقَالَتْ } “Kız kardeşi dedi ki.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kız kardeşi Firavun’un ailesine.

{ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ } “Sizin için, onun bakımını üstlenecek, bir aile bulayım mı?” Sizin için bu çocuğu emzirecek.

{ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ } “Hem ona şefkatle bakacak.” Terbiye ile koruyacak birisini. Böylece annesini onlara gösterdi.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13- “Böylece biz onu, gözü aydın olsun, tasalanmasın ve Allah’ın sözünün gerçek olduğunu bilsin diye, annesine geri verdik. Fakat yine de onların çoğu (bunu) bilmezler.”

{ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا } “Böylece biz onu, gözü aydın olsun, diye, annesine geri verdik.” Gönlü Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile hoş olsun diye.

{ وَلَا تَحْزَنَ } “Tasalanmasın.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a karşı.

{ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “*Ve Allah’ın sözünün bilsin.*” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’1 kendisine geri döndürmesi hakkındaki sözünün.

{ حَقٌّ } “*Gerçek olduğunu.*” Doğru.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ } “*Fakat yine de onların çoğu.*” Yani Mısır halkı.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “*(Bunu) bilmezler.*” Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ أٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

14- “(Musa) olgunluk çağına ulaşp dengini bulunca, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ } “*(Musa) olgunluk çağına ulaşp.*” 18 yaşına.

{ وَاسْتَوَىٰ } “*Dengini bulunca.*” 40 yaşında tam olgunlaştı.

{ أٰتَيْنَاهُ } “*Ona verdik.*” Ona bahsettik.

{ حُكْمًا } “*Hikmet.*” Anlayış.

{ وَعِلْمًا } “*Ve ilim.*” Peygamberlik.

{ وَكَذٰلِكَ } “*İşte böyle.*” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “*Biz güzel davrananları mükâfatlandırırız.*” Peygamberleri, anlayış ve peygamberlikle. Âyetin, sâlihleri ilim ve hikmet ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاةُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

15- “(Musa), halkının habersiz olduğu bir sırada kente girdi. Orada, biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından olan iki adamı, birbirleriyle dövüşür buldu. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa da ona bir yumruk atıp ölümüne sebep oldu. ‘Bu, şeytanın işidir; çünkü o, doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır.’ dedi.”

{ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينٍ غَمْلَةٍ } “(Musa), habersiz olduğu bir sırada kente girdi.” Meşgul olduğu.

{ مِنْ أَهْلِهَا } “Halkının.” Kaylule anında (öğle uykusu veya istirahati vaktinde) akşam namazından sonra olduğu da söylenmiştir.

{ فَوَجَدَ فِيهَا } “Orada, buldu.” Şehirde.

{ رَجُلَيْنِ } “İki adamı.” Biri İsrailoğullarından, diğeri Kıpti.

{ يَتُوتِلَانِ } “Birbirleriyle dövüşür.” Birbiriyle çatışan ve kavga eden.

{ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ } “Biri kendi kavminden.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın milletinden İsrailoğullarından.

{ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ } “Diğeri düşman tarafından olan.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın düşmanı olan Kıpti kavminden.

{ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ } “Kendi tarafından olan, ondan yardım istedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın milleti İsrailoğullarından olan.

{ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ } “Düşmanına karşı.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın düşman kavminden olan Kıptiye karşı.

{ فَوَكَزَهُ مُوسَى } “Musa da ona bir yumruk atıp.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) parmaklarını birleştirdi, sıktı, Kıpti’ye bir yumruk vurdu.

{ فَقَضَى عَلَيْهِ } “Ölümüne sebep oldu.” Ona ölümü takdir etti. O da ölü bir halde yere düştü.

{ قَالَ } “Dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ } “Bu, şeytanın işidir.” Şeytanın emriyle.

{ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ } “Çünkü o, doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır.” Düşmanlığı açık olandır. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) onu öldürdüğüne pişman oldu.

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

16- “(Musa), ‘Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime yazık ettim, beni bağışla!’ dedi. (Allah da) onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayan, çok merhametli olan ancak O’dur.”

{ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي } “(Musa), ‘Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime yazık ettim’ dedi.” Bir kişiyi öldürmekle.

{ فَاغْفِرْ لِي } “Beni bağışla.” Günahımı bağışla ve kusurumu ört.

{ فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ } “(Allah da) onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayan, ancak O’dur.” Kusuru örtüp hesaba çekmeyendir.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olan.” Tevbe edene karşı.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

17- “Yine (Musa) dedi: ‘Ey Rabbim! Bana verdiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara asla arka çıkmam!’”

{ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ } “Yine (Musa) dedi: ‘Ey Rabbim! Bana verdiğin nimetlere andolsun ki.’” Bana lütuf olarak bahsettiğin marifet, tevhid ve bağışlamaya.

{ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ } “Artık suçlulara asla arka çıkmam.” Müşriklere, Firavun ve kavmine yardımcı kılma.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ
يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَعَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾

18- “(Musa) kentte korku içinde, çevreyi gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen kimse, feryat ederek yine yardım istiyor! Musa ona dedi ki: ‘Doğrusu sen apaçık azgın birisin!’”

{ فَاصْبِحْ } “(Musa) sabahladı.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) oldu.

{ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا } “Kentte korku içinde.” Kıpti’yi öldürmesinden dolayı.

{ يَتَرَقَّبُ } “Çevreyi gözetleyerek.” Ne zaman yakalanacağını gözetlemeye başladı.

{ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ } “Bir de ne görsün, kendisinden yardım isteyen kimse.” Kendisinden yardım isteyen.

{ بِالْأَمْسِ } “Dün.” Kıpti’ye karşı.

{ يَسْتَصْرِخُهُ } “Feryat ederek yine yardım istiyor.” Başka bir Kıpti’ye karşı.

{ مُوسَى قَالَ لَهُ } “Musa ona dedi ki.”³ İsrailiye.

{ إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ } “Doğrusu sen apaçık azgın birisin.” Apaçık mücadele eden birisisin. Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) ona yardım etmek için yöneldi.

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتُ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِنَّ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾

19- “O arada ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, (o adam) dedi ki: ‘Ey Musa! Dün sen birinin canına kıydığın gibi, şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? (Demek) sen ara-

³ Tefsir metninde sonraki bölümde olan Hz. Musa’nın ismini anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

buluculardan olmak istemiyorsun da bu yerde bir zorba olmak istiyorsun!"

{ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ } "O arada yakalamak isteyince." Yakalamayı.

{ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا } "İkisinin de düşmanı olan adamı." Kıpti. İsraili zannetti ki, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) kendisine yönelmiş.

{ قَالَ } "(O adam) dedi ki." Yani İsraili.

{ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي } "Ey Musa! Şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?" Bugün.

{ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا } "Sen birinin canına kıydığın gibi." Kıpti'ye.

{ بِالْأَمْسِ إِنْ تُرِيدُ } "Dün. (Demek) sen istiyorsun." Sen istemiyorsun.

{ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا } "Bir zorba olmak." Savaşçı.

{ فِي الْأَرْضِ } "Bu yerde." Mısır yurdunda.

{ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُضْلِحِينَ } "Arabuluculardan olmak istemiyorsun da." İyiliği emredip kötülükten nehyeden verâ ehli olanlardan.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Kentin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. 'Ey Musa' dedi, 'İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzakere ediyorlar. Hemen çıkıp git! Ben gerçekten senin iyiliğini isteyenlerdenim.'"

{ وَجَاءَ رَجُلٌ } "Bir adam geldi." Bu kişi Hizkil idi.

{ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ } "Kentin öbür ucundan." Şehrin en aşağı tarafından. Şehrin ortasından olduğu da söylenmiştir.

{ يَسْعَى } "Koşarak." Süratlice ve hızlıca yürüyerek.

{ قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ } “Ey Musa, dedi, ileri gelenler.” Öldürülenin velisi.

{ يَأْتِمُرُونَ بِكَ } “Hakkında müzakere ediyorlar.” Senin aleyhinde ittifak kurmuşlar.

{ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ } “Seni öldürmek için. Hemen çıkıp git.” Şehirden.

{ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ } “Ben gerçekten senin iyiliğini isteyenlerdenim.” Senin hakkında korkanlardanım.

﴿ ٢١ ﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

21- “(Musa) hemen oradan korku içinde çevreyi gözetleyerek çıktı. ‘Ey Rabbim! Beni bu zâlim kavimden kurtar!’ dedi.”

{ فَخَرَجَ } “(Musa) hemen çıktı.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ مِنْهَا } “Oradan.” Şehirden.

{ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ } “Korku içinde çevreyi gözetleyerek.” Ne zaman ele geçirilip yakalanacağını bekleyerek/gözetleyerek.

{ قَالَ } “Dedi.” Bu esnada.

{ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Ey Rabbim! Beni bu zâlim kavimden kurtar.” Mısır yurdunun ahalisinden.

﴿ ٢٢ ﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ

22- “Medyen’e doğru yönelince, ‘Umarım ki, Rabbim beni doğru yola iletir.’ dedi.”

{ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ } “Medyen’e doğru yönelince.” Medyen tarafına doğru yürüyünce yanlış yola girmekten çekindi.

{ قَالَ عَسَى } “Umarım ki, dedi.” Umulur ki.

{ رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي } “Rabbim beni iletir.” Beni irşad eder.

{ سَوَاءَ السَّبِيلِ } “Doğru yola.” Medyen’e doğru giden yolu.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ
مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى
يُضِدِّرَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٣٣﴾

23- “(Musa), Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir topluluk insanlardan buldu. Onların gerisinde de hayvanlarını suya salmamak için engellemeye çalışan iki kadın buldu. (Onlara), ‘Sizin işiniz nedir?’ diye (sordu). Onlar, ‘Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların arasına sokulup) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır.’ dediler.”

{ وَلَمَّا وَرَدَ } “(Musa), varınca.” Ulaşınca.

{ مَاءَ مَدْيَنَ } “Medyen suyuna.” Ki bu bir kuyu idi.

{ وَجَدَ عَلَيْهِ } “Orada (hayvanlarını) buldu.” Suyun üzerinde.

{ أُمَّةً } “Bir topluluk.” Bir topluluk.

{ مِّنَ النَّاسِ } “İnsanlardan.” Kırk kişi.

{ يَسْقُونَ } “Sulayan.” Koyunlarını.

{ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ } “Onların gerisinde de buldu.” Onların arkalarında.

{ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ } “Hayvanlarını suya salmamak için engellemeye çalışan iki kadın.” Zayıf olmaları nedeniyle o grubun işlerini bitirmelerini bekleyerek koyunlarını sudan engelleyen.

{ قَالَ } “(Onlara), diye (sordu).” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) o iki kadına sordu.

{ مَا خَطْبُكُمَا } “Sizin işiniz nedir?” Sizler hangi mazeretiniz var ki, koyunlarınızı sulamıyorsunuz?

{ قَالَتَا لَا نَسْقِي } “Onlar, ‘Biz (onların arasına sokulup) sulamayız’ dediler.” Koyunlarımıza su vermeye güç yetiremiyoruz.

{ يُضْذِرَ الرِّعَاءَ } “Çobanlar sulayıp çekilmeden.” Ta ki şu toplum işini bitirir, biz daha sonrasında koyunlarımıza su vereceğiz.

{ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ } “Babamız da çok yaşlıdır.” Ona yardım edecek bizden başka kimsesi bulunmamaktadır.

فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

24- “(Bunun üzerine Musa) onların davarlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve ‘Ey Rabbim’ dedi, ‘Doğrusu bana indireceğin iyiliğe ihtiyacım var!’”

{ فَسَقَى لَهُمَا } “(Bunun üzerine Musa) onların davarlarını sulayıverdi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) onların koyunlarını sulayıverdi. O ikisi babalarına gittiler, babalarına Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın yaptığı davranışı haber verdiler.

{ ثُمَّ تَوَلَّى } “Sonra çekildi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِلَى الظِّلِّ } “Gölgeye.” Ağacın gölgesine. ‘Duvarın gölgesi’ olduğu da söylenmiştir. ‘Saklandı’ anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَقَالَ } “Ve dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ } “Ey Rabbim, doğrusu bana indireceğin.” Be-nim için takdir etmiş olduğun şeye.

{ مِنْ خَيْرٍ } “İyiliğe.” Yiyeyeğe.

{ فَقِيرٌ } “İhtiyacım var.” Muhtacım.

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- “(Derken) o iki kadından biri, utana utana yürüyerek ona geldi. ‘Babam’ dedi, ‘Bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını vermek üzere seni çağırıyor.’ Musa ona (Şuayb’a) gelip başından geçenleri anlatınca (o), ‘Korkma, artık o zâlim kavimden kurtuldun.’ dedi.”

{ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا } “(Derken) o iki kadından biri, ona geldi.” Bu küçüğü idi. İsmi, Safura idi.

{ تَمْشِي عَلَى اسْتِخْيَاءٍ } “Utana utana yürüyerek.” Bekâr kızların elini yüzüne koyar tarzda yürüyüşleri gibi yenini yüzüne kaldırarak siplerlenir bir tarzda.

{ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ } “Babam, dedi, vermek üzere seni çağırıyor.” Sana vermek için.

{ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا } “Bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını.” Bizim koyunlarımızı bizim için sulamana karşılık.

{ فَلَمَّا جَاءَهُ } “Musa ona (Şuayb’a) gelip.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) o kızın babası Şuayb’ın kardeşinin oğlu Yesrun’a gelince. Zira Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm) bundan önce vefat etmişti.

{ وَقَصَّ عَلَيْهِ } “Anlatınca.” Yesrun’a.

{ الْقِصَصَ } “Başından geçenleri.” Firavun’dan kaçışını ve bunun dışındaki diğer olayları.

{ قَالَ } “(O), dedi.” Yesrun Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a dedi ki.

{ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Korkma, artık o zâlim kavimden kurtuldun.” Mısır halkından.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ

الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾

26- “(Şuayb’ın) iki kızından biri, ‘Babacığım’ dedi, ‘Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracağın en iyi kimse, bu güçlü ve güvenilir adamdır!’”

{ قَالَتْ إِحْدَاهُمَا } “(Şuayb’ın) iki kızından biri dedi.” Ki küçüğü idi.

{ يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ } “Babacığım, dedi, onu ücretle (çoban) tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracacağın en iyi kimse, adamdır.” Ücret olanlardan.

{ الْقَوِيُّ } “Bu güçlü.” Ağır yük yüklenmeye.

{ الْأَمِينُ } “Ve güvenilir.” Emanet konusunda.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَانِي حَجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ
عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27- “Şuayb (Musa’ya) dedi ki: ‘Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer süreyi on yıla tamamlarsan bu da senden; yoksa sana güçlük vermek istemem. inşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın.’”

{ قَالَ } “(Şuayb) (Musa’ya) dedi ki.” Sonra Yesrun, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle buyurdu:

{ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ } “Sana nikâhlamak istiyorum.” Ey Musa seni evlendirmek istiyorum.

{ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي } “Bana çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini.” Benim koyunlarım hakkında çalışman konusunda.

{ ثَمَانِي حَجَجٍ } “Sekiz yıl.” Sekiz yıl.

{ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا } “Eğer süreyi on yıla tamamlarsan.” On yıla tamamlarsan.

{ فَمِنْ عِنْدِكَ } “Bu da senden.” Fazlalıktır.

{ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ } “Yoksa sana güçlük vermek istemem.” Fazla çalışman konusunda.

{ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ } “İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın.” Vefakâr.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

28- “(Musa) dedi: ‘Bu seninle benim aramdadır. Demek ki, iki süreden hangisini yerine getirirsem getireyim, bana karşı husûmet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ ذَلِكَ } “Bu.” Şart/koşul.

{ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ } “Seninle benim aramdadır. Demek ki, iki süreden hangisini yerine getirirsem getireyim.” Sekiz veya on yıl.

{ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ } “Bana karşı husûmet yok.” Senin lehine ve benim aleyhime herhangi bir yol bulunmamaktadır.

{ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ } “Söylediklerimize Allah.” Şart koşuşa ve yerine getirişe.

{ وَكِيلٌ } “Vekildir.” Şâhiddir.⁴

⁴ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr’den naklettiğine göre o şöyle demiştir: “Hire halkından bir yahudi bana ‘Hz. Musa iki süreden hangisini yerine getirmiştir?’ diye sormuştu. Ben, ‘Bilmiyorum, gidip Arapların bilginine sorayım’ dedim. Bu nedenle gittim ve İbn Abbâs’a sordum. O da şöyle dedi: ‘Bu iki süreden uzun ve daha hoş olanını yerine getirdi. Şüphesiz Allah’ın elçisi bir şey söylediği zaman yapar.’”

Buhârî, Kitabü’ş-Şehadat, “Vadine vefakâr davranıp yerine getirilmesini emreden kimse” bâbı, 26. Hadis.

Hâfız ibn Hacer der ki: “İsmailî’nin tahric ettiği Buhârî kanalında şu fazlalık da vardır: Said ibn Cübeyr der ki, ‘Yahudi ile karşılaştım ve kendisine İbn Abbâs’ın söylediği sözleri söyleyince o şöyle karşılık verdi: ‘Allah’a and olsun ki, senin dostun âlimdir.’” Fethu’l-Bârî, c. 5, s. 291. Beyhakî de bu fazlalık ile birlikte haberi rivayet etmiştir. Sünenü’l-Beyhakî, c. 6, s. 117, Kitabü’l-İcare, “İcare caizdir” bâbı.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا
 قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ
 مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

b) Humeydî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hz. Cebrail'e 'Hz. Musa iki süreden hangisini yerine getirmiştir?' diye sordu da o, 'En kâmil ve en tamam olanını' diye karşılık verdi." *Müsned-i Humeydî*, c.1, s. 254, 535 nolu hadis.

Ebu Yâla' da bu haberi merfu olarak İbn Abbâs'dan rivayet etmiştir. Hâkim de bu haberi iki kanalla merfu olarak İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Ancak bu iki kanaldan birisinde İmam Zehebî'nin "Hafs, boştur" dediği Hafs ibn Ömer el-Adenî, diğerinde de "İbrahim bilinmemektedir" dediği İbrahim ibn Yahya bulunmaktadır. *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitabü't-Tefsir, c. 7, s. 87; *el-Müstedrek*, c. 2 s. 417, Kitabü't-Tefsir.

c) Bu iki âyette Allah Teâlâ'nın Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kıssasından bir bölümünün anlatımı bulunmaktadır. Kıssanın bu bölümü, Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın Mısır'dan Medyen'e hicret ettiği bölümden bir sahnedir. Allah Teâlâ bu iki âyette Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) ile Medyenli dostu arasındaki diyalogu bize aktarmaktadır. Allah Teâlâ onun Mısır'dan çıkışını belirtmektedir ki, bu olay bu sûrenin bu âyet bölümünde açıklanmaktadır.

d) (عَلَىٰ أَنْ تُجْزِيَ ثَمَانِي حَجَجٍ) "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık." İki kızından birisini seninle evlendirmeme karşılık, sekiz yıl sürümü güdeceksin. Arap dilinde kullanılan "Acerekellâhu" ifadesi, Allah sana karşılığını versin anlamındadır. "Ecertü'l-Ecire ecrehu" sözü, işçiye karşılığını verdim anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 65; *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 305.

e) İbn Abbâs'tan rivayet edilen hadiste "Bu iki süreden uzun ve daha hoş olanını yerine getirdi" ifadeleri, peygamberlerin insanlarla yaptıkları sosyal ilişkî ve muamelelerde kendilerine yaraşanı yerine getirdiklerine dikkat çekmektedir. Peygamberler, insanların haklarında hiçbir şekilde kısıntıya gitmedikleri gibi, en kâmil ve hatta fazlasıyla yerine getirirler ki, kendilerine yaraşan da budur. Bu iki süre arasındaki fark şudur ki; ikinci süre (10 yıl) Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a vacip değildir. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) bu iki yıllık süreyi fazladan yerine getirmiştir.

f) "Şüphesiz Allah'ın elçisi bir şey söylediği zaman yapar." sözü bir ahlakî ilkeye dikkat çekmektedir: Söz verdiğinde sözünde durmak. İnsanlara rahmet olarak gönderilen kutlu zâtlar söz verdiklerinde sözlerini yerine getirmenin yanı sıra Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) örneğinde olduğu gibi, fazladan da yerine getirirler. Bu açıklamalar ve bu rivayetler gerçekten İbn Abbâs'ın "Hibrü'l-Ümmet" sıfatını hakettiğini göstermektedir. Kısasü'l-Enbiyâ sahasındaki bilgisine bir örnektir de. Yahudi de bunu ikrar etmek zorunda kalmıştır.

29- "Musa, süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Sina dağının sağ tarafında bir ateş gördü. Ailesine dedi ki: 'Siz burada bekleyin, (ben) bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber getiririm yahut bir ateş koru getiririm umulur ki siz ısınırsınız!'"

{ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ } "Musa, süreyi tamamlayıp." On yılı.

{ وَسَارَ بِأَهْلِهِ } "Ailesiyle birlikte yola çıkınca." Mısır'a doğru.

{ أَنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا } "Sina dağının sağ tarafında bir ateş gördü."

Yolun sol tarafında bir ateş gördü.

{ قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا } "Ailesine dedi ki: 'Siz burada bekleyin.'" Burada konaklayınız.

{ إِنِّي أَنَسْتُ } (Ben) "Gördüm." Gördüm.

{ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا } "Bir ateş. Belki oradan size getiririm." Ateşin yanından.

{ بِخَبَرٍ } "Bir haber." Yol hakkında. Zira Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) yolda şaşırmişti.

{ أَوْ جَذْوَةٍ } "Yahut koru getiririm." Bir parça.

{ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَضَطَّلُونَ } "Bir ateş... umulurki siz ısınırsınız." Ta ki, onunla ısınasınız. Onlar şiddetli kış soğuşunda idiler.

فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Oraya gelince, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: 'Ey Musa! Ben, kuşkusuz Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!'"

{ فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ } "Oraya gelince, vâdinin sağ kıyısındaki kendisine şöyle seslenildi." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın sağ tarafından.

{ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ } "O kutsal yerdeki." Su ve ağaç ile mübarek kılınmış.

{ مِنْ الشَّجَرَةِ } “Ağaçtan.” Ağacın bulunduğu yönden.

{ أَنْ يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Ey Musa! Ben, kuşkusuz Âlemlerin Rabbi olan Allah’ım.” Cinlerin ve insanların efendisiyim.

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ
يَا مُوسَىٰ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿٣١﴾

31- “‘Asanı at!’ (Musa asayı) onu yılan gibi hareket eder görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. ‘Ey Musa! Beri gel, korkma; çünkü sen güvende olanlardansın.’”

{ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ } “Asanı at.” Elinden.

{ فَلَمَّا رَأَاهَا } “(Musa asayı) onu görünce.” Asayı bıraktıktan sonra.

{ تَهْتَزُّ } “Hareket eder.” Başını kaldırır bir tarzda hareket ederek.

{ كَأَنَّهَا جَانٌّ } “Yılan gibi.” Ne büyük ne de küçük olan bir yılan.

{ وَلَّى مُدْبِرًا } “Dönüp kaçtı.” Yılandan kaçarak.

{ وَلَمْ يُعَقِّبْ } “Arkasına bakmadan.” Yılana iltifat etmedi.

{ يَا مُوسَىٰ أَقْبِلْ } “Ey Musa! Beri gel.” Yılana doğru.

{ وَلَا تَخَفْ } “Korkma.” Yılandan.

{ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ } “Çünkü sen güvende olanlardansın.” Yılanın şer-rinden. Bunun üzerine Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) yılanı eline aldı, bir de baktı ki, yılan, Allah Teâlâ’nın kendisine buyurduğu gibi asaya dönüşmüş.

أَسْلُوكَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ
جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾

32- “Elini koynuna sok ki kusursuz, bembeyaz olarak çıksın! Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden sana verilen iki mucizedir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır!”

{ اُسْلُكْ } “Sok ki.” Koy.

{ يَدُكَ فِي جَيْبِكَ } “Elini koynuna.” Ey Musa koltuk altına.

{ تَخْرُجُ بَيِّضًا } “Bembeyaz olarak çıksın.” Onun güneşin aydınlığı gibi bir aydınlığı olsun.

{ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ } “Kusursuz.” Alacasız.

{ وَاَصْمُمِ الْيَدَيْنَيْنِ } “Açılan kollarını kendine çek.” Bundan sonra elini koynuna sok.

{ مِنَ الرَّهْبِ } “Korkudan.” Korkudan. Bununla insanları korkuttuğunda.

{ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ } “İşte bunlar, sana verilen iki mucizedir.” Bu ikisi iki kanıttır.

{ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ } “Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden.” Firavun’un kavmine karşı.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ } “Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır.” Kâfirler idiler, şirklerinde ifsad ediciydiler.

قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

33- “(Musa) dedi: ‘Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu yüzden, onların beni öldürmelerinden korkuyorum.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ } “Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu yüzden, onların beni öldürmelerinden korkuyorum.” O öldürdüğümün yerine.

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي
إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

34- “Kardeşim Harun, benden daha iyi konuşur. Bu yüzden onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum.”

{ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا } “Kardeşim Harun, benden daha iyi konuşur.” Konuşma konusunda benden daha açık konuşur. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın dilinde tutukluk/pelteklik bulunmaktaydı.

{ فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا } “Bu yüzden onu da bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder.” Yardımcı olarak.

{ يُصَدِّقُنِي } “Beni doğrulayan.” Benim sözümü ifade eden ve beni tasdik eyleyen.

{ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ } “Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum.” Risaleti.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضْذَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

35- “(Allah) dedi: ‘Biz senin elini kardeşinle güçlendireceğiz ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki, mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ سَنَشُدُّ عَضْذَكَ } “Biz senin elini güçlendireceğiz.” Sırtını güçlendireceğiz.

{ بِأَخِيكَ } “Kardeşinle.” Hazret-i Harun ile.

{ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا } “Ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki.” Bir mazeret ve bir kanıt kılacağız. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا } “Mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler.” Sizi öldürmeye.

{ أَنْتُمْ وَمَنْ اتَّبَعَكُمْ } “İkiniz ve size uyanlar.” İman ve âyetlerle.

{ الْغَالِبُونَ } “Üstün geleceksiniz.” Firavun’a ve kavmine karşı.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرَى
وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Musa onlara apaçık âyetlerimizi getirince, ‘Bu, uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.’ dediler.”

{ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا } “Musa onlara âyetlerimizi getirince.” Yed-i beyza ve asa.

{ بَيِّنَاتٍ } “Apaçık.” Açıklayıcı.

{ قَالُوا } “Dediler.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ مَا هَذَا } “Bu, değildir.” Bize getirmiş olduğu şey.

{ إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرَى } “Uydurulmuş bir sihirden başka bir şey.” Kendi yanından uydurmuş olduğu düzmece bir şeydir.

{ وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا } “Biz böyle bir şey işitmedik.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm) dile getirmiş olduğu şeyi.

{ فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ } “Önceki atalarımızdan.” Geçmiş babalarımızdan.

وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ
عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Musa dedi: ‘Benim Rabbim, kendi katından hidayeti kimin getirdiğini ve hayırlı sonun kime ait olacağını daha iyi bilir. Gerçek şu ki zâlimler kurtuluşa eremezler!’”

{ وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى } “Musa dedi: ‘Benim Rabbim, hi-dayeti kimin getirdiğini daha iyi bilir.’” Risalet ve tevhidi.

{ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ } “Kendi katından. Ve hayırlı sonun kime ait olacağını.” Ahirette cennetin.

{ إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ } “Gerçek şu ki, kurtuluşa eremezler.” Güven içinde olmaz ve kurtulmaz.

{ الظَّالِمُونَ } “Zâlimler.” Müşrikler Allah’ın azabından.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانَ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾

38- “Firavun dedi: ‘Ey ileri gelenler! Sizin için kendimden başka bir ilâh tanımıyorum! Ey Hâmân! Benim için çamurun üzerine ateş yak (ve tuğla imal et), bana öyle bir kule yap ki, umulurki ben Musa’nın tanrısına çıkayım; ama ben, onun mutlaka yalan söyleyenlerden olduğunu sanıyorum!’”

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ } “Firavun dedi: ‘Ey ileri gelenler.’” Mısır eh-line ey adamlar.

{ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ } “Sizin için tanımıyorum.” Sizin için tanımıyorum.

{ مِنْ إِلَهِ } “Bir ilâh.” Bir ilah.

{ غَيْرِي } “Kendimden başka.” Dolayısıyla Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a itaat etmeyiniz.

{ فَأَوْقِدْ لِي } “Benim için ateş yak (ve tuğla imal et)” Yani ateş.

{ يَا هَامَانَ عَلَى الطِّينِ } “Ey Hâmân! Çamurun üzerine.” Ey Haman benim için ateşten tuğla pişir.

{ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا } “Bana öyle bir kule yap ki.” Köşk.

{ اَطْلُعْ لَعَلِّي } “Umulurki ben çıkayım.” Çıkayım ve bakayım.

{ اِلٰى اِلٰهٍ مُّوسٰى } “Musa’nın tanrısına.” Gökte olduğunu ve kendisini bana gönderdiğini iddia edişini.

{ وَاِنِّىْ لَاطْنُوْهُ مِنَ الْكَٰذِبِيْنَ } “Ama ben, onun mutlaka yalan söyleyenlerden olduğunu sanıyorum.” Gökte herhangi bir ilah bulunmamaktadır.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٣٩﴾

39- “O (Firavun) ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.”

{ وَاسْتَكْبَرَ } “Büyüklük tasladılar.” İman etmekten kaçınarak kendilerini büyük gördü.

{ هُوَ } “O (Firavun).” Firavun.

{ وَجُنُودُهُ } “Ve askerleri.” Kıpti topluluğu.

{ فِي الْاَرْضِ } “Yeryüzünde.” Mısır yurdunda.

{ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Haksız yere.” Kendilerine ait olmayan bir hakla.

{ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ } “Ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.” Ahirette.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِيْنَ ﴿٤٠﴾

40- “Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bir bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu!”

{ فَاَخَذْنَاهُ } “Biz de onu yakalayıp.” Yani Firavun’u ‘Ben sizin en yüce Rabbinizim’ tarzındaki ilk sözü ve ‘Sizin için kendimden başka bir ilâh tanımıyorum!’ şeklindeki diğer sözüyle.

{ وَجُنُودَهُ } “Ve askerlerini.” Kıpti cemaatini.

{ فَتَبَدَّلْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ } “Denize atıverdik.” Onları attık, onları denize attık.

{ فَانْظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ } “O zalimlerin sonu nasıl oldu.” Müşrik Firavun’un ve kavminin sonunun nasıl olduğuna.

﴿٤١﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ آئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنْصَرُونَ

41- “Biz onları, ateşe çağıran önderler yaptık. Kıyâmet günü de kendilerine yardım edilmez.”

{ وَجَعَلْنَاهُمْ } “Biz onları, yaptık.” Onları rezil rüsva kıldık.

{ آئِمَّةً } “Önderler.” Küfürlere ve sapkınlara öncü.

{ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ } “Ateşe çağıran.” Küfre, şirke ve putlara kulluğa.

{ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنْصَرُونَ } “Kıyâmet gününde kendilerine yardım edilmez.” Allah Teâlâ’nın azabından engellenmezler.

﴿٤٢﴾ وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ

42- “Bu dünya hayatında biz onların ardından lanet yağdırmaktayız. Kıyâmet gününde de onlar kötülenmişler arasındadır.”

{ وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً } “Bu dünya hayatında biz onların ardından lanet yağdırmaktayız.” Onları dünyada boğmakla helak ettik.

{ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ } “Kıyâmet gününde de onlar kötülenmişler arasındadır.” Yüzlerin kapkara olması ve gözlerin mavi olmasıyla.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بِصَآئِرِ

﴿٤٣﴾ لِلنَّاسِ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

43- “Andolsun ki, biz Musa’ya, ilk nesilleri yok ettikten sonra, insanlar için gönül gözlerini aydınlatacak deliller, bir hidayet rehberi ve bir rahmet olarak o kitabı (Tevrat’ı) vermişizdir. Belki düşünüp öğüt alırlar!”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun ki biz vermişizdir.” Bahşetmişizdir.

{ مُوسَى الْكِتَابِ } “Musa’ya, o kitabı (Tevrat’ı)” Yani Tevrat’ı.

{ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى } “İlk nesilleri yok ettikten sonra.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce.

{ بِصَآئِرَ } “Gönül gözlerini aydınlatacak deliller.” Açıklama.

{ لِلنَّاسِ } “İnsanlar için.” İsrailoğulları için.

{ وَهُدًى } “Bir hidayet rehberi.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet olarak.” Kendisine iman eden için.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “Belki düşünüp öğüt alırlar.” Böylece öğüt alırlar da iman ederler.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾

44- “Sen, Musa’ya emrimizi vahyettiğimiz sırada dağın batı yamacında değildin ve olayı görenlerden de değildin.”

{ وَمَا كُنْتَ } “Sen, değildin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ } “Dağın batı yamacında.” Dağın.

{ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ } “Musa’ya emrimizi vahyettiğimiz sırada.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a Firavun’a gitmesini emrettiğimizde.

{ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ } “Ve olayı görenlerden de değildin.” Orada hazır bulunanlardan.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ
مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

45- “Ama biz, nice nesiller var ettik de onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen âyetlerimizi kendilerinden okuyup öğrenmek üzere Medyen halkı arasında bulunmuş da değildin; aksine, bu mesajları gönderen biziz.”

{ وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا } “Ama biz, var ettik de.” Yarattık.

{ قُرُونًا } “Nice nesiller.” Nesil be nesil. Öncekilerin kıssalarını sana açıkladığımız gibi sonrakilere de açıkladık.

{ فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ } “Onların üzerinden uzun zamanlar geçti.” Süre geçti de iman etmediler. Biz de bunun üzerine onları nesil be nesil helak ettik.

{ وَمَا كُنْتَ } “Sen değildin;” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ ثَاوِيًا } “Bulunmuş da.” İkamet edici de değildin.

{ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا } “Âyetlerimizi kendilerinden okuyup öğrenmek üzere Medyen halkı arasında.” Kavmine Kur’an âyetlerini okuyup da onlara haber veresin diye.

{ وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ } “Aksine, bu mesajları gönderen biziz.” İlk nesillere resûlleri gönderen, öncekilerin kıssalarını sana açıkladığımız gibi sonrakilere de açıklayan biziz.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ
قَوْمًا مَّا أَتَيْهِمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

46- “(Musa’ya) seslendiğimiz zaman da, sen Sina Dağı’nın yamacında değildin. Ancak (biz seni de) kendilerine uyarıcı gelmeyen bir toplumu uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak, (gönderdik). Belki düşünüp öğüt alırlar!”

{ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ } “*Sen Sina Dağı’nın yamacında değildin.*” Zebir Dağı’nın yanında.

{ إِذْ نَادَيْنَا } “*(Musa’ya) seslendiğimiz zaman da.*” Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile konuştuğumuzda. Âyetin, ümmetine nida ettiğimizde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَكِنْ } “*Ancak (biz seni de).*” Sana öğrettik ve seni resûl olarak gönderdik.

{ رَحْمَةً } “*Bir rahmet olarak.*” Nimet ve lütuf olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ } “*Rabbinden.*” Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı geçmiş ümmetlerin haberlerini içeren Kur’an ile sana gönderdiğimizde .

{ لِنُنْذِرَ قَوْمًا } “*Bir toplumu uyarman için (gönderdik)*” Bir kavmi Kur’an ile korkutman için.

{ مَا آتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ } “*Kendilerine uyarıcı gelmeyen.*” Kendilerine korkutucu hiçbir resul gelmemiş.

{ مِنْ قَبْلِكَ } “*Önceden.*”⁵ Yani Kureyş’e.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “*Belki düşünüp öğüt alırlar.*” Öğüt alıp iman etsinler diye.

وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- “Biz, kendi elleriyle yaptıklarından dolayı, (kıyâmet gününde) başlarına bir felaket geldiğinde, onların, ‘Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysak ve böylece inananlardan olsaydık!’ diyecek olmasalardı (seni göndermezdik).”

{ وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ } “*Biz, (kıyâmet gününde) başlarına bir felaket geldiğinde.*” Kavmin olan Kureyş’e kıyâmet gününün azabı isabet etmeseydi.

⁵ “Önceden” sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

{ بِمَا قَدَّمْتُ أَيْدِيهِمْ } “Kendi elleriyle yaptıklarından dolayı.” Küfürle-
rinde kazandıkları şey nedeniyle.

{ فَيَقُولُوا } “Onların, diyecek olmasalardı (seni göndermezdik)” Kı-
yâmet gününde onlara azabın inişi anında.

{ رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Ey Rabbi-
miz.” Ey Rabbimiz.

{ لَوْلَا } “Keşke.” Olsaydı ya.

{ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا } “Bize bir peygamber gönderseydin de.” Azap-
tan önce kitapla birlikte.

{ فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ } “Senin âyetlerine uysak.” Kitabına ve resûlüne.

{ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve böylece inananlardan olsaydık.” Kitaba ve
resûle. Hiç kuşkusuz senden önce onları helak ederdik. Ancak seni
onlara Kur’an ile gönderdik ki, bizim aleyhimizde onlar için bir ka-
nıt olmasın.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى
أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا
إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Ama onlara, katımızdan o gerçek (peygamber) gelince, ‘Musa’ya
verilen (mucizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?’ dediler.
Oysa daha önce Musa’ya verileni de inkâr etmemişler miydi?
(Nitekim onlar), (Tevrat ve Kur’an’ı kastederek), ‘Bunlar bir-
birini destekleyen iki sihir!’ demişler (ve şunu) söylemişlerdi:
‘Doğrusu biz, hiç birisine inanmıyoruz.’”

{ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ } “Ama onlara, o gerçek (Peygamber) gelince.”
Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile.

{ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا } “Katımızdan. Dediler.” Mekke kâfirleri.

{ لَوْلَا أُوتِيَ } “Ona da verilmeli değil miydi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e de verilseydi ya. Yani Yed-i Beyza, asa, bıldırcın eti, kudret helvası, Kur’an’ın bir defada indirilmesi.

{ مِثْلَ مَا أُوتِيَ } “Verilen (mucizeler) gibi.” Bahşedilen mucizeler gibi.

{ مُوسَى } “Musa’ya.” İddiasınca.

{ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا } “Oysa inkâr etmemişler miydi?” Mekke kâfirleri.

{ بِمَا أُوتِيَ مُوسَى } “Musa’ya verileni de.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a bahşedileni de.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gelişinden önce yani Tevrat’ı.

{ قَالُوا } “(Nitekim onlar), (Tevrat ve Kur’an’ı kastederek), demişler.” Mekke kâfirleri.

{ سِحْرَانِ } “Bunlar iki sihir.” Yani Tevrat ve Kur’an.

{ تَطَاهَرَا } “Birbirini destekleyen.” Yardımlaşan.

{ وَقَالُوا } “(Ve şunu) söylemişlerdi.” Mekke kâfirleri.

{ إِنَّا بِكُلِّ } “Doğrusu biz, hiç birisine.” Tevrat ve Kur’an’ı.

{ كَافِرُونَ } “İnanmıyoruz.” İnkâr edicileriz.

قُلْ فَاتَّبِعُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَى مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾

49- “De ki: ‘Eğer doğru sözlü iseniz, o halde Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ فَاتَّبِعُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَى } “O halde Allah katından daha doğru bir kitap getirin de.” Daha doğrusunu.

{ مِنْهُمَا } “Bu ikisinden.” Tevrat ve Kur’an’dan.

{ أَتْبِعَهُ } “Ben ona uyayım.” Onunla amel edeyim.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru sözlü iseniz.” Tevrat ve Kur’an’ın birbirini destekleyen sihir olduğu hususunda doğru sözlü iseniz. Ancak onlar böyle bir kitabı getirmeye kâdir olamadılar.

فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّهَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ
اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

50- “Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar. Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın, tutkusuna uyandan daha sapkın kim olabilir? Kuşkusuz, Allah zâlim kavmi doğru yola iletmez.”

Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ } “Eğer sana cevap veremezlerse.” Eğer zalimler senin kendilerinden istediğin istek hususunda karşılık veremezler ise.

{ فَاعْلَمْ أَنَّهَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ } “Bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar.” Küfür, şirk ve putlara kullukla.

{ وَمَنْ أَضَلُّ } “Daha sapkın kim olabilir?” Hak ve hidayetden uzak daha kâfir.

{ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ } “Tutkusuna uyandan.” Küfür, şirk ve putlara kullukla.

{ بَغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ } “Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın.” Allah katından bir kanıt ve bir açıklama olmaksızın.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Kuşkusuz, Allah doğru yola iletmez.” Dinine doğru iletmez.

{ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “Zâlim kavmi.” Müşrikleri, Ebû Cehil ve ashabını.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

51- “Andolsun ki, biz onlara Kur’an âyetlerini birbiri ardınca göndermeye devam ettik. Belki düşünüp öğüt alırlar!”

{ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ } “Andolsun ki, biz onlara Kur’an âyetlerini birbiri ardınca göndermeye devam ettik.” Onlara Kur’an’ı tevhid ile açıkladık.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “Belki düşünüp öğüt alırlar.” Kur’an ile öğüt alıp da iman etsinler diye.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- “Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona (Kur’an’a) da iman ederler.”

{ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verdiklerimiz.” Kendilerine Tevrat ilmini bahşettiğimiz.

{ مِنْ قَبْلِهِ } “Ondan önce.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ve Kur’an’ın gelişinden önce. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı. Kırk kişi kadar idiler. Onlardan kimisi Şam’dan, kimisi de Yemen’den gelmiş idiler.

{ هُمْ بِهِ } “Ona (Kur’an’a) da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ يُؤْمِنُونَ } “İman ederler.” Kesin kanaat getirirler.

وَإِذَا يَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ

مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

53- “Onlara (Kur’an âyetleri) okunduğu zaman, ‘Biz ona iman ettik; çünkü o, Rabbimizden gelen gerçektir. Zaten biz, daha önce de müslüman idik.’ derler.”

{ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ } “Onlara (Kur’an âyetleri) okunduğu zaman.” Onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özelliklerini aktaran Kur’an okunduğunda.

{ قَالُوا آمَنَّا بِهِ } “Biz ona iman ettik derler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ } “Çünkü o, Rabbimizden gelen gerçektir. Zaten biz, daha önce de.” Kur’an’ın bize okunmasından önce.

{ مُسْلِمِينَ } “Müslüman idik.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı ikrar ediyorduk.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرُهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾

54- “İşte onlara, sabretmelerinden dolayı, ecirleri iki kat olarak verilecektir. Çünkü onlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.”

{ أُولَٰئِكَ } “İşte onlara.” Bu niteliklere sahip kişilere.

{ يُؤْتَوْنَ أَجْرُهُمْ مَرَّتَيْنِ } “Ecirleri iki kat olarak verilecektir.” Sevapları iki kat olarak kendilerine verilecektir.

{ بِمَا صَبَرُوا } “Sabretmelerinden dolayı.” Kâfirlerin eziyetlerine.

{ وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ } “Çünkü onlar kötülüğü iyilikle savarlar.” Güzel kelamla lâ ilâhe illallah kelime-i tevhidi ile çirkin şirki başkalarından savarlar.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } “Kendilerine verdiğimiz rızıktan.” Kendilerine verdiğimiz mallardan.

{ يُنْفِقُونَ } “Allah yolunda harcarlar.” Tasaddukta bulunurlar.

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

55- “Onlar boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve ‘Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Esen kalın. Çünkü biz kendini bilmezlerle (birlikte olmak) istemiyoruz.’ derler.”

{وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ} “Onlar boş söz işittikleri zaman.” Bâtıl söz, yani kâfirlerin kendilerine yönelik eleştiri ve dokundurmalarını.

{أَعْرَضُوا عَنْهُ} “Ondan yüz çevirirler.” Keremli bir şekilde davranarak.

{وَقَالُوا} “Ve derler.” Maruf söz söylerler.

{لَنَا أَعْمَالُنَا} “Bizim işlerimiz bize.” Allah Teâlâ’ya kulluk ve İslam dini.

{وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ} “Sizin işleriniz size.” Sizin putlara kulluk olan amel-leriniz ile şeytanın dini olan Allah’a şirk koşmak sizedir.

{سَلَامٌ عَلَيْكُمْ} “Esen kalın.” Allah Teâlâ size hidayet bahş etsin.

{لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ} “Çünkü biz kendini bilmezlerle (birlikte olmak) istemiyoruz.” Müşriklerin Allah’a şirk koşma dinini talep etmiyoruz.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- “Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. Çünkü O, hidayete erecek olanları daha iyi bilir.”

{إِنَّكَ} “Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لَا تَهْدِي} “Hidayete erdiremezsin.” Bilmezsin.

{مَنْ أَحْبَبْتَ} “Sevdiğini.” İsteddiğin kimsenin iman edişini, yani Ebû Tâlib’in.

{وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي} “Fakat Allah hidayete erdirir.” Tevfik eder, doğruya iletir ve tanıtır.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini.” Kendi dinine Ebûbekir, Ömer ve bu ikisinin ashabını.

{ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ } “Çünkü O, hidayete erecek olanları daha iyi bilir.” Dinine.

وَقَالُوا إِن تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ تَنَحَّطُفَ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- “Onlar, ‘Biz, seninle birlikte doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız.’ dediler. Biz onları, katımızdan bir rızık olarak, her çeşit ürünün toplanıp getirildiği, güvenli bir yere (Mekke’ye) yerleştirmedik mi? Ama onların çoğu bilmezler.”

{ وَقَالُوا } “Onlar, dediler.” Haris ibn Amr en-Nefelî ve ashabı.

{ إِن تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ } “Biz, doğru yola uyarsak.” Tevhide.

{ مَعَكَ } “Seninle birlikte.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ تَنَحَّطُفَ } “Atılırız.” Kovuluruz.

{ مِنْ أَرْضِنَا } “Yurdumuzdan.” Mekke’den.

{ أَوْ لَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ } “Biz onları, yerleştirmedik mi?” Onları konaklatmadık mı ve şu yeri onlar için kılmadık mı?

{ حَرَمًا آمِنًا } “Güvenli bir yere (Mekke’ye)” Kendisine saldırılmaktan koruyarak güvende kıldığımız.

{ يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ } “Her çeşit ürünün toplanıp getirildiği.” Her türlü ürünün oraya taşındığı.

{ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا } “Katımızdan bir rızık olarak.” Katımızdan onlar için tahsis edilen bir rızık. Eğer iman ederlerse ben kâfirleri nasıl onların üzerine musallat kılarım?

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Ama onların çoğu bilmezler.” Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِينُهُمْ لَمْ تَسْكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

58- “Biz kazançlarının çokluğu ile şıarmış nice kentleri helâk ettik! İşte yerleri! Kendilerinden sonra oralarda pek az oturulabilmiştir. İşte onların vârisleri hep biz olduk.”

{ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ } “Biz nice kentleri helâk ettik.” Kasaba ehlini.

{ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا } “Kazançlarının çokluğu ile şıarmış.” Kazançları hususunda nankörlük eden.

{ فَتِلْكَ مَسَاكِينُهُمْ } “İşte yerleri.” Evleri.

{ لَمْ تَسْكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Kendilerinden sonra oralarda oturulabilmiştir.” Helaklerinin ardından.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Pek az.” Onlardan çok azında misafirler oturabilmekte geriye kalanı ise haraptır.

{ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ } “İşte onların vârisleri hep biz olduk.” Sahip olduklarına ve helaklerinin ardından terk ettiklerine sahipler olduk.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

59- “Senin Rabbin, (kendi içlerinden), kendilerine âyetlerimizi okuyacak bir peygamberi ana merkezlerine göndermedikçe, o kentleri helak edecek değildir. Çünkü biz o memleketleri, halkı zulüm yaparken helâk etmişizdir.”

{ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ } “Senin Rabbin, o kentleri helak edecek değildir.” Kasabalar halkını.

{ حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمَمَهَا } “Ana merkezlerine göndermedikçe.” En muaz-
zamı olan Mekke’ye. Âyetin, büyüklerine ve ulularına anlamına gel-
diği de söylenmiştir.

{ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا } “(Kendi içlerinden), kendilerine âyetlerimizi
okuyacak bir peygamberi.” Emir ve nehy ile.

{ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ } “Çünkü biz o memleketleri, helâk etmişizdir.”
Kasabalar halkını.

{ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ } “Halkı zulüm yaparken.” Müşrikler iken.

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ
وَابْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- “Size verilen her şey, dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Oysa
Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Aklınızı
kullanmaz mısınız?”

{ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ } “Size verilen her şey.” Ey Kureyş topluluğu size
verilen mal ve hizmetkârlar.

{ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının geçimi.” Çömlek ve şişe cam
gibi dünya hayatının meta’ı gibi.

{ وَزِينَتُهَا } “Ve süsüdür.” Süsüdür. Bu süs baki kalmaz.

{ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ } “Oysa Allah katında olanlar ise.” Hazret-i Muhammed
(sallallahu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı için cennette olanlar.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlı.” Daha faziletli.

{ وَابْقَىٰ } “Ve daha kalıcıdır.” Size dünyada verilenlerden daha sü-
rekliidir.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Aklınızı kullanmaz mısınız?” Sizin Dünya fâni ve ahi-
retin bâki olduğu konusunda beyniniz yok mu?

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

61- "(Buna göre), kendisine güzel bir söz verdiğimiz ve ona kavuşacak olan kimse; sırf kendisine dünya hayatının geçici nimetlerini verdiğimiz ve sonra kıyâmet günü yakalanıp (azap için) getirileceklerden olan kimse gibi midir?"

{ أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا } "(Buna göre), kendisine güzel bir söz verdiğimiz midir?" Yani cenneti ki, bu kimse Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıdır. Osman ibn Affan olduğu da söylenmiştir.

{ فَهُوَ لَاقِيهِ } "Ve ona kavuşacak olan kimse." Ahirette bizzat görecek olan.

{ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } "Sırf kendisine dünya hayatının geçici nimetlerini verdiğimiz kimse gibi." Kendisine dünyada mal ve hizmetçiler verdiğimiz kimse gibi midir? Yani Ebû Cehil ibn Hişam.

{ ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ } "Ve sonra kıyâmet günü yakalanıp (azap için) getirileceklerden olan." Cehennem azabında azap görenlerden olan.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

62- "O gün (Allah) onlara seslenerek, 'Benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?' der."

{ وَيَوْمَ } "O gün." Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ } "(Allah) onlara seslenerek." Allah Teâlâ Ebû Cehil ve ashabına nida eder.

{ فَيَقُولُ } "Der." Allah azze ve celle şöyle buyurur.

{ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ } "Benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?" Kendilerine ibadet ettikleriniz ve ortaklarım olduğunu söylediğiniz.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ
كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Haklarında sözü (azap hükmü) kesinleşmiş olanlar, 'Ey Rabbimiz! Azdırdıklarımız şunlar. Kendimiz azdığımız gibi, onları da azdırdık. Ama onlardan uzak olduğumuzu sana arz ederiz! Zaten onlar bize tapmıyorlardı!' derler."

{ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ } "Haklarında kesinleşmiş olanlar, derler." Üzerlerine vacip olanlar.

{ الْقَوْلُ } "Sözü (Azap hükmü)." Hışım ve azabın. Ki, bunlar liderlerdir.

{ رَبَّنَا } "Ey Rabbimiz." Ey Rabbimiz.

{ هَؤُلَاءِ } "Şunlar." Sefiller.

{ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا } "Azdırdıklarımız." Saptırdıklarımız.

{ أَغْوَيْنَاهُمْ } "Onları da azdırdık." Onları hak ve hidayetten saptırdık.

{ كَمَا غَوَيْنَا } "Kendimiz azdığımız gibi." Hak ve hidayetten saptığımız gibi.

{ تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ } "Ama onlardan uzak olduğumuzu sana arz ederiz." Onlardan teberri ettik.

{ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ } "Zaten onlar bize tapmıyorlardı." Emrimizle.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ
لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Onlara, 'Allah'a koştuğunuz ortakları çağırın!' denilir; onları çağırırlar; ama çağırılanlar bunların çağırısına cevap vermezler ve karşılarında azabı görürler. Ne olurdu sanki doğru yola gelselerdi!"

{ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ } “Onlara, ‘Allah’a koştuğunuz ortakları çağırın!’ denilir.” Sizi Allah’ın azabından engelleyecek olan ilahlarınız.

{ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ } “Onları çağırırlar; ama çağırılanlar bunların çağırısına cevap vermezler.” Kendilerinden Allah’ın azabını kaldırmak şeklindeki isteklerine icabet etmezler.

{ وَرَأَوْا الْعَذَابَ } “Ve karşılarında azabı görürler.” Önderler ve ayak takımı olanlar.

{ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ } “Ne olurdu sanki doğru yola gelselerdi.” Kendilerinin dünyada hak ve hidayet üzere olmalarını temenni ederler.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾

65- “Yine o gün (Allah) onlara seslenerek, ‘Elçilere ne cevap verdiniz?’ der.”

{ وَيَوْمَ } “Yine o gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ } “(Allah) onlara seslenerek.” Kâfirlere.

{ فَيَقُولُ } “Der.” Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur.

{ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ } “Elçilere ne cevap verdiniz?” Sizi davet ettikleri şeylere.

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾

66- “O gün, kendilerini savunmak için akıllarına hiçbir mazeret gelmez. Artık birbirlerine soru da soramazlar.”

{ فَعَمِيَتْ } “Hiçbir mazaret gelmez.” Karmakarışık olur.

{ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ } “Kendilerini savunmak için akıllarına.” Haberler ve cevap veriş.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ } “Artık birbirlerine soru da sormazlar.” İcabet de etmezler.

﴿٦٧﴾ فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

67- “Ama tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince; onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur.”

{ فَأَمَّا مَنْ تَابَ } “Ama tevbe eden, kimseye gelince.” Küfürden.

{ وَآمَنَ } “İman edip.” Allah’a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “İyi işler yapan.” Kendisi ile Rabbi arasında halis olarak.

{ فَعَسَىٰ } “Umulur.” Umulur sözcüğü Allah Teâlâ için kullanılınca vaciplik ifade eder.

{ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ } “Onun kurtuluşa erenler arasında olması.” Hışım ve azaptan kurtulanlardan olması için.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ
وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakları yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, çok yücedir!”

{ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ } “Rabbin, dilediğini yaratır.” Dilediği gibi.

{ وَيَخْتَارُ } “Ve seçer.” Mahlukatından dilediğini peygamberliğe seçmesi, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ مَا كَانَ لَهُمُ } “Onların ise yoktur.” Mekke ehli için.

{ الْخِيَرَةُ } “Seçim hakları.” Seçme.

{ سُبْحَانَ اللَّهِ } “Allah, uzaktır.” Allah Teâlâ münezzehtir.

{ وَتَعَالَىٰ } “Çok yücedir.” Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştuklarından.” Allah’a ortak koştukları putlardan.

٦٩ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُغْلِنُونَ

69- “Senin Rabbin, onların göğüslerinin sakladıklarını da açığa vurduklarını da bilir.”

{ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ } “Senin Rabbin, onların göğüslerinin sakladıklarını da bilir.” Kalplerinin gizlediği kin ve düşmanlığı.

{ وَمَا يُغْلِنُونَ } “Açığa vurduklarını da.” Açığa vurdukları masiyetleri.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ
وَالِيهِ تُرْجَعُونَ ٧٠

70- “İşte O, Allah’tır. O’ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Başında da sonunda da hamd O’nundur. Hükümranlık O’na aittir ve ancak O’na döndürüleceksiniz!”

{ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “İşte O, Allah’tır. O’ndan başka hiçbir tanrı yoktur.” O’nun hiçbir çocuğu ve ortağı bulunmamaktadır.

{ لَهُ الْحَمْدُ } “Hamd O’nundur.” Şükür O’na aittir.

{ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ } “Başında da sonunda da.” Gök ve yer ehline. Hamd, lütuf, fazıl ve ihsan dünyada dünya ve ahiret ehline, ahirette O’na aittir.

{ وَلَهُ الْحُكْمُ } “Hükümranlık O’na aittir.” Onların arasında hüküm verir.

{ وَالِيهِ تُرْجَعُونَ } “Ve ancak O’na döndürüleceksiniz.” Ölümünden sonra.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ إِلَهَ
غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَوْ لَا تَسْمَعُونَ ٧١

71- “De ki: ‘Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, üzerinizde geceyi kıyâmet gününe kadar uzatacak olsa, Allah’tan başka hangi tanrı, size ışık getirebilir? Hâlâ işitmeyecek misiniz?”

{ قُلْ } “De ki.” Onlara. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline de ki.

{ أَرَأَيْتُمْ } “Hiç düşündünüz mü?” Ey kâfirler topluluğu ne diyorsunuz?

{ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ } “Eğer Allah, üzerinizde geceyi olsa.” Eğer Allah Teâlâ geceyi karanlık olarak üzerinizde bıraksa.

{ سَرْمَدًا } “Uzatacak.” Sürekli olarak.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününe kadar.” Bunda hiçbir şekilde gündüz olmasa.

{ مَنْ إِلَهَ غَيْرِ اللَّهِ } “Allah’tan başka hangi tanrı.” Allah’ın dışında.

{ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ } “Size ışık getirebilir?” Gündüzü.

{ أَفَلَا تَسْمَعُونَ } “Hâlâ işitmeyecek misiniz?” Geceyi ve gündüzü sizin için kılana itaat etmeyecek misiniz?

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ إِلَهَ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بَلِيلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

72- “De ki: ‘Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, üzerinizde gündüzü, kıyâmet gününe kadar uzatacak olsa, Allah’tan başka hangi tanrı, size dinleneceğiniz geceyi getirebilir? Görmeyecek misiniz?”

{ قُلْ } “De ki.” Onlara. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline şunu da sor:

{ أَرَأَيْتُمْ } “Hiç düşündünüz mü?” Ne diyorsunuz?

{ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ } “Eğer Allah, üzerinizde olsa.” Eğer Allah Teâlâ gündüzü üzerinizde bıraksa.

{ النَّهَارَ سَرْمَدًا } “Gündüzü uzatacak.” Sürekli olarak.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününe kadar.” Bunda hiçbir şekilde gece olmasa.

{ مَنْ إِلَهَ غَيْرِ اللَّهِ } “Allah’tan başka hangi tanrı.” Allah’ın dışında.

{ بِأَيِّكُمْ لَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ } “Size dinleneceğiniz geceyi getirebilir.” Kendisinde istikrar bulacağınız.

{ أَفَلَا تُبْصِرُونَ } “Görmeyecek misiniz?” Geceyi ve gündüzü yaratmayı sizin için kılını tasdik etmeyecek misiniz?

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- “İşte O, rahmetinden dolayı, size, dinlenmeniz için geceyi, lüt-fundan rızık aramanız için de gündüzü yaratmıştır. Belki şük-redersiniz!”

{ وَمِنْ رَحْمَتِهِ } “İşte O, rahmetinden dolayı.” Nimetinden dolayı.

{ جَعَلَ لَكُمُ } “Size, yaratmıştır.” Sizin için yaratmıştır.

{ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ } “Dinlenmeniz için geceyi, gündüzü.” Gece vaktinde istikrar bulasınız diye.

{ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan rızık aramanız için de.” Gündüzle-yin ilim ve ibadet fazlını talep edesiniz diye.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Belki şükredersiniz.” Gece ve gündüz size ver-diği nimetlere şükredesiniz diye.

﴿٧٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ

74- “O gün Allah, onlara seslenerek, ‘Benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerededir?’ diye soracaktır.”

{ وَيَوْمَ } “O gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ } “Allah, onlara seslenerek, ‘Benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerededir?’ diye soracaktır.” Ortaklarım olduğunu söylediklerinizin.

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

75- “(O gün) biz, her ümmetten bir tanık çıkarır, (inkâr edenlere) ‘Kesin delilinizi getirin!’ deriz. O zaman, onlar, gerçeğin Allah’a ait olduğunu anlarlar. Uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmişlerdir.”

{ وَنَزَعْنَا } “(O gün) biz, çıkarır.” Çıkartırız.

{ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا } “Her ümmetten bir tanık.” Ümmet hakkında tebliğ ettiklerine tanıklık edecek bir peygamber. Bu peygamber dünyada ümmetleri içinde bulunan onların peygamberleridir.

{ فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ } “(İnkâr edenlere) ‘Kesin delilinizi getirin!’ deriz.” Resûlleri reddedişinizin gerekçesine ilişkin kanıtlarınızı.

{ فَعَلِمُوا } “O zaman, onlar, anlarlar.” Her ümmete.

{ أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ } “Gerçeğin Allah’a ait olduğunu.” Allah Teâlâ’ya ibadet etmenin ve Allah’ın dininin hak ve kendi aralarında hüküm vermenin Allah’a ait olduğunu anlarlar.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } “Kendilerinden kaybolup gitmişlerdir.” Herkes kendi nefsiyle meşguldür.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “Uydurmuş oldukları şeyler de.” Yalan yere dayanaksızca ibadet ettikleri şeyler de.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوتُ بِالْعِصْبَةِ أُولِيَ الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

76- “Karun, Musa’nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık yaptı. Biz ona, sadece anahtarlarını bile, güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı hazineler vermiştik. Kavmi ona şöyle demişti: ‘Böbürlenme! Çünkü Allah böbürleneni sevmez!’”

{ **إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى** } “*Karun, Musa’nın kavminden idi.*” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın amcasının oğlu idi.

{ **فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ** } “*Ama onlara karşı azgınlık yaptı.*” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a, Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a ve ikisinin kavmine karşı kibirlenmişti. Bundan dolayı da şöyle demiştir: Eğer peygamberlik Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a, dinî liderlik de Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a ait ise peki ben herhangi bir şey hakkında hiçbir makama sahip değilim. Ben buna rıza göstermem. Bundan dolayı da Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın peygamberliğini reddetmiştir.

{ **وَأَتَيْنَاهُ** } “*Biz ona, vermiştik.*” Ona bahşetmiştik.

{ **مِنَ الْكُنُوزِ** } “*Hazineler.*” Yani mallar.

{ **مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ** } “*Sadece anahtarlarını bile.*” Hazinelerinin anahtarları.

{ **لَتَنْوُوا بِالْمُضْبَةِ** } “*Bir topluluğun taşımakta zorlanacağı.*” Bir topluluğa ağır geliyordu.

{ **أُولَى الْقُوَّةِ** } “*Güçlü.*” Kuvvet sahibi. Bunlar kırk kişi idiler. Karun’un hazinelerinin anahtarlarını taşıyorlardı.

{ **إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ** } “*Kavmi ona şöyle demişti.*” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ **لَا تَفْرَحْ** } “*Böbürlenme.*” Malla şımarma ve ortak da koşma.

{ **إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ** } “*Çünkü Allah böbürleneni sevmez.*” Mal konusunda şımaranları.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “Âyette geçen (مَفَاتِحَهُ) buyruğu, anahtarlar o cemaate elbette ağır basar demektir. (أُولَى الْقُوَّةِ) ifadesi, erkeklerden oluşan kuvvet sahibi bir cemaat onun anahtarlarını kaldıramaz anlamındadır. (الْفَرِحِينَ) ifadesi “el-Merihin/şımarıklar” anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü’t-Tefsîr, Kasas Sûresi.

İbn Cerir bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 107, 111.

b) (أَنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ) “Karun, Musa’nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık yaptı.” İbn Cüreyc der ki, “Karun Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın amcası oğlu idi.” İbn İshak’a göre ise amcasıdır. Taberî der ki, “Bu konuda ilim ehlinin çoğunluğu Karun’un amcası oğlu olduğu görüşündedirler.” Bu görüş İbrahim en-Neheî, Katâde ve Mâlik ibn Dinar’dan rivayet edilmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 105-6.

c) (فَبَغَى عَلَيْهِمْ) “Ama onlara karşı azgınlık yaptı.” Taşkınlığı ve azgınlığı hususunda farklı farklı görüşler ileri sürülse de en açık olanı, Allah Teâlâ’nın kendisine verdiği çok mal nedeniyle büyüklenmede haddi aşışdır.

d) (وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُتَوَّ بِالْغُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ) “Biz ona, sadece anahtarlarını bile, güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı hazineler vermiştik.” “Mefâtiḥ” sözcüğü “mifteh” sözcüğünün çoğuludur. “Mifteh”, kendisiyle kapıların açıldığı anahtardır.

Ebû Ubeyde Mamer ibn Müsenna ise şöyle der: “Mefâtiḥe hezâinihi”, hazinelerinin anahtarları anlamındadır. İbn Cerir ve başkaları da bu görüştedir. *Mecâzü'l-Kur’an*, c. 2, s. 110; *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 110; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 13, s. 311; *Tefsir-i ibn Kesir*, c. 3, s. 416; *Tefsir-u Ebû's-Suud*, c. 4, s. 319.

“Mefâtiḥ” sözcüğünün kastın, bizzat hazinenin kendisi olduğu da söylenmiştir. Ferrâ bu görüştedir. *Meâni'l-Kur’an*, c. 2, s. 310.

e) (لَتَنُتَوَّ بِالْغُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ) “Güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı.” “Tenûü”, teskulu/ağır gelir anlamındadır. “Usbe” ise kişinin erkeklerden akrabasıdır. “Tenûü” sözcüğünün aslı “Tüniy’ü”dür. Buna göre; âyetin anlamı şöyle olmuş olur. Bu hususta yapılmış en güzel açıklama şudur: Onun hazinelerinin anahtarlarının ağırlıkları, ağır oluşlarından dolayı erkeklerden oluşan güçlü kuvvetli bir topluluğu yana doğru meyil ettiren bir hazine verdik. Tenûü fiilindeki “te” harfi, üstün okununca bu sefer (fiilin mefulü olan “güçlü kuvvetli kimseler” anlamındaki) ismin başına “be’ gelmiştir. Nitekim “Yüzhübü bi’l-be’si/O meşakkati giderir” denildiği gibi (aynı anlamda); “Yüzhübü’l-be’s’e” de denilebilir. *Meâni'l-Kur’an*, c. 2, s. 310; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 13, s. 312.

f) Rivayette geçtiği üzere İbn Abbâs (فَرَجِينَ) âyetinde geçen sözcüğünü “Merihin/şımaranlar” olarak tefsir etmiştir.

İbn Manzur der ki, “el-Merhü”, o derece şiddetli sevinç ve aktifliktir ki, kendi değerini ve sınırını aşmak demektir. “Merh” sözcüğünün yürüyüşte kibirlenme ve böbürlenme anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetle ise şöyle geçmektedir: (وَلَا تَمَشْ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا) “Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma.” (17/İsrâ/37). *Lisânü'l-Arab*, “M-R-H” maddesi.

İbn Cerir et-Taberî’nin çeşitli kanallardan Mücahid’den (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرَجِينَ) “Çünkü Allah böbürleneni sevmez” âyetin anlamı hakkında rivayet ettiği tefsir ise daha güzeldir: Allah’ın kendisine verdiklerine şükretmeyen azgın, şımarık, kibirlenen kimse demektir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 111.

وَاتَّبِعْ فِيمَا أَنْتَ مِنَ اللَّهِ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيكَ مِنَ الدُّنْيَا
وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

77- “Allah’ın sana verdiklerinde ahiret yurdunu ara; ama dünyadan da payını unutma. Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa, sen de iyilikte bulun! Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma; çünkü Allah bozguncuları sevmez!”

g) Kur’an kıssalarının mufassallaştırılması bağlamında İbn Abbâs’tan çeşitli rivayetler aktarılmıştır. Sürenin bu ve bundan sonraki bölümünde Allah azze ve celle Karun ve Karun’a öykünenlere Karun’un yere batırılması ile ilgili bir pasaj aktarmaktadır. Kıssanın tafsilatı hakkında Ebû Hâkim en-Nisâbü’rî Abdullah ibn Haris kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) kavmine zekat verme emrini getirince, Karun İsrailoğullarını toplayarak onlara şöyle demiştir: “Size namaz farızasını getirdi. Bir takım şeyler daha size getirdi ki, sizler de onlara katlanmış bulunuyorsunuzdur. Ona, bir de mallarınızı verme külfetini, yüklenecek misiniz?” İsrail oğulları “Biz, ona, mallarımızın zekatını verme külfetini, yüklenmeyeceğiz! Sen, ne görüştesin?” dediler. Karun “Benim görüşüm, İsrail oğullarının fahişesini, ona gönderelim. Onun, ona, kendisiyle temasta bulunmak istediği iftirasını atmasını söyleyelim.” dedi.

Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) onlar hakkında Allah Teâlâ’ya bedduada bulundu. Allah Teâlâ, Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a boyun eğmesi için, yere emretti. Bunun üzerine Hz. Musa yere “Tut onları” dedi. Yer, onları, topuklarına kadar, tuttu. Onlar “Ey Musa! Ey Musa” diyerek yardım istemeye başladılar.

Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) yere: “Tut onları, yut!” dedi. Yer, onları, dizlerine kadar yuttu! Onlar: “Ey Musa! Ey Musa!” diyerek yardım istemeye devam ettiler. Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) yere “Tut onları, yut!” dedi. Yer, onları, boyunlarına kadar yuttu! Onlar, yine “Ey Musa! Ey Musa!” diyerek yardım istemeye devam ettiler. Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a yere: “Tut onları, yut!” dedi. Yer, onları, yuttu! Tamamı ile kaybolup gittiler. Bunun üzerine, Allah azze ve celle Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a “Ey Musa! Kullarım, senden yardım istediler, sana yalvarıp yakardılar. Sen, yardım etmedin! İzzetime kasem olsun ki eğer, onlar, benden yardım istemiş olsaydılar, muhakkak, onların yardımlarına yetişirdim” diye vahyetti.

İbn Abbâs der ki: İşte bu rivayet Allah Teâlâ’nın (فَحَسَنَّا بِهِ وَبَدَّارَهُ الْأَرْضَ) “Sonunda, onu da sarayını da yerin dibine geçirdik.” (28/Kasas/81) buyruğudur. Allah Teâlâ onu yerin en alt tabakasına batırdı. Hâkim şöyle der: “Bu hadis Buhârî ve Müslim’in şartlarına uygun olduğu halde onlar bu hadisi tahrîç etmediler.” Zehebî de bu yargıya muvafakat etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Kasas Sûresi, c. 2, s. 408.

{ وَابْتَغِ } “Ara.” Talep et.

{ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ } “Allah’ın sana verdiklerinde.” Allah Teâlâ’nın sana verdiği mal ile.

{ الدَّارِ الْآخِرَةِ } “Ahiret yurdunu.” Yani cenneti.

{ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا } “Ama dünyadan da payını unutma.” Dünyadaki nasibinle ahiretten de nasibini terk etme. Âyetin, infak etmiş olduğun ve ahiret için verdiğin ile dünyadan nasibini azaltma anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَحْسِنِ } “Sen de iyilikte bulun.” Yoksullara ve düşkünlere.

{ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ } “Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa.” Mal ile.

{ وَلَا تَتَّبِعِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma.” Masiyet eylemlerinde bulunma ve Hazret-i Musa Resûl (‘aleyhi’s-selâm)’ın emrine aykırı hareket etme.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ } “Çünkü Allah bozguncuları sevmez.” Masiyetleri işleyerek bozgunculuk yapanları.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَكَثَرَتْ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

78- “(Karun) dedi ki: ‘Bu (servet) bana, bendeki bilgiden dolayı verilmiştir.’ O, Allah’ın kendisinden önceki nesiller arasında, ondan daha güçlü ve ondan daha çok servet toplamış olan kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor mu? Ancak suçlulara, günahlarından sorulmaz!”

{ قَالَ } “(Karun) dedi ki.” Karun dedi ki.

{ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ } “Bu (servet) bana, verilmiştir.” Bana verilen bu mal verilmiştir.

{ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي } “Bendeki bilgiden dolayı.” Benim bu mala ehil olduğuma dair Allah Teâlâ’nın bilgisine göre verilmiştir. Âyetin, Karun kimya ile altın yapıyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَوَلَمْ يَعْلَمْ } “O, bilmiyor mu?” Karun bilmiyor mu?

{ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ } “Allah’ın kendisinden önceki nesiller arasında, kimseleri helâk etmiş olduğunu.” Geçmiş kavimleri.

{ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً } “Ondan daha güçlü olan.” Beden bakımından.

{ وَكَثُرَ جَمْعًا } “Ve ondan daha çok servet toplamış.” Mal ve adam yönünden.

{ وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ } “Ancak suçlulara, günahlarından sorulmaz.” Kıyâmet gününde müşriklerden sorulmaz. Zira herkes simasıyla tanınır.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾

79- “(Karun bir gün), süsü içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını isteyenler, ‘Keşke, bizim de Karun’a verilenin benzeri olsaydı! O, gerçekten büyük şans sahibi biri!’ dediler.”

{ فَخَرَجَ } “Çıktı.” Karun çıktı.

{ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ } “(Karun bir gün), süsü içinde kavminin karşısına.” Kendisine ait atlar, katırlar, cariyeler, altın ve gümüş süsleri, türlü türlü silahlar ve elbiseler.

{ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا } “Dünya hayatını isteyenler, dediler.” Ki bunlar rağbet ediciler idiler.

{ يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ } “Keşke, bizim de verilenin benzeri olsaydı.” Maldan.

{ قَارُونُ } “Karun’a.” Maldan.

{ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ } “O, gerçekten şanslı biri!” Çokça pay sahibi biri.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; ‘Yazıklar olsun size! İnanan ve iyi iş yapan kimse nazarında, Allah’ın vereceği ücret daha hayırlıdır. Ama ona da ulaşamaz ancak sabredenler (ulaşabilir).’ dediler.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; dediler.” Zühd ve tevekkül ilmi verilmiş olanlar. Bunlar zahid olanlardır. Bunlar rağbet edenlere şöyle dediler;

{ وَيَلَكُمْ } “Yazıklar olsun size.” Allah Teâlâ size dünyayı dar etsin.

{ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ } “Allah’ın vereceği ücret daha hayırlıdır.” Cennette vereceği daha faziletlidir.

{ لِمَنْ آمَنَ } “İnanan kimse nazarında.” Allah Teâlâ’ya ve Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “Ve iyi iş yapan.” Kendisi ile Rabbi arasında ihlaslı olarak.

{ وَلَا يُلْقِيهَا } “Ama ona da ulaşamaz.” Cennet verilmez.

{ إِلَّا الصَّابِرُونَ } “Ancak sabredenler (ulaşabilir).” Allah Teâlâ’nın emrine ve sıkıntılara karşı sabredenlere. Âyetin, emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker vesilesiyle kelime-i tayyibeye, ancak Allah’ın emrine ve sıkıntılara karşı sabreden kimseler ulaşabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

81- “Sonunda, onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık, Allah’a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini de kurtaramadı.”

{ فَخَسَفْنَا بِهِ } “Sonunda, onu da dibine geçirdik.” Karun’u.

{ وَبِدَارِهِ } “Sarayını da.” Evini.

{ الْأَرْضِ } “Yerin.” Kendisiyle birlikte yere batırıldı.

{ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ } “Artık, bir topluluğu olmadı.” Bir topluluğu ve ordusu.

{ يَنْصُرُونَهُ } “Ona yardım edecek.” Ondan engelleyecek.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’a karşı.” Üzerine azap indiğinde Allah’ın azabından.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ } “Kendi kendini de kurtaramadı.” Kendi nefsi Allah’ın azabından kurtaranlardan olmadı.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَآنَ اللَّهُ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْ لَا أَنْ مِّنَ اللَّهِ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
بِنَا وَيَكَآنَهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler, ‘Vah bize! Meğer Allah, kullarından dilediğine bol, dilediğine de az veriyormuş! Eğer Allah, bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Meğer inkâr edenler gerçekten kurtuluşa eremezlermiş!’ demeye başladılar.”

{ وَأَصْبَحَ } “Başladılar.” Oldular.

{ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ } “Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler.”⁷

Onun kadrinde, konumunda ve malının miktarına sahip olmayı dileyenler.

⁷ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “bi'l-emsî” ilahî kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme aldık.

{ يَقُولُونَ } “Demeye.” Birbirlerine şöyle demeye başladılar.

{ وَيَكَاَنَّهُ } “Vah bize! Meğer Allah.” Karun’un dediği gibi “Mal benim gücümünden dolayı elimdeymiş” sözü doğru değilmiş. Aksine Allah azze ve celle.

{ يَسْطُ } “Bol, veriyormuş.” Bolca veriyor.

{ الرِّزْق } “Rızıkı.”⁸ Malı.

{ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Dilediği kimseye.

{ مِنْ عِبَادِهِ } “Kullarından.” Bu, Karun örneğinde olduğu gibi onun tarafından kurulan bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ } “Dilediğine de az.” Dilediğine de kısar. Bu da onun tarafından bir nazardır.

{ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا } “Eğer Allah, bize lütufta bulunmuş olmasaydı.” Karun’a verdiğini bizden engellemiş olmasaydı.

{ لَحَسَفَ بِنَا } “Bizi de yerin dibine geçirirdi.” Karun’u yerin dibine geçirdiği gibi bizi de yerin dibine geçirirdi.

{ وَيَكَاَنَّهُ } “Meğer gerçekten.” Ve kuşkusuz o. (وَيَكَاَنَّهُ) ilahî keliminde geçen (يَا) ve (كف) harfleri kelimde sıladır.

{ لَا يَفْلَحُ } “Kurtuluşa eremezlermiş.” Başarıya ulaşmaz ve güven içinde olmaz.

{ الْكَافِرُونَ } “İnkâr edenler.” Allah’ın azabından.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ
وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

83- “Ahiret yurduna gelince; Biz onu, yeryüzünde büyüklük taslamayı ve bozgunculuk çıkarmayı istemeyenlere vereceğiz. (Çünkü iyi) sonuç, sakınanlarındır.”

⁸ Tarafımızdan eklenmiştir.

{ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ } “Ahiret yurduna gelince.” Cennet.

{ نَجْعُهَا } “Biz onu, vereceğiz.” Onu vereceğiz.

{ لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا } “Büyüklik taslamayı istemeyenlere.” Taşkınlık ve büyüklenmeyenlere.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Mal ile.

{ وَلَا فَسَادًا } “Ve bozgunculuk çıkarmayı.” Nakış, tasvirler ve masiyetlerle.

{ وَالْعَاقِبَةُ } “(Çünkü iyi) sonuç.” Cennet.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Sakınanlarıdır.” Küfür, şirk, büyüklenme ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaktan kaçınanlarıdır.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

84- “Kim iyilik getirirse ona, ondan daha hayırlısı vardır. Kim de kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıklarının karşılığını görürler.”

{ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ } “Kim iyilik getirirse ona.” İhlâslı bir şekilde lâ ilâhe illallah ile gelirse.

{ خَيْرٌ مِنْهَا } “Ondan daha hayırlısı vardır.” Ondan daha hayırlısı onun için vardır.

{ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ } “Kim de kötülük getirirse.” Allah’a şirk koşarsa.

{ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ } “O kötülükleri işleyenler, karşılığını görürler.” Allah’a şirk koşma konusunda.

{ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Ancak yaptıklarının.” Cehennem ateşi.

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادِ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَنْ
جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾

85- “Kur’an’a uymayı sana gerekli kılan (Allah), elbette seni, döne-
lecek yere döndürecektir. De ki: ‘Rabbim, kimin doğru yola ilet-
tiğini ve kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu daha
iyi bilir.”

{ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ } “Kur’an’a uymayı sana gerekli kılan (Al-
lah).” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile sana indiren.

{ لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادِ } “Elbette seni, dönelecek yere döndürecektir.”
Mekke’ye. Âyetin, cennete döndürecek anlamına geldiği de söy-
lenmiştir.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ رَّبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى } “Rabbim, kimin doğru yola ilettiğini daha
iyi bilir.” Tevhid ve Kur’an ile.

{ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Ve kimin de apaçık bir sapıklık içinde bu-
lunduğunu.” Apaçık bir küfür ve apaçık bir hata içinde olduğunu.⁹

⁹ a) İmam Buhârî (لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادِ) “Elbette seni, dönelecek yere döndürecektir.” buy-
ruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiş-
tir: “Mekke’ye geri çevirecektir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kasas Sûresi “İnnel-
lezi ferada aleyke’l-Kur’ane” bâbı.

Bu haberi Taberî Ya’la ibn Ubeyd kanalıyla bu isnatla rivayet etmiş ve aynıısını
zikretmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 20, s. 125.

b) Yine Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle diyordu:
“Seni oradan çıkardığı gibi oraya geri çevirecektir de.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 20,
s. 125.

c) İbn Abbâs âyette geçen “mead” sözcüğünü Mekke-i Mukerreme olarak tef-
sir etmiştir. Bu durumda âyet, geleceğe yönelik gaybî ihbar olmaktadır, İbn
Abbâs’a göre. Ancak âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan gelen yegâne yo-
rum bu değildir. Mead’ın cennet olduğu da rivayet edilmiştir kendisinden.
İbn Cerir et-Taberî, İkrime ve Said ibn Cübeyr kanalıyla bu son rivayeti ak-
tarmıştır. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 20, s. 124. Diğer bir yoruma göre ise mead ölüm-
dür. Taberî Said ibn Cübeyri kanalıyla İbn Abbâs’tan bu tefsiri aktarmıştır.
Tefsirü’t-Taberî, c. 20, s. 125. İbn Kesir, İbn Abbâs’ın bu görüşleri arasındaki çe-

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا

تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

86- “Sen, bu kitabın sana verileceğini bilmiyordun. Bu, ancak Rabbin-den bir rahmettir. Öyleyse sakın inkâr edenlere arka çıkma!”

{ وَمَا كُنْتَ } “Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ } “Bu kitabın sana verileceğini bilmiyor-dun.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı sana Kur’an ile indireceğini ve peygamber olacağını.

{ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ } “Bu, ancak Rabbinden bir rahmettir.” Ancak bu Rabbinden bir lütuf ve keramettir. Zira bu Hazret-i Cebrail’i sana Kur’an ile göndermiş ve seni peygamber kılmıştır.

İşkiyi gidererek cem etmek amacıyla şöyle der: İbn Abbâs bir keresinde âyeti Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Mekke’ye dönüşü ile tefsir etmiş-tir ki, bu, Mekke’nin fethidir. İbn Abbâs’a göre, Mekke’nin fethi, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ecelinin yaklaşmış olduğuna bir işarettir. Nitekim İbn Abbâs (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ (اذا جاء نصر الله والفتح ورأيت الناس يدخلون في دين الله أفواجا) “Allah’ın yardımı ve fetih gelip de, İnsanları akın akın Allah’ın dinine girerlerken gördüğün vakit, Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağ-firet dile. Çünkü O, tevbeyle çok kabul edendir.” (110/en-Nasr/1-3) sûresini de Allah Resûlü (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’nün eceli olduğu ve sûrede buna işaret edildiği şeklinde açıklamıştır. İbn Abbâs bu açıklamayı, Ömer ibn Hattab’ın da bulunduğu bir yerde yapmış ve Ömer onun bu sözüne muvafakat ederek “Sûre’den senin anladığından başkasını anlamıyorum” demişti. Bu sebeptendir ki, İbn Abbâs başka bir seferinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in döneceği yeri; ölümle, diğer bir keresinde ölümünden sonraki kıyâmet günü ile bir keresinde de Allah’ın risaletini cin ve insanlara tebliğ edip ulaştırması üze-rine mükâfatı ve varacağı yer olan cennetle tefsir etmiştir. Zira O, Allah’ın ya-ratıklarının en kâmilî, en fasihi ve mutlak olarak Allah’ın yaratıklarının en şe-reflisidir. *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 3, s. 430.

Gerçekten İbn Kesir’in bu çabasını takdir etmek gerekmektedir. Zira bütün görüşleri toplamıştır. Zaten ölüm ile cennet birbirine yakın olgudur. Cennet ölümünden sonra gerçekleşmektedir. Mekke-i Mükerreme görüşüne gelince ise Mekke-i Mükerreme’nin fethi Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ece-linin yaklaştığını bildirmektedir.

{ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا } “Öyleyse sakın arka çıkma.” Yardımcı.

{ لِلْكَافِرِينَ } “İnkâr edenlere.” Küfre.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾

87- “Onlar, indirildikten sonra, seni Allah’ın âyetlerinden alıkoymasınlar! Sen, Rabbine çağır ve asla ortak koşanlardan olma!”

{ وَلَا يَصُدُّكَ } “Onlar, seni alıkoymasınlar.” Seni çevirmesinler.

{ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerinden.” Kur’an’dan.

{ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ } “İndirildikten sonra.” Hazret-i Cebail âyetlerle in-
diğinde.

{ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ } “Sen, Rabbine çağır.” Rabbini birlemeye ve
Rabbinin kitabına.

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ve asla ortak koşanlardan olma.” Onlar-
dan, onların dini üzere, müşriklerle birlikte.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ
لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

88- “Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma! (Çünkü) O’ndan başka
tanrı yoktur. O’nun zatından başka, her şey yok olacaktır. Hü-
kümranlık O’na aittir (ve siz) O’na döndürüleceksiniz.”

{ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ } “Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma.”
Allah Teâlâ’nın dışında hiçbir kimseye ibadet etme. İnsanları Allah
Teâlâ’dan başka hiçbir kimseye davet etme.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “(Çünkü) O’ndan başka tanrı yoktur.” O yegânedir.
O’nun hiçbir ortağı bulunmamaktadır.

{ كُلُّ شَيْءٍ } “Her şey.” Allah Teâlâ’nın rızasının dışındaki bütün ameller.

{ هَالِكٌ } “Yok olacaktır.” Reddolunmuştur.

{ إِلَّا وَجْهَهُ } “O’nun zâtından başka.” Ancak kendisiyle Allah Teâlâ’nın rızası istenilen şey müstesna.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: O’nun vechi hariç her şey değişecektir. O’nun mülkü hariç her mülk zail olacaktır.

{ لَهُ الْحُكْمُ } “Hükümlerlik O’na aittir.” Mahlukatı arasında hüküm veriş.

{ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “(Ve siz) O’na döndürüleceksiniz.” Ölümden sonra O’na döndürüleceksiniz. O da amellerinize karşılık size ceza/mükâfat verecektir.

Kendisinde “Ankebûtun/olayların” zikredildiği sûredir. Sûrenin bütününü Mekkîdir. Âyet sayısı 69, sözcük sayısı 780 ve harf sayısı ise 4.145’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

آلَمْ

1- “Elif, Lâm, Mîm”

{آلَمْ} “Elif, Lâm, Mîm.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Ankebût Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: “Elif, Lâm, Mîm.” Diyor ki, Ben Allah’ım bilirim. Âyetin, kendisiyle “Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir.” ilahî buyruğuyla yemin edilen bir kase olduğı da söylenmiştir.

أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

2- “İnsanlar, sadece ‘İman ettik.’ deyince bırakılıp, imtihan edilmeyeceklerini mi sandılar?”

{أَحْسِبَ النَّاسَ} “İnsanlar, sandılar mı?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı sanmakta mıdır ki?

{أَنْ يَتْرَكُوا} “Bırakılıp.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ardından.

{ اَنْ يَقُولُوا } “Deyince.” Demeleri suretiyle.

{ اَمَّا } “Sadece iman ettik.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ } “İmtihan edilmeyeceklerini.” Heva, bid’at ve haramları çiğnemekle sınanmayacaklarını mı?

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ
الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾

3- “Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru söyleyenleri ortaya çıkaracak, yalan söyleyenleri de ortaya koyacaktır.”

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından öncekileri de sınadık. Peygamberlerin ardından heva, bid’at ve haramları çiğnemekle.

{ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ } “Allah elbette ortaya çıkaracak.” Ta ki, Allah Teâlâ göstersiz ve ayırt etsin.

{ الَّذِينَ صَدَقُوا } “Doğru söyleyenleri.” İmanlarında hevadan, bid’attan ve haramları terk etmekten kaçınmakla.

{ وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ } “Yalan söyleyenleri de ortaya koyacaktır.” Yani imanlarında hevâ, bid’at ve haramları işlemekle yalancı olanları.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4- “Yoksa kötülük yapanlar, bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”

Bedir Savaşı’nda Ali ibn Ebî Tâlib (radiyallahu anh), Hazret-i Peygamber’in amcası Hamza ibn Abdülmuttalib ve Ubeyde ibn Abdülmuttalib ile mübareze eden ve birbirlerine karşı tefahür eden Ebû Cehil

ibn Hişam, Velid ibn Muğire, Utbe ibn Rebia ve Şeybe ibn Rebia hakkında şu âyet nazil oldu ve şöyle buyurdu;

{ أَمْ حَسِبَ } “Yoksa sandılar mı?” Sanmakta mıdır?

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ } “Kötülük yapanlar.” Allah Teâlâ’ya şirk koşanlar.

{ أَنْ يَسْقُونَا } “Bizden kaçabileceklerini.” Azabımızdan kurtulabileceklerini.

{ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } “Ne kötü hüküm veriyorlar.” Ve bunun kendilerine ait olduğunu zannedenler ve hükmedenler ne kötü hüküm vermektedirler.

﴿ ٥ ﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

5- “Her kim Allah’a ermeyi arzu ederse, bilsin ki, Allah’ın belirlemiş olduğu o vakit elbette gelecektir. O, her şeyi işitendir, bilendir.”

{ مَنْ كَانَ يَرْجُوا } “Her kim arzu ederse.” Korkarsa.

{ لِقَاءَ اللَّهِ } “Allah’a ermeyi.” Ölümünden sonra dirilişten.

{ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ } “Bilsin ki Allah’ın belirlemiş olduğu o vakit.” Ölümünden sonra diriliş.

{ لَآتٍ } “Elbette gelecektir.” Gerçekleşecektir.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } “O, her şeyi işitendir.” Bedir Savaşı’nda her iki grubun sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Onlara isabet edecek olan şeyi.

﴿ ٦ ﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

6- “Cihad eden ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir.”

Ardından iftihar etmeleri nedeniyle Ali (radıyallahu anh) ve iki arkadaşı hakkında şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ جَاهَدَ } “Cihad eden.” Bedir Savaşı’nda Allah yolunda cihad eden.

{ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ } “Ancak kendisi için cihad etmiş olur.” Bunun sevabı kendisine aittir.

{ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ } “Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir.” Varlıkların cihad etmesinden.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7- “İman edip sâlih ameller işleyenlere (gelince), biz elbette onların kötülüklerini örteriz ve onlara, yapmış oldukları amellerin daha güzeliyle karşılık veririz.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip... (gelince).” Ali (radıyallahu anh) ve iki arkadaşı.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında taate riâyet edenler.

{ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ } “Biz elbette onların kötülüklerini örteriz.” Onların büyük günahlar hariç diğer günahlarını örteceğiz.

{ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Ve onlara, yapmış oldukları amellerin daha güzeliyle karşılık veririz.” Cihadlarında.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ
لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- “Biz insana, ana babasına iyilik yapmasını tavsiye ettik. Eğer onlar seni, hakkında bir bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman

için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.”

{ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insana, tavsiye ettik.” İnsana, Sa’d ibn Ebî Vakkas’a emrettik.

{ بِوَالِدَيْهِ } “Ana babasına.” Mâlik ve Hamne bint Ebû Süfyan’a.

{ حُسْنًا } “İyilik yapmasını.” Anne ve babasına iyilik yapmasını.

{ وَإِنْ جَاهَدَاكَ } “Eğer onlar seni, zorlarlarsa.” Sana emrederler ve senden murad ederlerse.

{ لِّشِرْكَ } “Ortak koşman için.” Denk kılman için.

{ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ } “Hakkında bir bilgin olmayan bir şeyi, bana.” Onların senden denk kalmalarını istedikleri şeyin benim ortağımın olduğunu, senin de benim herhangi bir ortağım bulunmadığına dair bir bilginin olduğunu.

{ فَلَا تُطِعْهُمَا } “Onlara itaat etme.” Şirk konusunda onlara itaat etme. Sa’d’ın anne babası müşrik idiler.

{ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ } “Dönüşünüz ancak banadır.” Senin ve anne babanın dönüşü.

{ فَأُنَبِّئُكُمْ } “O zaman size haber vereceğim.” Size haber vereceğim.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yapmış olduklarınızı.” Küfür ve imanda işlediğiniz hayır ve şerri.

۹ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ

9- “İman edip sâlih amel işleyenleri ise elbette sâlihler arasına sokarız.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenleri.” Her zamanda kendile-
riyle Rableri arasında taate riâyet edenler.

{ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ } “Elbette sâlihler arasına sokarız.” Sâlihlerle
birlikte. Cennette Ebûbekir es-Sıddık, Ömerü'l-Faruk, Osman-ı Zin-
nureyn ve Aliyyü'l-Emin'in arasına katarız.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ
كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوْلَىٰ
اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10- “İnsanlardan kimi (vardır ki), ‘Allah’a iman ettik.’ der; ama Al-
lah uğrunda bir sıkıntıya uğratıldığı zaman, insanlardan gördüğü
sıkıntıyı Allah’ın azabı gibi tutar. Oysa Rabbinden bir yardım
(galibiyet) gelse, ‘Doğrusu biz de sizinle beraberdik.’ diyecek-
lerinde şüphe yoktur. Allah herkesin kalbindekileri en iyi bi-
len değil midir?”

{ وَمِنَ النَّاسِ } “İnsanlardan kimi (vardır ki).” Bu şahıs Ayyaş ibn Ebî
Rebia el-Mahzumî’dir.

{ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ } “Allah’a iman ettik, der.” Allah Teâlâ’nın birli-
ğini tasdik ettik.

{ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ } “Ama Allah uğrunda bir sıkıntıya uğratıldığı za-
man.” Allah Teâlâ’nın dini hakkında sıkıntıya düşer olduğunda.

{ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ } “İnsanlardan gördüğü sıkıntıyı tutar.” İnsanların
kırbaçlamaları suretiyle verdiği sıkıntıyı.

{ كَعَذَابِ اللَّهِ } “Allah’ın azabı gibi.” Cehennem azabındaki sürekli
azapla bir tutar ki, sonuçta inkâr eder ve dininden döner.

{ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ } “Oysa Rabbinden bir yardım (galibiyet)
gelse.” Mekke’nin fethi.

{ لَيَقُولُنَّ } “Diyeceklerinde şüphe yoktur.” Ayyaş ve ashabı.

{ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ } “Doğrusu biz de sizinle beraberdik.” Dininiz üzere idik.

{ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ } “Allah herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?” Âlemlerin/insanların kalplerindeki hayır ve şerri bilir. Bunun ardından Ayyaş ve ashabı Müslüman oldular ve güzel bir şekilde İslam dinini yaşadılar.

۱۱} وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ

11- “Allah elbette iman etmiş olanları da bilir, münafıkları da bilir.”

{ وَلَيَعْلَمَنَّ } “Bilir.” Ortaya çıkartır ve ayırt eder.

{ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا } “Allah elbette iman etmiş olanları da.” Kalben ve açıkça.

{ وَلَيَعْلَمَنَّ } “Bilir.” Ortaya çıkartır ve ayırt eder.

{ الْمُنَافِقِينَ } “Münafıkları da.” Bedir Savaşı’nda.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝۱۲

12- “Bir de inkâr edenler, o iman etmiş olanlara, ‘Siz, bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yükleniriz!’ dediler. Oysa kendileri onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar kesinlikle yalancılardır.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Bir de inkâr edenler, dediler.” Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا } “O iman etmiş olanlara.” Ali (radıyallahu anh)’a, Selman’a ve ashabına.

{ اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا } “Siz, bizim yolumuza uyun.” Putlara ibadet etme konusunda dinimize.

{ وَلَنَحْمِلَ خَطَايَاكُمْ } “Sizin günahlarınızı biz yükleniriz.” Kıyâmet gününde günahlarınızı sizden alırız.

{ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ } “Oysa kendileri onların günahlarından yüklenecek değildirler.” Günahlarını.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey.” Kıyâmet gününde.

{ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } “Onlar kesinlikle yalancılardır.” Bu sözlerinde.

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

13- “Andolsun onlar, hem kendi yüklerini, kendi yükleriyle birlikte başka yükleri de taşıyacaklar ve elbette, uydurdukları şeylerden dolayı kıyâmet gününde mutlaka sorguya çekileceklerdir.”

{ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ } “Andolsun onlar, hem kendi yüklerini, taşıyacaklar.” Kıyâmet gününde kendi ağırlık yüklerini.

{ وَأَثْقَالًا } “Başka yükleri de.” Saptırmış oldukları kimselerin yükleri gibi.

{ مَعَ أَثْقَالِهِمْ } “Kendi yükleriyle birlikte.” Kendi ağır yükleriyle birlikte.

{ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “Ve elbette, uydurdukları şeylerden dolayı kıyâmet gününde mutlaka sorguya çekileceklerdir.” Allah Teâlâ’ya yalan uydurdukları şeylerden.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

14- “Andolsun ki, Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik de o, onların arasında dokuz yüz elli yıl kaldı. Onlar zulûmlerini sürdürürken, kendilerini tufan yakalayiverdi!”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ } “Andolsun ki, Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik de o, onların arasında kaldı.” Onların arasında kaldı.

{ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا } “Dokuz yüz elli yıl.” Onları tevhide davet etti de onlar bu davete icabet etmediler.

{ فَآخَذَهُمُ الطُّوفَانُ } “Kendilerini tufan yakalayiverdi.” Bundan dolayı da Allah Teâlâ onları tufanla helak etti.

{ وَهُمْ ظَالِمُونَ } “Onlar zulümlerini sürdürürken.” Kâfirler iken.

﴿١٥﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ

15- “Sonunda biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık.”

{ فَأَنْجَيْنَاهُ } “Sonunda biz onu kurtardık.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ } “Ve gemidekileri.” Gemide onunla birlikte iman edenleri.

{ وَجَعَلْنَاهَا } “Ve bunu yaptık.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisini.

{ آيَةً } “Bir ibret.” Bir ibret.

{ لِّلْعَالَمِينَ } “Âlemlere.” Onların ardından gelenlere.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ

تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

16- “İbrahim’i de (peygamber olarak gönderdik). O, kavmine şöyle dedi: ‘Allah’a kulluk edin, O’na karşı gelmekten sakının. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”

{وَابْرَاهِيمَ} “İbrahim’i de (peygamber olarak gönderdik).” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı da kavmine peygamber olarak gönderdik.

{إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ} “O, kavmine şöyle dedi: Allah’a kulluk edin.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{وَاتَّقُوا} “O’na karşı gelmekten sakının.” O’ndan korkunuz. Küfürden, şirkten ve putlara kulluk etmekten tevbe ederek O’na itaat ediniz.

{ذَلِكُمْ} “Bu.” Tevbe ve tevhid.

{خَيْرٌ لَّكُمْ} “Sizin için daha hayırlıdır.” Sizin içinde bulunduğunuz durumdan.

{إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} “Eğer bilerseniz.” Bunu bilerseniz ve tasdik eder-seniz. Ancak sizler bilmiyor ve tasdik de etmiyorsunuz.

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17- “Siz Allah’ı bırakıp da bir takım putlara tapıyorsunuz ve yalan şeyler uyduruyorsunuz. Biliniz ki, sizin Allah’ı bırakıp taptıklarınız, size rızık veremezler. Öyleyse rızık Allah’ın yanında arayın, O’na kulluk edin ve O’na şükredin. Hep döndürülüp O’na götürüleceksiniz!”

{إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا} “Siz Allah’ı bırakıp da bir takım putlara tapıyorsunuz.” Taşlara.

{وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا} “Ve yalan şeyler uyduruyorsunuz.” Yalan söz söylüyorsunuz. Allah’ın dışında ibadet ettiğiniz şeyleri kendi ellerinizle yontuyorsunuz.

{إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ} “Biliniz ki, sizin Allah’ı bırakıp taptıklarınız.” Putlar.

{ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا } “Size rızık veremezler.” Size rızık vermeye kadir değildirlerdir.

{ فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ } “Öyleyse rızıkı Allah’ın yanında arayın.” Allah Teâlâ’dan rızıkı talep ediniz.

{ وَاعْبُدُوهُ } “O’na kulluk edin.” O’nu birleyiniz.

{ وَاشْكُرُوا لَهُ } “Ve O’na şükredin.” Tevhidle.

{ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “Hep döndürölüp O’na götürüleceksiniz.” Ölümünden sonra O’na döndürüleceksiniz, O da amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

18- “Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki, sizden önceki birçok ümmet de yalan saymıştı. Peygamberin görevi ise apaçık tebliğden ibarettir!”

{ وَإِنْ تَكْذِبُوا } “Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in risaletini yalanlarsanız ey Ku-reyş topluluğu.

{ فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Bilin ki, sizden önceki birçok ümmet de yalan saymıştı.” Onlar da resûllerinin risaletini yalanlamışlardı da biz de bundan dolayı onları helak etmiştik.

{ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ } “Peygamberin görevi ise tebliğden ibarettir.” Allah Teâlâ’dan aldığı risaleti ulaştırmaktır.

{ الْمُبِينُ } “Apaçık.” Onlara bildikleri dil ile açıklamalarda bulunur.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

19- “Onlar Allah’ın yarattıklarını, ilk baştan nasıl yarattığını, sonra bunu nasıl tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır.”

{أَوَلَمْ يَرَوْا} “Onlar görmediler mi?” Kitapta Mekke kâfirlerine haber verilmedi mi?

{كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ} “Allah’ın yarattıklarını, ilk baştan nasıl yarattığını.” Nutfeden.

{ثُمَّ يُعِيدُهُ} “Sonra bunu nasıl tekrarladığını.” Kıyâmet gününde.

{إِنَّ ذَلِكَ} “Şüphesiz bu.” İlk yaratılışı ve yeni baştan yaratılması.

{عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ} “Allah’a göre kolaydır.” Basittir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

20- “De ki: ‘Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah yaratışı ilkin nasıl yapmış bakın! İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır. Çünkü Allah’ın her şeye gücü yeter.”

{قُلْ} “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{سِيرُوا} “Gezip dolaşın da.” Sefere çıkınız.

{فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ} “Yeryüzünde. Allah ilkin nasıl yapmış bakın.” Allah Teâlâ’nın.

{الْخَلْقَ} “Yaratışı.” Nutfeden. Bundan sonra da onları helak edişini.

{ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ} “İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır.” Allah Teâlâ kıyâmet gününde mahlukatı yaratır.

{إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} “Çünkü Allah’ın her şeye gücü yeter.” Yaratmaya, diriltmeye, ölüme ve hayata.

﴿٢١﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ

21- "O, dilediğine azabeder, dilediğine de merhamet eder. Hepiniz O'na çevrileceksiniz."

{ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ } "O, dilediğine azabeder." Dilediğini küfür üzere öldürür de ona azap eder.

{ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ } "Dilediğine de merhamet eder." Dilediğini de iman üzere öldürür de ona merhamet eder.

{ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ } "Hepiniz O'na çevrileceksiniz." Ölümden sonra döndürüleceksiniz. O da amellerinize göre size karşılık verecek.

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- "Siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) aciz bırakacak değilsiniz! Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı yoktur."

{ وَمَا أَنْتُمْ } "Siz değilsiniz." Ey Mekke ehli.

{ بِمُعْجِزِينَ } "(Allah'ı) aciz bırakacak." Allah'ın azabından kaçıcı değilsiniz.

{ فِي الْأَرْضِ } "Ne yeryüzünde." Yer ehlinden.

{ وَلَا فِي السَّمَاءِ } "Ne de gökte." Ne de gök ehlinden.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } "Sizin için Allah'tan başka yoktur." Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } "Ne bir dost." Size fayda verecek bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ } "Ne de bir yardımcı." Allah'ın azabını sizden engelleyecek bir engelleyici.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٣﴾

23- “Allah’ın âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr edenler, işte onlar, benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir. İşte onlar için, can yakıcı bir azap vardır.”

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ} “Allah’ın âyetlerini inkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler. Yani Yahudiler, Hristiyanlar ve diğer kâfirler.

{وَلِقَائِهِ} “Ve O’na kavuşmayı.” Ölümünden sonra dirilişi inkâr edenler.

{أُولَئِكَ} “İşte onlar.” Bu özelliklere sahip olanlar.

{يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي} “Benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir.” Cennetimden. Bunlar Yahudiler ve Hristiyanlardır. Cennette bulunup da cennetin yeme, içme ve cinsel münasebetinden .

{وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} “İşte onlar için, can yakıcı bir azap vardır.” Acııcı.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Sonra kavminin (İbrahim’e) cevabı yalnızca, ‘Onu öldürün veya yakın!’ demek oldu. Ama Allah, onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki, bunda, iman eden bir kavim için ibretler vardır!”

{فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ} “Sonra kavminin (İbrahim’e) cevabı olmadı.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) kavmini Allah Teâlâ’ya kulluğa davet ettiğinde kavminin cevabı olmadı.

{إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ} “Yalnızca, ‘Onu öldürün veya yakın!’ demek (oldu)” Ateşle.

{ فَانْجِيهِ اللَّهُ مِنَ النَّارِ } “Ama Allah, onu ateşten kurtardı.” Sağ salim olarak.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki bunda.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine uyguladığımız şeyde.

{ لآيَاتٍ } “İbretler vardır.” Kuşkusuz ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İman eden bir kavim için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’a.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوِيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- “İbrahim dedi ki: ‘Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına ait sevgi uğruna, Allah’ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyâmet günü birbirinizi tanımayacak, (inkar edeceksiniz), hatta birbirinizi lânetleyeceksiniz. Varacağınız yer cehennemdir. (Orada) hiçbir yardımcınız da yoktur.”

{ وَقَالَ } “(İbrahim) dedi ki.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) kavmine şöyle buyurdu:

{ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ } “Siz, edindiniz.” İbadet ettiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا } “Allah’ı bırakıp birtakım putlar.” Taşlar.

{ مَوَدَّةَ } “Sevgi uğruna.” Bağ.

{ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Sırf aranızdaki dünya hayatına ait.” Bâki olmayacak.

{ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ } “Sonra kıyâmet günü birbirinizi tanımayacak (inkâr edeceksiniz).” Birbirinizden teberri edeceksiniz.

{ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا } “(Hatta) birbirinizi lânetleyeceksiniz.” Varacağınız yer.

{ وَمَا لَكُمْ النَّارُ } “Varacağınız yer cehennemdir.”¹ Yani Allah dışından başka bir şeye ibadet eden ile kendisine ibadet edilen mabud cehennemdedir.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ } “(Orada) hiçbir yardımcınız da yoktur.” Allah’ın azabından engelleyecek olanlardan hiçbir kimse.

﴿ ٣٦ ﴾ فَاَمَنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلَىٰ رَبِّي اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

26- “Bunun üzerine Lut ona iman etti. (İbrahim) dedi ki: ‘Ben Rabbime hicret edeceğim. Şüphe yok ki, o (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.’”

{ فَاَمَنْ لَهُ لُوطٌ } “Bunun üzerine Lut ona iman etti.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a “Doğru söyledin ey İbrahim” dedi.

{ وَقَالَ } “(İbrahim) dedi ki.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلَىٰ رَبِّي } “Ben Rabbime hicret edeceğim.” Rabbimin taatine rücu ediciyim. Filistin’e gitmek için Harran’dan çıktı.

{ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ } “Şüphe yok ki, o Allah mutlak üstündür.” Onlardan intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Dini yaşamada selamet içinde olmak ve dini daha güzel yaşayabilmek için bir belde-den başka bir beldeye hicret etme hükmü vermekle.

وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿ ٣٧ ﴾

¹ Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “me’vâküm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

27- “Biz ona, İshak’ı ve Yakub’u bağışladık. Peygamberliği ve kitabı onun soyundan gelenler arasında sürdürdük. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihler arasındadır.”

{ وَوَهَبْنَا لَهُ } “Biz ona, bağışladık.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ إِسْحَاقَ } “İshak’ı.” Oğul.

{ وَيَعْقُوبَ } “Ve Yakub’u.” Oğlun oğlu (torun).

{ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ } “Onun soyundan gelenler arasında sürdürdük.” Neslinden.

{ الْكِتَابَ } “Peygamberliği ve kitabı.” Diyor ki ki, onun zürriyetine peygamberlik, kitap ve tertemiz çocuğu ikram ettik. Onların arasında peygamberler ve kitaplar vardı.

{ وَأَتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا } “Ona dünyada mükâfatını verdik.” Ona dünyada peygamberlik, güzel övgü ve güzel çocuk ile ikramda bulunduk.

{ وَأَنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ } “Şüphesiz o, ahirette de sâlihler arasındadır.” Gönderilmiş olan babalarıyla birlikte cennettedir.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28- “Lut’u da (peygamber olarak gönderdik). O, kavmine şöyle dedi: ‘Gerçekten siz, kendinizden önce, âlemlerde hiç kimsenin işlemediği bir hayâsızlığı işliyorsunuz!’”

{ وَلُوطًا } “Lut’u da (peygamber olarak gönderdik).” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı kavmine gönderdik.

{ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ } “O, kavmine şöyle dedi: ‘Gerçekten siz, işlemediği bir hayâsızlığı işliyorsunuz.’” Livatayı.

{ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ } “Kendinizden önce, âlemlerde hiç kimsenin.” Diyor ki; sizden önce âlemlerde hiçbir kimse bu çirkin davranışı yapmadı.

أَنتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ
فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29- “Siz (bundan sonra da), şehvetle erkeklere gidecek, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?” Kavminin cevabı yalnızca, ‘Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize Allah’ın azabını getir!’ demek oldu.”

{ أَنتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ } “Siz (bundan sonra da), şehvetle erkeklere gidecek ... mısınız?” Erkeklerin arka organına.

{ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ } “Yol kesecek.” Çocuğun neslini. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Size uğrayan yabancıların yollarını kesecek misiniz?

{ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ } “Ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak.” Meclislerinizde on kadar kötülük işleyeceksiniz. Meclislerinde bu on tane kötü özelliği işlemekteydiler: Taş atma, çirkin eylemi işleme ve bunun dışındaki şeyler.

{ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ } “Kavminin cevabı oldu.” Hazret-i Lut (‘aleyhi-s-selâm)’ın kavminin cevabı ancak şu oldu:

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Yalnızca, ‘Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize Allah’ın azabını getir!’ demek.” Eğer iman etmezsek üzerimize Allah’ın azabın geleceği konusunda doğru sözlerden isen.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

30- “(Lut) dedi: ‘Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et!’”

{ قَالَ } “(Lut) dedi.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّ انصُرْنِي } “Ey Rabbim! bana yardım et.” Azap etmekle bana yardım et.

{ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ } “Şu bozguncu kavme karşı.” Müşrik kavme karşı.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

31- “Elçilerimiz, İbrahim’e (oğlu olacağına ait) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: ‘Biz bu kent halkını (Sodom ülkesini) helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir!’”

{ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ } “Elçilerimiz, İbrahim’e getirdiklerinde.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberinde bulunan melekler İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a geldiklerinde.

{ بِالْبُشْرَى } “(Oğlu olacağına ait) müjdeyi.” Ona oğul müjdesini verdiler.

{ قَالُوا } “Şöyle dediler.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ } “Biz bu kent halkını (Sodom ülkesini) helâk edeceğiz.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarını.

{ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ } “Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir.” Müşrikritler. Çirkin davranışta bulunmakla kendileri hakkında helâkı elde ettiler.

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَحْجِثَنَّ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- “(İbrahim) dedi: ‘Ama orada Lut var!’ Onlar, ‘Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz onu ve karısı dışında ailesini elbette kurtaracağız. (Karısı) geride kalacaklardan olmuştur.’ dediler.”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ إِنَّ فِيهَا لُوطًا } “Ama orada Lut var.” Ey Cebrail! Onları nasıl helak edersiniz?

{ قَالُوا } “Onlar, dediler.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ } “Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz onu ve ailesini elbette kurtaracağız.” İki kızı Zaura ve Ris’i.

{ إِلَّا امْرَأَتَهُ } “Karısı dışında.” Münafık kadın Vaile’yi.

{ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ } “(Karısı) geride kalacaklardan olmuştur.” Helak olacak olan geride kalanlarla birlikte geride kalacaktır.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَحْفَ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ

الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

33- “Elçilerimiz Lut’a gelince, (Lut) onlar hakkında kaygılandı ve sıkıntıya düştü. (Ona), ‘Korkma, üzülme, dediler, biz seni ve aileni kurtaracağız, yalnız karın geride kalacaklardan olmuştur.’”

{ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا } “Elçilerimiz gelince.” Hazeret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{ لُوطًا } “Lut’a.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ سَيِّئًا بِهِمْ } “(Lut) onlar hakkında kaygılandı.” Onların gelişi Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı üzdü.

{ وَصَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا } “Ve sıkıntıya düştü.” Kavminin işlemiş olduğu çirkin davranıştan ötürü onlar hakkında korkuya kapılarak gelişlerinden dolayı çok şiddetli bir üzüntüye düştü.

{ وَقَالُوا } “(Ona), dediler.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberindeki melekler.

{ لَا تَخَفْ } “Korkma.” Bizim hakkımızda korkma.

{ وَلَا تَحْزَنْ } “Üzülme.” Helaktan dolayı emrimize.

{ إِنَّا مُنْجُوكَ } “Biz seni kurtaracağız.” Kavminden.

{ وَاهْلَكَ } “Ve aileni.” İki kızın.

{ إِلَّا امْرَأَتَكَ } “Yalnız karın.” Münafık olan.

{ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ } “Geride kalacaklardan olmuştur.” Helak olacak olan geride kalanlarla birlikte geride kalacaktır.

إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Biz, yoldan çıkmaları yüzünden şu kent halkının üstüne gökten kötü bir azap indireceğiz.”

{ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ } “Biz, şu kent halkının üstüne indireceğiz.” Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarını.

{ رِجْزًا } “Kötü bir azap.” Azap.

{ مِّنَ السَّمَاءِ } “Gökten.” Taşla.

{ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ } “Yoldan çıkmaları yüzünden.” İnkâr edip isyan etmelerinden dolayı.

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Andolsun ki, biz, aklını kullanan bir kavim için, orada apaçık bir delil bıraktık.”

{ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا } “Andolsun ki biz, orada bıraktık.” Orada bıraktık, yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) kasabalarında.

{ آيَةً } “Bir delil.” Alamet.

{ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Aklını kullanan bir kavim için, apaçık.” Tasdik edip, onlara yapılan şeyi bilen ve onlara uymayanlar için.

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ
الْآخِرَ وَلَا تَغْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Medyen’e de, kardeşleri Şuayb’ı (gönderdik). O şöyle dedi: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, ahiret gününe ümit bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!’”

{ وَالِى مَدْيَنَ } “Medyen’e de, (gönderdik).” Medyen’e elçi olarak gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberleri.

{ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Şuayb’ı. O şöyle dedi: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin.’” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ } “Ahiret gününe ümit bağlayın.” Kıyâmet gününden korkunuz.

{ وَلَا تَغْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ } “Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın ve masiyetler işlemeyin.

﴿٣٧﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ

37- “Fakat onlar onu yalanladılar. Derken, kendilerini o şiddetli sarıntı yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar!”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Fakat onlar onu yalanladılar.” Risaleti.

{ فَآَخَذْنَهُمُ الرِّجْفَةَ } “Derken, kendilerini o şiddetli sarsıntı yakalayı-verdi de.” Azap sarsıntısı.

{ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ } “Yurtlarında kaldılar.” Toplumlarında dönüş-tüler.

{ جَاثِمِينَ } “Diz üstü çöküp.” Hareket etmeyen ölümlere.

وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِينِهِمْ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

38- “Biz, Ad ve Semud kavimlerini de (helâk ettik). Size bunlar otur-duk-ları yerlerden belli olmaktadır! Şeytan, onlara yaptıkları iş-leri güzel göstermiş ve kendilerini doğru yoldan çevirmişti. Oysa onlar bakıp gerçeği görebilecek durumda idiler!”

{ وَعَادًا } “(Biz), Ad kavimlerini de (helâk ettik)” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini helak ettik.

{ وَثَمُودًا } “Ve Semud.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini he-lak ettik.

{ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ } “Size bunlar belli olmaktadır.” Ey Mekke ehli.

{ مِنْ مَسَاكِينِهِمْ } “Oturdıkları yerlerden.” Evlerinin harabe hale dö-nüşmesinden Allah Teâlâ’nın onlara yaptığı şey.

{ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ } “Şeytan, onlara yaptıkları işleri güzel gös-termiş.” Şirkte ve onların sıkıntı ve bolluk içindeki hallerinde.

{ فَصَدَّهُمْ } “Ve kendilerini çevirmişti.” Onları bundan engelle-mişti.

{ عَنِ السَّبِيلِ } “Doğru yoldan.” Hak ve hidayetten.

{ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ } “Oysa onlar bakıp gerçeği görebilecek durumda idiler.” Hak üzere olmadıkları halde kendilerini hak üzere görüyor-lardı.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا
فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- “Karun’u, Firavun’u ve Hâmân’ı da (helâk ettik). Andolsun Musa onlara apaçık deliller getirdi; fakat onlar o yerde büyüklük tasladılar. Ama (azabımızı aşır) geçebilecek değillerdi!”

{ وَقَارُونَ } “Karun’u, (helâk ettik)” Karun’u helak ettik.

{ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ } “Firavun’u ve Hâmân’ı da.” Haman Firavun’un veziridir.

{ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ } “Andolsun Musa onlara apaçık deliller getirdi.” Emir, nehy ve alametlerle.

{ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ } “Fakat onlar o yerde büyüklük tasladılar.” İman etmekten kaçınarak büyüklük tasladılar ve âyetlere iman etmediler .

{ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ } “Ama (azabımızı aşır) geçebilecek değillerdi.” Allah Teâlâ’nın azabından kaçıcı değillerdir.

فَكَلاً أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ
أَخَذْتُهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا
وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Nitekim onlardan herbirini günahıyla yakaladık. Onlardan kiminin başına taş yağdıran kasırga gönderdik, kimini o korkunç ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar kendilerine yazık ediyorlardı.”

{ فَكَلاً } “Nitekim onlardan herbirini.” Her bir kavmi.

{ أَخَذْنَا بِذَنبِهِ } “Günahıyla yakaladık.” Şirkte.

{ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا } “Onlardan kiminin başına taş yağdıran kasırga gönderdik.” Taş yağdırdık. Bunlar Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi idi.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ } “Kimini o korkunç ses yakaladı.” Azapla. Bunlar Hazret-i Şuayb ve Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi idi.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ } “Kimini yerin dibine geçirdik.” Yer yuttu. Bu da Karun ve onunla birlikte bulunanlar idiler.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا } “Kimini de suda boğduk.” Denizde bu da Fira-vun ve kavmi idi.

{ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ } “Allah onlara zulmetmedi.” Helak etmekle.

{ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } “Fakat onlar kendilerine yazık ediyorlardı.” Küfür, şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- “Allah’tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. (Örümcek) bir ev edinir; fakat evlerin en çürüğü şüphe yok ki, örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi!”

{ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Edinenlerin durumu.” İbadet edenlerin durumu.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ } “Allah’tan başka dostlar.” Putlardan rabler edinenlerin durumu.

{ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا } “Örümceğin durumu gibidir. (Örümcek) bir ev edinir.” Bir mesken edindi.

{ وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ } “Fakat evlerin en çürüğü şüphe yok ki.” Evlerin en dayaksız.

{ لَبِثْتُ الْعَنْكَبُوتَ } “Örümcek yuvasıdır.” Diyor ki, örümceğin evi örümceği sıcaktan ve soğuktan korumaz. İlahlar da bu şekildedir. Kendisine ibadet eden kimseye dünyada ve ahirette yarar sağlamaz.

{ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ } “Keşke bilselerdi.” Bu örneği. Ancak onlar bilmez ve bunu da tasdik etmezler.

٤٢ { إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }

42- “Allah, onların kendisini bırakıp da nelere yalvardıklarını elbette bilir. O (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ } “Allah, onların nelere yalvardıklarını elbette bilir.” İbadet ettikleri şeyleri.

{ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ } “Kendisini bırakıp da.” Putlara. Onların kendilerine ibadet edenlere ne dünyada ne de ahirette faydaları dokunur.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O (Allah) mutlak üstündür.” Putlara ibadet edenlerden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Kendisinden başkasına ibadet edilmemesine hükmetmekle hikmet sahibidir.

٤٣ { وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ }

43- “İşte bu meselleri biz insanlar için getiriyoruz. Ama bunları ancak, bilenler düşünüp anlayabilirler.”

{ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ } “İşte bu meselleri.” Bu örnekleri.

{ نَضْرِبُهَا } “Biz getiriyoruz.” Açıkıyoruz.

{ لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا } “İnsanlar için. Ama bunları düşünüp anlayabilirler.” Yani Kur'an'ın örneklerini.

{ إِلَّا الْعَالِمُونَ } “Ancak, bilenler.” Allah'ı bilen muvahhidler.

﴿٤٤﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

44- “Allah, gökleri ve yeri gerçeyle yarattı. Bunda elbette, mü’minler için bir ibret vardır!”

{ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “Allah, gökleri ve yeri gerçeyle yarattı.” Bâtıl için değil hakk için yarattı.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Bunda elbette, vardır.” Size zikrettiğim örneklerde.

{ لَآيَةً } “Bir ibret.” Bir ibret vardır.

{ لِّلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minler için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Çünkü namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak şüphe yok ki, en büyük ibadettir. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.”

{ أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ } “Sana vahyedilen kitabı oku.” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana indirilen Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın getirdiği şeyi, yani Kur’an’ı oku.

{ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ } “Ve namazı kıl.” Beş vakit namazı.

{ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ } “Çünkü namaz, hayâsızlıktan alıkoyar.” Masiyetlerden.

{ وَالْمُنْكَرِ } “Ve kötülükten.” Şeraitte iyilik ve sünnet olarak nitelen-dirilmeyen şeylerden. Kişi namazda olduğu müddetçe namaz onu kötülüklerden engeller.

{ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ } “Allah’ı anmak şüphe yok ki, en büyük ibadettir.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın bağışlanma ve sevap ile sizi anması, sizin onu namazla anmanızdan daha büyüktür.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ } “Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.” Hayır ve şerri.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا أَمَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَالْهَذَا وَالْهَؤُلَاءِ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46- “Kitap ehliyle en güzel olan davranıştan başkasıyla mücadele etmeyin. Ancak onlardan zulme sapanlar bunun dışındadır. (Onlara) şöyle deyin: ‘Biz, bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir ve biz O’na teslim olmuşuzdur.’”

{ وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ } “Kitap ehliyle mücadele etmeyin.” Yahudi ve Hristiyanlarla ancak şununla tartışınız.

{ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } “En güzel olan davranıştan başkasıyla.” Yani Kur’an ile.

{ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ } “Ancak onlardan zulme sapanlar bunun dışındadır.” Necran oğulları heyetine karşı mülâane ile.

{ وَقُولُوا أَمَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا } “(Onlara) şöyle deyin: ‘Biz, bize indirilene de iman ettik.’” Yani Kur’an’a.

{ وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ } “Size indirilene de.” Yani Tevrat ve İncil’e de.

{ وَالْهَذَا وَالْهَؤُلَاءِ وَاحِدٌ } “Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir.” Çoaksuz ve ortaksız.

{ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ } “Ve biz O’na teslim olmuşuzdur.” İbadeti O’na özgü kılıcılar ve tevhidi de ikrar edicileriz.

وَكَذَلِكَ أُنْزِلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

47- “İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab’ı indirdik. Bu yüzden kendilerine kitap verdiklerimiz buna iman ederler. Şunlardan (Araplardan) da ona iman edenler vardır. Bizim âyetlerimizi ancak kâfirler bile bile inkâr eder.”

{ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ } “İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab’ı indirdik.” Diyor ki, işte bu şekilde sana Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kitap’la indirdik ki, onlara Kitap’ta bulunan emir ve nehyi ve örnekleri okuyasın.

{ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } “Bu yüzden kendilerine kitap verdiklerimiz.” Kendilerine Tevrat ilmini verdiğimiz Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ يُؤْمِنُونَ بِهِ } “Buna iman ederler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَمِنْ هَؤُلَاءِ } “Şunlardan (Araplardan) da.” Mekke ehlinden de.

{ مِنْ يُؤْمِنُ بِهِ } “Ona iman edenler vardır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا } “Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr eder.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ إِلَّا الْكَافِرُونَ } “Ancak kâfirler.” Ka’b ve ashabı, Ebû Cehil ve ashabı.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذَا لَا زُتَابَ الْمُبِطِلُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Sen bundan önce, ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi.”

{ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا } “Sen okur.” Okur.

{ مِنْ قَبْلِهِ } “Bundan önce.” Kur’an’dan önce.

{ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ } “Ne bir yazı, ne de onu yazardın.” Ne de onu yazardın.

{ **بِمَهْنِكَ إِذَا** } “Elinle. Öyle olsaydı.” Eğer okur veya yazar olmuş olsaydın.

{ **لَا زَنَابَ الْمُبْطِلُونَ** } “Bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi.” Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler hiç kuşkusuz kuşkuya düşerlerdi. Zira onların kitaplarında senin okuma yazma bilmeyen bir ümmi olduğun bilgisi geçmekteydi.

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Hayır, o (Kur’an) kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir. Bu yüzden bizim âyetlerimizi ancak zâlimler bile bile inkâr eder.”

{ **بَلْ هُوَ** } “Hayır, o (Kur’an)” Yani senin özelliklerin ve niteliklerin.

{ **آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ** } “Apaçık âyetlerdir.” Apaçık alametlerdir. Onun ilmi.

{ **فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ** } “Kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden)” Kendilerine Tevrat verilenlerin göğüslerindedir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Hayır o”, yani Kur’an, “Apaçık âyetlerdir” helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcı âyetlerdir. “Kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden)”, kendilerine Kur’an ilmi verilenlerin göğüslerinde.

{ **وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا** } “Bu yüzden bizim âyetlerimizi bile bile inkâr eder.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ **إِلَّا الظَّالِمُونَ** } “Ancak zâlimler.” Kâfirler, Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler.

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا
أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50- “Onlar, ‘Ona Rabbinden mucizeler indirilmeli değil miydi?’ dediler. De ki: ‘Mucizeler ancak Allah’ın katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”

{ وَقَالُوا } “Onlar, dediler.” Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler dediler.

{ لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ } “Ona indirilmeli değil miydi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilseydi ya.

{ آيَاتٍ } “Mucizeler.” Alametler/mucizeler.

{ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbinden.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ve İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a indirildiği gibi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ } “Mucizeler ancak Allah’ın katındadır.” Alametler/mucizeler ancak Allah katından gelir.

{ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ } “Ben sadece bir uyarıcıyım.” Korkutucu bir resûlüm.

{ مُبِينٌ } “Apaçık.” Bildiğiniz dil ile.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- “Kendilerine okunmakta olan kitabı sana indirmemiz, onlara yetmedi mi? Kuşkusuz bunda, iman eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt vardır.”

{ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ } “Onlara yetmedi mi?” Mekke ehline ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) peygamberliğinin âyeti.

{ إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ } “Kitabı sana indirmemiz.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ يُتْلَى } “Okunmakta olan.” Kiraat edilmekte.

{ عَلَيْهِمْ } “Kendilerine.” Emir, nehy ve geçmiş ümmetlerin/milletlerin kıssaları.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda, vardır.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendisi ile sana indirilmiş olan şeyde, yani Kur’an’da.

{ لَرَحْمَةٍ } “Elbette bir rahmet.” Kendisine iman eden kimseye azaptan kurtuluşla bir rahmet.

{ وَذِكْرَى } “Ve bir öğüt.” Bir öğüt.

{ لَقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İman eden bir kavim için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52- “De ki: ‘Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp da Allah’ı inkâr edenler, işte ziyana uğrayacaklar onlardır.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا } “Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter.” Benim Allah’ın Resûlü olduğum hususunda.

{ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “O, göklerde ve yerde ne varsa bilir.” Mahlukatı.

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ } “Bâtıla inanıp da.” Şeytana.

{ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “Allah’ı inkâr edenler, işte ziyana uğrayacaklar onlardır.” Cezalandırılarak aldananlardır. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْةٌ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

53- “Bir de senden acele azap istiyorlar. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı, elbette azap onlara hemen gelirdi. Onlar farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine mutlaka ansızın gelecektir.”

{ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ } “Bir de senden acele istiyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى } “Azap. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı.” Belirli bir vakit.

{ لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ } “Elbette azap onlara hemen gelirdi.” Vaktinden önce.

{ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً } “O kendilerine mutlaka ansızın gelecektir.” Ansızın.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Onlar farkına varmadıkları bir sırada.” Azabın inişinin farkına varmadan.

﴿٥٤﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ

54- “(Evet) onlar senden acele azap istiyorlar. Oysa cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.”

{ يَسْتَعْجِلُونَكَ } “(Evet) onlar senden acele istiyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِالْعَذَابِ } “Azap.” Dünyada.

{ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ } “Oysa cehennem çepeçevre kuşatmıştır.” Kuşatacaktır.

{ بِالْكَافِرِينَ } “O kâfirleri.” Ve onların bütününe toplayarak.

يَوْمَ يَغْشِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ
دُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55- “O gün azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından sara-
cak ve (Allah onlara) ‘Yapmış olduklarınızın cezasını tadın!’ di-
yecektir.”

{ يَوْمَ يَغْشَاهُمْ } “O gün onları sarakacak.” Onları alıp yakalayacaktır.

{ الْعَذَابِ مِنْ فَوْقِهِمْ } “Azap üstlerinden.” Başlarının üstlerinden.

{ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ } “Ve ayaklarının altından.” Cehennem ateşine
atıldıklarında.

{ وَيَقُولُ } “Ve (Allah onlara) diyecektir.” Onlara şöyle buyuracak-
tır.

{ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yapmış olduklarınızın cezasını tadın!” Kü-
fürde yapmış olduklarınız ve söylemiş olduklarınız nedeniyle.

﴿٥٦﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ

56- “Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim arzım geniştir. Öyleyse
yalnız bana kulluk edin!”

{ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman eden kullarım.” Hazret-i Muhammed
(sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden yani Ebûbekir, Ömer,
Osman, Ali ve bunların ashabı.

{ إِنَّ أَرْضِي } “Şüphesiz benim arzım.” Medine arzı.

{ وَاسِعَةً } “Geniştir.” Güvenilirdir. Oraya doğru yola çıkınız.

{ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ } “Öyleyse yalnız bana kulluk edin.” Öyleyse bana
itaat ediniz.

﴿٥٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

57- “Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra döndürülüp bize getirile-
ceksiniz.”

{ كُلُّ نَفْسٍ } “Her canlı.” Her nefes alıp veren kişi.

{ ذَاتِنَةُ الْمَوْتِ } “Ölümü tadacaktır.” Ölümü tadacaktır.

{ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ } “Sonra döndürölüp bize getirileceksiniz.” Ölümden sonra bize döndürüleceksiniz. Biz de amellerinize göre size karşılık vereceğiz.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾

58- “İman edip sâlih ameller işlemiş olanları, içinde sürekli kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz. (İyi işler) yapanların mükâfatı ne güzeldir!”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işlemiş olanları.” Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenlere.

{ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ } “Altlarından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz.” Onları cennete konaklatırıp yerleştireceğiz. Yüksek köşkler.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli kalmak üzere.” Cennette ikamet edici olarak.

{ نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ } “(İyi işler) yapanların mükâfatı ne güzeldir.” Amel edenlerin sevabı.

﴿٥٩﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

59- “Ki onlar sabretmişler ve yalnız Rablerine güvenip dayanmışlardır!”

{ الَّذِينَ صَبَرُوا } “Ki onlar sabretmişler.” Allah Teâlâ’nın emrine ve sıkıntılara.

{ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ } “Ve yalnız Rablerine güvenip dayanmışlardır.” Başkasına değil.

وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

60- “Nice canlı var ki, rızkını yanında taşıyamaz. Allah hem onlara, hem de size rızkını veriyor. O, her şeyi işitendir, bilendir.”

Allah Teâlâ mü'minlere Medine'ye hicret etmeyi emredince onlar “Bizi orada barındıracak, doyuracak ve susuzluğumuzu giderecek hiçbir kimse yoktur.” dediler.

{ وَكَأَيِّنْ } “Nice.” Nice.

{ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا } “Canlı var ki, rızkını yanında taşıyamaz.” Yarın için rızkını taşıyamaz. Ancak karınca müstesnadır. Zira o bir yıllık azığını toplar.

{ اللَّهُ يَرْزُقُهَا } “Allah hem onlara, rızkını veriyor.” Hem taşıyanlara hem de taşıyamayanlara.

{ وَإِيَّاكُمْ } “Hem de size.” Ey mü'minler topluluğu.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } “O, her şeyi işitendir.” Bize kim rızık verecek şeklindeki sözünüzü.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Rızıklarınızı. Nereden geleceğini bilir, sizi rızıklandırır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

61- “Andolsun ki onlara, ‘Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?’ (diye) sorsan, elbette ‘Allah’ derler. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorlar?”

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ } “Andolsun ki, onlara, sorsan.” Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ } “Gökleri ve yeri yaratan, buyruğu altında tutan kimdir, (diye).” Boyunduruk altına koyan.

{ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ لَيَقُولُنَّ } “Güneşi ve ayı elbette derler.” Mekke kâfirleri diyeceklerdir.

{ اللَّهُ } “Allah.” Yarattı, emre amade kıldı ve boyunduruk altına koydu.

{ فَالَّذِي يُؤْفَكُونَ } “Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorlar.” Öyleyse neden Allah Teâlâ’ya yalan söylemektedirler?

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

62- “Allah kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.”

{ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ } “Allah kullarından dilediğine rızkı bol verir.” Kullarından dilediğine malı genişçe verir. Bu, O’nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ لَهُ } “Dilediğine de kısar.” Kullarından dilediğine malı kısar. Bu da O’nun tarafından bir nazardır.

{ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “Şüphesiz Allah her şeyi bilir.” Malı yaymayı ve kısmayı.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنَ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

63- “Andolsun yine sen onlara, ‘Gökten suyu indiren ve onunla, ölümünün ardından toprağa hayat veren kimdir?’ diye sorsan,

elbette ‘Allah’ derler. De ki: ‘Öyleyse hamd Allah’ındır!’ Fakat onların çoğu aklını kullanmazlar.”

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ } “Andolsun yine sen onlara, sorsan.” Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Gökten suyu indiren kimdir? Diye.” Yağmur.

{ فَأَحْيَا بِهِ } “Ve onunla, hayat veren.” Yağmur ile.

{ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا } “Ölümünün ardından toprağa.” Kıtlığının ve kurumasının.

{ لَيَقُولُنَّ } “Elbette derler.” Mekke kâfirleri.

{ اللَّهُ } “Allah.” Bunu indirdi.

{ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “De ki: Öyleyse hamd Allah’ındır.” Buna yapılan şükür Allah’adır.

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ } “Fakat onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanmazlar.” Bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ
الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Bu dünya hayatı, sadece bir eğlence ve bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince; işte gerçek hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı!”

{ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Bu dünya hayatı, ibarettir.” Dünya hayatındaki süs ve nimetler.

{ إِلَّا لَهُوٌّ } “Sadece bir eğlence.” Sevinç.

{ وَلَعِبٌ } “Ve bir oyundan.” Baki kalmayıp yok olacak.

{ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ } “Ahiret yurduna gelince.” Yani cennet.

{ لَهِيَ الْحَيَوَانُ } “İşte gerçek hayat odur.” Hayat ehlinin ölmediği.

{ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ } “Keşke bilmiş olsalardı.” Tasdik etselerdi. Ancak bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِّ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Onlar gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O’na has kılarak Allah’a yalvarırlar. Fakat onlar karaya çıkıp kurtulunca, bir de bakarsın ki, Allah’a ortak koşmaktadırlar.”

{ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِّ } “Onlar gemiye bindikleri zaman.” Gemiye bindiklerinde yani Mekke kâfirleri.

{ دَعَوُا اللَّهَ } “Allah’a yalvarırlar.” Kurtuluş için.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız O’na has kılarak.” Duayı O’na özgü kılarak.

{ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ } “Fakat onlar kurtulunca.” Denizden.

{ إِلَى الْبَرِّ } “Karaya çıkıp.” Karaya.

{ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ } “Bir de bakarsın ki, Allah’a ortak koşmaktadırlar.” Putları Allah’a.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler ve bir süre daha zevk içinde yaşasınlar bakalım! Ama yakında bileceklerdir!”

{ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ } “Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler.” Ta ki, kendilerine nimet verdiğimiz şeyleri inkâr etsinler diye.

{ وَلَيَسْمَعُوا } “Ve bir süre daha zevk içinde yaşasınlar bakalım.” Küfürlerinde yaşasınlar diye.

{ فَسَوْفَ يَغْلَمُونَ } “Ama yakında bileceklerdir.” Azabın kendilerine inişi anında kendilerine neler yapacağımızı.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيَتَخَفَتُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ
أَفِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

67- “Görmediler mi ki, çevrelerinde insanlar kaçırılıp götürülürken biz, (Mekke’yi) güvenli kutsal bir bölge yaptık? Onlar, hâlâ bâtıla inanıp Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük mü ediyorlar?”

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Görmediler mi ki.” Mekke kâfirleri.

{ أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا } “Biz, (Mekke’yi) güvenli kutsal bir bölge yaptık?” Oraya saldırı düzenlenmekten.

{ وَيَتَخَفَتُ النَّاسُ } “İnsanlar kaçırılıp götürülürken.” Kovulup ve insanların giderildiğini.

{ مِنْ حَوْلِهِمْ } “Çevrelerinde.” Düşmanları onları kovup alıp götürürken Harem bölgesinde bunlara baskın yapılamıyordu.

{ أَفِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ } “Onlar, hâlâ batıla inanıp mı?” Şeytanı ve putları tasdik mi ediyorlar?

{ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ } “Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük mü ediyorlar?” Allah Teâlâ’nın kendilerine Harem’de verdiği nimeti ve Allah’ın vahdâniyyetini.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ
الْأَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

68- “Allah’a karşı yalan uyduran veya kendisine gerçek gelmişken, onu yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok?”

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Allah Teâlâ’ya karşı daha azgın daha cüretkâr?

{ مِمَّنْ افْتَرَى } “Uyduran.” Yalan düzen.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Yalan Allah’a karşı.” Allah Teâlâ’ya çocuk ve ortak isnat eden.

{ أَوْ كَذَّبَ } “Veya onu yalan sayandan.” Veya Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayandan.

{ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ } “Kendisine gerçek gelmişken.”² kendisine Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile gelmişken.

{ الْيَسْ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى } “Cehennemde yer mi yok?” Menzil mi?

{ لِلْكَافِرِينَ } “Kâfirlere.” Ebû Cehil ve ashabına.

﴿٦٩﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

69- “Ama biz, uğrumuzda mücahede edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphesiz Allah, iyi davrananlarla birlikte.”

{ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا } “Ama biz, uğrumuzda mücahede edenleri.” Taa-timizde. İbn Abbâs, Allah Teâlâ’nın buyruğu hakkında şöyle dedi :

{ لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا } “Elbette yollarımıza eriştireceğiz.” Yani kim bildiğiyle amel ederse bilmediği konularda kendisini muvaffak kılarız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Elbette yollarımıza eriştireceğiz”, tabiatıyla, isteyerek ve tatlılıkla onlara hiç kuşkusuz ikramda bulunacağız.

² Önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: Taatimiz için onları hiç kuşkusuz muvaffak kılacağız.

{وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ} “Hiç şüphesiz Allah, iyi davrananlarla birliktedir.” Başarı vermek ve korumak aracılığıyla söz ve eylemlerinde muhsin olanlara yardımcı olacağız.

سورة الرُّوم
30- RÛM SÛRESİ

Kendisinde Rûm'un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 60, sözcük sayısı 819 ve harf sayısı ise 3.530'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

آلَمْ ١

1- “Elif, Lâm, Mîm”

{ آلَمْ } “Elif, Lâm, Mîm.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Rûm Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: “Elif, Lâm, Mîm.” Diyor ki: Ben Allah'ım, bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

غُلِبَتِ الرُّومُ ٢

2- “Rumlar (İranlılara) yenildiler.”

{ غُلِبَتِ الرُّومُ } “Rumlar (İranlılara) yenildiler.” Rumlar ki, bunlar Kitap Ehli'ydi, yenildiler. Farslılar ki, bunlar ateşe tapan Mecusîler idiler, onları yenmiştir.

فِي أَذْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلِبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ٣

3- “En yakın bir yerde. Onlar, bu yenilgilerinin ardından gâlip geleceklerdir.”

{ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ } “En yakın bir yerde.” Fars bölgesine yakın bir yerde. Mü'minler buna üzüldüler. Müşrikler de sevindiler ve şöyle dediler: Farşlıların Romalıları karşı galip gelişi gibi bizler de iman ehline karşı galip geleceğiz. Sonuçta Allah Teâlâ onların galibiyetlerini zikretti.

{ وَهُمْ } “Onlar.” Romalıları.

{ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ } “Bu yenilgilerinin ardından.” Farşlıların kendilerine karşı galibiyetlerinin ardından.

{ سَيَغْلِبُونَ } “Gâlip geleceklerdir.” Farşlılara karşı galip.

﴿ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ ٤

4- “Birkaç yıl içinde. Önce de sonra da buyruk Allah'ındır. O gün mü'minler sevineceklerdir.”

{ فِي بَضْعِ سِنِينَ } “Birkaç yıl içinde.” Yedinci yılın başında. Ebûbekir es-Sıddık, Ubeyy ibn Halef el-Cumahî ile on deveye karşılık bununla alışveriş yaptılar.

{ لِلَّهِ الْأَمْرُ } “Buyruk Allah'ındır.” Nusret ve devlet Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e aittir.

{ مِنْ قَبْلُ } “Önce de.” Farşlıların Romalıları galibiyetinden önce de.

{ وَمِنْ بَعْدُ } “Sonra da.” Farşlıların Romalıları galibiyetinden sonra da.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Romalıların galibiyetinden önce de. Romalıların Farşlılara galibiyetinden sonra da.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İlim, kudret ve meşiet işi Allahın mahlukatı yaratmasından önce de mahlukatı yok etmesinden sonra da Allah'a aittir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Emredilenlerden önce de emredilenlerden sonra da Allah Teâlâ emrediciydi. Yaratılmışlardan

önce Yaratıcı, rızık verilenlerden önce Râzık, yaratılmışlardan ve rızık verilenlerden sonra Hâlık/Yaratıcı ve Râzık'tır. Memluklerden önce Mâlik, memluklerden sonra Mâlik'tir. Allah Teâlâ'nın "*Din gününün sahibi*" buyruğu gibi. Din gününden önce.

{ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ } "*O gün mü'minler sevineceklerdir.*" Romalıların, Farşlılara galip geldiği gün, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke ehline karşı zafer kazanmıştı. Bugün Bedir Savaşı'nın gerçekleştiği gündür. Bugünün Hudeybiye Barış Antlaşması'nın yapıldığı gün olduğu da söylenmiştir.

بَنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

5- "Allah'ın yardımına. (Allah), dilediğine yardım eder. O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ بَنَصْرِ اللَّهِ } "*Allah'ın yardımına.*" Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Farşlılara karşı Romalılara.

{ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ } "*(Allah), dilediğine yardım eder.*" Allah Teâlâ. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardım eder.¹

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } "*O, mutlak üstündür.*" Ebû Cehil'den ve ashabından Bedir Savaşı'nda intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } "*Çok merhametlidir.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yardım etmekle.

وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

6- "(Bu zafer) Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden caymaz. Ama insanların çoğu bilmezler."

{ وَعَدَ اللَّهُ } "*(Bu zafer) Allah'ın vaadidir.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nusret/zafer ve devleti vadetmekle.

¹ Tefsir metninde ayrı olan "yansuru" ve "men yeşâu" bölümlerini birleştirerek âyetin tefsirini sunduk.

{ لَا يَخْلُفُ اللَّهُ وَعْدَهُ } “Allah verdiği sözden caymaz.” Peygamberine vadettiği nusret/zafer ve devlete.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehlinin.

{ لَا يَغْلُمُونَ } “Bilmezler.” Allah Teâlâ’nın peygamberine verdiği sözden caymayacağını.²

2 a) Bu dipnotumuz ilk altı âyetle ilgilidir. İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, Allah Azze ve Celle'nin (الَمْ غَلَبَتْ الرُّومُ) “*Elif, Lâ, Mîm Rumlar yenildiler*” buyruğu hakkında (غَلَبَتْ) “Yenildiler” ve (عَلَبَتْ) “Yendiler” diye okumuştur.

(İbn Abbâs devamlı) dedi ki: “Müşrikler, İranlıların, Bizanslılara galip gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü kendileri de diğerleri de putperest idiler. Müslümanlar ise Bizanslıların, İranlılara karşı galip gelmelerini istiyordu; çünkü onlar Ehl-i Kitap idiler. Bundan Ebûbekir’e söz ettiler. Ebûbekir de bu hususu Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e söyleyince ‘Bizanslılar pek yakında galip geleceklerdir’ dedi. Ebûbekir durumu onlara zikredince, bu sefer onlar; ‘O halde bizimle senin aranda buna dair bir süre tesbit et, eğer bizim tuttuğumuz galip gelirlerse, bize şunları vereceksin. Şayet sizin taraftar olduklarınız üstün gelirlerse, bu sefer size şunları şunları vereceğiz’ dediler.

Ebûbekir (radiyallâhu anh) da bunun üzerine beş yıllık bir süre tesbit etti. Bu süre zarfında Bizanslılar galip gelemediler. Durumu Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e söyleyince, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Niçin sen daha uzun bir süre ki, zannederim on yıl tesbit etmedin?’ diye buyurdu.”

Ravi dedi ki, Said ibn Cübeyr şöyle dedi: “Ayet-i kerimede geçen (بُذِعَ) on yıldan daha az bir süreyi ifade etmektedir. Daha sonra Bizanslılar galip geldiler.”

(Devamlı) dedi ki: «İşte Allah Teâlâ'nın بَعْدُ مِنْ أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بَنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ عَلَيْهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سَنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلِ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِبَنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ عَلَيْهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سَنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلِ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ» (Elif, Lâm, Mîm. Rumlar [İranlılara]) yenildirdi. En yakın bir yerde. Onlar, bu yetkililerinin ardından gâlib geleceklerdir. Birkaç yıl içinde. Önce de, sonra da buyruk Allah'ındır. O gün mü'minler Allah'ın yardımına sevineceklerdir.' (30/er-Rûm/1-5) buyruklarını indirdi. *Müşned-i Ahmed*, c. 1, s. 276.

Bu hadisin isnad zincirini Muaviye ibn Amr, Ebû İshak, Süfyânü's-Sevrî, Habîb ibn Ebî Umre, Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Süfyânü's-Sevrî ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Ebû Amr Muaviye ibn Amr ibn Mihleb el-Ezdi el-Bağdadî: (İbn Kirmanî künye-siyle tanınmaktadır) Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 260, 1238 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 158; *el-Hulâsa*, 382.

Ebû İshak; İbrahim ibn Muhammed ibn Haris el-Fezârî: Sikadır, hâfızdır ve tasnifleri bulunmaktadır. Et-Takrîb, c. 1, s. 41, 256 nolu madde; Tezkiretü'l-Huffâz, c. 1, s. 273, 259 nolu madde

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

7- “Onlar bu dünya hayatının sadece dış yüzünü bilirler. Ahiretten ise bütünüyle habersizdirler.”

{يَعْلَمُونَ} “Onlar bilirler.” Mekke ehli.

{ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} “Bu dünya hayatının sadece dış yüzünü.” Dünya ilişkileri olan kazanmayı, ticareti, alış-verişi, birden bine kadar hesap yapmayı, yaz ve kış mevsiminde ihtiyaç duydukları şeyleri.

Ebû Abdullah Habib ibn Ebî Umre el-Kassab el-Hammânî: Sikadır. Ebû Dâvûd dışında *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin bütünü kendisinden rivayet etmiştir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 150, 126 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 203; *el-Hulâsa*, 71.

Bu hadisin senedinde bulunan ravilerin bütünü sika kişilerdir. Hadisin senedinde kopukluk da bulunmadığından dolayı hadis sahih kategorisindedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 215, 395 nolu madde; c. 1, s. 151, 271 nolu madde; c. 2, s. 188, 345 nolu madde.

Ayrıca bu haberi Tirmizî, Hâkim, Ebû İshak el-Fezârî kanalıyla Taberî de rivayet etmiş ve sonunda şu ekleme de bulunmaktadır: Süfyan dedi ki, “Bizanslıların Bedir Savaşı’nın yapıldığı gün galip geldiğini işittim.” Hâkim, haberin Şeyheyn’in şartına göre sahih olduğu halde tahric etmediklerini belirtir ve Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Rûm Sûresi, 3193 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 410, Kitabü't-Tefsir; *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 16.

b) {غَلَبَتِ الرُّومُ فِي أَذْنَى الْأَرْضِ} “Rumlar yenildiler; en yakın bir yerde.” Buyruğu İbn Abbâs’ın rivayetinde geçtiği üzere Farşlıların Romalılara galip geldiği anlamını ifade etmektedir. İbn Cerir et-Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakilde o {فِي أَذْنَى الْأَرْضِ} ifadesi hakkında şöyle demiştir: “Şam dolaylarındadır.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 21.

{غَلَبَتِ الرُّومُ} “Rumlar yenildiler” ifadesi ardından bu âyetin inmiş olduğu savaşta Romalıların yenildiği anlamına gelmektedir. Ancak Farşlılar bu galibiyetlerinin ardından yapılan ikinci savaşta âyetin ve hadisin siyakının da ifade ettiği gibi Romalıları yenildiler. {وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ} “Onlar bu yenilgilerinin ardından galip geleceklerdir.”

c) Ayrıca bu âyet istikbale ilişkin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in mucizelerindendir. Zira bu âyet ileriye yönelik bir haber verişte bulunmuş ve bu olay haber verdiği gibi gerçekleşmiştir. Bu âyet açıkça Kur’an’ın, Allah Teâlâ’nın sözü olduğuna delildir. Zira beşerin geleceğe yönelik gerçekleştirecek bir haberi verebilme kudreti bulunmamaktadır.

{ وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ } “Ahiretten ise.” Ahirete ilişkin işler hakkında ise.

{ هُمْ غَافِلُونَ } “Bütününü habersizdirler.” Cahildirler, onun için amel etmeyi terk etmişlerdir.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8- “Onlar kendi içlerinde hiç düşünmediler mi ki, Allah, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi ancak gerçeyle ve belirli bir süre için yaratmıştır. Gerçekten insanların çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.”

{ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا } “Onlar hiç düşünmediler mi ki.” Mekke kâfirleri.

{ فِي أَنْفُسِهِمْ } “Kendi içlerinde.” Kendi aralarında.

{ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Allah, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi yaratmıştır?” Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Ancak gerçeyle.” Emir ve nehy hak içindir. Bâtıl için değildir.

{ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى } “Ve belirli bir süre için.” Kendisinde hükmedeceği belirli bir vakit için.

{ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ } “Gerçekten insanların çoğu.” Yani Mekke kâfirleri.

{ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ } “Rablerine kavuşmayı.” Ölümünden sonra dirilişi.

{ لَكَافِرُونَ } “İnkâr etmektedirler.” İnkâr etmektedirler.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا
عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ
كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

9- “Onlar yeryüzünde gezmiyorlar mı, baksınlar kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Onlar kendilerinden daha güçlü idiler, toprağı işlemişler ve onu imar ettiler, bunlardan daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri bunlara da açık delillerle gelmişlerdi. Allah onlara zulmetmemiştii; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”

{أَوَلَمْ يَسِيرُوا} “Onlar gezmiyorlar mı?.” Mekke kâfirleri yolculuğa çıkmadılar mı?

{فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا} “Yeryüzünde baksınlar.” Düşünmediler mi?

{كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ} “Sonu nasıl olmuş?” Cezası.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} “Kendilerinden öncekilerin.” Peygamberleri yalanlamalarının.

{كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً} “Onlar kendilerinden daha güçlü idiler.” Beden bakımından.

{وَأَثَارُوا الْأَرْضَ} “Toprağı işlemişler.” Topraktan daha çok talep etmişler, yolculukta ve ticarete daha uzağa gitmişler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Toprağı işlemişler”, toprağı ekip sürmüşler, ekim ve ağaç dikimi için Mekke ehlinin ekiminden daha çok altını üstüne getirmişler.

{وَعَمَرُوهَا} “Ve onu, imar ettiler.” Yerde bâki kalmışlar.

{أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا} “Bunlardan daha çok imar etmişlerdi.” Mekke ehlinin yerde baki kalışından daha çok .

{ وَجَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Peygamberleri bunlara da açık delillerle gelmişlerdi.” Emir ve nehy ve alametlerle. Onlar ise peygamberlere iman etmediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onları helak etti.

{ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ } “Allah onlara zulmetmemişti.” Onları helak etmekle.

{ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } “Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.” Küfür, şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ آسَأُوا السَّوْأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

10- “Sonra o kötülük işleyenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah’ın âyetlerini yalan saymaları ve onlarla alay ediyor olmalarından.”

{ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonra sonu oldu.” Cezası.

{ الَّذِينَ آسَأُوا } “İşleyenlerin çok kötü.” Allah Teâlâ’ya ortak koşanların.

{ السَّوْأَىٰ } “O kötülük.” Ahirette cehennem ateşi.

{ أَنْ كَذَّبُوا } “Çünkü yalan saymaları.” Yalanlamaları nedeniyle.

{ بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَكَانُوا بِهَا } “Ve olmalarından.” Allah’ın âyetleriyle.

{ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay ediyor.” Dalga geçiriyorlardı.

اللَّهُ يَبْدُوَ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11- “Allah yaratışı ilkin yapar, sonra çevirip onu yeniden yapar. Sonunda döndürülüp O’na götürüleceksiniz!”

{ اللَّهُ يَبْدُوَ الْخَلْقَ } “Allah yaratışı ilkin yapar.” Nutfeden.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra çevirip onu yeniden yapar.” Kıyâmet gününde.

{ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “Sonunda döndürölüp O’na götürüleceksiniz.” Ahirette döndürüleceksiniz de amellerinize göre size karşılık verecek.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

12- “Kıyâmetin kopacağı gün suçlular, her ümidi keserler.”

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ } “Kıyâmetin kopacağı gün.” Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ } “Suçlular, her ümidi keserler.” Müşrikler her türlü hayırdan ümitsizliğe düşerler.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

13- “(Allah’a) ortak koştukları putlarından, kendilerine şefaatecekler de bulunmaz. Onlar o zaman, bu ortaklarını inkâr eder oldular.”

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ } “Kendilerine bulunmaz.” Putlara kulluk edenlerin.

{ مِنْ شُرَكَائِهِمْ } “(Allah’a) ortak koştukları putlarından.” İlahlarından.

{ شُفَعَاؤُا } “Şefaatecekler de.” Allah’ın azabına karşı kendilerine şefaatecek hiçbir kimse de.

{ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ } “Onlar o zaman, bu ortaklarını oldular.” İlahlarına ibadetlerini.

{ كَافِرِينَ } “İnkâr eder.” İnkâr edicidirler. Allah’a yemin olsun ki bizler şirk koşucu değildik derler.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُؤْمِذُ يَنْفَرِقُونَ ﴿١٤﴾

14- “Kıyâmetin kopacağı gün, işte o gün (inanın inanmayan) birbirinden ayrılır.”

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ } “Kıyâmetin kopacağı gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ } “İşte o gün (inanen inanmayan) birbirinden ayrılır.” Bir fırka cennette, bir fırka da cehennemdedir.

﴿ ١٥ ﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ

15- “İman edip sâlih ameller işlemiş olanlara gelince, işte onlar bir bahçe içinde neşelenirler.”

{ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işlemiş olanlara.” Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenler.

{ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ } “İşte onlar bir bahçe içinde.” Cennette.

{ يُحْبَرُونَ } “Neşelenirler.” Nimetlenirler, hediyelerle ikram görürler.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخَصَّرُونَ ﴿ ١٦ ﴾

16- “Âyetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalan sayıp da inkâr edenlere gelince, işte onlar azapla yüz yüze getirilirler.”

{ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere gelince.” Allah’ı.

{ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayıp da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ } “Ve ahiret buluşmasını.” Ölümünden sonra dirilişi.

{ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ } “İşte onlar azapla.” Cehennem azabında.

{ مُخَصَّرُونَ } “Yüz yüze getirilirler.” Azap görürler.

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ﴾^{١٧}

17- “Öyleyse akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allah’ı tesbih edin!”

{فَسُبْحَانَ اللَّهِ} “Öyleyse Allah’ı tesbih edin.” Allah için namaz kılınız.

{حِينَ تُمْسُونَ} “Akşama ulaştığınızda.” Akşam ve yatsı namazlarını.

{وَحِينَ تُصْبِحُونَ} “Ve sabaha kavuştuğunuzda.” Sabah namazını.

﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾^{١٨}

18- “Göklerde ve yerde hamd O’nadır. Gündüzün sonunda ve öğleye ulaştığınızda da (O’nu tesbih edin!)”

{وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ} “Göklerde ve yerde hamd O’nadır.”

Gökler ve yer ehline düşen görev şükür ve taat etmektir.

{وَعَشِيًّا} “Gündüzün sonunda.” Ki, bu namaz ikindi namazıdır.

{وَحِينَ تُظْهِرُونَ} “Ve öğleye ulaştığınızda da (O’nu tesbih edin!)” Ki, öğle namazıdır.³

³ a) Abdürrezzak, Ebû Rezin’den şöyle rivayet etmektedir: “Nafi ibn Ezrak İbn Abbâs ile tartışmaya başladı. Kendisine ‘Beş vakit namazı Kur’an’da görebiliyor musun?’ diye sorunca İbn Abbâs cevaben ‘Evet geçmektedir’ diye karşılık verdi. Sonra kendisine (فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ) ‘Öyleyse akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allah’ı tesbih edin!’ âyetini okudu. Bu âyette akşam ve sabah namazları vardır. (وَعَشِيًّا) ‘Gündüzün sonunda’ ikindi namazı, (وَحِينَ تُظْهِرُونَ) ‘ve öğleye ulaştığınızda da’ öğle namazı, (وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ) ‘ve yatsı namazından sonra.’ (24/en-Nisa/58). el-Musannef, Kitab’u’s-Salat, “Namazın Farz Oluşu” bâbı, c. 1, s. 454, 1772 nolu hadis.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi iki kanalla Süfyanü’s-Sevrî’den bu isnatla Ebû Rezin’den tahrîc etmiştir. “Nafi ibn Ezrak, İbn Abbâs’tan beş vakit namaz hakkında sordu...” Daha sonra rivayetin aynısını zikretmektedir. Tefsirü’t-Taberî, c.21, s.29

Bu haberin senedinde bulunan Süfyanü’s-Sevrî, Asım ve Ebû Rezin bulunmaktadır. Süfyanü’s-Sevrî’nin tercüme-i halini sunmuş, sika ve fakih bir kişilik olduğunu belirtmiştik

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

19- “Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O diriltiyor. İşte siz de (kabirlerden) böyle çıkarılacaksınız!”

{ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ } “Ölüden diriyi, O çıkarıyor.” Nutfeden canı ve canlıları/hayvanları, yumurtadan kuşu, çekirdekten hurmayı.

{ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ } “Diriden de ölüyü O çıkarıyor.” Candan ve canlılardan/hayvanlardan nutfeyi, kuştan yumurtayı, hurmadan çekirdeği.

{ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Yeryüzünü ölümünün ardından O diriltiyor.” Kıtılığından ve kurumasından sonra.

Asım ibn Ebî'n-Nucud. Sâduktur ve yanılırları bulunmaktadır. Her ne kadar kıraat ilminde hüccet ise de hadiste aynı şekilde başarılı değildir.

Bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 383, 3 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 49; *el-Hulâsa*, s. 182. Ebû Rezin Mesud ibn Mâlik el-Esedî el-Kûfî. Sika ve faziletli bir şahsiyettir. İmam Buhârî'nin *Edebü'l-Müfrefed* adlı eserinde kendisinden rivayeti vardır. İmam Müslim ve Sünen sahipleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 243, 1066 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 138; *el-Hulâsa*, s. 374.

Hadisin senedinde kopukluk bulunmamakta ve hadis ravilerin bir öncekinden dinlemiş olması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 38, 67 nolu madde; c. 10, s. 118, 215 nolu madde.

Haberde Asım'ın yanıldığı bir husus açığa çıkmadığından dolayı haber hasen haber kategorisindedir.

b) Rivayet İbn Abbâs'ın dinin temellerini Kur'an'dan bulma çabasını ortaya koymaktadır. Ayrıca Haricîlerle mücadelesini, onlara cevap verişini gözler önüne sermektedir. Nafi ibn Ezrak, Haricîlerin Ezarika kolunun lideridir. İbn Abbâs beş vakit namazın Kur'an'da bulunduğu hususunda Rûm Sûresi'ndeki bu iki âyet ile Nûr Sûresi'ndeki âyetleri delil olarak ileri sürmüştür. İbn Abbâs'ın bu tefsirine göre; âyetle mecaz vardır; tesbihten kasıt mecaz yoluyla namazdır. Zira cüz (tesbih) kullanılmış, küll (bütün) murad edilmiştir. Yani namaz, tesbihi de kapsamaktadır.

İbn Abbâs son derece sosyal bir kişiliktir. Her türlü düşüncelerin temsilcileriyle diyaloglarda bulunmuş ve inandığı ilkelerden kolay kolay taviz vermemiştir. Haricîlerle diyalogu da buna örnektir.

{ وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكُمْ } “İşte siz de (kabirlerden) böyle çıkarılacaksınız.” Diyor ki, işte bu şekilde diriltir ve kabirlerden böylece çıkartılırsınız.

﴿ ٢٠ ﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْشُرُونَ

20- “Sizi topraktan yaratması O’nun (kudret) delillerindendir. Sonra siz yeryüzüne dağılıp yayılan insanlar oluverdiniz!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun (kudret) delillerindendir.” Vahdâniyyetinin, kudretinin, O’nun Resûlünün peygamberliğinin alametlerindendir.

{ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ } “Sizi topraktan yaratması.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan yaratması. Sizler de onun evlatlarıdır.

{ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ } “Sonra siz insanlar oluverdiniz.” Canlar oldunuz.

{ تَنْشُرُونَ } “Yeryüzüne dağılıp yayılan.” Yeryüzünde faydalanıp yararlanan.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿ ٢١ ﴾

21- “Yine O’nun delillerinden (biri de) kendilerinde huzur bulmanız için, kendi türünüzden sizin için eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet koymasındır. Şüphesiz ki, bunda düşünen bir kavim için ibretler vardır!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “Yine O’nun delillerinden (biri de).” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا } “Kendi türünüzden sizin için eşler yaratması.” Sizin gibi bir insan kılması.

{ لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا } “Kendilerinde huzur bulmanız için.” Erkeğin hanımında huzura erişmesi için.

{ وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ } “Ve aranızı koymasıştır.” Hanım ile koca arasında.

{ مَوَدَّةٌ } “Sevgi.” Kocanın hanımına karşı sevgi duymasıştır.

{ وَرَحْمَةً } “Ve merhamet.” Kadının kocasına merhamet etmesidir. Yani eşine karşı merhamet göstermesidir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Büyüğün küçüğe karşı sevgi, küçüğün büyüğe karşı merhamet göstermesidir.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda vardır.” Zikredilen şeyde.

{ لآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir kavim için.” Allah Teâlâ’nın yaratışı hakkında.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّتِكُمْ وَالْوَانِكُمْ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾

22- “Yine O’nun delillerinden (biri de) gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki, bunda bilenler için ibretler vardır!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “Yine O’nun delillerinden (biri de).” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّتِكُمْ } “Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin farklı olmasıdır.” Dillerinizin Arapça, Farsça ve bunun dışında diğer diller gibi.

{ وَالْوَانِكُمْ } “Ve renklerinizin.” Suretlerinizin, renklerinin farklılığı. Kırmızı, siyah ve bunun dışındaki diğer renkler.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda vardır.” Belirtilen farklılıkta.

{ لآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler.

{ لِّلْعَالَمِينَ } “Bilenler için.” Cin ve insanlar için.

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٣٣﴾

23- "O'nun delillerinden (biri de), gecede ve gündüzde uyumanız ve O'nun lütfundan (rızk) aramanızdır. Şüphesiz ki, bunda işiten bir kavim için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } "O'nun delillerinden (biri de)." Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ مَنَامُكُمْ } "Uyumanız." Yatışınız.

{ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ } "Gecede ve gündüzde. ve O'nun lütfundan (rızk) aramanızdır." Gündüzleyin O'nun rızkından talep etmenizdir.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } "Şüphesiz ki bunda vardır." Zikredilen gece ve gündüzde.

{ لَآيَاتٍ } "İbretler." Alametler ve ibretler.

{ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ } "İşiten bir kavim için." Ve itaat eden bir kavim için.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ
بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24- "O'nun delillerinden (biri de) size hem korku, hem de umut vermek için şimşegi göstermesi, gökten bir su indirip, onunla ölümünün ardından yeryüzüne hayat vermesidir. Şüphesiz ki, bunda aklını kullanan bir kavim için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } "O'nun delillerinden (biri de)." Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ } "Size şimşegi göstermesi." Gökten.

{ حَوْفًا } “Hem korku.” Yolcu için yağmurdan dolayı elbisesinin ıslanması.

{ وَطَمَعًا } “Hem de umut vermek için.” İkâmet eden kimse için ise yağmurda ekinlerinin sulanması.

{ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Gökten bir su indirip.” Yağmur.

{ فَيُخْطِي بِهِ } “Onunla hayat vermesidir.” Yağmurla.

{ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Ölümünün ardından yeryüzüne.” Kuraklığının ve kurumasının ardından.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda vardır.” Zikredilen yağmurda.

{ لآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanan bir kavim için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu tasdik eden bir kavim için.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ
الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Yine göğün ve yerin O’nun buyruğu ile durması da O’nun delillerindendir. Sonra sizi bir tek çağırışla çağırdığı zaman, siz o zaman, yerden çıkıyorsunuz!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “Yine O’nun delillerindendir.” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ } “Göğün durması da.” Göğün olması.

{ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ } “Ve yerin O’nun buyruğu ile.” O’nun izni ile.

{ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ } “Sonra sizi çağırdığı zaman.” Yani Allah Teâlâ kıyâmet gününde İsrâfil (‘aleyhi’s-selâm)’ın diliyle.

{ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ } “Bir tek çağırışla yerden.” Kabirlerden.

{ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ } “Siz o zaman, çıkıyorsunuz.” Kabirlerden.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾

26- “Göklerde ve yerde kim varsa O’nundur. Hepsi O’na itaat etmektedirler.”

{ وَلَهُ } “O’nundur.” Kullarıdır.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَانِتُونَ } “Göklerde ve yerde kim varsa. Hepsi O’na itaat etmektedirler.” Kâfirler dışındakiler O’na itaat edicidirler.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- “Yaratmayı ilkin yapan, sonra onu çevirip (ölümün ardından) yeniden yapacak olan O’dur. Bu ona göre daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek şan ve şeref O’nundur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ } “Yaratmayı ilkin yapan O’dur.” Nutfeden.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra onu çevirip (ölümün ardından) yeniden yapacak olan.” Onu kıyâmet gününde diriltecektir.

{ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ } “Bu ona göre daha kolaydır.” Ona göre tekrardan yaratmak, yoktan var etmek gibidir.

{ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde en yüksek şan ve şeref O’nundur.” Diyor ki gökler ve yer ehline karşı kudretiyle en yüce sıfatlar O’na aittir.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kaza-sında.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28- “(Allah) size kendinizden bir misalle örnek veriyor: Hiç size rızık olarak verdiğimiz şeylerde, sahip olduğunuz kölelerinizden ortaklarınız bulunur ve onlarla siz eşit olup da aranızda, birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız? İşte biz, aklını kullanacak bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.”

{ ضَرَبَ لَكُمْ } “(Allah) size örnek veriyor.” Ey kâfirler topluluğu Allah Teâlâ size açıklıyor.

{ مَثَلًا } “Bir misalle.” Bir benzetme ile.

{ مِنْ أَنْفُسِكُمْ } “Kendinizden.” Sizin gibi insan.

{ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ } “Hiç sahip olduğunuz kölelerinizden bulunur... mısınız?” Kölelerinizde ve cariyelerinizden.

{ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ } “Ortaklarınız. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerde.” Size bahsettiğimiz mallarda, ailede ve çocukta.

{ فَأَنْتُمْ فِيهِ } “Ve onlarla siz (aranızda).” Ve köleleriniz ve cariyeleriniz.

{ فِيهِ } “Bunda.”⁴ Size rızık olarak verdiğimiz şeylerde.

{ سَوَاءٌ } “Eşit olup da.” Ortak.

{ سَوَاءٌ } “Onları da eşit sayar.” Onların laimelerinden/kınamalarından korkarsınız.

{ تَخَافُونَهُمْ } “Onlardan korkar (Sayar)” Ortak.

{ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ } “Birbirinizden korktuğunuz (saydığınız) gibi.” Miras konusunda onların haklarını eda etmediğinizde babalarınızın,

⁴ Tarafımızdan eklenmiştir.

oğullarınızın ve kardeşlerinizin laimesi/kınaması gibi. Onlar “Hayır” dediler. O da şöyle dedi: “Öyleyse kendiniz için razı olmadığınız şeye benim razı olduğumu nasıl varsayarsınız? Mülkümdeki kölelerimi ortak kılar da size verdiğim rızıkta kölelerinizi ortak saymazsınız.”

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَفْضُ الْآيَاتِ } “Biz, âyetleri açıklıyoruz.” Vahdâniyyetimin ve kudretimin alametlerini.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanacak bir kavim için.” Kur’an’ın örneklerini tasdik eden.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ) ‘Sahip olduğunuz kölelerinizden.’ Allah’tan başka tapmakta oldukları ilahlar ve Allah Teâlâ hakkında indi. Sizler kölelerinizin, sizin birbirinize mirasçı oluşunuz gibi, onların size mirasçı olacaklarından korkarsınız.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Rûm Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 21, s. 39.

b) Kur’an mesellerinin anlaşılması bazen sıkıntı oluşturmaktadır. İbn Abbâs sunulan darb-ı meselden kastın, Mekke müşriklerinin Allah Teâlâ’yı ve putları ilah edişleri amacıyla verilmiş bir örnek olduğunu belirtiyor ki, gerçekten âyetin vermek istediği mesaj da budur.

c) (تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ) “Onlarla siz eşit olup da, aranızda, birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız?” buyruğu hakkında İbn Abbâs’ın “Sizler kölelerinizin, sizin birbirinize mirasçı oluşunuz gibi, onların size mirasçı olacaklarından korkarsınız.” şeklindeki açıklamalarını aktarmıştık.

Ayet şu mesajı vermeyi amaçlamaktadır: Ey müşrikler, ibadet noktasında Allah Teâlâ ile birlikte başka bir ortak bulunduğu hususunda kendi nefislerinizden bir darb-ı mesel vermektedir. Sizler acaba Allah Teâlâ’nın size rızık olarak vermiş olduğu mallarda kölelerinizin size ortak olmasına razı olur musunuz? Sizler ve onlar yaşarken bu konuda eşit olacaksınız. Öldüğünüzde birbirinize vâris olduğunuz gibi onların size vâris olmasından korkarsınız? Kendiniz için buna razı olmadınız. Kendi kendiniz için rıza göstermediğiniz bu ortaklığa ulûhiyyet konusunda yaratmış olduklarının O’na nasıl ortak olmasına rıza gösterirsiniz de O’nun dışında kendilerine ibadet ettiğiniz putları kendiniz için edirsiniz.

d) Hadisin orijinal metninde geçen “Fî’l-aliheti ve fihî/Allah’tan başka tapmakta oldukları ilahlar ve Allah Teâlâ hakkında indi.” ifadesi âyetteki meselelin öncelikli mesajını sunmayı amaçlamaktadır. Ana tema kavranılınca darb-ı meselin diğer noktası da kavranır. İşte İbn Abbâs muhatap kitleye öncelikli ana mesajı sunmuştur.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- “Ancak zulmedenler bilgisizce kendi tutkularına uydular. Artık Allah’ın saptırdıklarını kim doğru yola getirebilir? Onların hiç-
bir yardımcıları da yoktur!”

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا بَلِ اتَّبَعَ } “Ancak zulmedenler uydular.” Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler inkâr ettiler.

{ أَهْوَاءَهُمْ } “Kendi tutkularına.” Yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve şirk-
ten bu konuda bir kanıtları bulunmamaktadır.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilgisizce.” Ve kanıtsızca.

{ فَمَنْ يَهْدِي } “Artık kim doğru yola getirebilir?” Allah’ın dinine kim
iletebilir?

{ مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ } “Allah’ın saptırdıklarını.” Kendi dininden saptırdı-
ğını.

{ وَمَا لَهُمْ } “Onların yoktur.” Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrik-
ler için.

{ مِنْ نَاصِرِينَ } “Hiçbir yardımcıları da.” Allah’ın azabından engel-
leyici.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ
لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- “O halde yüzünü bir hanîf olarak dine, Allah’ın, insanları kendi-
sine göre yarattığı temiz fitrata çevir. Allah’ın yaratışında hiç-
bir değişme olmaz. İşte dosdoğru din budur. Ama insanların
çoğu bilmezler.”

{ فَأَقِمْ وَجْهَكَ } “O halde yüzünü çevir.” Kendini ve amelini.

{لِّلَّذِينَ هَنَافًا} “Bir hanîf olarak dine.” Müslüman olarak. Diyor ki, dini ve amelini Allah için ihlaslı kıl. İslam dini üzere müstakim ol.

{اللَّهُ فِطْرَةَ} “Allah’ın... temiz fıtrata.” Allah’ın dinine.

{الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا} “İnsanları kendisine göre yarattığı.” Allah Teâlâ’nın annelerinin karnındayken insanları yaratmış olduğu fıtrata.

Âyetin, misak gününe tâbi ol anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لَّا تَبْدِيلَ لِّخَلْقِ اللَّهِ} “Allah’ın yaratışında hiçbir değişme olmaz.” Allah’ın dininde herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

{ذَٰلِكَ} “İşte.” O.

{الدِّينُ الْقَيِّمُ} “Dosdoğru din budur.” Dosdoğru hak.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ} “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{لَّا يَعْلَمُونَ} “Bilmezler.” Hak dinin İslam dini olduğunu.

﴿٣١﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

31- “Yalnız O’na yönelin ve O’ndan sakının! Namaza devam edin ve müşriklerden olmayın.”

{مُنِيبِينَ إِلَيْهِ} “Yalnız O’na yönelin.” Mü’minlerden olunuz. Yani taat ile O’na yöneliniz.

{وَاتَّقُوهُ} “Ve O’ndan sakının.” Size emrettiği şeylerde O’na itaat ediniz.

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ} “Namaza devam edin.” Beş vakit namazı kılınız.

{وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ} “Ve müşriklerden olmayın.” Müşriklerin dinleri üzere onlarla birlikte olmayınız.

﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

32- “(O müşriklerden ki), onlar dinlerini parçalayıp bölük bölük olmuşlardır. Her grup kendi yanındakine güvenmektedir.”

{ مِّنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ } “(O müşriklerden ki), onlar dinlerini parçalayıp.” İslam dinini terk edenler.

{ وَكَانُوا شِيعًا } “Bölük bölük olmuşlardır.” Yahudi ve Hıristiyanların fırkaları ve diğer dinlerin fırkaları gibi olmuşlardır.

{ كُلِّ جُزْءٍ } “Her grup.” Her din ehli.

{ بِمَا لَدَيْهِمْ } “Kendi yanındakine.” Dinden kendi elinde olan şeye.

{ فَرِحُونَ } “Güvenmektedir.” Böbürlenmekte, onun hak olduğunu düşünmektedir.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا آذَاهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- “İnsanlara bir zarar dokunduğu zaman, Rablerine yönelerek yalnız O’na yalvarır, dua ederler. Sonra (Rableri) onlara kendinden bir rahmet tattırdığı zaman, o zaman (bir de bakarsın ki), içlerinden bir grup, Rablerine ortak koşuyorlar!”

{ وَإِذَا مَسَّ } “Dokunduğu zaman.” İsabet ettiğinde.

{ النَّاسِ } “İnsanlara.” Mekke kâfirlerine.

{ ضُرٌّ } “Bir zarar.” Şiddet.

{ رَبَّهُمْ دَعَوْا } “Yalnız Rablerine yalvarır, dua ederler.” Şiddetin/sıkıntının kaldırılması.

{ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ } “O’na yönelerek.” Dua ile O’na yönelirler.

{ ثُمَّ إِذَا آذَاهُمْ } “Sonra (Rableri) onlara tattırdığı zaman.” İsabet ettiğinde.

{ مِنْهُ } “Kendinden.” Allah Teâlâ tarafından.

{ رَحْمَةً } “Bir rahmet.” Bir nimet.

{ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ } “O zaman (Bir de bakarsın ki), içlerinden bir grup.”
Yani kâfirler.

{ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ } “Rablerine ortak koşuyorlar.” Putları Allah Teâlâ’ya denk kılıyorlar.

﴿٣٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

34- “Onlar, vermiş olduğumuz nimetlere karşı nankörlük etsinler bakalım! Haydi, geçici bir süre yararlanın bakalım! Yakında bileceksiniz!”

{ لِيَكْفُرُوا } “Onlar, nankörlük etsinler bakalım!” Nihâyet nankörlük ettiler.

{ بِمَا آتَيْنَاهُمْ } “Vermiş olduğumuz nimetlere karşı.” Kendilerine bahşettiğimiz nimete.

{ فَتَمَتَّعُوا } “Haydi, geçici bir süre yararlanın bakalım.” Öyleyse ey Mekke ehli dünyada yaşayınız.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } “Yakında bileceksiniz.” Size ahirette ne yapılacağını.

﴿٣٥﴾ أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ

35- “Yoksa biz, onlara bir delil indirmişiz de Allah’a ortak koşmalarını o mu söylüyor?”

{ أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ } “Yoksa biz, indirmişiz mi?”. İndirdik mi?

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Mekke ehline.

{ سُلْطَانًا } “Bir delil.” İçinde semadan bir özür ve burhanın bulunduğu bir kitap mı?

{ فَهُوَ يَتَكَلَّمُ } “O (mu) söylüyor?” Şehadette bulunuyor ve tanıklık mı ediyor?

{بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ} “Allah’a ortak koşmalarını.”⁶ Allah’a denk mi saymalarını ve Allah Teâlâ’nın kendilerine bunu emrettiğini mi.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Bir de biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, ona güvenirler de kendi elleriyle işledikleri yüzünden, başlarına bir kötülük gelirse, o zaman hemen ümitsizliğe düşerler.”

{وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ} “Bir de biz insanlara tattırdığımız zaman.” Mekke kâfirlerine isabet ettirdiğimizde.

{رَحْمَةً} “Bir rahmet.” Bir nimet.

{فَرِحُوا بِهَا} “Ona güvenirler de.” Yani nimete şükretmeksizin bu nimetle sevinirler, böbürlenirler.

{وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ} “Başlarına bir kötülük gelirse.” Darlık, kıtlık ve hastalık.

{بِمَا قَدَّمَتْ} “İşledikleri yüzünden.” Yaptıkları şeylerden dolayı.

{أَيْدِيهِمْ} “Kendi elleriyle.” Şirkte.

{إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ} “O zaman hemen ümitsizliğe düşerler.” Ona sabretmeksizin Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşerler.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Onlar görmediler mi ki, Allah dilediğine rızık yayar, dilediğine de kısar? Şüphesiz ki, bunda, iman edecek bir kavim için ibretler vardır!”

⁶ Tefsir metninde iki ayrı bölüm halinde olan “bimâ kânû bihî” ile “yüşrikûn” âyetlerinin tefsirlerini birleştirerek sunduk.

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Onlar görmediler mi?” Mekke kâfirlerine Kitap’ta haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ } “Allah rızkı yayar.” Malı bolca verir.

{ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Dilediğine. Bu Allah Teâlâ tarafından bir hiledir.

{ وَيَقْدِرُ } “(Dilediğine de) kısar?” Dilediğine de rızkı kısar. Bu da O’ndan bir nazardır.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda, vardır.” Belirtilen rızkı yayma ve rızkı kısıma da.

{ لآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İman edecek bir kavim için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Öyleyse akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa (zekât ve sadakadan) hakkını ver! Allah’ın rızasını arayanlar için bu daha hayırlıdır. İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır.”

{ فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ } “Öyleyse akrabaya, (zekât ve sadakadan) ver.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Akraba olan kimseye ver.

{ حَقَّهُ } “Hakkını.” Bağını.

{ وَالْمِسْكِينَ } “Yoksula.” Düşküne yiyecek ve giyecek ver .

{ وَابْنَ السَّبِيلِ } “Ve yolda kalmışa.” Sana konuk olan misafire üç gün ikramda bulun. Bundan fazlası güzel bir sadakadır.

{ ذَلِكَ } “Bu.” Belirtilen akrabalık bağı, ihsanda bulunmak ve ikram etmek.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Ahirette sevap ve keramet konusunda.

{ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ } “Allah’ın rızasını arayanlar için.” Onlara bağışta bulunmakla.

{ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır.” Hışım ve azaptan kurtulanlardır.

وَمَا أَتَيْتُمْ مِنْ رَبٍّ لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا أَتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

39- “İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz riba (fâiz) Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını isteyerek (arayarak) verdiğiniz zekâta gelince; işte onlar, mallarını kat kat arttıranlardır.”

{ وَمَا أَتَيْتُمْ } “Verdiğiniz.” Bahsettiğiniz.

{ مِنْ رَبٍّ } “Riba (fâiz)” Bağış.

{ لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ } “İnsanların mallarında artış olsun diye.” İnsanların mallarıyla mallarınızı çoğaltmanız için. Diyor ki, verdiğinizden daha çoğu ve daha fazlasını vermeleri için.

{ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında artmaz.” Allah Teâlâ katında kat kat fazlasıyla artmaz. Allah bunu da kabul etmez. Zira bu Allah için değildir.

{ وَمَا أَتَيْتُمْ } “Verdiğiniz.” Verdiğiniz.

{ مِنْ زَكَاةٍ } “Zekâta gelince.” Düşkünlere verdiğiniz sadakadan.

{ تُرِيدُونَ } “İsteyerek (arayarak).” Bununla.

{ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ } “Allah’ın rızasını. İşte onlar, mallarını kat kat arttıranlardır.” İşte onlar Allah Teâlâ’nın ahirette sadakalarını katlayarak vereceği, dünyada ise koruma ve bereket ile mallarını çoğaltacağı kimselerdir.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Allah, sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra sizi öldüren, daha sonra da sizi diriltecek olandır. Peki, ortak koştuklarınız arasında, bunlardan herhangi birini yapabilecek olan var mı? O (Allah), onların ortak koştuklarından uzaktır ve çok yücedir."

{ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ } "Allah, sizi yaratan." Annelerinizin karnında bir can olarak. Sonra sizde ruh bulunduğu bir haldeyken sizi çıkartacak.

{ ثُمَّ رَزَقَكُمْ } "Sonra rızıklandıran." Temiz rızıklarla. Rızık ölüme kadar.

{ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ } "Sonra sizi öldüren." Müddetinizin sona erişi anında.

{ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ } "Daha sonra da sizi diriltecek olandır." Ölümden sonra diriliş için.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ } "Peki, ortak koştuklarınız arasında, var mı?" Ey Mekke ehli ilahlarınızdan.

{ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَمْ مِنْ شَيْءٍ } "Bunlardan herhangi birini yapabilecek olan." Bunlardan bir şeyi yapmaya kadir olan var mı?

{ سُبْحَانَهُ } "O (Allah), uzaktır." Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir..

{ وَتَعَالَى } "Ve çok yücedir." Yücedir ve beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } "Onların ortak koştuklarından." Allah Teâlâ'ya ortak koştukları putlardan.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

41- “İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı ki, (Allah), onlara yaptıklarının bir bölümünü tattırsın. Umulur ki (yaptıklarından) dönerler.”

{ ظَهَرَ الْفَسَادُ } “Fesat ortaya çıktı ki.” Masiyet açığa çıktı.

{ فِي الْبَرِّ } “Karada.” Kabil’in kardeşi Habil’i öldürmesi.

{ وَالْبَحْرِ } “Ve denizde.” Colundun el-Ezdî’nin.

{ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ } “İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden.” Kabil’in kardeşi Habil’i öldürmesi ve Colundun el-Ezdî’nin denizdeki gemileri gasp etmesi nedeniyle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hayvanların ölümü, kuraklık ve kıtlık, ürünlerin ve bitkilerin azalması fesadın ortaya çıkışıdır.

“Karada”, ovada. Dağ, çöl ve sahralarda “Ve denizde”, ekim yeri, kasabalar ve mamur yerlerdir. “İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden”, insanların masiyetleri yüzünden.

{ لِيَذِقَ لَهُمْ } “(Allah), onlara tattırsın.” Böylece onlara isabet ettirsin.

{ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا } “Yaptıklarının bir bölümünü.” Masiyetlerden.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } “Umulur ki, (yaptıklarından) dönerler.” Böylece günahlarından dönerler de onlardan sıkıntıyı kaldırır.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

42- “De ki: ‘Yeryüzünde gezip dolaşın da bir bakın, daha öncekilerin sonu nasıl olmuş! Onların çoğu müşrik idi.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ سِيرُوا } “Gezip dolaşın da.” Sefere çıkınız.

{ فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا } “Yeryüzünde bir bakın.” Tefekküre dalınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonu nasıl olmuş.” Cezası.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِ } “Daha öncekilerin.” Onlardan öncekilerin cezasını peygamberleri yalanlamaları halinde Allah Teâlâ’nın onları helak edişini.

{ كَانَ أَكْثَرُهُمْ } “Onların çoğu idi.” Bütünü.

{ مُشْرِكِينَ } “Müşrik.” Allah Teâlâ’ya şirk koşuyorlardı.

فَاقِمِ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ
يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Öyleyse Allah’tan, dönüşü olmayan bir gün gelmezden önce, yüzünü dosdoğru olan dine çevir. O gün, insanlar (inanç ve ameline göre) bölük bölük ayrılırlar.”

{ فَاقِمِ وَجْهَكَ } “Öyleyse yüzünü çevir.” Kendini ve amelini.

{ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ } “Dosdoğru olan dine.” Diyor ki, dinini ve amelini Allah rızası için ihlaslı kıl. Dosdoğru din üzere ol.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ } “Bir gün gelmezden önce.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا مَرَدَّ لَهُ } “Dönüşü olmayan.” Onun herhangi bir dönüşü yoktur.

{ مِنَ اللَّهِ } “Allah’tan.” Allah’ın azabından.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet günü.

{ يَصَّدَّعُونَ } “İnsanlar (inanç ve ameline göre) bölük bölük ayrılırlar.” Bölük bölük olurlar. Bir fırkası/bölüğü cennette, diğer bir bölüğü ise cehennemdedir.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَهُمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾

44- “Her kim inkâr etmişse, inkârı kendi aleyhinedir. Kim de sâlih amel işlemişse, bunlar da kendileri için (cennetteki yerini) hazırlamış olurlar.”

{ مَنْ كَفَرَ } “Her kim inkâr etmişse.” Allah’ı inkâr ederse.

{ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ } “İnkârı kendi aleyhinedir.” Küfrünün cezası cehennem ateşinde ebedi kalıştır.

{ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا } “Kim de sâlih amel işlemişse.” İmanda.

{ فَلَا تُفْسِدُهُمْ يَمَهُدُونَ } “Bunlar da kendileri için (cennetteki yerini) hazırlamış olurlar.” Serilir. Cennette sevap ve keramet onlar için toplanır.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

45- “Çünkü O, iman edip sâlih ameller işleyenlere kendi lütfundan mükâfat verecektir. Çünkü O, kâfirleri sevmez!”

{ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Çünkü O, iman edip mükâfat verecektir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenlere.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “Kendi lütfundan.” Cennette sevabından ve kerame-tinden.

{ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ } “Çünkü O, kâfirleri sevmez.” Onların dininden razı olmaz.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

46- “O’nun delillerinden (biri de) rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir ki, böylece size rahmetinden tattırsın, buyruğu ile gemiler akıp gitsin ve siz O’nun lütfundan isteyip (arayasınız) kazanasınız! Umulur ki, şükredersiniz!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun delillerinden (biri de).” O’nun vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ } “Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir ki.” Mahlukatına yağmurla.

{ وَلِيَذِيقَكُمْ } “Böylece size tattırsın.” Size isabet etsin diye.

{ مِنْ رَحْمَتِهِ } “Rahmetinden.” Nimetinden.

{ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ } “Gemiler akıp gitsin.” Gemiler.

{ بِأَمْرِهِ } “Buyruğu ile.” Dilemesi ile denizde.

{ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ } “Ve siz O’nun lütfundan isteyip (arayasınız) kazanasınız.” O’nun rızkından, fazlından gemilere binişiniz nedeniyle talep edesiniz diye.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Umulur ki, şükredersiniz.” O’nun nimetlerine şükredesiniz diye.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَأَنْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- “Andolsun ki, biz, senden önce de birçok peygamberi kavimlerine gönderdik de apaçık delillerle geldiler. Bunun üzerine biz günah işleyenlerden öç aldık. Mü’minlere yardım etmek, bizim katımızda bir hak oldu.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا } “Andolsun ki biz, gönderdik de.” Gönderdik.

{ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce de.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Birçok peygamberi, kavimlerine apaçık delillerle geldiler.” Emir, nehy ve alametler ile ancak iman etmediler.

{ فَأَنْتَقَمْنَا } “Bunun üzerine biz öç aldık.” Azapla.

{ مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمُوا } “Günah işleyenlerden.” Şirk koşanlardan.

{ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا } “Bizim katımızda bir hak oldu.” Bizim üzerimize bir gereklilik oldu.

{ نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü'minlere yardım etmek.” Peygamberlerle birlikte onları kurtarıp düşmanlarını helak etmek.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُبْرِ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken Allah onu gökte nasıl dilerse yayar ve parça parça da eder. Böylece sen, onların arasından yağmurun çıktığını görürsün! (Artık Allah) dilediği kullarına yağmuru nasip edince, bir de bakarsın ki, onların yüzü gülüyor (sevinirler)!”

{ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُبْرِ سَحَابًا } “Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır.” Yağmurlu yüklü.

{ فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا } “Derken Allah onu gökte nasıl dilerse yayar ve parça parça da eder.” Bir parça. dilerse.

{ فَتَرَى الْوَدْقَ } “Böylece sen, yağmurun görürsün.” Yani yağmurun.

{ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ } “Onların arasından çıktığını.” Bulutların arasından.

{ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ } “(Artık Allah) yağmuru nasip edince.” Yağmuru.

{ مِنْ يَشَاءُ } “Dilediği.” İrade ettiği.

{ مِنْ عِبَادِهِ } “Kullarına.” Yeryüzünde.

{ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ } “Bir de bakarsın ki onların yüzü gülüyor (sevinirler).” Yağmurla seviniyorlar.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لُمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾

49- “Oysa onlar, yağmurun kendilerine indirilmesinden önce umutsuz idiler.”

{ وَإِنْ كَانُوا } “Oysa onlar, idiler.” Muhakkak idiler.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ } “Yağmurun kendilerine indirilmesinden önce.” Yağmurdan önce.

{ لُمُبْلِسِينَ } “Umutsuz.” Yağmurdan ümitlerini kesmişlerdi.

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

50- “(Öyleyse sen) Allah’ın rahmetinin eserlerine bir bak! O, yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? İşte O, ölüleri de elbette böyle diriltir! O, her şeye kadirdir.”

{ فَانْظُرْ } “(Öyleyse sen) bir bak!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ } “Allah’ın rahmetinin eserlerine.” Yağmurun öncesine ve yağmurun sonrasına.

{ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “O, yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?” Kuraklığından ve kurumasından sonra.

{ إِنَّ ذَٰلِكَ } “İşte böyle.” Yeri ölümünden sonra diriltlen.

{ لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ } “O, ölüleri de elbette diriltir!” Diriliş için.

{ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “O, her şeye kadirdir.” Hayata, ölüme ve varlıkları diriltmeye.

وَلَيْنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُضْفَرًا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

51- “Andolsun ki biz, bir rüzgâr göndersek de onu (rahmetinin eseri olan ekini) sararmış görseler, hemen nankörlük etmeğe başlarlar.”

{ وَلَيْنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا } “Andolsun ki, biz, bir rüzgâr göndersek de.” Sıcak veya soğuk olarak ekinin üzerinde.

{ فَرَأَوْهُ } “Onu görseler.” Ekinin.

{ مُضْفَرًا } “(Rahmetinin eseri olan ekini) sararmış.” Yeşilliğinin ardından değişmiş olarak görürler.

{ لَّظَلُّوا } “Hemen başlarlar.” Onlar hemen dönüşürler.

{ مِنْ بَعْدِهِ } “Bunun ardından.” Ekinin sararmasının ardından.

{ يَكْفُرُونَ } “Nankörlük etmeğe.” Allah’ı ve nimetlerini inkar etmeye. Diyor ki, Allah’ı ve nimetlerini inkâr etmek üzere ikamet ederler.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الضُّمَمَ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Çünkü sen ölülere duyuramazsın; arkasını dönmüş giderlerken sağırlara da daveti işittiremezsin.”

{ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى } “Çünkü sen ölülere duyuramazsın.” Ölü gibi olan bir kimseye kavratamazsın.

{ وَلَا تُسْمِعُ الضُّمَمَ } “Sağırlara da işittiremezsin.” Sağırılık gösteriminde bulunan.

{ الدُّعَاءَ } “Daveti.” Hak ve hidayete.

{ إِذَا وَلَّوْا } “Giderlerken.” Yüz çevirdiklerinde.

{ مُدْبِرِينَ } “Arkasını dönmüş.” Hak ve hidayetten.

7 Tarafımızdan meale eklenmiştir.

وَمَا أَنْتَ بِهَادِ الْعُمِّيِّ عَنْ صَلَاتِهِمْ إِنَّ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

53- “Körleri de şaşkınlıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin! Sen ancak âyetlerimize iman edeceklerle işittirirsin de, onlar Müslüman olup, selâmeti bulurlar!”

{ وَمَا أَنْتَ بِهَادِ الْعُمِّيِّ عَنْ صَلَاتِهِمْ } “Körleri de şaşkınlıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin.” Hidayete.

{ إِنَّ تُسْمِعُ } “Sen işittirirsin de.” Davetini işittiremezsin.

{ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا } “Ancak âyetlerimize iman edeceklerle.” Ancak kitabımıza ve resûlümüze iman eden kimseye işittirebilirsin.

{ فَهُمْ مُسْلِمُونَ } “Onlar Müslüman olup, selâmeti bulurlar.” Kulluğu ve tevhidi O’na özgü kılarlar.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

54- “O Allah ki, sizi güçsüz olarak yarattı, sonra güçsüzlüğün ardından size kuvvet verdi, sonra da kuvvetin ardından yine güçsüzlük ve yaşlılık verdi. O, dilediğini yaratır. Çünkü O bilen, her şeye gücü yetendir.”

{ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ } “O Allah ki, sizi güçsüz olarak yarattı.” Zayıf bir nutfeden.

{ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً } “Sonra güçsüzlüğün ardından size kuvvet verdi.” Genç kuvvetli bir adam.

{ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا } “Sonra da kuvvetin ardından yine güçsüzlük verdi.” İhtiyarlık nedeniyle düşkünlük.

{ وَشَيْبَةً } “Ve yaşlılık.” Gençliğin ardından saçta meydana gelen ağarma.

{ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ } “O, dilediğini yaratır.” Bir halden diğer bir hale dönüştürdüğü gibi mahlukatını dönüştürür.

{ وَهُوَ الْعَلِيمُ } “Çünkü O, bilen.” Mahlukatını.

{ الْقَدِيرُ } “Her şeye gücü yetendir.” Onları dönüştürmeye gücü yeten.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Kıyâmetin kopacağı gün, günahkârlar (dünyada) bir saatten fazla kalmadıklarına dair yemin ederler. Onlar daha önce de (haktan) böyle çevriliyorlardı!”

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ } “Kıyâmetin kopacağı gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ } “Günahkârlar yemin ederler.” Müşrikler Allah adına yemin ederler.

{ مَا لَبِثُوا } “Kalmadıklarına dair.” Kabirlerde.

{ غَيْرَ سَاعَةٍ } “(Dünyada) bir saatten fazla.” Bir saat miktarı kadar.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” Ahirette de yalan söyledikleri gibi.

{ كَانُوا يُؤْفَكُونَ } “Onlar daha önce de (haktan) çevriliyorlardı.” Dünyada da yalan söylemekteydiler.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ
الْبُعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبُعْثِ وَلَكِنِّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Kendilerine ilim ve iman verilenler ise şöyle derler: ‘Andolsun ki, siz, Allah’ın kitabına göre, yeniden diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür. Ama siz (dünyada iken onu) tanımıyordunuz!’”

{ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ } “Kendilerine ilim ve iman verilenler ise şöyle derler.” İlim ve imanla ikramda bulunulmuş olanlar.

{ لَقَدْ لَبِثْتُمْ } “Andolsun ki, siz, kaldınız.” Kabirlerde.

{ فِي كِتَابِ اللَّهِ } “Allah’ın kitabına göre.” Allah’ın kitabına göre ki, bunlar meleklerdir.

Bunların peygamberler olduğu da söylenmiştir. İmanlarında muhlis olanlar olduğu da söylenmiştir. Kâfirlere diyeceklerdir ki;

{ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ } “Yeniden diriliş gününe kadar.” Kabirlerden diriltileceğiniz güne kadar.

{ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ } “İşte bugün yeniden dirilme günüdür.” Kıyâmet günüdür.

{ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ } “Ama siz (dünyada iken onu)” Dünyada.

{ لَا تَعْلَمُونَ } “Tanımıyordunuz.” Bunu tanımıyor ve tasdik de etmiyordunuz.

﴿٥٧﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ

57- “Artık o gün zulmedenlere özürleri bir yarar sağlamaz ve onların dertlerinin çaresine de bakılmaz.”

{ فَيَوْمَئِذٍ } “Artık o gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenlere bir yarar sağlamaz.” Şirk koşanlara.

{ مَعْذِرَتُهُمْ } “Özürleri.” Günahlarından özür dilemeleri.

{ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ } “Ve onların dertlerinin çaresine de bakılmaz.” Onlar kötülüklerinden dönmez ve dünyaya da döndürülmezler.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

58- “Andolsun ki, biz bu Kur’an’da, insanlar için her türlü meselden örnekler getirdik. Yemin olsun ki, sen onlara bir mucize de getirsen, o inkâr edenler, ‘Siz asılsız, boş şeyler uydurandan başkası değilsiniz!’ diyeceklerdir.”

{ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا } “Andolsun ki, biz örnekler getirdik.” Açıkladık.

{ لِّلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ } “Bu Kur’an’da, insanlar için her türlü meselden.” Her vecihten.

{ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ } “Yemin olsun ki, sen onlara bir mucize de getirsen.” İstedikleri gibi gökten.

{ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler, diyeceklerdir.” Mekke kâfirleri.

{ إِنْ أَنْتُمْ } “Siz değilsiniz!” Ey mü’minler topluluğu sizler değilsiniz.

{ إِلَّا مُبْطَلُونَ } “Asılsız, boş şeyler uydurandan başkası.” Yalancı.

﴿٥٩﴾ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

59- “İşte Allah bilmeyenlerin kalplerini böyle mühürler.”

{ كَذَٰلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللَّهُ } “Allah mühürler.” Allah Teâlâ mühür vurur.

{ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmeyenlerin kalplerini.” Allah Teâlâ’nın tevhidini bilmeyen ve tasdik etmeyen.

﴿٦٠﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ

60- “Şimdi sen sabret. Çünkü Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın imanı sağlam olmayanlar seni gevşekliğe sevk etmesinler.”

{ فَاصْبِرْ } “Şimdi sen sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Çünkü Allah’ın vaadi.” Sana nusret ve devletin ait oluşu ve onların helak oluşu.

{ حَقٌّ } “Gerçektir.” Gerçekleşecektir, doğrudur.

{ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ } “Sakin seni gevşekliğe sevk etmesinler.” Kıyâmet gününe iman etmekten ayağını kaydırmassınlar.

{ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ } “İmanı sağlam olmayanlar.” Tasdik etmeyenler ki, bunlar Mekke ehlidir.

31- LOKMAN SÛRESİ

Kendisinde Lokman (‘aleyhi’s-selâm)’ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 34, sözcük sayısı 748 ve harf sayısı ise 2.110’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

آلَمْ

1- “Elif, Lâm, Mîm”

{آلَمْ} “Elif, Lâm, Mîm.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Lokman Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

“Elif, Lâm, Mîm.” Diyor ki, Ben Allah’ım, bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

2- “Bunlar, o hikmetli kitabın âyetleridir.”

{تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ} “Bunlar, o hikmetli kitabın âyetleridir.” Bu sûre helali, haramı, emri ve nehyi açıklayan Kur’an’ın âyetleridir.

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

3- “O, iyilik yapanlara bir yol gösterici ve bir rahmet olarak (indirilmiştir).”

{ هُدًى } “O, bir yol gösterici (indirilmiştir)” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet olarak.” Azaptan.

{ لِّلْمُحْسِنِينَ } “İyilik yapanlara.” Muvahhid muhlislere.

﴿٤﴾ الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

4- “O kimseler namazı kılarlar, zekâtı verirler ve onlar ahiret gününe kesin olarak iman ederler.”

{ الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ } “O kimseler namazı kılarlar.” Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdeleriyle ve vacib olan vakitlerinde tastamam yerine getirirler.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ } “Zekâtı verirler.” Mallarının zekâtını verirler.

{ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Ve onlar ahiret gününe.” Ölümden sonra dirilişe.

{ هُمْ يُوقِنُونَ } “Kesin olarak iman ederler.” Tasdik ederler.

﴿٥﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

5- “İşte bunlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır.”

{ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ } “İşte bunlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler.”¹ Açıklama ve keramet üzeredirler.

{ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “Ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır.” Hışım ve azaptan kurtulacak olanlar da onlardır.

¹ Tefsir metninde bir sonraki bölümde yer alan “min rabbihim” ifadesini bu bölüme aldık.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾

6- “İnsanlardan kimi de vardır ki, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu eğlence konusu yapmak için, boş sözü satın alırlar. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”

{ وَمِنَ النَّاسِ } “İnsanlardan.” Bu şahıs Nadr ibn Haris’tir.

{ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ } “Kimi de vardır ki, boş sözü satın alırlar.” Sözlerin bâtıl olanlarını, mitolojik kitapları, güneş, yıldızlar ve hesap kitaplarını ve şarkıyı. Âyetin, “Allah’a şirk koşmak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِيُضِلَّ } “Saptırmak için.” Bununla.

{ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolundan.” Allah’ın dininden ve O’na taat-ten.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilgisizce.” Bilgiye ve kanıta dayanmaksızın.

{ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا } “Ve onu eğlence konusu yapmak.” Alay konusu.

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ } “İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.” Şiddetli.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَن فِي أُذُنِهِ
وَقَرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

7- “Onun üzerine âyetlerimiz okunduğu zaman da sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen ona can yakıcı bir azabı müjdele!”

{ وَإِذَا تُتْلَىٰ } “Okunduğu zaman da.” Kiraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِ آيَاتُنَا } “Onun üzerine âyetlerimiz.” Emir ve nehy.

{ وَلَّى مُسْتَكْبِرًا } “Büyüklik taslayarak yüz çevirir.” Bunlara iman etmekten kendisini büyük görerek döner.

{ كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا } “Sanki onları hiç işitmemiş gibi.” Kavramamış gibi.

{ كَانَ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا } “Sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi.” Sağırılık.

{ فَبَشِّرْهُ } “Sen ona müjdele.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بَعْدَابِ آيِم } “Can yakıcı bir azabı.” Acıtıcı. Bedir Savaşı’dır.

۸ { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ }

8- “Fakat iman edip, sâlih ameller işleyenlere (gelince), onlar için nimet cennetleri vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “Fakat iman edip, (gelince).” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında taat amelde bulunanlara.

{ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ } “Onlar için nimet cennetleri vardır.” Nimetleri bitmez tükenmez.

۹ { خَالِدِينَ فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }

9- “Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır. (Bu), Allah’ın gerçek bir vaadidir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.” Orada ölmeyecek bir şekilde ikâmet edeceklerdir ve oradan çıkartılmayacaklardır.

{ وَعَدَ اللَّهُ } “(Bu), Allah’ın bir vaadidir.” Mü’minlere cennet.

{ حَقًّا } “Gerçek.” Doğru.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kazasında.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَالْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

10- “(O), gökleri direksiz olarak yaratmıştır, onları görüyorsunuz. Yeryüzüne de sizi sarsmaması için sabit dağlar yerleştirmiş ve orada her türlü canlıdan üretmiştir. Hem biz gökten bir su indirdik de onunla yeryüzünde her türden güzel bitkiler yetiştirdik.”

{ خَلَقَ } “(O), yaratmıştır.” Allah Teâlâ.

{ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا } “Gökleri direksiz olarak. Onları görüyorsunuz.” Direksiz bir şekilde. Âyetin, görmediğiniz direklerle yaratmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْقَى فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzüne de yerleştirmiş.” Yeryüzü için yaratmıştır.

{ رَوَاسِيَ } “Sabit dağlar.” Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar.

{ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ } “Sizi sarsmaması için.” Sizi sarsmasın diye.

{ وَبَثَّ فِيهَا } “Ve orada üretmiştir.” Yaratmıştır ve yeryüzünde yaymıştır.

{ مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ } “Her türlü canlıdan.” Kendisinde ruh bulunan.

{ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Hem biz gökten bir su indirdik de.” Yağmur.

{ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا } “Onunla yeryüzünde yetiştirdik.” Yerde.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ } “Her türden bitkiler.” Renkten.

{ كَرِيمٍ } “Güzel.” Güzel.

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

11- “İşte bunlar, Allah’ın yarattıklarıdır. Haydi gösterin bakalım bana! Allah’tan başkaları neyi yaratmıştır? Doğrusu o zalimler, apaçık bir şaşkınlık içindedirler.”

{ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ } “İşte bunlar, Allah’ın yarattıklarıdır.” Bu yaratılmıştır. Ben onu yarattım.

{ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ } “Haydi gösterin bakalım bana! Allah’tan başkaları neyi yaratmıştır?” Allah’ın dışındakiler, yani putlar.

{ بَلِ الظَّالِمُونَ } “Doğrusu o zalimler.” Müşrikler.

{ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir şaşkınlık içindedirler.” Hata içindedirler.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

12- “Andolsun ki, biz Lokman’a, ‘Allah’a şükret!’ diye hikmet verdik. Her kim şükrederse, kendisi için şükretmiş olur; kim nankörlük ederse bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır!”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun ki, biz verdik.” Bahsettik.

{ لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ } “Lokman’a, hikmet.” İlim, anlayış, sözde ve eylemde tutarlılık ve isabet.

{ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ } “Allah’a şükret, diye.” Tevhid ve taatle.

{ وَمَنْ يَشْكُرْ } “Her kim şükrederse.” Nimetine tevhid ve taat ile.

{ فَإِنَّمَا يَشْكُرْ } “Şükretmiş olur.” Tevhid ve taat ile.

{ لِنَفْسِهِ } “Kendisi için.” Sevap.

{ وَمَنْ كَفَرَ } “Kim Nankörlük ederse.” Nimetine.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ } “Bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.” Onun şükretmesine muhtaç değildir.

{ حَمِيدٌ } “Her türlü övgüye lâyıktır.” Fiillerinde.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبَنِّهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ
لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

13- “Bir zaman hani Lokman oğluna öğüt vererek demişti ki: ‘Yavru-
cuğum! Allah’a ortak koşma. Çünkü Allah’a ortak koşmak (şirk),
hiç şüphesiz büyük bir zulümdür.’”

{ وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبَنِّهِ } “Bir zaman, hani Lokman oğluna demişti ki.”
Selam’a.

{ وَهُوَ يَعِظُهُ } “Öğüt vererek.” Onu şerden nehyediyor ve ona hayrı
emrediyordu.

{ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ } “Yavrucuğum! Allah’a ortak koşma.
Çünkü Allah’a ortak koşmak (şirk)” Allah’a şirk koşuş.

{ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ } “Hiç şüphesiz büyük bir zulümdür.” Büyük bir günah-
tır. Cezası Allah katında büyüktür.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي
عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

14- “Biz insana ana-babasını da tavsiye ettik. Anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşıdı. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana ve babana şükret diye (tavsiye ettik). Dönüş ancak banadır.”

{ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insana tavsiye ettik.” Sa’d ibn Ebî Vakkas’a.

{ بِوَالِدَيْهِ } “Ana-babasını da.” Anne babasına iyilik yapmasını.

{ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ } “Anası onu taşıdı.” Karnında.

{ وَهَنَّا عَلَى وَهْنٍ } “Nice sıkıntılara katlanarak.” Şiddetli zayıflıkla, çok şiddetli sıkıntılarla, çok şiddetli meşakkatlerle. Çocuk anne karnında günden güne büyüdüğünde anne daha çok sıkıntı çekmektedir.

{ وَفِصَالُهُ } “Sütten ayrılması da.” Sütten kesilmesi.

{ فِي عَامَيْنِ } “İki yıl içinde olur.” İki sene içinde olur.

{ أَنْ أَشْكُرَ لِي } “(İşte bunun için) önce bana, şükret diye (tavsiye ettik).” Tevhid ve taat ile.

{ وَلَوْلَا ذَلِكَ } “Sonra da ana ve babana.” Terbiye ile.

{ إِلَيَّ الْمَصِيرُ } “Dönüş ancak banadır.” Dönüşün ve anne babanın dönüşü.

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15- “Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin ve bana yönelenlerin yoluna uy! Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.”

{ وَإِنْ جَاهَدَاكَ } “Eğer onlar seni, zorlarsa.” Sana emreder ve seni murad ederlerse.

{ عَلَيَّ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ } “Hakkında bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman için.” Benim ortağım olduğuna ve senin de benim ortağımın olmadığına ilişkin bilgin.

{ فَلَا تَطْغُهَا } “Onlara itaat etme.” Şirk konusunda.

{ وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا } “Onlarla dünyada iyi geçin.” İyilik etme ve ihsan ile.

{ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ } “Ve bana yönelenlerin yoluna uy.” Bana ve benim taatime yönelenlerin dinine uy ki, bu şahıs Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

{ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ } “Sonunda dönüşünüz ancak banadır.” Babalarınızın dönüşü.

{ فَأُنَبِّئُكُمْ } “O zaman size, haber veririm.” Size haber veririm.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yapmış olduklarınızı.” Hayır ve şerri. Allah Teâlâ sonra Hazret-i Lokman (‘aleyhi’s-selâm)’ın sözüne geri döndü.

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

16- “(Lokman, oğluna öğüt vermeye devam ederek dedi ki): ‘Yavrucuğum! Yaptığın şey, bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde, göklerde veya yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu getirir, (mizanına koyar). Çünkü Allah en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır.”

{ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا } “(Lokman, oğluna öğüt vermeye devam ederek dedi ki): ‘Yavrucuğum! Yaptığın şey.” Yani iyilik. Rızık olduğu da söylenmiştir.

{ إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ } “Tanesi ağırlığında bile.” Bir tane ağırlığında dahi olsa.

{ مِنْ خَزْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَحْرَةٍ } “Bir hardal. Bir kayanın içinde olsa.” Yerlerin altında olsa.

{ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ } “Veya göklerde bulunsun.” Göklerin üstünde.

{ أَوْ فِي الْأَرْضِ } “Veya yerin derinliklerinde.” Yerin derinliklerinde.

{ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ } “Yine de Allah onu getirir, (mizanına koyar).” Nerede olursa olsun sahibine getirir.

{ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ } “Çünkü Allah en ince şeyleri bilir.” Onu çıkarmayı.

{ خَيْرٌ } “Her şeyden haberdardır.” Mekânından.

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾

17- “Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve başına gelene sabret! Çünkü bunlar, azmi gerektiren işlerdendir!”

{ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ } “Yavrucuğum! Namazı kıl.” Namazı tastamam kıl.

{ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ } “İyiliği emret.” Tevhid ve ihsanı.

{ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ } “Kötülükten sakındır.” Şirkten, çirkin söz ve davranıştan.

{ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ } “Ve başına gelene sabret.” Bu ikisinde (iyiliği emredip kötülükten sakındırmada).

{ إِنَّ ذَلِكَ } “Çünkü bunlar.” Yani iyiliği emredip kötülükten sakındırma. Sabır olduğu da söylenmiştir.

{ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ } “Azmi gerektiren işlerdendir.” İşlerin sağlamlarından, işlerin hayırlısından.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

18- “Hem insanlara karşı böbürlenip kibirlenme ve yeryüzünde çalılımla yürüme! Çünkü Allah övünen, kurulup kasılan hiç kimseyi sevmez.”

{ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ } “Hem insanlara karşı böbürlenip kibirlenme.” İnsanlardan onlara karşı büyüklenerek ve ululanarak yüzünü çevirme. Müslüman fakirleri hakir görme.

{ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا } “Ve yeryüzünde çalılımla yürüme.” Büyüklenerek ve kibirlenerek.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ } “Çünkü Allah övünen, kurulup hiç kimseyi sevmez.” Yürümesinde.

{ فَخُورٍ } “Kasılan.” Allah’ın nimetleriyle.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْغُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19- “Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir!”

{ وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ } “Yürüyüşünde tabii ol.” Yürüyüşünde mütevazî ol.

{ وَاعْغُضْ مِنْ صَوْتِكَ } “Sesini alçalt.” Sesini kıs, sert ve keskin dilli olma.

{ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ } “Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.” Seslerin en çirkini ve en şeriri.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ
بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

20- “Görmediniz mi ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, nimetlerini gizli ve açık olarak üzerinize yaymıştır. (Bununla birlikte) insanlardan öylesi de var ki herhangi bir bilgiye, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor!”

{ أَلَمْ تَرَوْا } “Görmediniz mi ki.” Kur’an’da size haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم } “Allah hepsini sizin hizmetinize vermiş.” Sizin boyunduruğunuza koymuştur.

{ مَّا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa.” Güneş, ay, yıldızlar, bulut ve yağmur.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Ağaç ve hayvanlar.

{ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ } “Üzerinize yaymıştır.” Size nimetini tamamladı.

{ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً } “Nimetlerini açık olarak.” Tevhidle.

{ وَبَاطِنَةً } “Ve gizli.” Marifet ile.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Açık olarak”, senin iyiliklerinin insanlar tarafından bilinene. “Gizli olarak”, senin kötülüklerinin insanlar tarafından bilinmemesi.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Yiyecek, içecek, dirhemler, dinarlar ve bunun dışındaki diğer şeyler.

“Gizli olarak”, bitkiler, ürünler, yağmurlar, sular ve bunun dışındaki diğer şeyler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Açık olarak”, sana ikramda bulunduğu şeyler. “Gizli olarak”, seni kendisinden koruduğu şeyler.

{ وَمَنْ النَّاسُ } “(Bununla birlikte) insanlardan.” Nadr ibn Haris.

{ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ } “Öylesi de var ki, Allah hakkında mücadele ediyor.” Allah’ın dini hakkında tartışıyor.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } Bilgisizce. “Herhangi bir bilgiye, dayanmaksızın.”

{ وَلَا هُدًى } “Bir rehber.” Bir kanıt.

{ وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ } “Ve aydınlatıcı bir kitaba.” Dediyini açıklayıcı.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا
أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

21- “Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine uyun!’ denildiği zaman, ‘Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyin ardınca gideriz.’ derler. Şeytan, kendilerini çılgın ateş azabına çağırıyor olsa da mı?”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ } “Onlara, denildiği zaman.” Mekke kâfirlerine.

{ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiğine uyun.” Peygamberine indirdiği Kur’an’a uyun, onu okuyun ve içindekilerle amel ediniz .

{ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا } “Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyin ardınca gideriz, derler.” Din ve yolun.

{ أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ } “Şeytan, kendilerini çağırıyor olsa da mı?” Babalarını.

{ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ } “Çılgın ateş azabına.” Küfür, şirk ve kendisiyle çılgın cehennem azabının vacib olduğu şey. Onlar yine babalarına mı uyarlar?

وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

22- “(Oysa) her kim iyilik yaparak, sırf Allah’a yönelirse o, gerçekten en sağlam kulpa tutunmuş olur. Çünkü bütün işlerin sonu Allah’a dayanır!”

{ وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ } “(Oysa) her kim sırf Allah’a yönelirse.” Dinini ve amelini Allah için ihlaslı kılarırsa.

{ وَهُوَ مُحْسِنٌ } “İyilik yaparak.” Muvahhid muhlis olarak.

{ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ } “O, gerçekten tutunmuş olur.” Muhakkak almıştır.

{ بِالْعُرْوَةِ } “Kulpa.” Lâ ilâhe illallah’a.

{ الْوُثْقَىٰ } “En sağlam.” Kopmak bilmeyen sağlam.

{ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ } “Çünkü bütün işlerin sonu Allah’a dayanır.” Öldükleri hal üzere ahirette işlerin sonucu döner.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ
اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

23- “Kim de inkâr ederse, artık onun inkârı seni üzmesin. Onlar dönüp bize gelecekler, o vakit biz kendilerine bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Şüphesiz ki Allah, bütün kalplerin özünü bilir.”

{ وَمَنْ كَفَرَ } “Kim de inkâr ederse.” Allah’ı inkâr ederse Kureyş’ten olsun, Kureyş dışından olmuş olsun.

{ فَلَا يَحْزُنكَ } “Artık seni üzmesin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), onun inkâr etmesi ve küfründe helak olması.

{ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ } “Onun inkârı. Onlar dönüp bize gelecekler.” Ölümünden sonra.

{فَنُنَبِّئُهُمْ} “O vakit biz kendilerine haber vereceğiz.” Biz onlara haber vereceğiz.

{بِمَا عَمِلُوا} “Bütün yaptıklarını.” Dünyada inkâr içinde gerçekleştirdikleri amellerini.

{إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} “Şüphesiz ki, Allah, bütün kalplerin özünü bilir.” Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

﴿٢٤﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ

24- “Biz onları biraz yararlandırır, sonra da kendilerini ağır bir azaba zorlarız.”

{نُمَتِّعُهُمْ} “Biz onları yararlandırır.” Onları yaşatırız.

{قَلِيلًا} “Biraz.” Dünyada biraz.

{ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ} “Sonra da kendilerini zorlarız.” Onları vardırıız. Âyetin, onları ilca ettiririz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ} “Ağır bir azaba.” Şiddetli, türlü türlü.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Andolsun ki sen onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sor-san, elbette ‘Allah!’ diyecekler. ‘Allah’a hamd olsun!’ de. Ama onların çoğu bilmezler!”

{وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ} “Andolsun ki, sen onlara, diye sorsan.” Ey Muham-med (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{اللَّهُ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ} “‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ el-bette ‘Allah’ diyecekler.”² Mekke kâfirleri gökleri ve yeri yarattı.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “Allah” lafza-i celalini anlam bütün-lüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamd olsun, de.” Şükür Allah’adır. Öyleyse O’na şükrediniz.

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ } “Ama onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Allah Teâlâ’nın birliğini bilmez ve O’nun nimetlerine de şükretmezler.

﴿ ٢٦ ﴾ اللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ

26- “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır. Gerçekten Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır.”

{ اللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa hepsi Allah’ındır.” Mahlukattan ne varsa.

{ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَزِيزُ } “Ve yerde. Gerçekten Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.” Mahlukatından.

{ الْحَمِيدُ } “Her türlü övgüye lâyıktır.” Fiilinde övülendir.

وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامَ وَالْبَحْرِ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ

﴿ ٢٧ ﴾ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

27- “Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa ve sonra ona yedi deniz daha (eklense), yine de Allah’ın sözleri yazmakla tükenmez. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامَ } “Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa.” Yontulup kalem edilse.

{ يَمْدُهُ وَالْبَحْرِ } “Deniz de mürekkep olsa.” Ona mürekkep verilse.

{ مِنْ بَعْدِهِ } “Ve sonra... (eklense).” Dönüşmesinin ardından.

{ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ } “Yedi deniz daha.” Mürekkep. Onunla Allah Teâlâ’nın kelâmı ve ilmi yazılsa.

{ مَا تَفِدْتُ كَلِمَاتُ اللَّهِ } “Yine de Allah’ın sözleri yazmakla tükenmez.” Allah Teâlâ’nın kelâmı ve ilmi. Âyetin, Allah Teâlâ’nın tedbiri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ } “Gerçekten Allah mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve hükümünde.

﴿ ٢٨ ﴾ مَا خَلَقْكُمْ وَلَا بَعَثْكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

28- “Sizin yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz, anca tek kişinin (yaratılması ve diriltilmesi) gibidir. Gerçekten Allah her şeyi işitir, görür.”

{ مَا خَلَقْكُمْ } “Sizin yaratılmanız.” Allah Teâlâ’ya yaratılmanız. Zira Allah Teâlâ sizin yaratılışınız.

{ وَلَا بَعَثْكُمْ } “Ve yeniden diriltilmeniz.” Zira o sizin diriltilişiniz.

{ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ } “Ancak tek kişinin (yaratılması ve diriltilmesi) gibidir.” Ancak bir tek nefis konumundadır.

{ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } “Gerçekten Allah her şeyi işitir.” “Bizi nasıl diriltecek” şeklindeki sözlerinizi.

{ بَصِيرٌ } “Görür.” Diriltilmenizi.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

﴿ ٢٩ ﴾ خَبِيرٌ

29- “Görmedin mi ki? Muhakkak Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katıyor. Güneş ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunla-

rın her biri belli bir süreye kadar akıp gidiyor. Hiç kuşkusuz, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi ki.” Sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ يُلَوِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ } “Muhakkak Allah geceyi gündüze, katıyor.” Gündüz karşısında geceyi arttırır. Nihâyet gece on beş saate, gündüz ise dört saate dönüşür.

{ وَيُلَوِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ } “Gündüzü de geceye.” Geceye karşı gündüzü arttırır. Nihâyet gündüz on beş saate gece ise dört saate dönüşür.

{ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ } “Güneşi buyruğu altına almıştır.” Güneşi emre amade kılmıştır.

{ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Ve ayı da. Bunların her biri belli bir süreye kadar akıp gidiyor.” Her ikisinin kendilerine ait bilinen menzillerde, belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir.

{ وَإِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } “Hiç kuşkusuz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerrden.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

30- “Bu böyledir; çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. (İnsanların) O’ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Gerçekten Allah çok yüce, çok büyüktür.”

{ ذَٰلِكَ } “Bu böyledir.” Kudret bilmeniz ve ikrar etmeniz içindir.

{ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ } “Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir.” O’na ibadet edilmesi haktır.

{ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ } “(İnsanların) taptıkları ise.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka.” Allah’ın dışında.

{ الْبَاطِلُ } “Bâtıldır.” İşte o bizzat bâtıldır.

{وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ} “Gerçekten Allah çok yüce.” Her şeyden daha yüce.

{الْكَبِيرُ} “Çok büyüktür.” Her şeyden daha büyük.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

31- “Delillerini size göstermek için, gemilerin denizde, Allah’ın lütfuyla akıp gittiğini görmedin mi? İşte gerçekten bunda çok sabredenler ve çok şükreden her bir kimse için ibretler vardır!”

{أَلَمْ تَرَ} “Görmedin mi?” Haber verilmedi mi?

{أَنَّ الْفُلْكَ} “Gemilerin.” Gemilerin.

{فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ} “Denizde, Allah’ın lütfuyla akıp gittiğini.” Allah’ın lütfuyla.

{لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ} “Delillerini size göstermek için.” Harikuladeliklerini.

{إِنَّ فِي ذَلِكَ} “İşte gerçekten bunda vardır.” Zikredilen şeyde.

{لَآيَاتٍ} “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{لِكُلِّ صَبَّارٍ} “Çok sabreden her bir kimse için.” Taat üzere.

{شَكُورٍ} “Ve çok şükreden.” Allah’ın nimetlerine.

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَاجٌ كَالظُّلُلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

32- “Onları kara bulutlar gibi bir dalga kuşattığı zaman, dini yalnız kendisine halis kılarak Allah’a yalvarırlar. Onları karaya çıka-

rip kurtardığında ise içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi, ancak çok hain, çok nankör kimse inkâr eder!"

{ وَإِذَا غَشِيَهُمْ } "Onları kuşattığı zaman." Bindiğinde.

{ مَوْجٌ } "Bir dalga." Kocaman bir dalga.

{ كَالظُّلِّ } "Kara bulutlar gibi." Yükseklikte bulutlar gibi onların üzerine çıkar.

{ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } "Dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a yalvarırlar." Daveti O'na özgü kılanlar.

{ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ } "Onları kurtardığında ise." Denizden.

{ إِلَى الْبَرِّ } "Karaya çıkarıp." İstikrara.

{ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ } "İçlerinden bir kısmı orta yolu tutar." Sözle ve eylemle. Böylece o önceki yaşamından daha mülayim olur.

{ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا } "Bizim âyetlerimizi, inkâr eder." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ إِلَّا كُلٌّ خَتَّارٌ } "Ancak çok hain." Gaddar olan.

{ كَفُورٌ } "Çok nankör kimse." Allah'ı ve nimetlerini inkâr eden.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَآخَشُوا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

33- "Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın çocuğuna, çocuğun da babasına bir şey sağlamayacağı bir günden korkun! Hiç kuşkusuz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın ve o çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın!"

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } "Ey insanlar." Ey Mekke ehli.

{ اتَّقُوا رَبَّكُمْ } “Rabbinizden sakının.” Rabbinize itaat ediniz.

{ وَأَخْشُوا يَوْمًا } “Bir günden korkun.” Günün azabından.

{ لَا يَجْزِي } “Sağlamayacağı.” Gideremeyeceği.

{ وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٌ } “Ve babanın çocuğuna, çocuğun da sağlayamayacağı şer.” Giderici.

{ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا } “Babasına bir.” Allah’ı azabından.

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Hiç kuşkusuz Allah’ın vaadi.” Ölümünden sonra diriliş.

{ حَقٌّ } “Gerçektir.” Gerçekleşecek bir doğrudur.

{ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Sakin sizi dünya hayatı aldatmasın.” Dünyadaki süs ve nimetler.

{ وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ } “Ve o çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah’ın affına güvendirerek kandırmasın.” Şeytan. Eğer sözcük (غُرُور) şeklinde gayn harfinin ötresiyle okunursa anlam; “bâtıl şeyler” olmuş olur.

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَآذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

34- “Şüphesiz ki, kıyâmet vakti hakkındaki bilgi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.”

{ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ } “Şüphesiz ki, kıyâmet vakti hakkındaki bilgi Allah katındadır.” Kıyâmet saatinin bilgisi ki, bu kullardan gizlenmiştir.

{ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ } “Yağmuru O yağdırır.” Yağmur. Yağmurun inişini bilir ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ } “Rahimlerde olanı O bilir.” Çocuğun tam erkek veya tam kız oluşunu veya onun dışında bedbaht veya talihli olduğunu ki ,bu da kullardan gizlenmiştir.

{ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا } “Ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez.” Hayır ve şerri ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ } “Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez.” Nereden alınacağını ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ } “Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilir.” Mahlukatını.

{ خَيْرٌ } “Her şeyden haberdardır.” Amellerini ve onlara isabet edecek fayda ve zararı.

32- SECDE SÛRESİ

Kendisinde secdenin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 30¹, sözcük sayısı 330 ve harf sayısı ise 1.518'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

آلَمْ

1- “Elif, Lâ, Mîm.”

{آلَمْ} “Elif, Lâ, Mîm.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Secde Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

“Elif, Lâ, Mîm.” Diyor ki: Ben Allah'ım bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kase olduğunu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

2- “Kendisinde hiçbir şüphe olmayan bu Kitab'ın indirilişi, Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafındandır.”

{تَنْزِيلُ الْكِتَابِ} “Bu Kitab'ın indirilişi.” Bu Kitab Allah tarafından bir konuşmadır.

¹ Eserin Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından yapılan dördüncü baskısında sûrenin âyet sayısı olarak 29 verilir. Mektebetü'l-Asriyye (h.1427) tarafından yapılan baskısında ise sûrenin âyet sayısı 30 olarak geçmektedir. Bizler resmî mushafı ve günümüzdeki Kur'an metnini temel alıp, âyet sayısını Mektebetü'l-Asriyye baskısını göz önünde bulundurarak verdik.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Kendisinde hiçbir şüphe olmayan Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafındandır.” Âlemlerin Rabbi’nden olduğu konusunda hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ
نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

3- “Yoksa ‘Onu (Muhammed) uydurdu.’ mu diyorlar?! Hayır o, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için, Rabbinden (tarafından gelen) gerçektir. Umulur ki, bunlar doğru yolu bulurlar.”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yoksa... mu diyorlar?!” Aksine Mekke kâfirleri diyorlar ki:

{ افْتَرَاهُ } “Onu (Muhammed) uydurdu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendi yanından uydurmuştur!

{ بَلْ هُوَ الْحَقُّ } “Hayır o, gerçektir.” Yani Kur’an.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden (tarafından gelen).” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an ile sana inmiştir.

{ لِتُنذِرَ } “Uyarman için.” Kendisiyle böylece Kur’an’la korkutasın.

{ قَوْمًا } “Bir kavmi.” Yani Kureyş’i.

{ مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senden önce kendilerine hiçbir korkutucu elçinin gelmediği.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ } “Umulur ki, bunlar doğru yolu bulurlar.” Sapıklıktan.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

4- “Allah ki, gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yaratmış, sonra da arş üzerine yerleşmiştir. Sizin için O’ndan başka ne bir dost, ne de bir şefâatçi vardır. Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?”

{ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Allah ki gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri yaratmış.” Mahlukatı ve olağanüstü şeyleri.

{ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ } “Altı günde.” Dünyanın başındaki günlerden. Her bir günün uzunluğu sizin saydıklarınızdan dünyanın bin yılına bedeldir. Bu altı günün ilk günü pazar son günü ise cuma günüdür.

{ ثُمَّ اَسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ } “Sonra da arş üzerine yerleşmiştir.” O ikisini yaratmadan önce Allah Teâlâ arşın üzerinde idi.

{ مَا لَكُمْ } “Sizin için vardır.” Ey Mekke ehli.

{ مِنْ دُوْنِهٖ } “O’ndan başka.” Allah’ın dışında.

{ مِنْ وَلِيٍّ } “Ne bir dost.” Size yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا شٰفِعَ } “Ne de bir şefâatçi.” Allah’ın azabına karşı size şefaet edecek.

{ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ } “Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?” Kur’an’dan öğüt alıp da iman etmez misiniz?

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَغْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ
مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

5- “Allah işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir. Sonra (bu işler), sizin sayınızla bin yıl süren bir gün içinde O’na yükselir.”

{ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ } “Allah işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir.” Melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{ ثُمَّ يَغْرُجُ إِلَيْهِ } “Sonra (bu işler), O’na yükselir.” O’na yükselir, yani melekler.

{ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ } “Süren bir gün içinde.” Meleklerin dışındakilerin oraya çıkış süresi.

{ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ } “Sizin sayınızla bin yıl.” Dünya yıllarından.

٦ دَلِيلُ عَالَمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

6- “İşte görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak üstün ve çok merhametli olan (O’dur).”

{ دَلِيلُ } “İşte.” Tedbir eden.

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } “Görülmeyeni de bilen.” Kullardan gaip olan ve olacak olanı.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Görüleni de.” Kulların bildiği ve gerçekleşmiş olan.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstün.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Ve çok merhametli olan (O’dur).” Mü’minlere.

٧ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ

7- “O, her şeyin yaratılışını güzel yapmış ve insanı yaratmaya çamurdan başlamıştır.”

{ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ } “O, her şeyin yaratılışını güzel yapmış.” Her şeyin yaratılışını muhkem kılmıştır.

{ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ } “Ve insanı yaratmaya başlamıştır.” Yani Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’1.

{ مِنْ طِينٍ } “Çamurdan.” Yerin derisinden.

٨ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ

8- “Sonra da insanın soyunu, süzölmüş bir özden, değersiz bir sudan yaratmıştır.”

{ثُمَّ جَعَلْ نَسْلَهُ} “Sonra da insanın soyunu, yaratmıştır.” Zürriyetini.

{مِنْ سُلالَةٍ} “Süzülmüş bir özden.” Nutfeden.

{مِنْ مَاءٍ مَّهِينٍ} “Değersiz bir sudan.” Erkek ve kadının suyundan, zayıf nutfesinden.

ثُمَّ سَوَّيْهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

9- “Sonra ona şekil vermiş, içine kendi ruhundan üfürmüş ve sizin için kulaklar, gözler ve kalpler var etmiştir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”

{ثُمَّ سَوَّيْهُ} “Sonra ona şekil vermiş.” Onun yaratılışını annesinin karnında toplamış.

{وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ} “İçine kendi ruhundan üfürmüş.” Onda ruh kıl-
mış.

{وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ} “Ve sizin için kulaklar, var etmiştir.” Sizin için kendisiyle hakkı ve hidayeti işiteceğiniz kulaklar yaratmıştır.

{وَالْأَبْصَارَ} “Gözler.” Hak ve hidayeti göreceğiniz gözler vermiştir.

{وَالْأَفْئِدَةَ} “Ve kalpler.” Kendisiyle hak ve hidayeti anlayacağınız kalpler.

{قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ} “Ne kadar da az şükrediyorsunuz.” Size yapılan iyiliklere karşı şükcrünüz azdır.

وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ
رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

10- “(Bir de) ‘Biz, toprağa karışıp yok olduktan sonra mı? Gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?’ diyorlar. Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.”

{ وَقَالُوا } “(Bir de)... diyorlar.” Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ إِذَا ضَلَلْنَا } “Biz, yok olduktan sonra mı?” Helak olduktan sonra.

{ فِي الْأَرْضِ } “Toprağa karışıp.” Ölümden sonra.

{ إِنَّا لَنفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ } “Gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?” Ölümden sonra yeni baştan diriliş, bu gerçekleşmeyecek bir şeydir.

{ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ } “Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı.” Ölümden sonra diriliş.

{ كَافِرُونَ } “İnkâr etmektedirler.” İnkâr edicidirler.

﴿ ١١ ﴾ قُلْ يَتَوَفَّيْكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

11- “De ki: ‘Size vekil kılınmış olan ölüm meleği canınızı alacak, sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ يَتَوَفَّيْكُمْ } “Canınızı alacak.” Ruhlarınızı kabzedecek.

{ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ } “Size vekil kılınmış olan ölüm meleği.” Ruhlarınızı kabzedecek.

{ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ } “Sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz!” Ahirette.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿ ١٢ ﴾

12- “Günahkârların, Rableri huzurunda, başları öne eğilmiş olarak, ‘Ey Rabbimiz! Biz gördük ve işittik, şimdi bizi (dünyaya) geri

gönder de sâlih bir amel işleyelim. Çünkü biz artık kesin olarak inandık! derlerken bir görsen!"

{ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ } "Günahkârların, bir görsen." Müşrikleri.

{ نَاكَسُوا رُءُوسِهِمْ } "Başları öne eğilmiş olarak." Başlarını öne eğmiş.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } "Rableri huzurunda." Kıyâmet gününde.

{ رَبَّنَا } "Ey Rabbimiz!" Derler ki, ey Rabbimiz!

{ أَبْصَرْنَا } "Biz gördük." Bilmediğimiz şeyi öğrendik.

{ وَسَمِعْنَا } "Ve işittik." Kesin olarak bilmediğimiz şey hakkında kesin kanaat getirdik.

{ فَارْجِعْنَا } "Şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de." Ta ki, sana iman edelim.

{ نَعْمَلْ صَالِحًا } "Sâlih bir amel işleyelim." Halis bir amel.

{ إِنَّا مُوقِنُونَ } "Çünkü biz artık kesin olarak inandık derlerken." Senin vahdâniyyetini, Kitabını, Resûlünü ve ölümden sonra dirilişi ıkrar ediciyiz.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ

جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

13- "Eğer biz dilemiş olsaydık herkese hidayetini verirdik. Fakat tarafımdan şu söz gerçek olmuştur: "Elbette cehennemi cinlerden ve insanlardan dolduracağım!"

{ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا } "Eğer biz dilemiş olsaydık verirdik." Bahşederdik.

{ كُلَّ نَفْسٍ هُدًىهَا } "Herkese hidayetini." Takvasını.

{ مِنِّي وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ } "Fakat tarafımdan şu söz gerçek olmuştur."²

Söz vacip olmuştur.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "minni" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ } “Elbette cehennemi cinlerden ve insanlardan dolduracağım.” Cinlerin ve kâfirlerin.

{ أَجْمَعِينَ } “Bütünüyle.”³ Böyle olmamış olsaydı her nefise marifet ve tevhidi ikram ederdim.

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- “Bugününüzle karşılaşmayı unuttuğunuzdan dolayı tadın (azabı!) Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan dolayı sonsuzluk azabını tadın bakalım!”

{ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ } “Unuttuğunuzdan dolayı tadın (azabı).” İkrar etmeyi ve amel etmeyi terk edip bırakmanız nedeniyle.

{ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا } “Bugününüzle karşılaşmayı.” Bugününüzle karşılaşmayı.

{ إِنَّا نَسِينَاكُمْ } “Biz de sizi unuttuk.” Sizi cehennem azabında terk edip bıraktık.

{ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ } “Sonsuzluk azabını tadın bakalım.” Sürekli.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yaptıklarınızdan dolayı.” Küfürde.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

15- “Bizim âyetlerimize öyle kimseler iman ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiği zaman, secdeye kapanırlar; Rablerini hamd ile tesbih ederler ve onlar büyüklük taslamazlar.”

{ إِنَّمَا يُؤْمِنُ } “Öyle kimseler iman ederler ki.” Ancak tasdik eder.

³ Meale tarafımızdan yerleştirilmiştir.

{بَايَاتِنَا} “Bizim âyetlerimize.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{الَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا} “Kendilerine öğüt verildiği zaman.” Davet edildiklerinde.

{بِهَا} “Bunlarla.” Ezan ve ikamet ile beş vakit namaza.

{خَرُّوا سُجَّدًا} “Secdeye kapanırlar.” Tevazu göstererek gelirler.

{وَسَبِّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ} “Rablerini hamd ile tesbih ederler.” Rablerinin emriyle namaz kılarlar.

{وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ} “Ve onlar büyüklük taslamazlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten ve cemaatle beş vakit namaz kılmaktan büyüklenerek kaçınmazlar.

Bu âyet-i kerime, namaza ağır davranarak üşene üşene gelen münafiklar hakkında nazil olmuştur.

تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

16- “Onların yanları yataklardan uzak kalır, korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.”

{تَجَافَى جُنُوبُهُمْ} “Onların yanları uzak kalır.” Yanları dönüp durur.

{عَنِ الْمَضَاجِعِ} “Yataklardan.” Uykudan sonra yataktan geceleyin tatavvu’ namazı için.

{يَدْعُونَ رَبَّهُمْ} “Rablerine dua ederler.” Beş vakit namazla Rablerine ibadet ederler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yanları yataktan kalkar ta ki, son yatsı namazını kılarlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Uykudan sonra gece-
leyin tatavvu' namazı için yanları yataktan kalkar.

{ حَوْفًا } "Korku." Allah Teâlâ'dan ve O'nun azabından.

{ وَطَمَعًا } "Ve ümit içinde." O'na ve O'nun rahmetine.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } "Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan." Kendile-
rine verdiğimiz maldan.

{ يُنْفِقُونَ } "Allah yolunda harcarlar." Onları tasaddukta bulunur-
lar.

﴿ ١٧ ﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

17- "Yaptıkları amellere mükâfat olarak, onlar için gizlenmiş olan
gözler sevincini hiç kimse bilmez."

{ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ } "Hiç kimse bilmez." Kendileri bilmezler.

{ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ } "Onlar için gizlenmiş olan." Kendilerine hazırlan-
mış olanı, kendileri için kaldırılmış olanı ve kendileri için saklan-
mış olanı.

{ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ } "Gözler sevincini." Nefsin güzelliğinden, cennette se-
vap ve keramette.

{ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } "Yaptıkları amellere mükâfat olarak." Dün-
yada işledikleri hayırlardan.

﴿ ١٨ ﴾ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ

18- "Hiç iman eden kimse, fâsık olan gibi olur mu? Elbette bunlar
eşit olmazlar!"

{ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا } "Hiç iman eden kimse olur mu." İmanında dos-
doğru olan ki, bu şahıs Ali ibn Ebî Tâlib (radiyallahu anh)'dır.

{ كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا } "Fâsık olan gibi?" İmanında münafık olan ki, bu
şahıs Velid ibn Ukbe ibn Ebî Muayt'tır.

{ لَا يَسْتَوُونَ } “Elbette bunlar eşit olmazlar!” Dünyada taatle, ahirette Allah katında sevap ve karemet ile. Aralarında bir konuşma ve tartışma gerçekleşir. Ta ki, Ali ibn Ebî Tâlib “Ey fâsık” der.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- “İman edip da sâlih amelleri işleyen kimseler için, amellerine karşılık bir ağırılanma olarak barınak cennetleri vardır.”

Allah Teâlâ ölümden sonra bu iki grubun varacakları yeri açıklayarak şöyle buyurdu:

{ أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip da kimseler için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amelleri işleyen.” Kendileriyle Rableri arasında hayır amellerde bulunanlar.

{ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا } “Bir ağırılanma olarak barınak cennetleri vardır.” Ahirette onlara sevap olarak menzil vardır.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Amellerine karşılık.” Dünyada işledikleri hayırlara.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيهِمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

20- “Fâsıklık etmiş olanların barınakları ise ateştir. Oradan her çıkmak istedikçe, oraya geri çevrilirler ve onlara, ‘Haydi tadın bakalım, o ateşin yalanlayıp durduğunuz azabını!’ denilir.”

{ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا } “Fâsıklık etmiş olanların.” İmanlarında münafıklık yapanları.

{ فَمَأْوِيهِمُ } “Barınakları ise.” Varacakları yer.

{ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا } “Ateştir. Oradan her çıkmak istedikçe.” Ateşten.

{ أُعِيدُوا } “Geri çevrilirler.” Geri döndürülürler.

{ فِيهَا } “Oraya.” Cehennem azabına demirden örslerle.

{ وَقِيلَ لَهُمْ } “Ve onlara, denilir.” Zebani melekleri kendilerine der ki:

{ دُوفُوا عَذَابَ النَّارِ } “Haydi tadın bakalım, o ateşin azabını.” Dünyada.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ } “Yalanlayıp durduğunuz.” Gerçekleşmeyeceği.

وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

21- “Onlara o en büyük azap gelmezden önce, elbette yakın azaptan da tattıracağız. Belki dönerler!”

{ وَلَنَذِيقَنَّهُمْ } “Onlara o elbette tattıracağız.” Onlara isabet ettireceğiz yani Mekke kâfirleri.

{ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْنَىٰ } “Yakın azaptan da.” Dünya azabından kıtlık, kuraklık, açlık ve öldürülme vd. ile kabir azabı olduğu da söylenmiştir.

{ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ } “En büyük azap gelmezden önce.” Cehennem azabından önce onları bununla korkutuyor.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } “Belki dönerler.” Küfürlerinden dönerler de tevbe ederler.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ
مُتَقَرِّمُونَ ﴿٢٢﴾

22- “Rabbinin âyetleri ile öğüt verilip de sonra bunlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir! Gerçekten biz günahkârlardan öç alırız.”

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zâlim kim olabilir.” Daha azgın ve daha taşkın hiçbir kimse yoktur.

{ مِمَّنْ ذُكِّرَ } “Öğüt verilip de.” Vaaz edilen.

{ بِآيَاتِ رَبِّهِ } “Rabbinin âyetleri ile.” Bu âyet Kur’an ile dalga geçen münafıklar hakkında.

{ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا } “Sonra bunlardan yüz çevirenden.” Bunu inkâr eden.

{ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ } “Gerçekten biz, günahkârlardan.” Müşriklerden.

{ مُتَّقِمُونَ } “Öç alırız.” Azapla.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٣٣﴾

23- “Andolsun ki, biz vaktiyle Musa’ya kitap verdik. Şimde sen de ona kavuşacağından şüphe içinde olma! Biz onu İsrailoğulları için bir rehber kıldık.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun ki, biz vaktiyle verdik.” Ona bahsettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } “Musa’ya kitap.” Tevrat’ı bir defadan.

{ فَلَا تَكُنْ } “Şimde sen de olma.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ فِي مِرْيَةٍ } “Şüphe içinde.” Kuşkuda.

{ مِنْ لِقَائِهِ } “Ona kavuşacağından.” Hazret-i Musa (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ın İsrâ gecesinde Beytü’l-Mukaddes’e götürüldüğünde.

{ وَجَعَلْنَاهُ } “Biz onu kıldık.” Yani Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabını.

{ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğulları için bir rehber.” Sapıklıktan kurtarıcı bir rehber.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Onların içinden sabrettikleri sürece, buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler çıkardık. Onlar, bizim âyetlerimize kesin olarak inanıyorlardı.”

{ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ } “Onların içinden çıkardık.” İsrailoğullarından.

{ أُمَّةً } “Önderler.” Hayra ileten öncüler.

{ يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا } “Buyruğumuzla doğru yolu gösteren.” İnsanları emrimize davet eden.

{ لَمَّا صَبَرُوا } “Sabrettikleri sürece.” İman ve taat üzere sabretmelerinde.

{ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا } “Onlar, bizim âyetlerimize.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ يُوقِنُونَ } “Kesin olarak inanıyorlardı.” Kitaplarında tasdik ediyorlardı.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Şimde senin Rabbin, kıyâmet günü, onların ayrılığa düştükleri konularda, aralarında hükmünü verecektir.”

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Şimdi senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ يَفْصِلُ } “Hükmünü verecektir.” Hükmedecektir.

{ بَيْنَهُمْ } “Aralarında.” Kâfir ile mü’min arasında. Âyetin İsrailoğulları arasında hükmedecektir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet günü.”

{فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} “Onların ayrılığa düştükleri konularda.”⁴
Dinde muhalefet ettikleri.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٣٦﴾

26- “Halen yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz, onların akıllarını başlarına getirmedimi? Şüphesiz bunda nice ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?”

{أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ} “Onların akıllarını başlarına getirmedimi?” Mekke kâfirleri için açığa kavuşmadı mı?

{كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ} “Kendilerinden önceki nice helâk edişimiz.”
Azapla.

{مِنَ الْقُرُونِ} “Nesilleri.” Geçmiş.

{يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ} “Halen yurtlarında gezip dolaştıkları.” Onların evlerinde. Hazreti Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın, Hazret-i Sâlih ve Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin evleri/menzilleri.

{إِنَّ فِي ذَلِكَ} “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara yaptığımız bu şeyde.

{لَآيَاتٍ} “Nice ibretler.” Onların ardından gelenler için alametler ve ibretler bulunmaktadır.

{أَفَلَا يَسْمَعُونَ} “Hâlâ kulak vermeyecekler mi?” Onlara bunu yapana hâlâ itaat etmeyecekler mi?⁵

⁴ Tefsir metninde “fî mâ kânû fihi” bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık. Tefsiri de buna göre düzenledik.

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(أَوَلَمْ يَهْدِ) ilahî buyruğu ‘Eve lem yü-beyyin/Onlara beyan edip açıklamadı mı?’ anlamındadır.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Onlar görmediler mi ki, biz suyu kurak yere göndeririz de, bununla hayvanlarının ve kendilerinin yiyecekleri ekini çıkarırız. Hâlâ görmeyecekler mi?”

{أَوَلَمْ يَرَوْا} “Onlar görmediler mi ki.” Mekke kâfirleri bilmiyorlar mı?

{أَنَا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ} “Biz suyu kurak yere göndeririz de.” Herhangi bir bitkinin bitmediği çorak bir yere.

{فَنُخْرِجُ بِهِ} “Bununla çıkarırız.” Yağmurla.

{زَرْعًا} “Ekini.” Bitki.

{تَأْكُلُ} “Yiyecekleri.” Otu.

{مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ} “Hayvanlarının ve kendilerinin.” Hububat, ürünler ve baklalar.

{أَفَلَا يُبْصِرُونَ} “Hâlâ görmeyecekler mi?” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu hala bilmiyorlar mı?⁶

İbn Cerir et-Taberî, (يَهْدِ) sözcüğünün “Yübeyyin” anlamına geldiğini Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 21, s. 113.

b) {أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ} “Halen yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz, onların akıllarını başlarına getirmedir mi? Şüphesiz bunda nice ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?” âyetinin tefsirini Tâhâ Süresi’nin 126. âyetinin dipnotunda sunmuştuk.

⁶ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ) ilahî buyruğu ‘Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağmur yağdırılmayan yer’ demektir.” Buhârî, Kitab-ü't-Tefsir, Secde Süresi.

b) (إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ) ilahî buyruğu ‘Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağmur yağdırılmayan yer’ anlamına gelmektedir.

İbn Cerir et-Taberî (إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ) “Kupkuru yere” ilahî buyruğu hakkında Ebû Nüceyh’ten o da birisinden o da İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağ-

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

28- “Bir de ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih ne zaman?’ diyorlar?”

{ وَيَقُولُونَ } “(Bir de) diyorlar?” Yani Hüzeyme oğulları ve Kinane oğulları diyorlar.

{ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ } “Bu fetih ne zaman?” Mekke’nin fethi.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsunuz.” Sizin tarafınızdan ne zaman fethedilecek? Bu sözle mü’minlerle dalga geçiyorlardı.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

29- “De ki: ‘O fetih günü (gelince), şimdi inkâr edenlere o zaman inanmaları bir fayda sağlamaz ve onlara göz de açtırılmaz.’”

mur yağdırılmayan, ancak kendisine sellerin geldiği yerdir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 21, s. 115.

c) İbn Abbâs’ın açıklamasına göre; âyette geçen (الْجُزْ) sözcüğü herhangi bir bitkinin olmadığı yer demektir. Bu yere çok ama çok az yağmur yağmaktadır. Ferrâ ise sözcükle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “‘Cürüz’ hiçbir bitkinin bitmediği yer demektir. Bulduğu her şeyi silip süpüren deveye ‘naketün cürâz’ denilir. Obur insana ise ‘innehu leceruzun’ denilir. Son derece kesici keskin kılıç, karşılaştığı her şeyi kesen kılıç hakkında ise ‘Seyfün cürâzün’ denilir.” *Meâni’l-Kur’an*, c. 2, s. 333.

d) Allah Teâlâ kendilerine ölümden sonra bedenlerin dirileceği hususunun haberini Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yalanlayan Mekke müşriklerine bir darb-ı mesel vermektedir. Allah Teâlâ onların Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yalanlamalarını tâ sûrenin başında şu sözlerle bildirmiştir: (وَقَالُوا ءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ)

“Bir de ‘Biz, toprağa karışıp yok olduktan sonra, gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?’ diyorlar. Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.” (32/es-Secde/10)

e) Âyetin anlamı şudur: Ölümden sonra dirilişi inkâr eden şu müşrikler Allah Teâlâ’nın, herhangi bir bitkinin bulunmadığı dımdızlak kuru bir toprağa su göndererek dirilttiğini ve yeşerttiğini, ayrıca insanların ve hayvanların yediği ürünler bitirdiğini görmezler mi?

f) (أَفَلَا يَبْصُرُونَ) “Hâlâ görmeyecekler mi?” Gözleriyle görmüyorlar mı? Öldükten sonra yere hayat bahşeden Allah’ın, ölümden sonra bedenlere hayat bahsetmeye kâdir olduğunu bilsinler.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Huzeyme ve Kinane oğullarına.

{ يَوْمَ الْفَتْحِ } “O fetih günü (gelince).” Mekke’nin fethi.

{ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Şimdi inkâr edenlere o zaman bir fayda sağlamaz.” Huzeyme oğullarına.

{ إِيْمَانُهُمْ } “İnanmaları.” Öldürülmekten.

{ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ } “Ve onlara göz de açtırılmaz.” Öldürülme noktasında mühlet verilmez.

﴿ ٣٠ ﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرِ إِنَّهُمْ مُنْتَظَرُونَ

30- “Şimdi sen onlardan yüz çevir ve bekle. Çünkü onlar da beklemektedirler!”

{ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ } “Şimdi sen onlardan yüz çevir.” Huzeyme oğullarında yüz çevir ve onlarla meşgul olma.

{ وَانْتَظِرْ } “Ve bekle.” Mekke’nin fethi günü, onların helak oluşunu.

{ إِنَّهُمْ مُنْتَظَرُونَ } “Çünkü onlar da beklemektedirler.” Onlar da senin helak oluşunu beklemektedirler. Allah Teâlâ onları Mekke’nin fethinde helak edecektir.

Kendisinde Ahzâb'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 73, sözcük sayısı 1.282 ve harf sayısı ise 5.700'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾

1- “Ey peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ahzâb Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ } “Ey peygamber! Allah'tan kork.” Diyor ki, ahdi, süresinin bitiminden önce bozma konusunda Allah Teâlâ'dan kork.

{ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ } “Kâfirlere itaat etme.” Mekke ehlinde Ebû Süfyan ibn Harb, İkrime ibn Ebû Cehil ve Ebû Aver el-Eslemî'ye.

{ وَالْمُنَافِقِينَ } “Ve münafıklara.” Medine ehlinde olan münafıklara. Sana emrettikleri masiyetlerde Abdullah ibn Übeyy Selül, Mateb ibn Kuşeyr, Cedd ibn Kays'a.

{ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا } “Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilen.” Onların sözlerini ve seni öldürmeye ilişkin iradelerini.

{ حَكِيمًا } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Ahde vefa göstermeye hükmetti. Ve size ahdi bozmayı yasakladı.

﴿ ٢ ﴾ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحِيْ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ اِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا

2- “Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa onun ardınca git. Şüphesiz ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ وَأَتَّبِعْ } “Onun ardınca git.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَا يُوْحِيْ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ } “Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa.” Sana Kur’an’da emredilen şeylerle amel et.

{ اِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا } “Şüphesiz ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” Ahde vefakâr davranmayı ve ahde vefasızlığı bilir.

﴿ ٣ ﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا

3- “Allah’a güvenip dayan; çünkü vekil olarak Allah yeter.”

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا } “Allah’a güvenip dayan; çünkü vekil olarak Allah yeter.” Sana vadettiği yardım ve devlete kefilidir. Onlara karşı koruyandır, anlamına geldiği de söylenmektedir.

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ اَرْوَاجَكُمْ اِلٰهٍ تَظَاهَرُوْنَ مِنْهُمْ اُمَمًا تَكُوْمُ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ﴿ ٤ ﴾

4- “Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi zihâr yaptığınız (sen bana annemin sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlatlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınızla söylediğiniz boş sözlerinizdir. Allah gerçeği söyler ve doğru yola O iletir.”

{ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ } “Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi.” Göğsünde. Bu âyet-i kerime Ebû Mamer Cemil ibn Esed hakkında nazil olmuştur. Kendisine sözleri ezberlemesinden dolayı ‘Zü Kalbeyn/iki kalp sahibi’ denilmekteydi.

{ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمْ الَّتِي تَظَاهَرُونَ } “Zihâr yaptığınız (sen bana annemin sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi de tutmadı.” Yeminle.

{ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ } “Analarınız yerinde.” Haram oluş konusunda anneleriniz gibi. Bu âyet Ubade ibn Samit’in kardeşi Evs ibn Samit ve hanımı Havle hakkında nazil olmuştur.

{ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ } “Ve evlatlıklarınızı tanımadı.” Yardımda ve yardımlaşmada oğul edindikleriniz.

{ أَبْنَاءَكُمْ } “Öz oğullarınız olarak.” Nesepten olan oğullarınız gibi.

{ ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ } “Bunlar sizin ağızlarınızla söylediğiniz boş sözlerinizdir.” Kendi aralarınızda dile getirdiğiniz.

{ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ } “Allah gerçeği söyler.” Hakkı açıklar.

{ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ } “Ve doğru yola O iletir.” Doğruyu gösterir.¹

¹ a) İmam Ahmed, Ebû Zübeyn’in şöyle tahdis ettiğini rivayet eder: “Bizler Abdullah İbn Abbâs’tan, ‘Allah Teâlâ’nın (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) ‘Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadı’ buyruğu hakkındaki görüşün nedir?’ diye sorduk. O, şöyle dedi ‘Bir gün Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kalkıp namaz kılmaya başladı. Bu sırada o esnada aklına bir şey geldi. Bunun üzerine onunla beraber namaz kılan münafıklar: ‘Görmüyor musunuz bunun iki kalbi var. Bir kalbi sizinle beraber bir kalbi de diğerleriyle beraber.’ dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) ‘Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır’ âyetini indirdi.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 268.

Bu hadisin isnadında Hasan ibn Musa el-Eşyeb, Züheyr ibn Muaviye ibn Hudeyc, Kabus ibn Ebî Zübeyn, Kabus’un babası Husayn ibn Ebî Cenb bulunmaktadır. Hasan ibn Musa, Kabus ibn Zübeyn ve Kabus’un babasının Husayn’ın tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.

Züheyr ibn Muaviye ibn Hudeyc Ebu Hayseme el-Cûfî. Sika ve sebtir. Ancak Ebû İshak’tan dilediği hadislerde sıkıntı bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 265, 82 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 327; *el-Hulâsa*, 123.

Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 323, 560 nolu madde; c. 8, s. 305, 553 nolu madde.

Hadisin isnad zincirinde bulunan Kabus ibn Ebî Zübeyr zayıf bir ravidir. Buna göre hadis zayıftır. Hadis muttasıl olmasına rağmen Kabus'tan dolayı zayıf hadis kategorisindedir. Gerçi bu hadisi Tirmizî iki kanalla Zühre'ye nakletmişse de o da Kabus'tan rivayet etmiştir. Hâkim de Zühre kanalıyla Kabus ibn Ebî Zübeyr'dan rivayet etmiştir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 3199 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 145, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi.

b) Hadiste geçen "Fe hatara hatratan" ifadesi için İbn Manzûr şöyle der: "el-Hatır" kalpte oluşan tedbir veya bir iştir."

İbn Seyyide ise şöyle der: "Hatır, akla ve hatıra gelen şey anlamındadır. Çoğulu 'Havâtır'dır. Bir kişi bir şeyi unuttuktan sonra hatırladığında 'Ve kad hatara bibâlihi/Yahtirü-Yahturu/Huturan' denilir."

İbn Esir ise hadis ilminin *el-Müfredat*'ı olarak değerlendirilen *Garîbü'l-Hadis* adlı muazzam eserinde "Süccüdu's-Sehv" hadisinde şöyle der: "'Hetta yahturu's-Şeytânü beyne'l-mer'i ve kalbihi/Nihayet şeytan kişi ile kalbi arasına girerek aklına bazı şeyler getirir', yani vesvese verir."

İbn Esir der ki: İbn Abbâs'ın hadisinde de bu anlam bulunmaktadır: "Bir gün Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalkıp namaz kılmaya başladı. Bu sırada o esnada aklına bir şey geldi. Bunun üzerine onunla beraber namaz kılan münaфіklar: 'Görmüyor musunuz bunun iki kalbi var' dediler." *Lisânü'l-Arab*, "H-T-R" maddesi; *en-Nihayet-ü fî Garîbi'l-Hadis*, "H-T-R" maddesi.

c) "Fe hatara hatratan" cümlesinde bir belirsizlik var gibidir. Münaфіklar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in aklına bir şey geldiğini nereden anlamışlardır. Bunun dış tezahürü nedir? İnsanın aklından bir şey geçmesi halinde muhatap tarafından bilinmesi pek de mümkün gözükmemektedir. Ancak bir şey düşündüğünü ortaya koyan bir eylemde bulunması halinde muhatap anlayabilir. İşte bu cümleyi İbn Merdeveyh'in İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber açıklamaktadır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), bir gün namaza durmuştu; hatırına bir şeyler geldi ve namazında yanılmıştı da bir sözcük aklından geçirdi. Münaфіklar bu sözcüğü duydular, gürültü yaptılar. Bu amaçla şöyle dediler: 'O'nun iki kalbi vardır. Namazdaki sözüne ve kelamına kulak vermiyor musunuz? Bir kalp sizinle, bir kalpte ashabıyla' dediler.

Bunun üzerine (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا) 'Ey peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münaфіklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.' buyruğundan (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) 'Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadı' buyruğuna kadar olan bölümü indirdi." *Ed-Dürü'l-Mensur*, c. 5, s. 181.

d) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in namazda dile getirdiği sözcük nedir acaba? Rivayetler ışığında olaya bakacak olursak, münaфіkları endişeye sevk eden bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Münaфіklar hakkında nazil olan

أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ
فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ
بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥﴾

5- “Çocukları babalarına nispet ederek çağırın. O, Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, (bu durumda onlar) sizin dinde kardeşleriniz ve korumanız altındaki kimselerdir. Bununla birlikte yanılarak yaptıklarınızda size bir günah yoktur. Fakat kalplerinizin bilerek yaptığında (günah vardır). Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ} “Çocukları babalarına nispet ederek çağırın.” Onları babalarına nispet ediniz.

{هُوَ أَقْسَطُ} “O, daha doğrudur.” Bu daha faziletli, daha doğru ve daha adildir.

{عِنْدَ اللَّهِ} “Allah katında.” Nispette.

{فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ} “Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız.” Babalarının nispetini bilmiyorsanız.

{فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ} “(Bu durumda) onlar sizin dinde kardeşleriniz.” Onları dinde kardeşlerinizin ismiyle Abdullah, Abdurrahman, Abdurrahim ve Abdürrezzak olarak çağırınız.

âyetlerden birisini tilavet ederken bir söz dile getirmiş olabilir. Bu söz de münafiklarda korku ve panik meydana getirmiştir.

e) Bu âyetin sebep-i nüzûlü hakkında bir başka görüş de bulunmaktadır. Yine İbn Cerir Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o bu âyet hakkında şöyle demiştir: “Kureyşli Dihye Zül-Kalbeyn diye isimlendirilen Kureyş’ten birisi vardı. Allah Teâlâ onun hakkında bu âyeti indirdi.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 21, s. 118.

Avfî kanalıyla Taberî’nin yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik. Ancak Mücahid, Katâde, İkrime ve Hasan-ı Basrî bu görüştedir. İbn Cerir de bu görüşü takdim etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 21, s. 118.

Bu ikisinin birbirine yakın zaman diliminde gerçekleşmiş olması uzak bir olasılık değildir. Belki de âyet bu iki olaydan sonra nazil olmuştur.

{ وَمَوَالِيكُمْ } “Ve korumanız altındaki kimselerdir.” Ve Mevlalarını-zın ismiyle.

{ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ } “Bununla birlikte size bir günah yoktur.” Gü-nah.

{ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ } “Yanılarak yaptıklarınızda.” Nispette.

{ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ } “Fakat bilerek yaptığında (günah vardır).” Bu-nunla kastettiğiniz şeylerde.

{ قُلُوبِكُمْ } “Kalplerinizin.” İftira ile onları babalarından başkala-rına nispet etmekle. Allah Teâlâ bu davranışınızdan dolayı sizi sor-guya çeker.

{ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا } “Allah çok bağışlayan,” Geçmişte gerçekleşen şey-lerde.

{ رَحِيمًا } “Çok merhametli olandır.” Gerçekleşecek olan şeylerde.

Bu âyet-i kerime Zeyd ibn Harise hakkında nazil olmuştur. Zeyd’i Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) oğul edinmişti. Araplar Zeyd’e Zeyd ibn Muhammed diyorlardı. Ancak Allah Teâlâ Müslümanlara bunu yasakladı ve onlara doğruyu göstererek şöyle buyurdu:

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا
الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي
الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

6- “Peygamber, mü’minlere kendi canlarından daha yakındır. Onun eşleri onların anneleridir. Nesep hısımları Allah’ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü’minlerden ve muhâcirlerden daha yakındır-lar. Ancak dostlarınıza yapacağınız uygun bir iyilik (bir vasiyet) bunun dışındadır. Çünkü bunlar, kitapta yazılmıştır.”

{ النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ } “Peygamber, mü’minlere daha yakındır.” Mü’minlerin çocuklarını korumaya daha hak sahibidir.

{ مِنْ أَنْفُسِهِمْ } “Kendi canlarından.” Ölümlerinin ardından. Zira Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: Her kim, borçlu olarak vefat ederse, onu ödemek bana düşer ve kim geriye bir mal bırakırsa, o da mirasçılarınınadır.

{ وَأَزْوَاجُهُ } “Onun eşleri.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımları.

{ أُمَّهَاتُهُمْ } “Onların anneleridir.” Haramlık konusunda kendilerinin anneleri gibidirler.

{ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ } “Nesep hısımları.” Nesepte akraba olanlar.

{ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ } “Daha yakındırlar.” Daha hak sahibidirler.

{ يَتَغَضُّ } “Birbirlerine.” Miras almakta.

{ فِي كِتَابِ اللَّهِ } “Allah’ın kitabına göre.” İşte bu şekilde Levh-i Mahfuz’da yazılmıştır. Âyetin, Tevrat’ta böyle yazılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir üçüncü görüş olarak âyetin, Kur’an’da böyle yazılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ } “Diğer mü’minlerden ve muhâcirlerden. Ancak dostlarınıza yapacağınız bunun dışındadır.” Dinde kardeşleriniz veya arkadaşlarınız.

{ مَعْرُوفًا } “Uygun bir iyilik (bir vasiyet)” Üçte bire kadar vasiyet.

{ كَانَ ذَلِكَ } “Çünkü bunlar.” Miras yakın akrabaya, vasiyet velile-redir.

{ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا } “Kitapta yazılmıştır.” Levh-i Mahfuz’da yazılmıştır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Tevrat’ta yazılmıştır. İsrailoğulları bununla amel etmekteydi.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّنَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى
وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾

7- “Hani bir zamanlar biz peygamberlerden kesin söz almıştık. (Hele) senden, Nûh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa’dan ki, onların hepsinden ağır bir söz almıştık.”

{وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّنَ مِيثَاقَهُمْ} “Hani bir zamanlar biz peygamberlerden kesin söz almıştık.” Birbirlerine tebliğ edeceklerine dair ahidlerine ikrarlarını aldık.

{وَمِنْكَ} “(Hele) senden.” İlki. Senden önceki resûllerin ve kitapların haberlerini kendilerine tebliğ edeceğine ve onlara iman etmeyi emredeceğine dair senden misak almıştık.

{وَمِنْ نُوحٍ} “Nûh.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’dan da söz almıştık.

{وَإِبْرَاهِيمَ} “İbrahim.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’dan söz almıştık.

{وَمُوسَى} “Musa.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan söz almıştık.

{وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} “Ve Meryem oğlu İsa’dan.” Meryem oğlu İsa (‘aleyhi’s-selâm)’dan da söz almıştık.

{وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا} “Ki, onların hepsinden ağır bir söz almıştık.” İlk risaletin son risaleti tebliğ edeceğine ve son risaletin de ilk risaleti tasdik edeceğine ve kavimlerine buna iman etmelerini emredeceklerine dair sapasağlam söz.

﴿٨﴾ لَيَسْئَلَنَّ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

8- “Ki Allah doğrulara doğruluklarından sorsun. (Allah) inkâr edenler için acı bir azap hazırlamıştır.”

{لَيَسْئَلَنَّ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ} “Ki, Allah doğrulara doğruluklarından sorsun.” Tebliğ edeceklere tebliğlerinden, vefakâr davranacaklara

vefakâr davranmalarından ve mü'minlere de imanlarından soracaktır.

{ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ } “(Allah) inkâr edenler için hazırlamıştır.” Kitapları ve resûlleri inkar edenlere.

{ عَذَابًا أَلِيمًا } “Acı bir azap.” Cehennem ateşinde acıtıcı, acıtmaması kalplere özgü olan.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

بَصِيرًا ٩

9- “Ey iman edenler! Allah’ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir zaman üzerinize ordular gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular salıvermiştik. Allah yaptıklarınızı görmekteydi!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ } “Ey iman edenler! Allah’ın nimetini hatırlayın.” Allah Teâlâ’nın nimetini, Allah Teâlâ’nın lütfunu hatırlayınız.

{ عَلَيْكُمْ } “Sizin üzerinizdeki.” Saba rüzgârı ve melekler ile sizden düşmanı bertaraf etmekle.

{ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ } “Hani bir zaman üzerinize ordular gelmişti de.” Kâfirler topluluğunu.

{ فَأَرْسَلْنَا } “Biz salıvermiştik.” Musallat kılmiştık.

{ عَلَيْهِمْ رِيحًا } “Onların üzerine bir rüzgâr.” Saba rüzgârını.

{ وَجُنُودًا } “Ve ordular.” Meleklerden bir saf.

{ لَمْ تَرَوْهَا } “Sizin görmediğiniz.” Yani melekleri.

{ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا } “Allah yaptıklarınızı görmekteydi.” Kazdığınız hendeği ve hendek dışındaki diğer şeyleri.

إِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ
وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

10- “Hani onlar hem yukarınızdan, hem aşağıınızdan üstünüze gelmişlerdi. O vakit gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz!”

{ إِذْ جَاؤُكُمْ } “Hani onlar üstünüze gelmişlerdi.” Mekke kâfirleri.

{ مِنْ فَوْقِكُمْ } “Hem yukarınızdan.” Vadinin üst taraflarından Talha ibn Huveylid el-Esedî ve ashabı.

{ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ } “Hem aşağıınızdan.” Vadi aşağı taraflarından Ebû'l-Aver el-Esemî ve arkadaşları, Ebû Süfyan ve arkadaşları.

{ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ } “O vakit gözler kaymış.” Münafıkların gözleri hendekte yerlerinden meyletmişti.

{ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ } “Yürekler gelmişti.” Münafıkların kalpleri.

{ الْحَنَاجِرَ } “Ağızlara.” Korkudan ötürü ciğerler gırtlaklara kadar şişmişti.

{ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا } “Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.” Ey münafıklar topluluğu Allah Teâlâ'nın peygamberine yaramıyacağına dair Allah hakkında su-i zanda bulundunuz.

هَٰذَاكَ ابْتِلَايَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

11- “İşte orada mü'minler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı!”

{ هَٰذَاكَ } “İşte orada.” Bu korku esnasında.

{ ابْتِلَايَ الْمُؤْمِنُونَ } “Mü'minler imtihan edilmiş.” Mü'minler bela ile sınanmışlardı.

{ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا } “Ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.” Çok şiddetli bir meşakkate ve sıkıntıya uğradılar ve çok şiddetli bir şekilde sarsıldılar.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

12- “İşte o vakit münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, ‘Meğer Allah ve Peygamber’i, bize boş vaatte bulunmuş!’ diyorlardı.”

{ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ } “İşte o vakit münafıklar diyorlardı.” Abdullah ibn Übeyy ibn Selül ve ashabı.

{ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Ve kalplerinde hastalık bulunanlar.” Kuşku ve nifak bulunanlar, Mateb ibn Kuşeyr ve ashabıdır.

{ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ } “Meğer Allah ve Peygamber’i, bize vaatte bulunmuş.” Vadedmiş olduğu şehirlerin fethi ve kâfirlerin gelişi.

{ إِلَّا غُرُورًا } “Boş.” Bâtıl.

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

13- “Yine o vakit içlerinden bir grup, ‘Ey Medine halkı! Sizin burada duracak yer yok, hemen (evlerinize) dönün!’ diyordu. Yine onlardan bir kısmı da ‘Evlerimiz gerçekten (düşmana karşı) korumasızdır.’ diyerek, Peygamber’den izin istiyordu. Oysa (onların evleri) korumasız değildi. Ama onlar sadece kaçmak istiyorlardı.”

{ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ } “Yine o vakit içlerinden bir grup, diyordu.” Harise ibn Haris oğullarından bir grup arkadaşları hendekte.

{ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ } “Ey Medine halkı.” Bununla “Ey Medine ehli!” demeyi kastediyorlardı.

{ لَا مَقَامَ لَكُمْ } “Sizin burada duracak yer yok.” Savaşma esnasında hendekte sizin için burada herhangi bir yer yok.

{ فَارْجِعُوا } “Hemen (evlerinize) dönün.” Medine’ye.

{ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ } “Yine onlardan bir kısmı da izin istiyordu.” Harise oğulları münafıklarından.

{ النَّبِيِّ } “Peygamber’den.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhive sellem)’den Medine’ye dönüş konusunda.

{ يَقُولُونَ } “Diyerek.” Ey Allah’ın peygamberi Medine’ye dönmek konusunda bize izin ver.

{ إِنَّ يُبَيِّنُ عَوْرَةَ } “Evlerimiz gerçekten (düşmana karşı) korumasızdır.” Erkekler bulunmamaktadır. Bizler evimize hırsızların girmesinden korkmaktayız.

{ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ } “Oysa (onların evleri) korumasız değildir.” Boş değildir.

{ إِنَّ يُرِيدُونَ } “Ama onlar istiyorlardı.” Bununla ancak şunu arzuluyorlardı.

{ إِلَّا فِرَارًا } “Sadece kaçmak.” Öldürülmekten kaçıp kurtulmak.

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَأَتَوْهَا وَمَا تَلْبَثُوا
بَهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

14- “Eğer (Medine’nin) her tarafından içeri girilse sonra (ve kendilerinden) fitne çıkarmaları istense, (onlar böyle bir şeyi) derhal onu yaparlardı. (Ancak bu takdirde kendileri de) orada pek azı hariç kalmazlar!”

{ وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ } “Eğer (Medine’nin) içeri girilse.” Medine’de münafıklara.

{ مِنْ أَقْطَارِهَا } “Her tarafından.” Medine’nin her yönünden.

{ ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ } “(Ve sonra kendilerinden) fitne çıkarmaları istense.” Şirke davet edilseler.

{ لَا تَوَهَّآ } “(Onlar böyle bir şeyi) onu derhal yaparlardı.” Çok süratli bir şekilde bu çağrıya icabet ederlerdi.

{ وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا } “(Ancak bu takdirde kendileri de) orada kalmazlar.” Ona icabet etmekle ancak kalabilirlerdi. Âyetin, Medine’de icabet etmelerinin ardından çok az kalırlardı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَّا يَسِيرًا } “Pek azı hariç.” Az.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤْلَوْنَ الْأَذْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ
مَسْئُولًا ۝۱۵

15- “Halbuki bundan önce arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dair Allah’a söz vermişlerdi. Allah’a verilen söz ise sorumluluğu gerektirir.”

{ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ } “Halbuki bundan önce Allah’a söz vermişlerdi.” Ahzâb Savaşı’nda hendekten önce.

{ لَا يُؤْلَوْنَ الْأَذْبَارَ } “Arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dair.” Müşrikler tarafından hezimete uğratılmış olarak.

{ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ } “Allah’a verilen söz ise.” Allah Teâlâ’ye verilen ahdi bozmak.

{ مَسْئُولًا } “Sorumluluğu gerektirir.” Kıyâmet gününde bozulmasından ötürü.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفَرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا
تُمَتِّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝۱۶

16- “De ki: ‘Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçırırsanız, (bilin ki) kaçmak size hiçbir yarar sağlamaz. Kaçsanız bile çok kısa bir süre hariç yaşayamazsınız.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Harise oğullarına.

{ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفَرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمْتُّعُونَ } “Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçırırsanız, (bilin ki) kaçmak size hiçbir yarar sağlamaz. Kaçsanız bile yaşayamazsınız.” Dünyada yaşayamazsınız.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Çok kısa bir süre hariç.” Çok az.

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَغْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

17- “De ki: ‘Allah size bir kötülük istese, Allah’tan sizi kim koruyabilir? Ya da size bir nimet tattırmak dilese, onlar kendilerine, Allah’tan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamazlar.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Harise oğullarına.

{ مَّنْ ذَا الَّذِي يَغْصِمُكُم } “Sizi kim koruyabilir?” Sizi kim Allah’tan engelleyebilir?

{ مِّنَ اللَّهِ } “Allah’tan.” Allah’ın azabından.

{ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا } “Size bir kötülük istese.” Öldürülmek ile azap görüşü.

{ أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً } “Ya da size bir nimet tattırmak dilese” Öldürülmekten selamet içinde oluş.

{ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ } “Onlar kendilerine, bulamazlar.” Harise oğulları kendileri için.

{ مِّنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın azabından.

{ وَلِيًّا } “Ne bir koruyucu.” Kendilerini Allah’ın azabına karşı koruyacak bir koruyucu.

{ وَلَا نَصِيرًا } “Ne de bir yardımcı.” Kendilerine ulaşacak olan Allah’ın azabından engelleyecek bir engelleyici.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

18- “Allah, içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine, ‘Haydi bize katılın!’ diyenleri biliyor. Zaten onlar savaşa pek azı hariç gelmezler.”

{ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ } “Allah, savaştan alıkoyanları biliyor.” Hendeğe dönenleri engelleyenleri.

{ مِنْكُمْ } “İçinizden.” Yani münafıkları.

{ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ } “Ve kardeşlerine, diyenleri.” Münafık dostlarına.

{ هَلُمَّ إِلَيْنَا } “Haydi bize katılın.” Medine’ye. Bu, Abdullah ibn Übeyy ve Cedd ibn Kays ve Mateb ibn Kuşeyr’dır.

{ وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ } “Zaten onlar savaşa gelmezler .” Savaşa. Abdullah ibn Übeyy ve iki dostu.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Pek az.” Riya ve işitilsinler diye.

أَشْحَةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِالْسِّنَةِ حِدَادٍ أَشْحَةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَخْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

19- “(Geldikleri) zaman da sizden yardımlarını esirgerler. Kalplerine (düşman) korkusu geldiği zaman, üzerine ölüm baygınlığı

çökmüş kimse gibi, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün! Korku gidince de (mala düşkünlük göstererek) hayra karşı cimrilik eder sivri dilleriyle sizi incitirler. Onlar, inanmış değillerdir. Bu yüzden Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır."

{ اِسْحَۃٌ عَلَیْكُمْ } "(Geldikleri zaman da) sizden yardımlarını esirgerler." Size karşı şefkat göstererek. Onlar bunu dile getirirler. Âyetin, size harcama konusunda cimrilik gösterirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَاِذَا جَآءَ الْحَوْفُ } "(Kalplerine düşman) korkusu geldiği zaman." Düşman korkusu.

{ رَاٰیْتَهُمْ } "Görürsün." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hendek konusunda münafıkları.

{ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ } "Gözleri dönerek sana baktıklarını." Gözleri kaplarında dönüp durur.

{ كَاٰلَیْهِ یُعْشٰی عَلَیْهِ مِنَ الْمَوْتِ } "Üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi." Ölüm baygınlığında ve can verişinde olan kimse gibi.

{ فَاِذَا ذَهَبَ الْحَوْفُ } "Korku gidince de." Düşman korkusu.

{ سَلَقُوْكُمْ } "Sizi incitirler." Sizi kınarlar ve sizi eleştirirler.

{ بِالْسِّنَةِ حِدَادٍ } "Sivri dilleriyle." Hayra karşı cimri tavrı, sert ve keskin diliyle Allah yolunda infak edene yönelik.

{ اِسْحَۃٌ عَلٰی الْحٰیْرِ } "(Mala düşkünlük göstererek) Hayra karşı cimrilik ederek." Allah yolunda harcamak noktasında cimrilik.

{ اَوَّلَیْكَ } "Onlar." Bu nitelikte olan kimseler.

{ لَمْ یُؤْمِسُوْا } "İnanmış değillerdir." İmanlarında dosdoğru kimseler değildir.

{ فَآخِیْطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ } "Bu yüzden Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır." Allah Teâlâ onların kötülüklerini iyiliklerle değiştirir.

{ وَكَانَ ذَلِكَ } “Bu oldu.” İyiliklerinin iptal edilmesi.

{ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا } “Allah’a göre kolay.” Basittir.

يَخْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوْدُوا لَهُمْ
بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْتُلُون عَنْ أَنْبَاءِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾

20- “Onlar, düşman birliklerinin (Medine’den) gitmediklerini sanırlar. Oysa o birlikler geri gelecek olsalar, onlar, çöllerde göçebe Araplar arasında bulunmayı (ve oradan) sizinle ilgili haberleri sorup öğrenmeyi isterlerdi. İçinizde olsalardı bile pek az savaşırlardı.”

{ يَخْسَبُونَ } “Onlar, sanırlar.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı, Mekke kâfirlerinin gitmediğini sanırlar.

{ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا } “Düşman birliklerinin (Medine’den) gitmediklerini.” Kendilerinden korku ve endişe gittikten sonra. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i öldürmeden gitmeyeceklerini zannettiler.

{ وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ } “Oysa o birlikler geri gelecek olsalar.” Mekke kâfirleri.

{ يَوْدُوا } “Onlar, isterlerdi.” Abdullah ibn Übeyy ve arkadaşları temenni ederler.

{ لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ } “Çöllerde göçebe Araplar arasında bulunmayı.” Korkularından ve endişelerinden dolayı Medine’nin dışında bulunmayı.

{ يَسْتُلُون } “(Ve oradan) sorup öğrenmeyi.” Medine’den.

{ عَنْ أَنْبَاءِكُمْ } “Sizinle ilgili haberleri.” Hendek hakkında sizin haberlerinizden.

{ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ } “İçinizde olsalardı bile.” Hendekte sizinle birlikte bulunsalar dahi.

{ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا } “Pek az savaşırlardı.” Riya ve işitsinler diye.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

21- “Andolsun Allah’ın elçisinde, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok ananlar için, güzel bir örnek vardır.”

{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ } “Andolsun Allah’ın elçisinde, sizin için, güzel bir örnek vardır.” Güzel bir sünnet ve hendekte onunla birlikte bulunup oturmakla sâlih bir uyma.

{ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ } “Allah’a kavuşmayı umanlar.” Allah’ın kerameti, sevabını umanlar. Âyetin, Allah’tan korkanlar için anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ } “Ve ahiret gününe.” Ve ahiret gününün azabından korkanlar.

{ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا } “Ve Allah’ı çok ananlar için.” Dil ve kalp ile.

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

22- “Mü’minler, düşman birliklerini gördüklerinde (korkmadılar), ‘İşte bu, Allah ve elçisinin bize söz verdiği. Allah ve elçisi doğru söyledi!’ dediler. (Bu) sadece onların imanlarını ve bağlılıklarını arttırmıştı.”

Allah Teâlâ ihlaslı mü’minlerin niteliklerini belirterek şöyle buyurdu:

{ وَلَمَّا رَأَ الْمُؤْمِنُونَ } “Mü’minler, gördüklerinde (korkmadılar)” İh-lashlı mü’minler.

{ الْأَحْزَابِ } “Düşman birliklerini.” Mekke kâfirlerini Ebû Süfyan ve ordusunu.

{ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ } “İşte bu, Allah ve elçisinin bize söz verdiği, dediler.” Vadedilen günlerdir.

{ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ } “Allah ve elçisi doğru söyledi.” Vaat edilen konuda. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke birliklerinin dokuz veya on gün içinde, yani on güne kadar geleceğini vadetmişti.

{ وَمَا زَادَهُمْ } “(Bu), onların... arttırmıştı.” Kâfirleri görmeleri.

{ إِلَّا إِيْمَانًا } “Sadece imanlarını.” Allah Teâlâ’nın ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sözüne yakînlerini.

{ وَتَسْلِيمًا } “Ve bağlılıklarını.” Allah Teâlâ’nın ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in emirlerine boyun eğişlerini.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- “Mü’minler içinde, Allah’a verdikleri sözde duran nice erler vardır! Kimileri sözleri gereği canlarını vermiştir, kimileri de (sırasını) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde verdikleri sözü de-ğiştirmediler.”

{ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ } “Mü’minler içinde, nice erler vardır.” Vefakâr davrandılar.

{ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ } “Allah’a verdikleri sözde duran. Kimileri sözleri gereği canlarını vermiştir.” Adaklarını yerine getirdiler. Âyetin, ecelini tamamladı anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu zât, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in amcası Hazret-i Hamza ibn Abdülmuttalib ve ashabıdır.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ } “Kimileri de (sırasını) beklemektedir.” Ölüme kadar vefayı beklemektedir.

{ وَمَا بَدَّلُوا } “Onlar verdikleri sözü değiştirmediler.” Ahdi değiştirmediler.

{ تَبَدَّلًا } “Hiçbir şekilde.” Bozmak suretiyle değiştirerek.

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾

24- “Çünkü Allah doğru söyleyenleri, doğruluklarıyla mükâfatlandırarak, münafıkları ise dilerse cezalandıracak ya da onlara tevbeyi nasip edecektir. Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.”

{ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ } “Çünkü Allah doğru söyleyenleri, doğruluklarıyla mükâfatlandırarak.” Vefakâr olanları vefalarıyla.

{ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ } “Münafıkları ise dilerse cezalandıracak.” Nifak üzere ölürlerse.

{ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ } “Ya da onlara tevbeyi nasip edecektir.” Ölümden önce.

{ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا } “Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan.” Tevbe edene.

{ رَحِيمًا } “Çok merhametli olanıdır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ﴿٢٥﴾

25- “Hem Allah o inkâr edenleri öfkeleriyle geri çevirdi de hiçbir fayda elde edemediler. Çünkü Allah savaşta mü’minlere yetmişti. Gerçekten Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{ وَرَدَّ اللَّهُ } “Hem Allah geri çevirdi de.” Allah Teâlâ geri dönderdi.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenleri.” Mekke kâfirlerini Ebû Süfyan ve ashabını.

{ بَغِظِهِمْ } “Öfkeleriyle.” Helak oluşlarıyla.

{ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا } “Hiçbir fayda elde edemediler.” Ne bir sevinç, ne bir ganimet ve ne de bir devlet/mal elde edebildiler.

{ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ } “Çünkü Allah savaşta mü’minlere yetmişti.” Allah Teâlâ mü’minlerden, rüzgâr ve melekler aracılığıyla savaş külfetini kaldırmıştı.

{ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا } “Gerçekten Allah çok güçlüdür.” Mü’minlere yardım etmekle.

{ عَزِيزًا } “Mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

26- “Hem de Kitap Ehli’nden onlara yardım edenleri, kalplerine korku salarak kalelerinden indirdi. Siz onlardan bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz.”

{ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ } “Hem de onlara yardım edenleri, indirdi.” Mekke kâfirlerine yardım edenleri.

{ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ } “Kitap ehlinden.” Bunlar Kureyza oğulları, Nadir oğulları, Ka’b ibn Eşref, Huyay ibn Ahtab ve bu ikisinin ashabıdır.

{ مِنْ صَيَاصِيهِمْ } “Kalelerinden.” Köşklerinden ve kalelerinden.

{ وَقَذَفَ } “Salarak.” Kıldı.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ } “Kalplerine korku.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve ashabından korkuyu kalplerine bıraktı. On-

lar bundan önce Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve ashabından korkmuyorlardı ve onunla savaşıyorlardı.

{ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ } “Siz onlardan bir kısmını öldürüyorsunuz.” Diyor ki, siz onlardan bir kısmını öldürüyordunuz ki, bunlar çarpışanlar idiler.

{ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا } “Bir kısmını da esir alıyordunuz.” Onlardan bir kısmını da esir alıyordunuz. Bunlar, çocuklar ve hanımlar idiler.

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطُورُهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

27- “(Allah), onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız bir yere sizi mirasçı yaptı. Allah her şeye kadirdir.”

{ وَأَوْرَثَكُمْ } “(Allah), sizi mirasçı yaptı.” Sizi indirip yerleştirdi.

{ أَرْضَهُمْ } “Onların yerlerine.” Onların köşklarine.

{ وَدِيَارَهُمْ } “Yurtlarına.” Evlerine.

{ وَأَمْوَالَهُمْ } “Mallarına.” Onların mallarını size ganimet kıldı.

{ وَأَرْضًا } “Bir yere.” Hayber yurduna.

{ لَمْ تَطُورُهَا } “Ve henüz ayak basmadığınız.” Henüz onun mülk edilmiş olmayanını. O, yakında sizin olacaktır.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا } “Allah her şeye kadirdir.” Fetih ve nusrete.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِذْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾

28- “Ey peygamber! Eşlerine de ki: ‘Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, haydi geliniz size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzellikle serbest bırakayım.’”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } “Ey peygamber.” Yani ey Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ قُلْ لِّأَزْوَاجِكِ } “Eşlerine de ki.” Hanımlarına de ki.

{ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا } “Eğer siz, dünya hayatını istiyorsanız.” Dünya hayatında olan şeyleri.

{ وَزِينَتَهَا } “Ve onun süsünü.” Süslerini.

{ فَتَعَالَيْنِ أُمَتِّعْكُنَّ } “Haydi geliniz size boşanma bedellerinizi vereyim de.” Talak mut’asını size vereyim.

{ وَأَسْرَحْكُنَّ سَرَاحًا } “Sizi serbest bırakayım.”² Sizi boşayıp serbest bırakayım.

{ جَمِيلًا } “Güzellikle.” Sünnete uygun bir şekilde güzel talak ile.

وَأَنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29- “Yok eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki, Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

{ وَأَنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Yok eğer Allah’ı, Resûlünü istiyorsanız.” Allah Teâlâ’ya taati ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in taatini.

{ وَالْدارَ الْآخِرَةَ } “Ve ahiret yurdunu.” Yani cennete.

{ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ } “Biliniz ki, Allah, iyi davrananlara.” Sâlih olanlara.

{ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا } “İçinizden. Büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” Cennette bol bir sevap/karşılık.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “serahen” ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ
ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30- “Ey peygamber hanımları! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki kat katlanır. Bu, Allah’a göre kolay olur.”

{ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ } “Ey peygamber hanımları! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa.” Şehadetle açık bir zina.

{ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ } “Onun azabı iki kat katlanır.” Celde ve recm cezası ve.

{ وَكَانَ ذَلِكَ } “Bu olur.” Azap.

{ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا } “Allah’a göre kolay.” Basittir.

وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ خَيْرًا فَلِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ شَرًّا فَلِلَّهِ
وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31- “Yine sizden her kim Allah’a ve Peygamber’ine boyun eğer ve sâlih bir amel işlerse, biz ona mükâfatını iki kat veririz. Hem ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır.”

{ وَمَنْ يَفْعَلْ } “Yine her kim boyun eğer.” İtaat eder.

{ مِنْكُمْ خَيْرًا } “Sizden. Allah’a ve Peygamber’ine” Kendisiyle Rabbi arasında halisane bir şekilde.

{ وَأَعْتَدْنَا } “Biz ona veririz.” Ona bahşederiz.

{ رِزْقًا كَرِيمًا } “Mükâfatını.” Sevabını.

{ İKİ KAT. } “İki kat.” İki kat olarak.

{ وَأَعْتَدْنَا } “Hem ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır.” Cennette güzel bir sevap.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٣﴾

32- “Ey peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi de-
ğilsiniz. Eğer korunur takvalı olursanız, sözü söylerken kırtma-
yın ki, kalbinde hastalık olan kimse bir ümide kapılmasın! Gü-
zel ve dosdoğru söz söyleyin.”

{ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ } “Ey peygamber hanımları! Siz ka-
dınlardan herhangi biri gibi değilsiniz.” Sizler masiyet ve taat konu-
sunda, sevap ve cezalandırılma konularında diğer kadınlar gibi de-
ğilsiniz.

{ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ } “Eğer korunur takvalı olursanız.” Allah’a ve Resûlüne
itaat ederseniz.

{ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ } “Sözü söylerken kırtmayın ki.” Sözü yumuşak-
lıkla söylemeyin ve yabancı birisiyle konuşurken sözü yumuşata-
rak söylemeyin.

{ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ } “Kalbinde hastalık olan kimse bir ümide
kapılmasın.” Zina arzusu bulunan.

{ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا } “Güzel ve dosdoğru söz söyleyin.” Kuşkuya ma-
hal vermeyecek doğru söz söyleyiniz.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ
الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ
عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

33- “Hem vakarla evlerinizde oturun da eski cahiliye günlerin-
deki gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve
Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve
sizi tertemiz yapmak istiyor.”

{ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ تَطْهِيرًا } “Hem vakarla evlerinizde oturun da.” Evlerinizde istikrar bulunuz, evlerinizden çıkmayınız. Üzerinizde vakar bulunsun.

{ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى } “Eski cahiliye günlerindeki gibi açılıp saçılmayın.” İnce renkli elbiselerle süslenmede kâfirlerin süslenmediği gibi süslenmeyiniz.

{ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ } “Namazı kılın.” Beş vakit namazı tastamam kılınız.

{ وَأَتِينَ الزَّكَاةَ } “Zekâtı verin.” Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Resûlüne itaat edin.” Maruf davranışlarda.

{ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ } “Allah istiyor.” Bununla.

{ لِيَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ } “Sizden kiri gidermek.” Günahı.

{ أَهْلَ الْبَيْتِ } “Ey Ehl-i Beyt.” Ey peygamberlik evinin ahalisi.

{ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا } “Ve sizi tertemiz yapmak.” Günahlardan.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34- “(Oturun) da evlerinizde okunan Allah’ın âyetlerini ve hikmeti anın! Gerçekten Allah çok lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır.”

{ وَاذْكُرْنَ } “Anın.” Ezberleyip koruyunuz.

{ مَا يُتْلَى } “(Oturun da) okunan.” Size okunan.

{ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ } “Evlerinizde. Allah’ın âyetlerini.” Kur’an’dan.

{ وَالْحِكْمَةِ } “Ve hikmeti.” Emir ve nehy, helal ve haram.

{ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا } “Gerçekten Allah çok lütf sahibidir.” Peygamber hanımların kalplerinde olan şeyi bilendir.

{ خَيْرًا } “Her şeyden haberdardır.” Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hanımlarının amellerinden haberdardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Gerçekten Allah çok lütf sahibidir”, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, onları boşamayı emrettiğinden. “Her şeyden haberdardır”, onların maslahatlarından.

Ayrıca bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımı Ümm-ü Seleme ve Nesibe bint Ka’bü’l-Ensariyye’nin Hazret’e “Ey Allah’ın Resûlü! Bizler niçin Allah Teâlâyı hayır olan bir konuda kadınları anarken görememekteyiz? Allah sadece erkekleri zikretmektedir” diye sorunca söz konusu şu âyet-i kerime nazil oldu.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ
كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35- “Şüphe yok ki, Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü’min erkekler ve mü’min kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, alçak gönüllü erkekler ve alçak gönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah’ı çok anan erkekler ve Allah’ı çok anan kadınlar (var ya), işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

{ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ } “Şüphe yok ki, Müslüman erkekler.” Erkeklerden muvahhid olanlar.

{ وَالْمُسْلِمَاتِ } “Ve Müslüman kadınlar.” Hanımlardan muvahhide olanlar.

{ وَالْمُؤْمِنِينَ } “Mü’min erkekler.” Erkeklerden ikrar edenler.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Ve mü’min kadınlar.” Hanımlardan ikrar edenler.

{ وَالْقَانِتِينَ } “İtaat eden erkekler.” Erkeklerden itaat edici olanlar.

{ وَالْقَانِتَاتِ } “Ve itaat eden kadınlar.” Hanımlardan itaat edici olanlar.

{ وَالصَّادِقِينَ } “Doğru erkekler.” Erkeklerden imanlarında sadık olanlar.

{ وَالصَّادِقَاتِ } “Ve doğru kadınlar.” Kadınlardan imanlarında sâdık olanlar.

{ وَالصَّابِرِينَ } “Sabreden erkekler.” Allah Teâlâ’nın emrettiği şeylere ve sıkıntılara karşı erkeklerden sabredenler.

{ وَالصَّابِرَاتِ } “Ve sabreden kadınlar.” Kadınlardan Allah Teâlâ’nın emrettiği şeylere ve sıkıntılara karşı sabredenler.

{ وَالْحَاشِعِينَ } “Alçak gönüllü erkekler.” Erkeklerden mütevazi olanlar.

{ وَالْحَاشِعَاتِ } “Ve alçak gönüllü kadınlar.” Kadınlardan mütevazi olanlar.

{ وَالْمُتَصَدِّقِينَ } “Sadaka veren erkekler.” Erkeklerden mallarından tasaddukta bulunanlar.

{ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ } “Ve sadaka veren kadınlar.” Hanımlardan mallarında tasaddukta bulunanlar.

{ وَالصَّائِمِينَ } “Oruç tutan erkekler.” Erkeklerden.

{ وَالصَّائِمَاتِ } “Ve oruç tutan kadınlar.” Hanımlardan.

{ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ } “İrzlerini koruyan erkekler.” Erkeklerden gayri ahlaki davranışlardan kaçınanlar.

{ وَالْحَافِظَاتِ } “Ve ırzlarını koruyan kadınlar.” Kadınlardan iffetini koruyanlar.

{ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا } “Allah’ı çok anan erkekler.” Dil ve kalp ile. Âyetin, erkeklerden beş vakit namaz kılanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالذَّاكِرَاتِ } “Ve Allah’ı çok anan kadınlar (var ya).” Kadınlardan.

{ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ } “İşte Allah, bunlar için hazırlamıştır.” Erkekler ve hanımlar için.

{ مَغْفِرَةً } “Bir mağfiret.” Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ وَأَجْرًا عَظِيمًا } “Ve büyük bir mükâfat.” Cennette bol bir sevap.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

36- “Bununla birlikte Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman, artık mü’min bir erkek ve mü’min bir kadın için, o işlerinde başka bir tercih hakkı yoktur. Her kim Allah’a ve Râsûlüne âsi olursa, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”

{ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ } “Artık mü’min bir erkek için.” Zeyd için.

{ وَلَا مُؤْمِنَةٍ } “Ve mü’min bir kadın.” Zeyneb için.

{ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا } “Bununla birlikte Allah ve Râsûlü bir işe hükmettiği zaman.” İki arasında evlenmek için.

{ أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ } “Başka bir tercih hakkı yoktur.” Seçim.

{ مِنْ أَمْرِهِمْ } “O işlerinde.” Allah ve Resûlünün o ikisi için seçtiği şeyin aksini seçme hakları kendileri için bulunmamaktadır.

{ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Her kim Allah’a ve Resûlüne âsi olursa.” Emrettiği konuda.

{ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا } “Apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” Kuşkusuz Allah’ın emrinden kaçarak apaçık bir hataya düşmüştür.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

37- “Hani sen, Allah’ın nimet verdiği ve senin de kendisine ikramda bulunduğun kimseye, ‘Hanımını kendine sıkı tut (boşama), Allah’tan kork!’ diyordun ve Allah’ın açığa çıkaracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Halbuki Allah kendisinden çekinmene daha lâyıktır. Sonra Zeyd o kadından ilişkisini kesince, biz onu seninle evlendirdik ki, evlâtlıkları, karlılarıyla ilişkisini kesince, o kadınlarla evlenme konusunda mü’minler üzerine bir güçlük olmasın. Böylece Allah’ın buyruğu gerçekleşmiş oldu.”

{ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ } “Hani sen, Allah’ın nimet verdiği kimseye, diyordun.” İslam ile kendisine nimet verdiği Zeyd’e.

{ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ } “Ve senin de kendisine ikramda bulunduğun.” Kölelikten azat etmek ile.

{ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ } “Hanımını kendine sıkı tut (boşama)” Ve onu boşama.

{ وَاتَّقِ اللَّهَ } “Allah’tan kork.” Allah Teâlâ’dan sakın ve onun yolunu boşamak suretiyle açma.

{ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ } “Ve içinde gizliyordun.” İçinde ona duyduğun sevgini ve onunla evlenme arzusunu gizliyordun.

{ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ } “Allah’ın açığa çıkaracağı şeyi.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’da açığa vuracağı.

{ وَتَخْشَى النَّاسَ } “İnsanlardan çekinerek.” Bu şeyden dolayı insanlardan utanıyordun.

{ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشِيَهُ } “Halbuki Allah kendisinden çekinmene daha lâyıktır.” Ondan çekinmeye.

{ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا } “Sonra Zeyd o kadından ilişkisini kesince.” İhtiyacını. Zeyneb Zeyd’den boşanmasından dolayı gerçekleşen iddetini bitirince.

{ لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ رَوْحُنَاكَهَا } “Biz onu seninle evlendirdik ki, mü’minler üzerine olmasın.” Senin ardından.

{ حَرْجٌ } “Bir güçlük.” Günah.

{ أَدْعِيَاهُمْ فِي أَزْوَاجٍ } “O kadınlarla evlenme konusunda.” Kendilerini oğul edinmiş olduğunuz kimselerin hanımlarıyla evlenme konusunda.

{ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا } “Evlâtlıkları, karılarıyla ilişkisini kesince.” İhtiyacını. Kocalarının ölümünün veya kocalarının kendilerini boşamalarının ardından iddetlerini bitirince.

{ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ } “Böylece Allah’ın buyruğu.” Hazret-i Zeyneb’in Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile evliliği.

{ مَفْعُولًا } “Gerçekleşmiş oldu.” Gerçekleşti. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Böylece Allah’ın buyruğu”, Allah Teâlâ’nın kazası. “Gerçekleşmiş oldu”, gerçekleşti.

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

38- "Allah'ın kendisine emrettiği bir şeyden dolayı, Peygamber'e herhangi bir vebal yoktur. Daha önce gelip geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın buyruğu ise yazılmış bir kaderdir."

{ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ } "Peygamber'e herhangi bir vebal yoktur." Herhangi bir günah ve bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ } "Allah'ın emrettiği bir şeyden dolayı." Allah Teâlâ'nın kendisine ruhsat verdiği konularda.

{ لَهُ } "Kendisine." Evlenmeden ötürü.

{ سُنَّةَ اللَّهِ } "Allah'ın sünneti böyledir." İşte Allah Teâlâ'nın kazası böyle gerçekleşti.

{ فِي الَّذِينَ خَلَوْا } "Gelip geçen bütün peygamberler hakkında." Geçip gidenler.

{ مِنْ قَبْلُ } "Daha önce." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce. Yani Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın Uriya'nın hanımıyla evlenmesi konusunda. Âyetin, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın Belkıs ile evlenmesi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا } "Allah'ın buyruğu ise yazılmış bir kaderdir." Allah Teâlâ'nın kazası gerçekleşecek olan bir kazadır.

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

39- "O peygamberler ki, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar. Onlar Allah'tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter!"

{ الَّذِينَ } “O peygamberler ki.” Evlenme konusunda.

{ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın gönderdiklerini tebliğ ederler.” Yani Hazret-i Davud, Hazret-i Süleyman ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ وَيَخْشَوْنَ } “Ve O’ndan korkarlar.” Risaletin tebliği konusunda Allah Teâlâ’dan korkarlar.

{ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا } “Onlar Allah’tan başka kimse-den korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter.” Şâhid olarak.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

40- “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Ama Allah’ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

{ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ } “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir.” Yani Zeyd’in babası değildir.

{ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ } “Ama Allah’ın elçisi.” Ancak Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Allah’ın Resûlüdür.

{ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ } “Ve peygamberlerin sonuncusudur.” Allah Teâlâ onunla peygamberleri sonlandırmıştır. Ondan sonra peygamber gelmeyecek.

{ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا } “Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” Sözle-rinizi ve eylemlerinizi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾

41- “Ey iman edenler! Allah’ı çok anın.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا } “Allah’ı çok anın.” Dil ve kalp ile masiyet ve taat anında.

٤٢ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

42- “Ve O’nu sabah-akşam tesbih edin.”

{ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا } “Ve O’nu sabah-akşam tesbih edin.” Sabah akşam O’nun emri gereği namaz kılınız.

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا

43- “Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize melekleriyle (birlikte) rahmet ve bereket indiren O’dur. Allah mü’minlere karşı çok merhametlidir.”

{ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ } “Üzerinize rahmet ve bereket indiren O’dur.” Sizi bağışlamak için.

{ وَمَلَائِكَتُهُ } “Melekleriyle (birlikte).” Sizin için bağışlanma dilerler.

{ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ } “Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için.” Ve sizi küfürden imana çıkardı.

{ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا } “Allah mü’minlere karşı çok merhametlidir.” Şefkatlidir.

٤٤ تَحِيَّתُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا

44- “Kendisine kavuşacakları gün, (Allah’ın) onlara esenlik dileği ‘selam’dır. Allah, onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır.”

{ تَحِيَّתُهُمْ } “(Allah’ın) onlara esenlik dileği.” Mü’minlerin selamlaşmaları.

{ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ } “Kendisine kavuşacakları gün.” Allah Teâlâ ile karşılaşılabilecekleri gün.

{ سَلَامٌ } “Selamdır.” Allah’tan selamdır. Cennet kapıları açıldığı esnada ise melekler onlara selam verir.

{ وَاعْدُ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا } “Allah, onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır.” Cennette güzel bir sevap.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

45- “Ey Peygamber! Şüphesiz biz seni bir şâhid, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } “Ey Peygamber.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا } “Şüphesiz biz seni bir şahit, gönderdik.” Ümmetine tebliğ etmekle.

{ وَمُبَشِّرًا } “Bir müjdeci.” Allah’a iman edenleri cennetle müjdelemen.

{ وَنَذِيرًا } “Ve bir uyarıcı olarak.” O’nu inkâr edenleri cehennem ateşinden.

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾

46- “Yine izniyle Allah’a çağırان bir davetçi ve ışıık saçان bir kandil olarak (gönderdik).”

{ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ } “Allah’a çağırان bir davetçi olarak (gönderdik)” Allah Teâlâ’nın dinine ve taatine.

{ بِإِذْنِهِ } “Yine izniyle.” Emriyle.

{ وَسِرَاجًا مُنِيرًا } “Ve ışıık saçان bir kandil.” Sana uyanlara aydınlatıcı. Allah Teâlâ’nın “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir” buyruğu nazil olunca mü’minler “Ne mutlu sana, kutlu olsun sana, ey Allah’ın Resûlü!

Allah seni bağışlayacaktır. Peki ya Allah katında bize ne var?" diye sorunca, Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

47- "Mü'minlere, Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf bulunduğunu müjdele!"

{ وَبَشِّرِ } "Müjdele." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا } "Mü'minlere, Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf bulunduğunu." Cennette azametli bir sevap.

وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذْيَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

48- "Sen kâfirlere ve münafıklara itaat etme ve onların eziyetlerine aldırma! Allah'a güvenip dayan. Çünkü vekil olarak Allah yeter."

Ardından sûrenin başına dönerek şöyle buyurdu:

{ وَلَا تُطِيعِ } "Sen itaat etme." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْكَافِرِينَ } "Kâfirlere." Mekke ehlinde olan kâfirlere, Ebû Süfyan ve ashabına.

{ وَالْمُنَافِقِينَ } "Ve münafıklara." Medine ehlinde olan münafıklara, Abdullah ibn Übeyy ve ashabına.

{ وَدَعْ أَذْيَهُمْ } "Ve onların eziyetlerine aldırma." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları öldürme.

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ } "Allah'a güvenip dayan." Allah'a güven.

{ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا } "Çünkü vekil olarak Allah yeter." Sana vadettiği nusret konusunda kefil olarak. Âyetin, koruyucu olarak Allah yeter anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعَّغُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

49- “Ey iman edenler! Mü’min kadınlarla evlendiğiniz sonra onlara dokunmadan boşadığınız zaman, sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur. Bu takdirde onları malca yararlandırıp, kendilerini güzellikle serbest bırakın.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ } “Ey iman edenler! Evlendiğiniz zaman.” Yani evlendiğinizde.

{ الْمُؤْمِنَاتِ } “Mü’min kadınlarla.” Mehirlerini tayin etmemişseniz.

{ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ } “Sonra onlara dokunmadan boşadığınız.” Onlarla cinsel münasebet kurmadan önce.

{ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا } “Sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur.” Aylarla veya ay başı görme ile.

{ فَمَعَّغُوهُنَّ } “Bu takdirde onları malca yararlandırıp.” Talak mut’ası olarak zırh, baş örtüsü ve yorgan gibi en basit şeylerle faydalandırın.

{ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا } “Kendilerini güzellikle serbest bırakın.” Eziyet etmeksizin güzel bir şekilde boşayınız.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

50- “Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah’ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları, bir de mü’min bir kadın kendini Peygamber’e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü’minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık). Şüphe yok ki, biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan câriyeleri hakkında onlara (mü’minlere) neyi gerekli kıldığımızı biliyoruz. Bunlar sana bir zorluk olmaması içindir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ } “Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: ...verdiğin eşlerini.” Verdiğin.

{ أَجُورَهُنَّ } “Mehirlerini.” Mehirlerini.

{ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ } “Elinin altında bulunan câriyelerini.” Mariye-i Kiptiyye’yi.

{ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ } “Allah’ın sana ganimet olarak verdiği.” Allah Teâlâ’nın fetih olarak sana verdiği şeylerden.

{ وَبَنَاتِ عَمِّكَ } “Amcanın kızlarından.” Amca kızlarıyla evlenmen sana helaldir.

{ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ } “Halanın kızlarından.” Abdülmuttalib oğullarının kızlarından.

{ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ } “Dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından.” Abdümenaf ibn Zühre oğullarının kızlarından.

{ الَّتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ } “Seninle birlikte hicret etmiş olanları.” Mekke’den Medine’ye.

{ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً } “Bir de mü’min bir kadın.” Allah Teâlâ’yı tevhide tasdik eden ki, bu kadın Ümm-ü Şerik bint Cabir-ü'l-Amirî’dir.

{ لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَنْتَحِلَهَا } “Kendini Peygamber’e hibe ederse.”³ Meh-rini.

{ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَنْتَحِلَهَا } “Peygamber de kendisiyle evlenmek iste-diği takdirde onu.” Mehirsiz olarak Peygamber onunla evlenmeyi murad ediyorsa.

{ خَالِصَةً لَّكَ } “Sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık)” Bu, se-nin özelliğindir ve senin için bir ruhsattır.

{ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ } “Diğer mü’minlere değil, Şüphe yok ki, biz, onlara (mü’minlere) neyi gerekli kıldığımızı biliyo-ruz.” Biz onlara bunu helal kılmadık. Mü’minlere vacip kıldık.

{ فِي أَزْوَاجِهِمْ } “Eşleri hakkında.” Dört tane eşi, mehir ve nikah ile.

{ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ } “Ve ellerinin altında bulunan câriyeleri.” Sayı-sız bir şekilde.

{ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ } “Bunlar sana bir zorluk olmaması içindir.” Allah Teâlâ’nın sana helal kıldığı kadınlarla evlenmen konusunda günah ve sıkıntı.

{ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا } “Allah çok bağışlayan.” Senden gerçekleşen şey-lere.

{ رَحِيمًا } “Çok merhametli olandır.” Sana bahsetmiş olduğu ruh-satlara.⁴

³ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “li’n-nebiyyi” sözcüğünü anlam bü-tünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

⁴ a) { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَعْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ... } “Ey Peygamber! Biz sana şun-ları helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini...” buyruğunda geçen (أُجُورَهُنَّ) ilahî kelâmı mehirleri anlamına gelmektedir.

b) { وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ } “Allah’ın sana ganimet olarak verdiği elinin al-tında bulunan câriyelerini” buyruğu ise şu anlama gelmektedir: Allah Teâlâ’nın, düşmanlarından sana ganimet olarak verdiği senin sahip olduğun cariyele-ri de sana helal kıldık.

c) { وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ } “Amca-nın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızların-

تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُتَوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ
عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَ
وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلَّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ
عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾

dan seninle birlikte hicret etmiş olanları”, Müslüman olup da seninle birlikte Medine’ye hicret etmeyen hanımlar sana helal değildir, demektir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Ebû Sâlih kanalıyla Ümm-ü Hani’den rivayetine göre, o şöyle demiştir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bana tâlip oldu. Ancak ben ona özür beyan ettim, o da benim özrümü kabul etti. Daha sonra Allah Teâlâ (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ) ‘Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: Mehirlerini verdiği eşlerini, Allah’ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları.’ âyetini indirdi. Ümm-ü Hani dedi ki: ‘Ben ona helal olmuyordum; çünkü ben hicret etmedim. Ben Tulaka’dan idim.’”

Tulaka; Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Mekke’nin fethinin ardından kendilerine esir muamelesi yapmayıp hür ve serbest olduklarını anlatmak üzere “Gidiniz, siz tulakasınız”, yani hür ve serbestsiniz deyip serbest bıraktığı kimselerdir.

d) (وَأَمْرًا مُّؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) “Bir de mü’min bir kadın kendini Peygamber’e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü’minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık).” Yani kendisini mehir almaksızın Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e sunan mü’mine hanımı da sana helal kıldık demektir. Nitekim Taberî, İbn Ebî Nuceyh kanalıyla Mücahid’den şöyle rivayet etmektedir: Mehirsiz demektir. Mehir almaksızın bağışlama türüyle evlenme mü’minler için değil de sadece Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e özgüdür.

e) (قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ) “Şüphesiz ki biz, eşleri ve onların altında bulunan câriyeleri hakkında mü’minlere neyi gerekli kıldığımızı biliyoruz.” Mü’minlere bir eş nikâhlamak istediklerinde sana farz kılmadığımız onlara farz kıldığımız şartları biliyoruz. Bu şartlar sana değil de onlara farzdır. Âyetin bu bölümü, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için söz konusu olmayan, ancak sahabe ve mü’minlere farz olan evlilik ile ilgili bazı şeylerin varlığını anlatmaktadır. Örneğin; mehirsiz nikâhın geçerli olmayışı ve dört hanımdan daha fazlasını aynı anda bir nikâh altında bulundurma haramlığı.

51- “Onlardan (Eşlerinden) dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin. Sırasını geri bıraktığın kadınlardan dilediğini yanına almanda da sana bir günah yoktur. Onların gözleri aydın olup üzülmemelerine ve kendilerine verdiği ile hepsinin hoşnut olmalarına en uygun olan budur. Allah sizin kalplerinizde olanı bilir. Allah her şeyi bilen, yumuşak davranandır.”

{ تُرْجِي } “Geri bırakır.” Terk edersin.

{ مِّنْ نِّسَاءٍ مِّنْهُنَّ } “Onlardan (Eşlerinden) dilediğini.” Amcalarının ve teyzelerinin kızlarından ve onlarla evlenmezsin.

{ وَتُتَوَّى إِلَيْكَ } “Yanına alabilirsin.” Kendi yanına alırsın.

{ مِّنْ نِّسَاءٍ } “Dilediğini.” Kendisiyle evlendiğin.

{ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ } “Dilediğini yanına almanda da.” Evlenmeyi seçtiğin.

{ مِّمَّنْ عَزَلْتَ } “Sırasını geri bıraktığın kadınlardan.” Terk etmiş olduklarından.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ } “Sana bir günah yoktur.” Sana herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Âyette başka bir yön de bulunmaktadır: “Geri bırakır”, beklettirir. “Eşlerinden dilediğini”, hanımlarından ve onlara gelmezsin, “Yanına alabilirsin”, kendi yanına alırsın. “Dilediğini”, ve kendisine gelirsın. “Dilediğini”, kendilerine varmayı istediğin. “Sırasını geri bıraktığın kadınlardan”, kendilerine varmaktan uzaklaştığın. “Sana bir günah yoktur”, sana herhangi bir günah bulunmamaktadır.

{ ذَلِكَ } “Budur.” Genişlik sağlama ve ruhsat.

{ أَذْنَىٰ } “En uygun olan.” En yaraşır olanı.

{ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ } “Onların gözleri aydın olup.” Kendilerinin hoşnut olmalarına. Şâyet bu genişletmenin Allah tarafından olduğunu bilirlerse.

{ وَلَا يَحْزَنَ } “Üzülmemelerine.” Boşanma korkusuyla.

{ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ } “Ve kendilerine verdiğin ile hoşnut olmalarına.” Onlara bahsetmiş olduğun bedeninin kısmetinden.

{ كُلُّهُنَّ } “Hepsinin.” Cümlede bir takdim tehir bulunmaktadır.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ } “Allah sizin kalplerinizde olanı bilir.” Hoşnutluğu ve kızgınlığı.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا } “Allah her şeyi bilen.” Sizin ve o hanımların maslahatlarını.

{ حَلِيمًا } “Yumuşak davranandır.” Size açıklamış olduğu şeylerde ve sizin kusurlarınızı affeder.⁵

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

52- “Bundan sonra senin için, cariyelerin dışında, güzellikleri hoşuna gitse de başka kadınlarla evlenmen veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman helâl olmaz. Allah her şeyi görüp gözetendir.”

{ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ } “Senin için, başka kadınlarla evlenmen helâl olmaz.” Hanımlarla evlenme.

{ مِنْ بَعْدُ } “Bundan sonra.” Bu sıfattan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dokuz hanımından sonra. Bu âyet nazil olduğu zaman Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dokuz tane hanımı vardı: Aîşe bint Ebûbekir, Hafsa bint Ömer ibn Hattab, Zeyneb

⁵ İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ) buyruğunda geçen (تُرْجِي) sözcüğü geri bırakırsın anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 7. Bâb.

İbn Cerir et-Taberî, (تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ) “Bunlardan istediğini bırakırsın” âyeti hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Kadınlardan dilediğini geri bırakırsın.” Tefsîr-ü't-Taberî, c. 23, s. 24.

bint Cahş el-Esedî, Ümm-ü Seleme bint Ebû Ümeyye el-Mahzumî, Ümm-ü Habibe bint Ebû Süfyan ibn Harb, Safiyye bint Huyay ibn Ahtab, Meymune bint Haris el-Hilalî, Sevde bint Zema ibn Esved ve Cüveyriye bint Haris el-Mustalikiyye.

{ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ } “Veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman.” Sana açıkladığım amca kızlarından ve teyze kızlarından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman”, amca kızlarından senin yanında bulunan hanımlardan eşler.

Diyor ki: Senin onlardan birisinin talakını verip başkasıyla evlenmen sana helal olmaz.

{ وَلَوْ أَغْنَبَكَ حُسْنُهُنَّ } “Güzellikleri hoşuna gitse de.” Kadının güzelliği hoşuna gitse de senin onunla evlenme hakkın bulunmamaktadır.

{ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ } “Cariyelerin dışında.” Mariye-i Kiptiyye hariç.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeyi.” Amellerinizden.

{ رَقِيبًا } “Görüp gözetendir.” Hafız’dır.⁶

⁶ a) İmam Tirmizî, Şehr ibn Havşeb’den rivayetine göre, o şöyle demiştir: İbn Abbâs şöyle dedi: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman edip hicret eden kadınlardan başka diğer kadınlarla evlenmesi yasaklanmıştı. Bunun üzerine لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدِ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ‘Bundan sonra senin için, cariyelerin dışında, güzellikleri hoşuna gitse de, başka kadınlarla evlenmen veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman helâl olmaz. Allah her şeyi görüp gözetendir.’ (33/ el-Ahzâb/52) buyruğu nazil oldu. Allah, iman etmiş cariyelerini ve kendini Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e hibe eden kadını helal kılmıştır. İslam’dan başka her dinden kadını da haram kılmıştır. Allah Teâlâ daha sonra şöyle buyurdu: (...وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ) ‘... Her kim Allah’a inanmayı reddederse tüm yaptıkları boşa gider ahirette de zarara uğrayanlardan olacaktır.’ (5/ el-Maide/5)” İbn Abbâs şu âyeti okudu: رَبَِّا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَنَبَاتٍ عَمَّكَ وَنَبَاتٍ خَالِكَ وَنَبَاتٍ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَنْتِكَحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُهُمْ لَكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا) “Ey Peygamber! Biz sana şunları

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا

helal kıldık: Mehirlirini verdiği eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları, bir de mü'min bir kadın kendini Peygamber'e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık)." (33/el-Ahzâb/50) Bunun dışındaki kadınları haram kılmıştı.

Ebü İsa Tirmizî der ki: "Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Abdulhamid ibn Behram'ın rivayetiyle bilmekteyiz."

Tirmizî der ki: "Ahmed ibn Hasan'dan işittim şöyle diyordu: 'Ahmed ibn Hanbel'in şöyle dediğini anlatırdı: Abdulhamid ibn Behram'ın, Şehr ibn Havşeb'den rivayeti zararsızdır.'" *Sünen-i Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Süresi.

Bu rivayetin senedinde Abd ibn Humeyd ibn Nasr el-Keşşî, Ruh ibn Ubade, Abdülhamid ibn Behram el-Fezarî ve Şehr ibn Havşeb bulunmaktadır. Ravilerin bütününün tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk. Abdülhamid ibn Behram el-Fezarî ve Şehr ibn Havşeb sâdukturlar; ancak Şehr çokça mürsel hadis rivayet etmiş ve yanlışları da bulunmaktadır. Tirmizî'nin de belirttiği gibi hadis bu durumda hasen hadis olmaktadır.

Bu haberi İmam Ahmed, Abdülhamid ibn Behram kanalıyla bu isnatla tahric etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 318.

b) "İslam'dan başka her dinden kadını haram kalmıştır" sözünü İbn Abbâs temellendirirken bu sûredeki bu âyetleri değil de Maide Süresi'nin beşinci âyetinin (*... Her kim Allah'a inanmayı reddederse tüm yaptıkları boşa gider ahirette de zarara uğrayanlardan olacaktır.* ' bölümünü okuyarak temellendirmiştir. Kur'an'a bütüncül bakmanın ve Kur'an'ı Kur'an ile tefsirinin güzel bir örneğini göstermektedir.

c) Allah Teâlâ'nın 50. âyette zikrettiklerinden sonra anlamına gelmektedir. İbn Abbâs bu buyruğun açıklaması bağlamında şu sözleri geçmişti: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman edip hicret eden kadınlardan başka diğer kadınlarla evlenmesi yasaklanmıştı." İbn Abbâs, ardından 50. âyeti (خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) olan bölümüne kadar tilavet etmiş, dah sonra da şöyle demiştir: "Bunun dışındaki kadınları haram kılmıştı."

فَسَلُّوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

53- “Ey iman edenler! Peygamberin evlerine vaktine bakmaksızın ve sizin için yemeğe izin verilmedikçe girmeyin! Ancak davet olunduğunuz vakit girin! Yemeği yediğinizde de söze dalmadan hemen dağılın! Çünkü bu durum peygamberi rahatsız ediyor; ama O, bunu size söylemekten çekiniyor. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. (Peygamber’in eşlerinden) bir şey isteyeceğiniz zaman, onu perde arkasından isteyin! Böyle yapmanız hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin, Allah’ın elçisini üzme ve kendisinden sonra eşleriyle ebediyen evlenmek hakkınız yoktur. Çünkü bu Allah katında çok büyük bir günahıdır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ } “Ey iman edenler! Peygamberin evlerine girmeyin.” Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in evlerine sabah akşam girip orada yemek gelinceye kadar oturup bekleyen, yemek yedikten sonra da Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımlarıyla sohbet eden bir topluluk hakkında nazil oldu. Peygamber bundan dolayı üzüntüye kapıldı. Onlara evinden çıkmalarını emretmekten ve yanına girmekten nehyetmekten çekindi. Ancak Allah Teâlâ onlara bu davranışı nehyederek şöyle buyurdu “Ey iman edenler! Peygamberin evlerine girmeyin.” Yemek vaktini ve yemeğin hazırlanmasını beklemeksizin Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in izni bulunmaksızın evine girmeyiniz.

{ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ } “Ve sizin için izin verilmedikçe.” Girmeye izin verilmedikçe.

{ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاطِرِينَ } “Yemeğe... vaktine bakmaksızın.” Yemeğin pişmesine ve yemeğin vaktine bakmaksızın.

{ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ } “Ancak davet olunduğunuz vakit girin! Yemeği yediğinizde de.” Yediğinizde.

{ فَانْتَشِرُوا } “Hemen dağılın.” Çıkınız.

{ وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ } “Söze dalmadan.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımlarıyla söze dalıp oturmayınız.

{ إِنَّ ذَٰلِكُمْ } “Çünkü bu durum.” Giriş, oturuş ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hanımlarıyla konuşmak.

{ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ } “Peygamber’i rahatsız ediyor.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ فَيَسْتَحْي مِنْكُمْ } “Ama O, bunu size söylemekten çekiniyor.” Size çıkmanızı emretmekten ve girmenizi engellemekten.

{ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْي مِنْ الْحَقِّ } “Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez.” Size çıkmanızı emretmekten ve girmenizi engellemekten.

{ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ } “Peygamber’in eşlerinden isteyeceğiniz zaman.” Onlarla yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in eşleriyle konuştuğunuzda.

{ مَتَاعًا } “Bir şey.” Sizin için gerekli olan bir konuyu.

{ فَسْتَلُوهُنَّ } “İsteyin.” Onlarla konuşunuz.

{ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ } “Onu perde arkasından.” Örtü arkasından.

{ ذَٰلِكُمْ } “Böyle yapmanız.” Zikredilen şekilde davranmanız.

{ أَطَهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ } “Hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir.” Kuşkudan.

{ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ } “Sizin Allah’ın elçisini üzmemek yoktur.” O’nun yanına izinsiz bir şekilde varmak ve O’nun eşleriyle konuşmak.

{ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا } “Ve evlenmek hakkınız.” Evlenmeniz.

{ أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ } “Kendisinden sonra eşleriyle.” Vefatından sonra.

{ اَبَدًا } “Ebediyen.” Bu âyet-i kerime Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in vefatından sonra Aîşe ile evlenmeyi düşünen Talha ibn Ubeydullah hakkında nazil olmuştur .

{ اِنَّ ذٰلِكُمْ } “Çünkü bu.” O’nun vefatının ardından hanımlarıyla evlenme temenniniz ve dile getirmiş olduğunuz şey.

{ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا } “Allah katında çok büyük bir günahdır.” Allah Teâlâ’nın huzurunda cezalandırılma noktasında büyük bir günahdır.

٥٤ اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا اَوْ تُخْفُوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا

54- “Siz bir şeyi açığa vursanız da veya gizleseniz de şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilmektedir.”

{ اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا } “Siz bir şeyi açığa vursanız da.” Bundan bir şeyi açığa vursanız da.

{ اَوْ تُخْفُوْهُ } “Veya gizleseniz de.” Onu gizleseniz de.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ } “Şüphe yok ki, Allah, her şeyi.” Gizlemeyi de açığa vurmaya da.

{ عَلِيْمًا } “Bilmektedir.” Onunla sizi muaheze eder.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِمْ فِيْ اَبَائِهِمْ وَلَا اَبْنَاؤُهُمْ وَلَا اِخْوَانِهِمْ وَلَا اَبْنَاءُ اِخْوَانِهِمْ وَلَا اَبْنَاءُ اَخَوَاتِهِمْ وَلَا نِسَائِهِمْ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا

55- “Onların üzerine (Peygamber eşlerine); babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları ve sahip oldukları köleleri hakkında bir günah yoktur. (Bununla birlikte ey Peygamber eşleri!) Allah’tan korkun. Çünkü Allah her şeye şahittir.”

{ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِمْ } “Onların üzerine (Peygamber eşlerine); bir günah yoktur.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımlarına ve mü’minlerin hanımlarına.

{ فِي آبَائِهِمْ } “Babaları, hakkında.” Onlara ve babalarının kendileriyle konuşmalarında.

{ وَلَا أَبْنَاءَ لَهُمْ وَلَا إِخْوَانَهُمْ وَلَا أَسْرَاءَ لَهُمْ } “Oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları.” Her iki taraftan birisi için.

{ وَلَا نِسَاءَ لَهُمْ } “Kendi kadınları.” Kendi dinlerinin hanımlarına. Bir Müslüman’ın bir Yahudi kadın veya Hristiyan ya da Mecusî kadının yanında soyunması caiz değildir.

{ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ } “Ve sahip oldukları köleleri.” Köle için değil cariyeleri.

{ وَأَتَقَيْنَ اللَّهَ } “(Bununla birlikte ey Peygamber eşleri!) Allah’tan korkun.” Bunların o kadınların yanına girmelerinde ve siz kadınların o erkeklerle konuşmalarında.

{ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا } “Çünkü Allah her şeye şâhiddir.” Amellerinize.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

56- “Hiç kuşkusuz, Allah ve melekleri Peygamber’e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve içtenlikle selam edin.”

{ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ } “Hiç kuşkusuz, Allah ve melekleri Peygamber’e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin.” Dua ile.

{ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا } “Ve içtenlikle selam edin.” Emrine teslim olunuz.⁷

⁷ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(يُصَلُّونَ) sözcüğü ‘Yüberrikune/bereketlenmesi için dua etmekte’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Ahzâb Sûresi, 10. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ) “Peygamber’e salât ederler.” ilahî kelâmı hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmek-

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾

57- “Allah’a ve Peygamberi’ne eza edenlere Allah, hem dünyada ve hem de ahirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Peygamberi’ne eza edenlere.” O ikisine iftira etmekle. Bu âyet-i kerime Yahudiler ve Hristiyanlar hakkında nazil olmuştur.

{ لَعَنَهُمُ اللَّهُ } “Allah, lânet etmiş.” Allah Teâlâ onlara azap etmiştir.

{ فِي الدُّنْيَا } “Hem dünyada.” Öldürülme ve sürülme ile.

{ وَالْآخِرَةِ } “Ve hem de ahirette.” Cehennem ateşinde kalmak ile.

{ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا } “Ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.” Kendisiyle alçalacakları.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

58- “Mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir!”

{ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’min erkeklere eziyet edenler.” Yani Safvan’a.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Ve mü’min kadınlara.” Yani Aişe’ye iftira edenler.

tedir: “Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bereket için duada bulunurlar.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 22, s. 43.

c) Ebü’l-Aliye ise şöyle der: “Allah Teâlâ’nın salâtı, O’nu melekler katında övmesidir. Meleklerin salâtı ise dua edişleridir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 10. Bâb.

{بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا} “Yapmadıkları bir şeyden dolayı.” Yani onlardan böyle bir şey gerçekleşmemiştir.

{فَقَدْ احْتَمَلُوا} “Şüphesiz yüklenmişlerdir.” Bir iftira ve yalan diyenler.

{بُهْتَانًا وَرَائِمًا} “Bir iftira ve bir günah.” Yalan.

{مُيِّنًا} “Apaçık” Apaçık. Bu âyet-i kerimenin, Medine’nin zinakârları hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Onlar bununla mü’min erkeklere ve mü’min hanımlara eziyet ediyorlardı. Allah Teâlâ da onlara bunu yasakladı. Onlar da bu yasaktan ötürü önceki davranışlarını bıraktılar.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ
مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَّحِيمًا ٥٩

59- “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle de dış örtülerini (cilbablarını) üstlerine alsınlar. Onların tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ} “Ey Peygamber! Hanımlarına, söyle de.” Sen kendi hanımlarına.

{وَبَنَاتِكَ} “Kızlarına.” Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kızlarına.

{وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ} “Ve mü’minlerin kadınlarına üstlerine alsınlar.” Boğazlarına ve yenlerine/yakalarına/gerdanlıklarına sarkıtsınlar.

{جَلَابِيبِهِنَّ} “Dış örtülerini (cilbablarını)” Cilbablarından. Bunlar baş örtüleri ve rida.

{ ذٰلِكَ } “Budur.” Cilbab emrinden zikredilen şey.

{ اَدْنٰى } “En uygun olan.” En yaraşır olan.

{ اَنْ يُعْرَفْنَ } “Onların tanınip da.” Hürler için.

{ فَلَا يُؤْذَيْنَ } “Eziyet edilmemeleri için.” Zinakârların kendilerine eziyet etmemeleri için.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا } “Allah çok bağışlayan.” Onlardan gerçekleşen şeyleri.

{ رَحِيْمًا } “Çok merhametli olandır.” Onlardan gerçekleşecek olan şeylere.

لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾

60- “Andolsun ki, eğer münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medine’de yalan haber yayanlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse, mutlaka seni onlara musallat ederiz. O zaman da onlar orada seninle az bir zamandan fazla komşu kalamazlar.”

{ لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ } “Andolsun ki, eğer münafıklar bu yaptıklarından vazgeçmezlerse.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı, kötülükten ve ihanet etmekten.

{ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ } “Ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar.” Zina şehveti bulunanlar ki, bunlar zinakârlardır.

{ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ } “Ve Medine’de yalan haber yayanlar.” Medine’de mü’minlerin kusurlarını araştıranlar, bunlar ise müellefe-i kulub olanlardır.

{ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ } “Mutlaka seni onlara musallat ederiz.” Hiç kuşkusuz seni onlara musallat ederiz.

{ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا} “O zaman da onlar orada seninle komşu kalamazlar.” Medine’de seninle birlikte oturamazlar.

{إِلَّا قَلِيلًا} “Az bir zamandan fazla.” Azıcık.⁸

٦١ مَلْعُونِينَ أَيْنَ مَا تُقْفَوْنَ أَخَذُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا

61- “Lânetlenmiş olarak nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve mutlaka öldürülürler.”

⁸ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(لَنْعُرَيْتَكَ بِهِمْ) sözcüğü, seni onlara musallat ederiz anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, Ahzâb Sûresi, 10. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (لَنْعُرَيْتَكَ بِهِمْ) ilahî kelâmı hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Seni onlara musallat ederiz.” Tefsîr-ü't-Taberî, c. 22, s. 48.

c) “(لَنْعُرَيْتَكَ بِهِمْ) Andolsun ki, eğer münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medine’de yalan haber yayanlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse.” Bu özellikler, bir grubun nitelikleridir ki, bunlar münafıklardır. İlk olarak genel niteliklerini belirtti ki, bu, nifak alametidir. Daha sonra onların bir bölümüne değindi. Bunlar da münafıklık hastalığına ilaveten kalp hastalığıdır. Burada söz konusu olan kalp hastalığı şehvet arzusudur. Nitekim bu görüşü İbn Cerir, Mücahid, İkrime, Ebû Sâlih ve İbn Zeyd’den rivayet etmiştir. Tefsîr-ü't-Taberî, c. 22, s. 47.

Bu yoruma bu âyetten önceki şu buyruk delalet etmektedir: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا) “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle de dış örtülerini (cibbâblarını) üstlerine alsınlar. Onların tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.” (33/el-Ahzâb/59) Bu âyette söz konusu edilen eziyet, münafıklar tarafından mü’min hanımların hürmetlerinin çiğnenmeye çalışılmasıdır.

d) “(وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ) Medine’de yalan haber yayanlar.” Bunlar ise münafıkların diğer bir gruplarıdır. Bu grubun özellikleri; İslam düşmanlarının haberlerini yayıp ki, bunlar doğru olmayan haberlerdir, Medine’de bir sarsıntıya neden olmaktadır.

Âyetin bu şekilde tefsirine göre âyette şu edebi sanat bulunmaktadır. “Zikr-ü'l-hass bade'l-amm/geneli zikrettikten sonra özeli zikretmektir.” Bu edebi sanatla, son iki grubun (kalbi hastalığa tutulan ve Medine’de yalan haber yayan) yaptıkları eylemin çok çirkin olduğuna ve dehşetengiz olduğuna dikkat çekilmektedir.

{ مَلْعُونِينَ } “Lânetlenmiş olarak.” Öldürülmüş olarak.

{ أَيْنَ مَا تُغَمَّوْا أَخَذُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا } “Nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve mutlaka öldürülürler.” Var olurlarsa.

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

62- “Allah’ın bundan önce geçenler hakkındaki kanunu budur. Sen Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın!”

{ سُنَّةَ اللَّهِ } “Allah’ın kanunu budur.” İşte Allah Teâlâ’nın dünyadaki azabı bu şekildedir.

{ فِي الَّذِينَ خَلَوْا } “Geçenler hakkındaki.” Geçmiş olanlar.

{ مِنْ قَبْلُ } “Bundan önce.” Onlardan önceki münafıklar hakkında. Peygamberlere ve mü’minlere karşı büyüklenince Allah Teâlâ peygamberlerine onları öldürmelerini emretti.

{ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ } “Sen Allah’ın kanununda asla bulamazsın.” Allah’ın azabında.

{ تَبْدِيلًا } “Bir değişiklik.” Değişiklik. Bu âyet-i kerime onlar hakkında nazil olunca onlar bundan vazgeçip caydılar.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

63- “İnsanlar sana kıyâmetin vaktini soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de kıyâmetin vakti yakındır!’”

{ يَسْأَلُكَ النَّاسُ } “İnsanlar sana soruyorlar.” Mekke ehli.

{ عَنِ السَّاعَةِ } “Kıyâmetin vaktini.” Kıyâmet saatinin kopuş vaktini.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّمَا عِلْمُهَا } “Onun bilgisi.” Onun gerçekleşmesinin bilgisi.

{عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ} “Allah katındadır. Ne bilirsin.” Bilmezsin.

{لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا} “Belki de kıyâmetin vakti yakındır.” Çok sü-ratlidir, anidir.

٦٤ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا

64- “Şu bir gerçek ki, Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır.”

{إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ} “Şu bir gerçek ki, Allah lanet etmiş.” Azap etmiştir.

{الْكَافِرِينَ} “Kâfirlere.” Mekke kâfirlerine Bedir Savaşı’nda.

{وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا} “Ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır.” Yakıtı bulunan bir ateş.

٦٥ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا

65- “Onlar orada ebedî olarak kalırlar, ne koruyucu bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler!”

{خَالِدِينَ فِيهَا} “Onlar orada kahrılar.” Cehennem ateşinde.

{أَبَدًا} “Ebedî olarak.” Orada ölmezler ve cehennem ateşinden çıkmazlar .

{لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا} “Ne koruyucu bir dost, bulabilirler.” Kendilerini Allah’ın azabından koruyacak.

{وَلَا نَصِيرًا} “Ne de bir yardımcı.” Allah’ın azabını kendilerinden engelleyecek.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ٦٦

66- “O gün yüzleri ateşin içinde çevrilirken, ‘Eyyah bize! Keşke Allah’a itaat etseydik, Peygamber’e itaat etseydik!’ derler.”

{ يَوْمَ تُقْلَبُ } “O gün çevrilirken.” Çekilirken.

{ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ } “Yüzleri ateşin içinde derler.” Yani öncüler ve ayak takımları.

{ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ } “Eyvah bize! Keşke Allah’a itaat etseydik.” İman ederek.

{ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ } “Peygamber’e itaat etseydik.” Resûl’e icabet etmekle.

﴿٦٧﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا

67- “Yine derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Biz liderlerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar.’”

{ وَقَالُوا } “Yine derler ki.” Yani sefiller (alt tabaka).

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا } “Biz liderlerimize uyduk da.” Liderlerimize.

{ وَكُبَرَاءَنَا } “Ve büyüklerimize.” Eşrafımıza ve büyüklerimize.

{ فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا } “Onlar bizi yoldan saptırdılar.” Bizi dinden engelleyip çevirdiler.

﴿٦٨﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَهُمْ لَعْنَا كَبِيرَا

68- “Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve onları büyük bir lânete uğrat!”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Derler ki, “Ey Rabbimiz!”

{ آتِهِمْ } “Onlara ver.” Onlara, yani liderlerimize ver.

{ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ } “Azabın iki katını.” Bize verdiği azabın.

{ وَالْعَنَهُمْ لَعْنَا كَبِيرَا } “Ve onları büyük bir lânete uğrat.” Onlara büyük bir azapla azap et.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ أَذُوا مُوسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾

69- “Ey iman edenler! Siz, Musa’ya eziyet edenler gibi olmayın! Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. Çünkü o, Allah katında itibarlı bir kişiydi!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا } “Ey iman edenler! Siz, olmayın.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e eziyet etme konusunda.

{ كَالَّذِينَ أَذُوا مُوسَىٰ } “Musa’ya eziyet edenler gibi.” Dediler ki, bu şahsın adı Ader’dır.

{ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا } “Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. Çünkü o, Allah katında itibarlı bir kişiydi.” Kadr ve konum sahibiydi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

70- “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ } “Ey iman edenler! Allah’tan korkun.” Size emrettiği şeylerde Allah Teâlâ’ya itaat ediniz.

{ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا } “Ve doğru söz söyleyin.” Adaletli söz söyleyiniz. Allah Teâlâ’dan başka ilah yoktur sözünü.

يُضِلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

71- “Ki Allah da sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın! Kim Allah’a ve Resûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”

{ يُضِلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ } “Ki Allah da sizin işlerinizi düzeltsin.” Tevhidle amellerinizi kabul etsin.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ } “Ve günahlarınızı bağışlasın.” Tevhidle.

{ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ } “Kim Allah’a itaat ederse,” Kendisine emrettiği şeylerde.

{ وَرَسُولَهُ } “Ve Resûlüne.” Kendisine emrettiği şeylerde.

{ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا } “Büyük bir kurtuluşa ermiş olur.” Muhakkak cenneti elde etmiş, cehennem ateşinden kurtulmuş olmakla tam bir kurtuluşa ulaşmış olur.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

72- “Biz o emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk; onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar ve ondan korktular da onu insan yükledi. Doğrusu o çok zâlim ve çok câhildir.”

{ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ } “Biz o emâneti sunduk.” Taat ve kulluk.

{ عَلَى السَّمَوَاتِ } “Göklere.” Gökler ehline.

{ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ } “Yere ve dağlara.” İhtiyar ve tahsis vechi üzere.

{ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا } “Onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar.” Sevapla ve cezalandırılma ile.

{ وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا } “Ve ondan korktular da.” Onu yüklenmekten korkuya düştüler.

{ وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ } “Onu insan yükledi.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm). Sevabı ve cezalandırılmayı.

{ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا } “Doğrusu o çok zâlim.” Yüklenmekle. Âyetin, ağaçtan yemekle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ جَهُولًا } “Ve çok câhildir.” Cezalandırılması konusunda.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

73- “Çünkü Allah, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek; mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

Mü’minleri fazla müjdeleyen âyeti kerime nazil olduğunda Münafıklar: “Ey Allah’ın Resûlü! Bizim durumumuz için ne vardır?” diye sorunca Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

{ لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ } “Çünkü Allah, münafık erkeklere azap edecek.” Ve denilmiştir ki: Âdem (‘aleyhi’s-selâm) emaneti kabul etti. “Çünkü Allah, münafık erkeklere azap edecek.” Zira Allah Teâlâ böylece erkeklerden münafık olanlara azap etsin diye.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ } “Ve münafık kadınlara.” Kadınlardan.

{ وَالْمُشْرِكِينَ } “Müşrik erkeklere.” Erkeklerden.

{ وَالْمُشْرِكَاتِ } “Ve müşrik kadınlara.” Kadınlardan müşrik olanlara emaneti terk etmeleri nedeniyle. Zira onlar Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm) emaneti kabul ettiğinde onun sülbünde idiler.

{ وَيَتُوبَ اللَّهُ } “Tevbelerini kabul edecektir.” Ta ki, Allah Teâlâ tevbelerini kabul etsin diye.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’min erkeklerin.” Erkeklerden ihlaslı olanların.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Ve mü’min kadınların da.” Kadınlardan ihlaslı olanların. Onlardan emanet konusunda kusurlu davrananlar.

{ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا } “Allah çok bağışlayan.” Onlardan tevbe edenlere.

{ رَحِيمًا } “Çok merhametli olandır.” Mü’minlere.

سورة سَبَأٍ
34- SEBE' SÛRESİ

Kendisinde Sebe'nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekî'dir. Âyet sayısı 54, sözcük sayısı 883 ve harf sayısı ise 1.512'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾

1- “Hamd, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah’a aittir. Hamd, ahirette de O’na mahsustur. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Sebe' Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd, Allah’a aittir.” Şükür Allah Teâlâ’yadır. O, mahlukatına iyilikte bulundu onlar da O’na hamd ettiler.

{ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne var, hepsinin sahibi olan.” Mahlukat.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Yerde ne varsa.” Mahlukattan.

{ وَلَهُ الْحَمْدُ } “Hamd, O’na mahsustur.” Lütuf.

{ فِي الْآخِرَةِ } “Ahirette de.” Cennet ehline cennette.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } “O, tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kazasında kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretti.

{ الْحَبِيرُ } “Her şeyden haberdardır.” Mahlukatını ve onların amel-lerini bilendir.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ
وَمَا يَرْجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

2- “O, yerin içine gireni, oradan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. O, çok merhametli olan, çok bağışlayandır.”

{ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ } “O, içine gireni, bilir.” Giren şeyi.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yerin.” Yağmurlar, sular, ölümler ve hazineler.

{ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا } “Oradan çıkanı.” Ve yerden çıkan bitkileri, suları, hazineleri ve ölümleri bilir.

{ وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ } “Gökten ineni.” Yağmur, rızık ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ وَمَا يَرْجُ فِيهَا } “Ve oraya yükseleni.” Göğe yükselen melekleri ve kulların divanıyla hafaza meleklerini.

{ وَهُوَ الرَّحِيمُ } “O, çok merhametli olan.” Mü’minlere.

{ الْغَفُورُ } “Çok bağışlayandır.” Tövbe edene.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَضَعُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبُرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٣﴾

3- “İnkâr edenler, ‘Bize kıyâmet saati gelmez!’ dediler. De ki: ‘Hayır, öyle değil, gaybı bilen Rabbim hakkı için o, size mutlaka gelecektir. O’ndan (ilminden), göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile

gizli kalmaz. Çünkü bundan daha küçük, daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın!”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, dediler.” Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَا تَأْتِيَنَا السَّاعَةُ } “Bize kıyâmet saati gelmez.” Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ بَلَىٰ وَرَبِّي } “Hayır, öyle değil, Rabbim hakkı için.” Kendi kendisine yemin etti.

{ لَتَأْتِيَنَّكُمْ } “O, size mutlaka gelecektir.” Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } “Gaybı bilen.” Kullardan gaip olanı, O, bunu bilir.

{ لَا يَغْرُبُ عَنْهُ } “O’ndan (ilminden), gizli kalmaz.” Allah Teâlâ’dan gaip olmaz.

{ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ } “Zerre kadar bir şey bile.” Dişi bir karınca ağırlığınca. Bu karınca kırmızı küçük bir karıncadır.

{ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde.” Kulların amelin-den.

{ وَلَا أَضَعُرُ } “Çünkü daha küçük, hiçbir şey yoktur ki.” Daha hafif.

{ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ } “Bundan... daha büyük.” Bundan daha ağır.

{ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir kitapta bulunmasın.” Levh-i Mahfuz’da yazılmış olmasın, onlar için sayılmış olmasın.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ

كَرِيمٌ ﴿٤﴾

4- “Çünkü (Allah) iman edip iyi ameller işleyenlere mükâfat verecektir. Onlar için bir mağfiret ve bol rızık vardır.”

{لِيُجْزِيَ} “Çünkü (Allah) mükâfat verecektir.” Allah Teâlâ karşılık versin diye.

{الَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “İyi ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında hayır amellerde bulunanlara.

{أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} “Onlar için bir mağfîret vardır.” Dünyada işlemiş oldukları günahlarının bağışlanması.

{وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} “Ve bol rızık.” Cennette güzel bir sevap.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ

5- “Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için çalışanlara gelince; onlar için en kötüsünden can yakıcı bir azap vardır.”

{وَالَّذِينَ سَعَوْا} “Çalışanlara gelince.” Yalanlayanlara.

{فِي آيَاتِنَا} “Âyetlerimizi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i âyetlerimizle ve Kur’an hakkında.

{مُعَاجِزِينَ} “Hükümsüz bırakmak için.” Azabımızdan kurtulacak değildir.

{أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ} “Onlar için en kötüsünden can yakıcı bir azap vardır.” Acıtıcı bir azap.

وَيُرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

6- “Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu ve onun mutlak üstün, her türlü övgüye lâyık olan (Allah’ın) yoluna ilettiğini görürler.”

{وَيُرَى} “Görürler.” Ta ki görsünler diye.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “Kendilerine ilim verilmiş olanlar.” Kendilerine Tevrat ilmi verilmiş olan Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ } “Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu.” Yani Kur’an’ın.

{ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ } “Ve onun mutlak üstün... (Allah’ın) yoluna ilettiğini.” Ona iman etmeyenlerden intikam almakla aziz olanın Allah’ın dinine delalet etmekle.

{ الْحَمِيدِ } “Her türlü övgüye lâyık olan.” Kendisini birleyeni öven.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَذُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُبَيِّتُكُمْ إِذَا مَرَّقْتُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

7- “İnkâr edenler şöyle dediler: ‘Siz ölüp, bedeniniz paramparça olduğu zaman, size yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi size gösterelim mi?’”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler şöyle dediler.” Mekke kâfirleri Ebû Süfyan ve ashabı, ayak takımına şöyle dediler:

{ هَلْ نَذُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُبَيِّتُكُمْ } “Size haber veren kişiyi size gösterelim mi?” Size haber verelim mi?

{ كُلُّ مُمَرِّقٍ إِذَا مَرَّقْتُمْ } “Siz ölüp, bedeniniz paramparça olduğu zaman.”¹ Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’in iddiasına göre, yerde dağıldığınızda, bu deri ve kemik büsbütün ayrıldığında.

{ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ } “Yeniden dirileceğinizi söyleyerek.” Ölümün ardından bize ruh yeniden verilecek.

أَفَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾

¹ Tefsir metninde “küle mumezzek” bölümü ayrı bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak biz anlam bütünlüğünü sağlamak için bu iki bölümün tefsirini birleştirdik.

8- “Acaba o, bir yalanı Allah’a iftira mı etti, yoksa onda bir delilik mi var? Hayır, ama ahirete inanmayanlar, derin bir sapıklıkla azap içindedirler.”

{ أَفْتَرَى } “Acaba o, iftira mı etti?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yalan ve düzmece bir şey mi ortaya koydu?

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ } “Bir yalanı Allah’a... yoksa onda bir delilik mi var?” Ya da delilik mi vardır? Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Hayır, ama ahirete inanmayanlar.” Ölüm-den sonra dirilişe inanmayanlar.

{ فِي الْعَذَابِ } “Azap içindedirler.” Ahirette.

{ وَالضَّالِّ } “Bir sapıklıkla.” Hata içinde.

{ الْبَعِيدِ } “Derin.” Dünyada haktan ve hidayetten uzak.

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ
نَشَأَ نَحْشِفُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ۝٩

9- “Onlar, gökten ve yerden önlerindeki ve arkalarındaki bir bakmazlar mı ? Dilesek onları yerin dibine batırır ya da gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda, Allah’a yönelen her kul için ibret vardır.”

{ أَفَلَمْ يَرَوْا } “Onlar, bir bakmazlar mı ?” Mekke kâfirleri.

{ إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ } “Önlerindeki.” Kendilerinin üstlerindeki ve altlarındaki gökten ve yerden.

{ وَمَا خَلْفَهُمْ } “Ve arkalarındaki.” Onların üstündeki ve altlarındaki.

{ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ نَشَأَ نَحْشِفُ } “Gökten ve yerden. Dilesek dibine batırır.” Yere batırırız.

{ بِهِمُ الْأَرْضَ } "Onları yerin." Yere.

{ أَوْ نُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا } "Ya da üzerlerine parçalar düşürürüz." Parça.

{ مِنَ السَّمَاءِ } "Gökten." Onları helak ederiz.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } "Şüphesiz bunda." Onlara gökten ve yerden zikrettiğimiz şeylerde.

{ لَّآيَةً } "İbret vardır." Kuşkusuz bir ibret vardır.

{ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ } "Allah'a yönelen her kul için." Allah'a ve O'na tate yönelen.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَالنَّا لَهُ

الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾

10- "Andolsun ki, biz Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. 'Ey dağlar ve kuşlar, onunla birlikte tesbih edin!' (dedik) ve ona demiri yumuşattık."

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } "Andolsun ki, biz verdik." Biz bahsettik.

{ دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا } "Davud'a tarafımızdan bir üstünlük." Hükümdarlık ve peygamberlik.

{ يَا جِبَالُ } "Ey dağlar (dedik)." Dedik ki, ey dağlar.

{ أَوِّبِي مَعَهُ } "Onunla birlikte tesbih edin." Hazret-i Davud ('aleyhi-s-selâm) ile birlikte tesbih ediniz.

{ وَالطَّيْرَ } "Ve kuşlar." Ve kuşları da onun emrine amade kıldık.

{ وَالنَّا لَهُ } "Ve yumuşattık." Yumuşak hale getirdik.

{ الْحَدِيدَ } "Ona demiri." Nasıl ki, çamurla dilediğini yerine getirebilirse o da demirle dilediğini yerine getiriyor.

أَنْ اَعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

11- “Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap, (dedik). (Ey Davud hanedanı!) Siz de iyi işler yapın. Şüphesiz ben yaptıklarınızı görmekteyim, diye (vahyettik).”

{ اَنْ اَعْمَلُ سَابِغَاتٍ } “Geniş zırhlar imal et, (dedik).” “Geniş zırhlar yap” dedik.

{ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ } “Dokumasını ölçülü yap.” Çivileri halkalara ölçülü yerleştir. Aşırı inceltme ki, çalkalanıp da ondan çıkmasın, katı ve kaba da yapma ki, onu yarmasın.

{ وَاعْمَلُوا صَالِحًا } “(Ey Davud hanedanı!) Siz de iyi işler yapın.” Halis amel işleyiniz.

{ اِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ } “Şüphesiz ben yaptıklarınızı diye (vahyettik)” Ha-yır ve şerri.

{ بَصِيرٌ } “Görmekteyim.” Bilmekteyim.

وَلَسَلَيْمَنَّ الرِّيحَ عُذُّوْهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَاسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَظْرِ
وَمَنْ الْجَنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا
نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

12- “Süleyman’ın emrine de sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı verdik. Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan çıksa, ona alevli azabı tattırırdık.”

{ وَلَسَلَيْمَنَّ الرِّيحَ } “Süleyman’ın emrine de rüzgârı verdik.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emrine rüzgârı verdik.

{ عُذُّوْهَا شَهْرٌ } “Sabah gidişi bir aylık mesafe.” Bir aylık mesafe olan Beytü’l-Mukaddes’ten İstahr’a kadarlık arayı onun üzerinde bir sabah vaktinde gidiyordu.

{ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ } “Akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan.” Bir aylık mesafe olan İstahr’dan Beytü’l-Mukaddes’e kadarlık arayı onun üzerinde bir akşam vaktinde geri dönüyordu.

{ وَأَسْلَنَّا لَهُ } “Onun için kaynağından sel gibi akıttık.” Onun için akıttık.

{ عَيْنَ الْقَطْرِ } “Erimiş bakırı.” Erimiş olan bakırı. Nasıl ki, insan çamurla dilediğini yaparsa, o da erimiş bakır ile dilediğini yapıyordu.

{ وَمِنَ الْجِنَّ } “Cinlerden.” Onun emrine cinlerin bir kısmını verdik.

{ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ } “Bir kısmı onun önünde çalışırdı.” Yapıları ve bunun dışındaki diğer şeyleri sahret ile.

{ بِإِذْنِ رَبِّهِ } “Rabbinin izniyle.” Rabbinin emriyle.

{ وَمَنْ يَزِغْ } “Kim çıksa.” Meyleder veya isyan ederse.

{ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا } “Onlardan buyruğumuzdan.” Emrimizden. Âyetin, Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emrinden kim çıkarsa anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نُذِقُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ } “Ona alevli azabı tattırırdık.” Cehennem ateşinde yakıcı bir azabı ona tattırırız. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bir melek onlara ateşten bir direk ile vuruyordu.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

13- “(Cinler, Süleyman’a) mabedler, heykeller, havuz gibi leğenler ve sabit kazanlardan ne isterse yaparlardı. Çalışın ey Davud ailesi, şükür için (çalışın)! Çünkü kullarım içinde şükredenler azdır!”

{ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ } “(Cinler, Süleyman’a) mabedler, ne isterse yaparlardı.” Yani mescidler.

{وَتَمَائِيلُ} “Heykeller.” Meleklerin, peygamberlerin ve sâlih kulların suretleri ki, insanlar onlara baksınlar da onların misalleri üzere Rablerine ibadet etsinler.

{وَجَفَّانِ كَالْجَوَابِ} “Havuz gibi leğenler.” Kara parçaları. ‘Havuz gibi’, yani develerin havuzları gibi hareket etmeyen, sabit.

{وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ} “Ve sabit kazanlardan.” Kaldırılmayacak kadar sabit, kocaman. Bin kişi bu kazanlardan verdi.

{اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ} “Çalışın ey Davud ailesi.” Yani Süleyman.

{شُكْرًا} “Şükür için (çalışın).” Sürekli olarak. Size bahşetmiş olduğum nimetten dolayı sürekli olarak çalışın. Hayır amelle çalışınız ta ki, bununla size verilen nimetlerin şükrünü eda edesiniz.

{وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ} “Çünkü kullarım içinde şükredenler azdır.” Şükrü eda eden şekurdur.²

² a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(كَالْجَوَابِ) sözcüğü ‘Ke’l-cevbeti mine’l-ardı/Yeryüzünde sükûnet bir mevki gibi’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Sebe’ Süresi; Kitâbü Ehadisi’l-Enbiyâ, 40. bâb. İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 22, s. 71.

b) (يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ) “Cinler, Süleyman’a ne isterse yaparlardı.” Bu âyet bir önceki şu âyetle bağlantılıdır: (وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحُ غَدُوَهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِبِّ مِّنْ يَّعْمَلُ يَتَىٰ يَدِيهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ الشَّعِيرِ) “Süleyman’ın emrine de, sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı verdik. Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan çıksa, ona alevli azabı tattırırdık.” (34/Sebe’/12) Buna göre; âyet Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın cinlerinin dilediği türlü yapıları gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Âyette bu yapıların bir bölümüne işaret bulunmaktadır. (مِّنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَائِيلُ وَجَفَّانِ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) “Mabedler, heykeller, havuz gibi leğenler ve sabit kazanlardan.”

c) (مَحَارِبٍ) “Mihrablar”, mihrab sözcüğünün çoğuludur. Mihrab ise mescidlerin, namazgâhların ve evlerin ön bölümüdür. Ebû Ubeyde, *Mecâz-ü’l-Kur’an*, c. 2, s. 144; *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 22, s. 70.

d) (كَالْجَوَابِ) Hadiste de geçtiği üzere “Ke’l-cevbeti mine’l-ardı/Yeryüzünde sükûnetli mevki gibi” anlamına gelmektedir. Bu açıklama; suyun kendisinde

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبِ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

14- “Onun (Süleyman’ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman, onlara onun öldüğünü, ancak dayandığı değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Süleyman) yere yıkılınca ortaya çıktı ki, cinler gaybı bil-selerdi, o küçük düşürücü azap içinde bekleyip durmazlardı.”

{ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ } “Onun (Süleyman’ın) hükmettiğimiz zaman.”

Hazret-i Süleyman’a.

{ الْمَوْتَ } “Ölümüne.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) mihrabında tam bir yıl ayakta ölü olarak kalmıştı.

{ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ } “Onlara onun öldüğünü, gösterdi.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın ölümü.

{ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ } “Ancak bir ağaç kurdu.” Ağaç kurdu.

{ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ } “Dayandığı değneğini yiyen.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın asasını. Küçük sopası anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَلَمَّا خَرَّ } “(Süleyman) yere yıkılınca.” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) düşünce.

birikip toplandığı yeri ifade eder. Avfî’nin İbn Abbâs’tan rivayetine göre ise sözcük, havuzları ifade etmektedir ki, birbirine yakın ifadelerdir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 22, s. 71.

e) (وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) “Yerlerinde sabit kazanlardan.” Büyük oluşlarından dolayı yerlerinden hareket etmeyen, durağan yapılar anlamına gelmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 22, s. 72.

f) (وَأَسْلَمْنَا لَهُ بَعْنُ الْفَطْرِ) “Biz ona erimiş bakır pınarını sel gibi akıttık.” “Kıtır” sözcüğü bakır anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı rivayette de böyle tefsir edilmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 22, s. 69.

Yani bir bakır pınar gözesi eritip de Hz. Süleyman için akıttık. Cinler de onun emriyle çalışıp dilediğini gerçekleştiriyorlardı.

{ تَبَيَّنَتِ الْجُنُّ } “Ortaya çıktı ki, cinler.” Cinlerin gaybı bilmediklerini insanlar anladılar.

{ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ } “Gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde bekleyip durmazlardı.” Şiddetli suğra ile amelden şiddetli azaba. Bundan önce, insanlar cinlerin gaybı bildiklerini zannetmekteydi. Bu olaydan sonra cinlerin gaybı bildikleri açığa çıktı.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

15- “Andolsun ki Sebe’ kavmi için oturdukları yerlerde bir ibret vardır. Sağ ve soldan iki bahçe! ‘Rabbinizin rızkından yeyin de O’na şükredin! İşte güzel bir belde ve çok bağışlayan bir Rab’ (denildi).”

{ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ } “Andolsun ki Sebe’ kavmi için.” Sebe’ ehli için. Sebe’, Yemen’de bir kasabadır.

{ فِي مَسْكَنِهِمْ } “Oturdukları yerlerde.” Evlerinde.

{ آيَةٌ } “Bir ibret vardır.” Alamet.

{ جَنَّتَانِ } “İki bahçe.” İki bahçe.

{ عَنْ يَمِينٍ } “Sağ.” Yolun sağından.

{ وَشِمَالٍ } “Ve soldan.” Yolun solundan. Yemen dolaylarında 13 kasaba idi. Allah Teâlâ onlara 13 tane peygamber gönderdi. Peygamberleri onlara şöyle buyurdu:

{ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ } “Rabbinizin rızkından yiyin de.” Rabbinizin fazlı olan ürünlerden ve nimetlerden yiyiniz.

{ وَاشْكُرُوا لَهُ } “O’na şükredin! (denildi)” Tevhidle.

{ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ } “İşte güzel bir belde.” Bu belde bataklığı olmayan güzel bir beldedir.

{ وَرَبٌّ غَفُورٌ } “Ve çok bağışlayan bir Rab.” Kendisine iman edip tevbe edene karşı bağışlayan bir Rabdir.

فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾

16- “Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların o güzel iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki harap bahçeye çevirdik.”

{ فَاَعْرَضُوا } “Ama onlar yüz çevirdiler.” İman etmekten ve resûllere icabet etmekten yüz çevirdiler. Ve verilen nimetlere ve ürünlere şükretmediler.

{ فَاَرْسَلْنَا } “Bu yüzden gönderdik.” Bir sultan.

{ عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ } “Üzerlerine Arim selini.” Vadinin selini. Allah Teâlâ onların sahip olduğu bahçeleri, evleri, nimetleri ve bunun dışındaki diğer şeyleri helak etti.

Arim; Yemen’de bulunan bir vadidir. Bu vadiye Vadi’s-Şecer (Şecer vadisi) de denilmekteydi. Bu vadide, suyun vadide kalmasını sağlayan setler bulunmaktaydı. Bu barajın/setin biri diğerinin altında olmak üzere üç tane kapısı bulunmaktaydı. Allah Teâlâ bu barajı yerle bir etti. Onları da bu su ile helak etti.

{ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ } “Onların o güzel iki bahçesini, çevirdik.” Helak olan iki bahçeyi.

{ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أُكُلٍ خَمْطٍ } “Buruk yemişli, iki harap bahçeye.” Ekşi erik ürününe.

{ وَأَثَلٍ } “Acı ılgınlı.” Ilgın ağacı.

{ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ } “Ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan.” Ağacın ürünü az, dikenini çok.³

١٧ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِيْ اِلَّا الْكَافِرُوْا

17- “Nankörlük yaptıkları için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörlük edenden başkasını cezalandırır mıyız?”

{ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ } “Onları böyle cezalandırdık.” Yani onlara cezalandırmamızın cezası isabet etti.

{ بِمَا كَفَرُوا } “Nankörlük yaptıkları için.” Allah’ı ve nimetlerini.

{ وَهَلْ نُجَازِيْ } “Biz cezalandırır mıyız?” Cezalandırır mıyız?

{ اِلَّا الْكَافِرُوْا } “Nankörlük edenden başkasını.” Allah Teâlâ’yı inkâr eden ve nimetlerine nankörlük edenden başkasını.

³ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(العِرم) sözcüğü güçlü oluş, şiddetlilik; (خَمَطٌ) sözcüğü erak (bu ağaçtan bir tür misvak yapılı) ağacı; (وَأُثْلٌ) sözcüğü ise ‘et-Tarfau/Ilgın ağacı’ anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Sebe’ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî, bu haberi farklı farklı kanallardan Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 22, s. 80.

b) Sebe’ kavmi Allah Teâlâ’nın kendilerine çeşitli bol nimetler vererek lütufta bulunduğu bir kavimdir. Allah Teâlâ onlara iki pınarı bulunan tertemiz ve yemyeşil bir belde hazırladı. Herhangi bir yolculuğa çıkmaya gerek kalmaksızın ve yorulmaksızın, meşakkat çekmeksizin mutlu bir yaşamın gerekçelerini çok rahat bir şekilde elde etmişlerdi. Allah Teâlâ nimet veren olarak, kendisine şükretmeleri ve O’nun fazl ve inayetini itiraf etmeleri koşuluyla bu nimetlerden yararlanmayı mübah kılmuştur. Allah Teâlâ bu gerçeği bundan önceki âyette şöyle ifade etmektedir: (لَقَدْ كَانَ لِسَيِّدِنَا فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةً جَبَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ) “Andolsun ki Sebe’ kavmi için oturdukları yerlerde bir ibret vardır. Sağ ve soldan iki bahçe! Rabbinizin rızından yeyin de O’na şükredin! İşte güzel bir belde ve çok bağışlayan bir Rab! (denildi).” (34/Sebe’/15)

Ancak Sebeliler verilen nimetlere şükretmek yerine Rablerinin nimetlerini inkâr ettiler, O’na şükretmekten yüz çevirdiler ve O’na itaatten ve ibadet etmekten kaçındılar. Tabii ki, bu davranışlarına karşılık da Allah azze ve celle büyük bir sel gönderdi ve ağaçlarını sulamak için oluşturdukları seddi bir yıl içinde yıktı. Allah Teâlâ türlü türlü ürünlerle dolu cennetleri, hiçbir açlığı gidermeyen Erak, Ilgın ve Sidr ağaçlarıyla dolu bir bahçe verdi. İşte, Allah’ın nimetlerini inkâr eden kâfir inatçıların cezasıdır.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾

18- "Biz onlarla, içlerini bereketli kıldığımız beldeler arasında, sırt sırta nice kentler var ettik ve bunlar arasında geliş-gidişi düzenledik. 'Buralarda geceleri ve gündüzleri korkusuzca gezip dolaşın!' (dedik)."

{ بَيْنَهُمْ وَجَعَلْنَا } "Biz onlarla, var ettik." Sebe' ehli ile.

{ وَبَيْنَ } "Arasında." Şu şehir ehli arasında.

{ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا } "İçlerini bereketli kıldığımız beldeler." Su ve ağaç ile yani Ürdün ve Filistin.

{ قُرَى ظَاهِرَةً } "Sırt sırta nice kentler." Gözle görülür bir şekilde bitişik.

{ وَقَدَرْنَا فِيهَا } "Ve bunlar arasında düzenledik." Yani şehirleri/kasabaları.

{ السَّيْرَ } "Geliş-gidişi." Kaylule ve gece yatışı miktarına göre.

{ سِيرُوا فِيهَا } "Buralarda gezip dolaşın, (dedik)" Buralarda yolculuğa çıkınız.

{ لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ } "Geceleri ve gündüzleri korkusuzca." Açlık, susuzluk ve hırsızlıktan. Bunun üzerine bunun ardından peygamberleri onlara şöyle buyurdu: Rabbinizin nimetine şükrediniz ki, ilk nimetleri sizden aldığı gibi bunları da sizden almasın.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

19- "(Buna karşı onlar), 'Ey Rabbimiz! Yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır!' dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, ibret kıssaları haline çevirdik ve onları büsbütün

parçaladık. Şüphesiz ki, bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.”

{ فَقَالُوا رَبَّنَا } “(Buna karşı onlar), ‘Ey Rabbimiz!’ dediler.” Ey Rabbimiz.

{ بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا } “Yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır.” Yolculuk mesafemizi.

{ وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ } “Ve kendilerine yazık ettiler.” İnkâr edip, şirk koşmakla ve nimetlere şükretmeyi terk etmekle.

{ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ } “Biz de onları, ibret kıssaları haline çevirdik.” Kendilerinden sonra gelenler için.

{ وَمَرْفَئَهُمْ } “Ve onları parçaladık.” Onları şehirlere yayarak ayırdık.

{ كُلُّ مُمَرِّقٍ } “Büsbüütün.” Ayrılma ile onları büsbütün helak ettik.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda.” Geçen şeyde kendilerine yaptığımız şeylerde.

{ لَآيَاتٍ } “İbretler vardır.” Kuşkusuz alametler ve ibretler bulunmaktadır.

{ لِكُلِّ صَبَّارٍ } “Çok sabreden.” Taat üzere.

{ شَكُورٍ } “Ve çok şükreden herkes için.” Allah’ın nimetlerine.

﴿٢٠﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

20- “Andolsun ki, İblis, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı da içlerinde mü’minlerden ibaret bir grup dışında hepsi ona uyular.”

{ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ } “Andolsun ki, İblis, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı da.” Onun sözünü. Yani şeytan onlar hakkında bir zanda bulundu. Onun zannı sözüne muvafakat etti.

{ فَاتَّبَعُوهُ } “Hepsi ona uydular.” Küfürde.

{ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ } “İçlerinde mü'minlerden ibaret bir grup dışında.” Mü'minlerin bütünü. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hepsi ona uydular”, isyan etmekle. “Bir grup dışında”, mü'minlerden bir taife dışında. Bunlar 70.000 kişi idiler. Hesapsız ve azap görmek-sizin cennete dahil olacaklardır.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ ﴿٢١﴾

21- “Oysa İblis’in onlar üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktu. Ancak biz ahirete iman edeni, o konuda şüphe içinde bulunandan ayırt edecektik. Rabbin (gerçekten) her şeyi koruyandır.”

{ وَمَا كَانَ لَهُ } “Oysa İblis’in yoktu.” İblis’in.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlar üzerinde.” Âdem oğullarının üzerinde.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } “Zorlayıcı bir gücü.” Emrini uygulama ve güç.

{ إِلَّا لِنَعْلَمَ } “Ancak biz ayırt edecektik.” Ancak gösterip ayırt edebilmemiz takdiriyle.

{ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete iman edeni.” Önceden ölümden sonra dirilişe iman edeni bildiğim.

{ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا } “O konuda.” Kıyâmetin kopmasından.

{ فِي شَكٍّ } “Şüphe içinde bulunandan.” Kuşku içinde.

{ وَرَبُّكَ } “Rabbin (gerçekten).” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Onların amellerini.

{ حَفِيفٌ } “Koruyandır.” Bilendir.

قُلْ اَدْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ
مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- “(Müşriklere) de ki: ‘Allah’tan başka tanrı saydığınız şeylere istediğiniz kadar yalvarın! Onlar ne göklerde, ne de yerde zerre ağırlığınca bir güce sahip değillerdir. Onların, bunlarda bir ortaklığı da yoktur. Allah’ın da onlardan bir yardımcısı yoktur.”

{ قُلْ } “(Müşriklere) de ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine, Melîh oğullarına.

{ اَدْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ } “Tanrı saydığınız şeylere istediğiniz kadar yalvarın.” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Ta ki, size icabet etsin. Cinlere ibadet etmekteydiler ve onların melekler olduğunu sanmaktaydılar. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurdu:

{ لَا يَمْلِكُونَ } “Onlar bir güce sahip değillerdir.” Size fayda verecek bir şeye kadir değillerdir.

{ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ } “Zerre ağırlığınca.” Zerre ölçüsünce.

{ فِي السَّمَوَاتِ } “Ne göklerde.” Göklerde olanlardan.

{ وَلَا فِي الْأَرْضِ } “Ne de yerde.” Ne de yerde olanlardan.

{ وَمَا لَهُمْ } “Onların, yoktur.” Melekler için.

{ فِيهِمَا } “Bunlarda.” Göklerin ve yerin yaratılışında.

{ مِنْ شِرْكٍَ } “Bir ortaklığı da.” Allah Teâlâ’ya bir ortaklıkları.

{ وَمَا لَهُ } “Allah’ın da yoktur.” Allah Teâlâ için.

{ مِنْهُمْ } “Onlardan.” Meleklerden.

{ مِنْ ظَهِيرِ } “Bir yardımcısı.” Göklerin ve yerin yaratılışında bir yardımcısı.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ
قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٣﴾

23- “(Allah’ın) huzurunda, kendisine izin verdiği kimseden başkasının şefâati fayda vermez. Onların kalplerinden korku giderilince, (birbirlerine), ‘Rabbiniz ne söyledi?’ derler; (diğerleri), ‘Gerçeği söyledi. O, her şeyden yücedir, büyüktür!’ derler.”

{ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ } “Şefâati fayda vermez.” Meleklerin şefaati yarar sağlamaz.

{ عِنْدَهُ } “(Allah’ın) huzurunda.” Kıyâmet gününde.

{ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ } “Kendisine izin verdiği kimseden başkasının.” Şefate. Allah Teâlâ sonra meleklerin zayıflıklarını zikrederek şöyle buyurdu: Allah Teâlâ vahiyle Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile konuştuğunda melekler Rab Tebareke ve Teâlâ’nın kelamını işitince Allah Teâlâ’nın kelamının heybetinden baygın bir şekilde yere yıkıldılar. Onlar bu şekilde idiler.

{ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ } “Korku giderilince.” Açığa çıkarılıp ve tecelli edince.

{ عَنْ قُلُوبِهِمْ } “Onların kalplerinden.” Korku. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) onların yanından yukarıdan aşağıya inince başlarını kaldırdılar.

{ قَالُوا } “Derler.” Yani melekler Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’a ve beraberinde bulunan meleklerle.

{ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ } “(Birbirlerine), Rabbiniz ne söyledi?” Ey Cebrail!

{ قَالُوا } “(Diğerleri), derler.” Yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{ الْحَقُّ } “Gerçeği söyledi.” Kur’an’ı.

{ وَهُوَ الْعَلِيُّ } “O, her şeyden yücedir.” Her şeyden daha yüce.

{ الْكَبِيرُ } “Büyüktür.” Her şeyden daha büyüktür.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾

24- “De ki: ‘Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor?’ de ki: ‘Allah! Öyleyse doğru yolda veya apaçık bir sapıklık içinde olan biz miyiz, yoksa siz misiniz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ } “Size göklerden kim rızık veriyor?” Yağmur ile.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerden.” Bitki ile. Eğer sana icabet eder ve “Allah’tır” derler ise tamam. Ancak icabet etmez ve “Allah’tır” demezlerse, de ki:

{ قُلِ اللَّهُ } “De ki: Allah.” Allah sizi rızıklandırmaktadır.

{ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ } “Öyleyse biz miyiz, yoksa siz misiniz?” Ey Mekke ehli.

{ لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Doğru yolda veya apaçık bir sapıklık içinde olan.” Allah’ın eşit rızıklandırması konusunda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Öyleyse biz miyiz?”, mü’minler topluluğu. “Doğru yolda.” “Yoksa siz misiniz?” Ey Mekke ehli! “Veya apaçık bir sapıklık içinde olan”, bir küfür ve hata içinde olan. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

قُلْ لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- “De ki: ‘Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorumlu değiliz.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا } “Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz.” İşlediğimiz günahlardan.

{ وَلَا تُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ } “Biz de sizin işlediğinizden sorumlu değiliz.” Küfürde işlediklerinizden. Bu âyet daha sonra kılıç âyetiyle nesh edilmiştir.

﴿٢٦﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ

26- “De ki: ‘Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda adaletle hüküm verecektir. Çünkü O, en adaletli hüküm veren, her şeyi hakkıyla bilendir.’”

{ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا } “De ki: Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayacak.” Kıyâmet gününde.

{ ثُمَّ يَفْتَحُ } “Sonra hüküm verecektir.” Hükmedecektir.

{ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ } “Aramızda adaletle.” Adaletle.

{ وَهُوَ الْفَتَّاحُ } “Çünkü O, en adaletli hüküm veren.” Umman diline göre Fettah sözcüğü Kadı anlamına gelmektedir.

{ الْعَلِيمُ } “Her şeyi hakkıyla bilendir.” Hükmetmeyi.

﴿٢٧﴾ قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

27- “De ki: ‘(Allah’a) ortak kabul ettiklerinizi bana gösterin! Hayır, bunu yapamayacaksınız; çünkü O, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah’tır.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ } “(Allah’a kabul) ettiklerinizi bana gösterin.” O’na ortak koştüğunuz.

{ شُرَكَاءَ } “Ortak.” İlahları neyi yaratmışlar. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ كَلَّا } “Hayır, bunu yapamayacaksınız.” Gerçekten onlar bir şey yaratamazlar.

{ بَلْ هُوَ اللَّهُ } “Çünkü O, Allah’tır.” Bunları yarattı.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstün.” Kendisine inanmayandan intikam almak suretiyle azizdir.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olan.” Kendisinden başkasına ibadet etmemeyi emretmekle emrinde ve hükmünde.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Biz, seni ancak bütün insanlara, müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik; ama insanların çoğu bilmezler.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ } “Biz, seni gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِلَّا كَافَّةً } “Ancak bütün.” Topluluğuna.

{ لِّلنَّاسِ } “İnsanlara,” İnsanlar ve cinler.

{ بَشِيرًا } “Müjdecî.” İman edenleri cennetle müjdeleyesin.

{ وَنَذِيرًا } “Ve uyarıcı olarak.” İnkâr edenleri cehennem ateşiyle uyarasın.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

﴿٢٩﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

29- “Onlar, ‘Doğru söylüyorsanız, bu tehdit ettiğiniz azap ne zaman gelecek?’ diyorlar.”

{ وَيَقُولُونَ } “Onlar, diyorlar.” Mekke kâfirleri.

{ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ } “Bu tehdit ettiğiniz azap ne zaman gelecek?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bizi tehdit ettiğin şey.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Doğru söylüyorsunuz.” Eğer öldükten sonra dirltilme konusunda doğru söyleyenlerden isen.

﴿ ٣٠ ﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ

30- “De ki: ‘Sizin için, belli bir gün belirlenmiştir. (Öyle ki), ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ } “Sizin için, belli bir gün belirlenmiştir.” Kıyâmet günü vakit tayin edilen gündür.

{ لَا تَسْتَخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً } “Ondan ne bir an geri kalabilirsiniz.” Verilen mühletten sonra.

{ وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ } “(Öyle ki), ne de ileri geçebilirsiniz.” Verilen mühletten bir an öncesine alamazsınız.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا

﴿ ٣١ ﴾ مُؤْمِنِينَ

31- “İnkâr edenler, ‘Biz ne bu Kur’an’a, ne de bundan öncekine inanmayız.’ dediler. Sen o zâlimleri, Rablerinin huzurunda durdurulmuş ve birbirlerine söz atarken bir görsen: Güçsüzler, büyüklük taslayanlara, ‘Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk!’ derler.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, dediler.” Mekke kâfirleri Ebû Cehil ibn Hişam ve ashabı.

{ لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ } “Biz ne bu Kur’an’a, inanmayız.” Bize Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in okumuş olduğu.

{ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } “Ne de bundan öncekine.” Bu Kur’an’dan önce indirilmiş olan Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplara.

{ وَلَوْ تَرَى } “Sen bir görsen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِذِ الظَّالِمُونَ } “O zâlimleri.” Müşrikleri, Ebû Cehil ve ashabını.

{ مَوْفُوفُونَ } “Durdurulmuş.” Engellenmiş.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Rablerinin huzurunda.” Kıyâmet gününde.

{ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلِ } “Ve birbirlerine söz atarken.” Birbirlerine cevap verip, birbirlerini reddederken ve karşılıklı lanetleşirken.

{ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا } “Güçsüzler, derler.” Baskı altına alınmış, bunlar ayak takımı olanlardır.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Büyüklik taslayanlara.” İman etmekten imtina ederek kaçınanlara, bunlar lider tabakasıdır.

{ لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ } “Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا أَنْحُنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنْ

۳۳

الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ

32- “Diğer taraftan büyüklik taslayanlar zayıf düşürülenlere, ‘Size hidayet geldikten sonra, sizi ondan biz mi engelledik? Hayır, siz kendiniz suç işliyordunuz!’ derler.”

{ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Diğer taraftan büyüklik taslayanlar derler.” İman etmekten kaçınarak büyüklenenler ki, bunlar öncü insanlardır.

{ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا } “Zayıf düşürülenlere.” Baskı altına alınmış olanlara bunlar ayak takımı olanlardır.

{ اَنْحُنْ صَدَدْنَاكُمْ } “Sizi biz mi engelledik?” Sizi engelledik.

{ عَنِ الْهَدَى } “Hidayet ondan.” İman etmekten.

{ بَعْدَ اِذْ جَاءَكُمْ } “Size geldikten sonra.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hidayetle geldikten sonra.

{ بَلْ كُنتُمْ مُجْرِمِينَ } “Hayır, siz kendiniz suç işliyordunuz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in size gelişinden önce müşrikler idiniz.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُ اَنْدَادًا وَاَسْرِوْا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاُوا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِيْ اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣٣﴾

33- “Zayıf düşürülenler de büyüklük taslayanlara, ‘Hayır, (işiniz) gece, gündüz hilekârlıktı. Çünkü siz bize Allah’ı inkâr etmemizi ve O’na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz.’ derler. Bunlar azabı gördüklerinde, içten içe pişmanlık duyarlar. Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir. Onlar cezasını çekiyorlar mı? sadece yaptıklarının cezasını çekiyorlardır!”

{ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا } “Zayıf düşürülenler de derler.” Baskı altına alınmış olanlar, toplumun alt tabakaları.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Büyüklük taslayanlara.” İman etmekten kaçınıp büyükenenlere ki, bunlar da toplumun üst tabakalarıdır.

{ بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ } “Hayır, (işiniz) gece, gündüz hilekârlıktı.” Sizin bize gece gündüz yegâne söylediğiniz söz.

{ اِذْ تَأْمُرُونَنَا } “Çünkü siz bize emrediyordunuz.” Zira sizler bize emrediyordunuz.

{ أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ } “Allah’ı inkâr etmemizi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَنَجْعَلْ لَهُ أَدْنًا } “Ve O’na ortaklar koşmamızı.” Denkler ve benzerler.

{ وَأَسْرُوا } “İçten içe duyarlar.” Gizlerler.

{ النَّدَامَةُ } “Pişmanlık.” Üst tabakalar alt tabakalardan. Âyetin, üst tabaka ve alt tabakaları pişmanlıklarını açığa vururlar anlamına geldiği de söylenmişti.

{ لَمَّا } “...inde.” -diğında.

{ رَأَوْا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Bunlar azabı gördüklerinde, Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlerin boyunlarına. Diyor ki; elleri boyunları tasmalanır.

{ هَلْ يُجْزَوْنَ } “Onlar cezasını çekiyorlar mı?.” Kıyâmet gününde.

{ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Sadece yaptıklarının.” Ancak küfür içinde işlemiş oldukları davranışlarının ve sözlerinin karşılığını.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Biz herhangi bir ülkeye uyarıcı bir peygamber gönderdiysek, mutlaka oranın refah ile şımartılmış olanları, ‘Biz sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımıyoruz.’ demişlerdir.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ } “Biz herhangi bir ülkeye gönderdiysek.” Bir kasa ehline.

{ مِنْ نَذِيرٍ } “Uyarıcı bir peygamber.” Korkutma görevli bir resûl.

{ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا } “Mutlaka oranın refah ile şımartılmış olanları, demişlerdir.” Zorbalara ve zenginlerine.

{ اِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ } “Biz sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımayız.” İnkâr edicileriz.

﴿ ٣٥ ﴾ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ

35- “Ve yine demişlerdir ki: ‘Biz malca da çoğuz, evlâtça da. Bize azap edilecek değildir.”

{ وَقَالُوا } “Ve yine demişlerdir ki.” Resûllere.

{ نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا } “Biz malca da çoğuz, evlâtça da.” Sizlerden daha çoğuz.

{ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ } “Bize azap edilecek değildir.” Bu dinimiz nede niyle bu mallarımızla ve evlatlarımızla. İşte Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e şöyle dediler:

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿ ٣٦ ﴾

36- “De ki: ‘Rabbim, rızkı dilediğine genişletir, dilediğine kısar. Ama insanların çoğu bilmezler.”

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ } “Rabbim, rızkı genişletir.” Malı bolca verir.

{ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Dilediği kimseye. Allah Teâlâ’nın bu ilahî eylemi kendisinden taraf bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ } “Dilediğine kısar.” Dilediğinin de rızkını kısar. Bu da kendisi tarafından bir nazardır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmez ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعِيفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي
الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Halbuki sizi huzurumuza yaklaştıracak olan, ne mallarınız ne de çocuklarınızdır. Ancak iman edip sâlih amel işleyenler müstesnadır. İşte onlar için, yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar cennet köşklerinde güven içinde olurlar.”

{ وَمَا أَمْوَالُكُمْ } “Ne mallarınız.” Ey Mekke ehli mallarınızın çokluğu.

{ وَلَا أَوْلَادُكُمْ } “Ne de çocuklarınızdır.” Evlatlarınızın çok oluşu.

{ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ } “Halbuki sizi huzurumuza yaklaştıracak olan.” Derecelerle yakınlık.

{ إِلَّا مَنْ آمَنَ } “Ancak iman edip müstesnadır.” Allah’a iman eden. Ancak Allah Teâlâ’ya iman eden kimsenin imanı.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “Sâlih amel işleyenler.” Kendisiyle Rabbi arasında kendisini Allah Teâlâ’ya yakınlaştıracak davranışlarda halis olarak bulunanlar.

{ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعِيفِ } “İşte onlar için, karşılık kat kat mükâfat vardır.” İyiliklerde.

{ بِمَا عَمِلُوا } “Yaptıklarına.” İmanlarında.

{ وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ } “Onlar cennet köşklerinde.” Dereceler içinde.

{ آمِنُونَ } “Güven içinde olurlar.” Ölümden ve nimetlerin yok olusundan.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için çalışanlara gelince; işte onlar da Hakk’ın huzuruna azap içinde getirilirler.”

{ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا } “Âyetlerimizi çalışanlara gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, âyetlerimizle ve Kur’an’ı yalayanlar.

{ مُعَاجِرِينَ } “Hükümsüz bırakmak için.” Azabımızdan kaçacak degillerdir.

{ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ } “İşte onlar da azap içinde.” Cehennem ateşinde.

{ مُخْضَرُونَ } “Hakk’ın huzuruna getirilirler.” Azap görürler.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- “De ki: ‘Gerçekten Rabbim, kullarından dilediği kimseye rızkı genişletir, dilediğine de kısar. Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ } “Gerçekten Rabbim, dilediği kimseye rızkı genişletir.” Malını dilediğine bolca bahşeder.

{ مِنْ عِبَادِهِ } “Kullarından.” Ve bu, O’nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ لَهُ } “Dilediğine de kısar.” Ona kısararak verir bu da Allah tarafından bir nazardır.

{ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ } “Siz hayra ne harcarsanız.” Allah yolunda.

{ فَهُوَ يُخْلِفُهُ } “Allah onun yerine başkasını verir.” Dünyada mal ile ahirette ise haseneler ile.

{ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ } “Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” Harcanan malın yerini dolduranların ve bahşedenlerin en faziletisidir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

40- “O gün (Allah), onların hepsini bir araya toplar, sonra melek-
lere, ‘Bunlar size mi tapıyorlardı?’ der.”

{ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ } “O gün (Allah), onların bir araya toplar.” Yani Melîh oğulları ve melekleri.

{ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ } “Hepsini... sonra melekler eder.”

{ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ } “Bunlar size mi tapıyorlardı?” Sizin emrinizle mi?

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

41- “(Melekler) der ki: ‘Seni tenzih ederiz! Bizim onlara karşı sığınacak velimiz sensin. Hayır onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.’”

{ قَالُوا } “(Melekler) der ki.” Yani melekler.

{ سُبْحَانَكَ } “Seni tenzih ederiz.” Allah Teâlâ’yı tenzih ederler.

{ أَنْتَ وَلِيِّنَا } “Bizim sığınacak velimiz sensin.” Rabbimizsin.

{ مِنْ دُونِهِمْ } “Onlara karşı.” Onların bize ibadet etmelerini biz onlara emretmedik.

{ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ } “Hayır onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.” Onların melekler olduklarını düşündüklerini ikrar ederler.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُم لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

42- "O gün birinizin diğerine ne yarar, ne de zarar vermeye gücü yetmez. Biz zulmedenlere, 'Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın bakalım!' deriz."

{ فَالْيَوْمَ } "O gün." Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا يَمْلِكُ } "Gücü yetmez." Kadir olamaz.

{ بَعْضُكُم لِبَعْضٍ } "Birinizin diğerine." Yani melekler ve cinlerin size.

{ نَفْعًا } "Ne yarar." Şefaet etme.

{ وَلَا ضَرًّا } "Ne de zarar vermeğe." Azabı giderme.

{ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } "Biz zulmedenlere, deriz." Şirk koşanlara.

{ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ } "Olduğunuz ateş azabını tadın bakalım." Dünyada.

{ بِهَا تُكَذِّبُونَ } "Yalanlamakta." Bunun gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يُضْذِكُمْ عَمَّا كَانِ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا افْكٌ مِّمَّنْ قَدْ مَقَرَّيْ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾

43- "Onlara açık deliller halinde âyetlerimiz okunduğu zaman (o zalimler), 'Bu, sadece sizi atalarınızın taptığından çevirmek isteyen bir adam.' dediler. Ve yine, 'Bu (Kur'an), uydurulmuş yalandan başka bir şey değil.' dediler. O inkâr edenler de gerçek kendilerine gelince, 'Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil!' dediler."

{ **وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ** } “Onlara okunduğu zaman.” Mekke kâfirlerine okunduğunda.

{ **آيَاتُنَا** } “Âyetlerimiz.” Kuran âyetleri.

{ **بَيِّنَاتٍ** } “Açık deliller halinde.” Helal ve haramı açıklayan.

{ **قَالُوا مَا هَذَا** } “(O zalimler), Bu, dediler.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{ **إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ** } “Sadece sizi çevirmek isteyen bir adam.” Sizi çevirmek isteyen.

{ **عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ** } “Atalarınızın taptığından.” İlahlardan.

{ **وَقَالُوا مَا هَذَا** } “Ve yine, (‘Bu Kur’an’) dediler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in konuşmaları.

{ **إِلَّا أَفْكٌ** } “Yalandan başka bir şey değil.” Yalan.

{ **مُفْتَرًى** } “Uydurulmuş.” Kendi yanından düzüp uydurduğundan.

{ **وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا** } “O inkâr edenler de dediler.” Mekke kâfirleri.

{ **لِلْحَقِّ** } “Gerçek.” Kur’an için.

{ **لَمَّا جَاءَهُمْ** } “Kendilerine gelince.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendilerine Kur’an’ı getirince.

{ **إِنْ هَذَا** } “Bu, değil.” Bu değildir.

{ **إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ** } “Apaçık sihirden başka bir şey.” Apaçık bir yalan.

﴿٤٤﴾ **وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ**

44- “Oysa biz onlara, ne okuyup inceleyecekleri kitaplar vermiştik, ne de kendilerine senden önce bir uyarıcı göndermiştik!”

{ **وَمَا آتَيْنَاهُمْ** } “Oysa biz onlara, vermiştik.” Onlara Mekke kâfirlerine vermemiştik.

{ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا } “Ne okuyup inceleyecekleri kitaplar.” Ne de içinde dediklerini okuyacakları.

{ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ } “Ne de kendilerine senden önce göndermiştik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ نَذِيرٍ } “Bir uyarıcı.” Ne de kendilerini korkutacak olan bir resûl göndermiştik ki, sana dedikleri şeyin bir benzerini ona da desinler.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مِغْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا
رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

45- “Onlardan öncekiler de (elçilerini) yalanlamışlardı. Hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine erişmediler. Böyleyken, peygamberlerimizi yalanladılar da beni inkâr edişin sonu nasıl oldu?”

{ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de (elçilerini) yalanlamışlardı.” Kavmin Kureyş. Öncekiler, resûlleri yalanladılar.

{ وَمَا بَلَّغُوا مِغْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ } “Hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine erişmediler.” Diyor ki, Kureyş kendilerinden önceki kâfirlerin onda birine ulaşmadı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bunların malları, evladları, ömürleri ve kuvvetleri kendilerinden önce yaşamış olan diğer kavimlere verdiğimiz şeylerin onda birisine ulaşmadı.

{ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ } “Böyleyken, peygamberlerimizi yalanladılar da beni inkâr edişin sonu nasıl oldu.” İman etmediklerinden dolayı onlara gönderdiğim azapla değiştirmem.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفَرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا
بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

46- “De ki: ‘Size bir öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker durup düşünün! Arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur! O, ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi uyarandır, (bir peygamberdir).”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine de ki:

{ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بِوَاحِدَةٍ } “Size bir öğüt vereceğim.” Tek bir kelimeyi, lâ ilâhe illallah buyruğunu öğüt olarak veriyorum. Bu, bir kişinin başka birisine “Gel sana sadece tek bir kelime söyleyeceğim” deyip sonra da bir kelimeden daha fazlasını söylemesi gibidir.

{ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِزْفَةٍ } “Allah için ikişer ikişer durup.” İkişer ikişer.

{ وَفُرَادَى } “Ve teker teker.” Birer birer.

{ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا } “Düşünün.” Acaba Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sihirbaz mıdır veya kâhin midir ya da yalancı mıdır veya deli midir? Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ مَا بِصَاحِبِكُمْ } “Arkadaşınızda yoktur.” Peygamberinizde bulunmamaktadır.

{ مِنْ جَنَّةٍ } “Hiçbir delilik.” Cin çarpmasına uğramışlık.

{ إِنَّ هُوَ } “O.” O, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِلَّا نَذِيرٌ } “Uyarandır, (bir peygamberdir).” Korkutucu bir resûl.

{ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ لَكُمْ } “Ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi.” Eğer iman etmezlerse kıyâmet gününde.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾

47- “De ki: ‘Ben sizden herhangi bir ücret istersem, o sırf sizin kendiniz içindir. Bilin ki, benim ücretim ancak Allah’a aittir. O, her şeye şâhiddir.”

- { قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:
 { مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرِ } “Ben sizden herhangi bir ücret istersem.” Kûl-
 fet ve talep ettiğim ücret.
 { فَهُوَ لَكُمْ } “O sırf sizin kendiniz içindir.” Sevabım.
 { إِنَّ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Bilin ki, benim ücretim an-
 cak Allah’a aittir. O, her şeye.” Amellerinizi.
 { شَهِيدٌ } “Şâhiddir.” Bilendir.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

- 48- “De ki: ‘Hiç şüphesiz benim Rabbim, gerçeği yerli yerine koyar. O, gaybleri hakkıyla bilendir.’”
 { قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:
 { إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ } “Hiç şüphesiz benim Rabbim, gerçeği yerli ye-
 rine koyar.” Hakkı açıklar ve hakkı emreder.
 { عَلَٰمُ الْغُيُوبِ } “O, gaybleri hakkıyla bilendir.” Kullardan gaip olan
 şeyleri, Allah Teâlâ bunları bilir.

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾

- 49- “De ki: ‘Hak geldi; artık bâtılın ne önü kalır, ne sonu!’”
 { قُلْ جَاءَ الْحَقُّ } “De ki: Hak geldi.” İslam zâhir oldu, Müslüman-
 lar çoğaldı.
 { وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ } “Artık bâtılın ne önü kalır.” Şeytan ve putlar hiç-
 bir şey yaratamaz.
 { وَمَا يُعِيدُ } “Ne sonu.” Ne de ölümden sonra diriltir.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي
 إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

50- “De ki: ‘Eğer ben yanılırsam ancak kendi zararına yanılmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettikleri sayesinde. Çünkü O, her şeyi iştir, çok yakındır.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ إِنَّ ضَلَلْتُ } “Eğer ben yanılırsam.” Haktan ve hidayetten uzaklaşıp.

{ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي } “Ancak kendi zararına yanılmış olurum.” Diyor ki, bunun cezasını kendim çekerim.

{ وَإِنِ اهْتَدَيْتُ } “Eğer doğru yolu bulmuşsam.” Hakka ve hidayete ulaşmışsam.

{ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي } “Bu da Rabbimin bana vahyettikleri sayesinde.” Hidayete ermişim.

{ إِنَّهُ سَمِيعٌ } “Çünkü O her şeyi iştir.” Kendisine dua edeni.

{ قَرِيبٌ } “Çok yakındır.” Kendisini birleyene icabet etmeye.

﴿٥١﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَاتَّخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ

51- “Onları dehşete düştükleri zaman bir görsen! Artık kurtuluş yoktur, çünkü yakın bir yerden yakalanmışlardır.”

{ وَلَوْ تَرَىٰ } “Bir görsen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِذْ فَرَغُوا } “Onları dehşete düştükleri zaman.” Yerin dibine geçtiklerinde ve öldüklerinde. Beyda’da yerin dibine geçmişlerdir.

{ فَلَا قُوَّةَ } “Artık kurtuluş yoktur.” Onlardan hiçbir kimse kaçıp kurtulmaz.

{ وَاتَّخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ } “Çünkü yakın bir yerden yakalanmışlardır.” Ayaklarının altından ve onları yerin dibine geçeceklerdir.

﴿٥٢﴾ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَإِنَّا لَلْمُتَنَافِسُونَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ

52- "Ve 'Şimdi O'na iman ettik.' demektedirler. Ama artık onlara (ahiret gibi) uzak bir yerden el sunabilmek ne mümkün!"

{ وَقَالُوا } "Ve demektedirler." Yere geçirildiklerinde.

{ مَنَّا بِهِ } "Şimdi O'na iman ettik." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. Ancak Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاقُشُ } "Ama artık onlara el sunabilmek ne mümkün." Tevbe ve dönüş.

{ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ } "(Ahiret gibi) uzak bir yerden." Ölümünden sonra.

وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ٥٣

53- "Oysa daha önce O'nu inkâr etmişlerdi, uzak yerden, gayba taş atıyorlardı."

{ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ } "Oysa O'nu inkâr etmişlerdi." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ve Kur'an'ı.

{ مِنْ قَبْلُ } "Daha önce." Yerin dibine geçirilmeden önce.

{ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ } "Gayba taş atıyorlardı." Dünyada zanlarıyla hareket ederek cennet ve cehennem ateşinin olmadığını dile getirmekteydiler.

{ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ } "Uzak yerden." Ölümünden sonra. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Gayba taş atıyorlardı", zanla dünyaya dönmeyi istiyorlardı. "Uzak yerden", ölümünden sonra.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ٥٤

54- "Artık kendileriyle istekleri arasına bir perde çekilmiştir, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar ilişkili bir şüphe içinde bulunuyorlardı."

{ وَجِيلَ بَيْنَهُمْ } “Artık kendileriyle bir perde çekilmiştir.” Onların arasıyla.

{ وَيَبَيِّنَ مَا يَشْتَهُونَ } “İstekleri arasına.” Dünyaya dönüş şeklindeki isteklerinin arasına.

{ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ } “Tıpkı benzerlerine yapıldığı gibi.” Benzerlerine ve dinlerinin ehillerine.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Onlardan önceki kâfirler.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ } “Doğrusu onlar ilişkili bir şüphe içinde bulunuyorlardı.” Göklerin ve yerin yaratıcısı hakkında açık bir kuşku içinde idiler. Allah Teâlâ kendi kitabının sırlarını en iyi bilendir.

سورة فاطر
35- FÂTİR SÛRESİ

Kendisinde meleklerin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 45, sözcük sayısı 197 ve harf sayısı ise 1.130'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي
أَجْنِحَةٍ مَّثْنَى وَثُلُثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ١

1- “Hamd, gökleri ve yeri yaratan; melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediği kadar artırır. Şüphesiz ki, Allah her şeye gücü yetendir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fâtır Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd, Allah'a aittir.” Şükür Allah Teâlâ'yadır. Lütuf da O'na aittir.

{ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Gökleri ve yeri yaratan.”¹ Gökleri yaratan.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “el-erd” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ } “Melekleri yapan.” Melekleri yaratan ve melekleri keremli kılandır.

{ رُسُلًا } “Elçiler.” Risaletle. Yani Hazreti Cebail, Mikail, İsrail, ölüm meleğini, gök gürlemesi meleğini ve hafaza meleklerini mah-lukata.

{ أُولَئِكَ أَجْنَحَهُ } “Kanath.” Kanatlar sahibidirler, yani melekler.

{ مِثْنَى } “İkişer.” Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu iki kanadı vardır.

{ وَثُلْثَ } “Üçer.” Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu üç kanadı vardır.

{ وَرُبَاعَ } “Dörder.” Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu dört kanadı vardır.

{ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ } “O, yaratmada artırır.” Melekleri yaratmada.

{ مَا يَشَاءُ } “Dilediği kadar.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu kanatlarda dilediği kadar artırır.

Bir başka görüş olarak şöyle de denilmiştir: Güzel nimetler konusunda.

Bir diğer görüş ise şudur: Güzel ses konusunda dilediği kadar arttırır.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Şüphesiz ki, Allah her şeye gücü yetendir.” Arttırma ve eksiltme konusunda.

مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

2- “Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa, artık onu tutacak, kısacak yoktur. Her neyi de tutar, kısarsa, artık onu da O’ndan sonra salıverecek yoktur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ مَا يَفْتَحِ اللَّهُ } “Allah, neyi açarsa.” Allah Teâlâ her neyi gönderebilir.

{ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ } “İnsanlara rahmetinden.” Yağmur, rızık ve sağlık.

{ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا } “Artık onu tutacak, kısıyacak yoktur.” Bu rahmet için herhangi bir engel bulunmamaktadır.

{ وَمَا يُمْسِكُ } “Her neyi de tutar, kısarsa.” Neyi de engellerse.

{ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ } “Artık onu da salıverecek yoktur.” Engellediği şeyi O’ndan başkası.

{ مِنْ بَعْدِهِ } “O’ndan sonra.” Engellemesinin ardından.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Engellemesi konusunda.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Salıverdiği şeylerde.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا هُوَ فَأَنْتَى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

3- “Ey insanlar! Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Gökten ve yerden size rızık verecek, Allah’tan başka bir yaratıcı mı var? O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz!”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ } “Allah’ın nimetini hatırlayın.” Allah’ın lütfunu ve fazlını.

{ عَلَيْكُمْ } “Üzerinizdeki.” Yağmur, rızık ve esenlik içinde yaşayın.

{ هَلْ مِنْ خَالِقٍ } “Bir yaratıcı mı var?” Bir ilah mı var?

{ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ } “Gökten size rızık verecek, Allah’tan başka.” Yağmuru.

{ وَالْأَرْضُ } “Ve yerden.” Bitkileri.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur.” Sizi rızıklandıracak.

{ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ } “Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz!” Neden yalan söylüyorsunuz da sizi rızıklandıran ilahların olduğunu söylemektesiniz?

وَإِنْ يَكْذِبُونَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ وَالِىَّ اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ ۚ

4- “Eğer onlar seni yalanlıyorsa, senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Bütün işler ancak Allah’a döndürülür.”

{ وَإِنْ يَكْذِبُونَ } “Eğer onlar seni yalanlıyorsa.” Kureyş.

{ فَقَدْ كَذَّبَتْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı.” Kureyş’in seni yalanlaması gibi peygamberlerin kavimleri peygamberlerini yalanladılar.

{ وَالِىَّ اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ } “Bütün işler ancak Allah’a döndürülür.” Ahirette işlerin akibeti.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

5- “Ey insanlar! Allah’ın verdiği söz gerçektir. O halde sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o çok aldatıcı şeytan da sizi Allah konusunda aldatmasın!”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Allah’ın verdiği söz.” Ölümden sonra diriliş.

{ حَقٌّ } “Gerçektir.” Gerçekleşecektir.

{ فَلَا تَغُرَّنَّكُم } “O halde sakın sizi aldatmasın.” Allah Teâlâ’ya taat-ten uzaklaştırmasin.

{ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا } “Dünya hayatı.” Dünya hayatındaki süsler ve nimetler.

{ وَلَا يَغُرَّتْكُمْ بِاللَّهِ } “Ve sizi Allah konusunda aldatmasın.” Allah’ın dininden.

{ الْغُرُورُ } “O çok aldatıcı şeytan da.” Şeytan. Âyetin, (الْغُرُورُ) sözcüğünün (الْغُرُورُ) olarak “ğayn” harfinin dammesiyle okunması halinde, ‘dünyanın bâtil şeyleri sizleri aldatmasın’ anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

6- “Çünkü şeytan size düşmandır. Siz de onu düşman sayın! O, etrafına toplanan yandaşlarını, alevli ateş ehlinde olsunlar diye çağırır.”

{ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ } “Çünkü şeytan size düşmandır.” Din ve taat etme konusunda.

{ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا } “Siz de onu düşman sayın.” Onunla savaşınız ve din ve taat konusunda ona itaat etmeyiniz.

{ إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ } “O, etrafına toplanan yandaşlarını, çağırır.” Dini- nin ehlini ve taatinin ehlini.

{ لِيَكُونُوا } “Olsunlar diye.” Toplansınlar diye.

{ مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ } “Alevli ateş ehlinde.” Cehennem ashabıyla birlikte cehennemde kendisiyle birlikte toplansınlar diye.

الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7- “İnkâr edenler (onlar) için şiddetli bir azap vardır. İman edip sâlih ameller işleyenlere ise, bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.”

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr eden Ebû Cehil ve ashabı için.

{لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ} “(Onlar) için şiddetli bir azap vardır.” Şiddetli.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “Sâlih ameller işleyenlere ise.” Kendileriyle Rableri arasında taat davranışlarında bulunan Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı için.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} “Bir bağışlanma vardır.” Dünyada günahlarının bağışlanması.

{وَأَجْرٌ كَبِيرٌ} “Ve büyük bir mükâfat.” Cennette ise büyük bir sevap vardır.

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

8- “Kötü işi kendisine süslenip de onu güzel gören kimse (hiç iyi kimse gibi olur) mu? Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola erdirtir. Öyleyse sen onlara üzülerek kendini helâk etme! Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını, yapacaklarını bilir.”

{أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ} “Kendisine süslenip de (hiç iyi kimse gibi olur) mu?” Kendisi için güzelleştirilip.

{سُوءُ عَمَلِهِ} “Kötü işi.” Kendisine hoş gösterilen.

{فَرَآهُ حَسَنًا} “Onu güzel gören kimse.” Amelinin çirkinliği.

{ فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ } “Allah dilediğini şaşırtır.” Hak olarak gören. Bu kişi Ebû Cehildir. Ebû Cehil kendisine iman ve taat ile ikramda bulunduğumuz Ebûbekir es-Siddık ve ashabı gibi olur mu?

{ وَيَهْدِي } “Doğru yola eriştirir.” Dinine.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini de.” Buna ehil olan kimseyi, yani Ebûbekir ve arkadaşlarını.

{ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ } “Öyleyse sen kendini helâk etme.” Nefsini üzüntüyle helak etme.

{ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ } “Onlara üzülerek.” Eğer iman etmezler ise onların helak oluşuna pişmanlıklarla.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ } “Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını, yapacaklarını bilir.” Dâru’n-Nedve’de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında aldıkları öldürme kararını, küfürlerinde yeline getirdikleri hile ve ihaneti.

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَثِيرٌ سَحَابًا فُسْقَنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَخَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ٩

9- “Rüzgârları gönderip bir bulut kaldıran da Allah’tır. Derken biz o bulutu ölü bir beldeye göndeririz de onunla yeryüzüne ölümden sonra hayat veririz. İşte (öldükten sonra) yeniden diriliş de böyledir.”

{ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَثِيرٌ سَحَابًا } “Rüzgârları gönderip bir bulut kaldıran da Allah’tır.”² Harekete geçirip kaldıran.

{ فُسْقَنَاهُ } “Derken biz o bulutu göndeririz de.” Yağmurla.

{ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ } “Ölü bir beldeye.” Herhangi bir bitkinin olmadığı bir yere.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “sehaben/bulut” kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ فَأَحْيَيْنَا بِهِ } “Onunla hayat veririz.” Yağmurla.

{ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Yeryüzüne ölümünden sonra.” Kuraklığından ve kuruluşundan sonra.

{ كَذَلِكَ النُّشُورُ } “İşte (öldükten sonra) yeniden diriliş de böyledir.” İşte bu şekilde diriltilecek ve kabirlerden böyle çıkacaksınız.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ
وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْثَرُ ﴿١٠﴾

10- “Her kim güç ve şeref istiyorsa, bilsin ki, bütün güç ve şeref sadece Allah’ındır. O’na, ancak güzel sözler yükselir, onları da sâlih amel yükseltir. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince; onlar için şiddetli bir azap vardır. Üstelik onların tuzağı da bozulur.”

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ } “Her kim güç ve şeref istiyorsa.” İzzetin, kudretin ve gücün kime ait olduğunu bilmek istiyorsa.

{ جَمِيعًا فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ } “Bilsin ki, bütün güç ve şerefsadece Allah’ındır.”³ Kudret ve güç.

{ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ } “O’na, ancak güzel sözler yükselir.” Lâ ilâhe illallah sözü.

{ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ } “Onları da sâlih amel yükseltir.” O da bunu güzel sözle kabul eder.

{ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ } “Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince.” Allah Teâlâ’ya ortak koşan. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bir zindanda tutulmak veya kovularak çıkartılmak veya bir araya gelip onu topluca ona saldırarak helak etmek için Dâru’n-Nedve’de karar alanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

³ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “cemian/bütün” kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَّهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ } “Onlar için şiddetli bir azap vardır.” Olduğundan daha şiddetli.

{ وَمَكْرُ أُولَئِكَ } “Üstelik onların tuzağı da.” Bunların yaptığı şey.

{ هُوَ يَبُورُ } “Bozular.” Bozular ve helak olur. Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır. Bu âyet-i kerimenin faiz ehli hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ مَعْمَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

11- “Allah sizi bir topraktan, sonra meniden (nutfe) yarattı, sonra da sizi eşler haline getirdi. O’nun bilgisi dışında ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Bir yaşatılana çok ömür verilmesi de, ömründen eksiltme yapılması da ancak bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz yok ki, bu, Allah’a göre kolaydır.”

{ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ } “Allah sizi bir topraktan, yarattı.” Hazreti Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ } “Sonra meniden (nutfe)” Babalarınızın nutfelerinden.

{ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا } “Sonra da sizi eşler haline getirdi.” Sınıflar.

{ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى } “Ne bir dişi gebe kalır.” Hamile.

{ وَلَا تَضَعُ } “Ne de doğurur.” Tamam veya eksik olanı.

{ إِلَّا بِعِلْمِهِ } “O’nun bilgisi dışında.” Allah’ın bilgisi ve izniyle.

{ وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ مَعْمَرٍ } “Bir yaşatılana çok ömür verilmesi de.” Kendisine ömür verilmiş olan bir canlı da ömrünün uzatılması da.

{ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ } “Ömründen eksiltme yapılması da ancak bir kitapta yazılıdır.” Bir kitapta yazılıdır. Apaçık bir kitapta, Levh-i Mahfuz’da

{ إِنَّ ذَلِكَ } “Şüphesiz yok ki, bu.” Bunun korunması.

{ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ } “Allah’a göre kolaydır.” Yazılmaksızın bir şekilde korunması basittir.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَاجٌ وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاجِرَ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- “İki deniz birbirine eşit olmuyor. Şu tatlıdır, susuzluğu giderir, içimi de hoştur; şu da tuzludur, yakar kavurur. Bununla birlikte her birinden de taze bir et yersiniz ve bir ziynet çıkarır giyinirsiniz. Allah’ın lütfundan nasip aramanız için suyu yarıp giden gemileri görürsün. Umulur ki, şükredersiniz.”

{ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ } “İki deniz birbirine eşit olmuyor.” Tatlı ve tuzlu.

{ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ } “Şu tatlıdır, susuzluğu giderir,” Tatlı.

{ سَائِغٌ } “Hoştur.” İştahlı.

{ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أَجَاجٌ } “İçimi de. Şu da tuzludur, yakar kavurur.” Acı ve tuzlu olup suyu içilemeyen kuyu suyudur.

{ وَمِنْ كُلِّ } “(Bununla birlikte) her birinden de.” Hem tatlı hem de tuzlu denizin her birisinden.

{ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا } “Taze bir et yersiniz.” Terütaze balık.

{ وَتَسْتَخْرِجُونَ } “Ve çıkarır.” Özellikle de tuzlu sudan.

{ حِلْيَةً } “Bir ziynet.” İnci ve cevher süsü.

{ تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ } “Giyinirsiniz. Gemileri görürsün.” Gemileri.

{ فِيهِ } “Suyu.” Denizde.

{ مَوَاجِرَ } “Yarıp giden.” Yönelerek ve arkasını dönerek bir rüzgâr ile gidip gelir.

{ لَسْتَبْعُوا } “Nasip aramanız için.” Talep etmeniz için.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “Allah’ın lütfundan.” O’nun rızkından.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Umulur ki, şükredersiniz.” Nimetlerine şükredesiniz diye.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾

13- “O, geceyi gündüze sokuyor, gündüzü de geceye sokuyor. O, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Herbiri belli bir süreye, belli bir gayeye doğru akıp gidiyor. İşte bu (gördüklerinizi yapan) Allah sizin Rabbinizdir. Mülk O’nundur. O’ndan başka taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip olamazlar.”

{ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ } “O, geceyi gündüze sokuyor.” Geceyi gündüze katıyor. Böylece gündüz geceden altı saat daha uzun oluyor.

{ وَيُولِجُ النَّهَارَ } “Gündüzü de sokuyor.” Gündüzü katıyor.

{ فِي اللَّيْلِ } “Geceye.” Böylece gece gündüzden altı saat daha uzun oluyor.

{ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } “O, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır.” Güneşin ve ayın ışığını âdemoğlunun emrine vermiştir.

{ كُلٌّ } “Herbiri.” Güneş, ay, gece ve gündüz.

{ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye, belli bir gayeye doğru akıp gidiyor.” Kendi bilinen belli yörüngelerinde belirli bir vakte kadar.

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “İşte bu (gördüklerinizi yapan) Allah sizin Rabbinizdir.” Bunu O yapar, ilahlar değil.

{ لَهُ الْمُلْكُ } “Mülk O’nundur.” Hazineseler.

{وَالَّذِينَ تَدْعُونَ} “Taptıklarınız ise.” İbadet ettikleriniz ise.

{مِنْ دُونِهِ} “O’ndan başka.” Allah’ın dışında.

{مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْعِيرٍ} “Bir çekirdek kabuğuna bile sahip olamazlar.” Bu sayılanlardan bir çekirdek kabuğunu dahi yapmaya kadir olamazlar. Kıtırmır, hurma çekirdeğine yapışık kabarcıkla birlikte olan şeydir.

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ
وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرِكِكُمْ وَلَا يُنْسِيكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ١٤

14- “Kendilerine dua etseniz, duanızı işitseler bile size cevap veremezler. Kıyâmet gününde de kendilerini Allah’a ortak koştuğunuzu inkâr edeceklerdir. Sana hiç kimse, her şeyi bilen, haberdar olan (Allah) gibi haber veremez!”

{إِنْ تَدْعُوهُمْ} “Kendilerine dua etseniz.” Yani ilahlar.

{لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ} “Dualarınızı işitmezler.”⁴ Zira onlar sağır ve dilsiz, işitmeyen putlardır.

{وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ} “Duanızı işitseler bile size cevap veremezler.” Onların size karşı buğzlarını.

{وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرِكِكُمْ} “Kıyâmet gününde de kendilerini Allah’a ortak koştuğunuzu inkâr edeceklerdir.” İlahlar şirk koşmanızdan ve kendilerine ibadet edişinizden teberri edecekler.

{وَلَا يُنْسِيكَ} “Sana hiç kimse, haber veremez.” Onları ve eylemlerini sana hiç kimse haber veremez.

{مِثْلُ خَبِيرٍ} “Her şeyi bilen haberdar olan, (Allah) gibi.” Ki bu zât Allah Teâlâ’dır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ١٥

⁴ Tarafımızdan eklenmiştir.

15- “Ey insanlar! Siz Allah’a muhtaçsınız. Allah ise zengin ve her türlü övgüye lâyıktır.”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ } “Ey insanlar! Siz Allah’a muhtaçsınız.” Dünyada O’nun bağışlanmasına, merhametine, rızıklandırmasına ve afiyet bahşetmesine ve ahirette cennetine.

{ وَاللَّهُ هُوَ الْعَنِي } “Allah ise zengin.” Sizin yanınızda bulunan mallara hiç ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ الْحَمِيدُ } “Ve her türlü övgüye lâyıktır.” Eylemlerinde övülendir.

١٦ إِنَّ يَشَاءُ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

16- “Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.”

{ إِنَّ يَشَاءُ يُذْهِبْكُمْ } “Allah dilerse sizi yok eder.” Ey Mekke halkı! Sizi helak eder, öldürür.

{ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ } “Ve yerinize yeni bir halk getirir.” Sizden daha hayırlı ve sizden daha çok Allah Teâlâ’ya itaat edici.

وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ

17- “Bu da Allah’a göre zor bir şey değildir.”

{ وَمَا ذَلِكَ } “Bu da değildir.” Helak ediş ve yeni bir kavim getiriş.

{ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ } “Allah’a göre zor bir şey.” Çetin değildir.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَرَكِيَ فَإِنَّمَا يَتَرَكَ لِنَفْسِهِ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ

18- “Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yüğü ağır olan kimse, onu taşımak için başkasını çağırırsa, (bu çağırdığı kişi) yakını bile olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen

ancak, görmedikleri halde, Rablerinden korkanları ve namazı kılanları uyarabilirsin! Kim temizlenirse o, kendisi için temizlenmiş olur. Sonunda dönüş Allah'adır."

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى } "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez." Yüklenen hiçbir kimsenin başkasının yüklenmiş olduğu günahları gönül rahatlığıyla yüklenmez. Ancak zorla kendisine yükletilir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hiçbir nefis başka birisinin günahından muahezeye alınmaz.

Yine âyete şöyle de anlam verilmiştir: Hiçbir kimse başkasının işlemiş olduğu günahtan ötürü azap görmez.

{ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ } "Yükü ağır olan kimse, başkasını çağırırsa." Günahlarının ağırlığından ezilmiş olan kimse günahlarından dolayı başkasını çağırırsa.

{ إِلَى حِمْلِهَا } "Onu taşımak için." Günahların taşınmasına.

{ لَا يُحْمَلُ مِنْهُ } "(Bu çağırdığı kişi) onun yükünden yüklenmez." Gü-nahlardan.

{ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى } "Bir şey. Yakını bile olsa." Akralılık bağı bulunan baba, anne, oğul ve kız çocuğu gibi yakın birisi olsa bile.

{ إِنَّمَا تُنذِرُ } "Sen ancak uyarabilirsin." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) uyarman ancak şunlara fayda verir.

{ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ } "Görmedikleri halde, Rablerinden korkanları." Rableri için amel eden, her ne kadar Allah azze ve celle onlardan gaip ise de hiçbir şey Allah Teâlâ'dan gaip değildir.

{ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } "Ve namazı kılanları." Beş vakit namazı kılanları.

{ وَمَنْ تَزَكَّى } "Kim temizlenirse." Kim tevhid eylemini gerçekleştirir, durumunu ıslah eder, Allah yolunda tasaddukta bulunursa.

{ فَإِنَّمَا يَتَرَكَى } "O, temizlenmiş olur." Birleşmiş, sâlih olmuş ve tasadduk etmiş olur.

{ لِنَفْسِهِ } “Kendisi için.” Bunun sevabı kendisine ait olacaktır.

{ وَالْإِلَهِ الْمَصِيرُ } “Sonunda dönüş Allah’adır.” Ahirette dönüş O’nadır.

﴿ ١٩ ﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ

19- “Kör ile gören eşit olmaz.”

{ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ } “Kör ile gören eşit olmaz.” Kâfir ile mü’min.

﴿ ٢٠ ﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ

20- “Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz.”

{ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ } “Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz.” Yani küfür ile iman.

﴿ ٢١ ﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ

21- “Gölge ile sıcaklık da.”

{ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ } “Gölge ile sıcaklık da.” Yani cennet ile cehennem ateşi.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿ ٢٢ ﴾

22- “Dirilerle ölümler de eşit olmaz. Gerçi Allah dilediği kimseye işittirirse de sen, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin!”

{ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ } “Dirilerle ölümler de eşit olmaz.” Yani taat ve keramet konusunda mü’minler ile kâfirler.

{ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ } “Gerçi Allah işittirirse de.” Kavratur.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediği kimseye.” Buna ehil olan kimseye.

{ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ } “Sen, işittirecek değilsin.” Kavraticı değilsin.
 { مَنْ فِي الْقُبُورِ } “Kabirlerde olanlara.” Sanki kabirde bulunan ölü-
 ler gibi olan kimselere.

٣٣ { إِنَّ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ }

23- “Sen sadece bir uyarıcısın!”

{ إِنَّ أَنْتَ } “Sen.” Ey Muhammed sen sadece.

{ إِلَّا نَذِيرٌ } “Sadece bir uyarıcısın.” Kur’an ile korkutan bir resûlsün.

٢٤ { إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ }

24- “Şüphesiz biz seni gerçek ile bir müjdeleyici ve bir uyarıcı ola-
 rak gönderdik. Hiçbir ümmet (yoktur ki), içlerinde bir uyarıcı
 geçmiş olmasın!”

{ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ } “Şüphesiz biz seni gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu
 ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek ile.” Kur’an ile.

{ بَشِيرًا } “Bir müjdeleyici olarak.” Allah’a iman edeni cennetle müj-
 deleyici.

{ وَنَذِيرًا } “Ve bir uyarıcı.” Allah’ı inkâr edeni cehennem azabıyla
 korkutucu ve uyarıcı.

{ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ } “Hiçbir ümmet (yoktur ki).” Herhangi bir ümmet ol-
 mamış olsun ki.

{ إِلَّا خَلَا } “Geçmiş olmasın.” Geçmiş olmasın.

{ فِيهَا نَذِيرٌ } “İçlerinde bir uyarıcı.” Korkutucu bir resûl.

وَأَنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
 وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

25- “Onlar seni yalanlıyorsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onlara peygamberleri apaçık mucizelerle, sahifelerle ve aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi.”

{ وَإِنْ يَكْذِبُونَ } “Onlar seni yalanlıyorsa.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Kureyş seni yalanlıyorsa.

{ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı.” Senin kavmin Kureyş’ten önce yaşamış bulunan kavimler de resûllerini.

{ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Onlara peygamberleri apaçık mucizelerle, gelmişlerdi.” Emir, nehy ve mucizelerle/alametlerle.

{ وَبِالْزُّبُرِ } “Sahifelerle.” Önceki kitapların haberiyle.

{ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ } “Ve aydınlatıcı kitapla.” Helal ve haramı açıklayan.

ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

26- “Sonra ben o inkâr edenleri tutup kısıvrak yakaladım. Beni inkâr nasıl oldu?”

{ ثُمَّ أَخَذْتُ } “Sonra ben tutup kısıvrak yakaladım.” Cezalandırdım.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenleri.” Kitapları ve resûlleri.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ } “Beni inkâr nasıl oldu?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bak bakayım iman etmemeleri halinde onları azapla ne hale sokmuşum?

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ

سُودٌ ﴿٢٧﴾

27- “Görmedin mi Allah gökten su indirdi de biz onunla renkleri başka başka birçok meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, çeşitli renklerde ve simsiyah yollar (yaptık).”

{ اَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Bilmedin mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Allah gökten su indirdi de.” Yağmur.

{ فَاخْرَجْنَا بِهِ } “Biz onunla çıkardık.” Yağmurla.

{ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا } “Renkleri başka başka birçok meyveler.” Cinsleri tatlı, ekşi ve bunun dışında diğer meyveler.

{ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ } “Dağlardan (geçen) yollar (yaptık)” Yollar.

{ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا } “Beyaz, kırmızı, çeşitli renklerde.” Meyvelerin renklerini andırırcasına.

{ وَغَرَابِيبُ سُودٌ } “Ve simsiyah.” Siyahlığı çok şiddetli olan siyah dağlar.

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ اِنَّمَا يَخْشَى
اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓءُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُوْرٌ ﴿٢٨﴾

28- “Yine bunun gibi insanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da türlü renklerde olanlar var. Kulları içinde Allah’tan ancak âlimler (gereğince) korkar. Şüphe yok ki, Allah mutlak üstündür, çok bağışlayandır.”

{ وَمِنَ النَّاسِ } “İnsanlardan, var.” Aynı şekilde renkleri çeşitli.

{ وَالدَّوَابِّ } “Hayvanlardan.” Aynı şekilde renkleri çeşitli.

{ وَالاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ } “Ve davarlardan da türlü renklerde olanlar.”

Cinsleri türlü türlü. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ كَذٰلِكَ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓءُ } “Yine bunun gibi. Kulları içinde Allah’tan ancak âlimler (gereğince) korkar.” Diyor ki, kulları içinde ancak âlimler Allah Teâlâ’dan korkarlar.

{ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ } “Şüphesiz ki, Allah mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ غَفُورٌ } “Çok bağışlayandır.” Kendisine iman edene karşı.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾

29- “Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık bağışta bulunanlar, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ } “Okuyanlar.” Kıraat edenler.

{ كِتَابَ اللَّهِ } “Allah’ın kitabını.” Kur’an’ı Ebûbekir ve ashabı.

{ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılanlar.” Beş vakit namazı tastamam kılanlar.

{ وَأَنفَقُوا } “Bağışta bulunanlar.” Tasaddukta bulunanlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } “Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan.” Kendilerine verdiğimiz mallardan.

{ سِرًّا } “Gizli.” Kendileriyle Allah arasında kalacak şekilde.

{ وَعَلَانِيَةً } “Ve açık.” Kendileriyle insanların arasında.

{ يَرْجُونَ تِجَارَةً } “Bir kazanç umabilirler.” Yani cennet.

{ لَّن تَبُورَ } “Asla zarara uğramayacak.” Helak olmayacak ve bozulmayacak.

لِيُؤْفِيَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

30- “(Çünkü Allah), onların mükâfatlarını tam olarak ödedikten başka, kendilerine lütfundan da fazlasını verecektir. Çünkü O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir.”

{ لِيُؤْفَيْهِمْ } “(Çünkü Allah), tam olarak ödedikten başka.” Allah Teâlâ.

{ أَجُورَهُمْ } “Onların mükâfatlarını.” Cennette mükâfatlarını.

{ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ } “Kendilerine lütfundan da fazlasını verecektir.” Fazlıyla birden ona kadar.

{ إِنَّهُ غَفُورٌ } “Çünkü O, çok bağışlayan.” Onların büyük günahlarını.

{ شُكُورٌ } “Şükrün karşılığını bol bol verendir.” Küçük amellere bolca karşılık verir.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

31- “Sana vahyettiğimiz kitap, kendinden öncekileri tasdik edici olmak üzere bir gerçektir. Şüphe yok ki, Allah, kullarının bütün hallerinden haberdardır, her şeyi görendir.”

{ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Sana vahyettiğimiz.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kendisiyle sana indirdiğimiz.

{ مِنَ الْكِتَابِ } “Kitap.” Yani Kur’an.

{ هُوَ الْحَقُّ } “Bir gerçektir.” Doğrudur.

{ مُصَدِّقًا } “Tasdik edici olmak üzere.” Tevhide uygun ve şeriatlerin bir bölümünü.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } “Kendinden öncekileri.” Kitaptan.

{ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ } “Şüphe yok ki, Allah, kullarının bütün hallerinden haberdardır.” İman edeni de iman etmeyi de.

{ بَصِيرٌ } “Her şeyi görendir.” Amellerini.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ
الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

32- “Sonra biz o kitabı, kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onların içinde kendisine zulmeden var, orta yolu tutan var, Allah’ın izniyle hayır işlerinde yarışmakta olanlar da var. İşte büyük lütuf budur.”

{ ثُمَّ } “Sonra.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirmemizin ardından.

{ أَوْرُثْنَا الْكِتَابَ } “Biz o kitabı, miras bıraktık.” Kur’an’ın ezberlenmesi, yazması ve okunmasıyla ikramda bulunduk.

{ الَّذِينَ اضْطَفَيْنَا } “Seçtiklerimize.” Seçtiklerimiz.

{ مِنْ عِبَادِنَا } “Kullarımızdan.” Kullarımız arasından imanla seçtiklerimize ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ } “Onların içinde kendisine zulmeden var.” Büyük günahlarla nefesine zulmetmektedir. Bu kişiler şefaât, mağfiret ve vaadi yerine getirmekle ancak kurtulabilirler.

{ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ } “Orta yolu tutan var.” Bu kişi de iyilikleriyle kötülükleri eşit olanlardır. Hafif bir sorguya çekilir, sonra da kurtulurlar.

{ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ } “Yarışmakta olanlar da var.” İleriye ulaşan.

{ بِالْخَيْرَاتِ } “Hayır işlerinde.” Dünyada ve ahirette Adn cennetlerine yakınlştırılmışlardır.

{ بِإِذْنِ اللَّهِ } “Allah’ın izniyle.” Allah’ın tevfiği ve kerametiyle.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Seçme ve yarış.

{ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ } “Büyük lütuf budur.” Allah Teâlâ katından onlara verilmiş büyük bir lütuftur.

جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

33- “Onlara Adn cennetleri vardır. Onlar oraya girecekler, orada altın bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir. Orada giysileri de ipektir.”

Allah Teâlâ onların yerleşecekleri yeri belirterek şöyle buyurdu:

{ جَنَّاتٍ عَدْنٍ } “Onlara Adn cennetleri vardır.” O’nun evi rahmete özgüdür ve cennetler de O’nun evinin çevresindedir.

{ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا } “Onlar oraya girecekler, orada süsleneceklerdir.” Cennette giyineceklerdir.

{ مِنْ أَسَاوِرَ } “Bilezikler.” Bilezikler.

{ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا } “Altın ve incilerle.” Bu, kadınların ve erkeklerin altından süsleridir.

{ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ } “Orada giysileri de ipektir.” Cennette.

﴿٣٤﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

34- “(Onlar) orada şöyle demektedirler: ‘Hamdolsun Allah’a ki, bizden o tasayı giderdi. Şüphe yok ki, Rabbimiz çok bağışlayan, şükürün karşılığını bol bol verendir.’”

{ وَقَالُوا } “(Onlar orada) şöyle demektedirler.” Cennette cennet ehli.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamdolsun Allah’a ki.” Şükür ve lütuf Allah Teâlâ’ya aittir.

{ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ } “Bizden o tasayı giderdi.” Ölüm ve yok oluş üzüntülerini ve kıyâmet gününün dehşetengiz olaylarını. Âyetin, dünyanın tehlikeliklerinin üzüntüsünü anlamına geldiği de söylenmiştir .

{ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ } “Şüphe yok ki, Rabbimiz çok bağışlayan.” Büyük günahları.

{ شُكْرٌ } “Şükürün karşılığını bol bol verendir.” Kolay amellere.

الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

35- “O, lütfuyla bizi, kalınacak bir yurda yerleştirdi. Orada bize bir yorgunluk dokunmayacak, (herhangi) bir usanç isabet etmeyecektir (gelmeyecektir).”

{ الَّذِي أَحَلَّنَا } “O, bizi, yerleştirdi.” Konaklattırdı.

{ دَارَ الْمَقَامَةِ } “Kalınacak bir yurda.” Yani cennete.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfuyla.” Fazlıyla orada göçürdü.

{ لَا يَمَسُّنَا } “Bize dokunmayacak.” Bize isabet etmeyecek.

{ فِيهَا } “Orada.” Cennette.

{ نَصَبٌ } “Bir yorgunluk.” Yorgunluk ve meşakkat.

{ وَلَا يَمَسُّنَا } “(Herhangi...) isabet etmeyektir (gelmeyecektir).” Bize isabet etmeyecek.

{ فِيهَا } “Orada.” Cennette.

{ لُغُوبٌ } “Bir usanç.” Çokça yorulmak.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

36- “İnkâr edenlere gelince, onlar için cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hüküm verilmez ki, ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez! İşte biz her bir nankörü böyle cezalandırırız!”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr eden Ebû Cehil ve ashabına.

{لَهُمْ نَارٌ جَهَنَّمَ} “Onlar için cehennem ateşi vardır.” Ahirette.

{لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ} “Onların ölümlerine hüküm verilmez ki.” Onlara ölüm takdiri gerçekleşmez ki.

{فَيَمُوتُوا} “Ölsünler.” ...De istirahatata erişsinler.

{وَلَا يُخَفَّفُ} “Hafifletilmez.” Kolaylaştırılmaz, kaldırılmaz ve rahata kavuşturulmaz.

{عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا} “Kendilerinden cehennem azabı da.” Bir göz açıp kapaması kadar dahi olsa.

{كَذَلِكَ} “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{نَجْزِي} “Biz cezalandırırız.” Ahirette.

{كُلٌّ كُفُورٌ} “Her bir nankörü.” Allah’ı ve nimetlerini inkâr edici olanları.

وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا
فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾

37- “Onlar orada şöyle feryat etmektedirler: ‘Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar da daha önce yapmış olduğumuzdan başka sâlih bir amel yapalım!’ (Kendilerine). ‘Size düşünecek olan kimse- nin düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti! Şimdi azabı tadın bakalım! Çünkü zalimlere bir yardımcı da yoktur!’ (denir).”

{وَهُمْ} “Onlar.” Yani kâfirler.

{يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا} “Orada şöyle feryat etmektedirler.” Orada cehennem azabında yardım isterler, dua ederler, içten yakarır ve derler ki:

{رَبَّنَا} “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ اٰخِرْجْنَا } “Bizi buradan çıkar da.” Cehennem ateşinden. Bizi dünyaya geri döndür ki, sana iman edelim.

{ نَعْمَلْ صَالِحًا } “Sâlih bir amel yapalım.” İmanlıyken halisane bir şekilde.

{ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ } “Daha önce yapmış olduğumuzdan başka.” Şirk içinde işlediğimiz amellerin dışında. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle der:

{ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمُ } “(Kendilerine) (denir). Size bir ömür vermedik mi?” Ey kâfirler topluluğu, size dünyada mühlet vermedik mi?

{ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ } “Düşüneceği kadar.” Onda öğüt alınacak kadar bir zaman dilimi.

{ مِّنْ تَذَكَّرَ } “Düşünecek olan kimsenin.” Öğüt alıp iman etmeyi muad eden bir kimsenin.

{ وَجَاءَكُمُ النَّبِيُّ } “Üstelik size uyarıcı da gelmişti.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile gelmiş ve sizi bu korkunç güne karşı imana davet etmiş, ancak sizler iman etmemişsiniz.

{ فَذُوقُوا } “Şimdi azabı tadın bakalım.” Cehennem azabı.

{ فَمَا لِلظَّالِمِينَ } “Çünkü zalimlere yoktur.” Kâfirler için.

{ مِّنْ نَّصِيرٍ } “Bir yardımcı da.” Allah’ın azabından koruyup engelleyecek.

﴿٣٨﴾ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

38- “Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. O, göğüslerde olanı da bilendir.”

{ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Allah göklerin ve yerin gaybını bilir.” Göklerde ve yerde olan şeyin gaybı. Allah Teâlâ onların dünyaya dönmeleri halinde nehyedildikleri şeylere geri döneceklerini bilmektedir.

{ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “O, göğüslerde olanı da bilendir.” Kalplerde olan hayır ve şerri.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

39- “Sizi yeryüzünde halifeler yapan O’dur. Artık kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Çünkü kâfirlere nankörlükleri Rableri katında, öfke ve gazaptan başka bir şey artırmaz. Yine kâfirlere nankörlükleri ziyandan başka bir şey artırmaz.”

{ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ } “Sizi yapan O’dur.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ümmeti!

{ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde halifeler.” Geçmiş ümmetlerin he-
lakinin ardından yeryüzününün sakinleri kılan.

{ فَمَنْ كَفَرَ } “Artık kim inkâr ederse.” Allah’ı.

{ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ } “İnkârı kendi aleyhinedir.” Küfrünün cezası.

{ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ } “Çünkü kâfirlere nankörlükleri artırmaz.”
Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Rableri katında.” Kıyâmet gününde.

{ إِلَّا مَقْتًا } “Öfke ve gazaptan başka bir şey.” Kin.

{ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ } “Yine kâfirlere nankörlükleri artırmaz.”
Dünyada.

{ إِلَّا خَسَارًا } “Ziyandan başka bir şey.” Ahiret konusunda bir al-
danmışlık.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ بَلْ إِنَّ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

40- “De ki: ‘Allah’ı bırakıp da tapmakta olduğunuz ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların, göklerde bir ortaklığı mı var? Ya da biz kendilerine bir kitap vermişiz de ondan bir delil üzerinde mi buluyorlar? Hayır, o zâlimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaat etmiyorlar.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ } “Ortaklarınızı gördünüz mü?” İlahlarınızı.

{ الَّذِينَ تَدْعُونَ } “Tapmakta olduğunuz.” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ } “Allah’ı bırakıp da. Gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar?” Yerde bulunan şeylerden.

{ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ } “Yoksa onların, bir ortaklığı mı var?” Allah Teâlâ ile birlikte.

{ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde.” Göklerin yaratılışında.

{ كِتَابًا أَمْ آتَيْنَاهُمْ } “Ya da biz kendilerine bir kitap vermişiz de.”⁵ Onlara bahş mı etmişiz, yani Mekke kâfirlerine?

{ فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ } “Ondan bir delil üzerinde mi buluyorlar?” Azap görmeyeceklerine dair kitaptan bir açıklama mı?

{ بَلْ إِنَّ يَعِدُ الظَّالِمُونَ } “Hayır, o zâlimler vaat etmiyorlar.” Müşrikler ve dünyada söyledikleri sözler.

⁵ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “kitâben” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ بَغْضُهُمْ } “Birbirlerine.” Üst tabakanın alt tabakaya söyledikleri.

{ إِلَّا غُرُورًا } “Aldatmadan başka bir şey.” Ahirette bâtil olan bir şey.

إِنَّ اللَّهَ يُمِصُّكَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

41- “Doğrusu gökleri ve yeri yok olmaktan Allah tutuyor. (Andolsun ki), eğer yok oluverirlerse onları, Allah’tan başka kimse tutamaz. Gerçekten O, çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır.”

{ إِنَّ اللَّهَ يُمِصُّكَ } “Doğrusu Allah tutuyor.” Engelliyor.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا } “Gökleri ve yeri yok olmaktan.” Ki gökler ve yer Yahudi ve Hristiyanların sözleriyle konumlarından kayıp da helak olmasınlar. Zira Yahudiler Üzeyr Allah’ın oğludur; Hristiyanlar da Hazret-i İsa Mesih (‘aleyhi’s-selâm) Allah’ın oğludur demektedirler.

{ وَلَئِنْ زَالَتَا } “(Andolsun ki), eğer yok oluverirlerse.” Eğer yerlerinden kayıp yok olurlarsa.

{ إِنْ أَمْسَكَهُمَا } “Onları, tutamaz.” Gökleri ve yerleri tutamaz.

{ مِنْ أَحَدٍ } “Kimse.” Hiçbir kimse.

{ مِنْ بَعْدِهِ } “Allah’tan başka.” O’nun tutmasının dışında, O’ndan başka.

{ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا } “Gerçekten O, çok yumuşak davranan.” Yahudi ve Hristiyanların sözlerinden.

{ غَفُورًا } “Çok bağışlayandır.” Onlardan tevbe edenlere.

وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ
إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾

42- “Onlar Allah’a olanca güçleriyle yemin etmişlerdi ki, eğer kendilerine uyarıcı (bir peygamber) gelirse, herhangi bir millettten daha çok doğru yolda olacaktı. Fakat kendilerine uyarıcı (bir peygamber) geldiği zaman, bu onların sadece nefretini artırdı.”

{وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ} “Onlar Allah’a yemin etmişlerdi ki.” Yani Mekke kâfirleri Hazreti Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gelişinden önce.

{جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ} “Olanca güçleriyle.” Allah Teâlâ adına son derece kuvvetli yeminlerde bulundular.

{لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ} “Eğer kendilerine uyarıcı (bir peygamber) gelirse.” Korkutucu bir resûl.

{لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ} “Daha çok doğru yolda olacaktı.” İcabet ediş bakımından çok hızlı, din bakımından da en doğru.

{مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ} “Herhangi bir millettten.” Yahudi ve Hıristiyanlardan.

{فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ} “Fakat kendilerine uyarıcı (bir peygamber) geldiği zaman.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile.

{مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا} “Bu onların sadece nefretini artırdı.” Hazret’ten uzaklaşmalarına.

إِسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا
بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا
وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾

43- “Bu, yeryüzünde böbürlenme ve kötü bir tuzak düzeni! Oysa kötü tuzak dolanmaz, ancak sahibinin başına (dolanır). O halde

onlar öncekilerin yasasından başka mı bekliyorlar? Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişme bulamazsın. Sen Allah'ın sünnetinde asla bir başkalaşma da bulamazsın."

{ اِسْتَكْبَارًا فِي الْاَرْضِ } "Bu yeryüzünde böbürlenme." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten yüz çevirmek için.

{ وَمَكْرُ السَّيِّئِ } "Ve kötü bir tuzak düzeni." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in helak oluşu için.

{ وَلَا يَحِيقُ } "Oysa dolanmaz." Vacip olmaz ve kuşatmaz.

{ الْمَكْرُ السَّيِّئِ } "Kötü tuzak." Çirkin söz ve çirkin eylem.

{ اِلَّا بِاَهْلِهِ } "Ancak sahibinin başına (dolanır)." Ancak ehlinin üzerine.

{ فَهَلْ يَنْظُرُونَ } "O halde onlar bekliyorlar mı?" Seni yalanlamakla kavmin gözetlemekte midir?

{ اِلَّا سُنَّتِ الْاَوَّلِينَ } "Öcekilerin yasasından başka." Kendilerinden öncekiler ilk toplumların peygamberlerini yalanlamalarından dolayı öncekilerin azabını mı?

{ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ } "Sen Allah'ın sünnetinde asla bulamazsın." Allah'ın azabında.

{ تَبْدِيلًا } "Bir değişme." Değişiklik.

{ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ } "Sen Allah'ın sünnetinde asla bulamazsın." Allah'ın azabında.

{ تَحْوِيلًا } "Bir başkalaşma da." Ondan başkasına.

اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا

44- “Onlar yeryüzünde gezip bir bakmadılar mı, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Oysa onlar, bunlardan daha güçlüydüler. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah’ı âciz bırakamaz. Çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.”

{ أَوَلَمْ يَسِيرُوا } “Onlar gezip... mı.” Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا } “Yeryüzünde. Bir bakmadılar.” Düşünüp tefekkür etsinler de ibret alsınlar.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonu nasıl olmuş?” Cezası.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden öncekilerin.” Kendilerinden öncekilerin peygamberleri yalanlamaları halinde.

{ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً } “Oysa onlar, bunlardan daha güçlüydüler.” Beden ve mal yönüyle.

{ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ } “Allah’ı âciz bırakamaz.” Kaçıp kurtulamaz.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey.” Hiçbir kimse.

{ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde.” Mahlukattan.

{ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا } “Çünkü O, her şeyi bilen.” Mahlukatını.

{ فَدِيرًا } “Her şeye gücü yetendir.” Onlara gücü yetendir.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

45- “Bununla birlikte Allah, insanları yaptıkları günahlar yüzünden hemen yakalayıverseydi, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belli bir süreye kadar erteliyor, sonunda süreleri gelince gereğini yapar! Şüphe yok ki, Allah, kullarını görmektedir.”

{ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ } “Bununla birlikte Allah, insanları hemen yakalayıverseydi.” Cin ve insanları.

{ بِمَا كَسَبُوا } “Yaptıkları günahlar yüzünden.” Günahlarının bütünü nedeniyle.

{ مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا } “Yeryüzünde bırakmazdı.” Yeryüzünde.

{ مِنْ دَابَّةٍ } “Hiçbircanlı.” Cin ve insanlardan özellikle hiçbir kimse.

{ وَلَكِنْ يُؤَخَّرُهُمْ } “Fakat onları erteliyor.” Onları erteliyor.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Belirli bir vakte kadar.

{ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ } “Sonunda süreleri gelince.” Helak oluş vakitleri.

{ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا } “Gereğini yapar! Şüphe yok ki, Allah, kullarını görmektedir.” Helak olanı da kurtulacak olanı da.

سورة يس
36- YÂSÎN SÛRESİ

Kendisinde Yâsîn'in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 83, sözcük sayısı 729 ve harf sayısı ise 3.000'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

يس ١

1- “Yâ Sîn”

{يس} “Yâ Sîn.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Yâsîn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: Diyor ki, “Yâ Sîn.” Süryanicede “Ey insan” anlamına gelmektedir.

وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ٢ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ٣

2-3- “O hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, sen (risâlet görevi ile) gönderilen peygamberlerdensin.”

{وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ} “O hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ} “(Risâlet görevi ile) gönderilen peygamberlerdensin.” Ve denilmiştir ki, Yâ ve Sîn ile yemin ettiği bir kasedir. “O hikmet dolu Kur'an'a and olsun ki” ve helal ve haramı, emir ve nehyi muhkem kılan Kur'an'a kase ederim ki. “Andolsun ki sen”, ey Muhammed! “Risâlet görevi ile gönderilen peygamberlerdensin” ve bunun için kase olmuştur.

٤ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

4- “Dosdoğru bir yol üzerindesin”.

{ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Dosdoğru bir yol üzerindesin.” Allah Teâlâ’nın kendisinden razı olduğu dosdoğru bir din üzere sabitsin ki, bu din İslam’dır.

٥ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

5- “(Bu Kur’an) mutlak üstün, çok merhametli olan (Allah) tarafından indirilmiştir.”

{ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ } “(Bu Kur’an) mutlak üstün, (Allah) tarafından indirilmiştir.” Diyor ki; Kur’an kendisine iman etmeyenden intikam alan Aziz Allah’ın buyruk ve mesajlarıdır.

{ الرَّحِيمِ } “Çok merhametli olan.” Kendisine iman edene.

٦ لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ

6- “(Onunla), ataları uyarılmamış ve bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir kavmi uyarasın!”

{ لَتُنذِرَ } “(Onunla), uyarasın.” Kur’an ile korkutasın.

{ قَوْمًا } “Bir kavmi.” Yani Kureyş’i.

{ مَّا أُنذِرَ } “Uyarılmamış.” İnzar edildiği gibi.

{ آبَاؤُهُمْ } “Ataları.” Ve denilmiştir ki, babalarını senden önce hiç bir resûl uyarmadı.

{ فَهُمْ غَافِلُونَ } “Ve bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış.” Ahi-ret inancından gafildirler ve onu inkâr etmektedirler.

٧ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

7- “Andolsun ki, onların çoğu azabı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar.”

{ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ } “Andolsun ki azabı hak etmişlerdir.” Hışım ve azap sözü muhakkak vacip olmuştur.

{ عَلَيَّ أَكْثَرُهُمْ } “Onların çoğu.” Mekke ehline, Ebû Cehil ve ashabına.

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } “Çünkü onlar iman etmiyorlar.” Allah’ın ilmine göre iman etmiyorlar ve iman etmeyi de dilemiyorlar. İman etmediler ve Bedir Savaşı’nda küfür üzere öldürüldüler.

٨ اِنَّا جَعَلْنَا فِيْ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ

8- “Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelerine kadar dayanmıştır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır!”

{ اِنَّا جَعَلْنَا فِيْ اَعْنَاقِهِمْ } “Biz onların boyunlarına geçirdik.” Sağ ellerine.

{ اَغْلَالًا } “Halkalar.” Demirden.

{ فَهِيَ } “O halkalar.” Tasmalanmış ve dolandırılmıştır.

{ اِلَى الْاَذْقَانِ } “Çenelerine kadar dayanmıştır.” Sakallarına kadar.

{ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ } “Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.” Geçirilmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kendisi namazdayken taşlamak istediklerinde sağ ellerini çeneleriyle toplamışlardır. “Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır”, her türlü hayırdan mahrum olup tasmalanmışlardır.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ

٩ لَا يَبْصُرُونَ

9- “Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çekip, kendilerini kuşatmışlardır. Bu yüzden artık göremezler.”

{ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ } “Önlerinden çekip.” Ahiretle ilgili durumdan.

{ سَدًّا } “Bir set.” Perde.

{ وَمِنْ خَلْفِهِمْ } “Ve arkalarından.” Dünya ile ilgili durumlardan.

{ سَدًّا } “Bir set.” Perde.

{ فَأَغْشَيْنَاهُمْ } “Kendilerini kuşatmışsızdır.” Onların kalp gözlerini kuşatmışsızdır.

{ فَهُمْ لَا يَبْصُرُونَ } “Bu yüzden artık göremezler.” Hak ve hidayeti.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: { وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا } “Önlerinden bir set çekip.” Örtü. Şu cihetten ki, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namazdayken taşlamak istediklerinde O’nu göremediler. “Ve arkalarından bir set”, bir örtü çektik ki, onun ashâbı da göremesin. “Kendilerini kuşatmışsızdır”, Onların gözlerini kuşattık. “Bu yüzden artık göremezler”, Peygamber’i göremezler ki, O’na eziyet etsinler.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10- “Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, artık iman etmezler.”

{ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ } “Onlar için birdir.” Mahzum oğulları için, Ebû Cehil ve ashâbı için.

{ ءَأَنْذَرْتَهُمْ } “Onları uyarsan da.” Onları Kur’an ile korkutsan da.

{ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ } “Uyarmasan da.” Onları korkutmasan da.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “Artık iman etmezler.” İman etmek istemiyorlar. Bedir Savaşı’nda küfür üzere öldürüldüler. (إِنَّا جَعَلْنَا فِيهِ أَعْقَابَهُمْ أَغْلَالًا) den buraya kadar olan bölüm Ebû Cehil, Velid ve bu ikisinin ashâbı hakkında nazil olmuştur.

إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ

وَأَجْرِ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

11- “Sen ancak Kur’an’a uyan ve görmeden, Rahmân olan Allah’tan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfîret ve güzel bir mükâfatla müjdele!”

{ **إِنَّمَا تُنذِرُ** } “*Sen ancak uyarabilirsin.*” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin Kur’an ile inzarın fayda verir.

{ **مَنْ أَتَّبَعَ الذِّكْرَ** } “*Kur’an’a uyan... kimseyi.*” Yani Kur’an ve onunla amel eden Ebûbekir ve ashabı misali.

{ **وَحَشِيَ الرَّحْمَنُ بِالْغَيْبِ** } “*Ve görmeden, Rahmân olan Allah’tan korkan.*” Her ne kadar O’nu görmeseler de Rahman için amel eden.

{ **فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ** } “*İşte böylesini, bir mağfîret müjdele.*” Dünyada günahlarının bağışlanmasıyla.

{ **وَأَجْرٍ كَرِيمٍ** } “*Ve güzel bir mükâfatla.*” Cennette sevap ve güzellikle.

**إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ
أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾**

12- “Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi ve geride bıraktıkları her izi yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.”

{ **إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ** } “*Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz.*” Diriliş için.

{ **وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا** } “*Onların yaptıkları her işi yazarız.*” Onların geride bırakmış oldukları hayır ve şerri.

{ **وَآثَارَهُمْ** } “*Ve geride bıraktıkları her izi.*” Geride terk edip bıraktıkları sâlih bir sünneti ve onların ölümlerinin ardından bu sünnet ile amel edilmiş olsun. Ya da geride bırakmış oldukları kötü bir sünneti ki, onların ölümlerinin ardından bu kötü sünnet ile amel edilmiş olsun.

{ وَكُلَّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Amellerini.

{ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ } “Biz apaçık bir kitapta sayıp yazmışsınız.” Onu Levh-i Mahfuz’da yazmışsınız.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

13- “Onlara, o şehir halkının (Antakyalıların) misalini örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti!”

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ } “Onlara, örnek ver.” Mekke ehline açıkla.

{ مَثَلًا } “Misalini.” Mesel.

{ أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ } “O şehir halkının (Antakyalıların)” Antakya ehlinin niteliğini, nasıl onları helak ettiğimizi.

{ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ } “Hani oraya elçiler gelmişti.” Yani kendilerine Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın elçisi olan Şemun Saffar gelmişti de onlar ona iman etmemişlerdi ve onu yalanlamışlardı.

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم

مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

14- “Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onlar ikisini de yalanlamışlardı. Biz de (onları), üçüncü bir elçi ile destekledik. Onlara, ‘Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz.’ dediler.”

{ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ } “Hani biz onlara göndermiştik de.” Onlara gönderdik.

{ اثْنَيْنِ } “İki elçi.” Seman ve Suman adlı iki elçi.

{ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ } “Onlar ikisini de yalanlamışlardı. Biz de (onları), üçüncü bir elçi ile destekledik.” O iki elçiyi Şemun adlı üçüncü bir elçi ile güçlendirdik. Şemun risaletlerinin tebliği konusunda o ikisini tasdik etmişti.

{ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ } “Onlara, ‘Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz.” dediler.”

قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمَنُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

15- “(Şehir halkı), ‘Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Hem Rahmân olan (Allah) hiçbir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.’ dediler.”

{ قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ } “(Şehir halkı), ‘Siz insandan başka bir şey değilsiniz.’ dediler.” Bizim gibi bir âdemsiniz.

{ مِثْلُنَا وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمَنُ مِن شَيْءٍ } “Bizim gibi. Hem Rahmân olan (Allah) hiçbir şey indirmedir.” Kitap ve resûl indirmedir.

{ إِنْ أَنتُمْ } “Siz.” Sizler değilsiniz.

{ إِلَّا تَكْذِبُونَ } “Ancak yalan söylüyorsunuz.” Allah adına yalan söyleyen kimselerden başkası.

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُم لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾

16- “(Elçiler) dediler ki: ‘Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.’”

{ قَالُوا } “(Elçiler) dediler ki.” Yani elçiler.

{ رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُم لَمُرْسَلُونَ } “Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.” Şehadet etmektedir.

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾

17- “Bize düşen sadece apaçık tebliğdir!”

{ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ } “Bize düşen sadece tebliğdir.” Allah’tan geleni tebliğ etmektir.

{الْمَيْنُ} “Apaçık.” Bildiğiniz bir dil ile.

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾

18- “(Şehir halkı) dediler: ‘Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun ki, sizi taşlarız ve mutlaka bizden size can yakıcı bir ceza dokunur!’”

{قَالُوا} “(Şehir halkı) dediler.” Elçilere.

{إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ} “Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık.” Sizden dolayı uğursuzluğa tutulduk.

{لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا} “Eğer bu işten vazgeçmezseniz.” Sözlerinizden.

{لَنَرْجُمَنَّكُمْ} “Andolsun ki, sizi taşlarız.” Sizi hiç kuşkusuz öldürürüz.

{وَلَيَمَسَّنَّكُم} “Ve mutlaka size dokunur.” Size isabet eder.

{مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ} “Bizden can yakıcı bir ceza.” Acıtıcı ki, bu ceza, öldürülmektir.

قَالُوا طَآئِرُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ دُجِرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

19- “(Elçiler şöyle) dediler: ‘Uğursuzluğunuz sizin kendinizdendir. Size öğüt verilmesi mi (uğursuzluk)? Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz!’”

{قَالُوا} “(Elçiler şöyle) dediler.” Yani elçiler.

{طَآئِرُكُمْ} “Uğursuzluğunuz.” Sıkıntıya düşüşünüz ve karşılaştığınız uğursuzluğunuz.

{مَعَكُمْ} “Sizin kendinizdendir.” Yaptığınız davranışlara karşı Allah Teâlâ’dandır.

{ اِنَّ ذِكْرُكُمْ } “Size öğüt verilmesi mi (uğursuzluk)?” Size zikrettiklerimiz ve Allah Teâlâ’nın öğütleriyle sizi korkutmamız dolayısıyla mı uğursuzluğa uğradınız?

{ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ } “Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz.” Allah’a şirk koşan.

﴿ ٢٠ ﴾ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ

20- “O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve dedi ki: ‘Ey kavmim, uyun o gönderilen elçilere!’”

{ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ } “O sırada şehrin öbür ucundan geldi.” Şehrin ortasından.

{ رَجُلٌ } “Bir adam.” Ki bu şahıs Habib-i Neccar’dır.

{ يَسْعَى } “Koşarak.” Elçileri işittiğinden dolayı süratli bir şekilde yürüyerek.

{ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ } “Ve dedi ki: ‘Ey kavmim, uyun o gönderilen elçilere!’” Allah’a iman etmekle.

﴿ ٢١ ﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ

21- “Uyun, sizden bir ücret istemeyen bu kişilere! Şüphesiz onlar hidayete ermiş kimselerdir.”

{ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا } “Uyun, sizden bir ücret istemeyen bu kişilere.” Allah Teâlâ’ya iman etmeye karşılık herhangi bir ücret ve mal istemeyen.

{ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ } “Şüphesiz onlar hidayete ermiş kimselerdir.” Onlar tevhidi gösteren kimselerdir. O kavim ise Habib-i Neccar’a “Bizden ve dinimizden teberri ettin ve düşmanlarımızın dinine girdin.” dedi. Habib-i Neccar ise bunun üzerine onlara şöyle dedi:

﴿ ٢٢ ﴾ وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

22- “Bana gelince, ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Sizler de hep O’na döndürülüp götürüleceksiniz!”

{ وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي } “Bana gelince, ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim?” Beni yaratan.

{ وَالْيَهُ تَرْجَعُونَ } “Sizler de hep O’na döndürülüp götürüleceksiniz!” Ölümünden sonra.

ءَاتَّخِذْ مِنْ دُونِهِ إِلَهَةً إِنْ يَرِدْكَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ ﴿٣٣﴾

23- “Ben, O’ndan başka ilâhlar mı edineyim? Eğer o Rahmân olan (Allah), bana bir zarar dileyecek olsa, onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar.”

{ ءَاتَّخِذْ } “Ben, edineyim mi?” İbadet mi edeceğim?

{ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka.” Sizin emrinizle Allah Teâlâ’dan başkasına.

{ إِلَهَةً } “İlâhlar.” Putlar.

{ إِنْ يَرِدْكَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ } “Eğer o Rahmân olan (Allah), bana bir zarar dileyecek olsa.” Rahman Teâlâ bana şiddetli bir azap isabet ettirirse.

{ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا } “Onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz.” Allah Teâlâ’dan gelecek olan azaba karşılık onlar için herhangi bir vasita bulunmamaktadır.

{ وَلَا يُنْقِذُونَ } “Ve onlar beni kurtaramazlar.” İlahlar beni Allah’ın azabından koruyamayacaklardır.

﴿٢٤﴾ إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

24- “İşte o zaman ben, apaçık bir sapıklık içinde olurum.”

{ إِذَا إِنِّي } “İşte o zaman ben.” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet edecek olursam.

{ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ } “Apaçık bir sapıklık içinde olurum.” Apaçık bir hata içinde.

٢٥ إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ

25- “Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin!”

Sonra onlara yönelerek şöyle dedi:

{ إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ } “Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin.” İman etmek suretiyle bana itaat ediniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Habib-i Neccar bu cümleleri elçilere söylemiştir. “Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin”, benim, Allah’ın kulu olduğuma ilişkin benim için şهادette bulunun. Kavmi onu yakaladı, öldürdü, astı ve ayaklarıyla onu çiğnediler öyle ki, bağırsakları oturağından çıktı.

٢٦ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ

26- “(Sonra ona), ‘Haydi gir, cennete!’ denildi. (O da) dedi ki: ‘Keşke kavmim bilselerdi.’”

{ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ } “(Sonra ona). ‘Haydi gir, cennete!’ denildi.” Kendisine cennet vacip oldu. Ruhuna cennete gir denildi.

{ قَالَ } “(O da) dedi ki.” Ruhu cennete girdikten sonra.

{ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ } “Keşke kavmim bilselerdi.” İdrak edip tasdik etselerdi.

٢٧ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ

27- “Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilen kullarından kıldığını!”

{ بِمَا عَفَّرَ لِي رَبِّي } “Rabbimin beni bağışladığını.” Bununla, yani tevhidle Rabbimin beni bağışlamış olduğu şeyi.

{ وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ } “Ve beni ikram edilen kullarından kıldığını.” Lâ ilâhe illallah sözüyle şehadet etmenin karşılığının cennette olmak olduğunu.

﴿ ٢٨ ﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ

28- “Biz ondan sonra, kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.”

{ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ } “Biz kavminin üzerine indirmedik.” Onların he-lak oluşuna.

{ مِنْ بَعْدِهِ } “Ondan sonra.” Kavminin onu öldürmesinin ardından.

{ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ } “Gökten bir ordu.” Gökten melekler.

{ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ } “Ve indirecek de değildik.” Onların üzerine melekler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Habib-i Neccar’ın öldürülmesinin ardından onlara elçiler göndermedik.

﴿ ٢٩ ﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ

29- “Sadece korkunç bir çığlık oldu, onlar da bir anda sönüverdiler!”

{ إِنْ كَانَتْ } “Oldu.” Değildi.

{ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً } “Sadece korkunç bir çığlık.” Hazreti Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) tarafından. Hazret-i Cebrail pazularıylâ kapıyı yakaladı. Onların içinde korkunç bir nara attı.

{ فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ } “Onlar da bir anda sönüverdiler.” Hareket etmeyen ölümlere dönüştüler.

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Yazıklar olsun şu kullara! Kendilerine bir peygamber gelmez ki, illâ onunla alay etmiş olmasınlar!”

{ يَا حَسْرَةً } “Yazıklar olsun.” Yani hasret ve pişmanlık olacaktır.

{ عَلَى الْعِبَادِ } “Şu kullara.” Kıyâmet gününde iman etmemeleri nedeniyle.

{ مَا يَأْتِيهِمْ } “Kendilerine gelmez ki.” Kendilerine gelmiş olan bir peygamber olmamış olsun ki.

{ مِنْ رَسُولٍ } “Bir peygamber.” Bir peygamber.

{ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “İllâ onunla alay etmiş olmasınlar.” Alaya almamış ve onunla dalga geçmemiş olsunlar, o yüce elçileri yakalamışlar, öldürmüşler ve onları kuyuya atıp gömmüşler.

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

31- “Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri helâk etmişiz. Onlar artık kendilerine dönüp gelmiyorlar.”

{ أَلَمْ يَرَوْا } “Görmediler mi ki.” Mekke’nin kâfirlerine haber verilmedi mi?

{ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ } “Kendilerinden önce nice nesilleri helâk etmişiz.” Önceki ümmetlerden.

{ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ } “Onlar artık kendilerine dönüp gelmiyorlar.” Kıyâmet gününe kadar.

وَأِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

32- “Onların hepsi bir araya toplanıp, bizim huzurumuza getirileceklerdir.”

{ وَأِنْ كُلٌّ } “Onların hepsi.” Onların hepsi ancak.

{ لَمَّا جَمِيعٌ } “Bir araya toplanıp.” Diyor ki, önceki ümmetlerin бү-
tünü.

{ لَدَيْنَا } “Bizim huzurumuza.” Bizim katımızda.

{ مُخَضَّرُونَ } “Getirileceklerdir.” Hesap için. “Mim” burada sıladır.

وَأَيُّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيِّتَةُ أَخْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz ona hayat verdik, ondan
taneler çıkardık da ondan yiyip duruyorlar.”

{ وَأَيُّهُمُ } “Onlar için bir delildir.” Mekke ehli için bir ibret ve ala-
mettir .

{ الْأَرْضُ الْمَيِّتَةُ } “Ölü toprak.” Bitkilerle.

{ أَخْيَيْنَاهَا } “Biz ona hayat verdik.” Yağmurla.

{ وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا } “Ondan çıkardık da.” Orada bitirdik.

{ حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ } “Taneler. Ondan yiyip duruyorlar.” Habbelerin
bütünü.

وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾

34- “Biz orada hurmalıklardan, üzüm bağlarından nice bahçeler ya-
rattık ve içlerinde pınarlardan sular fışkırttık.”

{ وَجَعَلْنَا فِيهَا } “Biz orada yarattık.” Yeryüzünde.

{ جَنَّاتٍ } “Nice bahçeler.” Bahçeler.

{ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ } “Hurmalıklardan, üzüm bağlarından.” Yani üzüm
asmaları.

{ وَفَجَّرْنَا } “Ve fışkırttık.” Yardık.

{ فِيهَا } “İçlerinde.” Yeryüzünde.

{ مِنَ الْعُيُونِ } “Pınarlardan sular.” Nehirler.

لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- “(Bunu), herbirinin ürününden ve kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye yaptık. Hâlâ şükretmeyecekler mi?”

{ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ } “(Bunu), herbirinin ürününden yesinler diye yaptık.” Hurmanın ürününden yesinler diye.

{ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ } “Ve kendi elleriyle ürettiklerinden.” Ellerin bitirdiklerinden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ellerin diktikleri ağaçların ürünlerinden.

{ أَفَلَا يَشْكُرُونَ } “Hâlâ şükretmeyecekler mi?” Onlara yaptığı bu iyiliklere şükredip de iman etmeyecekler mi?

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Toprağın bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır!”

{ سُبْحَانَ } “Allah her türlü eksiklikten uzaktır.” Allah Teâlâ kusurlardan münezzehtir.

{ خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا الَّذِي } “Öyle ki, bütün çiftleri yaratan.” Sınıfları.

{ مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ } “Toprağın bitirdiklerinden.” Tatlı, ekşi ve bunun dışındaki diğer tatlar.

{ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ } “İnsanların kendilerinden.” Erkek ve dişi gruplar.

{ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ } “Ve daha bilmedikleri nice şeylerden.” Karada denizde türler.

وَايَةٌ لَهُمُ الْيَوْمَ النَّهَارُ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan sıyrır alırsınız, birden karanlıkta kalıverirler!”

{وَاَيَّةٌ لَهُمْ} “Onlar için bir delildir.” Mekke ehli için bir ibret ve bir alamettir.

{الَّيْلُ} “Gece de.” Karanlık gece için.

{نَسْلَخُ مِنْهُ} “Ondan sıyrır alırsınız.” Ondan gideriririz.

{النَّهَارُ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ} “Gündüzü. Birden karanlıkta kalıverirler.” Gecede.

﴿٣٨﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

38- “Güneş de (bir delildir ki), kendi yolunda akıp gider. Bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allah’ın takdiridir.”

{وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا} “Güneş de (bir delildir ki), kendi yolunda akıp gider.” Yörüngesinde. Âyetin, kendisi için herhangi bir yörünge olmaksızın akıp gider anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ} “Bu, mutlak üstün olan, (Allah)’ın takdiridir.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla Aziz olan Allah Teâlâ’nın tedbiridir.

{الْعَلِيمِ} “Her şeyi bilen.” Mahlukatını ve onların tedbirini bilendir.

﴿٣٩﴾ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ

39- “Ay’a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik. Sonunda o, eğri hurma dalı gibi olur da geri döner.”

{مَنَازِلَ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ} “Ay’a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik.” Güneşe menziller belirlediğimiz gibi ay için de menziller belirledik. Artıp azalmaktadır.

{حَتَّىٰ عَادَ} “Sonunda o, geri döner.” Dönüşür.

{ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ } “Eğri hurma dalı gibi olur da.” Bir dönüşüm üzerinden geçtiğinde kuru kavisli hurma salkımı gibi olur.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Ne güneşin aya yetişebilmesi mümkündür, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Çünkü onlardan her biri bir yörüngede yüzmektedir.”

{ يَنْبَغِي لَهَا لَا الشَّمْسُ } “Ne güneşin mümkündür.” Güneş için elverişli değildir.

{ أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ } “Aya yetişebilmesi.” Ayın sultanında doğup da onun aydınlığını gidermesi.

{ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ } “Ne de gece gündüzün önüne geçebilir.” Ne de gece gündüzün sultanında doğar da onun aydınlığını giderir.

{ وَكُلٌّ } “Çünkü onlardan her biri.” Güneş ay ve yıldızlar.

{ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ } “Bir yörüngede yüzmektedir.” Bir deveran içinde deveran etmektedirler ve bir mecrada akmaktadırlar.

وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾

41- “Onlar için bir delil de bizim, onların soylarını dolu gemide taşımamız.”

{ وَآيَةٌ لَهُمْ } “Onlar için bir delil de.” Mekke ehli için bir ibret ve bir alamet.

{ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ } “Bizim, onların soylarını taşımamız.” Babaları ve zürriyetlerini taşıdığında onların babalarının sulplerinde.

{ فِي الْفُلِكِ } “Gemide.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisinde.

{ الْمَشْحُونِ } “Dolu.” Dolu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Doldurulmuş ve donatılmış. Öyle ki, teçhiz edilmesi alındığında yükseltilmesinin dışında hiçbir şey kalmamaktadır.

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

42- “Ve kendilerine (misli) gibi, binecekleri nice şeyler yaratmamızdır.”

{ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ } “Ve kendilerine (misli) gibi, yaratmamızdır.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisinin misali.

{ مَا يَرْكَبُونَ } “Binecekleri nice şeyler.” Kayık ve deve.

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Eğer dilersek onları suda boğarız. (O zaman), ne onların feryadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar.”

{ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ } “Eğer dilersek onları suda boğarız.” Denizde.

{ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ } “(O zaman), ne onların feryadına koşan olur.” Onları boğulmaktan kurtaran bir yardım edici.

{ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ } “Ne de onlar kurtarılırlar.” Boğulmaktan kurtulmak için yardım görürler.

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

44- “Ancak tarafımızdan bir rahmet ve belli bir süreye kadar yaşatma müstesnadır.”

{ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا } “Ancak tarafımızdan bir rahmet müstesnadır.” Onları boğulmaktan kurtaracak tarafımızdan bir nimet.

{ وَمَتَاعًا } “Ve yaşatma.” Süre.

{ إِلَىٰ حِينٍ } “Belli bir süreye kadar.” Ölüm vakitlerine ve helak oluş vakitlerine.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾

45- “(Durum böyle iken) onlara, ‘Önünüzdeki ve arkanızdaki işlerde (Allah’tan) sakının ki, size rahmet edilsin!’ denildiği zaman (aldırmazlar).”

{وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ} “(Durum böyle iken) onlara, denildiği zaman (aldırmazlar)” Mekke ehline. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara buyurduğunda.

{اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ} “Önünüzdeki işlerde (Allah’tan) sakının ki.” Ahiretle ilgili işlerden sakının, ahirete iman edin ve ahiret için amel ediniz.

{وَمَا خَلْفَكُمْ} “Ve arkanızdaki.” Dünya ile ilgili şeylerden. Dünya metain ve kibrine aldanmayın.

{لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} “Size rahmet edilsin.” Ahirette size rahmet edilsin de azaba uğramayasınız.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Zaten onlara, Rablerinin âyetlerinden herhangi bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!”

{وَمَا تَأْتِيهِمْ} “Zaten onlara, gelmez ki.” Mekke kâfirlerine.

{مِنْ آيَةٍ} “Herhangi bir âyet.” Alamet.

{مِنْ آيَاتِ} “Âyetlerinden.” Alametlerde.

{رَبِّهِمْ} “Rablerinin.” Ayın yarılması, güneşin tutulması, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an.

{إِلَّا كَانُوا عَنْهَا} “Ondan olmasınlar.” Onunla.

{مُعْرِضِينَ} “Yüz çevirmiş.” Yalanlamış.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا

أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

47- “Onlara, ‘Allah’ın size rızık olarak verdiği şeylerden hayra harcayın!’ denildiği zaman, o inkâr edenler, mü’min (yoksullar) için, ‘Dilediği takdirde Allah’ın doyuracağı kimseyi, biz mi doyuracağız? Siz ancak apaçık bir şaşkınlık içindesiniz!’ dediler.”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Onlara, denildiği zaman.” Mekke kâfirlerine denildiğinde. Mü’minlerin fakirleri onlara dediğinde.

{ أَنْفِقُوا } “Hayra harcayın.” Yoksullara tasaddukta bulununuz.

{ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ } “Allah’ın size rızık olarak verdiği şeylerden.” Allah Teâlâ size bahsettiği.

{ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler, dediler.” Mekke kâfirleri.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “Mü’min (yoksullar) için.” Mü’minlerin fakirleri.

{ أَنْطَعِمُ } “Biz mi doyuracağız?” Biz mi tasaddukta bulunalım?

{ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ } “Dilediği takdirde Allah’ın kimseyi.” Allah Teâlâ’nın dilediği takdirde vereceği kimseye.

{ أَطْعَمَهُ } “Doyuracağı.” Rızkını.

{ إِنْ أَنْتُمْ } “Siz.” Ey mü’minler topluluğu sizler değilsiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu ifadeyi dile getiren mü’minlerdir. “Siz değilsiniz”, siz değilsiniz.

{ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Ancak apaçık bir şaşkınlık içindesiniz.” Apaçık bir hata içindesiniz. Bu âyetin Kureyş zındıkları hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

48- “Yine onlar, ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu (kıyâmet) vaadi ne zaman?’ diyorlar.”

{ وَيَقُولُونَ } “Yine onlar, diyorlar.” Mekke kâfirleri.

{ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ } “Bu (kıyâmet) vaadi ne zaman?” Ey Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem) bize vadettiğin şey.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız.” Ölümden sonra dirileceğimiz konusunda eğer doğru sözlülerden isen.

﴿٤٩﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ

49- “Onlar, birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalayacak olan bir tek cıgıltıdan başkasını beklemiyorlar.”

{ مَا يَنْظُرُونَ } “Onlar, beklemiyorlar.” Seni yalanlamalarından dolayı kavmin bir azabı beklememektedir.

{ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً } “Bir tek cıgıltıdan başkasını.” Bu ilk nefhadır.

{ تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ } “Birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalayacak olan.” Çarşıda tartışıp dururken.

﴿٥٠﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ

50- “İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler!”

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً } “İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler.” Vasiyette. Âyetin, ne bir söz söyleyebilirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ } “Ne de ailelerine dönebilirler.” Çarşıdan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ne de ailelerine dönebilirler”, şaşkınlıktan cevap veremezler.

﴿٥١﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ

51- “(Sonunda) Sûr’a üfürülür. Bir de bakarsın ki, onlar kabirlerinden kalkarak Rablerine doğru koşuyorlar.”

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ } “(Sonunda) Sûr’a üfürülür.” Ki, bu ilk nefhadır.

{ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ } “Bir de bakarsın ki, onlar kabirlerinden kalkarak.” Kabirlerinden.

{ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ } “Rablerine doğru koşuyorlar.” Çıkarlar.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ

﴿٥٢﴾ الْمُرْسَلُونَ

52- “Onlar, ‘Eyvah başımıza gelenlere! Bizi bu yattığımız yerden kim kaldırdı? Çok merhametli olan (Allah)’ın vaat ettiği işte bu imiş! (Meğer) gönderilen peygamberler doğru söylemişler!’ derler.”

{ قَالُوا } “Onlar, derler.” Kabirlerden çıktıktan sonra, yani kâfirler.

{ يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا } “Eyvah başımıza gelenlere! Bizi kim kaldırdı?” Bizi kim uyandırdı?

{ مِنْ مَرْقَدِنَا } “Bu yattığımız yerden.” Uykumuzdan. Bunun üzerine birbirlerine şöyle diyecekler:

{ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ } “Çok merhametli olan (Allah)’ın vaat ettiği işte bu imiş.” Dünyada.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler, yani hafaza melekleri onlara şöyle diyecektir: İşte bu, Rahmân’ın resûllerin diliyle dünyada vadettiği şeydir.

{ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ } “(Meğer) gönderilen peygamberler doğru söylemişler.” Resûller öldükten sonra dirilişin olduğunu söylemekle.

٥٣ { إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ }

53- “Sadece bir tek çılgılık olmuştur. Bir de bakarsın ki, onların hepsi bizim huzurumuza getirilmişlerdir!”

{ إِنَّ كَانَتْ } “Olmuştur.” Olmamıştır.

{ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً } “Sadece bir tek çılgılık.” Bir tek nefha, bu da diriliş nefhası.

{ فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا } “Bir de bakarsın ki, onların hepsi bizim huzurumuza.” Katımıza.

{ مُحْضَرُونَ } “Getirilmişlerdir.” Hesap için.

٥٤ { فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ }

54- “Artık bu gün, hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız!”

{ فَالْيَوْمَ } “Artık bu gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا تَظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا } “Hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz.”

Hiçbir kimsenin iyiliklerinden bir şey eksilmez. Hiçbir kimsenin günahlarına da bir şey eklenmez.

{ وَلَا تُجْزَوْنَ } “Ve siz karşılığını alırsınız.” Ahirette.

{ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Ancak yaptıklarınızın.” Ve dünyada dediklerinizin.

٥٥ إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهُونَ

55- “O gün cennet halkı, gerçekten bir meşguliyette eğlenmektedirler.”

{ إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ } “Cennet halkı, gerçekten.” Cennet ehli.

{ الْيَوْمَ } “O gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ فِي شُغْلٍ } “Bir meşguliyette.” Cehennem ehlinin içinde bulunduğu durumdan.

{ فَاكِهُونَ } “Eğlenmektedirler.” Bekaretleri izale etmekle hoşnuturlar. Âyetin “fakihun” şeklinde kıraat edilmesi halinde “nimetlenmektedirler” anlamına geldiği de söylenmektedir.

٥٦ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكِئُونَ

56- “Kendileri ve eşleri gölgelerde, koltuklar üzerine yaslanmışlardır.”

{ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ } “Kendileri ve eşleri.” Helalleri.

{ فِي ظِلَالٍ } “Gölgelerde.” Ağacın gölgesinde.

{ عَلَى الْأَرَائِكِ } “Koltuklar üzerine.” Yüksek köşklere tahtalar üzerinde.

{ مُتَكِئُونَ } “Yaslanmışlardır.” Oturmaktadırlar.

٥٧ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ

57- “Orada onlar için bir meyve var. Hem orada ne isterlerse her şey onlarındır.”

{لَهُمْ فِيهَا} “Orada onlar için var.” Cennette.

{فَاكِهَةٌ} “Bir meyve.” Türlü türlü meyveler.

{وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ} “Hem orada ne isterlerse her şey onlarındır.” İstedikleri ve canlarının çektikleri her şey.

٥٨ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ

58- “Bir de onlara, çok esirgeyen Rab’den ‘selam!’ sözü vardır.”

{سَلَامٌ قَوْلًا} “Bir de onlara, selam sözü vardır.” Onlara selam verirler.

{مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ} “Çok esirgeyen Rab’den.”

٥٩ وَامْتَأَزُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

59- “Ey suçlular! Bugün siz bir tarafa ayrılın!”

{وَامْتَأَزُوا الْيَوْمَ} “Bugün siz bir tarafa ayrılın.” Allah Teâlâ onlara der ki, bugün ayrılın.

{أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ} “Ey suçlular.” Müşrikler. Böylece Allah Teâlâ onları mü’minlerden ayıracak ve onlara şöyle diyecektir:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ

مُبِينٌ ٦٠

60- “Ey Âdemoğulları! Size şu tavsiyede bulunmadım mı? Şeytana tapmayın, çünkü o size apaçık bir düşmandır.”

{أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ} “Size şu tavsiyede bulunmadım mı?” Size resûlle birlikte göndermiş olduğum kitapta takdim etmedim mi?

{يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ} “Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın.” Şeytana itaat etmeyiniz.

{ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ } “Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.” Düşmanlığı açık olan.

وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

61- “Ve bana kulluk edin, dosdoğru yol budur.”

{ وَأَنِ اعْبُدُونِي } “Ve bana kulluk edin.” Beni birleyiniz.

{ هَذَا } “Budur.” Size emretmiş olduğum tevhid.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ } “Dosdoğru yol.” Dosdoğru hak din.

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾

62- “Böyle iken o, sizden birçok kuşakları saptırdı. Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz?”

{ وَلَقَدْ أَضَلَّ } “Böyle iken o, saptırdı.” Şeytan.

{ مِنْكُمْ } “Sizden.” Ey âdemoğulları.

{ جِبَلًا } “Kuşakları.” İnsanları.

{ كَثِيرًا } “Birçok.” Sizden öncekileri.

{ أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ } “Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz?” Onlara neler yaptığını bilmiyor musunuz? Bundan dolayı onlara uymayınız.

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾

63- “İşte bu, size vaad olunan cehennemdir!”

{ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ } “İşte bu, size vaad olunan cehennemdir.” Dünyada.

إِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾

64- “İnkâr etmenizden dolayı, bugün oraya girin!”

{ إِصْلَوْهَا } “Oraya girin.” Oraya giriniz.

{ الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ } “İnkâr etmenizden dolayı, bugün.” O’nu, kitabı ve resûlleri inkâr etmenizden ötürü.

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Bu gün biz onların ağızlarını mühürleriz de yaptıklarını bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder.”

{ الْيَوْمَ } “Bu gün.” Ki bugün kıyâmet günüdür .

{ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ } “Biz onların ağızlarını mühürleriz de.” İnkâr etmelerinin ardından onların dillerini konuşmaktan engeller.

{ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ } “Bize elleri söyler.” Tuttukları şeyleri.

{ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ } “Ayakları da şahidlik eder.” Kendisiyle yürüdükleri şeylere ve organları şehadette bulunur.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Yaptıklarını.” İşledikleri şerleri.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Hem biz dileyseydik, onların gözlerini silme kör ederdik de yola dökülür kalırlardı, artık nasıl görecekdilerdi?”

{ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ } “Hem biz dileyseydik, onların gözlerini silme kör ederdik de.” Onların sapıklıklarının gözlerini çıkarırdık.

{ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ } “Yola dökülür kalırlardı.” Yolu görürlerdi.

{ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ } “Artık nasıl görecekdilerdi?” Nasıl görecekdiler ki? Onların sapıklıklarının gözleri çıkartılmamıştır.

وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

67- “Yine dileyseydik, oldukları yerde kılıklarını değiştirirdik de ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirlerdi!”

{ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ } “Yine dileyseydik, kılıklarını değiştirirdik de.” Maymunlara ve domuzlara.

{ عَلَى مَكَانَتِهِمْ } “Oldukları yerde.” Yurtlarındaki evlerinde.

{ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا } “Ne ileri gidebilirler.” Gidiş ve geliş.

{ وَلَا يَرْجِعُونَ } “Ne de geri dönebilirlerdi.” Kendi evlerindeki ilk hale.

وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Biz kime uzun ömür verirse, onun yaratılışını (güç ve kuvvetini alarak) tersine çeviririz. Hâlâ akıllarını kullanmayacaklar mı?”

{ وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ } “Biz kime uzun ömür verirse.” Ömürde mühlet verdiğimiz kimseye.

{ نُنَكِّسْهُ } “Onun (güç ve kuvvetini alarak) tersine çeviririz.” Onu düşürürüz.

{ فِي الْخَلْقِ } “Yaratılışını.” İlk yaratılışta öyle ki, sanki bir çocuğa dönüşmüş gibi olur. Kendisinin sakalı ve dişleri yokmuş gibi. Kuvveti olmayan bir çocuk gibi küçük ve büyük abdestini giderir.

{ أَفَلَا يَعْقِلُونَ } “Hâlâ akıllarını kullanmayacaklar mı?” Bunu hâlâ tasdik etmeyecek misiniz?

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

69- “Biz O’na (Muhammed’e) şiir öğretmedik, bu O’na yaraşmaz da. O’nun getirdiği sadece bir öğüt ve apaçık bir Kur’an’dır.”

{ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ } “Biz O’na (Muhammed’e) şiir öğretmedik.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ } “Bu O’na yaraşmaz da.” Şiir söylemek O’na yaraşır bir tavır da değildir.

{ إِنْ هُوَ } “O’nun getirdiği.” Yani o Kur’an.

{ إِلَّا ذِكْرٌ } “Sadece bir öğüt.” Ancak bir öğüt.

{وَفُورَانٌ مُّسِينٌ} “*Ve apaçık bir Kur’an’dır.*” Helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcıdır.

{لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ} ٧٠

70- “(Bu), diri olanı uyarmak ve kâfirlere de o azap sözünün gerçek olması içindir.”

{لِيُنْذِرَ} “(Bu), uyarmak içindir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an ile uyarması içindir.

{مَنْ كَانَ حَيًّا} “*Diri olanı.*” Akli olan kimse içindir.

{وَيَحِقَّ الْقَوْلُ} “*Ve o azap sözünün gerçek olması.*” Hışım ve azap ile söz vaciptir.

{عَلَى الْكَافِرِينَ} “*Kâfirlere de.*” Mekke kâfirlerine. Bundan dolayı onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a inanmazlar.

{أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ} ٧١

71- “Onlar görmediler mi ki, biz kudretimizin eseri olarak, onlar için birtakım hayvanlar yarattık da kendileri bunlara sahip oluyorlar!”

{أَوَلَمْ يَرَوْا} “*Onlar görmediler mi ki.*” Kendilerine haber verilmedi mi?

{أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ} “*Biz onlar için yarattık da.*” Mekke ehli için.

{مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا} “*Kudretimizin eseri olarak.*” Kudretimizle “Kün” sözcüğüyle onlar için yarattıklarımızdan.

{أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ} “*Birtakım hayvanlar. Kendileri bunlara sahip oluyorlar.*” Zâbıttırlar, onlara mâliktirler.

{وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ} ٧٢

72- “Biz bu hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Hem onlardan binekleri var, hem de onlardan yiyorlar.”

{ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ } “Biz bu hayvanları kendilerine boyun eğdirdik.” Onları onların boyunduruğuna koyduk.

{ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ } “Hem onlardan binekleri var.” Onların içinde binilenler vardır.

{ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ } “Hem de onlardan yiyorlar.” Etlerinden yararlanılır.

﴿٧٣﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ

73- “Kendileri için onlarda daha birçok yararlar ve türlü içecekler var. Hâlâ şükretmeyecekler mi?”

{ وَلَهُمْ } “Kendileri için var.” Yani Mekke ehli için.

{ فِيهَا } “Onlarda.” Hayvanlarda.

{ مَنَافِعُ } “Daha birçok yararlar.” Taşımada ve kazanç sağlama-sında.

{ وَمَشَارِبُ } “Ve türlü içecekler.” Sütlerinden.

{ أَفَلَا يَشْكُرُونَ } “Hâlâ şükretmeyecekler mi?” Onlara bu nimetleri verene şükredip de iman etmeyecekler mi?

﴿٧٤﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ

74- “Onlar belki kendilerine yardım edilir diye, Allah’tan başka birtakım ilâhlar edindiler.”

{ وَاتَّخَذُوا } “Edindiler.” Mekke kâfirlerine ibadet ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka birtakım ilâhlar.” Putlar.

{ لَّعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ } “Onlar belki kendilerine yardım edilir diye.” Allah’ın azabını kendilerinden engelleyecek.

﴿٧٥﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ

75- “Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez. (Aksine) kendileri onlar (tanrıları korumak) için hazır askerlerdir!”

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ } “Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez.” İlahlar, Allah Teâlâ’nın onlara yönelik azaplarını engelleyemezler.

{ وَهُمْ } “(Aksine) kendileri.” Yani Mekke kâfirleri.

{ لَهُمْ } “Onlar (tanrıları korumak) için.” Bâtıla putlar.

{ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ } “Hazır askerlerdir!” Önlerinde el pençe duran kullar gibi.

﴿٧٦﴾ فَلَا يَخْزُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

76- “Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü biz onların gizlemiş olduklarını da, açığa vurduklarını da biliriz.”

{ فَلَا يَخْزُكَ قَوْلُهُمْ } “Onların sözleri seni üzmesin.” Ey Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)! Onların yalanlamaları.

{ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ } “Çünkü biz onların gizlemiş olduklarını da, biliriz.” Hile ve ihaneti.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ } “Açığa vurduklarını da.” Düşmanlığı.

﴿٧٧﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ

77- “İnsan, kendisini bir meni damlasından yarattığımızı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi?”

{ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ } “İnsan, görmedi mi ki?” Ubeyy ibn Halef.

{ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ } “Kendisini bir meni damlasından yarattığımızı.” Kokuşmuş, zayıf.

{ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ } “Şimdi bir hasım kesildi.” Bâtıl uğrunda mücadele eden cedelci bir kişi.

{ مُّبِينٌ } “Apaçık.” Cidal edişi açık olan.

﴿٧٨﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ

78- “Kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek vermeye de kalkıştı. ‘Kim diriltecekmiş şu çürümüş kemikleri?’ dedi.”

{ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا } “Bize bir örnek vermeğe de kalkıştı.” Bize kemiklerle bir örnek vermeye başladı.

{ وَنَسِيَ خَلْقَهُ } “Kendi yaratılışını unutarak.” İlk yaratılışını zikretmeyi bırakarak.

{ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ } “Kim diriltecekmiş şu çürümüş kemikleri’ dedi.” Çürümüş topraktan.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79- “De ki: ‘Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek, çünkü O yaratmayı bilir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ona de ki:

{ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا } “Onları yaratmış olan diriltecek.” Onları yaratmış olan.

{ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “İlk defa.” Nutfeden.

{ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ } “Çünkü O, yaratmayı bilir.” Her şeyi yaratmıştır.

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Size o yeşil ağaçtan bir ateş çıkaran O’dur. Siz o zaman ondan yakıp duruyorsunuz!”

{ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا } “Size o yeşil ağaçtan bir ateş çıkaran O’dur.” Azabın dışında.

{ فَإِذَا أَنتُم } “Siz o zaman.” Ey Mekke ehli.

{ مِنْهُ تُوقِدُونَ } “Ondan yakıp duruyorsunuz.” Ondan ateş çıkmaktasınız.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ

مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

81- “Gökleri ve yeri yaratanın, bunların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi ? Elbette gücü yeter. Çünkü O, her şeyi yaratan, her şeyi bilendir.”

{ *أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ* } “Gökleri ve yeri yaratanın, yaratmaya gücü yetmez mi?” Diriltlen.

{ *مِثْلَهُمْ بَلَى* } “Bunların benzerini. Elbette gücü yeter.” Buna kadir-dir.

{ *وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ* } “Çünkü O, her şeyi yaratan her şeyi bilendir.” Diriltendir.

﴿ ٨٢ ﴾ *إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ*

82- “O’nun işi, bir şeyi dilediği zaman, ona sadece ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir.”

{ *إِنَّمَا أَمْرُهُ* } “O’nun işi, ona sadece.” Dirilişte.

{ *إِذَا أَرَادَ شَيْئًا* } “Bir şeyi dilediği zaman.” Diriliş olmasını murad ettiğini diriliş gerçekleşir.

{ *أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ* } “Ol, demektir. O da hemen oluverir.” Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

﴿ ٨٣ ﴾ *فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ*

83- “Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde bulunan (Allah), her türlü eksiklikten münezzehtir. Siz ancak O’na döndürülüp götürüleceksiniz!”

{ *فَسُبْحَانَ* } “Her türlü eksiklikten münezzehtir.” Kendi nefsinin münezzehtir.

{ *الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ* } “Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde bulunan (Allah).” Her şeyin hazinesi. O, her şeyi yaratmıştır.

{ *وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ* } “Siz ancak O’na döndürülüp götürüleceksiniz.” Ölümden sonra, dirildikten sonra amellerinize göre karşılık verir.

سورة الصّافات
37- SÂFFÂT SÛRESİ

Kendisinde ‘Sâffât’ın zikredildiği suredir. Surenin bütünü Mekki-
dir. Âyet sayısı 182, sözcük sayısı 860 ve harf sayısı ise 3.829’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالصّٰفّٰتِ صَفًّا ١

1- “Andolsun o saf bağlayıp duranlara.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Sâffât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle
rivayet eder:

{ وَالصّٰفّٰتِ صَفًّا } “Andolsun o saf bağlayıp duranlara.” Allah Teâlâ
mü’minlerin namazda saf tutması gibi, gökte saflar halinde bulunan
melekler adına yemin etmektedir.

فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ٢

2- “O toplayıp sürenlere.”

{ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا } “O toplayıp sürenlere.” Bulutları çekip bir araya
getiren meleklerle de yemin etmektedir.

فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ٣

3- “Ve zikir okuyanlara ki.”

{ فَالْتَّالِيَاتِ ذِكْرًا } “*Ve zikir okuyanlara ki.*” Kitab’ı kıraat eden melek-
lere de yemin etmektedir. Âyetin, Kur’an’ın kıraatine yemin ettiği
anlamına da gelmektedir.

٤ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ

4- “Şüphesiz sizin ilâhınız birdir.”

{ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ } “*Şüphesiz sizin ilâhınız birdir.*” Çocuksuz ve ortak-
sız. Bundan dolayı yemin şöyle olmuştur. Ey Mekke ehli sizin ilahı-
nız çocuğu olmaksızın ve ortağı da bulunmaksızın tek bir ilahdır.

٥ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ

5- “O, (hem) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi, hem
de doğuların Rabbidir.”

{ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “*O, (hem) göklerin, yerin Rabbi.*” Göklerin
ve yerin yaratıcısı.

{ وَمَا بَيْنَهُمَا } “*Ve bu ikisi arasındakilerin.*” Mahlukatın ve harikula-
deliklerin.

{ وَرَبُّ الْمَشَارِقِ } “*(Hem de) doğuların Rabbidir.*” Yaz ve kış mevsı-
minin doğularının.

٦ إِنَّا زَيْنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ

6- “Biz, en yakın göğü bir süsle, yıldızlarla donattık.”

{ إِنَّا زَيْنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا } “*Biz, en yakın göğü donattık.*” İlk katı.

{ بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ } “*Bir süsle, yıldızlarla.*” Diyor ki, yıldızlarla süsle-
dim.

٧ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ

7- “Ve onu her itaat dışına çıkan şeytandan koruduk.”

{ وَحَفَظًا } “Ve onu koruduk.” Diyor ki, yıldızlarla korudum.

{ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ } “Her itaat dışına çıkan şeytandan.” Sürekli isyana yeltenen şiddetli.

⑧ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَذَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ

8- “Onlar yüce melekler topluluğunu dinleyemezler, her taraftan kovulup atılırlar.”

{ لَا يَسْمَعُونَ } “Onlar dinleyemezler.” Dinlemesinler diye.

{ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى } “Yüce melekler topluluğunu.” Meleklerin sözlerini, yani hafaza meleklerinin sözlerini. Kendi aralarında gerçekleşen şeylerde.

{ وَيُقَذَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ } “Her taraftan kovulup atılırlar.” Kendisine çıkmaya çalıştıkları her yerden atılırlar.

⑨ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ

9- “Uzaklaştırılırlar. Hem onlara sürekli bir azap vardır.”

{ دُحُورًا } “Uzaklaştırılırlar.” Gökten ve meleklerin kelimasını dinlemekten uzaklaştırılırlar.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ } “Hem onlara sürekli bir azap vardır.” Yıldızlarla sürekli bir azap vardır. Cehennem ateşinde sürekli bir azap vardır anlamına geldiği de söylenmiştir.

⑩ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاتَّبِعْهُ شَيْهَاتٍ ثَابِتٍ

10- “Ancak (meleklerden) bir söz kapan olursa, onu da delici bir alev izler.”

{ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ } “Ancak (meleklerden) bir söz kapan olursa.” Ancak bir hırsızlıkta bulunan veya meleklerin sözlerinden bir şey dinleyen.

{ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ } “Onu da delici bir alev izler.” Ona ulaşan bir yıldız, aydınlığı yakıcı olan bir yıldız.

فَاسْتَفْتَيْهِمْ أَهْمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ
لَازِبٍ ۝۱۱

11- “Şimdi sen onlara sor: Yaratılış bakımından, kendileri mi daha güçlü yoksa bizim yarattıklarımız mı? Biz insanları yapışkan bir çamurdan yarattık.”

{ فَاسْتَفْتَيْهِمْ } “Şimdi sen onlara sor.” Mekke ehline sor.

{ أَهْمُ أَشَدُّ خَلْقًا } “Yaratılış bakımından, kendileri mi daha güçlü?”

Diriliş.

{ أَمْ مَنْ خَلَقْنَا } “Yoksa bizim yarattıklarımız mı?” Onlardan öncekiler olan melekler ve diğer mahlukat mı?

{ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ } “Biz insanları bir çamurdan yarattık.” Âdem’den, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da çamurdan.

{ لَازِبٍ } “Yapışkan.” Yapışkan.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ۝۱۲

12- “Fakat sen onlara şaşıyorsun, onlarsa alay ediyorlar!”

{ بَلْ عَجِبْتَ } “Fakat sen onlara şaşıyorsun.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onların seni yalanlamalarına.

{ وَيَسْخَرُونَ } “Onlarsa alay ediyorlar.” Seninle ve kitabınla.

وَإِذَا دُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ۝۱۳

13- “Onlar kendilerine öğüt verildiği zaman, öğüt almazlar.”

{ وَإِذَا دُكِّرُوا } “Onlar kendilerine öğüt verildiği zaman.” Kur’an’la öğüt verildiğinde.

{ لَا يَذْكُرُونَ } “Öğüt almazlar.” Öğüt almazlar.

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾

14- “Bir mucize gördükleri zaman da onu eğlence konusu yaparlar.”

{ وَإِذَا رَأَوْا } “Gördükleri zaman da.” Mekke ehli.

{ آيَةً } “Bir mucize.” Ayın yarılması ve güneş tutulması gibi bir alamet.

{ يَسْتَسْخِرُونَ } “Onu eğlence konusu yaparlar.” Onunla alay ederler.

وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

15- “‘Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil.’ derler.”

{ وَقَالُوا إِن هَذَا } “‘Bu, değil’ derler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bize getirdiği şey değildir.

{ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ } “‘Apaçık sihirden başka bir şey.’” Apaçık bir yalan.

ءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾

16- “Yani biz ölüp, bir toprak ve bir kemik yığını haline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi diriltileceğiz?”

{ ءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا } “Yani biz ölüp, haline geldiğimiz zaman mı?” Dönüştüğümüzde.

{ تُرَابًا وَعِظَامًا } “Bir toprak ve bir kemik yığını.” Çürümüş.

{ ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ } “Gerçekten biz mi diriltileceğiz?” Ölümünden sonra diriltilecek miyiz? Ey Muhammed! Onlara de ki: “Evet.”

أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

17- “Bizden önceki atalarımız da mı?”

Onlar dediler ki:

{أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ} “Bizden önceki atalarımız da mı?” Bizim gibi öncekilerimizde mi?

قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾

18- “De ki: ‘Elbette diriltileceksiniz, hem de aşağılanmış olarak!’”

{قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ} “De ki: ‘Elbette diriltileceksiniz.’” Ve onlar da.

{دَاخِرُونَ} “Hem de aşağılanmış olarak.” Küçük düşürülmüş ve hakir kılınmış olarak.

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾

19- “Çünkü o (Sûr’a üfürmek) zorlu bir buyruktan ibarettir. Derhal onların gözleri açılır.”

{فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ} “Çünkü o (Sûr’a üfürmek) zorlu bir buyruktan ibarettir.” Bir tek nefha ile. Bu nefha diriliş nefhasıdır.

{فَإِذَا هُمْ} “Derhal onların.” Kabirlerinden kalkarlar.

{يَنْظُرُونَ} “Gözleri açılır.” Emrolundukları şeylere.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾

20- “Eyyah bize, derler. İşte bu hesap günüdür!”

{وَقَالُوا} “Derler.” Kabirlerden kalktıklarında.

{يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ} “Eyyah bize. İşte bu hesap günüdür.” Hesaba çekiliş gününde. Melekler onlara şöyle der:

هَذَا يَوْمُ الْفَضْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

21- “İşte bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!”

{هَذَا يَوْمُ الْفَضْلِ} “İşte bu, hüküm günüdür.” Sizinle mü’minler arasında hüküm verilmesi günüdür.

{ بِهَ الَّذِي كُنْتُمْ } “Olduğunuz.” Dünyada.

{ تُكَذِّبُونَ } “Yalanlamakta.” Olmayacağına dair. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerle şöyle buyurur:

﴿ ٢٢ ﴾ أُخْشِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ

22- “(Allah meleklerle der ki): Toplayın şu zâlimleri, onlara uyan arkadaşlarını ve taptıkları şeyleri!”

{ أُخْشِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا } “(Allah meleklerle der ki): Toplayın şu zâlimleri.” Şirk koşanları.

{ وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ } “Onlara uyan arkadaşlarını ve taptıkları şeyleri.” Cinlerden, insanlardan ve şeytanlardan olan yakınlarını ve benzerlerini.

﴿ ٢٣ ﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ

23- “Allah’tan başka (taptıklarını), onları cehennemin yoluna sürün!”

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Putlara.

{ فَأَهْدُوهُمْ } “Onları sürün.” Onları götürün.

{ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ } “Cehennemin yoluna.” Cehennem ateşinin tam ortasına. Allah Teâlâ meleklerle şöyle buyurur:

﴿ ٢٤ ﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُورُونَ

24- “Ve durdurun onları, çünkü sorguya çekilecekler!”

{ وَقِفُوهُمْ } “Ve durdurun onları.” Onları ateşe hapsediniz.

{ إِنَّهُمْ مَسْئُورُونَ } “Çünkü sorguya çekilecekler.” Bu sözden sorguya çekileceklerdir.

٢٥ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ

25- “Size ne oluyor da birbirinize yardım etmiyorsunuz?”

{ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ } “Size ne oluyor da birbirinize yardım etmiyorsunuz?” Allah’ın azabından bir şeyi engellemiyor ve birbirinize yardım etmiyorsunuz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlar “Lâ ilâhe illallah” sözünü terk etmelerinden dolayı sorguya çekileceklerdir.

٢٦ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ

26- “Hayır, bugün onlar teslim olmuşlardır.”

{ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ } “Hayır, bugün onlar.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ مُسْتَسْلِمُونَ } “Teslim olmuşlardır.” Allah’tan başkasına ibadet edenler, sadece kendisine ibadet edilen Allah Teâlâ’ya teslim olmuşlar ve hakkın Allah olduğunu bilmişlerdir.

٢٧ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

27- “Onlar birbirlerine dönüp sorarlar.”

{ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ } “Onlar birbirlerine dönüp.” İnsanlar şeytanlara ve toplumun alt kesimi de ileri gelenlere.

{ يَتَسَاءَلُونَ } “Sorarlar.” Birbirlerini kınar ve çekişip dururlar.

٢٨ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ

28- “‘Siz bize sağdan gelir dururdunuz.’ derler.”

{ قَالُوا } “Derler.” Yani insanlar şeytanlara.

{ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ } “Siz bize sağdan gelir dururdunuz.” Din-den bizi kaydırmak için.

﴿٢٩﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

29- “(Diğerleri) der ki: ‘Hayır, siz zaten mü’min kimseler değildiniz.’”

{ قَالُوا } “(Diğerleri) der ki.” Yani şeytanlar insanlara.

{ بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ } “Hayır, siz zaten mü’min kimseler değildiniz.” Allah Teâlâ’ya.

﴿٣٠﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَآغِينَ

30- “Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Ama siz azgın bir kavim idiniz.”

{ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ } “Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu.” Sizi kendisiyle alacağımız bir özrümüz ve kanıtımız.

{ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَآغِينَ } “Ama siz azgın bir kavim idiniz.” Allah’ı inkâr eden.

﴿٣١﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَآئِقُونَ

31- “Bu yüzden, Rabbimizin azap sözü hepimizin üzerine gerçek oldu. Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız!”

{ فَحَقَّ عَلَيْنَا } “Bu yüzden, hepimizin üzerine gerçek oldu.” Bizim üzerimize vacip oldu.

{ قَوْلُ رَبِّنَا } “Rabbimizin azap sözü.” Hışım ve azap.

{ إِنَّا لَذَآئِقُونَ } “Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız.” Cehennem azabında kalış.

﴿٣٢﴾ فَأَعْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ

32- “Evet biz sizi azdırdık. Çünkü biz de azgın kimselerdik.”

{ فَأَعْوَيْنَاكُمْ } “Evet biz sizi azdırdık.” Sizi dinden sapıttırdık.

{ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ } “Çünkü biz de azgın kimselerdik.” Dinden sapan kimselerdik.

{ ۳۳ } فَانَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

33- “O gün onların hepsi azapta ortaklırlar.”

{ فَانَّهُمْ يَوْمَئِذٍ } “O gün onların hepsi.” Kıyâmet gününde.

{ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ } “Azapta ortaklırlar.” Allah’tan başkasına ibadet eden “âbid” ile kendisine ibadet edilen (sahte) “mâbud.”

{ ۳۴ } اِنَّا كَذَلِكْ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

34- “İşte biz suçlulara böyle yaparız.”

{ اِنَّا كَذَلِكْ } “İşte biz böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ } “Suçlulara yaparız.” Müşriklere.

{ ۳۵ } اِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ

35- “Çünkü onlar, kendilerine “Allah’tan başka ilâh yoktur.” Denildiği zaman, büyüklük tasarlardı.”

{ اِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Çünkü onlar, kendilerine denildiği zaman.” Dünyada tevhid sözünü deyiniz.

{ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ } “Allah’tan başka ilâh yoktur... büyüklük tasarlardı.” Büyükleterek bundan kaçınırlardı.

{ ۳۶ } وَيَقُولُونَ اِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ

36- “Biz, hiç cinlenmiş bir şâir için, ilâhlarımızı terk eder miyiz?’ derlerdi.”

{ وَيَقُولُونَ اِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا } “Biz, hiç ilâhlarımızı terk eder miyiz?’ derlerdi.” İlahlarımıza ibadet etmeyi.

{لِسَائِرِ مَجْنُونٍ} “Cinlenmiş bir şâir için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in peygamberlik iddia eden düzmece bir peygamber olduğunu kastetmekteydiler.

٣٧ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ

37- “Hayır O, gerçeği getirdi ve bütün peygamberleri tasdik etti.”

{بَلْ جَاءَ} “Hayır O, getirdi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{بِالْحَقِّ} “Gerçeği.” Kur’an’ı ve tevhidi.

{وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ} “Ve bütün peygamberleri tasdik etti.” Kendisinden önceki peygamberlerin tasdikini.

٣٨ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ

38- “Elbette siz, o can yakıcı azabı tadacaksınız!”

{إِنَّكُمْ} “Elbette siz.” Ey Mekke ehli.

{لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ} “O can yakıcı azabı tadacaksınız.” Cehennem ateşinde acıtıcı.

٣٩ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

39- “(Bununla birlikte siz), sadece yapmış olduklarınızla cezalanıyorsunuz!”

{وَمَا تُجْزَوْنَ} “(Bununla birlikte siz), cezalanıyorsunuz.” Ahirette.

{إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} “Sadece yapmış olduklarınızla.” Dünyada küfür ve şirk içinde yapmış olduklarınızla.

٤٠ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ

40- “Ancak Allah’ın ihlâslı kulları bu (azabın) dışındadır.”

{إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ} “Ancak Allah’ın ihlâslı kulları bu (azabın) dışındadır.” Küfür ve şirkten korunmuş. Âyetin, sözcüğün “muhlisin” şeklinde “lam” harfinin esresiyle okunması halinde ibadet ve tevhide ihlâslı olanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

٤١ أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّغْلُومٌ

41- “İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır.”

{أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّغْلُومٌ} “İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır.” Dünyada sabah vakti ve akşam vakti kadar bilinen bir sürede bilinen yemek verilir. Cennette sabah vakti veya akşam vakti bulunmamaktadır.

٤٢ فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ

42- “Türlü meyveler olacaktır. Ve onlar hep ikram olunurlar.”

{فَوَاكِهُ} “Türlü meyveler olacaktır.” Kendileri için türlü türlü meyveler.

{وَهُمْ مُكْرَمُونَ} “Ve onlar hep ikram olunurlar.” Hediyelerle.

٤٣ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

43- “Nimet cennetlerinde.”

{فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ} “Nimet cennetlerinde.” Nimetleri tükenmeyen.

٤٤ عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ

44- “Tahtlar üzerine karşılıklı otururlar.”

{عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ} “Tahtlar üzerine karşılıklı otururlar.” Ziyarete karşılıklı, yüzyüze.

٤٥ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ

45- "Onların etrafında, pınardan doldurulmuş bir kadehle dolaşılır."

{يُطَافُ عَلَيْهِمْ} "Onların etrafında, dolaşılır." Hizmet içinde.

{بِكَأْسٍ} "Bir kadehle." İçki ile.

{مِنْ مَّعِينٍ} "Pınardan doldurulmuş." Tertemiz içki ile.

٤٦ بَيِّضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ

46- "İçenlere lezzet veren, bembeyaz."

{بَيِّضَاءَ لَذَّةٍ} "Lezzet veren, bembeyaz." Hoşa giden.

{لِلشَّارِبِينَ} "İçenlere."

٤٧ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ

47- "O, ne bir baş ağrısı yapar, ne de sarhoşluk verir!"

{لَا فِيهَا} "O, ne." İçilmesinde bulunmamaktadır.

{غَوْلٌ} "Bir baş ağrısı yapar." Karın ağrısı, aklın gitmesi ne de bir eziyet ve günah vardır.

{وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ} "Ne de sarhoşluk verir." Tükenip gider. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ondaki sarhoş olmazlar ve başları da çatlamaz.

٤٨ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطُّرُفِ عَيْنٌ

48- "Yanlarında, bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş dilberler vardır."

{وَعِنْدَهُمْ} "Yanlarında, vardır." Cennette.

{قَاصِرَاتُ الطُّرُفِ} "Bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş." Gözlerini kocalarından başkasına kısmış olan kocalarıyla yetinip on-

lara karşı herhangi başkalarıyla aldatıp gayri ahlakî bir davranışta bulunmayan cariyeler.

{عَيْنٌ} “Dilberler.” Gözleri büyük yüzleri güzel.

كَانَهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

49- “Onlar sanki saklı yumurtalardır!”

{كَانَهُنَّ} “Onlar sanki.” Saf olup el değilmemiştir.

{بَيْضٌ مَكْنُونٌ} “Saklı yumurtalardır.” Kuşkusuz sıcaklıktan ve soğukluktan korunmuşlardır.

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾

50- “Derken onlar birbirlerine dönüp sorarlar.”

{فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ} “Derken onlar birbirlerine dönüp sorarlar.” Konuşurlar.

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

51- “İçlerinden bir sözcü der ki: ‘Benim bir arkadaşım vardı.’”

{قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ} “İçlerinden bir sözcü der ki:” Cennet ehlinde birisi ki, bu mü’min Yahuda’dır.

{إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ} “Benim bir arkadaşım vardı.” Ebû Katrus adında bir arkadaşım. –Ki bu şahıs onun kardeşi idi.–

يَقُولُ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Derdi ki: ‘Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın?’”

{يَقُولُ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ} “Derdi ki: ‘Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın?’”

٥٣ عِذَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَأَنَّا لَمَدِينُونَ

53- “Biz ölüp, bir toprak ve bir kemik yığını haline geldiğimiz zaman, gerçekten biz mi cezalandırılacağız?”

{ عِذَا مِثْنَا وَكُنَّا } “Biz ölüp, haline geldiğimiz zaman mı?” Dönüştüğümüzde.

{ تُرَابًا وَعِظَامًا } “Bir toprak ve bir kemik yığını.” Çürüyüp ufalmış.

{ ءَأَنَّا لَمَدِينُونَ } “Gerçekten biz mi cezalandırılacağız?” Dirilişi inkâr etmemizden dolayı hesaba çekilenlerden mi olacağız?

٥٤ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ

54- “(Yanındakilere) ‘Siz onu tanır mısınız?’ dedi.”

{ قَالَ } “(Yanındakilere) dedi.” Cennette kardeşlerine.

{ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ } “Siz onu tanır mısınız?” Cehennem ateşinde. Belki de sizler onun halini göreceksiniz.

٥٥ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءٍ الْجَحِيمِ

55- “(Derken) bakındı ve o (arkadaşını) cehennemin ortasında gördü.”

{ فَاطَّلَعَ } “(Derken) bakındı.” Bizzat o kendisi.

{ فَرَآهُ } “Ve o (arkadaşını) gördü.” Kâfir kardeşini gördü.

{ فِي سَوَاءٍ الْجَحِيمِ } “Cehennemin ortasında.” Cehennemin ortasında.

٥٦ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لِتُزْدِينَ

56- “Ona şöyle dedi: ‘Allah’a yemin olsun ki, sen az daha beni helâk edecektin!’”

{ قَالَ تَاللَّهِ } “Ona şöyle dedi: ‘Allah’a yemin olsun ki.’” Allah’a yemin olsun ki.

{ إِنَّ كِدْتَ } “Sen az daha.” Kastettin ve isteyip arzuladın.

{ لَتُزْدِينَ } “Beni helâk edecektin.” Şâyet sana itaat edecek olsaydım beni dinden döndürecek ve beni helak edecektin.

٥٧ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ

57- “Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olacaktım!”

{ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي } “Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı.” Rabbimin iman nimeti olmasaydı ve beni küfürden korumasaydı.

{ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ } “Şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olacaktım.” Seninle birlikte cehennem azabında azap göreceklerden olacaktım. Sonra bir münadinin “Ey cennet ehli! Ölüm kesildi. Artık ölüm yok” diye seslendiğini duyar ve kardeşine şöyle der:

٥٨ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ

58- “Biz ölecek değilmiyiz?”

{ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ } “Biz ölecek değilmiyiz?.” Ölümün boğazlanıp kesilmesinin ardından.

٥٩ إِلَّا مَوْتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّيْنَ

59- “İlk ölümümüzden başka ve biz azaba uğrayacak da değiliz, öyle değil mi?”

{ إِلَّا مَوْتَنَا الْأُولَى } “İlk ölümümüzden başka.” Dünyada gerçekleşen ilk ölümün ardından. Bunun üzerine o da onlara “Evet” diyecek. O bir münadinin şöyle nida ettiğini işitecek “Ey cehennem ehli! Ce-

hennem ateşinin üstü kapatıldı. Artık oraya giriş de oradan çıkış da bulunmamaktadır.” O da bu söz üzerine kardeşine şöyle diyecek:

{ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ } “Ve biz azaba uğrayacak da değiliz, öyle değil mi?” Cehennem ateşinin üstü kapatıldıktan sonra cehennem ateşinde azaba uğratılacak değiliz, değil mi? Onlar da ona cevaben; “Evet” diyeceklerdir.

٦٠ إِنَّ هَذَا لَهَوُ الْفَوْزِ الْعَظِيمِ

60- “İşte büyük kurtuluş budur!”

{ إِنَّ هَذَا لَهَوُ الْفَوْزِ الْعَظِيمِ } “İşte büyük kurtuluş budur.” Tam kurtuluş. Böylece cenneti ve içindekileri elde ettik. Cehennem ateşinden ve cehennemde bulunan azaplardan kurtulduk. Bu, Allah Teâlâ’nın Kehf Sûresi’nde anlattığı biri mü’min –ki bu Yahuda’dır- diğeri de kâfir olan –bu da Ebû Katrus- iki kardeşin kıssasıdır.

٦١ لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ

61- “Öyleyse çalışanlar bunun için çalışsınlar!”

Allah Teâlâ ona şöyle der.

{ لِمِثْلِ هَذَا } “Bunun için.” Ebedilik ve nimetler için.

{ فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ } “Öyleyse çalışsınlar.” Sâlih amelde çalışıp acele davrananlar bunun için çalışıp davransınlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah yolunda harcamada bulunanlar harcasınlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İlim ve ibadette çalışıp gayret gösterenler gayret gösterebilirler.

٦٢ أَدْلِكَ خَيْرٌ نَزْلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ

62- “Şimdi, ağırılanmak için bu mu daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı?”

{ اَذْلِكَ } “Şimdi, bu mu?” Cennet ehli için zikredilen yiyecek ve içecek mi?

{ خَيْرٌ نَزْلًا } “Ağırılanmak için daha iyi.” Mü’minler için sevap, içecek ve yiyecek.

{ أَمْ شَجَرَةُ الزُّقُومِ } “Yoksa zakkum ağacı mı?” Ebû Cehil ve ashabı için.

٦٣ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ

63- “Biz onu zâlimler için bir sınama vesilesi yaptık.”

{ اِنَّا جَعَلْنَاهَا } “Biz onu yaptık.” Onu zikrettik.

{ فِتْنَةً } “Bir sınama vesilesi.” Sınama ve bela.

{ لِلظَّالِمِينَ } “Zâlimler için.” Ebû Cehil ve ashabı için. Dediler ki; zakkum, hurma ve yağdır.

٦٤ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيْ اَصْلِ الْجَحِيْمِ

64- “O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır.”

{ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ } “O, çıkan bir ağaçtır.” Biten.

{ فِيْ اَصْلِ الْجَحِيْمِ } “Cehennemin dibinde.” Cehennemin ortasında.

٦٥ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ

65- “Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.”

{ طَلْعُهَا } “Tomurcukları.” Ürünleri.

{ كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ } “Sanki şeytanların başları gibidir.” Şeytanlar misali yılanların başları gibidir. Yemen taraflarında bulunur.

فَإِنَّهُمْ لَأَكْلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُنْ مِنْهَا الْبُطُونُ ﴿٦٦﴾

66- “İşte onlar, bundan yiyecekler ve karınlarını onunla dolduracaklar!”

{ فَإِنَّهُمْ } “İşte onlar.” Yani Mekke ehli ve diğer kâfirler.

{ لَأَكْلُونَ مِنْهَا } “Bundan yiyecekler.” Zakkumdan.

{ فَمَالِؤُنْ مِنْهَا الْبُطُونُ } “Ve onunla dolduracaklar karınlarını.” Zakkumdan.

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

67- “Sonra (zakkum yemeğinin) üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içecek vardır.”

{ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا } “Sonra (zakkum yemeğinin) üzerine onlar için.” Zakkumdan.

{ لَشَوْبًا } “Karıştırılmış bir içecek vardır.” Karışım.

{ مِنْ حَمِيمٍ } “Kaynar su.” Sıcak bir sudan. Sıcaklığı son raddeye varmış.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

68- “Sonra da dönecekleri yer, şüphesiz ki, cehennemdir.”

{ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ } “Sonra da dönecekleri yer.” Dönecekleri yer.

{ لَإِلَى الْجَحِيمِ } “Şüphesiz ki, cehennemdir.” Cehennem ateşinin ortasıdır.

إِنَّهُمْ الْفَوَا أَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾

69- “Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler olarak buldular.”

{ إِنَّهُمْ الْفَوَا } “Çünkü onlar buldular.” Buldular.

{ أَبَاءَهُمْ } “Atalarını.” Dünyada.

{ ضَالِّينَ } “Sapkın kimseler olarak.” Hak ve hidayetten sapmış.

فَهُمْ عَلَىٰ أَثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Şimdi kendileri de onların izlerince koşup gidiyorlar.”

{ فَهُمْ عَلَىٰ أَثَارِهِمْ } “Şimdi kendileri de onların izlerince.” Dinleri üzere.

{ يُهْرَعُونَ } “Koşup gidiyorlar.” Hızlıca gidiyorlar, yürüyorlar ve onların davranışlarını sergiliyorlar.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾

71- “Andolsun ki, onlardan önce, eski kavimlerin çoğu sapmıştı.”

{ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ } “Andolsun ki, onlardan önce, sapmıştı.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Senin kavminden öncekiler.

{ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ } “Eski kavimlerin çoğu.” Geçmiş ümmetlerden.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾

72- “Gerçekten biz onlara uyarıcı peygamberler de göndermiştik.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ } “Gerçekten biz onlara göndermiştik.” Onlara.

{ مُنْذِرِينَ } “Uyarıcı peygamberler de.” Kendilerini korkutucu resûller gönderdik; ancak onlar iman etmediler, biz de bundan dolayı onları helak ettik.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Sonra da bak, o uyarılanların sonu nasıl oldu!”

{ فَانْظُرْ } “Sonra da bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonu nasıl oldu.” Cezası.

{ الْمُنْذَرِينَ } “O uyarılanların.” Resûllerin kendilerini inzar ettiği kimseler. Onlar iman etmediler. Bizim de onları nasıl helak ettiği-mize bak. Sonra Allah Teâlâ şunları istisna etti.

٧٤ إِبْرَاهِيمَ الْمَخْلُصِينَ

74- “Ancak Allah’ın ihlâslı kulları bunun dışındadır.”

{ إِبْرَاهِيمَ الْمَخْلُصِينَ } “Ancak Allah’ın ihlâslı kulları bunun dışındadır.” Küfür ve şirkten korunmuş olanlar. İbadet ve tevhidle ihlâslı olanlar olarak kabul edilmişlerdir.

٧٥ وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحَ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ

75- “Andolsun ki, Nûh bize seslenip dua etmişti. Biz de duayı ne güzel kabul etmiştik!”

{ وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحَ } “Andolsun ki, Nûh bize seslenip dua etmişti.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavmine karşı bize dua etti: “Ya Rabbi! Yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimseyi bırakma.”

{ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ } “Biz de duayı ne güzel kabul etmiştik.” Kavminin helakı.

٧٦ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

76- “Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”

{ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ } “Onu ve ailesini kurtarmıştık.” Ve kendisine iman edeni.

{ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ } “O büyük sıkıntıdan.” Yani boğulmaktan.

٧٧ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ

77- “Hem onun zürriyetini kalıcılar kıldık.”

{ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ } “Hem onun zürriyetini kalıcılar kıldık.” Kıyamet gününe kadar. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın üç tane çocuğu vardı. Sâm, Hâm ve Yafes. Sâm, Arap’ın ve onların bölgelerinde yaşayanların; Hâm Habeş, Berberi ve Sindlilerin; Yafes ise diğer insanların babasıdır.

٧٨ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ

78- “(Hem de) sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık.”

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ } “(Hem de) ona iyi bir ün bıraktık.” Hazret-i Nûh’a güzel bir övgü.

{ فِي الْآخِرِينَ } “Sonra gelenler arasında.” Sonraya kalanlar arasında.

٧٩ سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ

79- “Âlemler içinde Nûh’a selâm olsun!”

{ سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ } “Nûh’a selâm olsun.” Bizden Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’a selâm ve saadet olsun.

{ فِي الْعَالَمِينَ } “Âlemler içinde.” Kendi zamanındaki âlemler arasında.

٨٠ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

80- “İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{ إِنَّا كَذَلِكَ } “İşte biz, böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “İyi davrananları mükâfatlandırırız.” Söz ve fiilde güzel övgü ve kurtuluş ile.

٨١ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

81- “Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandı.”

{ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ } “Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı.” Tasdik edici.

۸۲ ثُمَّ اَعْرِقْنَا الْاٰخَرِيْنَ

82- “Sonra da diğerlerini suda boğduk.”

{ ثُمَّ اَعْرِقْنَا الْاٰخَرِيْنَ } “Sonra da diğerlerini suda boğduk.” Onun dışında geriye kalanları.

۸۳ وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَآِبْرٰهِيْمَ

83- “Şüphesiz İbrahim de onun kolundan idi.”

{ وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ } “Şüphesiz Onun kolundan idi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın şîasından/kolundan idi. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in şîasından/kolundan olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَآِبْرٰهِيْمَ } “İbrahim de.” Diyor ki; İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) da Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini ve metodu üzere idi. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini ve metodu üzere idi.

۸۴ اِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ

84- “Hani o, tertemiz bir kalple Rabbine yönelmişti.”

{ اِذْ جَاءَ رَبُّهُ } “Hani o, Rabbine yönelmişti.” Diyor ki; Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) Rabbinin taatine yöneldi.

{ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ } “Tertemiz bir kalple.” Her türlü kusurdan arınmış halis bir kalp ile.

۸۵ اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ

85- “O vakit babasına ve kavmine şöyle demişti: ‘Siz nelere tapıyorsunuz?’”

{ اِذْ قَالَ لِأَبِيهِ } “O vakit babasına şöyle demişti.” Azer’e.

{ وَقَوْمِهِ } “Ve kavmine.” Putlara tapanlara.

{ مَاذَا تَعْبُدُونَ } “Siz nelere tapıyorsunuz?” Allah’ın dışında siz nelere tapıyorsunuz? Onlar da “Bizler putlara tapmaktayız” dediler. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) da onlara şu cevabı verdi.

٨٦ اَيْنُفَكَّا إِلَهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ

86- “Yalancılık etmek için mi, Allah’tan başka birtakım ilâhlar istiyorsunuz?”

{ اَيْنُفَكَّا إِلَهَةً } “Yalancılık etmek için mi, birtakım ilâhlar.” Yalancılıkla ilahlar edinmek istiyorsunuz.

{ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ } “Allah’tan başka istiyorsunuz?” İbadet ediyorsunuz.

٨٧ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

87- “Siz, Âlemlerin Rabbi’ni ne zannediyorsunuz?”

{ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Siz, Âlemlerin Rabbi’ni ne zannediyorsunuz?” Ondan başkasına ibadet etmeniz halinde size ne yapacaktır biliyor musunuz?

٨٨ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ

88- “Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı.”

{ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ } “Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı.” Yıldızlara. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendi kendisini bir düşünce kapladı.

٨٩ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ

89- “Ve ‘Ben hastayım!’ dedi.”

{ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ } “Ve ‘Ben hastayım!’ dedi.” Onların kendisini terk edip serbest bırakması için ben hasta ve yaralıyım dedi.

﴿ ٩٠ ﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ

90- “Bunun üzerine etrafındakiler arkalarını dönüp kaçıışverdi-ler.”

{ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ } “Bunun üzerine etrafındakiler arkalarını dönüp kaçıışverdiler.” Kendi bayramlarına giderek ondan yüz çevirdiler ve onu terk ettiler.

﴿ ٩١ ﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهِتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ

91- “(İbrahim), onların putlarının yanına gizlice gitti ve (onlar için konulan yiyecekleri görünce) dedi ki: ‘Buyursanıza, yemez misiniz?’”

{ فَرَاغَ } “(İbrahim), gizlice gitti.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onlara yöneldi.

{ إِلَىٰ آلِهِتِهِمْ فَقَالَ } “Onların putlarının yanına ve (onlar için konulan yiyecekleri görünce) dedi ki.” Onlara.

{ أَلَا تَأْكُلُونَ } “Buyursanıza, yemez misiniz?” Sizin önünüzde olan baldan. Onlar da Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’e cevap vermediler Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) da bunun üzerine onlara şöyle dedi.

﴿ ٩٢ ﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ

92- “Size ne oldu, niçin konuşmuyorsunuz?”

{ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ } “Size ne oldu, niçin konuşmuyorsunuz?” Niçin cevap vermiyorsunuz?

﴿ ٩٣ ﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ

93- “Sonra bir yolunu bulup putlara güçlü bir darbe indirdi!”

{ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ } “Sonra bir yolunu bulup putlara.” Onlara yöneldi.

{ صَرَبًا بِالْيَمِينِ } “Güçlü bir darbe indirdi.” Balta. Âyetin, yeminini yerine getirdi anlamına geldiği de söylenmiştir.

٩٤ فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزْفُونَ

94- “Putperestler koşarak (İbrahim’in) yanına geldiler.”

{ فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ } “Putperestler (İbrahim’in) yanına geldiler.” Bayramlarından.

{ يَزْفُونَ } “Koşarak.” Hızlıca gelerek ve yürüyerek.

٩٥ قَالَ اتَّعَبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ

95- “(İbrahim dedi): ‘Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?’”

{ قَالَ } “(İbrahim dedi):” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onlara.

{ اتَّعَبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ } “Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?” Ellerinizi yonttuğunuz taş ve uzun hurmadan.

٩٦ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

96- “Oysa sizi de yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır.”

{ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ } “Oysa sizi de Allah yaratmıştır.” Ve sizleri yaratan Allah’a ibadet etmeyi terk ettiniz.

{ وَمَا تَعْمَلُونَ } “Yaptığınız bu şeyleri de.” Sizlerin oyuşunuzu da oduğunuz şeyleri de.

٩٧ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ

97- “Onlar (birbirlerine), ‘Onun için bir bina yapın da kendisini ateşe atın!’ dediler.”

{ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا } “Onlar (birbirlerine), ‘Onun için bir bina yapın da’ dediler.” Fırın.

{ فَالْقُوْهُ } “Kendisini atın.” Onu atınız.

{ فِي الْجَحِيمِ } “Ateşe.” Ateşin içine.

﴿ ٩٨ ﴾ فَارَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ

98- “Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları, (tuzaklarını boşa çıkararak) küçük düşürdük.”

{ فَارَادُوا بِهِ كَيْدًا } “Böylece ona bir tuzak kurmak istediler.” Ateşle yakmak istediler.

{ فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ } “Biz de onları, (tuzaklarını boşa çıkararak) küçük düşürdük.” Cehennem ateşinde en alçak olanlardan kıldık. Âyetin, cezalandırılma ile en çok hüsrana uğrayanlardan kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٩٩ ﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ

99- “(İbrahim) dedi: ‘Ben Rabbime gidiyorum, O, bana doğru yolu gösterecektir.’”

{ وَقَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Lut’a.

{ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي } “Ben Rabbime gidiyorum.” Rabbimin taatine yöneliciyim.

{ سَيَهْدِينِ } “O, bana doğru yolu gösterecektir.” Beni irşad edecek ve Rabbim beni onlardan kurtaracaktır.

﴿ ١٠٠ ﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

100- “Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla!”

Sonra da şöyle dua etti:

{ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ } “Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla.” Resûllerden olacak bir çocuk.

فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ (١٠١)

101- “İşte o zaman biz ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik.”

{ فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ } “İşte o zaman biz ona bir oğul müjdeledik.” Çocuğu.

{ حَلِيمٍ } “Yumuşak huylu.” Küçükken âlim, büyükken halîm.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيِ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ
فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ

مِنَ الصَّابِرِينَ (١٠٢)

102- “Oğlu, yanında koşacak çağa gelince, (İbrahim), ‘Yavrucuğum’ dedi, ‘Rüyamda seni boğazladığımı görüyorum, ne diyeceğini bir düşün bakalım!’ (Oğlu) dedi: ‘Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.’”

{ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيِ } “Oğlu, yanında koşacak çağa gelince.” Taatle Allah için amele. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisiyle birlikte dağa yürümeye gelince.

{ قَالَ } “(İbrahim), dedi.” Hazret-i İbrahim oğlu İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’a. Âyetin, Hazret-i İshak’a dedi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ } “Yavrucuğum, rüyamda görüyorum.” Rüyamda emrolundum.

{ إِنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى } “Seni boğazladığımı. Ne diyeceğini bir düşün bakalım.” Görüş bildireceğini ve ne emredeceğini.

{ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ } “(Oğlu) dedi: ‘Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap.’” Boğazlanmaktan.

{ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ } “İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.” Boğazlanmaya karşı.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

103- “Her ikisi de (Allah)’a teslim olup (İbrahim), oğlunu alını üzerine yatırınca.”

{ فَلَمَّا أَسْلَمَا } “Her ikisi de (Allah)’a teslim olup.” Görüş birliği edip Allah’ın emrine teslim olduklarında.

{ وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ } “(İbrahim), oğlunu alını üzerine yatırınca.” Yüzünü yere yatırdı. Âyetin, alını yere uzatınca anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾

104-105- “Biz ona şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!’”

{ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا } “Biz ona şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın.’” Rüyanda emrolunduğun şeyi yere getirdin.

{ إِنَّا كَذَلِكَ } “İşte biz böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “İyi davrananları mükâfatlandırırız.” Söz ve eylem ile.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

106- “Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı.”

{ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ } “Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı.” Apa-
çık bir sınama idi.

وَفَدَيْنَاهُ بِذَنْحٍ عَظِيمٍ

107- “Biz ona büyük bir kurbanlık fıde verdik.”

{ وَفَدَيْنَاهُ بِذَنْحٍ عَظِيمٍ } “Biz ona büyük bir kurbanlık fıde verdik.” Be-
sili bir koç.¹

¹ a) Bu dipnotta verilecek maddeler 101. âyetten bu âyete kadar olan bölümü
içermektedir.

İmam Ahmed, Ebu't-Tufeyl kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle de-
miştir: “Hz. İbrahim hacc farzlarını yerine getirmekle emrolunduğunda şey-
tan sa'y ibadeti esnasında karşısına çıkmış, Hz. İbrahim ile yarışmış ve Hz. İb-
rahim ('aleyhi's-selâm) onu geçmiş. Sonra Cebrail, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'i
Akabe cemresine götürmüş. Şeytan orada da karşısına çıkmış. Hz. İbrahim
ona yedi taş atmış ve gitmiş. Şeytan orta cemre yanında yine karşısına çıkmış,
Hz. İbrahim yedi taş daha atmış. Ve orada oğlunu alnı üzere yatırmış. Hz. İs-
mail ('aleyhi's-selâm)'in üzerinde beyaz bir gömlek varmış. Hz. İbrahim ('aleyhi's-
selâm)'a: 'Ey babacığım, beni kefenleyebileceğin başka bir elbisem yok. Bunu
çıkart ki, beni onunla kefenleyesin' demiş. Hz. İbrahim gömleği çıkarmaya ça-
lışırken arkasından: 'Ey İbrahim, sen rü'ya'yı gerçekleştirdin.' diye seslenil-
miş. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) dönüp bir de bakmış ki, beyaz, boynuzlu ve
iri gözlü bir koçla karşılaşmış.”

İbn Abbâs der ki: “Biz bu çeşit koçları (kurban etmek suretiyle) ona uymakta-
yız.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 297.

Hadisin senedinde Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî, Yunus ibn Mu-
hammed ibn Müslim el-Bağdadî, Hammad ibn Seleme, Ebû Asım el-Ganevî ve
Ebu't-Tufeyl Amir ibn Vâile bulunmaktadır. Hammad ibn Seleme'nin tercüme-i
halini önceden sunmuştuk.

Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî, Ebu'l-Hasan el-Bağdadî. Sikadır. Ancak
az da olsa yanılığa düştüğü olurdu. Müslim dışında bütün *Kütüb-i Sitte* mü-
elliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 285, 62 nolu
madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 349; *el-Hulâsa*, 133.

Yunus ibn Muhammed ibn Müslim el-Bağdadî, Ebû Muhammed el-Müeddeb.
Sika ve sebtir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 386, 489 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1,
s. 361, 353 nolu madde.

Ebû Asım el-Ganevî. Sikadır. İmam Yahya ibn Main onu sika saymıştır. *Tehzibü't-
Tehzib*, c. 12, s. 143, 681 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 352; *el-Hulâsa*, 453.

Bu raviler sikadır. Ancak Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî az da olsa
bazen yanılırdı. Buna rağmen Müslim dışındaki diğer *Kütüb-i Sitte* müellifleri

kendisinden tahriç etmişlerdir. Serih için bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 285, 62 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 349; *el-Hulâsa*, 133.

Hadiste kopukluk bulunmaması nedeniyle muttasıl hadis kategorisindedir ve sahihtir. Hâfız Heysemî de ravilerden Ebû Asım el-Ganevî'yi sika olarak görmüştür. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 8, s. 200.

b) *Ebu't-Tufeyl Amir ibn Vâile el-Leysî*. Sahabidir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gençken görmüştür. Aralarında Hz. Ebûbekir, Ömer, Ali, İbn Mesud ve İbn Abbâs'ın bulunduğu sahabilerden hadis rivayet etmiştir. Sahabe içinde en son vefat eden sahabidir. Vefat tarihi hakkında görüş ayrılığı bulunmaktadır. 102 veya 110 yılında vefat ettiği söylenmiştir. Son görüşü Hâfız ibn Hacer ve Zehebî tercih etmiştir. *El-İsâbe*, c. 4, s. 113; *el-Kâşif*, c. 2, s. 58.

c) İbn Cerir et-Taberî, bu haberi İbn Seleme kanalıyla ve bu isnad ile tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 8.

d) (فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ) “İşte o zaman biz ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik.” müjdesi bundan önceki âyette geçen Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın رَبِّ (رَبِّ) “Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla.” (37/es-Sâffât/100) duasının kabulüdür. Zira sâlih evlad isteğine, Allah Azze ve Celle hilm özelliğine sahip bir evlad bağışlamıştır. Bu özelliğin, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın sıranmasında kendisine büyük bir yardımı dokunmuştur. Ayrıca bu özellik Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın ergenlik ve sonraki dönemde kendisinde bulunan bir özelliktir.

e) (فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ) “Oğlu, yanında koşacak çağa gelince”, yani biz ona bir oğul bağışladık. O, büyüyüp de işi ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla babasıyla birlikte yürüyeceği yaşa ulaşınca demektir. İbn Cerir et-Taberî, (فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ) “Oğlu, yanında koşacak çağa gelince” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: “Çalışıp çabalamaya başladığında.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 77.

f) (قَالَ يَا بُنَيَّ أَتَىٰ فِي الْمَنَامِ آيَاتٍ أُذِيحُكَ ...) “Yavrucuğum, dedi, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum...” Yani Allah Azze ve Celle bana seni boğazlamamı emrediyor. Bu buyrukta peygamberlerin rüyalarının vahy olduğuna delil bulunmaktadır. Böyle olmamış olsaydı Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) rüyasında görmüş olduğu boğazlama eylemi nedeniyle oğlunu boğazlama ameliyesine girişmezdi. Zira ilahî bir ferman olmaksızın böyle bir ameliyeye girişmek son derece çirkindir.

g) (فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ) “Ne diyeceğini bir düşün bakalım” Acaba Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın bu istişaresi böyle bir ameliyeyi yerine getirip getirmemeye yönelik bir istişare midir? Açık olan ve bir peygambere yaraşan, bu emri uygulayıp uygulamamaya yönelik bir istişare olmamasıdır. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu karşı çıksaydı dahi –ki Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ı bundan tenzih ederiz- bu emri uygulamaya koyardı. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'a emri yerine getirme noktasında kuvvet kazanması için yar-

dında bulunmayı ve bu imtihandan onun da bir makam ve bir yücelik elde etmesini amaçlamıştır.

h) (قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ) “Oğlu dedi: babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.” Bu sözlerle Hz. İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın nefsi büsbütün mutmain oldu. Zira Allah’ın emrini uygulamaya koyma noktasında Hz. İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) oğlu Hz. İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’daki imanı ve boyun eğişi gördü.

i) “Emrolunduğun şeyi yap.” İfadesinde, rüyanın vahy olduğuna bir diğer delildir.

j) (فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ) “Her ikisi de Allah’a teslim olup İbrahim, oğlunu alnı üzerine yatırınca” ilahî buyruğunda geçen (أَسْلَمَا) sözü Allah’ın emrini uygulamak için boyun eğmek, teslimiyet göstermek anlamındadır.

(وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ) “Yanı üzere onu devirdi”, Hz. İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’ın alnı yere geldi. (تَلَّ) sözcüğünün aslı “tell”, yani bir yere yığılmış, toplanmış toprak üzerine atmak demektir. Sözcük daha sonra bütün yere yığılmaları kapsayacak bir şekilde genelleştirildi.

(جَبِينِ) ise iki şakak, alnın iki yanındır. Yüzde iki tane cebîn/şakak vardır. Cebhe ise bu iki cebînin arasındadır. Ebû Ubeyde, Mecâzül-Kur’an, c. 2, s. 171; Tefsirül-Alusî, c. 23, s. 130; Müfredât, “C-B-N” maddesi.

j) (وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّيَا) “Biz ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız! Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı.” Emri uygulama hususunda teslimiyet gösterip uygulamaya başlayınca, Âlemlerin Rabbi kendisine (وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّيَا) “Biz ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın.” diye nida etti. Yani imanının derecesini sınamaktan amaçlanan gaye gerçekleşmiştir. Sizden bu sıkıntıyı giderdiğimiz ve bu ağır yükümlülüğü kaldırdığımız gibi amellerinde büsbütün

(إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) “İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!” Allah Azze ve Celle’nin hoşnutluğunu gözetken “Muhsinler”i de mükâfatlandırırız. Sizler “Muhsinler”in en kâmillerindensiniz. Zira sizler nefislerin uygulamakta zorlandığı ve taşımakta güçlük çektiği zor bir imtihanı başarıyla yerine getirdiniz.

k) (وَنَادَيْنَاهُ) “Biz ona şöyle seslendik” buyruğu (فَلَمَّا أَسْلَمَا) “Her ikisi de Allah’a teslim olup” buyruğunun cevabıdır.

Ferrâ dedi ki. “Eğer (فَلَمَّا أَسْلَمَا) cümlesinin cevabı nerededir?” diye sorulacak olursa cevabı (وَنَادَيْنَاهُ) buyruğundadır. Araplar ‘vav’ edatını ‘Felemmâ’nın ve ‘Hettâ İzâ’nın cevabında kullanırlar. (حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ) “Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında,” (39/ez-Zümer/73) Meâni’l-Kur’an, c. 2 s. 390.

l) (وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ) “Biz ona büyük bir kurbanlık fide verdik.” Büyük bir kurbanlık. Bu büyük kurbanlığın ne olduğu İslam mezhepleri arasında tartışma konusu olmuştur. Biz bu tartışmaya girmek istemiyoruz.

Nitekim yukarıya alıntıladığımız İbn Abbâs hadisinde de Ehl-i Sünnet'in kanaatine dayanak olarak şöyle geçmişti: "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) dönüp bir de bakmış ki, beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koçla karşılaşmış."

Ferrâ der ki: "Zibh; koçtur. Boğazlanma için hazırladığın bütün şeyler zibhtir." *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 390.

Bu hadisten anlaşıldığı kadarıyla Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın görmüş olduğu rüyadan sonra oğullarından boğazlamaya çalıştığı İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır.

m) Ancak âyetle ilgili diğer bir tartışma Müslümanlar ile Yahudiler arasında geçmektedir. Yahudiler boğazlanan şahsın Hz. İshak olduğunu söylerken –gerçi bu görüşte olanlar arasında Said ibn Cübeyr, Ata, Zührî gibi kimi Müslüman âlimler de bulunmaktadır– Müslümanların genel kanaati ise Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır. İbn Abbâs da kurban edilen şahsın Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm) olduğu görüşündedir. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın rüyasında kurban ettiği çocuk olarak gördüğü yavrusu Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır. İbn Cerir et-Taberî on tane kanalla İbn Abbâs'tan rivayetüne göre kurban edilen kişi Hz. İsmail'dir.

İbn Cerir et-Taberî'nin bu haberlerinin isnadında İbn Müsenna, Muhammed ibn Cafer el-Medenî, Şube, Beyan ibn Bişr el-Ahmasî ve Şabi bulunmaktadır. İbn Bişr el-Ahmasî dışında bütün ravilerin tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Beyan ibn Bişr el-Ahmesî. Sika ve sebtir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 111, 127 nolu madde.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Ravilerin bütünü de sikadır. Raviler haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından haber muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde; c. 9, s. 96, 129 nolu madde; c. 4, s. 338, 580 nolu madde; c. 1, s. 506, 941; c. 5, s. 65, 110 nolu madde. Buna göre hadis sahihtir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 83.

Ancak feda edilen şahsın kimliği hakkında İbn Abbâs'tan başka bir rivayet de bulunmaktadır. Bu rivayete göre; feda edilen Hz. İshak ('aleyhi's-selâm)'dır. İmam Ahmed'in, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı hadis "a" maddesinde geçen hadis ile hemen hemen aynıdır, ancak rivayetin bir bölümünde şu ifadeler geçmektedir: "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu Hz. İshak ('aleyhi's-selâm)'ı kurban etmek istediğinde..."

Bu haberin isnad zincirinde Ata ibn es-Saib bulunmaktadır. Bu şahsın Basra'ya geldikten sonra ömrünün son demlerinde hafızasında sıkıntıların meydana geldiğini rivayetleri birbirine karıştırdığını belirtmiştik. Ata ibn Saib'in tercüme-i hali için bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 207.

Ata bu haberde kendisinden daha sika olanlara Hz. İsmail konusunda muhalefet ettiğinden dolayı bu rivayeti münker hadis kategorisindedir. Ancak İbn Cerir'in İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı rivayet de kurbanlık edilen Hz. İshak olarak geçmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 81.

Bu rivayetin de isnad zincirinde ömrünün son demlerinde hafızasında vehimler meydana gelen Davud ibn Ebî Hind bulunmaktadır. Bu ravi de Ata gibi Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm) konusunda kendisinden daha sika olanlara muhalefet ettiğinden dolayı bu rivayeti şazdır.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾

108- “Sonra gelenler arasında, ona iyi bir ün bıraktık.”

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ } “Ona iyi bir ün bıraktık.” İbrahim’e güzel bir övgü.

{ فِي الْآخِرِينَ } “Sonra gelenler arasında.” Kendisinden sonra gelenler arasında.

سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾

109- “İbrahim’e selâm olsun!”

{ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ } “Selâm olsun İbrahim’e.” Bizden mutluluk ve selamet olsun.

كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾

110- “İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “Biz iyi davrananları mükâfatlandırırız.” Güzel övgü ve kurtuluş ile.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

111- “Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandı.”

{ إِنَّهُ } “Çünkü o.” Yani Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ } “Bizim mü’min kullarımızdandı.” Kendi imanlarında musaddıklardan idi.

وَبَشِّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾

112- “Biz ona sâlihlerden bir peygamber olarak İshak’ı müjdeledik.”

{ وَيَسِّرْنَا لَهُ إِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ } “Biz ona sâlihlerden bir peygamber olarak İshak’ı müjdeledik.” Peygamberlerden.

وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِن دُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ
مُبِينٌ ۝۱۱۳

113- “Ona ve İshak’a bereketler verdik. Bu ikisinin soyundan hem iyi olan var, hem de kendi nefesine zulmeden var.”

{ وَيَبَارَكُنَا عَلَيْهِ } “Ona bereketler verdik.” Güzel övgü ve tertemiz zürriyet ile.

{ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِن دُرِّيَّتِهِمَا } “Ve İshak’a. Bu ikisinin soyundan.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i İshak’ın zürriyetinden.

{ مُحْسِنٌ } “Hem iyi olan var.” Muvahhid.

{ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ } “Hem de kendi nefesine zulmeden var.” Küfürle.

{ مُبِينٌ } “Açıkça.”² Küfrü zâhir.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝۱۱۴

114- “Andolsun ki biz, Musa ile Harun’a da nimetler verdik.”

{ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ } “Andolsun ki biz, Musa ile Harun’a da nimetler verdik.” Peygamberlik ve İslam ile.

وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝۱۱۵

115- “Bu ikisini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.”

{ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا } “Bu ikisini ve kavimlerini kurtardık.” Bu ikisine iman edenleri.

{ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ } “O büyük sıkıntıdan.” Boğulmaktan.

² Meale tarafımızdan eklenmiştir.

١١٦ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ

116- “Hem kendilerine yardım ettik de üstün gelenler onlar oldu.”

{ وَنَصَرْنَاهُمْ } “Hem kendilerine yardım ettik de.” Firavun’a ve kavmine.

{ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ } “Üstün gelenler onlar oldu.” Kanıt ile galip gelenler.

١١٧ وَأَتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ

117- “Hem onlara o belli kitabı (Tevrat’ı) verdik.”

{ وَأَتَيْنَاهُمَا } “Hem onlara verdik.” O ikisine bahşettik.

{ الْكِتَابَ } “O kitabı (Tevrat’ı)” Ki, bu Tevrat’tır.

{ الْمُسْتَبِينَ } “Belli.” Helal ve haramı açıklayan.

١١٨ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

118- “Kendilerini doğru yola çıkardık.”

{ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ } “Kendilerini doğru yola çıkardık.” O ikisini hak dosdoğru din üzere sabit kıldık.

١١٩ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْأَخْرَيْنَ

119- “Sonra gelenler arasında, onlara iyi bir ün bıraktık.”

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا } “Onlara iyi bir ün bıraktık.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a ve Hazret-i Harun’a güzel bir övgü.

{ فِي الْأَخْرَيْنَ } “Sonra gelenler arasında.” O ikisinden sonra gelenler.

١٢٠ سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ

120- “Musa’ya ve Harun’a selâm olsun!”

{ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ } “Selâm olsun Musa’ya ve Harun’a.” Bizden mutluluk ve saadet.

﴿١٢١﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

121- “İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{ إِنَّا كَذَلِكَ } “İşte biz böyle.” Bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “İyi davrananları mükâfatlandırırız.” Güzel bir övgü ile.

﴿١٢٢﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

122- “Çünkü bunların ikisi de bizim mü’min kullarımızdandı.”

{ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ } “Çünkü bunların ikisi de bizim mü’min kullarımızdandı.” Tasdik edici.

﴿١٢٣﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنْ الْمُرْسَلِينَ

123- “Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir.”

{ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنْ الْمُرْسَلِينَ } “Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir.” Kavmine gönderilen.

﴿١٢٤﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ آلَا تَتَّقُونَ

124- “Hani o kavmine şöyle demişti: ‘(Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ آلَا تَتَّقُونَ } “Hani o kavmine şöyle demişti: (Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah’tan başkasına ibadet etmekten.

﴿١٢٥﴾ اتَّذَعُونَ بَغْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

125- “Yaratıcıların en güzeli olan, bırakıp da Baal’e mi tapıyorsunuz?”

{ اَتَدْعُونَ بَعْلًا } “Baal’e mi tapıyorsunuz?” Allah Teâlâ’dan başka bir rabbe mi ibadet ediyorsunuz. Baal’in bir öküz olduğu da söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların uzunluğu otuz zira’ olan ve dört tane yönü bulunan bir putları vardı.

{ وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ } “Yaratıcıların en güzeli olan, bırakıp da.” Yaratıcıların en büyüğüne ibadet etmeyi terk ediyorsunuz da O’na ibadet etmiyorsunuz.

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٦﴾

126- “Sizin Rabbiniz ve sizden önceki atalarınızın Rabbi bulunan Allah’ı.”

{ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “Sizin Rabbiniz bulunan Allah’ı.” Sizin yaratıcınız.

{ وَرَبُّ آبَائِكُمُ } “Ve sizden atalarınızın Rabbi.” Babalarınızın yaratıcısı.

{ الْأَوَّلِينَ } “Önceki.” Sizden önceki.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٣٧﴾

127- “Fakat onlar (İlyas’ı) yalanladılar. Bu yüzden onlar elbette (cehenneme) götürüleceklerdir.”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Fakat onlar (İlyas’ı) yalanladılar.” Risaleti.

{ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ } “Bu yüzden onlar elbette (cehenneme) götürüleceklerdir.” Cehennem ateşinde azap göreceklerdir.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٣٨﴾

128- “Ancak Allah’ın ihlaslı kulları bunun dışındadır.”

{إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ} “Ancak Allah’ın ihlaslı kulları bunun dışındadır.” İbadette ve tevhidde muhles olanlar. Zira onlar bu şekilde değillerdir.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾

129- “Biz sonra gelenler arasında, ona iyi bir ün bıraktık.”

{وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ} “Biz ona iyi bir ün bıraktık.” İlyas’a güzel bir övgü.

{فِي الْآخِرِينَ} “Sonra gelenler arasında.” Ondan sonra gelenler arasında.

سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾

130- “İlyâsîne selâm olsun!”

{سَلَامٌ} “Selâm olsun.” Bizden mutluluk ve esenlik.

{عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ} “İlyâsîne.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ailesine. Eğer “İlyasîn” olarak okunursa diyor ki, bizden mutluluk ve esenlik İlyasîn’e ki, bu zât İdris Peygamber’dir.

إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾

131- “İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{إِنَّا كَذَلِكْ} “İşte biz, böyle.” İşte bu şekilde.

{نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} “İyi davrananları mükâfatlandırırız.” Söz, eylem ve güzel övgü ile.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

132- “Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandı.”

{إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ} “Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandı.” Tasdik edici.

وَإِنَّ لُوطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾

133- “Şüphesiz Lut da gönderilen peygamberlerdendir.”

{وَإِنَّ لُوطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ} “Şüphesiz Lut da gönderilen peygamberlerdendir.” Kavmine.

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾

134- “Hani biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık.”

{إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ} “Hani biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık.” Ve iki kızı Zaura ve Riş'i.

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾

135- “Yalnız geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın müstesna.”

{إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ} “Yalnız geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın müstesna.” Ancak münafık hanımı müstesna. O, geride kalıp helak olanlarla birlikteydi.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾

136- “Sonra diğerlerini yerle bir ettik.”

{ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ} “Sonra diğerlerini yerle bir ettik.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) ve iki kızından başka kalanları helak ettik.

وَأَنْتُمْ لَتَمُوتُنَّ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾

137- “Siz onların yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz; sabahleyin.”

{وَأَنْتُمْ} “Siz.” Ey Mekke ehli.

{لَتَمُوتُنَّ عَلَيْهِمْ} “Onların yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin kasabalarına, Sodom ve Amura, Sabura ve Davdum’a.

{ مُصْبِحِينَ } “Sabahleyin.” Gündüz vakti.

وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

138- “Ve geceleyin. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?”

{ وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Ve geceleyin. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?” Onlara verdiğimiz cezayı hala tasdik etmeyecek misiniz? Bundan dolayı onlara uymayınız.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾

139- “Şüphesiz Yunus da gönderilen peygamberlerdendir.”

{ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ } “Şüphesiz Yunus da gönderilen peygamberlerdendir.” Kavmine.

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾

140- “Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı.”

{ إِذْ أَبَقَ } “Hani o, kaçmıştı.” Kendi kavminin yanından çıkmış. Âyetin, kavminden kaçmış anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَى الْفُلِّ الْمَشْحُونِ } “Dolu bir gemiye binip.” Yük yüklenmiş do-
natılmış bir gemiye.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

141- “(Gemide bulunanlar) kur’a çekmiş, ancak (Yunus kur’ayı) kay-
bedenlerden olmuştu.”

{ فَسَاهَمَ } “(Gemide bulunanlar) kur’a çekmiş.” Gemide kura çe-
kilmiş.

{ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ } “Ancak (Yunus kur’ayı) kaybedenlerden ol-
muştu.” Kur’a aleyhine çıkanlardan olmuş, hücceti gidenlerden ol-
muştu. Böylece kendi kendisini suya bırakmıştı.

﴿١٤٢﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ

142- "(Yunus) kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu."

{ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ } "Onu bir balık yuttu." Balık.

{ وَهُوَ مُلِيمٌ } "(Yunus) kendini kınayıp dururken." Kavminden kaçmasından ötürü kendi kendisini kınadığı bir anda.

﴿١٤٣﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ

143- "Eğer o Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı."

{ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ } "Eğer o Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı." Bundan önce namaz kılanlardan olmamış olsaydı.

﴿١٤٤﴾ لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

144- "İnsanların yeniden dirilecekleri güne kadar balığın karnında kalırdı."

{ لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ } "Balığın karnında kalırdı." Balığın karnında kalırdı.

{ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } "İnsanların yeniden dirilecekleri güne kadar." Kabirlerden çıkıp.

﴿١٤٥﴾ فَنبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ

145- "Biz onu halsiz bir durumda iken sahile çıkardık."

{ فَنبَذْنَاهُ } "Biz onu çıkardık." Onu attık.

{ بِالْعَرَاءِ } "Sahile." Yeryüzünde boş bir sahraya.

{ وَهُوَ سَقِيمٌ } "Halsiz bir durumda iken." Hasta. Onun bedeni çocuk bedeni gibi olmuştu.

﴿١٤٦﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ

146- “Ve üzerine kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik.”

{ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ } “Ve üzerine kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik.” Karden. Gövdesi üzere durmayan her bitki yaktındır.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾

147- “Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.”

{ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ } “Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.” Hatta 120.000’den fazla idiler.

فَأَمَّنُوا فَمَرَّغْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

148- “(Sonunda onlar) ona iman ettiler. Bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık.”

{ فَأَمَّنُوا } “(Sonunda onlar) ona iman ettiler.” Ona.

{ فَمَرَّغْنَاهُمْ } “Bunun üzerine biz de onları yaşattık.” Onlara biraz daha müddet verdik.

{ إِلَى حِينٍ } “Bir süreye kadar.” Azapsız olarak ölüm vaktine kadar.

فَاسْتَفْتِهِمَ الرَّبُّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾

149- “Şimdi sen sor (o Mekkelilere): ‘Kızlar Rabbinin de, oğullar onların öyle mi?’”

{ فَاسْتَفْتِهِمَ } “Şimdi sen sor (o Mekkelilere)” Mekke ehline Benî Melih’e sor.

{ الرَّبُّكَ الْبَنَاتُ } “Kızlar Rabbinin de, öyle mi?” Dişiler.

{ وَلَهُمُ الْبُنُونَ } “Oğullar onların.” Erkekler. Dediler ki; “Evet.” Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu: “Sizler kendi kendiniz için razı olmadığınız bir şeyden Allah’ın razı olmasını mı bekliyor sunuz?”

﴿ ١٥٠ ﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ

150- “Yoksa biz, melekleri dişi olarak yarattık da onlar şahid mi bulunuyorlardı?”

{ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا } “Yoksa biz, melekleri dişi olarak yarattık da.” Dedığınız gibi.

{ وَهُمْ شَاهِدُونَ } “Onlar şahid mi bulunuyorlardı?” Hazır mı idiniz?

﴿ ١٥١ ﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ

151- “Dikkat edin! Onlar kendi uydurmaları olarak diyorlar ki:”

{ أَلَا إِنَّهُمْ } “Dikkat edin! Onlar.” Aksine onlar.

{ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ } “Kendi uydurmaları olarak diyorlar ki.” Yalanlarından.

﴿ ١٥٢ ﴾ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

152- “‘Allah doğurdu.’ Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar.”

{ وَلَدَ اللَّهُ } “Allah doğurdu.” Meleklerin Allah Teâlâ’nın kızları olduğunu söylemeleri yönünden.

{ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } “Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar.” Sözlerinde.

﴿ ١٥٣ ﴾ أَضْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ

153- “(Allah), kızları oğullara tercih mi etmiş?”

{ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ } “(Allah), kızları tercih mi etmiş?” Kızları tercih mi etmiş.

{ عَلَى الْبَنِينَ } “Oğullara.” Erkeklerle.

١٥٤ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

154- “Size ne oldu, nasıl hüküm veriyorsunuz?”

{ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ } “Size ne oldu, nasıl hüküm veriyorsunuz?” Kendi kendiniz için ne kötü yargıda bulunuyorsunuz? Kendiniz için istemediğiniz bir şeyi Allah Teâlâ için istiyorsunuz.

١٥٥ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

155- “Hiç düşünmüyor musunuz?”

{ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ } “Hiç düşünmüyor musunuz?” Dediklerinden hiç öğüt almıyor musunuz?

١٥٦ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ

156- “Yoksa sizin için açık bir delil mi var?”

{ أَمْ لَكُمْ } “Yoksa sizin için mi var?” Ey Mekke ehli.

{ سُلْطَانٌ مُبِينٌ } “Açık bir delil.” Meleklerin Allah’ın kızları olduğuna dair açık bir kitap mı var?

١٥٧ فَآتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

157- “Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı!”

{ فَآتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı!” Meleklerin Allah’ın kızları olduğuna dair.

١٥٨ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ

158- “Bir de onunla cinler arasında bir nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de kendilerinin hesap için getirileceklerini bilmektedirler.”

{ وَجَعَلُوا } “Bir de uydurdular.” Mekke kâfirleri Melîh oğulları.

{ يَبْنَهُ وَيَبْنِي الْجَنَّةِ نَسَبًا } “Onunla cinler arasında bir nesep bağı.” Allah ile melekler arasında bir nesep ihdas ettiler. Zira Melîh oğulları meleklerin Allah’ın kızları olduğunu iddia etmekteydi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (Diyorlar ki) İblis (latenutullâhi ‘aleyh) Allah ile ortaktır. Allah hayrın, İblis ise şerrin yaratıcısıdır.

{ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ } “Oysa cinler de bilmektedirler.” Melekler.

{ إِنَّهُمْ } “Kendilerinin.” Yani Mekke kâfirleri Melîh oğulları.

{ لَمْ حَضَرُونَ } “Hesap için getirileceklerini.” Cehennem ateşinde azap göreceklerini.

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

159- “Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezze ve yücedir.”

{ سُبْحَانَ اللَّهِ } “Allah, münezze ve yücedir.” Allah Teâlâ kendi nefsini münezze tutmaktadır.

{ عَمَّا يُصِفُونَ } “Onların yakıştırdıkları sıfatlardan.” Söyledikleri yalan sözlerden.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿١٦٠﴾

160- “Ancak Allah’ın ihlaslı kulları bunun dışındadır.”

{ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ } “Ancak Allah’ın ihlaslı kulları bunun dışındadır.” İbadette ve tevhidde. Onlar Allah adına yalan söylememektedirler. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Oysa cinler

de kendilerinin hesap için getirileceklerini bilmektedirler.” Azap göreceklardır. “Ancak Allah’ın ihlâslı kulları bunun dışındadır.” Küfür şirk ve gayri ahlakî davranışlardan korunmuşlardır.

﴿١٦١﴾ فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ

161- “Çünkü ne siz ne de taptıklarınız!”

{ فَأَنْتُمْ } “Çünkü ne siz.” Ey Mekke ehli.

{ وَمَا تَعْبُدُونَ } “Ne de taptıklarınız.” Allah’ın dışında taptıklarınız.

﴿١٦٢﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ

162- “Hiçbiriniz Allah’a karşı azdırıp saptıramazsınız.”

{ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ } “Hiçbiriniz Allah’a karşı.” O’na ibadet etme konusunda.

{ بِفَاتِنِينَ } “Azdırıp saptıramazsınız.” Saptırıcı değilsiniz.

﴿١٦٣﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ

163- “Cehenneme girecek kimseden başkasını.”

{ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ } “Cehenneme girecek kimseden başkasını.” Sizinle birlikte cehennem ateşine giren ki, bu iblistir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ancak kendisine güç yetirdiğin ve böylece sizinle birlikte cehennem ateşine girecek kimse müstesna.

﴿١٦٤﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ

164- “Bize (meleklerden), ancak her birimiz için belli bir makam vardır.”

{ وَمَا مِنَّا } “Bize (meleklerden), vardır.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve bizden birisi.

{إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّغْلُومٌ} “Ancak her birimiz için belli bir makam.” Gökte bilinen.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ۝١٦٥

165- “Şüphesiz biziz, o saf bağlayıp duranlar biz!”

{وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ} “Şüphesiz biziz, o saf bağlayıp duranlar biz.” Namazda.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ۝١٦٦

166- “Şüphesiz biziz, o tesbih edenler de biz!”

{وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ} “Şüphesiz biziz, o tesbih edenler de biz!” Namaz kılanlar.

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ۝١٦٧

167- “(Müşrikler) şöyle diyorlardı:”

{وَإِنْ كَانُوا} “...dı.” Mekke ehli idi.

{لَيَقُولُونَ} “(Müşrikler) şöyle diyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendilerine gelişinden önce.

لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝١٦٨

168- “Eğer yanımızda, öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı,”

{لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ} “Eğer yanımızda, öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı.” Öncekilerde olduğu gibi öncekilerin resûllerinin benzeri bir resûl.

لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۝١٦٩

169- “Biz de elbette Allah’ın ihlasla seçilmiş kullarından olurduk!”

{ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ } “Biz de elbette Allah’ın ihlasla seçilmiş kullarından olurduk.” Muvahhidlerden.

﴿١٧٠﴾ فَكْفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

170- “İşte şimdi onu inkâr ettiler, ama ileride bilecekler!”

{ فَكْفَرُوا بِهِ } “İşte şimdi onu inkâr ettiler,” Kur’an ve Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendilerine geldiğinde Kur’an’ı ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ } “Ama ileride bilecekler.” Ölüm anında, kabirde ve kıyâmet gününde kendilerine ne yapılacağını.

﴿١٧١﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ

171- “Andolsun ki, peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında şu söz geçmiştir.”

{ وَلَقَدْ سَبَقَتْ } “Andolsun ki, geçmiştir.” Vacip olmuştur.

{ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ } “Peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında şu söz.” Yardım ve devlet ile.

﴿١٧٢﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ

172- “Şüphe yok ki, onlar mutlaka muzaffer olacaktır.”

{ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ } “Şüphe yok ki, onlar mutlaka muzaffer olacaktır.” Hüccet ve özür ile.

﴿١٧٣﴾ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ

173- “Ve elbette bizim askerlerimiz mutlaka üstün gelecektir!”

{ وَإِنَّ جُندَنَا } “Ve elbette bizim askerlerimiz.” Resûller ve mü’minler.

{لَهُمُ الْغَالِبُونَ} “Mutlaka üstün gelecektir.” Kıyâmet gününe kadar kanıt ve sayı ile.

۱۷۴ {فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى جِئَ}

174- “(Onun için sen), bir süreye kadar onlardan yüz çevir!”

{فَتَوَلَّ} “(Onun için sen), yüz çevir!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Yüz çevir.

{عَنْهُمْ} “Onlardan.” Mekke kâfirlerinden.

{حَتَّى جِئَ} “Bir süreye kadar.” Onların Bedir Savaşı’nda helak oluşlarına kadar.

۱۷۵ {وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ}

175- “Ve onları gözetle! Yakında (başlarına neler geleceğini) görecekler!”

{وَأَبْصِرْهُمْ} “Ve onları gözetle.” Onlara Allah’ın azabını bildir.

{فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ} “Yakında (başlarına neler geleceğini) görecekler.” Kendilerine ne yapılacağını bilecekler.

۱۷۶ {أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ}

176- “Bizim azabımızın çabucak gelmesini mi istiyorlar?”

{أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ} “Bizim azabımızın çabucak gelmesini mi istiyorlar?” Azabımızın geliş vaktinden önce azabımızın gelmesini mi istiyorlar?

۱۷۷ {فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ}

177- “Azap onların yurtlarına indiği zaman, uyarılanların sabahı ne kötü olur!”

{ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْدَرِينَ } “Azap onların yurtlarına indiği zaman, uyarılanların sabahı ne kötü olur!” “Resûllerin kendilerini uyarıp da resûllere iman etmeyenler için ne kötü sabahdır.”

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى جِينِ ١٧٨

178- “(O halde sen), bir süreye kadar onlardan yüz çevir!”

{ وَتَوَلَّ } “(O halde sen), yüz çevir.” Yüz çevir.

{ عَنْهُمْ } “Onlardan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ حَتَّى جِينِ } “Bir süreye kadar.” Onların Bedir’de helak oluşlarına kadar.

وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ١٧٩

179- “Ve gözetle! Onlar da yakında görecekler!”

{ وَأَبْصِرْ } “Ve gözetle!” Bildir.

{ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ } “Onlar da yakında görecekler.” Kendilerine ne yapılacağını.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ١٨٠

180- “Senin, güç ve kuvvet sahibi olan Rabbin, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezze ve yücedir!”

{ سُبْحَانَ رَبِّكَ } “Senin, Rabbin, münezze ve yücedir.” Allah Teâlâ kendi nefsinin çocuk ve ortak edinmekten yüce olduğunu belirtti.

{ رَبِّ الْعِزَّةِ } “Güç ve kuvvet sahibi olan Rab.” Kudret ve güç.

{ عَمَّا يَصِفُونَ } “Onların yakıştırdıkları sıfatlardan.” Söyledikleri yalanlardan.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ١٨١

181- “Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun!”

{ وَسَلَامٌ } “Selâm olsun!” Bizden esenlik olsun.

{ عَلَى الْمُرْسَلِينَ } “Gönderilen bütün peygamberlere.” Onlara risaleti tebliğ etmekle.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

182- “Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun!”

{ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamd olsun!” Resûlleri kurtarmak ve kavimlerini helak etmekle şükür ve vahdâniyyet Allah Teâlâ’ya aittir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” İnsanların ve cinlerin efendisine.

سورة ص
38- SÂD SÛRESİ

Kendisinde “Sâd” zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 88, sözcük sayısı 732 ve harf sayısı ise 3.066’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ١

1- “Sâd, öğüt dolu Kur’ana yemin olsun ki.”

{ ص } “Sâd.” İbn Abbâs kendi isnadıyla Sâd Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder. Diyor ki; “Sâd Kur’an’a yemin olsun ki”, yani Kur’an’ı o derece tekrar ediniz ki, imanı küfürden, sünnetin bid’atten, hakkı bâtıldan, doğruyu yalandan, helali haramdan, hayrı şerden ayırarak öğreniniz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Sâd”, hidayetden ayrıldı. Yani Mekke ehli haktan ve hidayetden engellendi.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: Ebû Cehil engellendi.

Şöyle de tefsir edilmiştir: “Sâd”, sözünde doğru.

Bir diğer tefsire göre de anlam şudur: “Sâd”, Allah Teâlâ’nın isimlerinden Sâdık’tır. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{وَالْقُرْآنِ} “Kur’an’a yemin olsun ki.” Kur’an’a yemin ederim ki.

{ذِي الذِّكْرِ} “Öğüt dolu.” Şeref ve açıklama sahibi. Kendisine iman eden şeref veren, öncekilerin ve sonrakilerin açıklamasını yapan.¹

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ

2- “Doğrusu o inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.”

{بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا} “Doğrusu o inkâr edenler.” Mekke kâfirleri.

{فِي عِزَّةٍ} “Bir gurur içindedirler.” Hamiyet ve tekebbür içindedirler.

{وَشِقَاقٍ} “Ve ayrılık.” Muhalefet, düşmanlık. Bundan dolayı bu ifade, kendisi üzerinde yemin edilen bir ifade oldu.²

¹ a) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan Allah Teâlâ’nın “Sâd” buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Allah Azze ve Celle’nin kendisi ile yemin ettiği bir kasemdir ve bu, O’nun isimlerindendir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 23, s. 117.

İbn Abbâs’ın “ve bu O’nun isimlerindendir” sözleri şu anlama gelmektedir: Bu, Allah Teâlâ’nın isimlerinden birisi için bir remizdir. Sözün bu anlama geldiğini Hâkim’in “*Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd*” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haber açıklamaktadır: “Kâf, Kerîm ismi şerifinden, ‘Hâ’ ve ‘Yâ’ Hakîm isminden, ‘Ay’n Alîm isminden, ‘Sâd’ ise Sâdık ismindendir.” *El-Müstedrek*, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi, c. 2, s. 371.

Bu harfler kendileriyle bazı sûrelerin başladığı harflerdir. Bu harflerin anlamı hakkında çok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Allah Teâlâ’nın kendileriyle Araplara meydan okuduğu ki, onlar fesahat ve beyan ehli idiler, Kur’an mu’cizi oluşturan harflere işaret olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ, bu harflerle oluşan Kur’an’ın karşısında müşriklere benzerini veya bir bölümünün benzerini getirmeleri hususunda meydan okumuştur. Ancak onlar Kur’an’ın benzerini veya bir bölümünün benzerini getirmekten acze düştiler. Bkz. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 1, s. 154; *Tefsirü'l-Alusî*, c. 1, s. 98; *Tefsirü't-Taberî*, c. 1, s. 87.

b) {ذِي الذِّكْرِ} “Çok şerefli Kur’an’a andolsun.” Yani tezkir sahibi demektir. Onu dinleyen kimseye Allah Azze ve Celle’yi hatırlatır.

² {بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ} “Doğrusu o inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.” Hakkı kabul etmemekte ve buna karşı büyülenmektedirler. Bu Kur’an ve Hz. Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem) konusunda hak ehli olan mü’minlere karşı açıkça muhalefet etmektedirler.

﴿ ٣ ﴾ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوا وَلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ

3- “Biz onlardan önce, nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryat ettiler; ama artık kurtulma zamanı değildi.”

{ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ } “Biz onlardan önce, helâk ettik.” Kureyşten önce.

{ مِنْ قَرْنٍ } “Nice nesilleri.” Önceki ümmetleri.

{ فَنَادَوا وَلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ } “O zaman feryat ettiler; ama artık kurtulma zamanı değildi.” Onların helak oluşu anında melekler kendilerine nida etti. “Ama artık kurtulma zamanı değildi”, yani hamle ve kaçış anı değildi. “Durunuz” denildi, durdular. Ta ki, Allah Teâlâ kendilerini helak etti. Bundan önce idiler; düşmanla çatıştıklarında birbirlerine şöyle nida ettiler: Kurtuluş, kurtuluş. Bununla bir hamleyi kastetmektedirler. Kurtulan kurtuldu. Helak olan helak olmuştur. Düşman onlara galip geldiğinde birbirlerine doğru hızlıca hareket ediyorlardı.

Birbirlerine “Menase Menase”, –yani kaçış kaçış- diyerek nida ederler ve savaştan kaçarlar. Bu, kendi aralarında bir savaş gerçekleştiğinde bir alamettir. Düşmana saldırmak istediklerinde veya düşmandan kaçmak istediklerinde. Allah Teâlâ onları helak etmek istediğinde melekler nida eder “Ama artık kurtulma zamanı değildir”, yani hamle zamanı ve kaçış zamanı değildir.³

﴿ ٤ ﴾ وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

³ { كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ } “Biz onlardan önce, nice nesilleri helâk ettik.” Yani onlardan önce bir çok kavmi helak ettik. { فَنَادَوا } “O zaman feryat ettiler”, azaptan kaçıp kurtulmak için feryad-ü figan ederler. { وَلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ } “Ama artık kurtulma zamanı değildi.” Yani üzerlerine inen bu azap vakti, azaptan kurtuluş ve kaçış vakti değildi. Zira onların buna gücü de yetmezdi. Nitekim İbn Cerir et-Taberî’nin Avfî ve İbn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Kaçış ve hızlı yürüyüş vakti değildi.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 23, s. 121.

4- “Kendilerine içlerinden uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştlar da o kâfirler şöyle dediler: ‘Bu, bir sihirbazdır, bir yalancıdır.’”

{وَعَجِبُوا} “Şaştlar da.” Kureyş.

{أَنْ جَاءَهُمْ} “Kendilerine gelmesine.” Kendilerine gelmesi nede- niyle.

{مُنْذِرٌ} “Uyarıcı bir peygamberin.” Korkutucu bir resûl.

{مِنْهُمْ} “İçlerinden.” Kendi neseplerinden.

{وَقَالَ الْكَافِرُونَ} “O kâfirler şöyle dediler.” Mekke kâfirleri.

{هَذَا} “Bu.” Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{سَاحِرٌ} “Bir sihirbazdır.” İki kişinin arasını ayırır.

{كَذَّابٌ} “Bir yalancıdır.” Allah Teâlâ adına yalan söyler.

﴿٥﴾ أَجْعَلِ الْإِلَهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ

5- “İlâhları bir tek ilâh mı kılmış? Bu gerçekten şaşılacak bir şey, çok tuhaf!”

{أَجْعَلِ الْإِلَهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا} “İlâhları bir tek ilâh mı kılmış?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dediği gibi, ihtiyaçlarımızı giderme konusunda bize yeterli gelir mi bizi kuşatır mı tek bir ilah?

{إِنَّ هَذَا} “Bu gerçekten.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurduğu şey.

{لَشَيْءٌ عُجَابٌ} “Şaşılacak bir şey, çok tuhaf.” Acayip.⁴

⁴ a) İmam Ahmed ibn Hanbel, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivaye- tine göre, o şöyle demiştir: “Ebû Tâlib hastalandığında Kureyşliler onun ya- nına geldiler. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de geldi. Ebû Tâlib’in yanı başında bir kişinin oturacağı kadar bir yer vardı. Peygamberin oturmasını en- gellemek maksadı ile Ebû Cehil kalktı ve Peygamber’i Ebû Tâlib’e şikâyet etti- ler. Ebû Tâlib: ‘Kardeşimin oğlu, sen kavminden ne istiyorsun?’ diye sordu. O da şöyle dedi: ‘Amcacığım! Ben onlardan sadece bir söz söylemelerini istiyor-

وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى الْهَيْكُمِ إِنَّ هَذَا

لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾

6- “Onlardan ileri gelenler, yerlerinden fırlayıp (dediler ki:) ‘Yürüyün, ilâhlarınıza karşı sabır ve sebat gösterin. Çünkü bu, arzu edilen bir şeydir!’”

{وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ} “İleri gelenler, yerlerinden fırlayıp (dediler ki).” Re-
isler.

rum. Bununla Araplar kendilerine boyun eğecek, Arap olmayanlar da onlara cizye ödeyecektir.’ Ebû Tâlib: ‘Bu söz nedir?’ diye sorunca, Hz. Peygamber: ‘Lâ ilâhe illallah’tır’ diye buyurdu. Bu sefer Kureyşliler: ‘Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı?’ dediler. İşte bunun üzerine onlar hakkında Kur’an-ı Kerim’in (حَسَّ وَالْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ...) ‘Sâd, çok şerefli Kur’an’a andolsun!’ buyruğu nazil oldu.

(... Bu ancak bir uydurmadır.’ (38/Sâd/1-7) buyruğuna kadar olan bölümü okudu.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 227, 362.

Bu hadisin senedi Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan (İmam Ahmed’in şeyhi), Süfyanü’s-Sevrî, Süleyman ibn Mihran el-Amesş, Yahya ibn Umare ve Said ibn Cübeyr’den oluşmaktadır.

Bu hadisin senedi muttasıl ve sika kişilerden oluştuğundan dolayı sahihtir.

Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan. (İmam Ahmed’in şeyhi) Sika, hâfız, mutkin, imam ve kudve/öncüdür. *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 298, 280 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 348, 72 nolu madde

Yahya ibn Umare. İbn Hibban onu *Sikat* adlı eserinde zikreder. *Et-Tehzib*, c. 11, s. 259, 521 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 624; *el-Hulâsa* s. 426.

Süfyanü’s-Sevrî, Süleyman ibn Mihran el-Amesş ve Said ibn Cübeyr ile ilgili açıklamaları da belirtmiştik.

Bu hadisi Tirmizî, İbn Hibban, Hakim, Beyhakî ve Taberî Amesş kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylerken Hâkim de bu hadisin sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de bu hükmüne muvafakat etmiştir. *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Sâd Sûresi, 3232 nolu hadis; *Mevâridü’z-Zam’an*, Kitabü’t-Tefsir, 1757 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, c. 2, s. 432; *Sünenü’l-Beyhakî*, Kitabü’l-Cizye, c. 9, s. 188; *Tefsirü’t-Taberî*, c. 23, s. 125.

b) (أَجْعَلِ الْإِلَهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ) “Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı? Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir.” Allah Teâlâ’nın insanların bütününün dualarını işitip ihtiyaçlarına cevap vermesi şaşılacak bir şeydir. Cahilî Arap düşüncesine göre, onlar Allah Teâlâ’nın bütün kâinatı kuşatacağını tasavvur edemiyorlar ve Allah Teâlâ’yı hakkıyla takdir edemiyorlardı.

{ مِنْهُمْ } “Onlardan.” Kureyşten Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ubeyy ibn Halef el-Cumahî ve Ebû Cehil ibn Hişam.

{ أَنْ ائْتُوا } “Yürüyün.” Ebû Cehil onlara dedi ki, “İlahlarınıza doğru gidiniz.”

{ وَاضْبِرُوا عَلَى الْهَيْكَلِ } “İlâhlarınıza karşı sabır ve sebat gösterin.” İlâhlarınıza ibadette sebat gösteriniz.

{ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ } “Çünkü bu bir şeydir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{ يُرَادُّ } “Arzu edilen.” Helak edilmesi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Çünkü bu”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurduğu şeyler. “Arzu edilen bir şeydir”, yer ehli için olan.

٧ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ

7- “Biz bunu başka dinde de işitmedik. Bu mutlaka ancak uydurmadır.”

{ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا } “Biz bunu işitmedik.” Hazret-i Muhammed’in dediği şeyleri.

{ فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ } “Başka dinde de.” Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta. İlahın tek bir ilah olduğunu Yahudilerden ve Hıristiyanlardan işitmedik.

{ إِنْ هَذَا } “Bu mutlaka.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dile getirdiği şeyi.

{ إِلَّا اخْتِلَاقٌ } “Ancak uydurmadır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendi yanından uydurduğu bir şeydir.

ءَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ۝

8- “O Kur’an, içimizden ona mı indirilmiş?’ Doğrusu onlar kitabım konusunda şüphe içindedirler. Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar!”

{ءَأَنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا} “O Kur’an, içimizden ona mı indirilmiş?” Peygamberlik ve kitap aramızdan O’na mı özgü kılınmıştır?

{بَلْ هُمْ} “Doğrusu onlar.” Mekke kâfirleri.

{فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي} “Kitabım konusunda şüphe içindedirler.” Kitabımdan ve peygamberimin peygamberliğinden.

{بَلْ لَمَّا يَتُوقُوا عَذَابِ} “Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar.” Azabımı tatmadılar. Bundan dolayı bana karşı yalan söylemektedirler.

٩ مَعْنَاهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ

9- “Yoksa o mutlak üstün, çok lütuf sahibi Rabbinin rahmet hazineleri, onların yanında mı?”

{مَعْنَاهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ} “Yoksa o mutlak üstün, çok lütuf sahibi Rabbinin rahmet hazineleri, onların yanında mı?” Diyor ki, peygamberlik onların mı ellerinde de dilediklerine verecekler. O, iman etmeyenden intikam almakla Aziz; peygamberliği ve kitabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bahşetmekle de Vehhâb’dır.

١٠ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ

10- “Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkü onların mı? Öyleyse, sebeplerine sarılarak göğe yükselsinler!”

{أَمْ لَهُمْ} “Yoksa onların mı?” Onların mı?

{مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ} “Göklerin, yerin mülkü.” Göklere ve yere mukaddir.

{وَمَا بَيْنَهُمَا} “Ve ikisi arasındakilerin.” Yaratmanın ve gariplikler.

{ فَلْيَرْتَفُوا } “Öyleyse, göğe yükselsinler.” Çıksınlar.

{ فِي الْأَسْبَابِ } “Sebeplerine sarılarak.” Eğer bunlara güç yetirebiliyorlarsa göklerin kapılarında baksınlar, peygamberlik ve kitap ona indirilmiş mi indirilmemiş mi?

جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ ۝۱۱

11- “Onlar burada çeşitli partilerden (âhzâb) bozguna uğramış bir ordudur.”

{ جُنْدٌ } “Onlar bir ordudur.” Onlar ordudurlar.

{ مَا هُنَالِكَ } “Burada.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i Bedir Savaşı’nda öldürmek istediklerinde.

{ مَهْزُومٌ } “Bozguna uğramış.” Öldürülmüş, mağlup edilmiş. Bedir Savaşı’nda öldürüldüler.

{ مِنَ الْأَحْزَابِ } “Çeşitli partilerden (âhzâb)” Kâfirlerden Mekke kâfirlerinden.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ۝۱۲

12- “Onlardan önce Nûh kavmi, Ad kavmi ve kazıklar sahibi Firavun da yalanlamıştı.”

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce yalanlamıştı.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Senin kavminden önce.

{ قَوْمُ نُوحٍ } “Nûh kavmi.” Hazret-i Nûh’u.

{ وَعَادٌ } “Ad kavmi.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hazret-i Hûd’u.

{ وَفِرْعَوْنُ } “Ve Firavun da.” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ ذُو الْأَوْتَادِ } “Kazıklar sahibi.” Sabit mülkün sahibi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kazıklarla azap etmenin sahibi. Firavun “*Kazıklar sahibi*” olarak isimlendirilmesinin yegâne nedeni şudur: O, bir kimseye karşı gazaba geldiğinde ve bir kışiden tiksinti duyduğunda dört kazığa bağlayarak cezalandırırdı.

﴿١٣﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لُؤْيُكَةِ الْأَحْزَابِ

13- “Semud kavmi, Lut kavmi ve Eykeliler (Şuayb kavmi) de (yalanlamıştı). İşte onlar da (çeşitli partilerden oluşan) Ahzâb’dandır.”

{ وَثَمُودُ } “Semud kavmi, (yalanlamıştı).” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hazret-i Sâlih’i.

{ وَقَوْمُ لُوطٍ } “Lut kavmi.” Hazret-i Lut’u.

{ وَأَصْحَابُ لُؤْيُكَةِ } “Ve Eykeliler (Şuayb kavmi) de.” Gıyze -ki bunlar Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir- Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ı yalanlamışlardı.

{ لُؤْيُكَةِ الْأَحْزَابِ } “İşte onlar da (çeşitli partilerden oluşan) Ahzâb’dandır.” Kâfirlerdir.

﴿١٤﴾ إِنَّ كُلَّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ

14- “Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden azabım hak oldu.”

{ إِنَّ كُلَّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ } “Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da.” Diyor ki, bunların her birisi Kureyş’in seni yalanladıkları gibi resûlleri yalanladılar.

{ فَحَقَّ عِقَابِ } “Bu yüzden azabım hak oldu.” Onlara cezam vacip oldu.

﴿١٥﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ

15- “Bunlar da ancak bir tek korkunç ses beklemektedirler! Öyle ki, onun bir an gecikmesi de olmaz.”

{ وَمَا يَنْظُرُ هَؤُلَاءِ } “Bunlar da beklemektedirler!” Senin kavmin seni yalanlarsa.

{ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً } “Ancak bir tek korkunç ses.” İstisna etmez ki, bu ses diriliş nefhasıdır.

{ مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ } “Öyle ki, onun bir an gecikmesi de olmaz.” Bir baş ve bir dönüş kadar dahi gecikmesi olmaz.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَآ قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

16- “(Bir de), ‘Ey Rabbimiz! Bize hesap gününden önce, azaptan payımızı hemen ver!’ dediler.”

{ وَقَالُوا } “(Bir de), dediler.” Yani Mekke kâfirleri. Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmaktadır: Kitabı sağ tarafından verilen ve kitabı sol tarafından verilen.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ عَجِّلْ لَنَا قِطْنَآ } “Bize azaptan payımızı hemen ver.” Kitabımızı yani amellerimizin içinde bulunduğu sahifeyi kastetmektedirler.

{ قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ } “Hesap gününden önce.” Ta ki, onda yazılı bulunan şeyleri bilelim.

إِصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾

17- “Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Davud’u hatırla! Çünkü o, tesbih ve zikirle bize yönelmişti.”

{ إِصْبِرْ } “Sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ } “Sen onların söylediklerine.” Yalanlamalarına.

{ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ } “Ve kulumuz Davud’u hatırla.” Diyor ki; onlara kulumuz Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini aktar.

{ ذَا الْأَيْدِ } “Güçlü.” Kuvvet sahibi ve ibadet edici.

{ اِنَّهُ اَوَّابٌ } “Çünkü o, tesbih ve zikirle bize yönelmişti.” Allah Teâlâ’ya itaat edici ve Allah Teâlâ’nın taatine yönelici idi.

﴿ ١٨ ﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

18- “Biz, dağları onun emrine verdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi.”

{ اِنَّا سَخَّرْنَا } “Biz, onun emrine verdik.” Zelil kıldık.

{ الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ } “Dağları. Onunla birlikte tesbih ederlerdi.” Onunla birlikte.

{ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ } “Akşam-sabah.” Sabah akşam.

﴿ ١٩ ﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهٗ اَوَّابٌ

19- “Her yandan toplanıp gelen kuşları da onun emrine verdik. Hepsi de ona uyarak Allah’ı tesbih ve zikrederlerdi.”

{ وَالطَّيْرَ } “Kuşları da (onun emrine verdik).” Ve kuşları da onun emrine verdik.

{ مَحْشُورَةً } “Her yandan toplanıp gelen” Toplanmış olup.

{ كُلٌّ لَّهٗ } “Hepsi de (ona uyarak).” Allah’ı Kuşlar ve dağlar.

{ اَوَّابٌ } “Tesbih ve zikrederlerdi.” Allah’a itaat edicidirler.

﴿ ٢٠ ﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلَ الْخِطَابِ

20- “Biz, hem onun mülkünü güçlendirmiş, hem de ona, hikmet ve doğru ile yanlış ayırt etme yeteneği vermiştik.”

{ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ } “Biz, hem onun mülkünü güçlendirmiş,” Bekçilerle. Her gece mihrabında 33.000 koruma bulunuyordu.

{ وَاَتَيْنَاهُ } “Hem de ona, vermiştik.” Ona verdik.

{ الْحِكْمَةَ } “Hikmet.” Peygamberlik.

{ وَفَضَلَ الْخِطَابَ } “Ve doğru ile yanlış ayırt etme yeteneği.” Hüküm verme. Hüküm verme anında sözünde bir tutukluk meydana gelmezdi. Kanıta ve yemine göre hüküm verir. Beyyine, tâlib üzerine, yemin ise matlûb üzerine bir yükümlülüktür.

٢١ وَهَلْ أَتَيْكَ نَبَأُ الْخَضَمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ

21- “Sana, o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar surdan aşarak mihraba ulaşmışlardı.”

{ وَهَلْ أَتَيْكَ } “Sana, geldi mi?” Sana gelmedi, sonra geldi ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ نَبَأُ الْخَضَمِ } “O davacıların haberi.” Hasmin haberi, Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’ın hasmı.

{ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ } “Hani onlar surdan aşarak mihraba ulaşmışlardı.” Onun yanına mihrabın üstünden inmişlerdi.

إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَحْزَنْ خَضَمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاخُذْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ

٢٢ سَوَاءِ الصِّرَاطِ

22- “Davud’un yanına giriverdiler de (Davud) onlardan telaşa kapılmıştı! Ona, ‘Korkma, dediler, biz iki davacıyız. Birimiz diğere haksızlık etti. Şimdi sen aramızda adaletle hüküm ver ve aşırı gitme de bizi doğru yolun ortasına çıkar.”

{ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ } “Davud’un yanına giriverdiler de (Davud) onlardan telaşa kapılmıştı!” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm) onlardan korktu.

{ قَالُوا } “Ona, dediler.” Yani Hazret-i Davud’un yanına giren iki melek “Ey Davud!” dediler.

{ لَا تَحْزَنْ خَضَمَانِ } “Korkma, biz iki davacıyız.” Bizler iki hasımız.

{ بَغَى } “Haksızlık etti.” Haksızlık etti ve zulümde bulundu.

{ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ } “Birimiz diğerine. Şimdi sen aramızda adaletle hüküm ver.” Adaletle.

{ وَلَا تَشْطِطْ } “Ve aşırı gitme de.” Meyletme ve zulmetme.

{ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ } “Bizi doğru yolun ortasına çıkar.” Bize doğruyu göster.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً وَلِي نَعَجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفُلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

23- “Biri, ‘İşte bu benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece tek bir koyunum var. Böyle iken, ‘Onu da bana ver!’ dedi ve tartışmada bana üstün geldi.”

{ إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً } “Biri, ‘İşte bu benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, var.’” Hanımı.

{ وَلِي نَعَجَةٌ وَاحِدَةٌ } “Benim ise sadece tek bir koyunum.”⁵ Bir tek hanımım.

{ فَقَالَ أَكْفُلْنِيهَا } “Böyle iken, ‘Onu da bana ver!’ dedi.” Onu bana ver.

{ وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ } “Ve tartışmada bana üstün geldi.” Sözselsel tartışmada bana galip geldi. Bu, o iki meleğin Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’a verdikleri darb-ı meseldir ki, Hazret-i Davud Uriya’ya ne yaptığının farkına varıp kavrasın.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعَجَتِكَ إِلَى زَعَايِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾

⁵ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “vâhideten” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

24- “(Davud) dedi ki: ‘Doğrusu o, senin bir koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlık etmiştir. Gerçekten ortakların çoğu, birbirlerine karşı haksızlık ederler. Ancak iman edip de sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Ama bunlar ne kadar da azdır!’ Davud, bizim kendisini imtihan etmekte olduğumuzu sandı. Hemen Rabbinden mağfiret diledi, eğilerek secdeye kapandı ve tevbe ile (Allah’a) yöneldi.”

{ قَالَ } “(Davud) dedi ki.” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعِيجِكَ } “Doğrusu o, senin bir koyununu istemekle sana haksızlık etmiştir.” Koyununu almakla.

{ إِلَى نِعَاجِهِ } “Kendi koyunlarına katmak.” Kendi koyunları çok olmasına rağmen.

{ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ } “Gerçekten ortakların çoğu.” Ortak ve kardeşlerden bir çoğu.

{ لَيَبْغِي } “Haksızlık ederler.” Kuşkusuz zulüm eder.

{ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “Birbirlerine karşı. Ancak iman edip de bunun dışındadır.” Allah’a iman edenler.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ } “Ama bunlar ne kadar da azdır.” Zulüm etmeyenler ise azdırlar. Bunun üzerine o ikisi girdikleri yerden çıktılar.

{ وَظَنَّ دَاوُدُ } “Davud, sandı.” Bundan sonra Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm) bildi ve kesin kanaat getirdi.

{ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ } “Bizim kendisini imtihan etmekte olduğumuzu.” Ondan gerçekleşen günahı dolayısı onu sınadığımızı sandı.

{ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ } “Hemen Rabbinden mağfiret diledi.” Günahıtan.

{ وَخَرَّ رَاكِعًا } “Eğilerek secdeye kapandı.” Secde ederek.

{وَاتَابَ} “Ve tevbe ile (Allah’a) yöneldi.” Tevbe ve pişmanlıkla Allah Teâlâ’ya yöneldi.

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾

25- “Biz de böylece onu bağışladık. Çünkü onun için yanımızda bir yakınlık ve güzel bir dönüş yeri vardır.”

{فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ} “Biz de böylece onu bağışladık.” Günahını.

{وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ} “Çünkü onun için yanımızda bir yakınlık vardır.” Derecelerde yakınlık.

{وَحُسْنَ مَآبٍ} “Ve güzel bir dönüş yeri.” Ahirette dönüş.

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26- “Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet! Sakın tutkularına uyma ki, seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için, kendilerine çok şiddetli bir azap vardır.”

{يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ} “Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık.” İsrailoğullarına peygamber, kral kıldı.

{فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ} “İnsanlar arasında adaletle hükmet.” Adaletle.

{وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ} “Sakın tutkularına uyma ki.” Uriya’nın hanımıyla yar olma hakkında –ki Uriya’nın hanımı Hazret-i Davud (‘aleyhi-s-selâm)’ın amcası kızı idi- uyduğun gibi.

{فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} “Seni Allah yolundan saptırmasın.” Allah’ın taatinden.

{ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Çünkü Allah yolundan sapanlar.” Allah’ın taatinden.

{ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ } “Hesap gününü unuttukları için, kendilerine çok şiddetli bir azap vardır.” Hesap günü için amel etmeyi terk etmeleri nedeniyle.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

27- “Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Cehennemden dolayı, inkârcıların vay hâline!”

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Biz göğü, yeri ve ikisi arasında-kileri yaratmadık.” Mahlukat ve harikuladelikleri.

{ بَاطِلًا } “Boş yere.” Abes ve temelsiz, emirsiz ve nehiysiz olarak.

{ ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Bu, inkâr edenlerin zannıdır.” Ölümünden sonra dirilişi inkâr edenlerin inkârıdır.

{ فَوَيْلٌ } “Vay hâline.” Şiddetli azap.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkârcıların.” Ölümünden sonra dirilişi.

{ مِنَ النَّارِ } “Cehennemden dolayı.” Cehennem azabındadırlar.

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

28- “Yoksa biz, iman edip sâlih amel işleyenleri, o yeryüzünde bozgunculuk yapanlarla bir mi tutacağız? Ya da (Allah’tan) sakınan-ları, azgın günahkârla bir mi tutacağız?”

{ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Yoksa biz, iman edip bir mi tutacağız?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenleri.” Kendileriyle Rableri arasında taat eylemlerinde bulunan. Bunlar Ali ibn Ebî Tâlib (radiyallahu anh), Hazret-i Hamza ibn Abdülmuttalib ve Ubeyde ibn Haris’tir.

{ كَالْمُفْسِدِينَ } “Bozgunculuk yapanlarla.” Müşrikler gibi mi?

{ فِي الْأَرْضِ } “O yeryüzünde.” Ki, bu, Utbe ibn Rebia ile Şeybe ibn Rebia ve Velid ibn Utbe’dir.

{ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ } “Ya da (Allah’tan) sakınanları, bir mi tutacağız?” Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınan Ali (radiyallahu anh) ve iki arkadaşını.

{ كَالْفُجَّارِ } “Azgın günahkârla.” Kâfirler gibi mi tutacağız? Utbe, Şeybe ve Velid. Bunlar Bedir Savaşı’nda Ali (radiyallahu anh), Hazret-i Hamza ve Ubeyde ile mübarezeye girmişler. Ali (radiyallahu anh), Velid ibn Utbe’yi, Hazret-i Hamza Utbe ibn Rebia’yı, Ubeyde ise Şeybe’yi öldürmüştü.

﴿ ٢٩ ﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ

29- “Bu (Kur’an), temiz akıl sahipleri onun âyetlerini düşünsünler ve ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.”

{ كِتَابٌ } “Bu (Kur’an), bir kitaptır.” Bu, bir kitaptır.

{ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ } “Sana indirdiğimiz.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı onunla sana indirdik.

{ مُبَارَكٌ } “Mübarek.” İçinde kendisine iman edenlere bağışlanmayı ve rahmeti barındıran.

{ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ } “Onun âyetlerini düşünsünler diye.” Âyetleri hakkında düşünsünler diye.

{ وَلِيَتَذَكَّرَ } “Ve ibret alsınlar.” Öğüt alsınlar diye.

{ أُولُوا الْأَلْبَابِ } “Temiz akıl sahipleri.” İnsanlardan akıl sahibi olanlar.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾

30- “Bir de Davud’a Süleyman’ı bahsettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip (Allah’a) yönelirdi.”

{ وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ } “Bir de Davud’a Süleyman’ı bahsettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip (Allah’a) yönelirdi.” Allah Teâlâ’ya ve taatine yönelen.⁶

إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَشيِّ الصَّافِنَاتُ الْجَيَادُ ﴿٣١﴾

31- “Hani kendisine bir akşamüstü iyi cins koşu atları gösterilmişti.”

{ إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَشيِّ } “Hani kendisine bir akşamüstü gösterilmişti.” Öğleden sonra.

{ الصَّافِنَاتُ } “Koşu atları.” Halis Arap atları.

{ الْجَيَادُ } “İyi cins.” Süratli. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “es-Sâfinât”, üç ayağı üzere duran ve ikisinden birisini kaldıran attır. At bu duruşuyla tırnağı üzere olur.⁷

⁶ { وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ } “Bir de Davud’a Süleyman’ı bahsettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip Allah’a yönelirdi.” Yani o, Allah Teâlâ’ya taate ve ibadete yönelen bir kul idi. Nitekim İbn Cerir et-Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: (أَوَّابٌ) sözcüğü çokça tesbih ediciydi anlamındadır. Katade’nin de şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Allah Teâlâ’ya itaat eden, çokça namaz kılan birisiydi.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 23, s. 153.

⁷ a) { إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَشيِّ الصَّافِنَاتُ الْجَيَادُ } “Hani kendisine bir akşamüstü iyi cins koşu atları gösterilmişti.” Yani kendisine sunulan atlardır. “Sâfinât” sözcüğü “safin” sözcüğünün çoğuludur. Safin ise bir ayağının tırnağı üzere dikip diğer ayakları üzere durup toplayan demektir.

“Safvân”, atlarda övülen bir sıfattır. Bu sözcük hemen hemen bütünüyle halis safkan atlar için kullanılır. Ebû Ubeyde, *Mecâzü’l-Kur’an*, c. 2, s. 182; Ferrâ, *Meânî’l-Kur’an*, c. 2, s. 404; *Lisânü’l-Arab*, “S-F-N” maddesi; *Tefsîr-ü’l-Alusî*, c. 23, s. 190.

b) { الْجَيَادُ } sözcüğü ise “cevad” sözcüğünün çoğuludur. Sözcük, çok hızlı koşan at demektir. Durduğunda sükûnet ve mükemmel bir şekilde durur, koştuğunda ise süratli koşar. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 23, s. 154; *Tefsîr-ü’l-Alusî*, c.23, s. 190.

فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾

32- “Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim.” dedi.
Sonunda atlar perdenin arkasına gizlendi.”

{ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ } “Ben mal sevgisini tercih ettim, dedi.”

Malı seçip tercih ettim.

{ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي } “Rabbimi anmaktan ötürü.” Rabbimin taati üzere.

{ حَتَّى تَوَارَتْ } “Sonunda atlar gizlendi.” Güneş örttü.

{ بِالْحِجَابِ } “Perdenin arkasına.” Kaf Dağı’na.⁸

رُدُّوْهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

⁸ a) { فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي } “Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim dedi.” “Hayr” sözcüğü mal hakkında kullanılır. Allah Teâlâ’nın (وَأِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ) “Ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür.” (100/el-Adiyat/8) buyruğunda geçen “hayr” sözcüğü de mal anlamındadır. Ancak bu âyette hayrdan murad bir önceki âyette söz konusu edilen attır.

Âyetin anlamı şöyle oluşmaktadır: Bendeki bu şiddetli at sevgisi şehvet ve heva ve hevesten değil de Allah Teâlâ’yı zikretmekten ve O’nun emrine itat-ten oluştu. *Mefâtihi’l-Gayb*, c. 26, s. 414.

b) Âyette geçen “zikir”den muradın ikinci namazı olduğu söylenmiştir. Rivayete göre; Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) atlarla meşguliyetinden dolayı ikinci namazını kaçırmıştır! *Tefsirü’t-Taberî*, c. 23, s. 155.

Râzi ile Taberî’nin aktarımda bulunduğu iki görüş arasında ilki vakiya daha uygundur. Zira bir Peygamber’in atlarla uzun müddet uğraşıp da ikinci namazını savsaklaması çok, ama çok uzak bir olasılıktır. Normal sıradan bir mü’min dahi namaz vaktini gözetlerken mâşukuyla buluşmaya arzu duyan bir nebinin namaz konusunda ihmalkâr davranmasını akıl kabul etmemektedir.

c) { حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ } “Sonunda atlar perdenin arkasına gizlendi.” Nihayet at perde arkasında saklanıp da geri dönmedi ki, Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) görebilsin. Âyetteki zamirin merciinin güneş olduğu da söylenmiştir. Bu durumda âyet şöyle bir anlam kazanmış olur: Nihayet güneş battı. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 23, s. 156.

Ancak âyette güneşten bahsedilmeyip attan bahsedildiğinden dolayı ilk görüş zâhire daha uygundur.

33- “Onları bana getirin!” (dedi). Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.”

{ رُدُّوْهَا عَلَیَّ } “Onları bana getirin’ (dedi)” Bana arz edilen şeyi geri dönderiniz.

{ فَطَفِقَ } “Artık başladı.” Kastetti.

{ مَسَحًا بِالسُّوقِ } “Onların bacaklarını okşamaya.” Bacaklarına vurdu.

{ وَالْأَعْنَاقِ } “Ve boyunlarını.” Onların boyunlarına. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bacaklarına ve boyunlarını mesh etti. Öyle ki, hicapla örtündü, güneş battı ve ikinci namazının vakti geçti. Bundan dolayı da yapacağını yaptı.⁹

⁹ a) İmam Buhârî der ki: “(فَطَفِقَ مَسَحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) ‘Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.’ ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: ‘O atların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlardı.’” Buhârî, Kitab-ü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 39. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: “Onlara sevgisinden dolayı o atların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlardı.” *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 23, s. 156.

c) { رُدُّوْهَا عَلَیَّ } “Onları bana geri getirin dedi.” Yani atları bana geri getirin demektir. { فَطَفِقَ مَسَحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ } “Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı.” Yani dizlerini ve ayaklarını eliyle sıvamaya başladı. Buraya alıntıladığımız İbn Abbâs hadisinde de görüldüğü gibi bu anlam verilmiştir.

d) { فَطَفِقَ مَسَحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ } “Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı” ilahî buyruğuna değişik ve kabul edilmesi imkânsız bir anlam da verilmiştir. Bu rivayete göre { فَطَفِقَ مَسَحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ } “Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başlamaktan” kasıt, atların boğazlanması ve boyunlarının vurulmasıdır. Bu görüşü Taberî Hasan-ı Basri, Katâde ve Süddî’den rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 23, s. 156.

Elbette ki, bu görüşler içinde en uygunu İbn Abbâs’ın görüşüdür. İbn Cerir de bu görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: “İbn Abbâs’tan zikrettiğimiz bu görüş âyetin teviline daha uygundur. Zira Allah’ın Peygamberi (‘aleyhi’s-selâm) atlara bakması nedeniyle kendisini namazdan alıkoyduğu gerekçesinin dışında başka hiçbir gerekçe olmaksızın bir hayvanın dizlerini kesmekle azap etmesi ve malını telef etmesi olur bu davranış. Kaldı ki, onlara bakışla meşgul olmak noktasında atların hiçbir suçu da bulunmamaktadır.” *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 23, s. 156. Bu görüşe göre; atlarla meşgul olma gerekçesi nedeniyle namazdan alınulmuş vardır ki, bu görüş de terk edilen görüştür.

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾

34- “Andolsun ki, biz Süleyman’ı imtihan da ettik. Onun tahtının üzerine bir ceset bıraktık. Sonra tekrar tevbe ile önceki haline döndü.”

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا } “Andolsun ki, biz imtihan da ettik.” Denedik.

{ سُلَيْمَانَ } “Süleyman’ı.” Evinde puta ibadet edilmiş olması miktarınca –birebir olarak- mülkünün kırk günlüğüne gitmesiyle Hz. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ı sinadık.

{ وَالْقَيْنَا } “Bıraktık.” Oturttuk.

{ عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا } “Onun tahtının üzerine bir ceset.” Şeytanı.

{ ثُمَّ أَنَابَ } “Sonra tekrar tevbe ile önceki haline döndü.” Sonra kendi mülküne ve Rabbinin taatine döndü ve günahından tevbe etti.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾

35- “Ey Rabbim, dedi, beni bağışla; bana, benden sonra hiç kimseye layık olmayacak bir mülk ver. Çünkü bütün dilekleri veren sensin!”

{ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي } “‘Ey Rabbim’ dedi, ‘Beni bağışla.’” Günahımı.

{ وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي } “Bana, layık olmayacak bir mülk ver.” Yarışmayacak.

{ لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي } “Benden sonra hiç kimseye.” Şöyle de denilmiştir: İlk defa alındığı gibi kalması noktasında alınmasın.

{ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ } “Çünkü bütün dilekleri veren sensin.” Dilediğine mülk ve peygamberlik vermekle.

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾

36- “Bunun üzerine rüzgârı onun emrine verdik. Öyle ki, rüzgâr onun emriyle istediği yere akıp giderdi.”

{ فَسَحَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ } “Bunun üzerine rüzgârı onun emrine verdik.” Bunun da ötesinde.

{ تَجْرِي بِأَمْرِهِ } “Öyle ki, rüzgâr onun emriyle giderdi.” Allah’ın emriyle. Âyetin, Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emriyle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رُخَاءَ } “Akıp.” Yumuşakça.

{ حَيْثُ أَصَابَ } “İsteddiği yere.” Dilediği.

٣٧ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ

37- “Her yapı ustası ve dalgıç şeytanları.”

{ وَالشَّيَاطِينَ } “Şeytanları.” Şeytanları da onun emrine amade kıldık.

{ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ } “Her yapı ustası ve dalgıç.” Denizin derinliklerinde.

٣٨ وَأَخْرَيْنَ مُقْرَنِينَ فِي الْأَصْفَادِ

38- “Ve zincirlerle bağlı olarak daha başkalarını da (onun emrine verdik).”

{ وَأَخْرَيْنَ } “Ve daha başkalarını da (onun emrine verdik)” Onlardan başkasını.

{ مُقْرَنِينَ } “Bağlı olarak.” Zincirlerle prangalanmış olarak.

{ فِي الْأَصْفَادِ } “Zincirlerle.” Demir zincirler içinde. Bunlar, Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendilerini bir işe gönderdiğinde hemen dönen taşkın şeytanlardır.

٣٩ هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

39- “İşte bu bizim bağışımızdır. Artık ister başkasına ver, ister elinde tut, hesapsızdır.’ (dedik).”

{ هَذَا عَطَاؤُنَا } “İşte bu bizim bağışımızdır’ (dedik)” Bu, bizim mülkümüzdür. Ey Süleyman! Seni şeytanlara melik kıldık.

{ فَأَمْسِكْ } “Artık ister başkasına ver.” Taşkın şeytanlardan dilediğine lütufta bulun, onların bukağlardan kurtararak serbest bırak.

{ أَوْ أَمْسِكْ } “İster elinde tut.” Zincirlerde hapsed.

{ بِغَيْرِ حِسَابٍ } “Hesapsızdır.” Bununla hesaba çekilmeksizin ve günah işlemeksizin.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿٤٠﴾

40- “Şüphesiz ki, ona yanımızda bir yakınlık ve güzel bir sonuç vardır.”

{ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ } “Şüphesiz ki, ona yanımızda bir yakınlık.” Derecelerde yakınlık.

{ وَحُسْنَ مَّآبٍ } “Ve güzel bir sonuç vardır.” Ahirette bir dönüş.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ

وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾

41- “Kulumuz Eyyûb’u da an. Hani o bir zaman Rabbine şöyle nida etmişti: ‘Gerçekten, şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu!’”

{ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا } “Kulumuz an.” Mekke kâfirlerine, kulumuzun haberini zikret.

{ أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ } “Eyyûb’u da. Hani o bir zaman Rabbine şöyle nida etmişti.” Rabbine dua etti.

{ اَبِيْ مَسِيْنِي الشَّيْطَانُ } “Gerçekten, şeytan bana dokundurdu.” Bana şeytani musallat ettirmenden dolayı isabet ettirdi.

{ بُنْضِبِ } “Bir yorgunluk.” Yorgunluk ve meşakkat.

{ وَعَذَابِ } “Ve azap.” Bela ve hastalık. Bunun üzerine Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu: “Ey Eyyûb!”

اَزْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

42- “(Biz ona), ‘Ayağını yere vur! İşte sana yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su!’ (dedik).”

{ اَزْكُضْ } “(Biz ona), ‘Yere vur!’ (dedik)” Vur.

{ بِرِجْلِكَ } “Ayağını.” Yere. Bunun üzerine Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm) ayağını yere vurdu ve yerden bir göze çıktı. Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ هَذَا مُغْتَسَلٌ } “İşte sana yıkanılacak.” Ondan yıkan. Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm) da bu sudan yıkandı. Yarası iyileşti. Sonra da Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) ona “Bir defa daha vur” deyince Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm) ayağını yere vurdu. İkinci bir göze çıktı. Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle buyurdu:

{ بَارِدٌ وَشَرَابٌ } “Ve içilecek soğuk bir su.” Yani bu su soğuk tatlı bir sudur. Ondan iç. Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm) da bu sudan içti. Kar-nındaki yaralar da iyileşti.

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾

43- “(Eyyûb’a), katımızdan bir rahmet olarak bütün ailesini ve on-larla birlikte bir mislini daha bahsettik ki, temiz akıl sahipleri için bir ibret olsun!”

{ وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ } “(Eyyûb’a), bütün ailesini bahsettik ki.” Kendilerini helak ettiğimiz.

{ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ } “Ve onlarla birlikte bir mislini daha.” Ahirette. Âyetin, dünyada anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَحْمَةً مِنَّا } “Katımızdan bir rahmet olarak.” Katımızdan ona bir nimet.

{ وَذَكْرَى } “Bir ibret olsun.” Bir öğüt.

{ لِأُولِي الْأَلْبَابِ } “Temiz akıl sahipleri için.” Akıl sahibi insanlar için.

وَحُذِّ بِيدِكَ ضِعْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

44- “(Bir de dedik ki): ‘Eline bir demet sap al ve onunla (eşine) vur da yeminini bozma!’ Gerçekten biz onu (Eyyûb’u) sabırlı bulduk. O, ne iyi bir kuldu, daima bize yönelirdi.”

{ وَحُذِّ بِيدِكَ } “(Bir de dedik ki): ‘Eline al.’” Ey Eyyûb.

{ ضِعْثًا } “Bir demet sap.” İçinde yüz tane sümbülün bulunduğu sümbülden bir kabza al.

{ فَاضْرِبْ بِهِ } “Ve onunla (eşine) vur da.” Hanımın Rahme bint Yusuf-u Sıddık’a vur.

{ وَلَا تَحْنُثْ } “Yeminini bozma.” Yemininde günaha düşme. Hazret-i Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm) bundan önce “Allah bana şifa verirse sana yüz tane sopa vuracağım” diyerek, Allah’ın adına yemin etti. Allah Teâlâ’nın razı olmadığı bir söz söylemişti.

{ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا } “Gerçekten biz, onu (Eyyûb’u) sabırlı bulduk.” Sınamaya karşı.

{ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ } “O, ne iyi bir kuldu, daima bize yönelirdi.” Allah Teâlâ’ya itaat edici ve Allah Teâlâ’ya taate yönelici idi.

وَادْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

45- “Güçlü ve basiret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub’u da an!”

{وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ} “Kullarımız İbrahim, an.” Rahman’ın Halil’i.

{وَأَسْحَقُ وَيَعْقُوبُ أُولِيَ الْأَيْدِي} “Güçlü İshak ve Yakub’u da.” Allah’a ibadette kuvvetli.

{وَالْأَبْصَارِ} “Ve basiret sahibi.” Dinde.¹⁰

٤٦ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ

46- “Biz onları temiz bir hasletle, ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık.”

{إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ} “Biz onları ihlâslı kimseler kıldık.” Onları özelleştirdik.

{بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ} “Temiz bir hasletle, ahiret yurdunu düşünen.” Diyor ki, Allah’ı ve ahireti, özgü bir zikirle.

٤٧ وَأَنْتَهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ

47- “Çünkü onlar, katımızda seçkin iyi kimselerdendir.”

{وَأَنْتَهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ} “Çünkü onlar, katımızda seçkin iyi kimselerdendir.” Dünyada peygamberlik ve İslam ile seçilmiş kullar idiler. Kıyâmet gününde ise Allah katında iyi kimselerdir.

٤٨ وَأَذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs şöyle dedi: “(أُولِيَ الْأَيْدِي) ‘güçlü’ ilahî buyruğu, ibadette güçlü (وَالْأَبْصَارِ); ‘basiretli’, Allah Teâlâ’nın emri konusunda basiretli demektir.” Buhârî, Kitâb-ü Ehâdisi’l-Enbiyâ, 39. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî (أُولِيَ الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ) “Güçlü ve basiret sahibi” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: “Kuvvet ve ibadet sahibi. (وَالْأَبْصَارِ) diyor ki, dinde fakîh.” Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 23, s. 170.

48- “İsmail, Elyesa ve Zülkifl’i de an! Hepsi de iyi kimselerdendir.”

{ وَادْكُزْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ } “İsmail, Elyesa de an.” Hazret-i İlyas (‘aleyhi’s-selâm)’ın amcasının oğludur.

{ وَذَا الْكِفْلِ } “Ve Zülkifl’i.” Kefil olan. Bir kavmin eşyalarını teminat altına alıp yerine getiren. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ için bir şeyi teminat altına aldı mı yerine getirirdi.

Şöyle de denilmiştir: Yüz peygamberi kefaleti altına almış, onları yedirip doyurmuş ve nihâyetinde Allah Teâlâ da kendilerini ölüm-den kurtarmıştır. Zülkifl sâlih bir insan idi, peygamber değildi.

{ وَكُلٌّ } “Hepsi de.” Bunların her birisi.

{ مِنْ الْأَخْيَارِ } “İyi kimselerdendir.” Allah katında.

هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾

49- “İşte bu bir öğüttür. Hiç şüphesiz sakınanlar için güzel bir gelecek vardır.”

{ هَذَا ذِكْرٌ } “İşte bu bir öğüttür.” Sâlihlerin zikredilmesidir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu Kur’an’da öncekilerin ve sonrakilerin haberi bulunmaktadır.

{ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ } “Hiç şüphesiz sakınanlar için vardır.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan kaçınanlar.

{ لَحُسْنَ مَآبٍ } “Güzel bir gelecek.” Ahirette güzel bir merci.

جَنَّاتٍ عَذْنٍ مُمْسِكَةٍ لَهُمْ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

50- “Bütün kapıları kendilerine açılmış olan Adn cennetleri vardır.”

Sonra onların ahirette yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{جَنَّاتِ عَدْنٍ} “Adn cennetleri vardır.” Peygamberlerin ve sâlihlerin yeri.

{مُفْتَحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ} “Bütün kapıları kendilerine açılmış olan.” Kıyâmet gününde.

﴿٥١﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ

51- “Onlar içlerine kurularak orada birçok yemişle, bambaşka bir içecek isteyeceklerdir.”

{مُتَّكِئِينَ فِيهَا} “Onlar içlerine kurularak.” Cennette nimetlenerek, halhallarda sergiler üzerinde oturacaklar.

{يَدْعُونَ فِيهَا} “Orada isteyeceklerdir.” Cennette isteyeceklerdir.

{بِفَاكِهَةٍ} “Yemişle.” Çeşitli çeşitli meyveler.

{كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ} “Birçok, bambaşka bir içecek.” Türlü türlü içecekler.

﴿٥٢﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَثَرَاتٌ

52- “Yanlarında da bakışlarını yalnız kendilerine diken yaşıtlı dilberler vardır.”

{وَعِنْدَهُمْ} “Yanlarında da vardır.” Cennette cariyeler vardır.

{قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ} “Bakışlarını yalnız kendilerine diken.” Gözlerini kısmış eşleriyle kanaat eden.

{أَثَرَاتٌ} “Yaşıtlı dilberler.” Yaşta ve doğumda eşit kadınlar.

﴿٥٣﴾ هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ

53- “İşte hesap günü için size vaat edilen budur!”

Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{هَذَا مَا تُوْعَدُونَ} “İşte size vaat edilen budur.” Sizler dünyada iken.

{ لَيَوْمِ الْحِسَابِ } “Hesap günü için.” Kıyâmet günü.

﴿٥٤﴾ إِنَّ هَذَا لِرِزْقِنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ

54- “Doğrusu bizim bu rızkımızın bitip tükeneyeceği yoktur!”

{ إِنَّ هَذَا لِرِزْقِنَا } “Doğrusu bizim bu rızkımızın.” Onlara verdiğimiz yiyeceğimizin ve nimetlerimizin.

{ مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ } “Bitip tükeneyeceği yoktur.” Yok oluşu ve kesilmesi olmayacaktır.

﴿٥٥﴾ هَذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَا بٍ

55- “Bu böyledir. Şüphesiz azgınlar için de kötü bir gelecek vardır.”

{ هَذَا } “Bu böyledir.” Mü'minler içindir.

{ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ } “Şüphesiz azgınlar için de vardır.” Kâfirler için Ebû Cehil ve ashabı için.

{ لَشَرَّ مَا بٍ } “Kötü bir gelecek.” Ahirette dönüş.

﴿٥٦﴾ جَهَنَّمَ يَصْلُونَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ

56- “Cehennem! Oraya yaslanacaklar; fakat o ne çirkin bir döşektir!”

{ جَهَنَّمَ يَصْلُونَهَا } “Cehennem! Oraya yaslanacaklar.” Kıyâmet gününde oraya gireceklerdir.

{ فَبِئْسَ الْمِهَادُ } “Fakat o ne çirkin bir döşektir.” Onlar için sergi ve karar olarak cehennem ateşinin olması ne kötüdür.

﴿٥٧﴾ هَذَا فَلْيَذُقُوهُ حَمِيمٌ وَعَسَاقٌ

57- “İşte kaynar su ve irin, tatsınlar onu bakalım!”

{ هَذَا } “İşte.” Kâfirler için.

{ فَلْيَذُوقُوهُ } “Tatsınlar onu bakalım.” Cehennem azabını.

{ حَمِيمٌ } “Kaynar su.” Sıcaklığı son seviyeye varmış kaynar su.

{ وَعَسَاقٌ } “Ve irin.” Zemherir. Ateşin onları yakışı gibi bu da onları yakar.

وَآخِرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ

58- “Bunun şeklinin benzeri daha başka çeşit çeşit azaplar da vardır!”

{ وَآخِرُ مِنْ شَكْلِهِ } “Bunun şeklinin benzeri daha başka vardır.” Kaynar su ve irin gibi.

{ أَزْوَاجٌ } “Çeşit çeşit azaplar da.” Çeşitli azap türleri. Allah Teâlâ onları sırayla ateşe koyacak. Her bir ümmet cehennem ateşine girdiğinde kendisinden önce cehennem ateşine girmiş olan diğer ümmetlere lanet edecektir. Bunun üzerine Allah Teâlâ cehennem ateşine giren ilk ümmete...

هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ

59- “İşte şunlar da sizinle birlikte cehenneme dayanacak topluluktur. Onlar, rahat yüzü görmesin! Çünkü onlar cehenneme salınıyorlar.”

{ هَذَا فَوْجٌ } “İşte şunlar da topluluklardır.” Topluluktur.

{ مُّقْتَحِمٌ } “Cehenneme dayanacak.” Girecek.

{ مَعَكُمْ } “Sizinle birlikte.” Cehennem ateşine. Bunun üzerine ilk ümmet son ümmete şöyle der:

{ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ } “Onlar, rahat yüzü görmesin.” Allah Teâlâ onlara genişlik göstermesin.

{إِنَّهُمْ صَلُّوا النَّارِ} “Çünkü onlar cehenneme salınıyorlar.” Cehenneme gircidirler.

﴿٦٠﴾ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مَثُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ

60- “(Arkadan gelenler öncekilere) derler ki: ‘Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin! Çünkü bizi buraya siz getirdiniz. Burası ne kötü bir yer!’”

{قَالُوا} “(Arkadan gelenler öncekilere) derler ki:” Ümmetin sonuncuları.

{بَلْ أَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ} “Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin.” Allah Teâlâ size genişlik yüzü göstermesin.

{أَنْتُمْ قَدْ مَثُمُوهُ} “Çünkü buraya siz getirdiniz.” Sizler onu başlattınız.

{لَنَا} “Bizi.” Bu dine, bizde size uyduk.

{فَبِئْسَ الْقَرَارُ} “Burası ne kötü bir yer.” Bizim ve sizin için ne kötü yer.

﴿٦١﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ

61- “Ey Rabbimiz! Bunu bizim başımıza kim getirdiyse, onun ateşteki azabını kat kat artır!”

{قَالُوا} “Dediler.”¹¹ Önceki ve sonrakiler.

{رَبَّنَا} “Ey Rabbimiz!” Ey Rabbimiz!

{مَنْ قَدَّمَ لَنَا} “Bizim başımıza kim getirdiyse.” Bize kim teşri ettiyse.

{هَذَا} “Bunu.” Dini. İblis'i ve diğer ileri gelen liderleri kastetmektedirler.

¹¹ Tarafımızdan eklenmiştir.

{ فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ } “Onun ateşteki azabını kat kat artır.” Üzerimizdeki azaptan.

﴿٦٢﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ

62- “(Bir de) derler ki: ‘Bize ne oluyor da kötülerden saydığımız bir takım adamları burada göremiyoruz!’”

{ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى } “(Bir de) derler ki: ‘Bize ne oluyor da burada göremiyoruz.’” Cehennem ateşinde.

{ رِجَالًا } “Birtakım adamları.” Yoksul mü’minleri kastetmektedirler.

{ كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ } “Kötülerden saydığımız.” Ayak takımından ve yoksul olanlardan.

﴿٦٣﴾ اتَّخَذْنَاهُمْ سِحْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ

63- “Hani onlarla alay ederdik. Yoksa bu gözler onlardan kaydı mı?”

{ اتَّخَذْنَاهُمْ سِحْرِيًّا } “Hani onlarla alay ederdik.” Dünyada onları alaya alırdık.

{ أَمْ زَاغَتْ } “Yoksa kaydı mı?” Meyl mi etti?

{ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ } “Bu gözler onlardan.” Gözlerimiz onlardan kaydı mı? Onları göremiyoruz.

﴿٦٤﴾ إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

64- “İşte, cehennem halkının birbiriyle olan bu çekişmeleri, elbette bir gerçektir.”

{ إِنَّ ذَلِكَ } “İşte.” Cehennem ehlinin haberinden aktarılan.

{ لَحَقٌّ } “Elbette bir gerçektir.” Doğrudur.

{ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ } “Cehennem halkının birbiriyle olan bu çekişmeleri.” Cehennem ehlinin birbirleriyle çekişmeleri esnasında söyledikleri sözler.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنِّ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾

65- “De ki: ‘Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, tek ve kahredici olan Allah’tan başka ilâh da yoktur.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ } “Ben ancak uyarıcı bir peygamberim.” Korkutucu bir resûlüm.

{ وَمَا مِنِّ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ } “O, tek olan Allah’tan başka ilâh da yoktur.” Çocuğu olmayan ve ortağı bulunmayan.

{ الْقَهَّارُ } “Ve kahredici.” Mahlukatına karşı galip olan.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

66- “O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O, mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır.”

{ رَبُّ السَّمَوَاتِ } “O, göklerin, Rabbidir.” Göklerin yaratıcısıdır.

{ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Yerin ve bu ikisi arasındakilerin.” Mahlukatın ve harikuladeliklerin.

{ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Kendisine iman etmeyen kimse-den intikam almakla.

{ الْغَفَّارُ } “Çok bağışlayıcıdır.” Tevbe edip kendisine iman eden kimseye karşı.

قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾

67- “De ki: ‘Bu (Kur’an) büyük bir haberdir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ } “Bu (Kur’an)” Bu Kur’an.

{ نَبَأٌ } “Bir haberdir.” Haberdir.

{ عَظِيمٌ } “Büyük.” Değerli şerefli ve kendisinden öncekilerin ve sonrakilerin haberinin bulunduğu.

﴿ ٦٨ ﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ

68- “Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz.”

{ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ } “Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz.” Onu yalanlıyor ve onu terk ediyorsunuz.

﴿ ٦٩ ﴾ مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ

69- “Onlar orada tartışırken, benim o yüce melekler topluluğu hakkında hiçbir bilgim yoktu.”

{ مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى } “Benim o yüce melekler topluluğu hakkında hiçbir bilgim yoktu.” Yani melekler hakkında. Resûl olmamış olsaydım.

{ إِذْ يَخْتَصِمُونَ } “Onlar orada tartışırken.” Onlar “Yeryüzünde bozgunculuk yapacak bir varlık mı?” diyerek konuştuklarında.

﴿ ٧٠ ﴾ إِنْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ

70- “Ancak ben açıkça uyarıcı bir peygamber olduğum için bana vahyolunuyor.”

{ إِنْ يُوحَىٰ } “Vahyolunuyor.” Ancak vahyolunuyor.

{ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ } “Ancak ben uyarıcı bir peygamber olduğum için bana.” Korkutucu resûl.

{ مُبِينٌ } “Açıkça.” Bildiğiniz dil ile. Sonra da meleklerin tartışmasını açıklayarak şöyle buyurdu: Ey Muhammed, Allah Teâlâ’nın onlara şöyle dediğini hatırla.

٧١ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ

71- “Hani bir zamanlar Rabbin meleklerle şöyle demişti: ‘Ben çamurdan bir insan yaratacağım.’”

{ اِذْ قَالَ } “Hani bir zamanlar şöyle demişti.” Muhakkak demişti.

{ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ } “Rabbin meleklerle... Ben çamurdan bir insan yaratacağım.” Yani Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

٧٢ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِیْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدٰیْنَ

72- “Onun şeklini tamamlayıp, kendisine ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secde edin!”

{ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ } “Onun şeklini tamamlayıp zaman.” Onun hilkatını bir aray getirdiğimde.

{ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِیْ } “Kendisine ruhumdan üflediğim.” Ve kendisine ruh verdiğimde.

{ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدٰیْنَ } “Derhal ona secde edin.” Ona eğilip.

٧٣ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجْمَعُوْنَ

73- “Bunun üzerine meleklerin hepsi topluca secde ettiler.”

{ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجْمَعُوْنَ } “Bunun üzerine meleklerin hepsi topluca secde ettiler.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a.

٧٤ اِلَّاۤ اِبْلِیْسَۤ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَٰفِرِیْنَ

74- “Yalnız İblis secde etmedi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.”

{إِلَّا إِبْلِيسُ اسْتَكْبَرَ} “Yalnız İblis secde etmedi, büyüklük tasladı.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde etmekten kaçınarak.

{وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} “Ve kâfirlerden oldu.” Allah’ın emrini yerine getirmekten kaçınarak kâfirlerden oldu.

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي اسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

75- “(Allah) dedi: ‘Ey İblis! O benim kudretimle yarattığım önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun?’”

{قَالَ} “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{يَا إِبْلِيسُ} “Ey İblis.” Ey habis.

{مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي} “O, benim kudretimle yarattığım önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir?” Kendi ellerimle suret verdiğim.

{اسْتَكْبَرْتَ} “Büyüklük mü tasladın?” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde etmekten.

{أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ} “Yoksa yücelerden mi oldun?” Emrime muhalefet edenlerden mi oldun?

﴿٧٦﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ

76- “İblis dedi: ‘Ben, ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’”

{قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ} “İblis dedi: ‘Ben, ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’” Ateş toprağı yer. Ben de bundan dolayı ona secde etmedim.

﴿٧٧﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ

77- “(Allah) dedi: ‘Öyleyse hemen çık buradan, artık sen kovuldun!’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ فَأَخْرِجْ مِنْهَا } “Öyleyse hemen çık buradan.” Meleklerin suretinden. Âyetin, yerden çık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّكَ رَجِيمٌ } “Artık sen kovuldun.” Lanete uğramışsın. Rahmetimden ve kerametimden kovuldun.

۷۸ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

78- “Hesap gününe kadar, hep lânetim senin üzerindedir!”

{ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي } “Hep lânetim senin üzerindedir.” Azabım, hışmım. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onu denizin adalarına sürdü. Oraya ancak bir hırsızın durumu gibi girebiliyordu. Üzerinde eski elbiseler vardır. Orada kaçıp durur.

{ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ } “Hesap gününe kadar.” Hesap gününe kadar.

۷۹ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

79- “(İblis) dedi: ‘Ey Rabbim! Öyleyse, insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!’”

{ قَالَ } “(İblis) dedi.” İblis (latenutullâhi ‘aleyh) dedi ki.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ فَأَنْظِرْنِي } “Öyleyse, bana süre ver.” Bana mühlet ver.

{ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } “İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar.” Kabirlerden çıkacakları güne kadar. Habis ölümü tatmamak istedi.

۸۰ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ۸۱ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ

80-81- “(Allah) dedi: ‘Haydi, sen belli vakte kadar süre verilenlerdensin.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ } “Haydi, sen süre verilenlerdensin.” Süre verilenlerdensin.

{ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ } “Belli vakte kadar.” İlk sura üfürülene kadar.

﴿ ٨٢ ﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

82- “İblis dedi: ‘Senin mutlak gücüne andolsun ki, onların hepsini azdıracağım!’”

{ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ } “(İblis) dedi: ‘Senin mutlak gücüne andolsun ki.’” Senin gücüne ve nimetine kasem olsun ki.

{ لَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ } “Onların hepsini azdıracağım.” Onları senin dininden ve sana itaat etmekten ayırıp saptıracağım.

﴿ ٨٣ ﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

83- “Ancak senin ihlâsa erdirilmiş kulların bunun dışındadır.”

{ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ } “Ancak senin kulların bunun dışındadır.” Âdem oğullarından.

{ الْمُخْلَصِينَ } “İhlâsa erdirilmiş.” Benden korunmuş olanlar.

﴿ ٨٤ ﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ

84- “(Allah) dedi: ‘İşte gerçek budur ve ben hep gerçeği söylerim.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ فَالْحَقُّ } “İşte gerçek budur.” Diyor ki, “Ben hakım.”

{ وَالْحَقُّ أَقُولُ } “Ve ben hep gerçeği söylerim.” Ve hakkı söylerim.

﴿٨٥﴾ لَا مَلَكَنَ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ

85- “Andolsun ki, hem senin soyundan, hem de onlardan sana uyanların bir kısmıyla, topluca cehennemi dolduracağım!”

{ لَا مَلَكَنَ جَهَنَّمَ مِنْكَ } “Andolsun ki, hem senin soyundan, cehennemi dolduracağım.” Ve senin zürriyetinden.

{ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ } “Hem de onlardan sana uyanların bir kısmıyla.” Âdem oğullarından.

{ أَجْمَعِينَ } “Topluca.” Sana dinde itaat edenlerin bütününden.

﴿٨٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

86- “De ki: ‘Ben o Kur’an’a karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklifte de bulunmuyorum.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben o Kur’an’a karşı sizden istemiyorum.” Tevhid ve Kur’an üzere.

{ مِنْ أَجْرٍ } “Bir ücret.” Bir karşılık ve rızık.

{ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ } “Ve ben kendiliğimden bir teklifte de bulunmuyorum.” Kendi yanımdan da uydurmuş değilim.

﴿٨٧﴾ إِنَّهُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

87- “Bu (Kur’an) ancak bütün âlemler için bir zikir, bir öğüttür.”

{ إِنَّهُوَ } “Bu (Kur’an).” Bu (Kur’an).

{ إِلَّا ذِكْرٌ } “Ancak bir zikir, bir öğüttür.” Bir öğüt.

{ لِلْعَالَمِينَ } “Bütün âlemler için.” Cin ve insanlar için.

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

88- “Herhalde onun haberini bir süre sonra anlayacaksınız!”

{ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ } “Herhalde onun haberini anlayacaksınız.” Kur’an’ın haberini ve içinde bulunduğu vaad ve vâidi.

{ بَعْدَ حِينٍ } “Bir süre sonra.” İman ettikten sonra. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ölümden sonra. Onların bir bölümü iman ettikten sonra anladı ki, bunlar mü’minlerdir. Diğer bölümü ise Allah Teâlâ’nın Kur’an’da söylediğinin hak olduğunu öldükten sonra anladı bunlar da kâfirlerdir.

سورة الزُّمَرِ
39- ZÜMER SÛRESİ

Kendisinde “Zümer”in zikredildiği suredir. “De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım!” (Şura/53) âyeti hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu âyet ise Medenîdir. Âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.192 ve harf sayısı ise 4.000’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

1- “Bu kitabın indirilişi mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafından’dır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zümer Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ } “Bu kitabın indirilişi.” Diyor ki, bu kitap bir konusmadır.

{ مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ } “Mutlak üstün, Allah tarafından’dır.” Kendisine iman etmeyenden intikam alan.

{ الْحَكِيمِ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olan.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emrederek verdiği yargıda.

٢ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ بِالْحَقِّ فَاغْبُذِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

2- “Şüphe yok ki, biz sana bu kitabı gerçek olarak indirdik. Öyleyse sen, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak ibadet ve kulluk et.”

{ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ } “Şüphe yok ki, biz sana bu kitabı indirdik.”

Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kitap ile.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek olarak.” Bâtıla değil.

{ فَأَعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ } “Öyleyse sen, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak ibadet ve kulluk et.” İbadeti ve tevhidi ona özgü kılarak.

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

3- “Dikkat et! Hâlis din yalnız Allah’ındır. O’ndan başka birtakım veliler edinenler (şöyle demektedirler): ‘Biz putlara yalnız bizi Allah’a derece olarak yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.’ Şüphe yok ki, onlar arasında, ayrılığa düştükleri şeylerde hükmünü verecektir. Allah yalancı ve nankör kimseyi doğru yola iletmez!”

{ أَلَا لِلَّهِ } “Dikkat et! Yalnız Allah’ındır.” İnsanlara.

{ الدِّينُ الْخَالِصُ } “Hâlis din.” İhlaslı din. Ona hiçbir şeyi karıştırmayan.

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Edinenler (şöyle demektedirler).” Kulluk edenler.

{ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka.” Allah Teâlâ’dan gayrisına ibadet eden Mekke kâfirleri.

{ أَوْلِيَاءَ } “Birtakım veliler.” Lat, Uzza ve Menat’ı rabler edinenler. Bunlar şöyle dediler:

{ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ } “Biz putlara yalnız bizi Allah’a derece olarak yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.” Konumda yakınlık ve şefaet etmeleri için.

{ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ } “Şüphesiz ki, onlar arasında, hükmünü verecektir.” Onlarla mü’minler arasında kıyâmet gününde.

{ فِي مَا هُمْ فِيهِ } “Şeylerde.” Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştükleri.” Muhalefet ettikleri.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Allah doğru yola iletmez.” Dinine irşad etmez.

{ مَنْ هُوَ كَاذِبٌ } “Yalancı kimseyi.” Allah’a yalan isnadında bulunan.

{ كَفَّارٌ } “Ve nankör.” Allah’ı inkâr edenleri. Bunlar; Yahudiler, Hıristiyanlar, Melîh oğulları, Mecusîler ve müşrik Araplardır.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاضْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ
هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

4- “Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama O, bundan münezzehtir. O, tek ve kahredici güce sahip olan Allah’tır.”

{ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا } “Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi.” Yahudi, Hıristiyan ve Melîh oğullarının dediği gibi meleklerden ve insanlardan.

{ لَاضْطَفَىٰ } “Elbette seçerdi.” Kuşkusuz seçerdi.

{ مِمَّا يَخْلُقُ } “Yarattıklarından.” Kendi katında cennette.

{ مَا يَشَاءُ } “Dilediğini.” Ve denilmiştir ki, meleklerden.

{ سُبْحَانَهُ } “Ama O, bundan münezzehtir.” Allah Teâlâ bundan münezzehtir.

{ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ } “O, tek olan Allah’tır.” Çocuğu ve ortağı yoktur.

{ الْقَهَّارُ } “Ve kahredici güce sahip.” Mahlukatına karşı galip olan.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ
النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى
أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

5- “O, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üstüne sarıyor, gündüzü de gecenin üstüne sarıyor. Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Her biri, belli bir süreye kadar akıp gitmektedir. Dikkat edin! O, mutlak üstün olan, çok bağışlayandır!”

{ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “O, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır.” Bâtılla değil.

{ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ } “Geceyi gündüzün üstüne sarıyor.” Geceyi gündüzün üstüne deveran ettiriyor, böylece gündüz geceden daha üstün oluyor.

{ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ } “Gündüzü de gecenin üstüne sarıyor.” Gündüzü gecenin üstüne deveran ettiriyor. Böylece gece gündüzden daha uzun oluyor.

{ وَسَخَّرَ } “Buyruğu altına almıştır.” Boyunduruğuna almıştır.

{ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } “Güneşi ve ayı.” Âdemoğlu için güneşin ve ayın ışığını.

{ كُلٌّ } “Her biri.” Güneş, ay, gece ve gündüz.

{ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar akıp gitmektedir.” Belirli bir vakte kadar.

{ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ } “Dikkat edin! O, mutlak üstün olan.” Bunu yapan kendisine iman etmeyenden intikam alan Aziz Allah’tır.

{ الْغَفَّارُ } “Çok bağışlayandır.” Şirkten tevbe edip kendisine iman edene karşı.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ
خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
فَإِنِّي تُضَرِّفُونَ ﴿٦﴾

6- “O, sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk O’nundur. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?”

{ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ } “O, sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratmış.” Bir tek Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan yarattı.

{ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا } “Sonra ondan da var etmiştir.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın nefsinden.

{ زَوْجَهَا } “Eşini.” Havva’yı.

{ وَانزَلَ } “Yine O, indirdi.” Yarattı.

{ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ } “Sizin için hayvanlardan.” Hayvanlardan.

{ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ } “Sekiz çift.” Sınıf. Koyundan dişi ve erkek, keçiden dişi ve erkek, deveden dişi ve erkek, inekten de dişi ve erkek olmak üzere sekiz sınıf.

{ يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ } “Sizi annelerinizin karınlarında yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor.” Halden hale. Meni, alak, et parçası ve kemiklere dönüştürüyor.

{ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ } “Üç karanlık içinde.” Karnın karanlığı, rahmin karanlığı ve ceninde meşimenin karanlığı.

{ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “İşte Rabbiniz olan Allah budur.” Bunu yapar.

{لَهُ الْمُلْكُ} “Mülk O’nundur.” Mülkü zail olmayan sürekli olan.

{لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ} “O’ndan başka ilâh yoktur.” O’ndan başka yaratıcı ve musavvir bulunmamaktadır.

{فَأَنى تُضْرَفُونَ} “Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz.” Nasıl da çevrileceklerdir. Diyor ki: Nasıl da Allah Teâlâ’ya yalan isnat etmektedirler ve O’nun için ortak ihdas etmektedirler.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7- “Eğer inkâr ederseniz, bilin ki, Allah size muhtaç değildir. Fakat kulları için küfre razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin için ona razı olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O, size yapmakta olduğunuz şeyleri verecektir. Çünkü O, bütün göğüslerde olanı bilir.”

{إِنْ تَكْفُرُوا} “Eğer inkâr ederseniz.” Ey Mekke ehli! Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ} “Bilin ki, Allah size muhtaç değildir.” İmanınıza.

{وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ} “Fakat kulları için küfre razı olmaz.” Fakat onlardan Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ve Kur’an’ın inkârını kabul etmez. Zira bu davranış O’nun dini değildir.

{وَإِنْ تَشْكُرُوا} “Eğer şükrederseniz.” İman ederseniz.

{يَرْضَهُ لَكُمْ} “Sizin için ona razı olur.” Sizden bunu kabul eder. Zira bu O’nun dinidir.

{وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ} “Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez.” Hiçbir yükleyici başkasının üstündeki günah yükünü yüklenmez.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hiçbir kimse başka birisinin işlemiş olduğu günahdan dolayı sorguya çekilmez. Herkes kendi günahından sorguya çekilecektir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Hiçbir nefis başka bir günahdan dolayı azap görmez.

{ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ} “Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir.” Ölüm-den sonra.

{فَيُنَبِّئُكُمْ} “O, size haber verecektir.” Kıyâmet gününde size haber verecektir.

{بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} “Yapmakta olduğunuz şeyleri.” Ve dünyada söylediğiniz sözlerinizi.

{إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} “Çünkü O, bütün göğüslerde olanı bilir.” Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَلَهُ نِعْمَةٌ مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوهُ إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

8- “İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, hemen içtenlikle Rabbine yönelerek O’na dua eder. Sonra Rabbi ona, katından bir nimet verince de, önceden O’na dua ettiğini unuttur da O’nun yolundan saptırmak için, Allah’a ortaklar koşmağa başlar. De ki: ‘İnkârınla biraz daha eğlen bakalım! Çünkü sen cehennem halkındansın!’”

{وَإِذَا مَسَّ} “Dokunduğu zaman.” İsabet ettiğinde.

{الْإِنْسَانَ} “İnsana.” Kâfir Ebû Cehil ve ashabına.

{ضُرٌّ} “Bir sıkıntı.” Şiddet ve bela.

{دَعَا رَبَّهُ} “Hemen Rabbine dua eder.” Şiddeti kaldırması ve belayı kendisinden gidermesi.

{ مُنِيبًا إِلَيْهِ } “İçtenlikle yönelerek O’na.” Dua ile kendisine yönelerek.

{ ثُمَّ إِذَا حَوَّلَهُ } “Sonra Rabbi ona, verince de.” Değiştirdiğinde.

{ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ } “Katından bir nimet. Önceden O’na dua ettiğini unutur da.” Nimet tarafından.

{ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا } “Allah’a ortaklar koşmağa başlar.” Ortaklar ve denkler.

{ لِيُضِلَّ } “Saptırmak için.” Bununla insanları.

{ عَنْ سَبِيلِهِ } “O’nun yolundan.” Dininden ve taatinden.

{ قُلْ } “De ki.” Ebû Cehil’e de ki.

{ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ } “İnkârınla daha eğlen bakalım.” Küfrün içinde biraz yaşa.

{ قَلِيلًا } “Biraz.” Dünyada azıcık.

{ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ } “Çünkü sen cehennem halkındansın.” Cehennem ehlinde.

أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ أَنْاءُ الْيَلِّ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا
رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ۙ

9- “Yoksa o, gece saatlerinde (kalkıp) secdeye kapanan, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi olur mu? De ki: ‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak temiz akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.’”

{ أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ } “Yoksa o, ibadet eden, kimse gibi olur mu?” Allah Teâlâ’ya itaat eden ki, bu zât Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile ashabıdır.

{ أَنَاءَ الْيَلِّ } “Gece saatlerinde (kalkıp).” Gece saatlerinde.

{ سَاجِدًا وَقَائِمًا } “Secdeye kapanan, ayakta durarak.” Namazda.

{ يَخْذَرُ الْآخِرَةَ } “Ahiretten çekinen.” Ahiretin azabından korkan.

{ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ } “Ve Rabbinin rahmetini uman.” Rabbinin cennetini uman kimse Ebû Cehil ve ashâbı gibi midir?

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ هَلْ يَسْتَوِي } “Hiç bir olur mu?” Sevap ve taatte.

{ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ } “Bilenlerle.” Allah’ın tevhidini, emir ve yasağını bilen Ebûbekir ve ashâbı.

{ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmeyenler.” Allah’ın tevhidini, emir ve yasağını bilmeyen Ebû Cehil ve ashâbı.

{ إِنَّمَا يَذَكَّرُ } “Doğrusu, ancak düşünüp öğüt alır.” Kur’an’ın mesellerinden öğüt alır.

{ أُولُوا الْأَنْبَابِ } “Temiz akıl sahipleri.” Akıl sahibi insanlar.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ

حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10- “De ki: ‘Ey iman eden kullarım! Rabbinizden sakının! Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah’ın yeryüzü geniştir. Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman eden kullarım.” Ebûbekir es-Sıddık, Ömerü’l-Faruk, Osman-ı Zinnureyn, Aliyyü’l-Murtaza ve ashapları.

{ اتَّقُوا رَبَّكُمْ } “Rabbinizden sakının.” İşlerden küçük olanlarda ve büyük olanlarda Rabbinize itaat ediniz.

{ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا } “İyilik yapanlara vardır.” Allah’ı birleyenlere.

{ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً } “Bu dünyada iyilik.” Onlar için kıyâmet gününde cennet vardır.

{ وَأَرْضُ اللَّهِ } “Allah’ın yeryüzü.” Medine yurdu.

{ وَاسِعَةً } “Geniştir.” Düşmanın saldırısından güven içindedir. Bundan dolayı oraya doğru hicrete çıkınız. Bu hicretten önce idi.

{ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ } “Ancak sabredenlere verilecektir.” Sıkıntılara karşı.

{ أَجْرُهُمْ } “Mükâfatları.” Sevapları.

{ بِغَيْرِ حِسَابٍ } “Hesapsız.” Ölçüsüz, hendazesiz ve minnetsiz.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ

11- “De ki: ‘Bana, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak, O’na kulluk etmem emredildi.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline de ki. Zira onlar; “Babalarımızın dinine dön” demişlerdi.

{ إِنِّي أُمِرْتُ } “Bana, emredildi.” Kur’an’da.

{ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız Allah’a hâlis kılarak, O’na kulluk etmem.” İbadeti ve tevhidi O’na özgü kılmam.

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ۚ

12- “Yine bana Müslümanların ilki olmam emredildi.”

{ وَأُمِرْتُ } “Emredildi.” Kur’an’da.

{ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ } “Yine bana Müslümanların ilki olmam.” İslam üzere olanların ilki olmam emredildi.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

13- “De ki: ‘Eğer ben Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ إِنِّي أَخَافُ } “Korkarım.” Bilirim.

{ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي } “Eğer ben Rabbime isyan edersem.” Dininize dönecek olursam.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “O büyük günün azabından.” Şiddetli ve türlü türlü.

قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾

14- “De ki: ‘Ben dinimi Allah’a hâlis kılarak yalnız O’na kulluk ederim.”

{ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي } “De ki: ‘Ben dinimi Allah’a hâlis kılarak yalnız O’na kulluk ederim.” İbadet ve tevhidle.

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

15- “O halde siz de O’ndan başka, dilediğinize kul olun! De ki: ‘Asıl ziyana uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokacak olanlardır. Dikkat edin! İşte apaçık ziyandan budur!”

{ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ } “O halde siz de O’ndan başka, dilediğinize kul olun.” Allah’tan başkasına. Bu, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in savaşla emrolunmasından önce onlara yönelik bir tehdit ve kınamadır.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ إِنَّ الْخَاسِرِينَ } “Asıl ziyana uğrayanlar.” Aldananlar.

{ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ } “Hem kendilerini, ziyana sokacak olanlardır.” Dünya ve ahireti kaybetmekle kendi kendilerini aldatan.

{ وَأَهْلِيهِمْ } “Hem de ailelerini.” Cennetteki hizmetkârlarını ve evlerini.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ } “Kıyâmet gününde. Dikkat edin! İşte apaçık ziyân budur.” Dünya ve ahiretin kaybedilmesi açık bir aldanıştır.

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

16- “Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında ateşten tabakalar olacaktır. İşte Allah kullarını bu şekilde korkutuyor. Ey kullarım! O halde yalnız benden korkun!”

{ لَهُمْ } “Onların olacaktır.” Mekke kâfirlerinin.

{ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ } “Üstlerinde ateşten tabakalar.” Yüksek yüksek ateş tabakaları.

{ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ } “Altlarında ateşten tabakalar.” Ateşten sergiler. O da altlarından yüksek yüksek ateş tabakaları.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Tabakalar.

{ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ } “Allah kullarını bu şekilde korkutuyor.” Kur’an’da.

{ يَا عِبَادِ } “Ey kullarım.” Yani Ebûbekir ve ashabı.

{ فَاتَّقُونِ } “O halde yalnız benden korkun.” Size emrettiğim şeylerde bana itaat ediniz.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى
فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾

17- “Tâğut’a kulluk etmekten kaçınıp da yalnız Allah’a yönelenlere müjde vardır. Haydi müjdele kullarıma!”

{ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا } “Tâğut’a kulluk etmekten kaçınıp da.” Tâğutlara kulluğu terk edenler ki, tâğut şeytan ve puttur.

{ وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ } “Yalnız Allah’a yönelenlere.” Tevbe, iman ve diğer ibadetlerle Allah Teâlâ’ya yönelene.

{ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِ } “Müjde vardır. Haydi müjdele kullarıma!” Ölüm anında cennet ile, cennet kapısında Allah’ın ikramını müjdelemek.

الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ
وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

18- “Onlar ki, sözü dinlerler ve sonra da en güzeline uyarlar! İşte bunlar, Allah’ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir. İşte temiz akıl sahipleri de bunlardır!”

{ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ } “Onlar ki, sözü dinlerler.” Hadisi.

{ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ } “Ve sonra da en güzeline uyarlar.” Onun en sağlamına ve en açığına uyarlar. Onunla amel eder ve onu murad ederler.

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ } “İşte bunlar, Allah’ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir.” Doğruluğa ve doğruya ulaştırdığı. Âyetin, işlerin güzeline ulaştırdığı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ } “İşte temiz akıl sahipleri de bunlardır.” İnsanlardan akıl sahibi olanlar. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır, sünnete ve cemaate uymakla onlara uyanlardır.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

19- “Hakkında azap sözü gerçekleşmiş kimseyi, o ateş içinde bulunanı sen mi kurtaracaksın?”

{ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ } “Hakkında gerçekleşmiş kimseyi mi?.” Üzerine vacip olan.

{ كَلِمَةُ الْعَذَابِ } “Azap sözü.” Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ أَأَنْتَ تُنْقِذُ } “Sen mi kurtaracaksın?” Kurtaracaksın.

{ مَنْ فِي النَّارِ } “O ateş içinde bulunanı.” Üzerine cehennem ateşinin takdir edildiği.

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

20- “Ama o Rablerinden sakınıp korkanlar onlar için (cennette), altlarından ırmaklar akan, üst üste yapılmış yüksek köşkler vardır. Bu, Allah’ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz.”

{ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا } “Ama o sakınıp korkanlar.” Birleyenler için.

{ رَبَّهُمْ } “Rablerinden.” Yani Ebûbekir ve ashabı.

{ لَهُمْ غُرَفٌ } “(Onlar) için (cennette), yüksek köşkler vardır.” Yüksek yüksek köşkler.

{ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ } “Üst üste.(köşkler)” Diğer yüksek yüksek köşkler.

{ مَبْنِيَّةٌ } “Yapılmış.” Sağlamlaştırılmış ve havada tutulmuş.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ } “Bu, Allah’ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz.” Mü’minlere.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فَنَرِيه مُضْفَرًا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21- “Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirip onu yeraltındaki kaynaklara katmakta, sonra da onunla türlü renklerde ekin çıkarmaktadır. Sonra bu ekin olgunlaşır görürsün. Sonunda (Allah) onu bir çöpe çevirir. Elbette bunda temiz akıl sahipleri için bir öğüt vardır!”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi ki?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ أَنْ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Allah gökten bir su indirip.” Yağmur.

{ فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ } “Onu yeraltındaki kaynaklara katmakta.” Ondan yerde pınarlar ve nehirler çıkardı.

{ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ } “Sonra da onunla çıkarmaktadır.” Yağmurla bitirmektedir.

{ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ } “Türlü renklerde ekin.” Hububatlar.

{ ثُمَّ يَهِيَجُ فَنَرِيه } “Sonra bu ekin olgunlaşır görürsün.” Değişmektedir.

{ مُضْفَرًا } “Sarılar.” Yeşilliğinin ardından.

{ ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا } “Sonunda (Allah) onu bir çöpe çevirir.” Kuru olur. Dünya da aynı şekilde fânidir bâki değildir.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Elbette bunda vardır.” Dünya hayatının sonlu olduğuna ilişkin zikredilen şeyde.

{ لَذِكْرَى } “Bir öğüt.” Bir öğüt.

{ لِأُولِي الْأَلْبَابِ } “Temiz akıl sahipleri için.” İnsanlardan akıl sahibi olanlar için.

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾

22- “Allah, kimin göğsünü İslâm’a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir? Artık Allah’ı anma konusunda, kalpleri katılaştıranların vay haline! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.”

{ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ } “Allah, kimin göğsünü açmışsa değil midir?” Allah Teâlâ genişletmiş ve kalbini yumuşatmışsa.

{ لِلْإِسْلَامِ } “İslâm’a.” İslâm’ın nuruyla.

{ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ } “O, Rabbinden bir nur üzerinde” Keramet üzere ve Rabbinden bir beyan üzere ki, bu zât Ammâr b. Yâsîr’dir. Bu şahıs Allah Teâlâ’nın göğsünü küfre açmış kimse gibi midir? Bu da Ebû Cehil’dir.

{ فَوَيْلٌ } “Artık vay haline.” Azabın şiddetinden. Veyl’in kan ve irinden oluşan cehennemde bir vadi olduğu da söylenmiştir.

{ لِلْقَاسِيَةِ } “Katılaştıranların.” Kurumuş.

{ قُلُوبُهُمْ } “Kalpleri.” Kalpleri yumuşamaz.

{ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ } “Allah’ı anma konusunda.” Ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ أُولَئِكَ } “İşte bunlar.” Bu nitelikteki kişiler.

{ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir sapıklık içindedirler.” Apaçık bir küfür içindedirler.

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23- “Allah, sözün en güzelini ikili, birbirine benzer bir kitap olarak indirdi. Rablerinden sakınanların, ondan derileri ürperir; ama sonunda da Allah’ı anmakla, derileri ve kalpleri yumuşayıp rahatlar. İşte bu, Allah’ın rehberidir. Dilediğini onunla doğru yola çıkarır. Ama Allah, kimi de (doğru yoldan) saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren bulunmaz.”

{ **اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ** } “Allah, sözün en güzelini indirdi.” Sözün en güzelini, yani Kur’an’ı.

{ **كِتَابًا مُتَشَابِهًا** } “Birbirine benzer bir kitap olarak.” Vaad, rahmet, nusret, bağışlanma, âyetleri birbirine benzemektedir. Vâid, azap, engelleme, korkutma âyetleri de birbirine benzemektedir.

{ **مَثَانِي** } “İkili.” İkişer ikişer. Rahmet-azap, vaad-vâid, emir-nehy, nasih-mensuh bunun dışındaki diğer ikili gruplandırmalar. Âyetin, tekrarlanarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ **تَقْشَعُرُ مِنْهُ** } “Ondan ürperir.” Azap ve tehdit âyetlerinden heyecana kapılırlar.

{ **جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ** } “Sakınanların, derileri.” Korkanların.

{ **رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ** } “Rablerinden; ama sonunda da derileri yumuşayıp rahatlar.” Rahmet âyetiyle.

{ **وَقَلُوبُهُمْ** } “Ve kalpleri.” Dönücüdür.

{ **إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكْ** } “Allah’ı anmakla. İşte bu.” Yani Kur’an.

{ **هُدًى اللَّهِ** } “Allah’ın rehberidir.” Allah’ın açıklamasıdır.

{ **يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ** } “Dilediğini onunla doğru yola çıkarır.” Dinine.

{ **وَمَنْ يَضِلَّ اللَّهُ** } “Ama Allah, kimi de (doğru yoldan) saptırırsa.” Dininden.

{ **فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ** } “Artık ona doğru yolu gösteren bulunmaz.” Dinine irşad edici.

أَفَمَنْ يَتَّبِعِي بَوَجهِ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا
مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

24- “O halde kıyâmet günü zalimlere, “Tadın bakalım kazanıp durduklarınızı!” denilirken, yüzünü o kötü azaptan korumaya çalışan kimsenin hali ne olur?”

{ أَفَمَنْ يَتَّبِعِي بَوَجهِ سُوءِ الْعَذَابِ } “O halde, yüzünü o kötü azaptan korumaya çalışan kimsenin hali ne olur?” Azabın şiddeti.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet günü.” Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır. Eli demirden bir zincir ile boynuna toplanır. Bundan dolayıdır ki, yüzüyle azaptan sakınır.

{ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ } “Zalimlere, denilirken.” Kâfirler için. Ebû Cehil ve ashabına. Zebaniler onlara der ki.

{ ذُوقُوا } “Tadın bakalım.” Azabı.

{ مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ } “Kazanıp durduklarınızı.” Dediklerinizi ve dünyada işlemiş olduklarınız isyan amellerini.

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Onlardan öncekiler de yalanladılar da kendilerine beklemedikleri bir yerden azap geliverdi.”

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de yalanladılar da.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kavminden önce Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın, Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve bunların dışındaki diğer peygamberlerin kavimleri de.

{ فَاتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ } “Kendilerine beklemedikleri bir yerden azap geliverdi.” Nüzulünü bilmedikleri.

فَإِذَا قَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

26- “Böylece Allah onlara rezilliği dünya hayatında tattırdı. Elbette ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bilselerdi!”

{ فَإِذَا قَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } “Böylece Allah onlara rezilliği dünya hayatında tattırdı.” Dünya azabını.

{ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ اَكْبَرُ } “Elbette ahiret azabı daha büyüktür.” Dünyada onlar için olan şeyden daha büyüktür.

{ لَوْ كَانَوا يَعْلَمُونَ } “Keşke bilselerdi.” Ancak onlar bilmiyorlardı.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

27- “Yemin olsun ki, bu Kur’an’da insanlar için her türlü temsil getirdik ki, onlar düşünüp öğüt alsınlar!”

{ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ } “Yemin olsun ki, insanlar için getirdik ki.” İnsanlar için açıkladık.

{ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ } “Bu Kur’an’da her türlü temsil.” Vecih.

{ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “Onlar düşünüp öğüt alsınlar.” Ta ki, öğüt alsınlar diye.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٣٨﴾

28- “Yine pürüzsüz Arapça bir Kur’an (indirdik ki, Allah’ın azabından) korunsunlar!”

{ قُرْآنًا عَرَبِيًّا } “Yine Arapça bir Kur’an (indirdik ki).” Arap dilinin gereklerine göre.

{ غَيْرَ ذِي عِوَجٍ } “Pürüzsüz.” Tevrat’a, İncil’e, Zebur’a ve diğer kitaplara tevhid, bazı hükümler ve hadler konusunda aykırı olmaksızın.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Pürüzsüz” demek, yaratılmış olmaması demektir. Bu görüş Süddî’nin görüşüdür.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ } “(Allah’ın azabından) korunsunlar!” Ta ki, Kur’an’la Allah Teâlâ’nın kendilerini sakındırdığı şeyden sakındırsınlar.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ
هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

29- “Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen birçok ortaklara ait bir adamın durumuyla, yalnız bir kişiye ait olan adamın durumu bir midir? Hamd yalnız Allah’a mahsustur. Ama pek çokları bilmezler!”

{ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا } “Allah şöyle bir misal verdi.” Allah Teâlâ bir adam benzetmesinde bulundu.

{ رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ } “Birçok ortaklara ait bir adamın durumuyla.” Birçok efendiye ait.

{ مُتَشَاكِسُونَ } “Birbiriyle çekişen.” Birbirine muhalefet eden. Biri bir şeyi emrediyor, diğeri de o şeyi yasaklıyor. Bu çeşitli ilahlara ibadet eden kâfirin misali gibidir.

{ وَرَجُلًا سَلَمًا } “Yalnız... ait olan adamın.” Özgü.

{ لِرَجُلٍ } “Bir kişiye.” Bu da sadece Rabbine ibadet eden mü’minin meselidir. Dinini ve amelini Allah’a teslim eder.

{ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا } “Durumu bir midir?” Mü’min ve kâfirin meselinde.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd yalnız Allah’a mahsustur.” Şükür Allah’adır. Vahdâniyyet Allah’adır.

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Ama pek çokları bilmezler.” Kur’an’ın mesellerini.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Sen elbette öleceksin, elbette onlar da ölecekler.”

{ إِنَّكَ } “*Sen elbette.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَيِّتٌ } “*Öleceksin.*” Öleceksin.

{ وَإِنَّهُمْ } “*Elbette onlar da.*” Yani Mekke kâfirleri.

{ مَيِّتُونَ } “*Ölecekler.*” Ölecekler.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

31- “Sonra siz kıyâmet gününde, Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız!”

{ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ } “*Sonra siz kıyâmet gününde, Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız!*” Kanıt ile konuşacaksınız. Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’le kâfirlerin liderleri.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- “Allah hakkında yalan uyduran ve kendisine geldiği zaman gerçeği (Kur’an’ı) yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Cehen-nemde kâfirler için yer mi yok?”

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } “*Daha zâlim kim olabilir?*” Küfründe.

{ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ } “*Allah hakkında yalan uyduran.*” Kur’an’a. O’nun için çocuk ve ortak ihdas eden ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ } “*Gerçeği (Kur’an’ı) yalan sayandan.*” Kur’an’ı ve tevhidi.

{ اِذْ جَاءَهُ } “*Ve kendisine geldiği zaman.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile geldiğinde.

{ اَلْأَنَسُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى } “*Cehennemde yer mi yok?*” Menzil ve makam.

{ لِلْكَافِرِينَ } “*Kâfirler için.*” Ebû Cehil ve ashabı.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Doğruyu getirene ve onu tasdik edene gelince; işte onlar günahattan sakınanlardır!”

{ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ } “*Doğruyu getirene.*” Kur’an’ı ve tevhidi getiren ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

{ وَصَدَّقَ بِهِ } “*Ve onu tasdik edene gelince.*” Ebûbekir ve ashabı.

{ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ } “*İşte onlar günahattan sakınanlardır.*” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

34- “Onlara, Rablerinin katında ne isterlerse vardır. İşte bu, iyilik yapanların mükâfatıdır!”

{ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ } “*Onlara, ne isterlerse vardır.*” Arzu ettikleri şeyler.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “*Rablerinin katında.*” Cennette.

{ ذَلِكَ } “*İşte bu.*” Keramet.

{ جَزَاُ الْمُحْسِنِينَ } “*İyilik yapanların mükâfatıdır.*” Muvahhidlerin.

لِيَكْفِرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ
الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü amelleri bile örtecek ve işlemekte oldukları amellerin en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir.”

{ لِيَكْفِرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا } “Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü amelleri bile örtecek.” Amellerinin en çirkini.

{ أَجْرُهُمْ وَيَجْزِيَهُمْ } “Mükâfatlarını verecektir.” Sevaplarını.

{ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Ve işlemekte oldukları amellerin en güzeline denk olarak.” Onların ihsanlarının en güzelleriyle.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضِلِّ
اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾

36- “Allah, kuluna yeterli değil midir? Onlar seni Allah’tan başkasıyla korkutuyorlar. Allah kimi doğru yoldan saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren olmaz.”

{ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ } “Allah, kuluna yeterli değil midir?” Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. Kendilerinin dilediği Halid ibn Velid’e anlamına geldiği de söylenmektedir.

{ وَيُخَوِّفُونَكَ } “Onlar seni korkutuyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ } “Allah’tan başkasıyla.” Allah’tan başkasıyla, Lat, Uzza ve Menat ile. Sana, “Onlara hakarete ve sövgüde bulunma ve onları ayıplama. Aksi takdirde seni çarpar” diye tehdit savuruyorlardı.

{ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ } “Allah kimi doğru yoldan saptırırsa.” Dininden.

{ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ } “Artık ona doğru yolu gösteren olmaz.” Dinine irşad edecek. Bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

37- “Allah kime de hidayet verirse, artık onu da (doğru yoldan) saptıran olmaz. Allah, mutlak üstün ve intikam alıcı değil midir?”

{ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ } “Allah kime de hidayet verirse.” Dinine hidayet ederse.

{ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ } “Artık onu da (doğru yoldan) saptıran olmaz.” Dininden. Bu şahıs Ebûbekir ve ashabıdır. Dostu da Ebu'l-Kâsım'dır.

{ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ } “Allah, mutlak üstün değil midir?” Mülkünde ve saltanatında.

{ ذِي انتِقَامٍ } “Ve intikam alıcı.” Kendisine iman etmeyenden intikam alıcı.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Andolsun ki, onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ (diye) sorsan, elbette, ‘Allah’ derler. De ki: ‘O halde gördünüz mü, Allah’tan başka çağırdıklarınızı? Eğer Allah bana bir zarar vermek isterse, onlar O’nun vereceği zararı kaldırabilir mi? Ya da Allah, bana bir rahmet vermek dilerse, onlar O’nun vereceği rahmeti durdurabilirler mi?’ De ki: ‘Allah bana yeter. O halde güvenenler, ancak O’na güvenip dayansınlar.’”

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ } “Andolsun ki, onlara, sorsan.” Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ } “Gökleri ve yeri kim yarattı? (Diye). Elbette derler.” Mekke kâfirleri.

{ اللَّهُ } “Allah.” Yeri ve gökleri Allah Teâlâ yarattı.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ } “O halde gördünüz mü, çağırdıklarınızı?” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Lat, Uzza ve Menat.

{ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ } “Eğer Allah bana bir zarar vermek isterse.” Sıkıntı ve bela.

{ هَلْ هُنَّ } “Onlar mı?” Lat, Uzza ve Menat mı.

{ كَاشِفَاتِ ضُرِّهِ } “O’nun vereceği zararı kaldırabilir.” O’nun verdiği belayı ve sıkıntıyı benden onlar mı kaldıracaklardır?

{ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ } “Ya da Allah, bana bir rahmet vermek dilerse.” Afiyet.

{ هَلْ هُنَّ } “Onlar... mi?” Lat, Uzza ve Menat mı?

{ مُمَسِّكَاتٍ } “Durdurabilirler.” Engelleyebilirler mi?

{ رَحْمَتِهِ } “O’nun vereceği rahmeti.” Benden.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ حَسْبِيَ اللَّهُ } “Allah bana yeter.” Allah’a dayanıp güvenmekteyim.

{ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ } “O halde güvenenler, ancak O’na güvenip dayansınlar.” Yani dayanıp güvenecek olanlar O’na dayanıp güvensinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü’minler Allah Teâlâ’ya dayanıp güvenmelidirler.

﴿ ٣٩ ﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اْعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

39- “De ki: ‘Ey kavmim! Haliniz üzere çalışın. Ben de (kendi halime göre) çalışıyorum! İleride bileceksiniz.”

{قُلْ} “*Deki.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi vesellem)! Mekke kâfirlerine.

{يَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ} “*Ey kavmim! Haliniz üzere çalışın.*” Benim helak olmam için dininiz üzere ve evlerinizde.

{اِنِّى عَامِلٌ} “*Ben de (kendi halime göre) çalışıyorum.*” Ben de sizin helak olmanız için.

{فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ} “*İleride bileceksiniz.*” Bu, Allah katından onlara yönelik bir tehdittir.

﴿٤٠﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ

40- “Alçaltıcı azap kime geliyor ve kalıcı azap kimin üzerine iniyor?”

{مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ} “*Alçaltıcı azap kime geliyor?*” Kendisini zelil kılacak ve helak edecek azap.

{وَيَحِلُّ عَلَيْهِ} “*Ve kimin üzerine iniyor?*” Kimin üzerine vaciptir.

{عَذَابٌ مُّقِيمٌ} “*Kalıcı azap.*” Süreklilik arz eden azap.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

41- “Biz insanlar için senin üzerine Kitab’ı hak olarak indirdik. Artık kim doğru yola gelirse, kendi yararınadır. Kim de saparsa, sırf kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde bir vekil değilsin.”

{إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ} “*Biz senin üzerine Kitab’ı indirdik.*” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ} “*İnsanlar için. Hak olarak.*” Diyor ki: Hakkın ve bâtılın insanlara açıklanması.

{ فَمَنْ اهْتَدَى } “Artık kim doğru yola gelirse.” Kur’an ile doğru yola gelir ve ona iman ederse.

{ فَلَنْفُسِهِ } “Kendi yararınadır.” Sevabı.

{ وَمَنْ ضَلَّ } “Kim de saparsa.” Kur’an’ı inkâr ederse.

{ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِهَا } “Sırf kendi aleyhine sapmış olur.” Kendi nefesine bunun cezası vacip olur.

{ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ } “Sen onların üzerinde değilsin.” Mekke kâfirlerinin.

{ بِوَكِيلٍ } “Bir vekil.” Kefil değilsin. Onlar sorguya çekilecekler.

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ
الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

42- “Allah o canları öldükleri zaman, ölmeyenleri de uykularında alır. Sonra üzerlerine ölüm hükmü verdiklerini alkoyar, diğerlerini belirli bir süreye kadar salıverir. Şüphesiz ki, bunda, düşünen bir toplum için nice ibretler vardır!”

{ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ } “Allah o canları.” Nefislerin ruhlarını kabzeder.

{ حِينَ مَوْتِهَا } “Öldükleri zaman.” Uykularında.

{ وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ } “Ölmeyenleri de.” Onları da.

{ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ } “Uykularında alır.” Sonra üzerlerine ölüm hükmü verdiklerini alkoyar, diğerlerini... kadar salıverir.” Ölmeyenleri de uykularında.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belirli bir süreye.” Bilinen bir vakte kadar.

{ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda, vardır.” Tutmasında ve salıvermesinde.

{ لَايَاتِ } “Nice ibretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için.” Bunlar hakkında düşünen.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَؤْكَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Yoksa Allah’tan başka bir takım şefaathçiler mi edindiler? De ki: ‘Onlar, hiçbir şeye güç yetiremeseler ve akıl erdiremeseler de mi?’”

{ أَمْ اتَّخَذُوا } “Yoksa... mi edindiler?” İbadet ettiler mi?

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Mekke kâfirleri.

{ شُفَعَاءَ } “Bir takım şefaathçiler.” Kendilerine şefaatte bulunsunlar diye ilahlar mı?

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ أُولَؤْكَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا } “Onlar, hiçbir şeye güç yetiremeseler de mi?” Diyor ki: Onlar şefaath etme noktasında hiçbir şeye sahip değildirler.

{ وَلَا يَعْقِلُونَ } “Ve akıl erdiremeseler.” Şefaati akletmezler. Nerede kaldı ki, şefaath edebilsinler.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

44- “De ki: ‘Şefaath bütünüyü Allah’ındır. Göklerin ve yerin mülkü O’nundur. Sonra O’na döndürölüp götürüleceksiniz!’”

{ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا } “De ki: Şefaath bütünüyü Allah’ındır.” Şefaath bütünüyü Ahirette Allah Teâlâ’nın elindedir.

{ لَهُ مُلْكُ } “Mülkü O’nundur.” Hazineleleri.

{ السَّمَوَاتِ } “Göklerin.” Yağmur.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Bitki.

{ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “Sonra O’na döndürölüp götürüleceksiniz.” Ahirette O’na döndürüleceksiniz, O da amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Böyle iken Allah bir olarak anıldığında, ahirete inanmayanların kalpleri daralır. Ama Allah’tan başkaları anıldığı zaman hemen yüzleri güler.”

{ وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ } “Böyle iken Allah bir olarak anıldığında.” Kendilerine “Lâ ilâhe illallah” deyiniz denildiğinde.

{ اشْمَأَزَّتْ } “Daralır.” Nefret ederler.

{ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete inanmayanların kalpleri.” Ölümünden sonra diriliş.

{ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ } “Ama Allah’tan başkaları anıldığı zaman.” Allah’ın dışındaki Lat, Uzza ve Menat.

{ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ } “Hemen yüzleri güler.” İlahlarının zikredilmesiyle.

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ
تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46- “De ki: ‘Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülme-yeni ve görüleni bilen Allah’ım! Görüş ayrılığına düştükleri konularda, kullarının arasında ancak sen hüküm vereceksin!’”

{ قُلِ اللَّهُمَّ } “De ki: Allah’ım.” De ki: “Ey Allah’ım bizi hayra yö-nelt.”

{ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Ey gökleri ve yeri yoktan var eden.” Ey gök-lerin ve yerin yaratıcısı.

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } “Görülmeyi bilen.” Ey Kullardan gaip olan gaybı bilen.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Ve görüleni.” Kulların bilebildiğini bilen.

{ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ } “Kullarının arasında ancak sen hüküm vere-cekisin.” Kıyâmet gününde kullarının arasında hükmedeceksin.

{ فِيمَا كَانُوا فِيهِ } “Düşükleri konularda.” Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } “Görüş ayrılığına.” Muhalefet ettikleri.

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Eğer yeryüzünde bulunanların tamamı ve bir o kadarı zulme-denlerin olsaydı, kıyâmet günü başlarına gelecek o kötü azaptan kurtulmak için, onu mutlaka feda ederlerdi. Ancak ne var ki, hiç hesaba katmadıkları şeyler, Allah’tan karşılına çıkmıştır.”

{ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenlerin olsaydı.” Şirk koşanların.

{ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ } “Eğer yeryüzünde bulunanların tamamı ve bir o kadarı.” Onun bir katı kadar kendileriyle birlikte olsaydı.

{ لَافْتَدَوْا بِهِ } “Kurtulmak için, onu mutlaka feda verirlerdi.” Kendi nefisleri için onları fidye verirlerdi.

{ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ } “Başlarına gelecek o kötü azaptan.” Şiddetli azap-tan.

{يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَبَدَا لَهُمْ} “Kiyâmet günü. Ancak ne var ki, karşılıklarına çıkmıştır.” Onlara zâhir olmuştur.

{مِّنَ اللَّهِ} “Allah’tan.” Allah’ın azabından.

{مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ} “Hiç hesaba katmadıkları şeyler.” Zannetmedikleri şeyler.

﴿٤٨﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

48- “Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüş ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır.”

{وَبَدَا لَهُمْ} “Kendilerine görünmüş.” Onlara zâhir olmuş.

{سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا} “Yaptıkları işlerin kötülükleri.” Amellerinin çirkinliği.

{وَحَاقَ بِهِمْ} “Onları çepeçevre kuşatmıştır.” Onlara azap inmiştir.

{مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} “Ve alay ettikleri şey.” Peygamberlerle ve kitaplarla alay edişleri. Âyetin, alay etmiş oldukları şeylerin azabı anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا

أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

49- “İnsana bir zarar dokununca, bize dua eder. Sonra ona kendimizden bir nimet verdiğimizizde, ‘Bu, bana bir bilgi sayesinde verildi!’ der. Aslında bu, bir sınamadır; ama onların çoğu bilmezler.”

{فَإِذَا مَسَّ} “Dokununca.” İsabet ettiğinde.

{الْإِنْسَانَ} “İnsana.” Kâfire.

{ضُرٌّ} “Bir zarar.” Şiddet/sıkıntı.

{دَعَانَا} “Bize dua eder.” Sıkıntının kaldırılması için.

{ ثُمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ } “Sonra ona verdiğimizde.” Değiştirdiğimizde.

{ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ } “Kendimizden bir nimet. ‘Bu, bana verildi!’ der.” Bende bu mal verilmiştir.

{ عَلَى عِلْمٍ } “Bir bilgi sayesinde.” Allah Teâlâ’nın bende bildiği bir salah ve hayırdan dolayı.

{ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ } “Aslında bu, bir sınamadır.” Onlara erişecek olan bir sinama ve bir hile.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ } “Ama onların çoğu.” Bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu.

﴿٥٠﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

50- “Onlardan öncekiler de aynı sözleri söylemişlerdi. Ancak kazandıkları şeyler, kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı.”

{ قَدْ قَالَهَا } “Aynı sözleri söylemişlerdi.” Yani bu sözleri.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de.” Ey Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin kavminden önce de Karun ve Karun dışındaki diğer bazı kimseler misali.

{ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ } “Ancak kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı.” Kendilerine Allah’ın azabını savması noktasında hiçbir yarar vermedi.

{ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Kazandıkları şeyler.” Dedikleri, işledikleri ve Allah’tan başka ibadet ettikleri ve toplamış oldukları mallar.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ

﴿٥١﴾ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ

51- “Çünkü kazandıklarının kötülükleri kendi başlarına gelmişti. Bunlardan zulmedenlere de yaptıklarının kötülükleri erişecektir. Onlar, buna engel olabilecek değillerdir.”

{ فَاصْبَاهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا } “Çünkü kazandıklarının kötülükleri kendi başlarına gelmişti.” Söylediklerinin, işlediklerinin ve dünyada toplamış oldukları malların azabı.

{ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenlere de.” Şirk koşanlara.

{ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا مِنْ هَؤُلَاءِ } “Bunlardan yaptıklarının kötülükleri erişecektir.” Yani kendilerinden öncekilerine isabet eden şeyler gibi bunlar da işlediklerinin cezalarına.

{ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ } “Onlar, buna engel olabilecek değillerdir.” Allah’ın azabından kaçıcı.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

52- “Onlar, Allah’ın dilediğine rızkı bol bol verdiğini, dilediğine de daralttığını bilmiyorlar mı? Hiç kuşkusuz, bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır.”

{ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا } “Onlar, bilmiyorlar mı?” Mekke kâfirleri.

{ أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ } “Allah’ın dilediğine rızkı bol bol verdiğini.” Malı dilediğine bolca verdiğini. Ki, bu O’nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ } “Dilediğine de daralttığını.” Dilediğine kısıtığını. Bu da O’ndan taraf bir nazardır.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Hiç kuşkusuz, bunda, vardır.” Yayma ve kısmada.

{ لَآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İnanan bir toplum için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

53- “De ki: ‘Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ } “De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım.” Küfür, şirk, zina ve öldürme ile.

{ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ } “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.” Allah’ın bağışlamasından ümitsizliğe kapılmayın.

{ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ } “Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan.” Küfürden tevbe edip Allah’a iman eden kimseye karşı.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾

54- “Size azap gelip çatmadan önce, Rabbinize yönelin ve kendinizi O’na teslim edin; çünkü azap geldikten sonra, size yardım edilmez!”

{ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ } “Rabbinize yönelin.” Rabbinize küfürden tevbe ederek yöneliniz.

{ وَأَسْلِمُوا لَهُ } “Ve kendinizi O’na teslim edin.” Allah Teâlâ’ya iman edip O’na itaat ediniz.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ } “Size azap gelip çatmadan önce, çünkü azap geldikten sonra, size yardım edilmez.” Allah

Teâlâ'nın azabına karşı. Bu âyet-i kerime Vahşi ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Siz, hiç farkına varmadığınız bir sırada, başınıza ansızın inecek olan azap gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.”

Sonra şöyle buyurdu:

{ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.” Yani Kur’an’a. Kur’an’ın helalini helal sayın, haramını haram kabul ediniz. Muhkem âyetleriyle hükmediniz, müteşabih âyetlerine iman ediniz.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً } “Başınıza ansızın inecek olan azap gelmeden önce.” Ansızın.

{ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ } “Siz, hiç farkına varmadığınız bir sırada.” İnişinin ne zaman olduğunu bilemediğiniz bir anda.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاحِرِينَ ﴿٥٦﴾

56- “(O gün) kişi şöyle diyecek: ‘Allah’a karşı işlediğim kusurdan dolayı, yazıklar olsun bana! Ben, gerçekten alay edenler arasındaydım.’”

{ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ } “(O gün) kişi şöyle diyecek.” Ta ki, bir kişi demesin diye.

{ يَا حَسْرَتِي } “Yazıklar olsun bana.” Ah pişmanım.

{ عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ } “Allah’a karşı işlediğim kusurdan dolayı.” Allah’a taati terk edişimden ötürü.

{ وَأَنْ كُنْتُ لِمَنْ السَّاحِرِينَ } “Ben, gerçekten alay edenler arasındaydım.”
Kuşkusuz ben kitap ve Hazret-i Resûl’le alay edenlerden idim.

٥٧ { أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ }

57- “Yahut şöyle diyecek: ‘Eğer Allah bana doğru yolu gösterseydi, hiç şüphesiz ben de sakınanlardan olurdum!’”

{ أَوْ تَقُولَ } “Yahut şöyle diyecek.” Demesin diye.

{ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي } “Eğer Allah bana doğru yolu gösterseydi.” Bana imanı açıklamış olsaydı.

{ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ } “Hiç şüphesiz ben de sakınanlardan olurdum.”
Muvahhidlerden olurdum.

٥٨ { أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ }

58- “Ya da azabı gördüğünde şöyle diyecek: ‘Keşke bana bir geri dönüş olsaydı da ben de o iyilik yapanlardan olsaydım!’”

{ أَوْ تَقُولَ } “Ya da şöyle diyecek.” Ya da bir kişi şöyle demesin diye.

{ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً } “Azabı gördüğünde ‘Keşke bana bir geri dönüş olsaydı da.’” Dünya yurduna dönüş.

{ فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ } “Ben de o iyilik yapanlardan olsaydım.” Muvahhidlerden olsaydım. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle diyecek.

٥٩ { بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تَكَ أَيْتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ }

59- “(Ona), ‘Hayır, sana âyetlerim gelmişti. Sen ise onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve kâfirlere olmuşsun!’ (denir).”

{ بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تَكَ أَيْتِي } “(Ona), ‘Hayır, sana âyetlerim gelmişti’ (denir).” Kitabım ve Resûlüm.

{ فَكَذَّبْتَ بِهَا } “Sen ise onları yalanlamış.” Kitabı ve Resûlü.

{وَأَسْتَكْبَرَتْ} “Büyüklik taslamış.” İman etmekten yüz çevirerek.

{وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ} “Ve kâfirlerden olmuştun.” Kâfirlerin dinleri üzere onlarla birlikte olmuştun.

وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

60- “O kıyâmet gününde görürsün ki, Allah’a karşı o yalan uyduranların yüzleri simsiyah olmuştur! Büyüklik taslayanların kalacağı yer cehennemde değil mi?”

{وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ} “O kıyâmet gününde görürsün ki, Allah’a karşı o yalan uyduranların.” “Melekler Allah’ın kızlarıdır, Üzeyr ve Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) da Allah Teâlâ’nın oğullarıdır” diyerek, Hazret-i Üzeyr, Hazret-i İsa ve melekler hakkında.

{وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ} “Yüzleri simsiyah olmuştur.” Ve onların gözleri gömgök olmuştur.

{أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ} “Büyüklik taslayanların kalacağı yer cehennemde değil mi?” Kâfirlerin menzili.

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

61- “Allah takva sahiplerini ise başarılarından dolayı kurtuluşa erdirir. Onlara kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler de.”

{وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا} “Allah takva sahiplerini ise kurtuluşa erdirir.” İman edip Rablerine itaat edenleri.

{بِمَفَازَتِهِمْ} “Başarılarından dolayı.” İmanları ve ihsanları nede niyle.

{ لَا يَمَسُّهُمْ السُّوءُ } “Onlara kötülük dokunmaz.” Onlara şiddet ve azap isabet etmez.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } “Ve onlar üzülmezler de.” Başkaları üzüldükleri esnada.

﴿٦٢﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

62- “Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, her şeye vekildir.”

{ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeyin yaratıcısıdır.” Her şey O’ndan varlık sahasına gelmiştir.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ } “Ve O, her şeye vekildir.” Her şeye kefildir. Âyetin, onların bütün amellerine şâhiddir, vekildir anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

63- “Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur. Allah’ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar ziyana uğrayacak olanlardır.”

{ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur.” Göklerin hazineleri yağmur, yerinki ise bitkidir.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini inkâr edenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “İşte onlar ziyana uğrayacak olanlardır.” Ahi-rette cezalandırılma ile aldananlardır.

﴿٦٤﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونَنِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ

64- “Deki: ‘Ey cahiller! Şimdi siz bana Allah’tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) müşriklerin kendisine “Babalarının dinine dön” dediklerinden dolayı Mekke ehlinle şöyle de:

{ أَفَعِزَّ } “Şimdi başkasına mı?” Dininden.

{ اللَّهُ تَأْمُرُونَنِي أَعْبُدُ إِلَيْهَا الْجَاهِلُونَ } “Ey cahiller! Siz bana Allah’tan... kul-luk etmemi emrediyorsunuz.” Kâfirler.

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَالَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

65- “Andolsun, sana da senden öncekilere de şöyle vahyolundu: Yemin olsun ki, eğer Allah’a ortak koşarsan, amelin mutlaka boşa gider ve mutlaka ziyana uğrayanlardan olursun!”

{ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ } “Andolsun, sana da şöyle vahyolundu.”
Kur’an’da.

{ وَالَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden öncekilere de.” Kâfirlere.

{ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ } “Yemin olsun ki, eğer Allah’a ortak koşarsan amelin mutlaka boşa gider.” Şirk içinde.

{ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Ve mutlaka ziyana uğrayanlardan olursun.”
Cezalandırılma ile aldananlardan.

بَلِ اللَّهُ فَاَعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Hayır! Yalnız Allah’a kulluk et ve şükredenlerden ol!”

{ بَلِ اللَّهُ فَاَعْبُدْ } “Hayır! Yalnız Allah’a kulluk et.” Allah Teâlâ’yı birle.

{ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ } “Ve şükredenlerden ol!” Allah Teâlâ’nın sana verdiği peygamberlik, kitap ve İslam nimeti.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67- “Onlar Allah’ı gereği gibi anlayamadılar. Kıyâmet günü bütün yeryüzü O’nun avucundadır, gökler de kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir!”

{ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ } “Onlar Allah’ı gereği gibi anlayamadılar.” Allah Teâlâ’nın azameti gereği O’nu ululayamadılar. Onlar “Allah Teâlâ’nın eli bağıdır”, “Kuşkusuz Allah Teâlâ muhtaçtır. Bizden borç istemektedir” demişlerdi. Bu söz Yahudi Malik ibn Sayf’ın sözüdür. Allah Teâlâ onu rezil rüsva kılsın.

{ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ } “Bütün yeryüzü O’nun avucundadır.” O’nun kabzasındadır.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ } “Kıyâmet günü. Gökler de kudretiyle dürülmüştür.” Kudretiyle kıyâmet gününde. Allah Teâlâ’nın her iki eli de sağ el anlamındadır.

{ سُبْحَانَهُ } “O, uzak.” Allah Teâlâ Yahudilerin sözünden münezzehtir.

{ وَتَعَالَى } “Ve çok yücedir.” Beridir ve yücedir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştuklarından.” Onların O’na ortak koştuğu putlardan.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا
مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Sûra üflenmiştir. Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allah’ın diledikleri dışında- düşüp ölmüştür. Sonra sûra bir defa daha üflenmiştir. O anda bakarsın ki, onlar (kabirlerinden) kalkmış beklemektedirler!”

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ } “Sûra üflenmiştir.” Ölüm nefhası.

{ فَصْعَقَ } “Düşüp ölmüştür.” Ölür.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ } “Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allah’ın diledikleri dışında-.” Cennette ve cehennemde olanlar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cebrail, Mikail, İsrail, Ölüm Meleği. Bunlar ilk sura üfürülüş anında ölmezler. Ancak bunun ardından vefat ederler.

{ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى } “Sonra sûra bir defa daha üflenmiştir.” Bu nefha da diriliş nefhasıdır. İkisi arasında kırk yıl vardır. Gök bunun ardından erkeğin nutfesi gibi yağmur yağdırır.

{ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ } “O anda bakarsın ki, onlar (kabirlerinden) kalkmış.” Kabirlerden.

{ يَنْظُرُونَ } “Beklemektedirler.” Kendilerine denilecek şeyi.

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

69- “(O gün) yeryüzü, Rabbinin nuru ile parlamış, amel defterleri ortaya konulmuş, peygamberler ve şâhidler getirilmiş, onlar hiçbir haksızlığa uğratılmadan, aralarında adaletle hüküm verilmiştir.”

{ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ } “(O gün) yeryüzü, parlamış.” Yeryüzü aydınlanmıştır.

{ بِنُورِ رَبِّهَا } “Rabbinin nuru ile.” Rabbinin nurunun aydınlığı ile. Rabbinin adaletiyle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَوُضِعَ الْكِتَابُ } “Amel defterleri ortaya konulmuş.” Sağ ve sol taraflarda. Bunlar hafaza divanlarıdır.

{ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ } “Peygamberler getirilmiş.” Bunlar resûl olmayan nebilerdir.

{ وَالشُّهَدَاءُ } “Ve şâhidler.” Yani resûller. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Nebiler, resûller ve şehidler getirilir. Şehidler kendi kavimlerine şâhidlik yapacak olan resûllerdir.

{ وَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ } “Aralarında hüküm verilmiştir.” Peygamberler arasında.

{ بِالْحَقِّ } “Adaletle.” Adaletle.

{ وَهُمْ لَا يَظْلُمُونَ } “Onlar hiçbir haksızlığa uğratılmadan.” Onların iyiliklerinden eksiltilmez ve kötülüklerine bir artırıma gidilmez.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَغْلَمَ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Herkes yaptıklarının karşılığı tam olarak verilmiştir. Çünkü Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.”

{ وَوُفِّيَتْ } “Tam olarak verilmiştir.” Bolca verilmiştir.

{ كُلُّ نَفْسٍ } “Herkes.” Sâlih olsun talih olsun.

{ مَّا عَمِلَتْ } “Yaptıklarının karşılığı.” Hayır olsun şer olsun.

{ وَهُوَ أَغْلَمَ بِمَا يَفْعَلُونَ } “Çünkü Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.” Hayır ve şerri.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُهَا فُتِحَتْ
 أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ
 آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ
 كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

71- “O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Oraya varıp da kapıları açıldığında cehennemin bekçileri onlara, ‘İçinizden Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve bu gününüzle karşılaşacağınız konusunda sizi uyanan peygamberler gelmedi mi?’ derler.

Onlar da ‘Evet geldi.’ derler. Ama azap sözü, artık o kâfirler için gerçek olmuştur.”

{ وَهَيَّجَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا } “O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler.” Sırayla ümmetler.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا } “Oraya varıp da.” Yani cehennem ateşine.

{ فَتُحْتَأَبْوَابُهَا } “Kapıları açıldığında.” Onlara yolları açılır. Bundan önce kapılar açık değildi.

{ وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا } “Cehennemin bekçileri onlara, derler.” Yani Zebaniler.

{ أَلَمْ يَأْتِكُمْ } “Gelmedi mi?” Ey kâfirler topluluğu.

{ رُسُلٌ مِنْكُمْ } “İçinizden peygamberler.” Sizin gibi insanlar.

{ يَتْلُونَ } “Okuyan.” Kiraat eden.

{ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُم } “Rabbinizin âyetlerini size.” Emir ve nehyi.

{ وَيُنذِرُكُمْ } “Ve sizi uyaran.” Sizi korkutan.

{ لِقَاءِ } “Karşılaşacağınız konusunda.” Azapla.

{ يَوْمَكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَىٰ } “Bu gününüzle. Onlar da ‘Evet geldi.’ derler.” Bize risaleti getirdiler.

{ وَلَكِنْ حَقَّتْ } “Ama gerçek olmuştur.” Vacip olmuştur.

{ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ } “Azap sözü, artık o kâfirler için.” Bundan önce.

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

72- “(Onlara şöyle) denilir: ‘İçinde sürekli olarak kalmak üzere, cehennem kapılarından girin! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!’”

{ قِيلَ } “(Onlara şöyle) denilir.” Zebaniler onlara şöyle derler.

{ اَدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli olarak kalmak üzere, cehennem kapılarından girin.” Cehennem ateşinde sürekli, kalıcı olarak.

{ فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ } “Büyüklik taslayanların yeri ne kötüdür.” Kibata ve resûle iman etmekten kaçınıp büyüyenlerin menzili.

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cennetin bekçileri onlara, ‘Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak üzere girin buraya!’ derler.”

{ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا } “Karşı gelmekten sakınanlar ise sevk edilirler.” İtaat edenler.

{ رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا } “Rablerine. Bölük bölük cennete.” Bölük bölük.

{ حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا } “Sonunda oraya varıp da.” Yani cennete.

{ وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا } “Kapıları açıldığında.” Bundan önce cennetin kapıları açık değildi.

{ وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا } “Cennetin bekçileri onlara, derler.” Cennetin bekçileri cennetin kapıları önünde.

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ } “Selâm size.” Onlara güzellikle selam verirler.

{ طِبْتُمْ } “Hoş geldiniz.” Kazandınız, kurtuldunuz. Âyetin, temiz oldunuz ve salaha eriştiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَادْخُلُوهَا } “Artık girin buraya.” Cennete.

{ خَالِدِينَ } “Temelli kalmak üzere.” Sürekli olarak, ikamet edici olarak. Orada ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın ikamet edicidirler.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَّبِعُوهُ مِنَ
الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

74- “(Onlar da) ‘Hamdolsun o Allah’a ki, bize verdiği sözü yerine getirdi ve dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna bizi vâris kıldı. Bak, o iyi amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!’ derler.”

{ وَقَالُوا } “(Onlar da), derler.” Bundan sonra Allah’ın kerametini bildiklerinde.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamdolsun o Allah’a ki.” Lütuf Allah Teâlâ’ya aittir.

{ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ } “Bize verdiği sözü yerine getirdi.” Bize vadini yerine getirdi.

{ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ } “Ve bizi yerinde vâris kıldı.” Bizi cennet yurduna konaklattırdı.

{ نَتَّبِعُوهُ } “Oturacağımız.” Otururuz.

{ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ } “Dilediğimiz bu cennet yurduna.” Canımızın arzuladığı.

{ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ } “Bak, o iyi amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir.” Dünyada Allah için amel edenlerin sevabı.

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

75- “Sen meleklerin de arşın çevresini kuşatarak, Rablerine hamd ile tesbih ettiklerini görürsün. Artık insanlar arasında adaletle hüküm verilir ve ‘Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun!’ denilir.”

{ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ } “Sen meleklerin de kuşatarak görürsün.” Kuşatıcı olarak.

{ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ } “Arşın çevresini Rablerine hamd ile tesbih ettiklerini.” Rablerinin emriyle.

{ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } “Artık insanlar arasında hüküm verilir.” Peygamberler ve ümmetleri arasında.

{ بِالْحَقِّ } “Adaletle.” Adaletle.

{ وَقِيلَ } “Ve denilir.” Hesap görme işi tamamlanmasının ardından onlara “Deyiniz ki” denilir.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamdolsun.” Şükür Allah’a aittir, lütuf Allah’a aittir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Cinlerin ve insanların Rabbi. Bizimle düşmanlarımızın arasını ayıran. Burası Hamim menzilidir. O, Azîz ve Âlîm’dir.

سورة الْمُؤْمِنِينَ

40- MÜ'MİN SÛRESİ

Kendisinde “Mü'min'in” zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 85, sözcük sayısı 1.199 ve harf sayısı ise 4.960'tır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

حَم

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mü'min Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَم } “Hâ, Mîm.” Diyor ki; kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

2- “Bu kitabın indirilişi, mutlak üstün olan ve her şeyi bilen Allah tarafından.”

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ } “Bu kitabın indirilişi.” Kuşkusuz bu Kur'an indirilmesi.

{ مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ } “Mutlak üstün olan ve her şeyi bilen Allah tarafındandır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, kendisine iman etmeyenden intikam alan Azîz, kendisine iman edeni iman etmeyenden ayırt ederek bilen Alîm Allah tarafından indirilmiştir.

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطُّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَهِي الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

3- “O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı şiddetli olan, lütuf sahibi (Allah tarafındandır). O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Dönüş ancak O’nadır.”

{ غَافِرِ الذَّنْبِ } “O, günahı bağışlayan (Allah tarafındandır).” Lâ ilâhe illallah sözünü söyleyen kimseyi.

{ وَقَابِلِ التَّوْبِ } “Tevbeyi kabul eden.” Şirkten tevbe eden kimseyi.

{ شَدِيدِ الْعِقَابِ } “Azabı şiddetli olan.” Şirk üzere ölen kimseye.

{ ذِي الطُّوْلِ } “Lütuf sahibi.” Lütuf ve fazl sahibi. Ganidir; yani kendisine iman edenlere karşı lütuf ve ikram sahibidir. Kendisine iman etmeyene karşı da ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ لَا إِلَهَ } “Hiçbir ilâh yoktur.” Bunu yapan hiçbir ilah yoktur.

{ إِلَّا هُوَ إِلَهِي الْمَصِيرُ } “O’ndan başka. Dönüş ancak O’nadır.” Kendisine iman eden olsun, iman etmeyen olsun dönüşü O’nadır.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُوكَ ثَقُلَتْهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾

4- “Allah’ın âyetleri hakkında ancak inkâr edenler tartışırlar. Şimdi onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın!”

{ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetleri hakkında tartışrlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı ancak şu kimseler yalanlarlar.

{ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا } “Ancak inkâr edenler.” Allah Teâlâ’yı inkâr eden Mekke ehli.

{ فَلَا يَخْزُرُكَ تَعْلُهُمْ فِي الْبِلَادِ } “Şimdi onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onların ticaret yolculuklarında gidiş gelişleri seni aldatmasın. Zira onlar hiçbir dayanak üzere değildirler.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

5- “Onlardan önce Nûh kavmi ve onların ardından da çeşitli toplumlar (elçilerini) yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberini yakalamaya yeltendi. Onlar, hakkın yerine bâtılı koymak için boşuna mücadele ettiler. Bu yüzden ben de onları kısıkırak yakalayiverdim. Benim cezam nasıl odu?”

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce (elçilerini) yalanlamışlardı.” Senin kavminden önce de.

{ قَوْمُ نُوحٍ } “Nûh kavmi.” Hazret-i Nûh’u.

{ وَالْأَحْزَابُ } “Ve çeşitli toplumlar.” Kâfirler de.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onların ardından da.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin ardından gelen kavimler de senin kavminin yalanlaması gibi peygamberleri yalanlamışlardı.

{ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ } “Her ümmet kendi peygamberini yakalamaya yeltendi.” Bütün kavimler peygamberlerini öldürmeyi arzulamışlardı.

{بِالْبَاطِلِ وَجَادِلُوا} “Onlar, (boşuna) mücadele ettiler.” Resûllere şirk adına düşmanlık ettiler.

{لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ} “Hakkın yerine bâtılı koymak için.” Şirkle peygamberlerin getirmiş olduğu hakkı iptal etmek için.

{فَاَخَذْتُهُمْ} “Bu yüzden ben de onları kısı kıvrak yakalayiverdim.” Onların yalanlaması, onları nasıl da cezalandırdım.

{فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ} “Benim cezam nasıl oldu?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bak da gör bakayım yalanlamaları esnasında onları cezalandırmam nasıl oldu?

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ
النَّارِ ﴿٦﴾

6- “İşte böylece, o (nankörlük eden) kâfirlere Rabbinin azap sözü gerçek oldu. Onlar mutlaka cehennemliklerdir.”

{وَكَذَلِكَ} “İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{حَقَّتْ} “Gerçek oldu.” Vacip oldu.

{كَلِمَتُ رَبِّكَ} “Rabbinin azap sözü.” Azapla.

{عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا} “O (nankörlük eden) kâfirlere.” Resûlleri inkâr edenlere.

{أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ} “Onlar mutlaka cehennemliklerdir.” Ahirette cehennem ehlidirler.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ
بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

7- “Arşı taşıyan ve onun çevresinde bulunan (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler ve iman eden mü’minlerin bağışlanması için de şöyle dua ederler: ‘Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve bilgin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe edip, senin yoluna uyanları bağışla ve onları cehennem azabından koru!’”

{ اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ } “Arşı taşıyan (melekler)” Rahman’ın arşını. Arş “Serir”dir. Bunlar taşıyan meleklerden on bölümdür.

{ وَمَنْ حَوْلَهُ } “Ve onun çevresinde bulunan.” Meleklerden.

{ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ } “Rablerini hamd ile tesbih ederler.” Rablerini emriyle.

{ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهِ } “O’na iman ederler.” Onlar Allah’a iman ederler.

{ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ } “Ve bağışlanması için de şöyle dua ederler.” Dua ederler.

{ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا } “İman eden mü’minlerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden mü’minlerin. Şöyle derler:

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةٌ } “Senin rahmetin her şeyi kuşatmıştır.” Nimetin her şeyi doldurmuştur.

{ وَعِلْمًا } “Ve bilgin.” Sen her şeyi bilensin.

{ فَاعْفُ رَّبَّنَا } “O halde tevbe edip, bağışla.” Şirkten.

{ وَاتَّبِعُوا سَبِيلَكَ } “Senin yoluna uyanları.” Dinin İslam’a.

{ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ } “Ve onları cehennem azabından koru!” Onlardan cehennem azabını bertaraf et.

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اَبَائِهِمْ
وَازْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

8- “Ey Rabbimiz! Hem onları, hem onların atalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanları vaat etmiş olduğun ‘Adn’ cennetlerine koy. Şüphesiz ki, sen, gerçekten mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olansın!”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ } “Hem onları, Adn cennetlerine koy.” Peygamberlerin ve sâlihlerin madenine.

{ إِلَٰهِي وَعَدْتَهُمْ } “Vaat etmiş olduğun.” Kitapta.

{ وَمَنْ صَلَحَ } “İyi olanları.” Birleyenleri de.

{ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ } “Hem onların atalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden. Şüphesiz ki, sen, gerçekten mutlak üstün.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olansın.” Emrinde ve verdiği yargında.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتُهُ وَذَلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٩

9- “Onları kötülüklerden koru! Sen her kimi kötülüklerden korursan, o gün ona acımışsındır. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ } “Onları kötülüklerden koru.” Kıyâmet gününün azabını onlardan bertaraf et.

{ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ } “Sen her kimi kötülüklerden korursan.” Azabı kendisinden bertaraf ettiğin kimse.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ فَقَدْ رَحِمْتُهُ } “Ona acımışsındır.” Onu bağışlamış, korumaya almış ve yüceltmışsindir.

{ وَذَلِكَ } “İşte.” Bağışlama ve bertaraf etme.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Tam kazançtır, cenneti elde ediş ve cehennem ateşinden kurtuluştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادُونَ لَمَقْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

10- “O inkâr edenlere şöyle seslenilir: ‘Elbette Allah’ın kızması, sizin kendinize olan kızmanızdan daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da inkâr ediyordunuz!’”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenlere.” Allah’ı, kitapları ve resûlleri inkâr edenler. Cehennem ateşine girdiklerinde onlardan her birisi “Ey nefsim sana ne kadar da çok buğzediyorum” derler.

{ يُنَادُونَ } “Şöyle seslenilir.” Bunun üzerine melekler onlara şöyle nida edecektir:

{ لَمَقْتُ اللَّهُ } “Elbette Allah’ın kızması.” Dünyada.

{ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ } “Sizin kendinize olan kızmanızdan daha büyüktür.” Cehennem ateşinde bugün kızmanızdan.

{ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ } “Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da inkâr ediyordunuz.” İnkâr ediyordunuz.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا ائْتِنَا اثْنَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا ائْتِنَا اِثْنَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾

11- “(Bunun üzerine inkârcılar) derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Sen bizi iki defa öldürdün ve iki defa dirilttin. Mademki günahlarımızı anladık; o halde bizim için bir çıkış yolu var mı?’”

{ قَالُوا } “(Bunun üzerine inkârcılar) derler ki.” Yani kâfirler cehennem ateşinde.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ اَمَّنَا اٰثْنَيْنِ } “*Sen bizi iki defa öldürdün.*” İki defa. Bir defasında ruhlarımızı kabzettığın esnada. Bir defa da kabirde Münker ve Nekir’in bize sorduğu esnada.

{ وَاحْيَيْنَا اٰثْنَيْنِ } “*Ve iki defa dirilttin.*” İki defa. Bir defa kabirde Münker ve Nekir’in sorguya çekmesinden önce. Bir defa da diriliş için.

{ فَاعْتَرَفْنَا } “*Madem ki, anladık.*” İkrar ettik.

{ بِذُنُوبِنَا } “*Günahlarımızı.*” Bundan şirk koşmamız ve inkâr edişimiz nedeniyle.

{ فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ } “*O halde bizim için bir çıkış var mı?*” Dünyaya dönüş.

{ مِنْ سَبِيلٍ } “*Yolu.*” Bir çözüm var mı da sana iman edelim? Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle der:

ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخَدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ

لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ (١٢)

12- “(Onlara denilecek ki): ‘Bunun sebebi şudur: Siz tek olan Allah’a çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. Ama O’na ortak koşulunca inan-dınız. Artık hüküm o çok yüce ve büyük olan Allah’ındır!’”

{ ذَلِكُمْ } “(Onlara denilecek ki) Bunun.” Cehennem ateşindeki azap ve kızgınlığın nedeni.

{ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَخَدَهُ } “*Sebebi şudur: Siz tek olan Allah’a çağrıldığınız zaman.*” Lâ ilâhe illallah deyiniz denilince.

{ كَفَرْتُمْ } “*İnkâr ettiniz.*” İnkâr ettiniz.

{ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ } “*Ama O’na ortak koşulunca.*” Putlar.

{ تُؤْمِنُوا } “*İnandınız.*” İkrar ettiniz.

{ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ } “Artık hüküm Allah’ındır.” Kullar arasında hükmetmek Allah Teâlâ’ya aittir. Kendisini inkâr edenin cehennem ateşine girmesine hükmetmiştir.

{ الْعَلِيِّ } “O çok yüce.” Her şeyden daha yüce.

{ الْكَبِيرِ } “Ve büyük olan.” Her şeyden daha büyük.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- “Size âyetlerini gösteren ve sizin için gökten rızık indiren O’dur. Ancak O’na yönelen kimse düşünüp öğüt alır!”

{ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ } “Size gösteren O’dur.” Ey Mekke ehli.

{ آيَاتِهِ } “Âyetlerini.” Vahdâniyyetinin, kudretinin ve harikuladeliğinin alametlerini. Zalimlerin meskenlerinin harap olması.

{ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا } “Ve sizin için gökten rızık indiren.” Yağmur.

{ وَمَا يَتَذَكَّرُ } “Düşünüp öğüt alır.” Kur’an’dan öğüt almaz.

{ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ } “Ancak O’na yönelen kimse.” Ancak Allah Teâlâ’ya yönelen kimse.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- “Öyleyse siz, inkâr edenlerin hoşuna gitmese de dini Allah’a hâlis kılarak yalnız O’na kulluk edin.”

{ فَادْعُوا اللَّهَ } “Öyleyse siz, Allah’a kulluk edin.” Allah Teâlâ’ya ibadet ediniz.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini ona hâlis kılarak yalnız.” İbadet ve tevhidî özgü kılarak.

{ وَلَوْ كَرِهَ } “Hoşuna gitmese de.” Hoşlanmasalar da.

{ الْكَافِرُونَ } “İnkâr edenlerin.” Mekke ehli.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

15- “Dereceleri yükselten, Arş’ın sahibi olan (Allah), o buluşma gününün dehşetini haber vermek üzere, kulları arasından dilediği kimseye buyruğu ile melek indirir.”

{ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ } “Dereceleri yükselten, (Allah).” Gökleri yaratıp her şeyin üstüne yükselten.

{ ذُو الْعَرْشِ } “Arş’ın sahibi olan.” Döşeğin.

{ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ } “Buyruğu ile melek indirir.” Cebrail (‘aleyhi-s-selâm)’ı Kur’an ile indirir.

{ عَلَى مَنْ يَشَاءُ } “Dilediği kimseye.” Sevdiği kimseye.

{ مِنْ عِبَادِهِ } “Kulları arasından.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ لِيُنْذِرَ } “Dehşetini haber vermek üzere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an ile korkutması için.

{ يَوْمَ التَّلَاقِ } “O buluşma gününün.” Gök ehlinin yer ehli ile karşılaşacağı gün. Âyetin, Yaratıcı’nın yaratılanla karşılaşacağı gün anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ
لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

16- “Onlar o gün kabirlerinden meydana fırlarlar. Onlarla ilgili hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz. ‘Bugün mülk kimindir?’ (diye sorulur). ‘O tek ve kahredici güce sahip olan Allah’ındır!’ (denilir).”

{يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ} “Onlar o gün kabirlerinden meydana fırlarlar.” Kabirlerinden çıkarlar.

{لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ} “Onlarla ilgili hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.” Ve amellerinden de hiçbir şey gizli kalmaz. Ölüm nefhasının ardından Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ} “Bugün mülk kimindir? (Diye sorulur).” Hiçbir kimse bu soruya cevap veremez. Bunun üzerine O, kendi sorusuna kendisi cevap vererek şöyle buyurur:

{لِلَّهِ الْوَاحِدِ} “O tek olan Allah’ındır (denilir)” Çocuksuz ve ortağı bulunmayan.

{الْقَهَّارِ} “Ve kahredici güce sahip.” Mahlukatını öldürmekle onlara galip gelendir.

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

17- “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Çünkü bugün asla haksızlık yoktur. Allah hesabı çabuk görendir.”

{الْيَوْمَ} “Bugün.” Ki bugün kıyâmet günüdür.

{تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ} “Herkes karşılığı verilir.” Sâlih olsun facir olsun.

{بِمَا كَسَبَتْ} “Kazandığının.” Hayır ve şerr.

{لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ} “Çünkü bugün asla haksızlık yoktur.” Hiçbir kimseye zulmedilmez. Yani iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez. Kötülüklerine hiçbir şey eklenmez.

{إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} “Allah, hesabı çabuk görendir.” Hesaba çektiğinde. Âyetin, cezalandırdığında cezalandırması şiddetlidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْأَرْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطِمِينَ مَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

18- “Sen onları, o yaklaşmakta olan felâket günü hakkında uyar! O zaman yürekler gırtlaklara dayanmıştır, yutkunup dururlar. O gün zâlimler için ne sıcak bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefâatçi bulunur!”

{ وَأَنْذَرَهُمْ } “Sen onları, uyar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onları korkut.

{ يَوْمَ الْأَرْفَةِ } “O yaklaşmakta olan felâket günü hakkında.” Felaket gününün korkunç olaylarından. Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Birbirlerine girip süratlice koşarlar.

{ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ } “O zaman yürekler gırtlaklara dayanmıştır.” Gırtlaklara geldiğinde.

{ كَاطِمِينَ } “Yutkunup dururlar.” Kederli, üzüntülü ve gönüllerinde sürekli bir şekilde kin bulunmuş olarak.

{ مَا لِلظَّالِمِينَ } “O gün zâlimler için ne.” Müşrikler için.

{ مِنْ حَمِيمٍ } “Sıcak bir dost.” Kendilerine fayda verecek bir yakın.

{ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ } “Ne de sözü dinlenir bir şefâatçi bulunur.” Kendileri hakkında şefaate edecek birisi.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾

19- “Allah, gözlerin hâin bakışını da göğüslerin gizlediğini de bilir.”

{ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ } “Allah, gözlerin hâin bakışını da.” Bakışın ardından gelen ikinci bakış ihanettendir.

{ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ } “Göğüslerin gizlediğini de bilir.” Kalplerin ikinci bakışta gizlemiş olduğu şeyi Allah Teâlâ bilir.

وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ
اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

20- "Allah, adaletle hüküm verir. Oysa onların Allah'tan başka tap-
tıkları, hiçbir konuda hüküm veremezler. Çünkü hakkıyla işiten
ve gören ancak Allah'tır."

{ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ } "Allah, adaletle hüküm verir." Kıyâmet gününde
dilediği kimseye şefaitle hüküm eder. Âyetin, adaletle emreder an-
lamına geldiği de söylenmektedir.

{ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ } "Oysa onların taptıkları." İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِهِ } "Allah'tan başka." Allah Teâlâ'dan başka ibadet ettik-
leri putlar.

{ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ } "Hiçbir konuda hüküm veremezler." Kıyâmet gü-
nünde şefaathet konusunda hiçbir şekilde hüküm veremezler. Zira on-
ların buna güçleri yetmez. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:
"Hiçbir konuda hüküm veremezler." Dünyada hayrı emredemezler.
Zira kendileri sağır ve dilsizdirler.

{ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ } "Çünkü hakkıyla işiten ancak Allah'tır." Sözle-
rini.

{ الْبَصِيرُ } "Ve gören." Onları ve işledikleri amellerini.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَاخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾

21- "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Kendilerinden önce
gelenlerin sonunun nasıl olduğuna bir baksınlar! Onlar gerek
güç ve gerekse yeryüzündeki eserleri bakımından bunlardan

daha üstün idiler. (Öyle iken) Allah onları günahları yüzünden yakalayiverdi. Onları, Allah'a karşı koruyacak biri bulunmadı."

{ أَوَلَمْ يَسِيرُوا } "Onlar gezip dolaşmadılar mı?" Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا } "Yeryüzünde. Bir baksınlar." Düşünsünler.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَتُهُ } "Sonunun nasıl olduğunu." Cezasını.

{ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً } "Kendilerinden önce gelenlerin. Onlar gerek güç bakımından bunlardan daha üstün idiler." Beden bakımından.

{ وَأَنَّا فِي الْأَرْضِ } "Gerekse yeryüzündeki eserleri." Ona talep yönünden daha şiddetli, onun talebi konusunda daha yol kat etmiş.

{ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ } "(Öyle iken) Allah onları günahları yüzünden yakalayiverdi." Bunun üzerine Allah Teâlâ onları peygamberleri yalanlamaları günahlarından ötürü cezalandırdı.

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ } "Onları, Allah'a karşı... bulunmadı." Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَاقٍ } "Koruyacak biri." Engelleyecek.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَآخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

22- "Bunun (nedeni şudur): Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde, bunlar inkâr ettiler. Allah da onları yakalayiverdi. Çünkü O, mutlak üstün, azabı çok şiddetli olandır."

{ ذَٰلِكَ } "Bunun." Dünyada azabın nedeni.

{ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } "(Nedeni şudur): Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde." Emir, nehy ve alametleri.

{ فَكَفَرُوا } “Bunlar inkâr ettiler.” Resûlleri ve getirdikleri ilahi öğretileri.

{ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ } “Allah da onları yakalayiverdi.” Cezalandırarak.

{ إِنَّهُ قَوِيٌّ } “Çünkü O, mutlak üstün.” Yakalamasıyla.

{ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Azabı çok şiddetli olandır.” Cezalandırdığı kimseye karşı.

﴿ ٢٣ ﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

23- “Andolsun ki, biz Musa’yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا } “Andolsun ki, biz Musa’yı mucizelerimizle gönderdik.” Dokuz mucize ile.

{ وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ } “Ve apaçık bir delille.” Apaçık bir kanıt ile.

﴿ ٢٤ ﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

24- “Firavun’a, Hâmân’a ve Karun’a. (Ama onlar), ‘Bu bir sihirbaz, bir yalancıdır!’ dediler.”

{ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ } “Firavun’a, Hâmân’a.” Firavun’un vezirine.

{ وَقَارُونَ } “Ve Karun’a.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın amcası oğluna.

{ فَقَالُوا } “(Ama onlar), dediler.” Hazret-i Musa’ya: “Bu.”

{ سَاحِرٌ } “Bu bir sihirbaz.” İki kişinin arasını ayırır.

{ كَذَّابٌ } “Bir yalancıdır.” Allah Teâlâ adına yalan söyler.

فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

﴿ ٢٥ ﴾ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

25- “(Bunun üzerine Musa), onlara katımızdan gerçeği getirdiğinde de ‘Onunla birlikte iman etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!’ dediler. Ama o kâfirlerin tuzağı hep boşa çıktı!”

{ فَلَمَّا جَاءَهُمْ } “(Bunun üzerine Musa), onlara getirdiğinde de.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ بِالْحَقِّ } “Gerçeği.” Kitabı.

{ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ } “Katımızdan. ‘Onunla birlikte iman etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün’ dediler.” Yani onlara tekrar tekrar ölümü tattırın.

{ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ } “Kadınlarını sağ bırakın.” Kadınlarını hizmetçi olarak kullanın, onları öldürmeyiniz.

{ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ } “Ama o kâfirlerin tuzağı.” Firavun ve kavminin yaptığı şey.

{ إِلَّا فِي ضَلَالٍ } “Hep boşa çıktı.” Hatalıydı.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ ﴿٣٦﴾

26- “Firavun dedi: ‘Bırakın beni de Musa’yı öldüreyim. O, Rabbine dua etsin! Çünkü ben, onun dininizi değiştirmesinden veya yer-yüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum.’”

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى } “Firavun dedi: ‘Bırakın beni de Musa’yı öldüreyim.’”¹ Beni serbest bırakınız da öldüreyim.

{ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ } “O, Rabbine dua etsin.” Kendisinin bana gönderilmiş bir elçi olduğunu iddia eden.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan Hz. Musa’nın ismini anlam bütün-lüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ اِنِّىْ اَخَافُ اَنْ يُدَيِّلَ دِيْنَكُمْ } “Çünkü ben, onun, dininizi değiştirmesinden korkuyorum.” Sizin üzerinizde bulunduğunuz dininizi.

{ اَوْ اَنْ يُّظْهَرَ فِى الْاَرْضِ الْفَسَادُ } “Veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarılmasından.” Sizi öldürdüğü ve hizmetçi olarak kullandığı gibi oğullarınızı öldürür, hanımlarınızı hizmetçi olarak kullanmasından.

Âyetin { يُّظْهَرَ } şeklinde okunması halinde, “Veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından” bölümünün; dininizi, babalarınızın dinini terk etmekle ve sizi kendi dinine koymakla anlamına geleceği de söylenmiştir.

وَقَالَ مُوسَى اِنِّىْ عُدْتُ بِرَبِّىْ وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

27- “Musa dedi: ‘Ben, hesap gününe inanmayan her böbürlenen kişiden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a sığındım!’”

{ وَقَالَ مُوسَى اِنِّىْ عُدْتُ } “Musa dedi: ‘Ben sığındım!’” Tutundum.

{ بِرَبِّىْ وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ } “Her böbürlenen kişiden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a.” İman etmekten kaçınıp büyülenen.

{ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ } “Hesap gününe inanmayan.” Kıyâmet gününe.

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهُ اتَّقِئْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَقُوْلَ رَبِّىْ اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكْ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَاِنْ يَكْ صَادِقًا يُصِْبْكُمْ بَعْضُ الَّذِىْ يَعِدْكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِىْ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

28- “Firavun ailesinden olup da imanını gizleyen mümin bir adam söyle dedi: ‘Siz bir adamı; sırf ‘Rabbim Allah’tır.’ dediği için mi öldüreceksiniz? Oysa o, size Rabbinizden apaçık delillerle

gelmiştir. Hem o bir yalancı ise çok geçmez, yalanı kendi boynuna dolandır. Eğer doğru söylüyorsa, size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun sizin başınıza gelir! Çünkü Allah aşırı giden, çok yalancı kimseyi doğru yola çıkarmaz.”

{ مُؤْمِنٌ وَقَالَ رَجُلٌ } “Mü’min bir adam şöyle dedi.” Bu şahıs Hizkil’dir.

{ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ } “Firavun ailesinden olup da.” Firavun’un amcası oğlu.

{ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ } “İmanını gizleyen.” Firavun’dan ve onun kavminden 100 yıl imanını gizleyen. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Mü’min bir adam şöyle dedi.” Bu şahıs Hizkil’dir. “Firavun ailesinden imanını gizleyen.” Bu durumda âyette takdim tehir bulunmuş olur.

{ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ } “Siz bir adamı; sırf, ‘Rabbim Allah’tır.’ dediği için mi öldüreceksiniz?” Beni size gönderen.

{ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Oysa o, size apaçık delillerle gelmiştir.” Emir, nehy ve peygamberlik alametleriyle.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكْذِبْنَا } “Rabbinizden. Hem o bir yalancı ise.” Söylediklerinde.

{ فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ } “Çok geçmez, yalanı kendi boynuna dolandır.” Yalanının cezası.

{ وَإِنْ يَكْذِبْنَا } “Eğer doğru söylüyorsa.” Söylediklerinde doğru sözlü ise ve siz de onu yalanlıyorsanız.

{ يُصِيبُكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ } “Size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun sizin başınıza gelir.” Dünyada o azabın bir bölümü.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Çünkü Allah doğru yola çıkarmaz.” Dinine irşad etmez.

{ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ } “Aşırı gideni.” Müşriği.

{ كَذَّابٌ } “Çok yalancı kimseyi.” Allah Teâlâ adına yalan söyleyiciyi.

يَا قَوْمَ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

29- “Ey kavmim! Bugün mülk, yeryüzünde üstünlüğü sağlamış kimseler olarak, elbetteki sizindir. Ama Allah’ın azabı bize gelip çatarsa, ona karşı bize kim yardım eder? Firavun, ‘Ben size, sadece kendi görüşümü gösteriyorum ve size doğru yolu göstermekten başka hidayet etmem.’ dedi.”

{ يَا قَوْمَ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ } “Ey kavmim! Bugün mülk, üstünlüğü sağlamış kimseler olarak, elbetteki sizindir.” Galipler olarak.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Mısır yurdunda.

{ فَمَنْ يَنْصُرُنَا } “Ona karşı bize kim yardım eder?” Bizden kim engeller?

{ مِنْ بَأْسِ اللَّهِ } “Ama Allah’ın azabı.” Allah’ın azabından.

{ إِنْ جَاءَنَا } “Bize gelip çatarsa.” Bize geldiğinde.

{ قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ } “Firavun, ‘Ben size, gösteriyorum’ dedi.” Size emretmiyorum ancak şunu.

{ إِلَّا مَا أَرَىٰ } “Sadece kendi görüşümü.” Kendi nefsim için hak olarak bana ibadet etmenizi.

{ وَمَا أَهْدِيكُمْ } “Ve size hidayet etmem.” Sizi davet ediyorum.

{ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ } “Doğru yolu göstermekten başka.” Hak ve hidayet yolundan başkasını.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾

30- “Yine iman etmiş olan (o adam) dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben üzerinize önceki toplumların günü (Ahzâb) gibi bir günün gelmesinden korkuyorum.”

{ وَقَالَ الَّذِي آمَنَ } “Yine iman etmiş olan (o adam) dedi ki.” Yani Hizkil.

{ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Ey kavmim! Ben üzerinize gelmesinden korkuyorum.” Biliyorum ki, sizin üzerinize gelecek.

{ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ } “Önceki toplumların günü (Ahzâb) gibi bir günün.” Sizden önceki kâfirlerin azabı misali.

مِثْلَ ذَابِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

31- “Nûh kavminin, Âd’ın, Semud’un ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi bir duruma düşmenizden (korkuyorum). Allah, kulları için bir zulüm istemez.”

{ مِثْلَ ذَابِ } “Durumu gibi bir duruma düşmenizden (korkuyorum).” Azabı gibi.

{ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ } “Nûh kavminin, Âd’ın.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir.

{ وَثَمُودَ } “Semud’un.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir.

{ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Ve onlardan sonra gelenlerin.” Kâfirlerin.

{ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ } “Allah, kulları için bir zulüm istemez.” Kendisinden kullara bir zulüm meydana gelmesini istemez ve onları suçsuz yere cezalandırmaz.

وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

32- “Ey kavmim! Ben sizin için, o bağırsıp çağırma gününden, korkuyorum.”

{وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ} “Ey kavmim! Ben sizin için, korkuyorum.” Azabın üzerinize geleceğini biliyorum.

{يَوْمَ النَّادِ} “O bağrışıp çağırışma gününden.” Birbirinize ve Araf Ashabı’nın size nida edeceği o günde.

Âyetin {يَوْمَ النَّادِ} şeklinde “dal” harfinin şeddesiyle okunması halinde “kaçış günü” anlamına geleceği de söylenmiştir.

يَوْمَ تَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- “Arkanızı dönüp kaçacağınız günden. Çünkü sizi Allah’a karşı koruyacak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren kimse bulunmaz!”

{يَوْمَ تَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ} “Arkanızı dönüp kaçacağınız günden.” Allah’ın azabından kaçacağınız.

{مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ} “Çünkü sizi Allah’a karşı... yoktur.” Allah’ın azabından.

{مِنْ عَاصِمٍ} “Koruyacak kimse.” Engelleyecek.

{وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ} “Allah kimi saptırırsa.” Dininden.

{فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} “Artık ona doğru yolu gösteren kimse bulunmaz.” Allah Teâlâ’dan başka irşad edici hiçbir kimse bulunmamaktadır.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

34- “Andolsun ki, (Musa’dan) önce size Yusuf da apaçık delillerle gelmişti. O zaman da onun getirdiği gerçek hakkında kuşkulanıp durmuştunuz. Sonunda o ölünce, ‘Bundan sonra Allah asla

bir peygamber göndermez.' dediniz. İşte Allah, o aşırı giden şüpheli kimseleri böyle şaşırtır."

{ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ } "Andolsun ki, size Yusuf da gelmişti." Hizkil onlara şöyle dedi: "Bu."

{ مِنْ قَبْلُ } "(Musa'dan) önce." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

{ بِالْبَيِّنَاتِ } "Apaçık delillerle." Emir, nehy, rüya tabiri ve gömleğin yarılması mucizeleriyle.

{ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكِّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ } "O zaman da onun getirdiği gerçek hakkında kuşkulanıp durmuştunuz." Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şeyler hakkında.

{ حَتَّى إِذَا هَلَكَ } "Sonunda o ölünce." Vefat edince.

{ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ } "Bundan sonra Allah asla göndermez' dediniz." Ölümünden sonra.

{ رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ } "Bir peygamber. İşte Allah, böyle şaşırtır." Dininden.

{ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ } "O aşırı giden." Müşriği.

{ مُرْتَابٌ } "Şüpheli kimseleri." Şirkinde.

الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتِيهِمْ كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ
وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

35- "Onlar, kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar. Bu durum gerek Allah katında, gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler!"

{ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ } "Onlar, Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlamaktadırlar.

{ بَعِيرٍ سُلْطَانٍ } “Bir delil olmaksızın.” Bir kanıt.

{ آتَيْهِمْ } “Kendilerine gelmiş.” Allah Teâlâ’dan. Bu alay eden Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ كَبِيرٍ مَقْتًا } “Bu durum büyük bir nefretle karşılanır.” Buğzu büyü-
tür.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Gerek Allah katında.” Kıyâmet gününde.

{ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Gerekse iman edenler yanında.” Dünyada.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللَّهُ } “Allah, mühürler.” Allah Teâlâ mühürler.

{ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ } “Büyüklik taslayan her kalbini.” İman etmek-
ten.

{ جَبَّارٍ } “Zorbanın.” Hakkı ve hidayeti kabulden.

﴿ ٣٦ ﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانَ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ

36- “Firavun dedi ki: ‘Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap ki, belki yollara ulaşabilirim!’”

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ } “Firavun dedi ki.” Vezirine.

{ يَا هَامَانَ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي } “Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap ki. Belki” Köşk.

{ أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ } “Yollara ulaşabilirim.” Kapılara yükselirim.

أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَاطَّلَعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَا ظَنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ
رُئِيَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَضُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا

﴿ ٣٧ ﴾ فِي تَبَابٍ

37- “‘Yani göklerin yollarına erişirim de Musa’nın Tanrı’sını görürüm! Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum.’ Böylece Firavun’a,

yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı."

{ أَشْبَابَ السَّمَوَاتِ } "Yani göklerin yollarına erişirim de." Göklerin kapılarına.

{ فَاطَّلِعْ } "Görürüm." Bakarım.

{ إِلَىٰ إِلَهِ مُوسَىٰ } "Musa'nın Tanrı'sını." Musa kendisinin gökten bana gönderilen bir elçi olduğunu iddia etmektedir.

{ وَآتَىٰ لَآظِنُهُ كَاذِبًا } "Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum." Gökte bir ilah olduğu noktasında yalancı olduğunu sanıyorum. Bundan dolayı da bir şey inşa etmedi ve Hazret-i Musa ile meşgul oldu.

{ وَكَذَٰلِكَ } "Böylece." İşte bu şekilde.

{ رُبِّينَ لِفِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ } "Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi." Amelinin çirkinliği.

{ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ } "Ve yoldan saptırıldı." Firavun hak ve hidayet-ten engellendi.

{ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ } "Firavun'un tuzağı." Firavun'un kurduğu tuzak.

{ إِلَّا فِي تَبَابٍ } "Tamamen boşa çıktı." Hüsrana çıktı.

﴿ ٣٨ ﴾ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

38- "O iman eden kimse dedi ki: 'Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.'"

{ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا } "O iman eden kimse dedi ki." Yani Hizkil.

{ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ } "Ey kavmim! Bana uyun." Dinimde.

{ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ } "Sizi doğru yola götüreceğim." Sizi hakka ve hidayete ileteyim.

﴿ ٣٩ ﴾ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هِذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ

39- "Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir yararlanmadan ibarettir. Ahiret ise sürekli olarak kalınacak yerdir."

{ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعٌ } "Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir yararlanmadan ibarettir." Bir evin ev eşyası gibi bâki değildir.

{ وَإِنَّ الْآخِرَةَ } "Ahiret ise." Yani cennet ise.

{ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ } "Sürekli olarak kalınacak yerdir." Kendisinde herhangi bir dönüşümün bulunmadığı süreklilik arz eden bir makamdır.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

40- "Her kim bir kötülük işlerse, ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir. Erkek veya kadın, her kimde mü'min olarak iyi bir iş yaparsa, işte onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir."

{ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً } "Her kim bir kötülük işlerse." Şirk içinde.

{ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا } "Ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir." Cehennem ateşiyle.

{ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا } "Her kimde iyi bir iş yaparsa." Halis olarak.

{ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ } "Erkek veya kadın." Erkeklerden ve kadınlardan.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ } "Mü'min olarak." Mü'min ve imanında ihlaslı olmakla birlikte.

{ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ } "İşte onlar cennete girerler kendilerine rızık verilir." Yedirileceklerdir.

{ فِيهَا } "Ve orada." Cennette.

{بَعِيرٍ حِسَابٍ} “Hesapsız.” Kuvvetsiz, hendazsız ve minnetsiz.

وَيَا قَوْمِ مَا لِيَ أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجْوَةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

41- “Ey kavmim! Ben sizi kurtuluşa çağırırken, siz beni niçin ateşe çağırıyorsunuz?”

{وَيَا قَوْمِ مَا لِيَ أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجْوَةِ} “Ey kavmim! Ben sizi kurtuluşa çağırırken.” Tevhide. Bu söz de Hizkil’in sözüdür .

{وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ} “Siz beni niçin ateşe çağırıyorsunuz.” Cehennem ehlinin ameline, Allah’a şirk koşmaya.

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِنِّي أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾

42- “Siz beni Allah’ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığım şeyleri O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, o mutlak üstün olana, o çok bağışlayan (Allah)’a çağırıyorum.”

{تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ} “Siz beni Allah’ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığım şeyleri O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz.” O’nun ortağının olduğuna ilişkin hiçbir bilginin olmadığı şeye. Benim ise O’nun ortağının bulunmadığına dair bilgim bulunmaktadır.

{وَإِنِّي أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ} “Ben ise sizi, o mutlak üstün olana, (Allah’a) çağırıyorum.” Tevhide. O, kendisine iman etmeyenden intikam almakla Azîz’dir.

{الْغَفَّارِ} “O, çok bağışlayan.” Kendisine iman edeni.

لَا جَزَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ
وَأَنْ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

43- “Gerçek şu ki, sizin beni çağırdığınız şeyin ne dünyada, ne de ahirette bir davet hakkı yoktur. Hepimizin dönüşü ancak Allah’adır. Şüphesiz aşırı gidenler, işte onlar cehennemliklerdir.”

{ لَا جَرَمَ } “Gerçek şu ki.” Hak olan şu ki.

{ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ } “Sizin beni çağırdığınız şeyin bir davet hakkı yoktur.” Takdir edilmiş değildir.

{ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنْ مَّرَدُّنَا } “Ne dünyada, ne de ahirette. Hepimizin dönüşü ancak.” Dönüşümüz.

{ إِلَى اللَّهِ } “Allah’adır.” Ölümünden sonra.

{ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ } “Şüphesiz aşırı gidenler.” Müşrikler.

{ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ } “İşte onlar cehennemliklerdir.” Cehennem ehli-
dirler.

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفَوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ
بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

44- “Benim size söylediklerimi yakında anlayacaksınız! Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Kuşkusuz Allah kullarını görmektedir.”

{ فَسَتَذْكُرُونَ } “Yakında anlayacaksınız.” Kıyâmet gününde bileceksiniz.

{ مَا أَقُولُ لَكُمْ } “Benim size söylediklerimi.” Dünyada söylediğim azabı.

{ وَأَفَوضُ } “Ben havale ediyorum.” Vekil kılıyorum, dayanıyorum.

{ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ } “İşimi Allah’a.” Ve O’na güveniyorum.

{ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ } “Kuşkusuz Allah kullarını görmektedir.” Kendisine iman edenleri ve iman etmeyenleri.

٤٥ فَوَقَّيْهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ

45- “Allah, o iman eden kişiyi onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini ise o kötü azap kuşattı.”

{ فَوَقَّيْهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا } “Allah, o iman eden kişiyi onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu.” Allah Teâlâ onların kendisini öldürmek istemesini ondan bertaraf etti.

{ وَحَاقَ } “Kuşattı.” İndi ve başlarına dolandı.

{ بِآلِ فِرْعَوْنَ } “Firavun ailesini ise.” Firavun ve kavmi.

{ سُوءُ الْعَذَابِ } “O kötü azap.” Azabın şiddeti ki, bu boğulmaktır.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ

٤٦ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ

46- “Onlar (kabirde) sabah, akşam ateşe arz olunurlar. Kıyâmet kopacağı gün de ‘Firavun ailesini, azabın en şiddetlisine sokun!’ (denilir).”

{ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا } “Onlar (kabirde) ateşe arz olunurlar.” Buyurmaktadır ki; Firavun ailesinin ruhları arz olunur.

{ غُدُوًّا وَعَشِيًّا } “Sabah, akşam.” Kıyâmet gününe kadar sabah akşam.

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ } “Kıyâmet kopacağı gün de.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Allah Teâlâ meleklerine şöyle buyurur:

{ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ } “Firavun ailesini, sokun, (denilir)” Kavmini.

{ أَشَدَّ الْعَذَابِ } “Azabın en şiddetlisine.” Cehennem en alt tabakasına.

وَإِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُعْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

47- "(Hele onlar) ateş içinde birbirleriyle tartışırken zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: 'Hani bizler size uymuştuk. Şimdi siz bizden, bir ateş nöbetini savabilir misiniz?'"

{وَإِذْ يَتَحَاوُونَ} "(Hele) onlar birbirleriyle tartışırken." Çekişip dururken.

{فِي النَّارِ} "Ateş içinde." Öncüler ve alt tabakadakiler.

{فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ} "Zayıf olanlar, derler ki." Alt tabakadakiler.

{لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا} "Büyüklük taslayanlara." İman etmekten kaçınanlara yani öncülere.

{إِنَّا كُنَّا لَكُمْ} "Hani bizler size." Dünyada.

{تَبَعًا} "Uymuştuk." Sizin dininiz üzere itaat ediciydik.

{فَهَلْ أَنْتُمْ مُعْنُونَ} "Şimdi siz savabilir misiniz?" Taşınabilir misiniz?

{عَنَّا نَصِيبًا} "Bizden, nöbetini." Bir kısmını.

{مِنَ النَّارِ} "Bir ateş." Üzerimizde bulunan ateşten.

﴿٤٨﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ

48- "Büyüklük taslayanlar da şöyle derler: 'Evet, hepimiz (ateşin) içindeyiz. Şüphesiz Allah kulları arasında böyle hüküm vermiştir!'"

{قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا} "Büyüklük taslayanlar da şöyle derler." İman etmekten kaçınanlar -ki, bunlar toplumun ileri gelenleridir- ayak takımına.

{إِنَّا كُلٌّ} "Evet, hepimiz." İbadet edenle kendisine ibadet edilen, öncü ile ayak takımı.

{فِيهَا} “(Ateşin) içindeyiz.” Cehennem ateşindeyiz.

{إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ} “Şüphesiz Allah, kulları arasında böyle hüküm vermiştir.” İbadet edenle kendisine ibadet edilen, öncü ile ayak takımı hakkında cehennem ateşine hükmetmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Mü’minler ile kâfirler arasında cennet ve cehenneme hükmetmiştir.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

49- “Ateşte bulunanlar, cehennem bekçilerine derler ki: ‘Rabbinize dua edin de, bir gün olsun bizden azabı hafifletsin!’”

{وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ} “Ateşte bulunanlar, derler ki.” Cehennem ateşi onlara karşı şiddetlendiğinde ve sabırları azaldığında ve dualarından ümitsizliğe kapıldıklarında.

{لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ} “Cehennem bekçilerine.” Zebanilere.

{ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ} “Rabbinize dua edin de hafifletsin.” Kaldırsın.

{عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ} “Bir gün olsun bizden azabı.” Dünya günlerinden bir günün miktarı kadar.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاؤُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

50- “(Bekçiler de,) ‘Size peygamberleriniz apaçık delillerle gelmediler mi?’ derler. Onlar, ‘Evet geldiler.’ derler. (Bekçiler), ‘Öyle ise kendiniz dua edin!’ derler. Oysa kâfirlerin duası boşunadır!”

{قَالُوا} “(Bekçiler de,) derler.” Yani zebaniler kâfirlere.

{ **أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ** } “Size peygamberleriniz apaçık delillerle gelmediler mi?” Emir, nehy, alametler ve Allah Teâlâ’nın risaletini tebliğ etmekle.

{ **قَالُوا بَلَىٰ** } “Onlar, ‘Evet geldiler.’ derler.” Hiç kuşkusuz risaleti tebliğ ettiler.

{ **قَالُوا** } “(Bekçiler), derler.” Yani Zebaniler onlarla dalga geçerek onlara şöyle derler:

{ **فَادْعُوا وَمَا دَعَا الْكَافِرِينَ** } “Öyle ise kendiniz dua edin. Oysa kâfirlerin duası.” Cehennem ateşi hakkındaki.

{ **إِلَّا فِي ضَلَالٍ** } “Boşunadır.” Boşunadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kâfirlerin dünyadaki ibadeti ancak yanılgıdır.

﴿٥١﴾ **إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ**

51- “Biz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şâhidlerin şâhidlik edecekleri günde (kıyâmette) elbette yardım ederiz.”

{ **إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا** } “Biz peygamberlerimize ve iman edenlere, elbette yardım ederiz.” Resûllere iman edenlere.

{ **فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا** } “Hem dünya hayatında.” Yardım etmek ve düşmanlarına galip gelmekle.

{ **وَيَوْمَ** } “Günde (kıyâmette)” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ **يَقُومُ الْأَشْهَادُ** } “Hem de şâhidlerin şâhidlik edecekleri.” Melekler özür, hüccet, şâhidler ve elçilerle onlara yardımcı olacaklardır.

Şâhidlerin, onların işlemiş oldukları şeylere şâhidlik edecek olan hafaza melekleri olduğu da söylenmiştir.

﴿٥٢﴾ **يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ**

52- “O gün zâlimlere özür dilemeleri yarar sağlamaz. Artık lânet de onların, kötü yurt da onlarındır.”

{يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ} “O gün zâlimlere yarar sağlamaz.” Kâfirlere.

{مَعَذِرَتُهُمْ} “Özür dilemeleri.” Küfürden dolayı özür beyan etmeleri.

{وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ} “Artık lânet de onların.” Hışım ve azap.

{وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ} “Kötü yurt da onlarındır.” Cehennem ateşi de onlara aittir.

﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ

53- “Andolsun biz Musa’ya hidayeti verdik. İsrailoğullarını da o kitaba (Tevrat’a) mirasçı kıldık ki.”

{وَلَقَدْ آتَيْنَا} “Andolsun biz verdik.” Bahsettik.

{مُوسَى الْهُدَى} “Musa’ya hidayeti.” Yani Tevrat’ı. Hazret-i Davud’a Zebur’u ve İsa ibn Meryem’e ise İncil’i verdik.

{وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ} “İsrailoğullarını da o kitaba (Tevrat’a) mirasçı kıldık ki.” İsrailoğullarına onların ardından kitabı, Davud ve İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitaplarını indirdik.

﴿٥٤﴾ هُدًى وَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ

54- “Temiz akıl sahipleri için bir irşad ve bir hatırlatma olsun!”

{هُدًى} “Bir irşad olsun.” Sapıklıktan kurtuluş.

{وَذِكْرًا} “Ve bir hatırlatma.” Öğüt.

{لِأُولِي الْأَلْبَابِ} “Temiz akıl sahipleri için.” Akıl sahibi insanlar için.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

55- "O halde sen sabret, çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahından dolayı istiğfar et ve akşam sabah Rabbine hamd ile tesbih et!"

{ فَاصْبِرْ } "O halde sen sabret." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yahudilerin, Hıristiyanların ve müşriklerin eziyetlerine.

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } "Çünkü Allah'ın vaadi." Onların helak oluşu noktasında sana yardım etmek şeklindeki vaadi.

{ حَقٌّ } "Gerçektir." Gerçekleşecektir.

{ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ } "Günahından dolayı istiğfar et." Allah Teâlâ'nın sana ve ashabına bahsettiği nimetlerin şükrünü eda etmek noktasındaki taksirinden dolayı.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ } "Rabbine hamd ile tesbih et." Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ } "Ve akşam sabah." Sabah ve akşam.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ آتِيهِمْ إِنْ فِي
ضُدُّورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

56- "Kendilerine gelen kesin bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışanların göğüslerinde, asla tatmin edemeyecekleri bir böbürlenme vardır. Sen hemen Allah'a sığın. Çünkü her şeyi işiten ve gören O'dur."

{ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ } "Allah'ın âyetleri hakkında tartışanların." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalayanlar -ki bunlar Yahudilerdir-. Ayrıca onlar Hazret-i Peygamber

(sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’le Deccal’in sıfatı ve büyüklüğü ve Deccal’in zuhur edişi anında hükümrânlığın kendilerine döneceği hususunda tartışıyorlardı.

{بَغَيْرِ سُلْطَانٍ} “Kesin bir delil olmaksızın.” Kanıt.

{آتِيَهُمْ} “Kendilerine gelen.” İddialarına göre, Allah katından.

{إِنْ فِي صُدُورِهِمْ} “Göğüslerinde, vardır.” Kalplerinde.

{إِلَّا كِبْرٌ} “Bir böbürlenme.” Hakk’a karşı böbürleniş.

{مَا هُمْ بِبَالِغِهِ} “Asla tatmin edemeyecekleri.” Sinelerinde bulunan kibre ulaşıcı degillerdir. Deccal’in zuhuru esnasında hükümrânlığın kendilerine döneceğine dair diledikleri şeylere ulaşamayacaklardır.

{فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ} “Sen hemen Allah’a sığın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Deccal’in fitnesinden.

{إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ} “Çünkü her şeyi işiten O’dur.” Yahudilerin sözlerini.

{الْبَصِيرُ} “Ve gören.” Onları ve işledikleri amelleri, Deccal fitnesini ve çıkışını.

لَخَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- “Göklerin ve yerin yaratılışı, elbetteki insanları yaratmaktan daha büyüktür! Ama insanların çoğu bilmezler.”

{لَخَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ} “Göklerin ve yerin yaratılışı, elbetteki daha büyüktür.” Daha azametlidir.

{مِنْ خَلْقِ النَّاسِ} “İnsanları yaratmaktan.” Deccal’in yaratılmasından.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ} “Ama insanların çoğu.” Yani Yahudiler.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Deccal’in fitnesini.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58- “Kör ile gören bir olmaz, iman edip sâlih amel işleyen kimse-
ler ile kötülük yapan da bir olmaz. Ne kadar da az düşünüyor-
sunuz!”

{ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ } “Kör... bir olmaz.” Yani kâfir.

{ وَالْبَصِيرُ } “İle gören.” Yani sevap ve keramete iman eden mü'min.

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip... bir olmaz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu
'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyen kimseler.” Kendileriyle Rab-
leri arasında taat eylemlerinde bulunanlar.

{ وَلَا الْمُسِيءُ } “İle kötülük yapan da.” Allah'a şirk koşan.

{ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ } “Ne kadar da az düşünüyorsunuz.” Kur'an öğüt-
lerinden ne az ne de çok hiç öğüt almıyorsunuz.

﴿٥٩﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

59- “Kıyâmet günü mutlaka gelecektir. Bunda hiçbir şüphe yoktur.
Ama insanların çoğu iman etmezler.”

{ إِنَّ السَّاعَةَ } “Kıyâmet günü.” Kıyâmetin kopuşu ve gerçekleş-
mesi.

{ لَآتِيَةٌ } “Mutlaka gelecektir.” Kuşkusuz gerçekleşecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهَا } “Bunda hiçbir şüphe yoktur.” Gerçekleşmesinde hiç-
bir kuşku bulunmamaktadır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmezler.” Kıyâmetin gerçekleşmesine.

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- “Rabbiniz dedi ki: ‘Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar, hor ve hakir olarak cehenneme girecekler!’”

{ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي } “Rabbiniz dedi ki: ‘Bana dua edin.’” Beni birleyiniz.

{ أَسْتَجِبْ لَكُمْ } “Duanızı kabul edeyim.” Sizi bağışlayayım. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bana dua edin. Duanızı kabul edeyim.” Sizi işitir ve kabul ederim.

{ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ } “Çünkü bırakıp büyüklük taslayanlar.” Büyüklenenler.

{ عَنْ عِبَادَتِي } “Bana ibadeti.” Beni birlemekten ve taat etmekten.

{ سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ } “Hor ve hakir olarak cehenneme girecekler.” Küçültülmüş olarak.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

61- “Allah, içinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratandır. Gerçekten Allah, insanlara karşı lütuf sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler.”

{ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ } “Allah, yaratandır.” Sizin için yaratandır.

{ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ } “İçinde dinlenesiniz diye geceyi.” Gecede istikrar bulasınız diye.

{ وَالنَّهَارُ مُبْصِرًا } “Görmeniz için de gündüzü.” Aydınlatıcı talep edersiniz diye.

{ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ } “Gerçekten Allah, lütuf sahibidir.” Lütuf sahibidir.

{ عَلَى النَّاسِ } “İnsanlara karşı.” Mekke ehline.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَشْكُرُونَ } “Şükretmezler.” Buna şükretmezler ve Allah’a iman etmezler.

﴿ ٦٢ ﴾ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُؤْفَكُونَ

62- “İşte Rabbiniz, her şeyin yaratıcısı olan Allah’tır. O’ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl oluyor da döndürölüyorsunuz!”

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “İşte Rabbiniz, Allah’tır.” Bunu yapan Rabbiniz olan Allah’tır. Öyleyse O’na şükrediniz.

{ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyin yaratıcısı olan.” Ondan meydana gelmiştir.

{ لَا إِلَهَ } “İlâh yoktur.” Yaratıcı yoktur.

{ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُؤْفَكُونَ } “O’ndan başka. O halde nasıl oluyor da döndürölüyorsunuz?” Nasıl da Allah’a yalan isnadında bulunuyorlar?

﴿ ٦٣ ﴾ كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

63- “İşte Allah’ın âyetlerini inkâr edenler böyle döndürülürler!”

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يُؤْفَكُ } “Döndürülürler.” Allah’a yalan isnadında bulunurlar.

{ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini.” Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ يَجْحَدُونَ } “İnkâr edenler.” İnkâr edenler.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمُ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُم فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- “Allah, sizin için yeryüzünü yerleşim alanı, göğü de bina yapan, sizi şekillendirip, şeklinizi güzel yapan ve size temiz olan şeylerden rızık verendir. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!”

{ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ } “Allah, sizin için yapan.” Sizin için yaratan.

{ الْأَرْضَ قَرَارًا } “Yeryüzünü yerleşim alanı.” Ölümler ve diriler için bir menzil.

{ وَالسَّمَاءَ بِنَاءً } “Göğü de bina.” Yükseltilmiş bir tavan.

{ وَصَوَّرَكُمُ } “Sizi şekillendirip.” Rahimlerde.

{ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ } “Şeklinizi güzel yapan.” Hayvanların suretlerinden daha güzel kılan. Âyetin, suretlerinizi sapasağlam kılan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ } “Ve size temiz olan şeylerden rızık verendir.” Rızıklarını, hayvanların rızıklarından daha temiz ve yumuşak kılan. Âyetin, rızınızı helalden kılan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُم } “İşte Rabbiniz olan Allah budur.” Bunu yapan Allah sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na şükrediniz.

{ فَتَبَارَكَ اللَّهُ } “Ne yücedir Allah.” Bereket sahibidir.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi.” Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

65- “O, sürekli olarak diridir, O’ndan başka ilâh yoktur. Dini yalnız kendisine hâlis kılarak O’na ibadet edin. Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.”

{ هُوَ الْحَيُّ } “O, sürekli olarak diridir,” Ölmeyen.

{ لَا إِلَهَ } “İlâh yoktur.” Bunu yerine getirecek.

{ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ } “O’ndan başka. O’na ibadet edin.” Öyleyse O’nu birleyiniz.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız kendisine hâlis kılarak.” İbadet ve tevhidi O’na halis kılarak.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd, Allah’a mahsustur.” Şükür Allah’a aittir, Rububiyet Allah’a aittir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

66- “De ki: ‘Bana Rabbinden apaçık deliller geldiği zaman, sizin Allah’ı bırakıp taptıklarınıza ibadet etmem bana yasaklandı ve bana kendimi, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a teslim etmem emredildi.”

{ قُلْ } “De ki.” “Babalarının dinine dön” dediklerinde ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ إِنِّي نُهِيتُ } “Bana yasaklandı.” Kur’an’da.

{ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ } “Sizin taptıklarınıza ibadet etmem.” İbadet ettiklerinize.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp.” Putlara.

{ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ } “Bana apaçık deliller geldiği zaman.” Bana beyan geldiğinde.

{ مِنْ رَبِّي } “Rabbimden.” Allah Teâlâ’nın ortağı olmayan yegane Yaratıcı olduğu.

{ وَأُمِرْتُ } “Bana emredildi.” Kur’an’da.

{ أَنْ أَسْلِمَ } “Ve kendimi, teslim etmem.” İslam üzere istikamet sahibi olmam.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan (Allah)’a.” Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوفَى مِنْ قَبْلِ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

67- “Sizi önce topraktan, sonra meni damlasından (nutfe), sonra da bir alakadan (embriyo) yaratan, sonra sizi bir çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da yaşlanmanız için yaşatıp büyüten O’dur. Sizden kimi de daha önce vefat ettirilir. (Bütün bunları Allah) belli bir süreye ulaşmanız ve aklınızı kullanmanız için (böyle yapıyor).”

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ } “Sizi önce topraktan yaratan, O’dur.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ } “Sonra meni damlasından (nutfe).” Sonra sizi babalarınızın nutfelerinden yaratan.

{ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ } “Sonra da bir alakadan (embriyo).” Taze kandan.

{ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ } “Sonra sizi çıkaran.” Annelerinizin karnından.

{ طِفْلًا } “Bir çocuk olarak.” Küçük çocuklar olarak.

{ ثُمَّ لَتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ } “Sonra olgunluk çağına ulaşmanız.” 18 yaşından 30 yaşına kadarlık süreçtir.

{ ثُمَّ لَتَكُونُوا شُيُوخًا } “Sonra da yaşlanmanız için yaşatıp büyüten.” Olgunluk çağından sonraki süreçtir.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى } “Sizden kimi de vefat ettirilir.” Ruhu kabz olunur.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Ergenlik ve yaşlılık döneminden önce.

{ وَلَتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى } “(Bütün bunları Allah) belli bir süreye ulaşmanız... (böyle yapıyor.)” Belirlenmiş olarak. Ecellerinizin sonlanması.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } “Ve aklınızı kullanmanız için.” Ta ki, öldükten sonra dirilişi tasdik edesiniz diye.

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

68- “Dirilten de öldüren de O’dur. O, bir işin olmasına karar verince, ona, ‘Ol!’ der, o şey de hemen olur.”

{ هُوَ الَّذِي يُحْيِي } “Dirilten de, O’dur.” Dirilten.

{ وَيُمِيتُ } “Öldüren de.” Dünyada.

{ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا } “O, bir işin olmasına karar verince.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) gibi bir çocuğu babasız yaratmak istediğinde.

{ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ } “Ona, ‘Ol!’ der, o şey de hemen olur.” Babasız bir çocuk olarak dünyaya gelir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “O, bir işin olmasına karar verince”, kıyâmet gerçekleşmesini murad ettiğinde. “Ona, ‘Ol’ der.” Kıyâmete. “O şey de hemen olur.” “Kef” harfi ile “nun” harfi arasında, “kef” harfi “nun” harfine birleşmeden önce hemen gerçekleşir.

لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنِّي يُضْرَفُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Allah’ın âyetleri üzerinde tartışanları görmedin mi? Nasıl da döndürülüyorlar?”

{ اَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’da sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْ آيَاتِ اللّٰهِ } “Allah’ın âyetleri üzerinde tartışanları.” Kur’an’ı yalanlayan kimselerden.

{ اَتَىٰ يَصْرِفُوْنَ } “Nasıl da döndürülüyorlar?” Yalanla. Nasıl da Allah adına yalan söylemektedirler?

﴿٧٠﴾ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتَابِ وَبِمَا اَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ

70- “O kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiklerimiz şeyleri yalan sayanlar, yakında bilecekler!”

{ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتَابِ } “O kitabı yalan sayanlar.” Kur’an’ı.

{ وَبِمَا اَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا } “Ve peygamberlerimizle gönderdiklerimiz şeyleri.” Kitapları.

{ فَسَوْفَ } “Yakında.” Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ يَعْلَمُوْنَ } “Bilecekler.” Kıyâmet gününde kendilerine neler yapacaklarını.

﴿٧١﴾ اِذَا الْاَغْلَالُ فِيْۤ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُوْنَ

71- “O zaman, boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürüklenecekler.”

{ اِذَا الْاَغْلَالُ فِيْۤ اَعْنَاقِهِمْ } “O zaman, boyunlarında demir halkalar olduğu halde.” Boyunlarında demir halkalar.

{ وَالسَّلَاسِلُ } “Ve zincirler.” Boyunlarında zincirler bulunacaktır. Şeytanlarla birlikte.

{ يُسْحَبُوْنَ } “Sürüklenecekler.”

﴿٧٢﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ

72- "Kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklar."

{ فِي الْحَمِيمِ } "Kaynar suda." Cehennem ateşine çekileceklerdir.

{ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ } "Sonra da ateşte yakılacaklar." Yakılacaklardır.

﴿٧٣﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

73- "Sonra onlara şöyle denilecek: 'Allah'a ortak koştuklarınız nerede?'"

{ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ } "Sonra onlara şöyle denilecek." Zebaniler onlara diyecek ki:

{ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ } "Allah'a ortak koştuklarınız nerede?" İbadet ettikleriniz.

مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

﴿٧٤﴾ كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ

74- "Yani Allah'ı bırakıp da (taptıklarınız)! Diyecekler ki: 'Onlar gözümüzün önünden yok olup gittiler. Meğer biz, önceleri hiçbir şeye tapmıyormuşuz!' İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır."

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } "Yani Allah'ı bırakıp da (taptıklarınız)!" Ve onlar Allah'ın ortaklarıdır dedikleriniz.

{ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا } "Diyecekler ki: 'Onlar gözümüzün önünden yok olup gittiler.'" Bizim yerimize kendi nefisleriyle meşguldürler. Sonra da bunu inkar edecek ve şöyle diyeceklerdir:

{ بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا } "Meğer biz, tapmıyormuşuz!" İbadet etmiyormuşuz.

{ مِنْ قَبْلُ } “Önceleri.” Bundan önce.

{ شَيْئًا } “Hiçbir şeye.” Allah’tan başka.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ } “Allah kâfirleri şaşırır.” Kanıtı inkâr edenleri.

ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

75- “Bunun sebebi şudur: Çünkü siz yeryüzünde haksız olarak seviniyor ve böbürleniyordunuz!”

{ ذَلِكُمْ } “Bunun sebebi şudur.” Cehennem azabında kalışınızın nedeni.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ } “Çünkü siz seviniyor.” Şımarıyor.

{ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Yeryüzünde haksız olarak.” Haksızca.

{ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ } “Ve böbürleniyordunuz.” Şirkte kibirleniyordunuz.

أَدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

76- “O halde içinde sürekli olarak kalmak üzere cehennemin kapılarından girin! Böbürlenenenlerin yeri ne kötüdür!”

{ أَدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ } “O halde sürekli olarak kalmak üzere cehennemin kapılarından girin.” İkamet ediciler olarak.

{ فِيهَا } “İçinde.” Orada ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ } “Böbürlenenenlerin yeri ne kötüdür.” Kâfirlerin menzili olan cehennem.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَأِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَالَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77- “Sen sabret! Çünkü Allah’ın vaadi gerçektir. Onları tehdit ettiğimiz azabın bir bölümünü, ister sana gösterelim, ister seni daha önce vefat ettirelim, (sonuç değişmez). Çünkü onlar, sonunda bize döndürülüp getirileceklerdir.”

{ فَاصْبِرْ } “Sen sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kâfirlerin eziyetlerine.

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Çünkü Allah’ın vaadi.” Onların helak olacağı noktasında sana yapacağı yardım.

{ حَقٌّ } “Gerçektir.” Gerçekleşecektir.

{ فَأِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ } “Onları tehdit ettiğimiz azabın bir bölümünü, ister sana gösterelim.” Azabın bir bölümünü, Bedir Savaşı’nı.

{ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ } “İster seni daha önce vefat ettirelim, (sonuç değişmez).” Sana göstermeden önce.

{ فَالَيْنَا يُرْجَعُونَ } “(Çünkü onlar), sonunda bize döndürülüp getirileceklerdir.” Ölümünden sonra. Onlara yapılan azabı görsen de veya görmesen de.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِّي بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

78- “Andolsun ki, biz senin önünden de nice peygamberler göndermişiz; onlardan kimini sana anlatmışız, kimini de anlatmamışızdır. Hiçbir peygamber için, Allah’ın izni olmadan bir mucize

getirmek olamaz. Allah'ın buyruğu gelince de hakkıyla yerine getirilir. İşte o zaman, asılsız şeyler uyduranlar kaybederler."

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ } "Andolsun ki, biz senin önünden de nice geygamberler göndermişiz." Kavimlerine.

{ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ } "Onlardan kimini sana anlatmışız." Resûllerden bir bölümünün isimlerini onları tanıyasın ve bilesin diye sana anlattık.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ } "Kimini de anlatmamışızdır." Kiminin de isimlerini sana söylemedik. Sen onları tanımazsın.

{ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ } "Hiçbir peygamber için, bir mucize getirmek olamaz." Alametle.

{ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ } "Allah'ın izni olmadan." Allah'ın emriyle. Bu, Mekke müşriklerinin Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den bir âyet talep edişlerini ifade etmektedir.

{ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ } "Allah'ın buyruğu gelince de." Geçmiş ümmetlerde Allah'ın azap vakti.

{ فَضِي بِالْحَقِّ } "Hakkıyla yerine getirilir." Hakla azap edilirler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Yerine getirilir", kıyâmet gününde resûller ile ümmetler arasında adaletle.

{ وَخَسِرَ هُنَالِكَ } "İşte o zaman, kaybederler." İşte bu esnada aldanmış olurlar.

{ الْمُبْطِلُونَ } "Asılsız şeyler uyduranlar." Kâfirler.

﴿ ٧٩ ﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْإِنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

79- "Allah, kimine binesiniz, kimini de yiyesiniz diye, sizin için (yumuşak başlı) hayvanları yaratmıştır."

{ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ } "Allah, sizin için yaratmıştır." Sizin için yaratmıştır.

{الْأَنْعَامَ لَتَزْكِبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ} “Kimine binersiniz, kimini de yiyesiniz diye, (yumuşak başlı) hayvanları.” Etlerinden yediğiniz.

وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا
 وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Onlarda, sizin için daha birçok yararlar vardır. Onların üzerinde gönüllerinizdeki bir arzuya ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.”

{وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ} “Onlarda, sizin için daha birçok yararlar vardır.” Sütlerinden ve yünlerinden.

{وَلِتَبْلُغُوا} “Ulaşırsınız.” Talep edesiniz diye.

{عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ} “Onların üzerinde gönüllerinizdeki bir arzuya.” Kalplerinizde.

{وَعَلَيْهَا} “Onların üstünde.” Karada onların sırtında.

{وَعَلَى الْفُلْكِ} “Ve gemilerin.” Denizde gemilerde.

{تُحْمَلُونَ} “Taşınırsınız.” Yolculuğa çıkarsınız.

﴿٨١﴾ وَيُريْكُمْ آيَاتِهِ فَأَيُّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ

81- “(Allah) size âyetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah’ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?”

{وَيُريْكُمْ} “(Allah) size gösteriyor.” Ey Mekke ehli.

{آيَاتِهِ} “Âyetlerini.” Harikulade yarattıklarını. Güneşi, ayı, geceyi, gündüzü, dağları bulutları ve denizleri vd. Bunların bütünü Allah Teâlâ’nın âyetlerindendir.

{فَأَيُّ آيَاتِ اللَّهِ} “Şimdi, Allah’ın âyetlerinden hangisini?” Yani Allah Teâlâ’nın hangi âyetlerini?

{تُنْكِرُونَ} “İnkâr edersiniz.” Bunların Allah’tan olduğunu mu inkâr ediyorsunuz?

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş, bir baksınlar! Nitekim onlar sayıca kendilerinden daha çok, güç ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha üstün durumda idiler. Öyle iken kazandıkları şeyler kendilerini kurtaramadı!”

{أَفَلَمْ يَسِيرُوا} “Onlar gezip dolaşmadılar mı?” Mekke kâfirleri yolculuğa çıkmadılar mı?

{فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا} “Yeryüzünde. Bir baksınlar!” Ve düşünüp te-fekkür etsinler.

{كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ} “Sonu nasıl olmuş.” Cezası.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} “Kendilerinden öncekilerin.” Peygamberleri yalanladıklarında onları nasıl helak ettik.

{كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ} “Nitekim onlar sayıca kendilerinden daha çok, idiler.” Sayı noktasında Mekke ehlinde daha fazla.

{وَأَشَدَّ قُوَّةً} “Güç bakımından daha üstün durumda.” Beden noktasında.

{وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ} “Ve yeryüzündeki eserleri.” Yeryüzünü talep noktasında daha şiddetli ve daha çok mesafe kat etmişlerdi.

{فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ} “Öyle iken kendilerini kurtaramadı.” Allah’ın azabından.

{ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Kazandıkları şeyler.” Dinlerinde dedikleri ve yaptıkları ameller.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾

83- “Çünkü onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiği zaman, kendilerinde olan bilgiyle şımdılar da o alay ettikleri şey (azap) kendilerini kuşatıverdi.”

{ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ } “Çünkü onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiği zaman.” Emir ve nehiyle.

{ فَرِحُوا } “Şımdılar da.” Böbürlendiler.

{ بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ } “Kendilerinde olan bilgiyle.” İlim ve amel. Bu onlardan sâdır olan yakîne dayanmayan bir zann idi .

{ وَحَاقَ } “Kuşatıverdi.” İndi ve dolandı.

{ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “O alay ettikleri şey (azap) kendilerini.” Resûllerle alay etmelerinin cezaları.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَّهٖ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Sonra hışmımızı gördükleri zaman, onlar, ‘Artık Allah’ın birliğine iman ettik ve O’na koştuğumuz ortakları inkâr ettik!’ dediler.”

{ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا } “Sonra hışmımızı gördükleri zaman.” Kendilerini helak etmek için azabımızı.

{ قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَّهٖ وَكَفَرْنَا } “Onlar, ‘Artık Allah’ın birliğine iman ettik ve O’na inkâr ettik!’ dediler.” Allah’ı inkâr edişimizi inkâr ettik.

{ بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ } “Koştuğumuz ortakları.” Bu söz, azabı gördükleri esnada kalben değil dil ile söylenen bir şeydir.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ
فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- “Ancak hışmımızı gördükleri zamandaki imanları onlara fayda verecek değildi! Allah'ın kulları hakkında, (eskiden beri) yürürlükte olan yasası budur. İşte kâfirler bu noktada ziyana uğradılar.”

{ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا } “Ancak hışmımızı gördükleri zamandaki imanları onlara fayda verecek değildi.” Onları helak edişimiz için azabımızı gördüklerinde. Azabı görüş esnasında iman edişin bir faydası bulunmamaktadır. Bundan önce fayda verir. Tevbe de bu şekildedir.

{ سُنَّتَ اللَّهِ } “Allah'ın (eskiden beri) yasası budur.” Allah Teâlâ'nın sireti bu şekildedir.

{ الَّتِي قَدْ خَلَتْ } “Yürürlükte olan.” Geçen.

{ فِي } “Hakkında.” Üzerine.

{ عِبَادِهِ } “Kulları.” Yalanlamaları esnasında azapla. Azabı bizzat görüş esnasında yapılan iman ve tevbe reddedilir.

{ وَخَسِرَ هُنَالِكَ } “İşte bu noktada ziyana uğradılar.” Bizzat gözle görüş esnasında cezalandırılma ile aldandılar.

{ الْكَافِرُونَ } “Kâfirler.” Allah'ı.

سورة فُصِّلَتْ
41- FUSSİLET SÛRESİ

Kendisinde “Secdenin” zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. 54 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

حَم

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fussilet Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَم } “Hâ, Mîm.” Diyor ki: Kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

2-3- “(Bu kitap) Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu, Arapça bir Kur’an olarak, anlayacak bir kavim için âyetleri açıklanmış bir kitaptır.”

{ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كِتَابٌ } “(Bu kitap) Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu bir kitaptır.” Diyor ki; bu kitap

Rahmân Rahîm Allah tarafından Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilmiştir.

{ **فُصِّلَتْ** } “Açıklanmış.” Tebyin edilmiştir.

{ **آيَاتُهُ** } “Âyetleri.” Emir ve nehyi, helal ve haramı.

{ **قُرْآنًا عَرَبِيًّا** } “Arapça bir Kur'an olarak.” Arap dilinin gereğince Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e onunla indirmiştir.

{ **لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ** } “Anlayacak bir kavim için.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik edenler için.

{ **بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ** }

4- “Hem müjdecî, hem uyarıcı olarak (gönderilmiştir). Ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Bu yüzden onlar işitmezler.”

{ **بَشِيرًا** } “Hem müjdecî, olarak (gönderilmiştir)” Cennetle.

{ **وَنَذِيرًا** } “Hem uyarıcı.” Cehennem ateşinden uyarmak için. İman edenleri Kur'an'la cenneti kendilerine müjdelere. İnkâr edenleri Kur'an'la, cehennem azabıyla kendilerini korkutur.

{ **فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ** } “Ama onların çoğu yüz çevirmiştir.” Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten.

{ **فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ** } “Bu yüzden onlar işitmezler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik etmez ve Allah Teâlâ'ya da itaat etmezler.

{ **وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْهِ أَكِنَّةٌ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِيْهِ آذَانًا وَقَرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّا نَحْمِلُ الْغَلْلَ كُلَّهَا وَمَنْ يَدْعُكُمُ إِلَى الْفِرَاقِ فَمَا تَعْمَلُ لِمَا دُعِيتُمْ لَمَّا أَنتُمْ بَيْنَكُمْ وَمِنْ أَيْنِ تُدْعَوْنَ فَفِرُوا مِنْ غَلْتِكُمْ أَلَمْ تَكُونُوا أَقْبَرُ حَتَّىٰ دُعِيتُمْ لَهَا فَهِيَ كَبْلَةٌ لِّلنَّاسِ أَلَمْ تَكُونُوا أَقْبَرُ حَتَّىٰ دُعِيتُمْ لَهَا فَهِيَ كَبْلَةٌ لِّلنَّاسِ أَلَمْ تَكُونُوا أَقْبَرُ حَتَّىٰ دُعِيتُمْ لَهَا فَهِيَ كَبْلَةٌ لِّلنَّاسِ** }

5- “(Onlar şöyle) demektedirler: ‘Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin aranda

anlaşmamıza engel bir perde vardır. Sen istediğini yap, çünkü biz de yapmaktayız!”

{ وَقَالُوا } “Onlar şöyle demektedirler.” Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ قُلُوبُنَا فِيْهَا كَافَّةٌ } “Kalplerimiz kapalıdır.” Perdeler içindedir.

{ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ } “Bizi çağırdığın şeye karşı.” Kur’an’a ve tevhide.

{ وَفِيْ أَذَانِنَا أَفْرٌ } “Kulaklarımızda bir ağırlık.” Sağırılık vardır, senin bize söylediğin sözleri işitmemekteyiz.

{ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنَكَ حِجَابٌ } “Ve bizimle senin aranda anlaşmamıza engel bir perde vardır.” Bir örtü vardır. Başlarını elbise ile örttüler. Sonra da “Ey Muhammed! Bizimle senin aranda anlaşmamıza engel bir perde var. Senin sözünü işitmiyoruz” diyerek O’nunla alay ettiler.

{ فَاعْمَلْ } “Sen istediğini yap.” Bizim helak olmamız için dininde ilahına istediğini yap.

{ إِنَّا عَامِلُونَ } “Çünkü biz de yapmaktayız.” Biz de senin helak olan için dinimizde istediğimizi yapacağız.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاستَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾

6- “De ki: ‘Ben sadece sizin gibi bir insanım. Ancak bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahy olunuyor. Artık hep O’na yönelin ve O’ndan bağışlanma dileyin!’ Allah’a ortak koşanların vay haline!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ } “Ben sadece bir insanım.” Ademiyim.

{ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ } “Sizin gibi. Ancak bana vahy olunuyor.” Size tebliğde bulunayım diye Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an ile bana gönderildi.

{ إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ } “Artık ilâhınızın bir tek ilâh olduğu.” Oğlu ve ortağı bulunmayan.

{ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ } “Hep O’na yönelin.” Şirkten tevbe ederek O’na yöneliniz.

{ وَاسْتَعْمُرُوا } “Ve O’ndan bağışlanma dileyin.” O’nu birleyiniz.

{ وَوَيْلٌ } “Vay haline.” Şiddetli azaptan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir.

{ لِلْمُشْرِكِينَ } “Allah’a ortak koşanların.” Ebû Cehil ve ashabı için.

٧ **الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ**

7- “Onlar zekâtı vermezler, ahireti inkâr edenler de onlardır.”

{ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ } “Onlar zekâtı vermezler.” Lâ ilâhe illallah’ı ikrar etmezler.

{ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Ahireti.” Ölümden sonra dirilişi, cenneti ve cehennem ateşini.

{ هُمْ كَافِرُونَ } “İnkâr edenler de onlardır.” İnkâr ediciler de bizzat onlardır.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ” ‘Onlar zekâtı vermezler’ ilahî buyruğu, onlar Allah’tan başka ilah olmadığına şâhidlik etmezler, anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Berae/Tevbe Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ) “Allah’a ortak koşanların vay haline! Onlar zekâtı vermezler” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanahıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: “Bunlar Allah’tan başka ilah olmadığına şâhidlik etmeyenlerdir.” Tefsirü’t-Taberî, c. 24, s. 92.

c) Gerçekten Kur’an’ı anlama noktasında, sözcüğün ‘Hakikat-i Luğaviyye/sözcüğün dildeki gerçek anlamı’ anlamında mı kullanıldığı yoksa ‘Hakikat-i Müşerria/Şârii Teâlâ’nın yüklediği gerçek anlam’ anlamında mı kullanıldığının büyük önemi bulunmaktadır. Klasik dönem tefsir telakkilerinde müfessirler bunu tespit etmeye çalışır, sonra âyete, âyeti donatan karinelerin ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den gelen hadislerin vd. şeylerin ışığında anlam vermeye çalışırlardı. Ancak modern dönem tefsir telakkisinde ise olur olmaz her yerde sözcüğün sözlükteki anlamı hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra âyete bu anlam ışığında anlam verilmeye çalışılmaktadır ki, bazen çok ucube örnekler ortaya çıkmaktadır. Sözcüğün sözlüksel anlamını sunmakta bir sıkıntı bu-

lunmamaktadır elbet. Ancak âyette hiç de sözcüğün sözlükteki anlamı kullanılmamışsa buna kalkıp sözlük anlamını vermek de âyetin canını okumadır. İşte İbn Abbâs'ın bu âyete yaptığı yorum ilk bakışta insana "Bu nasıl tefsir ediş?" dedirtecek türündendir. Ancak mesele biraz irdelendiğinde İbn Abbâs'ın çok yönlü ve derin bir şahsiyet olduğu kendisini göstermektedir. İbn Abbâs'ın düşüncesine göre; sûre Mekki olduğundan dolayı âyette geçen "zekât" sözcüğünün 'Hakikat-i Müşerria' anlamında kullanılmış olması uzak bir olasılıktır. Bundan dolayı sözcük, âyette 'hakikat-i luğaviyye' anlamında kullanılmıştır ki, zekât sözcüğünün anlamı temizlemedir. Gönüllerin ve kalplerin şirk kirliliğinden temizlenmesi ise ancak Kelime-i Şehadet'i gerçekleştirmekle olmaktadır.

d) Sözcüğü şer'i anlamında anlayan bazı tâbiun dönem âlimleri de bulunmaktadır. Yani âyette kınanan kimselerin bir özelliği de mallarının zekâtlarını vermemeledir. Bu görüş Katâde, Süddî vd. âlimlerden rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî'nin kendisi de bu görüştedir. Taberî şöyle der: "الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ" 'Onlar zekâtı vermezler' ilahî buyruğunun anlamı; Allah'tan başka ilah olmadığına şahidlik etmemek olmuş olsaydı, âyetin (وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) 'Ahireti inkâr edenler de onlardır.' kısmının anlamı olmazdı. Zira Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmeyen kimsenin ahirete iman etmediği de bilinen bir husustur. (وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) 'Hem de onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir' ilahî buyruğu, (الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ) 'Onlar zekâtı vermezler' ilahî buyruğundan kastın malların zekâtı olduğu anlamına geldiği bildirmektedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 93.

e) Bu iki görüş arasında İbn Abbâs'ın görüşü; âyetin siyakına daha uygun düşmektedir. Zira bu ve bundan önceki âyetler müşrikler hakkındadır. Müşrikler ise ilk olarak tevhid ile muhataptırlar. Şer'i emirlerle ancak İslam'a girdikten sonra yükümlü olurlar. Zira sâlih ameller müşriğe ancak iman etmesi halinde yarar sağlar. (وَقَدْ مَنَّا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ نَبْءًا مَّثُورًا) 'İşledikleri amellerinin önüne geçip onu havaya saçılmış toz zerrelere yaparız.' (25/el-Furkan/23). Gerçi zekât sözcüğünün maddî yardım anlamında kullanımı olasılığı da bulunmaktaysa da ahirete imanı bütünleyen ifade tevhiddir.

(وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) "Ahireti inkâr edenler de onlardır" buyruğunun özellikle zikredilişi ise genel olarak, Allah Teâlâ'ya iman ettikten sonra ahiret gününe imanın önemli olduğunu kavratmadır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'a iman ile ahirete imanın bir arada zikrediliği bir çok âyet bulunmaktadır.

"Allah Teâlâ'ya tevhidle istikamet sahibi olunuz. İbadeti O'na özgü kılınız. Önceden işlemiş olduğunuz şirk eyleminden dönerek O'na tevbe ediniz. Eğer bunların bütünü yapmazsanız yazıklar olsun size. Böyle bir kişinin zekâtı vermekten kaçınma konumuna yerleştirilmesi tevhid üzere istikamet, ameli Allah Teâlâ'ya özgü kılmanın ve şirkten teberri etmenin tezkiye-i nefis olduğunu hissettirmektedir. Bu ise nazmın yapısına en uygun görüştür. İslam ümetinin deryasının sahip olduğu görüş, nazmın ancak bu şekilde gözetilebileceğine dayanmaktadır." *Tefsirü'l-Alusî*, c. 24, s. 98.

٨ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

8- “Şüphesiz ki, iman edip sâlih ameller işleyenler için, tükenmeyen bir mükâfat vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “Şüphesiz ki iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenler için.” Kendileriyle Rableri arasında taat eylemlerinde bulunanlar.

{ لَهُمْ أَجْرٌ } “Bir mükâfat vardır.” Sevap.

{ غَيْرُ مَمْنُونٍ } “Tükenmeyen.” Noksanlaştırılmayan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlardan kesilmeyen bir sevap vardır.

Şöyle de anlamlandırılmıştır: Bununla minnet edilmeyen.

Şu anlam da verilmiştir: Amellerinin sevabı yaşlılık veya ölümden sonra kıyâmet gününe kadar eksiltilmeksizin yazılır.

قُلْ اِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ
اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ٩

9- “De ki: ‘Gerçekten siz, yeri iki günde yaratana inkâr edip duracak mısınız? O’na eşler mi koşuyorsunuz? O, bütün Âlemlerin Rabbidir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّكُمْ } “Gerçekten siz duracak mısınız?” Ey Mekke ehli.

{ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَكْفُرُونَ } “Yeri iki günde yaratana inkâr edip.” Her bir günü sizin saydıklarınızdan 1000 yıla eşdeğer olan iki günde yaratmasını. Bu günler pazar ve pazartesi günleridir.

{ وَتَجْعَلُونَ لَهُ اَنْدَادًا } “O’na eşler mi koşuyorsunuz?” Putlardan eşler mi?

{ ذٰلِكَ } “O.” Bu ikisini yaratan.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Bütün Âlemlerin Rabbidir.” Her ruh sahibinin Rab-
bidir.

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي
أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ ﴿١٠﴾

10- “O, yerin üstünde sâbit dağlar yerleştirdi, orada bolluk ve bere-
ketler yarattı ve orada sorup araştıranlara, gıdaları belli bir se-
viyede dört günde takdir edip, düzene koydu.”

{ وَجَعَلَ } “O, yerleştirdi.” Orada yarattı.

{ فِيهَا رَوَاسِيَ } “Sâbit dağlar.” Sabit dağlar.

{ مِنْ فَوْقِهَا } “Yerin üstünde.” Yere kazık olsun diye.

{ وَبَارَكَ فِيهَا } “Orada bolluk ve bereketler yarattı.” Yerde su, ağaç,
bitkiler ve ürünler.

{ وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا } “Ve orada (gıdaları belli bir seviyede) takdir edip,
düzene koydu.” Maişetlerini. Her bir yerde başka bir yerde bulun-
mayan bir maişet vardır.

{ فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ } “Dört günde.” Diyor ki; Allah Teâlâ ruhları cesetler-
den dünya yıllarından olmak üzere dört bin yıl önce yarattı. Yerde
dünya yıllarından 4000 yıllık bir süre kadar cesetlerin ruhlarından
önce cesedlerin rızıklarını takdir etti.

{ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ } “Sorup araştıranlara.” Rızkı isteyen kimse ile is-
temeyen kimse eşittir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:
Allah’ın yeri ne şekilde yarattığını sorup araştıranlar için bir açık-
lamadır. İşte Allah onları böyle yarattı.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا
أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾

11- “Sonra, duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yere, ‘İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin!’ dedi. Her ikisi de ‘İsteyerek geldik!’ dediler.”

{ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ} “Sonra, göğe yöneldi.” Sonra göğün yaratılışını kast etti.

{وَهِيَ دُخَانٌ} “Duman halinde bulunan.” Su buharı.

{فَقَالَ لَهَا} “Ona dedi.” Göğe.

{وَلِلْأَرْضِ} “Ve yere.” Her ikisini yarattıktan sonra.

{اَتَيْنَا} “Buyruğuma gelin.” Sizde bulunan su ve bitkiyi veriniz.

{طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتْ أَيْنَنَا} “İsteyerek ya da istemeyerek. Her ikisi de ‘Geldik’ dediler.” Verdik.

{طَائِعِينَ} “İsteyerek.” Allah için. Yaratılanların cefasını istemeyerek.²

² a) İmam Buhârî'nin Said ibn Cübeyr'den aktardığına göre; bir adam İbn Abbâs'a: “Ben Kur'an'da bana göre birbirine zıd şeyler buluyorum” demişti. “Örneğin; فَلَا تَسَابُ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ‘Sur'a üflendiği zaman; o gün, artık aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez. Birbirlerine bir şey de soramazlar.’ (23/el-Mü'minin/101), âyeti ile وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ‘Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar.’ (37/es-Sâffât/27) âyeti birbirine ters; مَا كُنَّا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا ‘Andolsun Allah'a ki, ey Rabbımız; bizler müşriklerden değildik, demelerinden başka çareleri kalmaz.’ (6/el-En'am/23), âyeti ile لَا يَكْتُمُونَ ‘İsterlerdi ki; yerle bir olsalar da Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalar.’ (4/en-Nisa/42) âyeti birbirine terstir. Bu sonuncu âyette, onların bazı sözleri gizledikleri ifade edilmektedir. (وَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمَ السَّمَاءُ بَنِيهَا رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيَهَا) ‘Ki gökyüzünü Allah bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Ardından yeri düzenlemiştir.’ (79/en-Naziat/27-30) âyetinde gökyüzünün yaratılışının yeryüzünden önce olduğu ifade edilmekte başka bir âyet-i kerimede ise (فَلِإِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ) ‘Siz mi yeri iki günde yaratamı inkar ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz...’ (41/Fussilet/9), (قَالَتْ أَيْنَنَا طَائِعِينَ) ‘İkisi de dediler ki: İsteyerek geldik.’ buyrularak yeryüzünün yaratılışının gökyüzünün yaratılışından önce olduğu ifade edilmektedir, Sonra bazı âyet-i kerimelerde ‘Allah Gafûr, Rahîm idi; O, Aziz, Hakîm idi; O, Semî, Basîr idi.’ buyrularak sanki önceden böyle olup da sonra bunların ortadan kalktığı

ifâde edilmektedir.” İbn Abbâs dedi ki: “Onların aralarında o gün yakınlığın olmaması ve birbirlerine soru soramamaları; birinci Sur’un üfürülmesindedir. Sonra Sur’a üfürülecek ve (فَضَعَقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ) ‘Artık Allah’ın dilediği bir yana, göklerde olanlar ve yerde olanlar baygın düşmüştür.’ (39/ez-Zümer/68). İşte o zaman aralarında yakınlık olmayacak ve birbirlerine soramayacaklar. Daha sonra diğer bir üfürme sırasında (وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ) ‘Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar.’ (37/es-Sâffât/27). (وَاللَّهُ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) ‘Ey Rabbimiz; bizler müşriklerden değildik.’ (6/el-En’am/23) demeleri ile (وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) ‘Allah’tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.’ (4/en-Nisa/42) âyetlerine gelince; şüphesiz Allah Teâlâ ihlas sahiplerinin günahlarını bağışlayacak da müşrikler; ‘Gelin biz de: ‘Bizler müşrikler değildik’ diyelim’ diyecekler. Allah Teâlâ da onların ağızlarını mühürleyecek, elleri (organları) konuşacak. Ve işte o zaman Allah’tan herhangi bir sözün gizlenemeyeceği bilinecek. İşte o zaman küfredenler; keşke Müslümanlar olsaydık, deyip bunu isteyeceklerdir.

Allah Teâlâ yeryüzünü iki günde yaratmış, sonra gökyüzünü yaratmış, sonra da gökyüzüne yönelip onu diğer iki günde tesviye buyurmuştur. Daha sonra da yeryüzünü yayıp döşemiştir. Yeryüzünün yayılıp döşenmesi; ondan su, mer’a çıkarılması, dağların, cansız varlıkların, yüksek yerlerin ve tepelerin ve gökle yer arasındakilerin diğer iki günde yaratılmasıdır. Allah Teâlâ: (خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ...) ‘Yeri iki günde yaratan...’ buyurmaktadır ki, yeryüzü ve ondaki şeyler dört günde, gökler ise iki günde yaratılmıştır.

‘Allah Gafûr, Rahîm idi.’ buyurarak Allah Teâlâ zâtını bununla isimlendirmiştir. Yani Allah Teâlâ ezelde böyle idi. Şüphesiz O, bir şeyi murad buyurmuşsa mutlaka O’nun dilediği, yerine gelmiştir. Kur’an’da sana hiç bir şey birbirine zıt gibi gelmesin. Zira tamamı Allah katındandır.” Buhârî der ki: “Hadisi bana Yusuf ibn Adiyy tahdis etti. (O der ki): ‘Bize Ubeydullah ibn Amr, Zeyd ibn Ebî Uneyse’den; o da Minhal ibn Amr’dan rivayet etti.’” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Fussilet Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Dahhak ibn Muzahim kanalıyla şöyle rivayet etmektedir: Nafi ibn el-Ezrak, İbn Abbâs’a gelerek şöyle sordu: “Ey Abbâs’ın oğlu, Allah Teâlâ bir âyette: (يَوْمَئِذٍ يَدْعُ الْأَبْنَاءَ كَفَرُوا وَعَصُوا الرَّسُولَ لَوْ تَسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) ‘İşte o gün, o küfredip de peygambere asi olanlar isterlerdi ki; yerle bir olsalardı da Allah’tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.’ (4/Nisa/42) buyururken; başka bir âyette de onların: (قَالُوا وَاللَّهُ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) ‘Vallahi ey Rabbimiz, biz müşrikler değildik’ (6/En’am/23) diyeceklerini haber veriyor. Ne dersin?” İbn Abbâs şöyle cevap verdi: “Öyle sanıyorum ki, sen arkadaşlarının yanından kalktın ve ‘İbn Abbâs’a Kur’an’ın müteşabihini sunacağım’ dedin. Sen onlara döndüğünde haber ver ki, Allah Teâlâ kıyâmet günü insanları bir düzlükte toplayacak. Müşrikler: ‘Allah Teâlâ kendini birleyen tevhid ehli dışında hiç kimseden hiçbir şeyi kabul etmeyecek. Gelin inkâr edelim’ diyecekler. Al-

lah Teâlâ kendilerine sorduğunda: (قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) 'Vallahi ey Rabbimiz, biz müşrikler değildik.' diyecekler. Ağızlarına mühür vurulacak ve organları konuşturulacak da onların müşrikler olduğuna organları şahidlik edecek. İşte o zaman yerle bir olup Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunmayı dileyecekler." *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 5, s. 94.

c) Büyük olasılıkla ilk rivayette soru soran şahıs ile ikinci rivayette soru soran şahıs aynı kişidir ve meselede aynı meseledir. Sadece ilk rivayet ikinci rivayette göre ravinin zabtının sağlamlığı açısından daha kapsamlı ve daha kusursuzdur. Buna göre "Bir adam İbn Abbâs'a dedi ki" ifadesinde konuşan şahıs ikinci rivayette söz konusu edilen Nafi'dir. Nafi önceden belirttiğimiz gibi Haricîlerin liderlerinden olan Nafi ibn Ezrak'tır. İki rivayette de bir çok ortak âyet bulunmaktadır. Bu rivayet İbn Abbâs'ın derin Kur'an bilgisinin yanı sıra son derece sosyal ve çeşitli fikir akımlarıyla ilmî seviyeler içerisinde tartışan saygın bir kişilik olduğunu ortaya koymaktadır.

d) Bu hadiste dört mesele konu edinilmektedir:

İlki; kıyâmet gününde tesaülün olmadığını ifade eden (فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ) "Sur'a üflendiği zaman; o gün, artık aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez. Birbirlerine bir şey de soramazlar." (23/el-Mü'minun/101) buyruk ile tesaülün olduğunu ifade eden (وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ) "Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar." (37/es-Sâffât/27) buyruk arasındaki görünürdeki çelişki.

İbn Abbâs bu soruya tesaülün (birbirlerine karşılıklı soru sormanın) olmayışını, ilk nefhada bir takım insanların birbirlerine soru sormalarını ahiret nefhasında olduğunu belirterek cevaplandırmıştır.

İkincisi; müşriklerin kendi durumlarını gizlediklerini ifade eden (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ) "Andolsun Allah'a ki, ey Rabbimiz; bizler müşriklerden değildik, demelerinden başka çareleri kalmaz." (6/el-En'am/23) âyeti ile bunun ifşa edildiğini ifade eden (يَوْمَئِذٍ يَوْمُ الْقِيَامَةِ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ) "İsterlerdi ki; yerle bir olsalar da Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalar." (4/en-Nisa/42) âyeti arasındaki görünürdeki çelişkiye ise şöyle cevap vermiştir: Müşriklerin akidelerini gizlemeleri, Allah Azze ve Celle'nin muhlis mü'minlerin günahlarını bağışladığı zaman diliminde gerçekleşecektir. Müşrikler Allah Teâlâ'nın muhlis mü'minlerin günahlarını bağışladığında müşrikler de Allah Teâlâ'nın mağfiretine nail olmak amacıyla şirkten beri olduklarını iddia edeceklerdir. Ancak işte tam bu esnada Allah Azze ve Celle ağızlarına mühür vuracak da organları dile gelecektir. İşte bu, dünyada yapmış oldukları amellerinin ve söyledikleri sözlerin ifşası anlamına gelmektedir.

Üçüncüsü; Allah Teâlâ göğü yerden önce halk etmiştir. Soruyu soran bu anlamı, (ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَيْنَهُمَا رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْهَا وَأَعْطَشَ لِبْأَهَا وَأَخْرَجَ صُحُفَهَا وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا) "Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa gök mü? Ki, onu bina etti. Onu

alabildiğine yükseltip kusursuz yaptı. Gecesi kararttı, gündüzünü de açığa çıkarttı. Bundan sonra da yeri yayıp, döşedi. Ondan suyunu ve otlarını çıkardı.” (79/en-Naziat/27-30) âyetlerinden çıkarmaktadır. Bununla birlikte Allah Teâlâ Kur’an’ın رَبِّ أَتَدَا ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلشَّائِلِينَ ثُمَّ ائْتَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ) “De ki: Siz yeri iki günde yaratan Allah’ı gerçekten inkâr ediyordunuz ve O’na ortaklar koşuyordunuz? İşte O, Âlemlerin Rabbi’dir. Orada üstünden sabit dağlar yerleştirdi, orayı bereketlendirdi ve gıdalarını isteyenler için müsavi olarak dört günde takdir etti. Sonra duman halinde bulunan semaya yöneldi de ona ve yere: ‘İsteyerek veya istemeyerek gelin’ dedi. İkisi de: ‘İsteyerek geldik’ dediler.” (41/Fussilet/9-11) âyetlerinde ise yerin yaratılmasını, göğün yaratılmasından önce zikretmiştir.

İbn Abbâs bu soruya da şöyle yanıt vermiştir: Allah Teâlâ ilk iki günde yayıp döşemeksizin iki günde yaratmıştır. Sonra göğü yaratmış daha sonra da iki günde de yeri yayıp döşemiştir.

İbn Abbâs’ın bu yorumu bir götürür. Zira bu anlamın çıkartılabilmesi için âyette geçen “sümme” edatının bir kronolojiyi bildirir gibi tarihsel bir süreci anlatıyor olması lazımdır. Âyette bu anlamdan daha çok, sanki bir vakıayı anlatırken şunu da belirtiyim, şöyle de oldu türü, konuyu önem sırasına göre anlatma daha uygun düşmektedir. Bundan dolayı (ثُمَّ ائْتَى إِلَى السَّمَاءِ) de geçen “sümme” edatı zamanı tertibi için değildir. Zikri tertib içindir. Nitekim Ebû Hayyan da tefsirinde bu görüşü savunmuştur. *Bahrü’l-Muhît*, c. 7, s. 488.

Dördüncüsü; Allah Teâlâ’nın zâtına ilişkin lazımlı sıfatlarının mazi fiil formunda verilmesi. ‘Allah Gafûr, Rahîm idi; O, Aziz, Hakîm idi; O, Semî’, Basîr idi.’ İbn Abbâs buna da şu cevabı vermiştir: Allah Teâlâ’nın bu sıfatları ezelden itibaren vardır. Âyetlerde anlatılmak istenen budur. O, bu sıfatlarına sürekli bir şekilde sahiptir. Zira O neyi murad etmişse mutlak surette o gerçekleşmiştir. Yani mazi fiil sıfatında kullanımı Allah Teâlâ’nın bu sıfatlara ezelden beri sahip olduğuna dikkat çekmek içindir.

e) İmam Buhârî, Tavus kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, şöyle dedi: (فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا) “Ona ve yere, ‘İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin’ dedi.” buyruğu isteyerek veya istemeyerek veriniz demektir. (قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ) “Her ikisi de ‘İsteyerek geldik’ dediler.” ifadesi ise boyun eğerek verdik demektir. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Fussilet Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî Süleyman el-Ahvel kanalıyla İbn Abbâs’tan bu haberi tahrîç eder. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 24, s. 98.

Hâfız ibn Hacer şöyle der: “Taberî ve ibn Ebî Hatem sahihlikte Buhârî’nin şartına uygun olan bir isnad ile bu haberi muttasıl olarak rivayet ederler.”

f) (أَتَيْنَا طَائِعِينَ) “İsteyerek geldik!” buyruğunda geçen “ityan” sözcüğü geliş anlamındadır. Ancak İbn Abbâs sözcüğü i’ta/verme anlamında tefsir etmiştir ki,

فَقَضِيَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا
وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

12- “(Böylece Allah) onları iki günde, yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. Biz en yakın göğü kandillerle süsledik ve onu koruma altına aldık. İşte bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allah’ın takdiridir.”

{ فَقَضِيَهُنَّ } “(Böylece Allah) onları yarattı.” Onları yarattı.

gerçekten çok sıkıntılıdır. Âlimler İbn Abbâs’ın bu tefsiri için iki yorumda bulunmuşlardır ki, İbn Hacer bu iki yorumu eserinde zikretmiştir:

İlki; anlamın yakınlaştırılmasını ihraçtır. Bu, şu anlama gelmektedir: Yer ve gök kendilerindeki güneşi, ayı, ırmağı, bitkileri vb. şeyleri çıkarmakla emrolunduklarında buna icabet ettiler. Bu durumda i’ta/veriş gibi oldu. Emanet olarak kendilerinde olan şeyi vermeleri nedeniyle i’ta/veriş sözcüğü geliş anlamında kullanılmış oldu. İbn Hacer, Kadı İyaz’dan bunu aktararak zikretmiştir.

İkincisi; İbn Hacer’in İbn Tîn’den aktarımına göre, o şöyle demiştir: Galiba İbn Abbâs âyeti (أَعْطَيْنَا) “verdik” olarak kıraat etmiş ve âyeti de buna göre tefsir etmiştir. İbn Hacer der ki, ilim ehli kıraatleri açıkça belirtmiştir, bu okuyuş da onun kıraatidir. O ve iki arkadaşı Mücahid ile Said ibn Cübeyr âyeti bu şekilde kıraat etmişlerdir. *Fethu’l-Bârî*, c. 8, s. 556.

İbn Abbâs da âyetin “ateynâ” şeklindeki kıraatini, Mücahid ile Said ibn Cübeyr’e nispet ettikten sonra şöyle der: “Bu kıraatin anlamı; Sizden istemiş olduğum ve murad etmiş olduğum taati veriniz, şeklindedir.” *Bahrü’l-Muhîr*, c. 7, s. 487.

Ben Derim ki; bu kıraati İbn Cezerî on kıraat arasında zikretmemiştir. *En-Neşr*, c. 2, s. 367.

g) Hâkim en-Nisâbü’rî Süleyman Tavus kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o (فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ إِنِّي نَادِيَةٌ أَوْ كَرَاهٍ) “Ona ve yere, ‘İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin’ dedi. Her ikisi de ‘İsteyerek geldik’ dediler.” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: Allah Teâlâ göğe “Güneşini, ayını ve yıldızlarını doğur” buyurdu. Yeryüzüne de: “Nehirlerini yarıp çıkar, meyvelerini çıkar” buyurdu. İkisi de: “İsteyerek geldik” dediler.

Hâkim bu hadisin Buhârî ve Müslim’in, şartlarına göre sahih olduğu halde tahric etmediklerini söyler. Zehebî de onun bu hükmüne muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 1, s. 27.

İbn Cerir de Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’dan rivayet eder. Ancak sonunda şu ibareler bulunmaktadır: “İsteyerek vererek geldik, dediler.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 24, s. 98.

h) Bu son rivayete göre; göklere ve yere yöneltlen emirden kasıt; göğün ve yerin Allah Teâlâ’nın kendileri için takdir etmiş olduğu kanunlara uygun davranılmasıdır.

{ سَبْعَ سَمَوَاتٍ } “Yedi gök olarak.” Birbirinin üstünde olarak.

{ فِي يَوْمَيْنِ } “İki günde.” Her bir günün uzunluğu 1000 yıl.

{ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا } “Ve her göğe kendi işini bildirdi.” Her bir gök için ehil yarattı. Onlara işlerini emretti.

{ وَزَيْنَا السَّمَاءِ الدُّنْيَا } “Biz en yakın göğü süsledik.” İlk katı.

{ بِمَصَابِيحٍ } “Kandillerle.” Yıldızlarla.

{ وَحِفْظًا } “Ve onu koruma altına aldık.” Onları yıldızlarla şeytanlardan koruduk. Yıldızların bir bölümü, göğün süsüdür. Hareket etmezler. Bir bölümü, kendileriyle karanın ve denizin karanlıklarında yol bulunan yıldızlardır. Diğer bir kısmı ise şeytanlar için bir taşlamadır.

{ ذَلِكَ تَقْدِيرٌ } “İşte bu, takdiridir.” Tedbiridir.

{ الْعَزِيزِ } “Mutlak üstün olan.” Kendisine iman etmeyenden intikam almak için.

{ الْعَلِيمِ } “Her şeyi bilen Allah’ın.” Tedbirini, kendisine iman edenle iman etmeyeni.

﴿ ۱۳ ﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ

13- “Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, de ki: ‘Ben sizi, Ad ve Semud kavimlerinin başlarına düşen yıldırım gibisi, (Yıldırım sizin başınıza da düşmemesi için) uyardım!’”

{ فَإِنْ أَعْرَضُوا } “Eğer onlar yine yüz çevirirlerse.” Mekke kâfirleri iman etmekten yüz çevirirlerse ki, bu şahıslar Utbe ve ashabıdır.

{ فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ } “De ki: ‘Ben sizi’ uyardım.” Sizi Kur’an ile korkuttum.

{ صَاعِقَةً } “(Yıldırım sizin başınıza da düşmemesi için).” Azapla.

{ مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ } “Ad ve Semud kavimlerinin başlarına düşen yıldırım gibi.” Azap misali.

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- “Hani onlara, Allah’tan başkasına kulluk etmeyin diye önlerinden ve arkalarından peygamberler geldikleri zaman, ‘Eğer Rabbimiz dileseydi, elbette (elçi olarak) melekler indirirdi! Bu yüzden biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz.’ demişlerdi.”

{ إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ } “Hani onlara, önlerinden peygamberler geldikleri zaman.” Ad ve Semud kavminden önce resûller kavimlerine.

{ وَمِنْ خَلْفِهِمْ } “Ve arkalarından.” Onların ardından da resûller kavimlerine geldiler. Kavimlerine şöyle dediler:

{ أَلَّا تَعْبُدُوا } “Kulluk etmeyin diye.” Birlemeyiniz.

{ إِلَّا اللَّهَ قَالُوا } “Allah’tan başkasına. Demişlerdi.” Her kavim peygamberlerine.

{ لَوْ شَاءَ رَبُّنَا } “Eğer Rabbimiz dileseydi.” Bize resûl göndermeyi dileseydi.

{ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً } “Elbette (elçi olarak) melekler indirirdi.” Kendi yanında bulunan meleklerden.

{ فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ } “Bu yüzden biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz.” İnkâr edicileriz. Sizler de ancak bizim gibi birer beşerden başka bir şey değilsiniz.

فَإِنَّمَا عَادَ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

15- “Ad kavmine gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve ‘Bizden daha güçlü kim var?’ dediler. Onlar, kendilerini

yaratan Allah'ın, onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar yine de bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı."

{ فَأَمَّا عَادٌ } "Ad kavmine gelince." Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

{ فَاسْتَكْبَرُوا } "Onlar büyüklük tasladılar." İman etmekten büyükleterek kaçındılar.

{ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } "Yeryüzünde haksız yere." Hakları olmaksızın.

{ وَقَالُوا } "Ve dediler." Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'a.

{ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً } "Bizden daha güçlü kim var." Beden ve güç bakımından bizden daha güçlü kim var ki, bizi helak edecek?

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } "Onlar, görmediler mi?" Bilmiyorlar mı?

{ إِنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً } "Kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha güçlü olduğunu." Güç bakımından kendilerini helak etmeye gücü yeten.

{ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا } "Onlar yine de bizim âyetlerimizi." Kitabımızı ve resûlümüz Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ يَجْحَدُونَ } "Bile bile inkâr ediyorlardı." İnkâr ediyorlardı.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحْسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ
الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾

16- "Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattıralım diye, o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderdik. Ahiret azabı ise elbette daha çok rezil edicidir. Onlara yarım da edilmez."

{ فَأَرْسَلْنَا } "Biz de gönderdik." Musallat kıldık.

{ عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا } "Üzerlerine dondurucu bir kasırga." Şiddetli dondurucu.

{ فِجِ أَيَّامٍ نَحْسَاتٍ } “O uğursuz günlerde.” Onların üzerinde azapla bir uğursuzluk. Âyetin, şiddetli günlerde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِنَذِيْقَهُمْ عَذَابِ الْخِزْيِ } “Onlara rezillik azabını tattıralım diye.” Şiddetli.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى } “Dünya hayatında. Ahiret azabı ise elbette daha çok rezil edicidir.” Dünyada onlara tattırılan azaptan daha şiddetli.

{ وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ } “Onlara yardım da edilmez.” Allah’ın azabı onlardan engellenemez.

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

17- “Semud kavmine gelince; onlara doğru yolu gösterdik; ama körlüğü, doğru yola tercih ettiler. Böylece yaptıkları yüzünden, o alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı.”

{ وَأَمَّا ثَمُودُ } “Semud kavmine gelince.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ فَهَدَيْنَاهُمْ } “Onlara doğru yolu gösterdik.” Onlara Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı gönderdik. Onlara küfrü ve imanı, hak ve bâtılı açıkladık.

{ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى } “Ama körlüğü, doğru yola tercih ettiler.” Onlar küfrü imana tercih ettiler.

{ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ } “Böylece o azabın yıldırımı onları çarptı.” Azap sayhası.

{ الْهُونِ } “Alçaltıcı.” Şiddetli.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Yaptıkları yüzünden.” Küfürde söyledikleri ve yaptıkları eylemlerden ve dişi deveyi boğazlamalarından ötürü.

﴿١٨﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

18- “İman edenleri ise kurtardık. Onlar Allah’tan korkuyorlardı.”

{ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenleri ise kurtardık.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ } “Onlar (Allah’tan) korkuyorlardı.” Küfür, şirk ve dişi deveyi boğazlamaktan sakınanlar.

﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ

19- “O gün Allah’ın düşmanları, cehennem ateşine sürülmek üzere bir araya getirilirler.”

{ وَيَوْمَ } “O gün.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ } “Allah’ın düşmanları, cehennem ateşine bir araya getirilirler.” Safvan ibn Ümeyye ve enişterleri olan Rabia ibn Amir, Habib ibn Amr ve diğer kâfirler.

{ فَهُمْ يُوزَعُونَ } “Sürülmek üzere.” İlki sonrakileri engeller.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ

﴿٢٠﴾ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

20- “Sonunda oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları işler hakkında, onların aleyhinde şahidlik ederler.”

{ حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا } “Sonunda oraya vardıkları zaman.” Cehennem ateşine vardıklarında.

{ شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ } “Kulakları, onların aleyhinde şahidlik ederler.” Onların kulaklarıyla işittikleri şeyler hakkında.

{ وَأَبْصَارُهُمْ } “Gözleri.” Onların gözleriyle gördükleri şeyler hakkında.

{ وَجُلُودُهُمْ } “Ve derileri.” Organları.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıkları işler hakkında.” Küfürde işlemiş oldukları şeylere.

وَقَالُوا لَجُلُودِهِمْ لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

21- “Onlar derilerine, ‘Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?’ derler. (Derileri de) ‘Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan O’dur. Yine O’na döndürülüyorsunuz.’ diye cevap verirler.”

{ وَقَالُوا لَجُلُودِهِمْ } “Onlar derilerine... derler.” Azalarına derler. Âyetin, cinsel organlarına derler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا } “Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?” Ve bizler sizle tartışmaktan engellenmiştik.

{ قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ } “(Derileri de) ‘Bizi, Allah konuşturdu’ diye cevap verirler.” Sözle konuşturan.

{ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ } “Her şeyi konuşturan O’dur.” Bugün hayvanlardan.

{ وَهُوَ خَلَقَكُمْ } “Sizi yaratan.” Sizi konuşturdu.

{ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “İlk defa.” Dünyada.

{ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “Yine O’na döndürülüyorsunuz.” Ölümünden sonra.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْشِدُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22- “Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize tanıklık edeceklerini sanmıyordunuz. Üstelik siz, yaptıklarınızın birçoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz!”

{ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَوِرُونَ } “Siz sanmıyordunuz.” Organlarınızı engelleyeceğinizi takdir etmiyordunuz.

{ أَنْ يَشْهَدَ } “Tanıklık edeceklerini.” Şehadet etmekten.

{ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ } “Kulaklarınızın, aleyhinize.” Ahirette.

{ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ } “Gözlerinizin ve derilerinizin.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir ki: “Siz sanmıyordunuz.” Dünyada organların kazandıklarını organlardan gizlemeye güç yetireceğinizi sanıyordunuz. “Tanıklık mı edeceklerini?” Aleyhinizde şahidlik etmeyeceklerini.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: “Siz sanmıyordunuz.” Yakîn getirmiyor muydunuz? “Kulaklarınızın aleyhinize tanıklık etmeyeceklerini”, ahirette. Gözlerinizin ve derilerinizin.

{ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ } “Üstelik siz, sanıyordunuz.” Ve diyordunuz.

{ أَنْ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ } “Yaptıklarınızın birçoğunu Allah’ın bilmediğini.” Ve gizlilik halinde söylediklerinizin bir çoğunu.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٣﴾

23- “Zannettiniz işte Rabbiniz hakkındaki bu (yanlış) zannınız sizi mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz.”

{ وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ } “Zannettiniz işte bu (yanlış) zannınız.”³ Zan ile söyledikleriniz.

{ بِرَبِّكُمْ } “Rabbiniz hakkındaki.” Ve Rabbinize karşı yalan söylemeniz.

{ أَرْدَاكُمْ } “Sizi mahvetti.” Sizi helak etti.

{ فَأَصْبَحْتُمْ } “Ve oldunuz.” Dönüştünüz.

{ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Ziyana uğrayanlardan.” Cezalandırılma ile aldananlardan.

³ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “ellezî zanentüm” ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

﴿٢٤﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعِثُّوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَصِينَ

24- “Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Özür dileyip Rablerini razı etmek isteseler, özürleri kabul edilmez.”

{ فَإِنْ يَصْبِرُوا } “Şimdi eğer dayanabilirlerse.” Cehennem ateşinde sabretseler de veya sabretmeseler de.

{ فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ } “Onların yeri ateştir.” Onlar için bir menzildir. Bu, Safvan ibn Ümeyye ve ashabı hakkındadır.

{ وَإِنْ يَسْتَعِثُّوا } “Özür dileyip Rablerini razı etmek isteseler.” Dünyaya dönüşü isterlerse.

{ فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَصِينَ } “Özürleri kabul edilmez.” Dünyaya dönücü degillerdir.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- “Biz onlara bir takım kötü arkadaşlar sardırdık. Böylece onların önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini, onlara süslü gösterdiler. (Bunun sonunda), kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan topluluklarına uygulanan (azap) sözü, onlara da gerekli oldu. Çünkü onlar hep ziyanda idiler.”

{ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ } “Biz onlara sardırdık.” Onlar için kıldık.

{ قُرَنَاءَ } “Bir takım kötü arkadaşlar.” Yardımcılar ve şeytanlardan ortaklar.

{ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ } “Böylece onların önlerinde ne varsa hepsini, onlara süslü gösterdiler.” Ahiret durumuyla ilgili olarak cennetin, cehennemin, diriliş ve hesabın olmadığına dair .

{ وَمَا خَلْفَهُمْ } “*Ve arkalarında.*” Arkalarında bırakmış oldukları dünya işlerinden. İnfak etmeyeceklerine ve vermeyeceklerine ve dünyanın bâkî olup fânî olmadığına.

{ وَحَقٌّ } “*(Bunun sonunda), gerekli oldu.*” Vacip oldu.

{ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ } “*(Azap) sözü onlara da.*” Azap.

{ فِيهِ أُمَمٌ } “*Topluluklarına uygulanan.*” Ümmetlerle birlikte.

{ قَدْ خَلَتْ } “*Gelip geçmiş olan.*” Geçmiş bulunan.

{ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ } “*Kendilerinden önce cin ve insan.*” Cinlerin ve kâfirlerin insanlarından.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ } “*Çünkü onlar hep ziyanda idiler.*” Cezalandırılma ile aldananlardır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ
تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

26- “İnkâr edenler dediler ki: ‘Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken dinlenmesini engellemek için gürültü yapın!’”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “*İnkâr edenler dediler ki.*” Mekke ehlinin kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ } “*Bu Kur’an’ı dinlemeyin.*” Size kıraat eden Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ وَالْغَوَا } “*Gürültü yapın. Okunurken dinlenmesini engellemek için.*” Şamata yapın, sesler çıkartın.

{ فِيهِ } “*Onun hakkında.*” Ki, bu kavga çıkarır gibi davranmaktır.

{ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ } “*Umulur ki, bastırırsınız.*”⁴ Ta ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e galip gelirsiniz de o da sükût eder.

⁴ Tarafımızdan eklenmiştir.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Biz o inkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.”

{ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Biz o inkâr edenlere tattıracağız.” Ebû Cehil ve ashabına.

{ عَذَابًا شَدِيدًا } “Şiddetli bir azap.” Dünyada Bedir Savaşı’nda.

{ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَشْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.” Dünyada işlemiş olduklarından daha çirkinliğiyle.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا
بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

28- “İşte bu, Allah düşmanlarının cezası olan ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı, onlara, ceza olarak içinde sürekli kalacakları cehennem yurdu vardır.”

{ ذَٰلِكَ } “İşte bu.” Dünyada onlar için vardır.

{ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ } “Allah düşmanlarının cezası olan.” Ahirette ise Allah’ın düşmanlarının cezası.

{ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا } “Ateştir. Onlara, içinde... vardır.” Cehennem ateşinde.

{ دَارُ الْخُلْدِ } “Sürekli kalacakları cehennem yurdu.” Orada ebedi kalacaklardır.

{ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا } “Ceza olarak... Âyetlerimizi... dolayı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ يَجْحَدُونَ } “İnkâr etmelerinden.” İnkâr etmelerinden.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرَنَا الَّذِينَ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ
نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

29- “İnkâr edenler (cehennemde), ‘Ey Rabbimiz! Bizi saptıran cin ve insanları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım!’ derler.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler (cehennemde), derler.” Cehennem azabındayken.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ أَرَنَا الَّذِينَ أَضَلَّانَا } “Bizi saptıran... bize göster de.” Hak ve hidayet-ten.

{ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ } “Cin ve insanları.” Cinlerden İblis’i insanlardan, kardeşi Habil’i şehid eden Kabil’i. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cinlerden İblis’i ve şeytanları, insanlardan ise liderlerini.

{ نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا } “Onları ayaklarımızın altına alalım.” Azapla.

{ لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ } “Aşağılanmışlardan olsunlar diye.” Azapla saptırılmışlardan olsunlar.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

30- “(O kimseler) Rabbimiz Allah’tır.’ deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince, onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeysin, size vaat olunan cennetle sevinin!’”

{ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ } “(O kimselere) Rabbimiz Allah’tır’ deyip.” Allah Teâlâ’yı birleyenler.

{ثُمَّ اسْتَغَامُوا} “Sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince.” İman üzere Allah’ı birleyip inkâr etmeyenler. Âyetin, farzların edası üzere, “Rabbimiz Allah’tır” deyip tilkilerin kurnazlığı gibi kurnazca davranmayanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ} “Onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner.” Ruhların kabzı esnasında.

{أَلَّا تَحَافُوا} “Ve derler ki: Korkmayın.” Önünüzde bulunan azaba karşı.

{وَلَا تَحْزَنُوا} “Üzülmeyin.” Geride bıraktıklarınıza karşı.

{وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ} “Size vaat olunan cennetle sevinin.” Dünyada.

نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾

31- “Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarıңыз. Orada size, canlarınızın çektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var!”

{نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} “Biz dünya hayatında da sizin dostlarıңыз.” Sizi dünyada dost edindik.

{وَفِي الْآخِرَةِ} “Ahirette de.” Ve sizi ahirette de dost edindik. Bunlar hafaza melekleridir.

{وَلَكُمْ فِيهَا} “Orada size var.” Cennette.

{مَا تَشْتَهِي} “Çektiği her şey.” Arzuladığınız.

{أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا} “Canlarınızın orada size var.” Cennette.

{مَا تَدْعُونَ} “İstediğiniz her şey.” İstediğiniz.

نَزَّلَا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

32- “Çok bağışlayan, çok merhametli olan Allah’tan bir ağırlama olarak”

{ تَزْلَا } “Bir ağırlama olarak.” Sizin için elbise yiyecek ve içecek vardır.

{ مِنْ غُفُورٍ } “Çok bağışlayan.” Tevbe edene.

{ رَحِيمٍ } “Çok merhametli olan Allah’tan.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

33- “Allah’a çağıran, sâlih amel işleyen ve ‘Ben müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?”

{ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا } “Daha güzel sözlü kim olabilir?” Daha sağlam sözlü kim olabilir? Âyetin, daha güzel davet sahibi kim olabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ } “Allah’a çağıran.” Tevhide çağıran ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “Sâlih amel işleyen.” Farızaları eda eden. Âyetin, müezzinler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir: Diyor ki, “Allah’a çağırandan daha güzel sözlü kim olabilir”, ezan ile. “Sâlih amel işleyen”, akşam ezanı hariç ezanın ardından iki rekât namaz kılan.

{ وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Ve ‘Ben Müslümanlardanım’ diyenden.” İslam’ı din olarak seçen ve gerçek bir mü’minim diyen ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabıdır.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- “Hem iyilikle kötülük bir olmaz; (o halde) sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav! Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur!”

{ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ } “Hem iyilikle bir olmaz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in tevhide davet edişi.

{ وَلَا السَّيِّئَةُ } “Kötülük.” Ebû Cehil tarafından şirke davet ediş. Âyetin, Lâ ilâhe illallah şahadet iyiliği ile Allah’a şirk koşuş kötülüğü bir olmaz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِدْفَعْ } “(O halde) Kötülüğü sen sav.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ebû Cehil’den gelen şirkin seni fitneye düşürmesini bertaraf et.

{ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } “En güzel bir şekilde.” Lâ ilâhe illallah ile. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “O halde sen sav”, Ebû Cehil’den gelen kötülüğü. “Kötülüğü en güzel bir şekilde”, güzel söz, selam ve lütuf ile.

{ فَإِذَا } “Bir de bakarsın ki.” Bunu yapacak olursan dönüşür.

{ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ } “Seninle arasında düşmanlık bulunan kimse.” Dindeki düşmanlık ki, bu Ebû Cehil’dir.

{ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ } “Sanki bir dost olur.” Dinde.

{ حَمِيمٌ } “Candan.” Nesepte bir yakın.⁵

⁵ İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: ‘اِدْفَعْ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ’ ‘O halde sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav!’ Öfke anında sabretmek, kötülüğe uğrayınca da affetmektir. Sabırlı davranıp affettiklerinde Allah onları korur ve düşmanları onlara alçalıp boyun eğer: ‘كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ’ ‘Sanki candan bir dost olur!’” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Fussilet Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî ve Beyhakî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan (اِدْفَعْ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) “O halde sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav!” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Allah Teâlâ mü’minlere öfke anında sabrı, hakarete uğranılması halinde hilmî ve kötülükle muamele edildiğinde ise affetmeyi emretmiştir. Böyle davrandıklarında Allah Teâlâ onları şeytandan korur ve düşmanları kendilerine alçalıp boyun eğer. Sanki candan bir dost oluverir.” Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 24, s. 119; es-Sünen-ü'l-Kübra, c. 7, s. 45, Nikâh, “Allah Teâlâ’nın, kötülüğü en güzel bir şekilde def et, emrettiği” bâbı.

﴿٣٥﴾ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

35- “Ama buna ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak hayırdan büyük payı olan kavuşturulur!”

{ وَمَا يُلْقِيهَا } “Ama buna kavuşturulur.” Ahirette cennet ancak şu kimseye verilir.

{ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا } “Ancak sabredenler.” Dünyada başa gelen musibetlere ve düşmanların eziyetlerine.

{ وَمَا يُلْقِيهَا } “Buna kavuşturulur.” Kötülüğü iyilikle bertaraf etme başarısı.

{ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ } “Ancak hayırdan büyük payı olan.” Cennette bol bir sevap. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı misali.

﴿٣٦﴾ وَإِنَّا يَنْزِعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

36- “Eğer şeytandan gelecek kötü bir düşünce, seni dürtecek olursa, hemen Allah’a sığın. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.”

{ وَإِنَّا يَنْزِعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ } “Eğer şeytandan gelecek kötü bir düşünce, seni dürtecek olursa.” Şeytandan sana Ebû Cehil’in cefası esnasında cefa vesvesesi isabet edecek olursa.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ } “Hemen Allah’a sığın.” Kovulmuş olan şeytandan.

{ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Çünkü O, her şeyi işitendir.” Ebû Cehil’in sözünü.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Cezasını bilendir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “O her şeyi işitendir”, senin sığınmanı. “Bilendir”, şeytanın vesvesesini.

وَمِنْ آيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ

﴿٣٧﴾ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

37- “Gece ile gündüz, güneş ile ay O’nun âyetlerindendir. Siz güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer sadece Allah’a kulluk ediyorsanız, bunları yaratan Allah’a secde edin!”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun âyetlerindendir.” Vahdâniyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ الْيَلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ } “Gece ile gündüz, güneş ile ay.” Bunların bütünü Allah’ın âyetlerindendir.

{ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ } “Siz güneşe secde etmeyin.” Güneşe ibadet etmeyiniz.

{ وَلَا لِلْقَمَرِ } “Ve aya.” Aya da.

{ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ } “Allah’a secde edin.” Allah’a ibadet ediniz.

{ الَّذِي خَلَقَهُنَّ } “Bunları yaratan.” Yani güneşi ayı geceyi gündüzü.

{ إِنْ كُنْتُمْ إِثَّاءَ تَعْبُدُونَ } “Eğer sadece Allah’a kulluk ediyorsanız.” Allah’a ibadeti murad ediyorsanız güneşe, aya ibadet etmeyiniz. Ancak bu ikisini yaratan Allah’a ibadet ediniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Güneşin ve ayın Allah’a ibadet edişini murad ediyorsanız öyleyse bu ikisine ibadet etmeyiniz. Zira Allah’a ibadet ediş bu ikisine ibadet edişi terk etmektedir.

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Eğer onlar hâlâ büyüklük tasarlarsa bilsinler ki, Rabbinin yanındaki (melekler) gece gündüz O’nu tesbih ederler ve hiç usanmazlar!”

{ فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا } “Eğer onlar hâlâ büyüklük tasarlarsa.” İman etmekten ve Allah’a kulluktan kaçınıp büyüklenirlerse.

{ فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ } “Bilsinler ki, Rabbinin yanındaki (melekler).” Yani melekler.

{ يُسَبِّحُونَ لَهُ } “O’nu tesbih ederler.” Allah için namaz kılarlar.

{ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْئُمُونَ } “Gece gündüz ve hiç usanmazlar.” Allah’a ibadet etmekten usanmaz ve gevşeklik göstermezler.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- “O’nun âyetlerinden biri de şudur: Sen toprağı kupkuru görürsün; ancak biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman canlanır ve kabarır. İşte toprağı canlandıran, elbette ölüleri de diriltir. Çünkü O, her şeye gücü yetendir.”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun âyetlerinden biri de şudur.” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً } “Sen toprağı kupkuru görürsün.” Zelil kırılmış ölü.

{ فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ } “Ancak biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman.” Yağmur.

{ اهْتَزَّتْ } “Canlanır.” Yağmurla müjdelenir. Âyetin, bitkilerle harekete geçer anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَبَتْ } “Ve kabarır.” Bitkileri çoğalır. Âyetin, bitkilerle kabarır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا } “İşte toprağı canlandıran.” Ölümünün ardından.

{ لَمُحْيِي الْمَوْتِ } “Elbette ölüleri de diriltir.” Diriliş için.

{ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü O, her şeye gücü yetendir.” Öldürme ve diriltmeye.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ
أَمْ مَنْ يَأْتِيَنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

40- “Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp inkâr edenler bize gizli kalmazlar. Kiyâmet günü, ateşe atılacak olan mı daha hayırlıdır, yoksa (huzurumuza) güven içinde gelecek olan mı? İstedığınızı yapın, çünkü Allah, yaptıklarınızı görmektedir!”

{ إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا } “Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp inkâr edenler.” Âyetlerimizi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{ لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا } “Bize gizli kalmazlar.” Onların amellerinden hiçbir şey bize gizli kalmaz.

{ أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ } “Ateşe atılacak olan mı daha.” Ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِيَنَا } “Hayırlıdır, yoksa güven içinde gelecek olan mı?” Azaptan güvence içinde olan.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kiyâmet günü (Huzurumuza).” Ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabıdır.

{ إِعْمَلُوا } “Yapın.” Ey Mekke ehli.

{ مَا شِئْتُمْ } “İstedığınızı.” Bu onlar için bir tehdittir.

{ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Çünkü Allah, yaptıklarınızı görmektedir.” Amellerinize göre sizi cezalandırır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾

41- “Kendilerine geldiği zaman Kur’an’ı inkâr edenler (bunun cezasına katlanırlar). Oysa o, eşsiz bir kitaptır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ } “Kur’an’ı inkâr edenler (bunun cezasına katlanırlar)” Kur’an’ı.

{ لَمَّا جَاءَهُمْ } “Kendilerine geldiği zaman.” Kendilerine Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile geldiğinde ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır. Onlar için ahirette cehennem ateşi vardır.

{ وَأَنَّهُ } “Oysa o.” Yani Kur’an.

{ لَكِنَّا بَعِثْنَاكَ } “Eşsiz bir kitaptır.” Keremli ve şereflidir.

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ
حَمِيدٍ ٤٢

42- “Ona ne önünden ne arkasından batıl yaklaşamaz. O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve övgüye lâyık bulunan (Allah) tarafından indirilmiştir.”

{ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ } “Ona bâtıl yaklaşamaz.” Tevrat, İncil ve Zebur ve diğer kitaplar ona muhalefet etmezler.

{ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ } “Ne önünden.” Ondan öncekiler.

{ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ } “Ne arkasından.” Onun arkasından bir kitap gelmez ki, ona muhalefet etsin.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ondan önceki Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplar onu yalanlamaz. Onun arkasından bir kitap gelmez ki, ona muhalefet etsin.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: İblis (latenutullâhi ‘aleyh) Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelişinden önce Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelemez ki, Kur’an’da bir fazlalığa gitsin. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın ayrılmasından sonra gelemez ki, Kur’an’dan bir şeyler eksilsin.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Kur’an âyetleri birbiriyle çelişki arz etmez. Ancak birbirini pekiştirir ve uygunluk arz eder .

{ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ } “O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan (Allah) tarafından indirilmiştir.” Emrinde ve hükmünde Hakîm olan zâtın konuşmasıdır.

{ حَمِيدٌ } “Ve övgüye lâyık bulunan.” Fiilinde övülen.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

43- “Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki, senin Rabbin, hem mağfiyet sahibi hem de can yakıcı bir azabın sahibidir.”

{ مَا يُقَالُ لَكَ } “Sana söylenen, değildir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Sana yapılan sövgüler/hakaretler ve yalanlamalar.

{ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ } “Peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey.” Senden öncekilere yapılan sövgüler/hakaretler ve yalanlamalar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Sana söylenen, değildir”, sana emredilen risaletin tebliği değildir. “Peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey.”

{ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önceki.” Risaletin tebliği.

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Elbette ki, senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَذُو مَغْفِرَةٍ } “Hem mağfiyet sahibi.” Küfürden tevbe eden ve Allah’a iman edene karşı.

{ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ } “Hem de can yakıcı bir azabın sahibidir.” Küfür üzere ölene karşı.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ءَأَعْجَمِيٌّ
وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِيهِ
أَذَانٌ هُمْ وَفَرُّ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

44- “Eğer biz onu, Arapça dışındaki bir dilde Kur’an yapsaydık mutlaka onlar, ‘Bu kitabın âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Arap bir peygambere yabancı dil, olacak şey mi?’ derlerdi. De ki: ‘O, iman edenler için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir şifâdır.’ İman etmeyenlere gelince; onların kulaklarında bir ağırlık vardır. O (Kur’an) onlara göre bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağrılıyor da duymuyorlar!”

{ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا } “Eğer biz onu, Arapça dışındaki bir dilde Kur’an yapsaydık.” Eğer Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la Arap dilinden başka bir dille gönderseydik.

{ لَقَالُوا } “Mutlaka onlar, derlerdi.” Mekke kâfirleri.

{ لَوْلَا فَضَّلْتُ } “Genişçe açıklanmalı değil miydi?” Açıklanmalı ve Arapçalaştırılmalı değil miydi?

{ آيَاتُهُ } “Bu kitabın âyetleri.” Arapça ile.

{ أَعَجَمِيٍّ وَعَرَبِيٍّ } “Arap bir peygambere yabancı dil, olacak şey mi?” Yabancı bir dille indirilmiş Kur’an ve Arap bir adam. Bu nasıl iş?

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ هُوَ } “O.” Yani Kur’an.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler için.” Ebûbekir ve ashabı.

{ هُدًى } “Doğru yolu gösteren bir rehber.” Sapıklıktan.

{ وَشِفَاءً } “Ve bir şifâdır.” Sinelerdeki körlüğe karşı bir açıklama.

{ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmeyenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. Bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ فَجِي أَذَانَهُمْ وَقُرْ } “Onların kulaklarında bir ağırlık vardır.” Sağırılık.

{ وَهُوَ } “O (Kur’an).” Kur’an.

{ عَلَيْهِمْ عَمًى } “Onlara göre bir körlüktür.” Kanıttır.

{ **أُولَئِكَ** } “Sanki onlar.” Mekke ehli, Ebû Cehil ve ashabı.

{ **يُنَادُونَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ** } “Uzak bir yerden çağırılıyor da duymuyorlar.” Sanki onlar gökten tevhide davet ediliyorlar.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِّي بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45- “Andolsun biz Musa’ya kitabı (Tevrat’ı) verdik, onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü. Eğer Rabbinden daha önce bir söz geçmiş olmasaydı, onların aralarında derhal iş bitirilirdi. Gerçekten onlar (Kur’an) hakkında derin bir şüphe içindedirler.”

{ **وَلَقَدْ آتَيْنَا** } “Andolsun biz verdik.” Bahsettik.

{ **مُوسَى الْكِتَابَ** } “Musa’ya kitabı (Tevrat’ı).” Yani Tevrat’ı.

{ **فَاخْتَلَفَ فِيهِ** } “Onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabı hakkında. Onların bir bölümü Tevrat’ı tasdik etmekte, bir bölümü ise yalanlamaktadır.

{ **وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ** } “Eğer daha önce bir söz geçmiş olmasaydı.” Vacip olmuş olmasaydı.

{ **مِنْ رَبِّكَ** } “Rabbinden.” Bu ümmetten azabın ertelenmesine dair.

{ **لَفُضِّي بَيْنَهُمْ** } “Onların aralarında derhal iş bitirilirdi.” Yahudilerin Hristiyanların ve müşriklerin helaki gerçekleştirilirdi. Şöyle diyor: Onlardan öncekiler yalanladıklarında azaba uğradıkları gibi bunlar da yalanladıklarında azap göreceklerdir.

{ **وَإِنَّهُمْ** } “Gerçekten onlar.” Yani Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler.

{ **لَفِي شَكٍّ مِنْهُ** } “(Kur’an) hakkında bir şüphe içindedirler.” Kur’an’dan.

{ **مُرِيبٍ** } “Derin.” Kuşkusuz açık. Âyetin, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabından anlamına geldiğinde söylenmiştir.

﴿٤٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

46- "Her kim iyi bir iş yaparsa, bunu kendi lehine yapmış olur. Kim de bir kötülük yaparsa, o da bunu kendi aleyhine yapmış olur. Senin Rabbin, kullarına zulmedici değildir!"

{ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا } "Her kim iyi bir iş yaparsa." Kendisiyle Rabbi arasında halis olarak.

{ فَلِنَفْسِهِ } "Bunu kendi lehine yapmış olur." Bunun sevabı.

{ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا } "Kim de bir kötülük yaparsa, o da bunu kendi aleyhine yapmış olur." Kim de Allah'a şirk koşarsa bunun cezası kendisi aleyhinedir.

{ وَمَا رَبُّكَ } "Senin Rabbin." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ } "Kullarına zulmedici değildir." Onları suçsuz olarak hesaba çekip cezalandırması.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا أَدْنَاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾

47- "Kiyâmet zamanını bilmek ancak Allah'a havale edilir. O'nun bilgisi dışında ne meyveler kabuklarından çıkar, ne bir dişi gebe kalır ve ne de doğurur. Allah onlara, 'Bana koştüğunuz ortaklarım nerede?' diye sesleneceği gün, onlar, 'Buna dair, bizden hiçbir şahid olmadığını sana arz ederiz.' derler."

{ إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ } "Kiyâmet zamanını bilmek ancak Allah'a havale edilir." Kiyâmetin kopmasının ilmi. Onun kopuş ilmini Allah'tan başka kimse bilmez.

{ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا } "Ne meyveler kabuklarından çıkar." Kabuğundan.

{ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى } “Ne bir dişi gebe kalır.” Hamileler.

{ وَلَا تَضْعُ } “Ve ne de doğurur.” Yükünü.

{ إِلَّا بِعِلْمِهِ } “O’nun bilgisi dışında.” O’nun izniyle. Bunu O’ndan başka hiçbir kimse bilmez.

{ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ } “Allah onlara, sesleneceği gün.” Onlar cehennemdeyken onlara seslenir. Allah onlara şöyle der:

{ أَيْنَ شُرَكَائِي } “‘Bana koştuğunuz ortaklarım nerede?’ diye.” İbadet ettiğiniz ve ortaklarım olduğunuzu söylediğiniziz.

{ قَالُوا أَذْنَاكَ } “Onlar, ‘Buna dair, sana arz ederiz’ derler.” Sana bildirdik ve sana bundan önce dedik .

{ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ } “Bizden hiçbir şâhid olmadığını.” Senden başkasına ibadet ettiklerine dair kendi nefisleri aleyhine şâhidlikte bulunurlar.

﴿٤٨﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَّحِيصٍ

48- “Böylece daha önce tapmakta oldukları şeyler gözlerinin önünden kaybolup gitmiştir. Onlar da kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.”

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } “Böylece gözlerinin önünden kaybolup gitmiştir.” Kendileriyle meşgul olmuşlardır.

{ مَا كَانُوا يَدْعُونَ } “Tapmakta oldukları şeyler.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Dünyada.

{ وَظَنُّوا } “Onlar da anlamışlardır.” Bilmişlerdir ve kesin kanaat getirmişlerdir.

{ مَا لَهُمْ مِنْ مَّحِيصٍ } “Kendileri için kaçacak bir yer olmadığını.” Bir barınak, bir yardım edici ve ateşten kurtuluş.

﴿٤٩﴾ لَا يَسْتَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ

49- “İnsan hayır istemekten usanmaz. Oysa başına bir kötülük gelse, üzülr ve hemen ümitsizliğe düşer.”

{ لَا يَسْتَمِ الْإِنْسَانُ } “İnsan usanmaz.” Yani kâfir insan bıkmaz ve gevşeklik göstermez.

{ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ } “Hayır istemekten.” Mal, çocuk ve sıhhat.

{ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ } “Oysa başına bir kötülük gelse.” Eğer şiddet ve fakirlik kendisine isabet etse.

{ فَيُؤْسَ قَنُوطٌ } “Üzülür ve hemen ümitsizliğe düşer.” Hemen o şey onu ümitsizliğe düşürür ve Allah’ın rahmetinden ümidini kestirir.

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لِلْخُسْنَى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

50- “Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona tarafımızdan bir rahmet tattırsak o, ‘Bu, benim hakkımdır, kıyâmetin kopacağını sanmıyorum, Rabbime götürülmüş olsam bile, O’nun katında benim için daha güzel şeyler vardır!’ der. Biz o inkâr edenlere yaptıkları şeyleri mutlaka haber vereceğiz ve onlara elbette ağır azaptan tattıracağız!”

{ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ } “Andolsun ki, biz ona tattırsak.” İsabet ettirsek.

{ رَحْمَةً مِنَّا } “Tarafımızdan bir rahmet.” Mal ve çocuk ile tarafımızdan bir nimet.

{ مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّهُ } “Kendisine dokunan bir zarardan sonra.” Ona isabet eden bir şiddet.

{ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي } “O, ‘Bu, benim hakkımdır’ der.” Hayır Allah’ın ilminde benim hakkımdır.

{ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ } “Kıyâmetin... sanmıyorum.” Kıyâmetin gerçekleşeceğini.

{ قَائِمَةً } *"Kopacağını."* Dirilişi inkâr ederek Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi gerçekleşeceğini sanmıyorum.

{ وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَى رَبِّي } *"Rabbime götürülmüş olsam bile."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi.

{ إِنَّ لِي عِنْدَهُ } *"O'nun katında benim için vardır."* Ahirette.

{ لِّلْحُسْنَى } *"Daha güzel şeyler."* Cennet vardır. Bu âyet Utbe ibn Rebia ile ashabı hakkındadır.

{ فَلَنُبَيِّنَنَّ } *"Biz mutlaka haber vereceğiz."* Hiç kuşkusuz haber vereceğiz.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا } *"O inkâr edenlere yaptıkları şeyleri."* Küfürlerinde.

{ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ } *"Ve onlara elbette ağır azaptan tattıracğız."* Cehennemde türlü türlü şiddetli azabı.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

51- "Biz insana bir nimet verdiğimiz zaman yüz çevirip yan çizer. Ona bir kötülük dokunduğu zaman da yalvarıp durur!"

{ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ } *"Biz insana bir nimet verdiğimiz zaman."* Yani kâfire mal ve çocuk nimetini verdiğimizde.

{ أَعْرَضَ } *"Yüz çevirip."* Buna şükretmekten.

{ وَنَا بِجَانِبِهِ } *"Yan çizer."* İmandan uzaklaşarak.

{ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ } *"Ona bir kötülük dokunduğu zaman da."* Fakirlik isabet ederse.

{ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ } *"Yalvarıp durur."* Malı elde etmek için. Âyetin, çokça çocuğu olmak için anlamına geldiği de söylenmiştir. Söz konusu kişi Utbe'dir.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي

شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52- “De ki: Gördünüz mü? Eğer Kur’an, Allah tarafından ise ve siz de onu inkâr ediyorsanız, o takdirde Hak’tan uzak bir ayrılığa düşenden daha sapkın kim olabilir?”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ } “Gördünüz mü? Eğer Kur’an, Allah tarafından ise.” Diyor ki, bu Kur’an Allah katından ise.

{ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ } “Ve siz de onu inkâr ediyorsanız.” Kur’an’ı. Onun, Allah katından olmadığını söyleyerek. Rabbiniz size ne yapar?

{ مَنْ أَضَلُّ } “Daha sapkın kim olabilir?” Hak ve hidayetten sapmış.

{ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ } “O takdirde Hak’tan bir ayrılığa düşenden.” Muhalefet içinde.

{ بَعِيدٍ } “Uzak.” Haktan ve hidayetten uzak. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e şiddetli bir düşmanlık içinde bulunan. Bu kişi Ebû Cehil’dir.

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

53- “Biz onlara hem ufuklarda hem kendi içlerinde delillerimizi göstereceğiz ki, Kur’an’ın gerçek olduğu kendilerine iyice belli olsun. Senin Rabbinin her şeye şâhid olması, yetmez mi?”

{ سَنُرِيهِمْ } “Biz onlara göstereceğiz ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ **أَيَاتِنَا** } “*Delillerimizi.*” Harikuladeliğimiz, vahdâniyetimizin ve kudretimizin alametlerini.

{ **فِي الْأَفَاقِ** } “*Hem ufuklarda.*” Yerin etrafında. Kendilerinden önce yaşamış olan Ad, Semud kavimleri ve bu kavimlerden sonra yaşamış olan kavimlerin meskenlerinin harap oluşu.

{ **وَفِي أَنْفُسِهِمْ** } “*Hem kendi içlerinde.*” Onlara kendi nefislerindeki hastalıkları, acıları, musibetleri ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ **حَتَّى يَبَيِّنَ لَهُمُ اللَّهُ الْحَقَّ** } “*(Kur’an’ın) gerçek olduğu kendilerine iyice belli olsun.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in onlara açıkladığı şeylerin hak olduğu.

{ **أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ** } “*Senin Rabbinin yetmez mi?*” Allah Teâlâ’nın, geçmiş ümmetlerden onlara göstermeksizin onlara açıklamış olduğu şeyler onlara yeterli gelmiyor mu?

{ **أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ** } “*Her şeye şâhid olması.*” Amellerine.

{ **أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ** }

54- “Dikkat edin! Onlar, Rablerine kavuşmaktan bir şüphe içindedirler. Dikkat edin! (Allah) her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır!”

{ **أَلَا إِنَّهُمْ** } “*Dikkat edin! Onlar.*” Mekke ehli.

{ **فِي مِرْيَةٍ** } “*Bir şüphe içindedirler.*” Bir kuşku ve şüphe.

{ **مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ** } “*Rablerine kavuşmaktan.*” Ölümden sonra diriliş ten.

{ **أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ** } “*Dikkat edin! (Allah) her şeyi.*” Amellerini ve cezalarını.

{ **مُحِيطٌ** } “*(İlmiyle) kuşatmıştır.*” Bilmektedir.

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

Kendisinde “Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf”ın zikredildiği sûredir. 16, 23. âyet ve 36-43 âyetler arası hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Sûrenin beş âyeti Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Zira söz konusu âyetler Medenîdirler. Âyet sayısı 53, sözcük sayısı 886 ve harf sayısı ise 3.588’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

حَمَّ ١ عَسَقَ ٢

1-2- “Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şûrâ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَمَّ عَسَقَ } “Hâ, Mîm.” Diyor ki; kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ’nın bununla kendisini övdüğü bir övgü ifadesidir. Diyor ki; “Hâ”, Allah’ın hilmi. “Mîm”, O’nun mülkü. “Ayn”, O’nun ilmi. “Sîn”, O’nun nuru ve aydınlığı. “Kâf”, ise kudretidir.

Şöyle de denilmiştir: “Hâ” bütün harfler gerçekleşecektir. “Mîm”, bütün melikler dönüşecektir. “Ayn”, her vaad olacaktır.

“Sîn”, Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kıtlık yılları gibi yıllar. “Kâf” da her kazf gerçekleşecektir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbine halis olarak lâ ilâhe illallah diyen kimse ve O’nunla karşılaşacak olan kimsenin ebedi olarak cehennemde kalmayacağına ilişkin kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesidir.

﴿ ٣ ﴾ كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

3- “İşte mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyediyor.”

{ كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ } “İşte sana ve senden öncekilere böyle vahyediyor.” Sana “Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf”ı vahyettiği senden önceki resûllere de vahyettik.

{ اللَّهُ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstün, Allah.” Kendisine iman etmeyen kimseden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olan.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet olunmayacağına dair verdiği hükümde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Mutlak üstün”, mülkünde ve hükümranlığında. “Tam hüküm ve hikmet sahibi”, emrinde ve hükmünde.

﴿ ٤ ﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

4- “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. O çok yücedir, büyüktür.”

{ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur.” Mahlukatı. İnsanların bütünü O’nun kulu ve cariyeleridir.

{ وَهُوَ الْعَلِيُّ } “O çok yücedir.” Her şeyden daha yücedir.

{ الْعَظِيمُ } “Büyüktür.” Her şeyden daha büyüktür.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْفَطِرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

5- “(O’nun yüceliğinden), neredeyse gökler yukarılarından çatlayacak! Melekler Rablerini hamd ile tesbih eder ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. İyi bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْفَطِرْنَ } “(O’nun yüceliğinden), neredeyse gökler çatlayacak.” Yarılacak.

{ مِنْ فَوْقِهِنَّ } “Yukarılarından.” Rahman’ın heybetinden dolayı birbirinin üstünde. Âyetin, Yahudilerin sözlerinden ötürü neredeyse gökler yukarılarından çatlayacaktı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْمَلَائِكَةُ } “Melekler.” Gökte.

{ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ } “Rablerini hamd ile tesbih eder.” Rablerinin emriyle namaz kılarlar.

{ وَيَسْتَغْفِرُونَ } “Ve mağfiret dilerler.” Bağışlanmaları için dua ederler.

{ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzündekiler için.” İhlâslı mü’minler için.

{ إِلَّا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ } “İyi bilin ki, Allah çok bağışlayan.” Tevbe eden kimseye.

{ الرَّحِيمِ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيفٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

6- “Allah, kendisinden başka dostlar edinenleri sürekli olarak gözetlemektedir. Ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin.”

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Edinenleri.” Kulluk edenleri.

{ مِنْ دُونِهِ } “Kendisinden başka.” Allah’tan başkasına.

{ أَوْلِيَاءَ } “Dostlar.” Putlardan rabler.

{ اللَّهُ حَفِیْظٌ عَلَيْهِمْ } “Allah, sürekli olarak gözetlemektedir.” Onlara ve amellerine şehiddir.

{ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ } “Ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin.” Kefil değilsin ki, onları sorguya çekesin. Allah Teâlâ sonra ona onlarla savaşmalarını emretti.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِنُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَنُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾

7- “Böylece biz sana Arapça bir Kur’an vahyettik ki, kentlerin anası olan (Mekke halkını) ve çevresinde bulunanları uyarasın ve kendisinde hiçbir şüphe olmayan toplanma gününün dehşetini onlara haber veresin! (O gün) bir grup cennette, bir grup çılgın alevli cehennemdedir.”

{ وَكَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Biz sana vahyettik ki.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile sana indirdik ki.

{ قُرْآنًا عَرَبِيًّا } “Arapça bir Kur’an.” Arap dilinde bir Kur’an.

{ لِنُنْذِرَ } “Uyarasın.” Kur’an ile korkutasın.

{ أُمَّ الْقُرَى } “Kentlerin anası olan (Mekke halkını).” Mekke ehlini.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا } “Ve çevresinde bulunanları.” Şehirleri.

{ وَنُنْذِرَ } “Ve onlara haber veresin.” Korkutasın.

{ يَوْمَ الْجَمْعِ } “Toplanma gününün (dehşetini).” Gök ehli ile yer ehlinin kendisinde toplandığı toplanma gününün dehşet hallerini.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } “Kendisinde hiçbir şüphe olmayan.” Herhangi bir kuşku olmayan.

{ فَرِيقٌ } “(O gün) bir grup.” Toplanma ehlinde bir grup.

{ فِي الْحِجَّةِ } “Cennette.” Ki bunlar mü’minlerdir.

{ وَفَرِيقٌ } “Bir grup.” Bir grup da.

{ فِي السَّعِيرِ } “Çılgın alevli cehennemdedir.” Cehennem ateşindedir. Bunlar da kâfirlerdir.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

8- “Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı. Fakat O, yalnız dilediğini rahmetinin içine alır. Zâlimler için (ahirette) ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.”

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı.” Yahudi, Hıristiyan ve müşrikleri bir millet üzere İslam milleti üzere toplardı.

{ وَلَكِنْ يُدْخِلُ } “Fakat O, yalnız içine alır.” İkrâm eder.

{ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ } “Dilediğini rahmetinin.” İslâm dinini.

{ وَالظَّالِمُونَ } “Zâlimler için.” Yahudiler Hıristiyanlar ve müşrikler.

{ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ } “(Ahirette) ne bir dost, vardır.” Kendilerine yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ } “Ne de bir yardımcı.” Allah’ın azabını kendilerinden engelleyecek bir engelleyici.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَإِنَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

9- “Yoksa onlar (Allah’tan) başka dostlar mı edindiler? Oysa asıl dost Allah’tır. Ölüleri O diriltir. O, her şeye gücü kadîrdir.”

{ أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ } “Yoksa onlar (Allah’tan) başka mı edindiler?” Allah’tan başkasına ibadet mi ettiler?

{ أَوْلِيَاءَ } “Dostlar.” Rabler.

{ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ } “Oysa asıl dost Allah’tır.” Onların bütününün.

{ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى } “Ölüleri O diriltir.” Diriliş için.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “O, her şeye gücü kadîrdir.” Diriltme ve öldürmeye.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

10- “Ayrılığa düştüğünüz bir konuda hüküm vermek Allah’a aittir. İşte benim Rabbim olan Allah budur. Ben yalnız O’na dayanıp güvendim ve yalnız O’na yönelirim.”

{ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ } “Ayrılığa düştüğünüz.” Dinde.

{ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ } “Bir konuda. Hüküm vermek Allah’a aittir.” Onun hükmünü Allah’ın kitabından araştırınız.

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي } “İşte benim Rabbim olan Allah budur.” Size bunu emretti.

{ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } “Ben yalnız O’na dayanıp güvendim.” O’na tevekkül ettim.

{ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ } “Ve yalnız O’na yönelirim.” O’na yönelirim.

فَاطْرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾

11- "O göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O, sizin için kendinizden (erkek ve dişi olmak üzere) eşler, hayvanlardan da çiftler yaratmıştır. O, sizin bu şekilde çoğaltıp üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitir, görür."

{ فَاطِرُ السَّمَوَاتِ } "O, göklerin yaratıcısıdır." Yani göklerin yaratıcısıdır.

{ وَالْأَرْضِ جَعَلْ لَكُمْ } "Ve yerin. O, sizin için yaratmıştır." Sizin için yarattı.

{ مِنْ أَنْفُسِكُمْ } "Kendinizden." Sizin gibi âdemi/insan.

{ أَزْوَاجًا } "(Erkek ve dişi olmak üzere) eşler." Dişi ve erkek olmak üzere sınıflar.

{ وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا } "Hayvanlardan da çiftler." Dişi ve erkek olmak üzere sınıflar.

{ يَذَرُكُمْ فِيهِ } "O, sizin bu şekilde çoğaltıp üretiyor." Sizleri rahimlerde yaratıyor. Âyetin, sizi evlilikle çoğaltıyor anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ } "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." Sıfat, ilim, kudret ve tedbir sahalarında.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } "O, her şeyi işitir." Sözlerinizi.

{ الْبَصِيرُ } "Görür." Amellerinizi.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12- "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. O, dilediğine rızık bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilir."

{ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ } "Göklerin anahtarları O'nundur." Göklerin hazineleri yağmurlardır.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Bitkilerdir.

{ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ } “O, dilediğine rızkı bol verir.” Dilediğine mali genişçe verir.

{ وَيَقْدِرُ } “Dilediğinden de kısar.” Dilediğine de kısar.

{ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “O, her şeyi bilir.” Yaymayı ve kısmayı.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- “(Allah), ‘dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin’ diyerek, dinden Nûh’a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim’e, Musa’ya ve İsa’ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat yaptı. Ancak kendilerini uymağa çağırдыңın bu esas, müşriklere ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.”

{ شَرَعَ لَكُمْ } “(Allah) size de şeriat yaptı.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ümmeti sizin için seçti.

{ مِنَ الدِّينِ } “Dinden.” İslam dinini.

{ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا } “Nûh’a tavsiye ettiğini.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’a vahyettiğimiz şeyi. İnsanları kendisine davet etmesini ve üzerinde dosdoğru yaşamayı emretti.

{ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Sana vahyettiğimizi.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana vahyettiğimizi, yani Kur’an’ı. Sana Kur’an’da, insanları davet etmeni ve onun üzerinde dosdoğru bulunmanı emrettik.

{ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’e, tavsiye ettiğimizi.” İslam’ı İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a seçtik ve ona, insanları İslam’a davet etmesini ve üzereinde dosdoğru yaşamasını emrettik.

{ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ } “Musa’ya ve İsa’ya.” Bu şekilde emrettik.

{ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ } “Dini dosdoğru tutun diyerek.” Allah Teâlâ peygamberlerin bütününe dini dosdoğru tutmalarını, dinde ittifak halinde bulunmalarını emretti.

{ وَلَا تَفَرَّقُوا فِيهِ } “Ve onda ayrılığa düşmeyin.” Dinde görüş ayrılığına düşmeyiniz.

{ كَبِيرٍ } “Ağır geldi.” Büyük geldi.

{ عَلَى الْمُشْرِكِينَ } “Müşriklere.” Ebû Cehil ve ashabına.

{ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ } “Ancak kendilerini uymağa çağırdığın bu esas.” Tevhid ve Kur’an.

{ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ } “Allah kendisine seçer.” Dinine.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini.” Ki, bu, İslam’da doğan ve İslam üzere ve-fat edendir.

{ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ } “Ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.” Küfür ehlinde kendisine yöneleni dinine irşad eder.

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيَا يَنْتَهُم وَلَوْ لَا كَلِمَةُ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَفُضِّي يَنْتَهُم وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٌ ﴿١٤﴾

14- “Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, ancak aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden, belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra, kitaba mirasçı kılınan Kitap Ehli de Kur’an hakkında derin bir kuşku içindedirler.”

{ وَمَا تَفَرَّقُوا } “Onlar, ayrılığa düştüler.” Yahudiler ve Hristiyanlar. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ve İslam hakkında ihtilaf etmediler.

{ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ } “Ancak kendilerine bilgi geldikten sonra.” Kitaplarında bulunan Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özellikleri hakkındaki açıklamalardan sonra.

{ بَغْيًا بَيْنَهُمْ } “Aralarındaki çekememezlik yüzünden.” Kıskançlıkları yüzünden Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr ettiler.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ } “Eğer yaşatma sözü geçmiş olmasaydı.” Vacip olma sözü.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden.” Azabın bu ümmetten ertelenmesi sözü.

{ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Bellî bir süreye kadar.” Bilinen bir vakte kadar.

{ لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ } “Aralarında hemen hüküm verildi.” Yahudilerin ve Hristiyanların helaki hemen gerçekleşirdi.

{ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ } “Kitaba mirasçı kılınan Kitap Ehli de.” Kendilerine Tevrat verilenler.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onlardan sonra.” Resûllerin ardından. Âyetin, ilk ümmetlerin ardından anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ } “Kur’an hakkında bir kuşku içindedirler.” Tevrat hakkında kuşku içindedirler. Âyetin, Kur’an hakkında kuşku içindedirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مُرِيبٌ } “Derin.” Kuşkusu açık.

فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ أَمِنْتُ بِمَا آتَاكَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ

15- “İşte bunun için sen davetini sürdür ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Onların tutkularına uyma ve de ki: ‘Ben, Allah’ın indirdiği her kitaba iman ettim ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir. Bizimle sizin aranızda, tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Çünkü dönüş yalnız O’nadır!”

{ فَلِذَلِكَ فَادْعُ } “İşte bunun için sen davetini sürdür.” Rabbini birlemeye ve Rabbinin kitabına.

{ وَاسْتَقِمْ } “Ve dosdoğru ol!” Tevhid üzere.

{ كَمَا أُمِرْتُ } “Emrolunduğun gibi.” Kur’an’da.

{ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ } “Onların tutkularına uyma.” Onların kiblelerine ve dinlerine, Yahudilerin kiblesine ve Yahudilerin dinine.

{ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Ve de ki: ‘Ben, Allah’ın indirdiği iman ettim.” Peygamberlere indirdiğine.

{ مِنْ كِتَابٍ } “Her kitaba.” Allah’ın kitabından.

{ وَأُمِرْتُ } “Ve emrolundum.” Kur’an’da.

{ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ } “Aranızda adaleti gerçekleştirmekle.” Tevhidi gerçekleştirmekle.

{ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ } “Allah bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir.” Kıyamet gününde bizimle sizin aranızda.

{ لَنَا أَعْمَالُنَا } “Bizim yaptıklarımız bize.” Allah Teâlâ’ya yaptığımız ibadet ve İslam dini bizim lehimize.

{ وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ } “Sizin yaptıklarınız sizedir.” Amelleriniz sizin aleyhinizedir. Putlara ibadet ediyorsunuz ve şeytanın dinine uyuşunuz sizin aleyhinizedir.

{ لَا حُجَّةَ } “Tartışılacak bir şey yoktur.” Herhangi bir tartışma bulunmamaktadır.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ } “Bizimle sizin aranızda.” Dinde.

{ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا } “Allah hepimizi bir araya toplayacaktır.” Ve sizi kıyâmet gününde bir araya toplayacaktır.

{ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ } “Çünkü dönüş yalnız O’nadır.” Mü’minlerin ve kâfirlerin dönüşü. Allah Teâlâ bunun ardından savaşı emretti.

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

16- “Bu davet kabul edildikten sonra, hâlâ Allah hakkında tartışmaya kalkışanların delilleri, Rableri katında geçersizdir. Onların üzerinde bir gazap ve kendileri için şiddetli bir azap vardır.”

{ وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ } “Hâlâ Allah hakkında tartışmaya kalkışanların.” Allah’ın dini hakkında tartışmaya girişenler, yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ } “Bu davet kabul edildikten sonra.” Kitapta.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Söz konusu edilenler müşriklerdir. “Bu davet kabul edildikten sonra”, Misak gününde.

{ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ } “Delilleri, geçersizdir.” Onların husumetleri bâtıldır.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ } “Rableri katında. Onların üzerinde bir gazap.” Hışım vardır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ } “Ve kendileri için şiddetli bir azap vardır.” Olandan daha şiddetlisi.

اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ

قَرِيبٌ ﴿١٧﴾

17- “Kitabı ve mizanı gerçek olarak indiren Allah’tır. Ne bilirsin, belki de kıyâmet saati yakındır!”

{ **اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ** } “Kitabı indiren Allah’tır.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la.

{ **بِالْحَقِّ** } “Gerçek olarak.” Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ **وَالْمِيزَانَ** } “Ve mizanı.” İçinde adaletin açıklanmasını.

{ **وَمَا يُدْرِيكَ** } “Ne bilirsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sen bilmezsin.

{ **لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ** } “Belki de kıyâmet saati yakındır.” Kıyâmetin kopuşu yakında olacaktır.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا
وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ

بَعِيدٍ ١٨

18- “Ona (Kıyâmet gününe) inanmayanlar, onun çabuk gelmesini isterler. İman edenler ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyâmet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.”

{ **يَسْتَعْجِلُ بِهَا** } “Onun çabuk gelmesini isterler.” Kıyâmetin kopmasını.

{ **الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا** } “Ona (Kıyâmet gününe) inanmayanlar.” Kıyâmetin kopmasına inanmayanlar ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ **وَالَّذِينَ آمَنُوا** } “İman edenler ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, Kur’an’a ve kıyâmetin kopmasına inananlar ki, bu, Ebûbekir ve ashabıdır.

{ **مُشْفِقُونَ مِنْهَا** } “Ondan korkarlar.” Kıyâmetin kopmasından, dehşetli hallerinden ve şiddetlerinden korkarlar.

{ وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا } “Ve onun, bilirler.” Yani kıyâmetin kopmasını.

{ الْحَقُّ } “Gerçek olduğunu.” Gerçekleşeceğini.

{ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ } “İyi bilin ki, tartışanlar.” Mücadele edenler ve kuşku duyanlar.

{ فِي السَّاعَةِ } “Kıyâmet günü hakkında.” Kıyâmetin kopması hakkında.

{ لَنَبِيٍّ ضَالٍّ بَعِيدٍ } “Derin bir sapıklık içindedirler.” Hak ve hidayet-ten uzak olarak.

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

19- “Allah kullarına karşı çok yumuşak davranandır. O, dilediğine rızık verir. O, çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{ اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ } “Allah kullarına karşı çok yumuşak davranandır.” Sâlih insana, fâsık insana. Âyetin, sâlih ve fâsık insan hakkındaki ilmi latiftir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ } “O, dilediğine rızık verir.” Dilediğine malı genişçe verir.

{ وَهُوَ الْقَوِيُّ } “O, çok güçlüdür.” Kulların rızıklarına.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstündür.” Kendisine inanmayandan intikam almakla.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ

حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

20- “Her kim ahiret kazancını isterse, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kazancını isterse, ona da bundan veririz. Ama onun ahirette bir payı olmaz.”

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ } “Her kim ahiret kazancını isterse.” Allah için işlemiş olduğu ameliyle ahiretin sevabını.

{ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ } “Onun kazancını arttırırız.” Sevabında. Âyetin, kuvvetinde ve aktifliğinde ve ameldeki hasenelerinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا } “Kim de dünya kazancını isterse.” Allah Teâlâ’nın kendisine farz kıldığı ameliyle dünya sevabını isterse.

{ نُؤْتِيهِ } “Ona da veriyoruz.” Ona da bahşederiz.

{ مِنْهَا } “Bundan.” Dünyadan ve ona ondan da veriyoruz.

{ وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ } “Ama onun ahirette olmaz.” Cennetten.

{ مِنْ نَصِيبٍ } “Bir payı.” Bir sevabı olmaz. Zira o Allah’tan başkası için amel etmiştir.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَضْلِ لَفُضِّي بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21- “Yoksa onların kendilerine, Allah’ın izin vermediği dini koyan ortak tanrıları mı var? Eğer Allah’ın erteleme sözü olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Gerçekten, zâlimler için can yakıcı bir azap vardır.”

{ أَمْ لَهُمْ } “Yoksa onların mı var?” Mekke kâfirlerinin var mıdır?

{ شُرَكَاءُ } “Ortak tanrıları.” İlahları.

{ لَهُمْ شَرَعُوا } “Kendilerine... koyan.” Kendileri için seçen.

{ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ } “Allah’ın izin vermediği dini.” Allah Teâlâ’nın kâfirlere emretmediği şeyi. Ebû Cehil ve ashâbı söz konusu edilmektedir.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَضْلِ } “Eğer Allah’ın erteleme sözü olmasaydı,” Bu ümetten azabın ertelenmesine dair hak sözü olmamış olsaydı.

{ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ } “Aralarında hemen hüküm verilirdi.” Helakleri gerçekleştirildi.

{ وَأَنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ } “Gerçekten, zâlimler için.” Kâfirler için Ebû Cehil ve ashabı için.

{ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Can yakıcı bir azap vardır.” Acıtıcı.

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

22- “Yaptıkları işlerin cezası onlara (başlarına) inerken, zâlimlerin korkudan titrediklerini görürsün! Ama iman edip sâlih amel işleyenler ise cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur!”

{ تَرَى الظَّالِمِينَ } “Zâlimlerin görürsün.” Kıyâmet gününde kâfirleri görürsün.

{ مُشْفِقِينَ } “Korkudan titrediklerini.” Korktuklarını.

{ مِمَّا كَسَبُوا } “Yaptıkları işlerin cezası.” Küfürde söylediklerinden ve yaptıklarından.

{ وَهُوَ وَاقِعٌ } “İnerken.” İnerken.

{ بِهِمْ } “Onlara (başlarına).” Sakındıkları şey.

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “Ama iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenler ise.” Kendileriyle Rableri arasında. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır.

{ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ } “Cennet bahçelerindedirler.” Cennet bahçelerindedir.

{ لَّهُمْ مَا يَشَآؤُنَ } “Onlar için, diledikleri her şey vardır.” Arzuladıkları ve canlarının çektikleri şeyler vardır.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Rableri katında.” Cennette.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Cennet.

{ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ } “Büyük lütuf budur.” Büyük bir lütuftur.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهَ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

23- “İşte iman edip sâlih ameller işleyen kullarını Allah bununla müjdeler! De ki: ‘Ben (bu tebliğime karşılık), sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.’ Her kim bir iyilik yaparsa, biz onun iyiliğini arttırırız. Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan, şükrün karşılığını çokça verendir.”

{ ذَلِكَ } “İşte.” Bu lütuf/fazıl.

{ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهَ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip kullarını Allah bununla müjdeler.” Dünyada, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri.¹

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyen.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ashabına de ki. Âyetin, Mekke ehline de ki, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben (bu tebliğime karşılık), sizden istemiyorum.” Tevhid ve Kur’an’a.

{ أَجْرًا } “Bir ücret.” Ücret.

¹ Tefsir metninde iki farklı bölümde ele alınan bu bölümü biz birleştirerek sunduk.

{ إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى } “Yakın akrabayı sevmek dışında.” Ancak ben-den sonraki akrabalarımı sevmeniz müstesna. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hasan-ı Basrî’nin görüşüne göre; Allah Teâlâ’ya tevhidle yaklaşmanız müstesna. Ferrâ’nın görüşüne göre; tevbe ile Allah’a yaklaşmanız müstesna anlamına gelmektedir.

{ وَمَنْ يَفْتَرْ } “Her kim yaparsa.” Kazanırsa.

{ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا } “Bir iyilik. Biz onun iyiliğini arttırırız.” Dokuz tane arttırırız.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan.” Tevbe eden kimseye.

{ شُكْرًا } “Şükürün karşılığını çokça verendir.” Az amelin karşılığını verir ve bolca mükâfatlandırır.²

² a) İmam Buhârî, Tavus’tan, onun İbn Abbâs’tan rivayetine göre, İbn Abbâs’a, Allah Teâlâ’nın { إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى } “Sizden yakın akrabayı sevmek dışında” buyruğu hakkında soru sorulmuştu. Bunun üzerine Said ibn Cübeyr dedi ki: “Akrabalık Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in âli midir?” İbn Abbâs şöyle dedi: “Biraz acele etti. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in, akrabalık bağı bulunmayan Kureyş kollarından hiçbir kol yoktur. O dedi ki: ‘Ancak ben sizin kendi aranızdaki akrabalık bağını gözetmenizi ve bunun gereğini yerine getirmenizi istiyorum’ demiş oldu.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Şura Sûresi, 1. bâb. Bu haberi İmam Ahmed ve İmam Tirmizî Şube kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 229 ve 286; *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Şura Sûresi, 3251 nolu hadis.

b) Taberânî, Allah Teâlâ’nın { إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى } “De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.” buyruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: “Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in anne kanalıyla akrabalık bağı bulunmayan Kureyş kollarından hiçbir kol yoktur. Huzeyl kabilesinde dahi anne kanalıyla akrabalık bulunmaktadır. Allah Teâlâ { قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا } “Ben sizden buna karşılık ücret istemem” buyurmaktadır. Ancak akrabalığımı gözetmeniz, bana ihanet etmemeniz, beni yalanlamamanız ve bana eziyet etmemeniz müstesna.” *El-Mücemü’s-Sagîr*, c. 1, s. 76.

c) Hâkim en-Nîsâbü’rî, Şabî’den şöyle rivayet etmektedir: “Bu âyet-i kerime hakkında insanlar bize çokça soru sormaya başlayınca biz de âyet hakkında soru sormak üzere İbn Abbâs’a mektup yazdık. O da bize şunu yazdı: ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bütün insanlar arasında Kureyş ile akrabalık bağı en

çok olan idi. Onların bütün kolları ile mutlaka neseben bir akrabalığı vardı. Allah Teâlâ kendisine: (قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى) 'De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.' buyruğunu indirdi. Yani ben sizden sizinle olan akrabalığım dolayısı ile bana gerekli sevgiyi göstermenizi istiyorum. Bu da; benimle sizin aranızdaki bu bağlara gereği gibi riayet ederek beni tasdik etmenizi istiyorum, demektir."

Ebû Abdullah hadisile ilgili teknik bazı bilgiler verdikten sonra sahih olduğunu belirtir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 444.

d) Bu âyet Ehl-i Sünnet ile Ehl-i Şîa arasında görüş ayrılığına neden olan âyetlerdendir. Allah Azze ve Celle'nin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra seçilmiş insan göndermediğini söyleyen Ehl-i Sünnet âyeti genel anlamda almak istemiştir. İnsanın beşerî hidayet ediciye ihtiyacının fitrî olduğunu söyleyen Ehl-i Şîa, âyette söz konusu edilen yakınlarla sevgiden kastın Ehl-i Beyt olduğunu savunmuştur. Biz bu konuda bu tartışmaya girmek istemiyoruz. Ancak bizi ilgilendirdiği kadarıyla İbn Abbâs özelinde bir iki noktayı belirtmek istiyoruz: Buhârî'nin rivayetini kabul edecek olursak, Arapça dil kuralı açısından bir sıkıntı doğmaktadır ki, İbn Abbâs gibi bir şahsın böyle bir hataya düşmesi zordur. İstisna cümlelerinde istisna muttasıl olarak alınabilirdiği müddetçe, munkatı/kopuk istisna olarak alınması caiz olmaz. Buhârî'nin rivayetine göre, İbn Abbâs âyetteki istisna edatını istisna-i munkatı olarak değerlendirmiş ve âyete ona göre anlam vermiştir.

Bir diğer nokta Kur'an-ı Kerim'de bu âyet dışında akrabaya sevginin (الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى) şeklinde ifade edildiği ikinci bir örnek yoktur. Akrabaya yardım, onlara lütufta bulunma Kur'an'da bir çok yerde geçmektedir. Ancak hiçbirinde bu ifade geçmemektedir. Bu istek her ne ise, yakınlarla sevginin bizzat içinde yaşamak anlamına gelmektedir ve risalete eşdeğerdir.

e) (ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا) "İşte iman edip sâlih ameller işleyen kullarını Allah bununla müjdeler!" Bu âyette geçen ism-i işaret bir önceki âyette geçen daimi nimetlere dönmektedir. (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ) "Yaptıkları işlerin cezası başlarına inerken, zâlimlerin korkudan titrediklerini görürsün! Ama iman edip sâlih amel işleyenler ise cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütf budur!"

f) (قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى) "De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum." buyruğundaki (لَا أَسْأَلُكُمْ...) "Sizden ...istemiyorum" hitabı Mekke müşriklerine yöneliktir. (عَلَيْهِ) "Buna karşılık" ifadesinde geçen zamir ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davet ettiği emre dönmektedir. Buhârî'nin rivayetine göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davet ettiği yegâne şey, ulûhiyyeti Allah'a özgü kılmak ve O'nun Allah katından getirdiği beyyine ve hidayete iman etmektir.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِنْ يَشَأِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

24- “Yoksa onlar (senin hakkında), ‘Allah’a karşı yalan uydurdu.’ mu diyorlar? Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler, batılı yok eder ve kendi sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O, kalplerde olanı hakkıyla bilir.”

g) (الْأَلْمُودَّةُ فِي الْقُرْبَى) “*Yakın akrabayı sevmek dışında*” buyruğunda geçen “kurbâ” dan murad, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kureys ile olan bağıdır. Buna göre; âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Benimle aralarında bulunan akrabalık bağından dolayı bana sevgi beslemeniz, bundan dolayı da size dünyada ve ahirette durumunuzun maslahatı olan emrettiğim şeylerde bana itaat etmeniz müstesnadır.

h) (الْأَلْمُودَّةُ فِي الْقُرْبَى) “*Yakın akrabayı sevmek dışında*” buyruğunun anlamı ile ilgili olarak diğer iki anlam daha rivayet edilmiştir:

İlki; Allah Teâlâ’ya taatle yakınlaşmak. İmam Ahmed, Taberânî ve İbn Cerir bu âyet hakkında İbn Abbâs’tan, şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Allah Teâlâ’ya taatle O’na sevgi beslemeniz müstesna.”

Heysemî şöyle der: “İmam Ahmed’in ricali arasında Kaz’a ibn Süveyd bulunmaktadır. İbn Main sika olarak belirtmişse de onun dışındakiler zayıf olduğunu söylemişlerdir.” *Mecmeü’z-Zevâid*, c. 7, s. 103; *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 25, s. 25.

İkincisi; âyette geçen “el-Kurbâ”dan kasıt; Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in en yakın akrabalarıdır. Taberânî bu konuda İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmiştir: “(قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى) ‘*De ki: Ben sizden buna karşılık -akrabalık sevgiden başka- ücret istemem*’ âyeti nazil olduğunda: ‘Ey Allah’ın elçisi, Allah’ın sevilmelerini emrettikleri kimlerdir?’ dediler de Hz. Peygamber: ‘Ali, Fâtıma ve iki çocuğu’ buyurdu.”

Hâfız Heysemî şöyle der: “Taberânî bu rivayeti Harb ibn Hasan et-Tahhan’dan, o da Hüseyin el-Aşkar’dan, o da Kays ibn Rebi’den rivayet etmiştir. Cerh ve taddil âlimlerinin bir bölümü bu rivayelerin bütününe sika kaul ederken, diğer bir bölümü ise zayıf kabul etmişlerdir.” *Mecmeü’z-Zevâid*, c. 7, s. 103.

i) Biz bu rivayetler arasında tartışma yapacak değiliz. Bazı değerlendirmeler yapılabilir. Âyetin Mekki olduğu ve henüz Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in bulunmadığı söylenerek Buhârî’nin rivayet ettiği hadisin kuvvetli olduğu söylenebilirse de tarihin bu rivayetler üzerinden elini çekmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

j) (وَمَنْ يَتَرَفَّ حَسَنَةً) “*Her kim bir iyilik yaparsa*” âyette geçen “iktiraf” sözcüğü iktisab/kazanç anlamındadır. *Müfredat*, “K-R-F” maddesi. Bu ise sâlih amelle olabilir. (نَزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا) “*Biz onun iyiliğini arttırırız.*” Sevabını kat kat fazlasıyla veririz.

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yoksa onlar (senin hakkında...) mu diyorlar?” Aksine senin hakkında.

{ افْتَرَى } “Uydurdu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendi yanından ortaya koydu.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Allah’a karşı yalan.” Bu sözle Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ı üzüntüye sürüklediler. Allah Teâlâ da onlar hakkında şöyle buyurdu:

{ فَإِنْ يَشَأِ اللَّهُ يَخْتِمْ } “Eğer Allah dilerse mühürler.” Bağlar.

{ عَلَى قَلْبِكَ } “Senin kalbini.” Âyetin, senin kalbini korur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ } “Bâtılı yok eder.” Allah Teâlâ şirki ve ehlini helak eder.

{ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ } “Ve kendi sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır.” Dini İslam’ı gerçekleştirmekle üstün kılar.

{ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “Şüphesiz ki O, kalplerde olanı hakkıyla bilir.” Kalplerdeki hayır ve şerri.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- “O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.”

{ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ } “O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.” Hayır ve şerri.

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ
وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

26- “Allah iman edip sâlih amel işleyenlerin tevbesini kabul eder, lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirler için şiddetli bir azap vardır.”

{ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Allah iman edip tevbesini kabul eder.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenlerin.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan onlara fazlasını da verir.” Kerame-tiyle sevabı verir. Keramet cennettir. Âyetin, Allah’ı görmek an-lamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ } “Kâfirler için şiddetli bir azap vardır.” Ebû Cehil ve ashabı.

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

27- “Eğer Allah, kullarına rızık bol bol verseydi, yeryüzünde azar taşkınlık ederlerdi. Ancak O, rızık dilediği ölçüde indiriyor. Gerçekten O, kullarından haberdardır, her şeyi görendir.”

{ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ } “Eğer Allah, rızık bol bol verseydi.” Malı geniş-leterek verseydi.

{ لِعِبَادِهِ } “Kullarına.” Kullarına.

{ لَبَغَوْا } “Azar taşkınlık ederlerdi.” Tuğyanlaşır ve azgınlaşır.

{ فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ } “Yeryüzünde. Ancak O, indiriyor.” Geniş-letir.

{ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ } “Rızık dilediği ölçüde.” Dilediğine.

{ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ } “Gerçekten O,... kullarından.” Kulların maslahatını.

{ خَبِيرٌ بَصِيرٌ } “Haberdardır, her şeyi görendir.” Amellerini.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ
الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

28- “O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayandır. Övülmeye lâyık olan gerçek dost O’dur.”

{ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ } “O, yağmuru indiren.” Yani yağmuru.

{ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا } “(İnsanlar) umutlarını kestikten sonra.” Yani yağmurdan ümitlerini kesmelerinin ardından.

{ وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ } “Ve rahmetini her tarafa yayandır.” Rahmetini, yani yağmuru indirendir.

{ وَهُوَ الْوَلِيُّ } “Gerçek dost O’dur.” Yıldan yıla yağmuru.

{ الْحَمِيدُ } “Övülmeye lâyık olan.” Eylemlerinde övülen.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ
عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- “Gökleri ve yeri yaratması ve oralarda canlıları yayması O’nun delillerindendir. Dilediği zaman O’nun, bütün bunları bir araya toplamaya da gücü yeter.”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun delillerindendir.” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ } “Gökleri ve yeri yaratması yayması.” Yayması.

{ فِيهِمَا } “Ve oralarda.” Yerde yarattığı şeyler.

{ مِنْ دَابَّةٍ } “Canlıları.” Bütünü sizler için birer âyettir.

{ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ } “Dilediği zaman O’nun, bütün bunları bir araya toplamaya da gücü yeter.” Onları diriltmeye.

﴿٣٠﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

30- “Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. (Bununla birlikte Allah yine de) çoğunu affeder.”

{ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ } “Başınıza gelen herhangi bir musibet.” Size nefisleriniz hakkında isabet eden her şey.

{ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ } “Kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir.” Ellerinizi.

{ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ } “(Bununla birlikte Allah yine de) çoğunu affeder.” Günahlarınızdan birçoğunu affeder de size ceza vermez.

﴿٣١﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

31- “Siz yeryüzünde, Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz. Sizin Allah’tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır!”

{ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ } “Siz yeryüzünde, Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz.” Allah’ın azabından kaçıcı değilsiniz.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Sizin Allah’tan başka... vardır.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } “Ne bir dostunuz.” Size yarar verecek bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ } “Ne de bir yardımcınız.” Allah’ın azabını sizden engelleyecek bir engelleyici.

﴿٣٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ

32- “Denizde o yüce dağlar gibi akıp giden gemiler de O’nun delillerindendir.”

{ وَمِنْ آيَاتِهِ } “O’nun delillerindendir.” Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ الْجَوَارِ } “Akıp giden gemiler de.” Yani gemiler.

{ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ } “Denizde o yüce dağlar gibi.” Dağlar gibi.

إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾

33- “Eğer O dilerse rüzgârı durdurur, o zaman yelkenli gemiler de denizin üzerinde duruverir. Şüphesiz ki, bunda, çok sabreden, çok şükreden kimseler için nice ibretler vardır.”

{ إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ } “Eğer O dilerse rüzgârı durdurur.” Kendisiyle gemilerin gittiği.

{ فَيَظْلَلْنَ } “O zaman duruverir.” Bu durumda olurlar.

{ رَوَاكِدَ } “Yelkenli gemiler de.” Sabit şeyler.

{ عَلَى ظَهْرِهِ } “Denizin üzerinde.” Suyun üstünde.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda vardır.” Zikrettiğim gemilerde.

{ لَآيَاتٍ } “Nice ibretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِّكُلِّ صَبَّارٍ } “Çok sabreden, kimseler için.” Zor güç yetirilen şeylere karşı.

{ شَكُورٍ } “Çok şükreden.” Allah’ın nimetlerine.

أَوْ يُوقِظُهَا بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾

34- “(Yahut da O, içinde olanların) yaptıkları günahlar yüzünden onları (gemileri) helâk eder ve birçoğunu da bağışlar.”

{ أَوْ يُوقِظُهَا } “Onları (Gemileri) helâk eder.” Onları helak eder yani, denizdeki gemileri.

{بِمَا كَسَبُوا} “(Yahut da O, içinde olanların) yaptıkları günahlar yüzünden.” Ehlinin isyan etmeleri nedeniyle.

{وَيُعْظَى عَنْ كَثِيرٍ} “Ve birçoğunu da bağışlar.” Onları masiyetleri nedeniyle ceza vermez.



وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَّحِيصٍ

35- “O halde âyetlerimiz hakkında tartışanlar bilsinler ki, kendileri için kaçacak hiçbir yer yoktur!”

{وَيَعْلَمُ} “Bilsinler ki.” Bilmeleri için.

{الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا} “O halde âyetlerimiz hakkında tartışanlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yalanlayanlar.

{مَا لَهُمْ مِنْ مَّحِيصٍ} “Kendileri için kaçacak hiçbir yer yoktur.” Allah’ın azabından kurtuluş ve bir yardımcı bulunmamaktadır.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى



لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

36- “Size verilen şeyler, sadece dünya hayatının geçici kazancıdır. Allah’ın yanında bulunan (mükâfat) ise iman edip Rablerine güvenip dayananlar için, daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”

{فَمَا أُوتِيتُمْ} “Size verilen.” Size bahşedilen.

{مِنْ شَيْءٍ} “Şeyler.” Mal ve süs.

{فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} “Sadece dünya hayatının geçici kazancıdır.” Bâki değildir.

{وَمَا عِنْدَ اللَّهِ} “Allah’ın yanında bulunan (mükâfat) ise.” Sevap.

{خَيْرٌ} “Daha hayırlı.” Dünyada sahip olduğunuz şeylerden.

{ وَأَبْقَى } “Ve daha kalıcıdır.” Dünya metaından daha kalıcıdır. Zira dünya metaı yok olur. Allah Teâlâ ahiret sevabının kimlere ait olduğunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman eden Ebûbekir ve ashabı için.

{ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ } “Rablerine güvenip dayananlar için.” Mala güvenenler değil.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- “O iman edenler, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman da onlar (kusurları) bağışlarlar.”

{ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ } “O iman edenler, büyük günahlardan kaçınırlar.” Yani şirkten.

{ وَالْفَوَاحِشَ } “Ve çirkin işlerden.” Yani zina ve masiyetlerden.

{ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ } “Kızdıkları zaman da onlar.” Cefaya.

{ يَغْفِرُونَ } “(Kusurları) bağışlarlar.” Affedici davranırlar ve ona karşılık vermezler.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı dosdoğru kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma ile dir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah yolunda harcarlar.”

{ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ } “Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar.” Rablerine tevhid ve taat ile icabet ederler.

{وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ} “Ve namazı dosdoğru kılarlar.” Beş vakit namazı tastamam kılarlar.

{وَأَمَرُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ} “Onların işleri, aralarında danışma iledir.” Bir iş ve bir ihtiyacı görmek istediklerinde kendi aralarında müşave-rede bulunurlar da ardından o davranışı yaparlar.

{وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ} “Kendilerine verdiğimiz rızıktan da.” Kendilerine verdiğimiz mallardan da.

{يُنْفِقُونَ} “Allah yolunda harcarlar.” Tasaddukta bulunurlar.

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

39- “Onlar bir haksızlığa, bir saldırıya uğradıkları zaman birbirleriyle yardımlaşır.”

{وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ} “Onlar bir haksızlığa, bir saldırıya uğradıkları zaman.” Zulüm gerçekleştiğinde.

{هُمْ يَنْتَصِرُونَ} “Birbirleriyle yardımlaşır.” Taşkınlık yoluyla de-ğil de kısas ile yardımlaşır.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

40- “Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür. (Bununla bir-likte), her kim affeder ve barışırsa onun mükâfatı Allah’a aittir. Çünkü Allah zâlimleri sevmez.”

{وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا} “Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötü-lüktür.” Yaralanmanın cezası aynı türden bir yaralanmadır.

{فَمَنْ عَفَا} “(Bununla birlikte), her kim affeder.” Zulüm görüşünü affederse.

{وَأَصْلَحَ} “Ve barışır.” Kısas alma hakkını bırakır ve karşılık vermezse.

{ فَاجْزُهُ عَلَى اللَّهِ } “Onun mükâfatı Allah’a aittir.” Onun sevabı Allah Teâlâ’ya aittir.

{ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ } “Çünkü Allah zâlimleri sevmez.” Zulme başlayanları.

﴿٤١﴾ وَلَمَنْ ائْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

41- “Her kim zulme uğradıktan sonra öcünü alırsa, artık öylelerinin aleyhine (ceza için) bir yol yoktur.”

{ وَلَمَنْ ائْتَصَرَ } “Her kim öcünü alırsa.” Kısas aracılığıyla hakkını alırsa.

{ بَعْدَ ظُلْمِهِ } “Zulme uğradıktan sonra.” Zulme uğrayışının ardından.

{ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ } “Artık öylelerinin aleyhine (ceza için) bir yol yoktur.” Kısasla günahından.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- “Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere yol (ceza) vardır. İşte can yakıcı bir azap bunlaradır.”

{ إِنَّمَا السَّبِيلُ } “Ancak yol (ceza) vardır.” Günah vardır.

{ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ } “İnsanlara zulmedenlere.” Kısas söz konusu olmaksızın zulme başlayanlara.

{ وَيَبْغُونَ } “Taşkınlık edenlere.” Taşkınlık edenlere.

{ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Ve yeryüzünde haksız yere.” Kendilerine ait bir hakları bulunmaksızın.

{أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} “İşte can yakıcı bir azap bunlardır.” Acı-tıcı.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

43- “Her kim sabreder ve (kusurları) bağışlarsa, şüphesiz ki, bu, yapılmaya değer işlerdendir!”

{وَلَمَنْ صَبَرَ} “Her kim sabreder.” Zulüm görmesine.

{وَغَفَرَ} “Ve (kusurları) bağışlarsa.” Hakkından cayar ve kısas etmez ve karşılık vermezse.

{إِنَّ ذَلِكَ} “Şüphesiz ki, bu.” Sabır ve cayma.

{لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ} “Yapılmaya değer işlerdendir.” İşlerin en hayırlılarından. Âyetin, sağlam işlerdendir anlamına geldiği de söylenmiştir. “O iman edenler, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman da onlar (kusurları) bağışlarlar.” âyetinden buraya kadar olan bölüm aralarında bir söz düellosu ve tartışma geçen, sonrasında Ebûbekir’e hakaret eden arkadaşı Amr ibn Gazîye el-Ensârî ve Ebûbekir es-Sıddık hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ her ikisi hakkında bu âyet grubunu nazil etti.

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلِ ﴿٤٤﴾

44- “Allah kimi de şaşırtırsa artık bundan sonra onun için hiçbir dost yoktur. Sen, azabı gördükleri zaman zâlimlerin, ‘Acaba dünyaya geri dönmeye bir yol var mı?’ dediklerini görürsün!”

{وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ} “Allah kimi de şaşırtırsa.” Dininden.

{فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ} “Artık onun için hiçbir dost yoktur.” Herhangi bir mürşid.

{مِنْ بَعْدِهِ} “Bundan sonra.” Allah’tan başka.

{ وَتَرَى الظَّالِمِينَ } “Sen, zâlimlerin... görürsün.” Müşrikleri Ebû Cehil ve ashabını kıyâmet gününde.

{ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ } “Azabı gördükleri zaman.” Azabı gördüklerinde.

{ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ } “Acaba dünyaya geri dönmeye bir yol var mı?” dediklerini.” Dünyaya dönüş için herhangi bir çözüm yolu var mı?

وَتَزِيهُهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾

45- “Yine sen onları ateşe atılırlarken, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İman edenler de ‘İşte gerçek ziyana uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini hem de ailelerini ziyana sokanlarmış!’ demektedirler. İyi bilin ki, zâlimler sürekli bir azap içindedirler!”

{ وَتَزِيهُهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا } “Yine sen onları ateşe atılırlarken, görürsün.” Cehennem ateşine.

{ خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ } “Zilletten başlarını öne eğerek.” Üzüntüden zelliler olarak.

{ يَنْظُرُونَ } “Baktıklarını.” Sana.

{ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ } “Göz ucuyla gizli gizli.” Fark ettirmeden bakmaya.

{ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler de demektedirler.” Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنَّ الْخَاسِرِينَ } “İşte gerçek ziyana uğrayanlar.” Aldananlar.

{ الَّذِينَ خَسِرُوا } “Ziyana sokanlarmış.” Aldananlardır.

{ أَنفُسُهُمْ وَأَهْلِيهِمْ } “Hem kendilerini hem de ailelerini.” Cennetteki hizmetkârlarına.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِلَّا إِنْ الظَّالِمِينَ } “Kıyâmet gününde. İyi bilin ki, zâlimler.” Müşrikler Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ } “Sürekli bir azap içindedirler.” Daimi.

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

46- “Onların, Allah’tan başka, kendilerine yardım edecek hiçbir dostları da yoktur. Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur.”

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ } “Onların, hiçbir dostları da yoktur.” Akraları.

{ يَنْصُرُونَهُمْ } “Kendilerine yardım edecek.” Kendilerinden engelleyecek.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın azabından.

{ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ } “Allah kimi şaşırtırsa.” Dininden. Ebû Cehil örneği gibi.

{ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ } “Artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur.” Herhangi bir din veya kanıt.

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ
مَلْجَأٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾

47- “Allah katından geri çevrilmesi mümkün olmayan bir gün gelmezden önce, Rabbinizin çağrısına uyun. Çünkü o gün, sizin ne sığınacak bir yeriniz olur, ne de yaptıklarınızı inkâr etmeye gücünüz yeter!”

{ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ } “Rabbinizin çağrısına uyun.” Tevhidle.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ } “Bir gün gelmezden önce.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا مَرَدَّ لَهُ } “Geri çevrilmesi mümkün olmayan.” Herhangi bir engelleyicisi olmayan.

{ مِنْ اللَّهِ } “Allah katından.” Allah’ın azabından.

{ مَا لَكُمْ مِنْ مُلْجَاٍ } “Sizin ne sığınacak bir yeriniz olur.” Kurtuluşunuz.

{ يَوْمَئِذٍ } “Çünkü o gün.” Allah’ın azabından.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ } “Ne de yaptıklarınızı inkâr etmeye gücünüz yeter.” Yardımcı.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيفًا إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَحَرَّحَ بِهَا وَإِنْ تُصْنَبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

48- “Eğer onlar yüz çevirirlerse, biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda, ondan dolayı sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden, kendisine bir kötülük isabet ederse o zaman insan çok nankör olur.”

{ فَإِنْ أَعْرَضُوا } “Eğer onlar yüz çevirirlerse.” İman etmekten.

{ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيفًا } “Biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik.” Onları gözetesin.

{ إِنْ عَلَيْكَ } “Sana düşen.” Sana sadece düşen.

{ إِلَّا الْبَلَاغُ } “Sadece duyurmaktır.” Allah’tan geleni tebliğ etmek. Sonra da bunun ardından O’na savaşı emretti.

{ وَأَنَا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insana tattırdığımızda.” Kâfire tattırdığımızda.

{ مِنَّا رَحْمَةٌ } “Tarafımızdan bir nimet.” Nimet.

{ فَرِحَ بِهَا } “Ondan dolayı sevinir.” O nimete şükretmeksizin onunla böhürlenir.

{ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ } “Ama kendisine bir kötülük isabet ederse.” Şiddet, fakirlik ve bela.

{ بِمَا قَدَّمْتُ } “Yaptıkları yüzünden.” İşlediği yüzünden.

{ أَيْدِيهِمْ } “Elleriyle.” Şirkte.

{ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ } “O zaman insan.” Yani Ebû Cehil.

{ كَفُورٌ } “Çok nankör olur.” Allah’ı ve nimetini inkâr edici olur.

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاءً وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ٤٩

49- “Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah’a aittir. O, dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuklar, dilediğine de erkek çocuklar bahşeder.”

{ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah’a aittir.” Göklerin ve yerin hazineleri olan yağmur ve bitkiler.

{ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ } “O, dilediğini yaratır.” Dilediği gibi.

{ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاءً } “Dilediğine kız çocuklar, bahşeder.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) misali gibi. Zira Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın erkek çocuğu bulunmamaktaydı.

{ وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ } “Dilediğine de erkek çocuklar.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) misali gibi. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın kız çocuğu yoktu.

﴿٥٠﴾ أَوْ يُرَوْجُهُمْ ذُكْرَانًا وَانْثَاءً وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ

50- “Yahut onları hem erkek hem de kız çocuklar olmak üzere çift verir, dilediğini de kısır yapar. Çünkü O, her şeyi bilir, O’nun her şeye gücü yeter.”

{ أَوْ يُرَوْجُهُمْ } “Yahut onları çift verir.” Onları birbirine karıştırır.

{ ذُكْرَانًا وَانْثَاءً } “Hem erkek hem de kız çocuklar olmak üzere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) misali. Zira Hazret’in hem erkek hem de kız çocuğu vardı.

{ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا } “Dilediğini de kısır yapar.” Oğulsuz şekilde. Hazret-i Yahya ibn Zekeriyya (‘aleyhi’s-selâm) gibi.

{ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ } “Çünkü O, her şeyi bilir, O’nun her şeye gücü yeter.”

Erkek ve kız çocuğu vermeye kadirdir.³

³ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs’ın şöyle dediği zikrolunuyor: “(عَقِيمًا) doğuramaz.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Şura Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer der ki: “Buhârî haberi muallak bir lafızla zikretmiştir. Cüveybir’in Dahhak’tan onun da İbn Abbâs’tan aktardığı lafızla rivayet etmiştir. Bu senedde zayıflık ve kopukluk/inkita bulunmaktadır. Sanki bundan dolayı kesinlik ifade eden bir tonla hadisi nakletmemiştir. *Fethu’l-Bârî*, c. 8, s. 563.

c) “Sanki bundan dolayı kesinlik ifade eden bir tonla hadisi nakletmemiştir.” ifadesi şu anlama gelmektedir. Yani İmam Buhârî bu haberi İbn Abbâs’tan yaptığı tâlikatların genelinde olduğu gibi kesinlik bildiren bir siga ile, yani “İbn Abbâs dedi ki” formatında aktarmamıştır. Zira bu haberin senedinde zayıflık ve kopukluk bulunmaktadır.

d) İbn Cerir et-Taberî, (وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا) “Dilediğini de kısır yapar” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Lâ yülkihu”, kısır kılar. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 25, s. 44. Bu isnat İmam Buhârî’nin sahihinde çokça tâlik olarak aktardığı isnattır. Bu kanalla aktarılan haber önceden de belirttiğimiz hasen haberdır.

e) Bu son rivayette geçen “lâ yülkihu” ifadesi ilk rivayette geçen “lâ telidu” ifadesinden daha kuvvetlidir. Zira “lâ telidü” ifadesi sadece hanımlara özel iken “lâ yülkihu” ifadesi hem hanımları hem de erkekleri kapsamaktadır.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَيَّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

51- “Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyeder. O, gerçekten çok yücedir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَمَا كَانَ } “Gerçekleşmez.”⁴ Caiz değildir.

{ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ } “Allah bir insanla konuşur.” Perdesiz bir şekilde yüz yüze.

{ إِلَّا وَحْيًا } “Ancak vahiy yoluyla.” Uykuda.

{ أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ } “Veya perde arkasından.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile konuştuğu gibi örtü arkasından.

{ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا } “Yahut bir elçi gönderir de.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gönderildiği gibi, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı gönderir.

{ فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ } “İzniyle ona vahyeder.” Emriyle.

{ مَا يَشَاءُ } “Dilediğini.” Emir ve nehiyden dilediğini.

{ إِنَّهُ عَلَيَّ } “O, gerçekten çok yücedir.” Her şeyden daha yücedir.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kaza-sında.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾

⁴ Tarafımızdan meale eklenmiştir.

52- “İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur’an’ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Fakat biz onu bir nur yaptık. Onunla kullarımızdan dilediğimiz kimseleri doğru yola iletiyoruz. Şüphesiz sen de doğru yola götürüyorsun.”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا } “Sana da buyruğumuzla Kur’an’ı vahyettik.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ } “Sen kitap nedir, bilmezdin.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın sana nüzulünden önce. Kur’an’dan önce Kur’an’ı güzelce okuyamıyordun .

{ وَلَا الْإِيمَانُ } “İman nedir.” Tevhide davet nedir bilmiyordun.

{ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ } “Fakat biz onu yaptık.” Onu, yani Kur’an’ı söyledik.

{ نُورًا } “Bir nur.” Emir ve nehyi, helal ve haramı hak ve bâtılı bir açıklayıcı kıldık.

{ نَهْدِي بِهِ } “Onunla doğru yola iletiyoruz.” Kur’an ile.

{ مِّنْ نَّشَاءِ } “Dilediğimiz kimseleri.” Buna ehil olan kimseleri.

{ مِّنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي } “Kullarımızdan. Şüphesiz sen de götürüyorsun.” Davet ediyorsun.

{ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ } “Doğru yola.” Hak, dosdoğru dine.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs’ın şöyle dediği zikrolunuyor: (رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا) “Buyruğumuzla Kur’an’ı.” Kur’an. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Şûrâ Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer der ki: “Bu haberi ibn Ebî Hatem, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak rivayet etmiştir.” *Fethu’l-Bârî*, c. 8, s. 563.

c) { وَكَذَلِكَ } ilahî buyruğunda geçen işaret bundan önceki âyetten geçen vahy kavramına yöneliktir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا بِوَحْيٍ أَوْ وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٍ) “Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyeder. O, gerçekten çok yücedir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِلَى اللَّهِ
تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

53- “(O yol) göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah’ın yoludur. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah’a döner.”

{ صِرَاطِ اللَّهِ } “(O yol) Allah’ın yoludur.” Allah’ın dinidir.

{ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan.” Mahlukatın.

{ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ } “İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah’a döner.” Ahirette işlerin sonucu hekîm, melik olan Zât’a döner.

d) Buyruğun anlamı şudur: Senden önceki resûllere vahyettiğimiz şu vahy ile sana da emrimizden bir ruh olan Kur’an’ı vahyettik. Kur’an’ın ruh olarak isimlendirilmesi, ölü kalplerin kendisiyle dirilmesinden dolayıdır. Yaratılış gayesini idrak edemeyen ki, bu, Allah Teâlâ’ya kulluk edıştır, kalp ölü olarak kabul edilir. İşte Kur’an, kalbi bu yüce hedefe yönelttiğinden dolayı kalbi ihya eder. Onu imana irşad eder. Bundan sonra ise kendisinde bu iman yerleşip kök sal-sın diye terbiye ile onu yetiştirir.

e) İbn Abbâs âyette geçen ruh sözcüğüne anlam verirken, sözcüğü âyetin içinden cımbızla çekerek anlam vermemiş, âyetin içinde bulunduğu pasajdan faydalanarak anlam vermiştir ki, bu durumda, ruh en uygun olarak, Kur’an şeklinde anamlandırılabilir.

Kendisinde “Zuhrûf” un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Meklâdır. Âyet sayısı 89, sözcük sayısı 883 ve harf sayısı ise 3.400’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

حَمْ

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zuhurf Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَمْ } “Hâ, Mîm.” Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

2- “Apaçık kitaba yemin olsun ki.”

{ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ } “Apaçık kitaba yemin olsun ki.” Diyor ki; helal-haramı, nehy ve emri açıklayan kitaba yemin ederim ki. Gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

Hekîm demiştir ki:

“Agâh olun ey kavmim, ‘Hâ Mîm’de bulunan her şey gerçekleşektir.

Uçma yeteneği bulunan geçip gider, yıldızlar da belirir."

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Hâ Mîm", kendisiyle yemin edilen bir kase olduğunu söylenmiştir. "Apaçık kitaba and olsun ki", helal haramı emir ve nehyi.

﴿۳﴾ **إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ**

3- "Biz onu, düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık."

{ **إِنَّا جَعَلْنَاهُ** } "Biz onu, yaptık." Onu söyledik ve koyduk.

{ **قُرْءَانًا عَرَبِيًّا** } "Arapça bir Kur'an." Arap dilinin gereğince. Bundan dolayı kase olmuşur.

{ **لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ** } "Düşünüp anlayasınız diye." Ta ki, Kur'an'da bulunan helal ve haramı, emir ve nehyi bilesiniz.

﴿۴﴾ **وَأَنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ**

4- "Gerçekten o, bizim katımızdaki Ana Kitap'ta bulunan çok yüce, hikmet dolu bir kitaptır."

{ **وَأَنَّهُ** } "Gerçekten o." Yani Kur'an.

{ **فِي أُمِّ الْكِتَابِ** } "Ana Kitap'ta bulunan." Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.

{ **لَدَيْنَا** } "Bizim katımızdaki." Bizim katımızdaki.

{ **لَعَلِّي** } "Çok yüce." Keremlidir, şerefli, yücedir.

{ **حَكِيمٌ** } "Hikmet dolu bir kitaptır." Helal ve haram ile muhkemdir.

﴿۵﴾ **أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ**

5- "Aşırı giden bir kavim oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyardıktan vaz mı geçelim?"

{ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ } “Sizi Kur’an’la uyarmaktan... mı.

?” Ey Mekke ehli sizden vahyi ve resûlü kaldıralım mı?

{ صَفْحًا } “Vaz geçelim?” Veya sizi emirsiz ve nehiysiz başıboş mu bırakalım?

{ أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ } “Aşırı giden bir kavim oldunuz diye.” Allah’ın ilminde müşrik bir kavim olup da iman etmeyenlerden olmuşsunuz diye.

﴿٦﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّ فِي الْأَوَّلِينَ

6- “Biz öncekilere de nice peygamberler gönderdik!”

{ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّ } “Biz nice peygamberler gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Senden öncekiler.

{ فِي الْأَوَّلِينَ } “Öncekilere de.” Geçmiş ümmetlerde. Bizler onların iman etmeyeceklerini bildiğimiz halde onları kitapsız ve resûlsüz bırakmadık.

﴿٧﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيِّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ

7- “Onlar kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.”

{ وَمَا يَأْتِيهِمْ } “Kendilerine gelen.” Yani öncekiler.

{ إِلَّا كَانُوا بِهِ } “Onlar her peygamberle mutlaka.” Peygamberle.

{ يَسْتَهْزِؤْنَ } “Alay ediyorlardı.” Peygamberi alaya alıyorlardı.

﴿٨﴾ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلُ الْأَوَّلِينَ

8- “Biz onlardan daha güçlü olanları helâk ettik. Nitekim (Kur’an’da) öncekilerin örneği geçmiştir.”

{ أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَاَهْلَكْنَا } “Biz onlardan daha güçlü olanları helâk ettik”¹
Mekke ehlinde kuvvet ve güç bakımından daha güçlü.

{ وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ } “Nitekim (Kur’an’da) öncekilerin örneği geçmiştir.” Peygamberleri yalanlamaları halinde azap görmeleri şeklindeki öncekilerin sünneti.

وَلَيْتِنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ
الْعَلِيمُ ٩

9- “Eğer sen onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan elbette, ‘Onları çok güçlü ve her şeyi bilen (Allah) yarattı.’ derler.”

{ وَلَيْتِنِ سَأَلْتَهُمْ } “Eğer sen onlara, sorsan.” Mekke kâfirleri.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ } “‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye elbette, derler.” Mekke kâfirlerine.

{ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ } “Onları çok güçlü (Allah) yarattı.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْعَلِيمُ } “Ve her şeyi bilen.” Tedbirini ve yarattıklarını bilen. Allah Teâlâ bunun üzerine dedi: Evet Allah Teâlâ yarattı.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ١٠

10- “O, yeryüzünü sizin için bir beşik yapmış ve doğru gidesiniz diye de orada sizin için yollar açmıştır.”

{ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا } “O, yeryüzünü sizin için bir beşik yapmış.” Sergi.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا } “Ve orada sizin için yollar açmıştır.” Yollar.

¹ Tefsir metninde başlı başına tefsir edilen “batşen” ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekleyerek tefsir ettik.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ } “Doğru gidesiniz diye de.” Ta ki yollarda doğruca gidesiniz diye.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

11- “O, gökten belli bir ölçüye göre su indirdi de biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden) böyle (diriltip) çıkarılacaksınız.”

{ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “O, gökten su indirdi de.” Yağmur.

{ بِقَدَرٍ } “Belli bir ölçüye göre.” Hazinecinin ilminde belli.

{ فَأَنْشَرْنَا بِهِ } “Biz onunla yeniden hayat verdik.” Yağmurla dirilttik.

{ بَلْدَةً مَيْتًا } “Ölü bir beldeye.” Kendisinde herhangi bir bitkinin bulunmadığı.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ تُخْرَجُونَ } “Siz de (kabirlerinizden diriltip) çıkarılacaksınız.” Yeri yağmurla dirilttiğimiz gibi sizler de diriltilecek ve kabirlerinizden çıkartılacaksınız.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾

12- “O, bütün çiftleri yaratmış ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir.”

{ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ } “O, çiftleri yaratmış.” Sınıflar.

{ كُلَّهَا } “Bütün.” Erkek ve dişi.

{ وَجَعَلَ لَكُم } “Ve size var etmiştir.” Ve sizin için yarattı.

{ مِّنَ الْفُلْكِ } “Gemiler.” Yani denizlerdeki gemiler.

{ وَالْأَنْعَامِ } “Ve hayvanlar.” Yani develer.

{ مَا تَرْكَبُونَ } “Bineceğiniz.” Üzerine bindiğiniz.

لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

13- “Siz onların sırtlarına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak şöyle diyesiniz: ‘Bunları, bizim hizmetimize veren Allah’ı tesbih ve tenzih ederiz. Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi.’”

{ لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ } “Siz onların sırtlarına binip.” Hayvanların yani develerin sırtlarına.

{ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ } “Rabbinizin nimetini anarak.” Onları emre amade kılmasıyla.

{ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ } “Üzerlerine yerleşince.” Sırtlarına yerleşince ve onları sizin boyunduruğunuza verdi.

{ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا } “Şöyle diyesiniz: ‘Bunları, bizim hizmetimize veren Allah’ı tesbih ve tenzih ederiz.’” Develeri.

{ وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ } “Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi.” İtaat ediciler ve mâlikler olamazdık.²

﴿١٤﴾ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

14- “Biz, hiç kuşkusuz Rabbimize döneceğiz.”

² a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(مُقْرِنِينَ) sözcüğü güç yetirenler anlamındadır.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahrîc etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 55.

b) Âyetin bu son bölümünün anlamı şudur: Bizler bu bineklere, gemilere binip zabt u rabt altına almaya onlarda seyrü sefer yapma noktasında tahakküm altına almaya kâdir değiliz, güç yetiremeyiz anlamındadır. Arapların, bir şeye güç yetirdiğin anlamına gelen “Kad akrentü lehu” ifadesi de bu anlamdadır. “Fülânün Mukrinun lifülânin”, falanca falancaya gücü yetmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 54.

{وَأَنَا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ} “Biz, hiç kuşkusuz Rabbimize döneceğiz.” Ölüm-den sonra dönücüleriz.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15- “(Buna rağmen) insanlar, (melekler Allah’ın kızlarıdır, diyerek) (Allah’ın) kullarından bir kısmını O’nun parçası saydılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür.”

{وَجَعَلُوا} “(Buna rağmen) saydılar.” VASFETTİLER.

{لَهُ مِنْ عِبَادِهِ} “(Melekler Allah’ın kızlarıdır, diyerek) (Allah’ın) kullarından bir kısmını O’nun.” Yani melekleri.

{جُزْءًا} “Parçası.” Bir oğul saydılar. Dediler ki, “Melekler Allah’ın kızlarıdır.” Ki, bu sözü söyleyenler Melih oğullarıdır.

{إِنَّ الْإِنْسَانَ} “Gerçekten insan.” Yani Melih oğulları.

{لَكُفُورٌ} “Bir nankördür.” Allah’ı inkâr edicidir.

{مُبِينٌ} “Apaçık.” Küfrü açık.

أَمْ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفِيكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾

16- “Yoksa O, yarattıkları arasından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size mi bıraktı?”

{أَمْ اتَّخَذَ} “Yoksa O, kendisine edindi de.” SEÇTİ DE.

{مِمَّا يَخْلُقُ} “Yarattıkları arasından.” Yani melekleri.

{بَنَاتٍ وَأَصْفِيكُمْ} “Kızlar size mi? bıraktı” Ey Melih oğulları sizler için mi seçti?

{بِالْبَنِينَ} “Erkek çocukları.” Erkekleri.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾

17- “Onlardan biri, Rahmân olan Allah’a isnat ettiği (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, yüzü simsiyah kesilir de öfkesinden yutkunup durur.”

{ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ } “Onlardan biri, müjdelendiği zaman.” Melih oğullarından birisi.

{ بِمَا ضَرَبَ } “İsnat ettiği (kız çocuğu) ile.” Vasfettiği şeyle.

{ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا } “Rahmân olan Allah’a.” Kızlar.

{ ظَلًّا } “Kesilir de.” Dönüşür.

{ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ } “Yüzü simsiyah öfkesinden yutkunup durur.” Üzüntülü kederli, içi kırgınlıkla dolu. Allah Teâlâ için razı olduğunuz şeye kendi nefisleriniz için razı olmuyor musunuz?

﴿ ١٨ ﴾ أَوْ مَنْ يُنْشِئُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ

18- “Yoksa onlar süs içinde büyütüleni ve savaşta kendini göstere-meyecek olanı mı, (Allah’a isnat) ediyorlar?”

{ أَوْ مَنْ يُنْشِئُ } “Yoksa onlar büyütüleni (Allah’a isnat) mı, ediyorlar?” Gıdalanan ve terbiye edileni.

{ فِي الْحِلْيَةِ } “Süs içinde.” Altın ve gümüş süsü içinde.

{ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ } “Ve savaşta.” Konuşmada.

{ غَيْرُ مُبِينٍ } “Kendini gösteremeyecek olanı.” Kanıtını sabit kılama-yanı. Kadınlardan da onların misali gibi olanlar vardır. Bunların Allah’ın kızları olması nasıl mümkün olabilir ki!?

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَّا أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ
سُكَّتَبْ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿ ١٩ ﴾

19- “Onlar Rahmân olan Allah’ın kulları olan melekleri de dışı saydılar. Yoksa onların yaratılışlarında hazır mı bulundular? Onların bu şahidlikleri yazılacak ve bundan sorguya çekileceklerdir.”

{ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا } “Onlar Rahmân olan Allah’ın kulları olan melekleri de dişi saydılar.” Allah’ın kızları.

{ أَشْهَدُوا خَلْقَهُمْ } “Yoksa onların yaratılışlarında hazır mı bulundular?” Yaratıldıklarında onların dişi olduğuna şâhid mi oldular ki, onların kızlar olduğunu bilmektedirler. Onlar “Hayır, ey Muhammed! Ancak bizler babalarımızın böyle dediğini işittik” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle dedi: “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!”

{ سَتَكْتُبُ شَهَادَتَهُمْ } “Onların bu şâhidlikleri yazılacak.” “Melekler Allah’ın kızlarıdır” şeklindeki sözlerinden dolayı Allah adına yalan söylemeleri.

{ وَيُسْتَلُونَ } “Ve bundan sorguya çekileceklerdir.” Kıyâmet gününde bundan sorguya çekileceklerdir. Yani melekleri Allah’ın kızları kıldıklarından kendilerine “Sizler şâhid mi oldunuz?” diye sorulacak. Onlar da “Hayır” diyecekler. O da “Onların dişi olduğunu ve Allah’ın kızları olduğunu nereden biliyorsunuz?” diye soracak. Onlar da “Biz bunu babalarımızdan işittik” diyecekler. Allah Teâlâ da onların şehadetlerini, yani dile getirdikleri şeyleri yazacak ve kıyâmet gününde bu konu hakkında onları sorguya çekecektir.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

20- “Onlar, ‘Eğer Rahmân olan Allah dileseydi, biz onlara (meleklerle) tapmazdık.’ dediler. Onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar!”

{ وَقَالُوا } “Onlar, dediler.” Melîh oğulları.

{ لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ } “Eğer Rahmân olan Allah dileseydi.” Rahman bizi nehyetmiş ve engellemiş olsaydı.

{ مَا عَبَدْنَاهُمْ } “Biz onlara (meleklerle) tapmazdık.” İstihza yönüyle söylenmiş bir sözdür. Ancak biz onlara ibadet etmekle emrolunduk. Onlara ibadet etmekten nehyolunmadık.

{ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ } “Onların bu konuda... yoktur.” Dediklerine dair.

{ مِنْ عِلْمٍ } “Hiçbir bilgileri.” Bir kanıt ve açıklama.

{ إِنْ هُمْ } “Onlar.” Onlar değildirler.

{ إِلَّا يَخْرُصُونَ } “Sadece yalan söylüyorlar.” Allah adına yalan söylemektedirler. Zira Allah Teâlâ onları bu davranıştan engellemiştir.

﴿ ٢١ ﴾ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ

21- “Yoksa biz bundan önce kendilerine bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?”

{ أَمْ آتَيْنَاهُمْ } “Yoksa biz kendilerine verdik de.” Onlara bahsettik de.

{ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ } “Bundan önce. Bir kitap.” Kur’an’dan önce.

{ فَهُمْ بِهِ } “Onamı?” Kitaba mı?

{ مُسْتَمْسِكُونَ } “Sarılıyorlar.” Ona mı tutunuyorlar ve meleklerin Allah’ın kızları olduğunu söylüyorlar. Onlar “Hayır, ey Muhammed! Ancak bizler babalarımızı bu din üzere bulduk” diye karşılık verdiler. Allah Teâlâ da bunun üzerine onlara şöyle buyurdu:

﴿ ٢٢ ﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ

22- “Hayır, onlar sadece, ‘Kuşkusuz, biz atalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz onların izinde gidiyoruz.’ dediler.”

{ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ } “Hayır, onlar sadece, ‘Kuşkusuz, biz atalarımızı bu din üzerinde bulduk’ dediler.” Bu din üzere.

{ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم } “Biz onların izinde.” Onların dini ve amelleri üzere.

{ مُّهْتَدُونَ } “Gidiyoruz.” Uymaktayız.

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٣٣﴾

23- “Yine böylece biz senden önce hangi kente bir uyarıcı göndersek, oranın şımarık varlıklı kimseleri, ‘Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyuyoruz.’ dediler.”

{ وَكَذَلِكَ } “Yine böylece.” İşte bu şekilde, yani senin kavminin dediği gibi.

{ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ } “Biz senden önce hangi kente göndersek.” Bir kasaba halkına.

{ مِنْ نَذِيرٍ } “Bir uyarıcı.” Korkutucu bir peygamber.

{ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا } “Oranın şımarık varlıklı kimseleri, dediler.” Zorbaları.

{ إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ } “Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk.” Bu din üzere.

{ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ } “Biz de onların izlerine.” Onların dinlerine ve amellerine.

{ مُقْتَدُونَ } “Uyuyoruz.” Dayanmaktayız.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾

24- “(Gönderilen uyarıcı), ‘Ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı, (bana uymayacaksınız)?’ deyince de onlar, ‘Doğrusu biz, sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi tanımıyoruz.’ dediler.”

{ قَالَ } “(Gönderilen uyarıcı), deyince de.” Yani ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ أَوْلُو جِشْكُم } “Ben size getirmiş olsam da mı (bana uymayacaksınız)?” Size kuşkusuz getirdim.

{ بِأَهْدَى } “Daha doğrusunu.” Din açısından en doğrusunu.

{ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ } “Atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden.”
Bunu kabul etmeyecek misiniz?

{ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ } “Onlar ‘Doğrusu biz, sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi...’ dediler.” Kitabı.

{ كَافِرُونَ } “Tanımıyoruz.” İnkâr edicileriz.

﴿٢٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

25- “(Bunun üzerine) biz de onlardan intikam aldık. Peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl oldu, bir bak!”

{ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ } “(Bunun üzerine) biz de onlardan intikam aldık.”
Resûlleri ve kitapları yalanladıklarında onlara azap etmekle.

{ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ } “Peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl oldu, bir bak.” Kitapları ve resûlleri yalanlayanların durumlarının sonlarının nasıl olduğuna.

﴿٢٦﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ

26- “Hani bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: ‘Ben gerçekten sizin taptığınız şeylerden uzağım.’”

{ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ } “Hani bir zaman İbrahim, babasına şöyle demişti.” Babası Azer’e.

{ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ } “Ve kavmine. Ben gerçekten sizin taptığınız şeylerden uzağım.” Onlara gönderildiğinde.

﴿٢٧﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ

27- “Ben yalnız beni yaratana taparım. Şüphesiz ki, O, beni doğru yola iletecektir.”

{إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي} “Ben yalnız beni yaratana taparım.” Ancak beni Yaratan Mabuduma.

{فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ} “Şüphesiz ki, O, beni doğru yola iletecektir.” O, beni kendi dini taati üzere koruyacaktır.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28- “(İbrahim bu sözü), ardından gelecek olanlara kalıcı bir söz yaptı ki, onlar doğru yola dönsünler.”

{وَجَعَلَهَا} “(İbrahim bu sözü), yaptı ki.” Yani lâ ilâhe illallah sözünü.

{كَلِمَةً بَاقِيَةً} “Kalıcı bir söz.” Sabit bir söz.

{فِي عَقِبِهِ} “Ardından gelecek olanlara.” Neslinde. İbrahim’in neslinden.

{لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} “Onlar doğru yola dönsünler.” Lâ ilâhe illallah sözüyle küfürlerinden.

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

29- “Doğrusu ben, bunları da atalarını da kendilerine hak olan kitap ve gerçeği açıklayan bir peygamber gelinceye kadar yaşattım.”

{بَلْ مَتَّعْتُ} “Doğrusu ben,... kadar yaşattım.” Erteledim.

{هَؤُلَاءِ} “Bunları da.” Mekke ehlini de.

{وَأَبَاءَهُمْ} “Atalarını da.” Kendilerinden önceki.

{حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ} “Kendilerine hak olan kitap gelinceye.” Yani Kitap.

{وَرَسُولٌ مُّبِينٌ} “Ve gerçeği açıklayan bir peygamber.” Kendilerine bildikleri dilde açıklama yapacak peygamber.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Ancak kendilerine hak olan söz geldiği zaman onlar; ‘Bu bir büyüdür, doğrusu biz onu tanımıyoruz.’ dediler.”

{ وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ } “Ancak kendilerine hak olan söz geldiği zaman.”

Kitap ve resûl.

{ قَالُوا هَذَا } “Onlar; ‘Bu’ dediler.” Kitabı kastetmektedirler.

{ سِحْرٌ } “Bir büyüdür.” Yalandır.

{ وَإِنَّا بِهِ } “Doğrusu biz onu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in getirdiği şeyi ve Kur’an’ı.

{ كَافِرُونَ } “Tanımıyoruz.” İnkâr edicileriz.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

31- “Yine onlar, ‘Bu Kur’an, şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?’ dediler.”

{ وَقَالُوا } “Yine onlar, dediler.” Yani Mekke kâfirleri Velid ve ashabı dediler.

{ لَوْلَا } “Değil miydi?” İndirilseydi ya.

{ نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ } “Bu Kur’an, şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli.” Diyor ki, Mekke ve Taif’in iki büyüğü olan Velid ibn Muğire ve Ebû Mesud es-Sekafî gibi büyük bir adama indirilseydi ya.

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

سُخْرِيًّا وَرَحِمْتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

32- “Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Onların dünya hayatındaki geçimliklerini, aralarında biz paylaştırdık.

Birbirlerine iş gördürmeleri için, kimini kimine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdiği şeylerden daha hayırlıdır.”

{ اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ } “Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar?” Yani Rabbinin peygamberliğini, Rabbinin kitabını dilettiği kimseye taksim mi etmektedirler?

{ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ } “Onların geçimliklerini, aralarında biz paylaştırdık.” Mal ve çocuk ile.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ } “Dünya hayatındaki. Kimini kimine derecelerle üstün kıldık.” Mal ve çocuk faziletleriyle.

{ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سُخْرًى } “Birbirlerine iş gördürmeleri için.” Yani hizmetkârlar ve köleler olarak emre amade olsunlar diye.

{ وَرَحِمْتُ رَبِّكَ } “Rabbinin rahmeti.” Peygamberlik ve kitap. Âyetin, mü'minler için cennet anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ } “Onların biriktirdiği şeylerden daha hayırlıdır.” Kâfirlerin dünya yaşamında biriktirmiş oldukları mal ve süslerden.

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقْفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Eğer insanlar (küfre sapan) bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı, biz o Rahmân olan Allah'ı inkâr eden kimselerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık.”

{ وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Eğer insanlar (küfre sapan) bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı.” Bir millet üzere, küfür milleti üzere.

{ لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقْفًا } “Biz o Rahmân olan Allah'ı inkâr eden kimselerin evlerine tavanlar yapardık.” Onların evlerinin göğünü.

{ مِنْ فِصَّةٍ وَمَعَارِجَ } “Gümüşten ve merdivenler.” Dereceler/merdivenler.

{ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ } “Üzerine çıkacakları.” Yüksелеcekleri gümüşten merdivenler.³

﴿ ٣٤ ﴾ وَلِئُبُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ

34- “Onların evleri için gümüşten kapılar ve üzerine yaslanacakları koltuklar yapardık.”

{ وَلِئُبُوتِهِمْ أَبْوَابًا } “Onların evleri için (gümüşten) kapılar yapardık.” Gümüşten.

{ وَسُرُرًا } “Ve koltuklar.” Gümüşten.

{ عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ } “Üzerine yaslanacakları.” Uyuyacakları.

³ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(وَلَوْ لَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً) ‘Eğer insanlar küfre sapan bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı’ ilahî buyruğu ‘Eğer insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı, ben muhakkak kâfirlerin evlerine gümüşten tavanlar, gümüşten merdivenler, gümüşten tahtlar yapardım’ anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Zuhurûf Süresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 70.

b) (وَلَوْ لَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً) “Eğer insanlar küfre sapan bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı”, yani âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs’ın ‘Eğer insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı,’ açıklamalarından anladığımız gibi tek bir durum üzere ki, bu durum küfürdür, toplanıp bir cemaat olmasalardı anlamındadır.

c) (لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِبُتُوتِهِمْ سُقْفًا مِنْ فِصَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ) “*Rahmana kâfir olanların evlerinin tavanlarını üzerlerine çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık*.” İnsanlar Allah’ı inkâr etmek üzere toplanmasalardı kâfirlere fitne olsun diye dünyanın süslerini ve metânı kâfirlerin emrine verirdik anlamındadır.

d) İbn Cerir et-Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o âyete geçen “zuhuruf” sözcüğünün altın anlamına geldiğini söylemiştir. *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 71.

e) Âyetin anlamı hakkında Taberî, Hasan-ı Basri’den şöyle rivayet etmektedir: “İnsanların bütünü dünyanın lüks ve konforlu yaşamına meylettirmeyecek olsalardı, Allah Teâlâ âyet-i kerimde dile getirdiği şeyi gerçekleştirdi.” *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 68.

وَزُخْرَفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

35- “Ve altın ziynetler yapardık. Bütün bunlar, dünya hayatının geçici metaindan başka bir şey değildir. Ahiret ise Rabbinin katında takvâ sahipleri içindir.”

{ وَزُخْرَفًا } “Ve altın ziynetler yapardık.” Altın ziynetler ve bütün bunları yapardık. Onlar için evlerinin kapları altından ve gümüşten olurdu.

{ وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا } “Bütün bunlar, başka bir şey değildir.” Diyor ki, bunların bütününü ancak dünya hayatının geçici metaindan başka bir şey değildir.

{ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının geçici metaindan.” “Mim” sıladır.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: Dünya hayatının şu geçici bütün metai. “Lemma” ise sıladır.

{ وَالْآخِرَةُ } “Ahiret ise.” Yani cennet ise.

{ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ } “Rabbinin katında takvâ sahipleri içindir.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar için olan Rabbinin katındaki şeyler dünya metaindan daha hayırlıdır.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

36- “Her kim Rahmân olan Allah’ı anmaktan yüz çevirirse, biz ona bir şeytan sardırırız; öyle ki, artık o, onun arkadaşı olur.”

{ وَمَنْ يَعْشُ } “Her kim yüz çevirirse.” Yüz çevirirse. Âyetin { وَمَنْ يَعْشُ } şeklinde esre ile okunması halinde “bıkkınlık gösterirse” anlamına geleceği de söylenmiştir. Âyetin yine { وَمَنْ يَعْشُ } şeklinde okunması halinde “kim kör olursa” anlamına geleceği de söylenmiştir.

{ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ } “Rahmân olan Allah’i anmaktan.” Rahmân’ın tevhidinden ve kitabından.

{ نُقِصَ لَهُ شَيْطَانًا } “Biz ona bir şeytan sardırırız.” Ona şeytandan bir arkadaş veriyoruz.

{ فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ } “Öyle ki, artık o, onun arkadaşı olur.” Dünyada ve ahirette.⁴

وَأَنَّهُمْ لَيَصْذُقُونَهُم عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٧﴾

⁴ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(يَعُشُّ) ilahî buyruğu ‘kör olursa’ anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer şöyle der: “Bu haberi ibn Ebî Hatem Şebib’den, o da İkrime’den, o da İbn Abbâs’tan oluşan bir kanalla mevsul olarak rivayet etmektedir.” *Fethu’l-Bârî*, c. 8, s. 566.

c) (وَمَنْ يَعُشُّ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ) “Her kim Rahmân olan Allah’i anmaktan yüz çevirirse” ilahî buyruğunda geçen (يَعُشُّ) fiilini İbn Abbâs körlük olarak tefsir etmiştir. Tabii ki, bu, fiilin (يَعُشُّ) şeklindeki kıraatine göredir. Bu durumda fiil A’Şi-Ye/Ya’Şa-Yü şeklinde dördüncü bâbdandır. Fiilin bu bâbının ifade ettiği anlam, görmemek anlamına gelmektedir. Şair A’şa’nın sözünde geçen A’şa fiil de bu bâbdandır.

“Reet recülen gâibe’l-vafideyn muhtelifel’-halki a’şa darıran/O, avurtları kaybolmuş bir adam gördü, hilkatı değişmiş, gözü görmeyen bir kimsedir.”

İbn Cerir et-Taberî de bunu zikretmiş, daha sonra bu tefsiri Abdurrahman ibn Zeyd ibn Eslem’den rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 25, s. 72.

Alusî ise bu kıraatin Yahya ibn Selam el-Basrî’nin kıraati olduğunu zikr eder. *Tefsirü’l-Alusî*, c. 25, s. 80.

Ancak İbn Cezerî bu kıraati kıraat-ı aşera arasında zikretmemektedir. *En-Neşr fi Kirâati’l-Aşr*, c. 2, s. 369.

d) Meşhur ve resmî kıraate göre ise âyet şu şekildedir: (وَمَنْ يَعُشُّ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ) “Kim Rahmân’ın zikrini görmezlikten gelirse”, yani yüz çevirmek anlamındadır. Kim Rahmân’ın zikrinden yüz çevirirse, görmezlikten gelirse. Bu durumda fiil A’Şe-Ve/Ya’-Şu-V birinci bâbdandır.

Ezherî der ki: Sözcük ya ‘Aşevtü ilâ’ olarak, ya da ‘Aşevtü en’ olarak kullanılır.”

Ferrâ ise şöyle der: “Âyetin anlamı şudur: ‘Kim Rahmân’ın zikrinden yüz çevirirse.’ Âyeti (وَمَنْ يَعُشُّ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ) ‘Her kim Rahmân olan Allah’i anmaktan yüz çevirirse’ olarak ‘şin’ harfinin fethası/üstünü ile okuyan kimseye göre ise âyetin anlamı, kim kör olursa olur.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 25, s. 72; *Lisânü’l-Arab*, “A-Ş-V” maddesi; *Meâni’l-Kur’an*, c. 3, s. 32.

37- “(Bu şeytanlar) onları doğru yoldan çıkarırlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.”

{وَأَنَّهُمْ} “Onlar (Bu şeytanlar).” Yani şeytanlar.

{لَيُضِدُّوهُمْ} “Onları çıkarırlar da.” Onları engellerler.

{عَنِ السَّبِيلِ} “Doğru yoldan.” Hak ve hidayet yolundan.

{وَيَحْسَبُونَ} “Sanırlar.” Zannederler.

{أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ} “Kendilerinin doğru yolda olduklarını.” Hak ve hidayet yolunda olduklarını.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

38- “Sonunda (kıyâmet günü) o bize gelince, (kötü arkadaşına) der ki: ‘Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı! Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!’”

{حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا} “Sonunda (kıyâmet günü) o bize gelince.” Yani âdemoğlu ve dostu şeytan bir zincire bağlanmış şekilde.

{قَالَ} “(Kötü arkadaşına) der ki.” Dostu şeytana der ki:

{يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ} “Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı.” Kış ile yaz arasındaki mesafe kadar.

{فَبِئْسَ الْقَرِينُ} “Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın.” Şeytan ne kötü dost ne kötü arkadaşdır.

وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

39- “Zulmettiğiniz için bugün size (pişmanlık) hiçbir fayda veremeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız!”

Allah Teâlâ diyor ki:

{ الْيَوْمَ وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ } “Bugün size (pişmanlık) hiçbir fayda vermeyecektir.” Bu söz.

{ إِذْ ظَلَمْتُمْ } “Zulmettiğiniz için.” Dünyada inkâr etmiş olmanız nedeniyle.

{ أَنْتُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ } “Çünkü siz azapta ortaksınız.” Şeytanlar ve âdemoğlu.

٤٠ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الضُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمَى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

40- “O halde sen mi sağirlara işittireceksin? Yahut körleri ve apaçık sapıklık içinde bulunanları sen mi yola getireceksin?”

{ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ } “O halde sen mi işittireceksin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hak ve hidayete.

{ الضُّمَّ } “Sağirlara.” Kâfir olduğu halde sağırca davrananlara.

{ أَوْ تَهْدِي الْعُمَى } “Yahut körleri sen mi yola getireceksin?” Ya da kâfir olan bir kişiye hak ve hidayeti göstereceksin .

{ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Ve apaçık sapıklık içinde bulunanları.” Apaçık bir küfür içinde olan kimseyi. Onu hidayete iletmeye senin takatin yetmez.

٤١ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

41- “Biz seni (onlara azap gelmeden önce) alıp götürsek de onlardan intikam alırsın.”

{ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ } “Biz seni (onlara azap gelmeden önce) alıp götürsek de.” Seni öldürsek.

{ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ } “Onlardan intikam alırsın.” Azapla.

٤٢ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ

42- “Yahut da kendilerine vaat ettiğimiz azabı sana gösteririz. Çünkü bizim onlara azap etmeye gücümüz yeter.”

{ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ } “Yahut da kendilerine vaat ettiğimiz azabı sana gösteririz.” Bedir Savaşı’nı.

{ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ } “Çünkü bizim onlara azap etmeye gücümüz yerter.” Senin vefatından önce de vefatının ardından da onlara azap etmeye kadiriz.

﴿٤٣﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

43- “Öyleyse sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki, sen dosdoğru bir yol üzerindesin.”

{ فَاسْتَمْسِكْ } “Öyleyse sen, sımsıkı sarıl.” Amel et.

{ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ } “Sana vahyedilene.” Yani Kur’an’la.

{ إِنَّكَ } “Şüphesiz ki sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Dosdoğru bir yol üzerindesin.” O’nun razı olduğu dosdoğru din üzeresin.

﴿٤٤﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

44- “Gerçekten bu (Kur’an), senin için de kavmin için de bir öğüttür ve siz ondan sorguya çekileceksiniz!”

{ وَإِنَّهُ } “Gerçekten bu (Kur’an).” Yani Kur’an.

{ لَذِكْرٌ لَّكَ } “Senin için de bir öğüttür.” Senin için bir şereftir.

{ وَلِقَوْمِكَ } “Kavmin için de.” Kureyş için de. Zira Kur’an onların dilleri üzere nazil olmuştur.

{ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ } “Ve siz ondan sorguya çekileceksiniz.” Bu şerefe şükredip etmemekten.

وَسَلِّ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ
الْهَةَ يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor! Rahmân olan Allah’tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?”

{ وَسَّئِلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce gönderdiğimiz sor.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ رُسُلِنَا } “Peygamberlerimize.” Hazret-i İsa, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) gibi. Bu olay Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in semaya götürüldüğü İsrâ ve Mirac gecesinde gerçekleşmiştir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i İsa gibi 70 peygambere namaz kıldırmasıdır. Allah Teâlâ peygambere onlara sormalarını emretmiştir. Ey Muhammed.

{ أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ } “Rahmân olan Allah’tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?” Diyor ki; onlara sor bakayım; “Rahmân olan Allah’tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?” Cümlede bir takdim ve tehir vardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onlara sor.” Rahmân’dan başka kendisine ibadet edilen ilahlar emretmiş miyizdir?

Başka bir vecih de şudur: Diyor ki; kendilerine senden önce resûller gönderdiğimiz kimselere, yani Ehl-i Kitab’a sor bakayım “Rahmân olan Allah’tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?”

Diyor ki; resûller tevhidden başka bir şeyle gelmiş midir? Ancak Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buna kesin kanaat getirdiğinden dolayı onlara sormadı.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Andolsun ki, biz Musa’yı mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa, ‘Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın peygamberiyim.’ dedi.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا } “Andolsun ki, biz Musa’yı mucizelerimizle gönderdik.” El ve asa ile.

{ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ } “Firavun’a ve ileri gelen adamlarına.” Kavmi olan Kiptilere.

{ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Musa, ‘Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın peygamberiyim’ dedi.” Sizlere.

﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ

47- “(Musa) onlara mucizelerimizi getirince, onlar bu mucizelerle alay edip gülmüşlerdi.”

{ فَلَمَّا جَاءَهُمْ } “(Musa) onlara getirince.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) getirince.

{ بِآيَاتِنَا } “Mucizelerimizi.” Yed-i beyza ve asayı.

{ إِذَا هُمْ مِنْهَا } “Onlar bu mucizelerle.” Mucizelerle.

{ يَضْحَكُونَ } “Alay edip gülmüşlerdi.” Şaşırmışlar, alaya almışlar ve bu mucizelere inanmamışlardı.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتَيْهَا وَآخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Bizim onlara gösterdiğimiz her bir mucize diğerlerinden daha büyüktü. Belki doğru yola dönerler diye, biz onları azapla cezalandırdık.”

{ وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ } “Bizim onlara gösterdiğimiz her bir mucize.” Bir alamet/mucize.

{ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتَيْهَا } “Diğerlerinden daha büyüktü.” Kendisinden önceki mucizeden daha büyüktü, ancak onlar inanmadılar.

{ وَآخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ } “Biz onları azapla cezalandırdık.” Tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, eksiltme ve kıtlıkla.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } “Belki doğru yola dönerler diye.” Küfürlerinden ve inkârlarından dönsünler diye.

﴿٤٩﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرِ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ

49- “Onlar (bu durumda iken bile) şöyle diyorlardı: ‘Ey sihirbaz! Sana verdiği söze göre, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.’”

{ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرِ } “Onlar (bu durumda iken bile) şöyle diyorlardı: ‘Ey sihirbaz!’” Ey bilgin. Onlar bu sözle Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı ululamaya çalışıyorlardı. Zira onların arasında sihirbaz kimse ulu kimsedir.

{ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ } “Sana verdiği söze göre, bizim için Rabbine dua et.” Senin Rabbin katındaki ahdinle bizim için Rabbinden iste. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın Allah katındaki ahdi, iman etmeleri halinde onlardan azabı kaldırması idi. Bundan dolayıdır ki, onlar; “Sana verdiği söze göre” demişlerdir.

{ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ } “Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.” Sana ve getirdiğin şeylere iman edeceğiz.

﴿٥٠﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ

50- “Ancak biz kendilerinden azabı kaldırır kaldırmaz, onlar hemen sözlerinden dönüverdiler.”

{ فَلَمَّا كَشَفْنَا } “Ancak biz kaldırır kaldırmaz.” Bertaraf ettiğimizde.

{ عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ } “Kendilerinden azabı onlar hemen sözlerinden dönüverdiler.” Ahidlerini bozarlar ve iman etmezler.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكٌ مِّصْرَ وَهَٰذِهِ

﴿٥١﴾ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ

51- “Firavun kavmine seslenerek dedi ki: ‘Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız?’”

{ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ } “*Firavun kavmine seslenerek.*” Firavun kavmi olan Kiptilerin içinde onlara hitap ederek.

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ } “*Dedi ki: ‘Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi?’*” Kırka kırk fersah olan şu alan.

{ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ } “*Ve altımdan akıp giden şu ırmaklar. Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız?’*” Etrafımdan akıp giden. Âyetin, bununla altımda koşan atları kastettiği de söylenmiştir.

﴿٥٢﴾ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ

52- “Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan adamdan daha hayırlı değil miyim?”

{ أَمْ أَنَا خَيْرٌ } “*Yoksa ben, daha hayırlı değil miyim?’*” Kuşkusuz ben hayırlı değil miyim?

{ مِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ } “*Şu zavallı adamdan.*” Bedeninde zayıflık bulunan.

{ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ } “*Ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan.*” Kanıtını açıklayamayan.

﴿٥٣﴾ فَلَوْلَا أَلْقِيَا عَلَيْهِ آسُورَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَأِكَةُ مُقْتَرِنِينَ

53- “Eğer onun dediği doğruysa, üzerine altın bilezikler atılmalı yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli değil miydi?”

{ فَلَوْلَا أَلْقِيَا عَلَيْهِ آسُورَةٌ } “*Eğer onun dediği doğruysa, üzerine bilezikler atılmalı değil miydi?’*” Kendisine kaftanlar giydirilseydi ya.

{ مِنْ ذَهَبٍ } “*Altın.*” Sizin sahip olduğunuz gibi.

{ اَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ } “Yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli.” Onun risaletini tasdik eden yardımcılar onunla birlikte bulunsaydı ya!

﴿٥٤﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

54- “(Firavun) halkını küçümsedi; onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar fâsık bir kavim idi.”

{ فَاسْتَخَفَّ } “(Firavun) küçümsedi.” Saptırdı.

{ قَوْمَهُ } “Halkını.” Kıptileri.

{ فَأَطَاعُوهُ } “Onlar da kendisine boyun eğdiler.” Sözünde.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ } “Çünkü onlar fâsık bir kavim idi.” Kâfirler idiler.

﴿٥٥﴾ فَلَمَّا أَسْفَرْنَا اتَّخَمْنَا مِنْهُمْ فَأَعْرَفْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ

55- “Sonunda bizi kızdırınca, biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini suda boğuverdik.”

{ فَلَمَّا أَسْفَرْنَا } “Sonunda bizi kızdırınca.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) gibi bir peygamberi kızdırınca ve gazabımıza meyledince.

{ اتَّخَمْنَا مِنْهُمْ } “Biz de kendilerinden intikam aldık.” Azap etmekle.

{ فَأَعْرَفْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ } “Ve hepsini suda boğuverdik.” Denizde.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(أَسْفَرْنَا) ilahî buyruğu ‘bizi öfkelen-dirirlerse’ anlamındadır.” Buhârî, Kitab-ü’t-Tefsir, Zuhrûf Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 25, s. 84.

b) Bu âyet Firavun ve kavminin kıssasını anlatan âyetler bağlamında geçmektedir. Bu pasaj bize Firavun’un ve kavminin, Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın çağrısı karşısındaki tutumlarını gözler önüne sermektedir. Bu pasajın ilk âyeti (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ) “Andolsun ki, biz Musa’yı mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa,

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

56- “Onları, kendilerinden sonra gelecek olanlar için bir ibret ve örnek kıldık.”

{ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا } “Onları, bir ibret kıldık.” Azapla helak olmuş.

{ وَمَثَلًا } “Ve örnek.” İbret.

{ لِّلْآخِرِينَ } “Kendilerinden sonra gelecek olanlar için.” Kendilerinden sonraya kalanlar için.

‘Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın peygamberiyim’ dedi.” (43/ez-Zuhrûf/46) âyetidir.

c) (أَسْفُونَا) buyruğunda geçen çoğul “onlar” zamiri Firavun ve kavmine dönmektedir. Allah Subhanehu ve Teâlâ bu âyetlerde Allah Teâlâ’nın kendilerinden intikam almalarına neden teşkil eden zorbalıklarına ve tuğyanlıklarına bir nebze değinmiştir. (وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ فُلُوكَ الْفِي عَلَيْهِ أَسُورَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلِكَةُ مُقْتَرِنِينَ فَاسْتَحَفَّ قَوْمَهُ فَاطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ فَلَمَّا أَسْفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ) “Firavun kavmine seslenerek dedi ki: ‘Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız? Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan adamdan daha hayırlı değil miyim? Eğer onun dediği doğruysa, üzerine altın bilezikler atılmalı yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli değil miydi?’ Firavun halkını küçümsedi, onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar fâsık bir kavim idi. Sonunda bizi kızdırınca, biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini suda boğuverdik.” (43/ez-Zuhrûf/51-55)

İbn Abbâs’tan aktarılan bu hadiste kendisi, (فَلَمَّا أَسْفُونَا) sözcüğünü eshetuna/öfkelendirmek olarak tefsir etmiştir. İbn Cerir et-Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakilde ise “Lemmâ Ağdabunâ/gazaplandırmak” olarak tefsir etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 25, s. 84.

d) Ebû Ubeyde ise şöyle der: “(فَلَمَّا أَسْفُونَا) ‘Bizi gazaplandırıldığında’ demektir. ‘Kad Aseftü’ cümlesi, ‘Gadibtü’, gazaba geldim anlamında kullanılır.” *Mecâzü’l-Kur’an*, c. 2, s. 205.

Ferrâ da Ebû Ubeyde’nin verdiği anlamı sözcüğe vermiştir. *Meânî’l-Kur’an*, c. 3, s. 53.

Esef sözcüğü bazen gazap bazen de hüzn anlamında kullanılır. Ancak âyette gazap anlamında kullanılmıştır. *Müfredat*, “E-S-F” maddesi.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾

57- “Meryem oğlu (İsa), bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağışmaya başladılar.”

{ وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا } “Meryem oğlu (İsa), bir örnek olarak anlatılınca.” Onu ilahlarına benzetince.

{ إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ } “Senin kavmin, ondan ötürü hemen.” Abdullah ibn Zebârî’nin ve ashabının sözünden dolayı.

{ يَصِدُّونَ } “Bağışmaya başladılar.” Gülmeye başladılar.⁶

⁶ a) Bu âyetlerin tarihsel arka planı ile ilgili en geniş bilgiler Hibrû'l-Ümmet Abdullah İbn Abbâs'tan gelmektedir. Gelen bu rivayetler hem tefsiri hem de sıret sahasını ilgilendirdiğinden dolayı İbn İshak *Sîret*'ine almıştır. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Medine'de Yahudi ve Hristiyanlarla girdiği ilmi münazalar hakkında elimizde veriler var. Ancak Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke müşrikleriyle yapmış olduğu ilmi mücadele noktasında elimizde çok az veri bulunmaktadır. İşte bu verilerden biri, bu âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayetlerdir. İmam Ahmed ibn Hanbel, İbn Ukayl el-Ensarî'nin mevlası Ebû Yahya'dan rivayetine göre; o, şöyle demiştir: “İbn Abbâs dedi ki: ‘Ben Kur’an’dan öyle bir âyet biliyorum ki, o âyeti bana hiç kimse sormadı. İnsanlar bu âyeti bildikleri için mi sormuyorlar, yoksa anlamadıkları için mi sormuyorlar bilemiyorum.’ Sonra İbn Abbâs konuşmaya devam etti ve kalkıp gittiği zaman o âyeti sormamış olduğumuz için birbirimizi kınamaya başladık. Ben: ‘Yarın geldiği zaman onu kendisine soracağım’ dedim. Ertesi günü İbn Abbâs geldiğinde ben: ‘Ey İbn Abbâs, sen dün, Kur’an’da bir âyetin olduğunu ve hiç kimsenin bu âyeti sana sormadığını, insanların onu bilerek mi, yoksa anlamadıkları için mi sormadıklarını bilmiyorum, dedin. Bana o âyeti ve o âyetten önce okuduğunu haber ver’ dedim. İbn Abbâs; ‘Olur’ deyip şöyle devam etti: ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureys’e: ‘Ey Kureys topluluğu, Allah’tan başka ibadet edilen hiç bir varlık yoktur ki, onda hayır olsun’ buyurmuştu. Kureys, Hristiyanların Hz. İsa ibn Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’a tapındıklarını ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında ne dediklerini biliyordu. Kureysliler: ‘Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), sen İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın bir peygamber ve Allah’ın kullarından sâlih bir kul olduğunu iddia etmiyor musun? Şayet sen sözünde doğru isen, onların ilahları da senin söylediğin gibi cehennem odunu değiller mi?’ dediler de Allah Teâlâ: (وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) ‘Meryem oğlu İsa, bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağışmaya başladılar.’ âyetini indirdi. Ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)’e âyetteki (يَصِدُّونَ) ‘Bağışıp çağırmaya koyuldu’ fiilinin ne anlama geldiğini sordum da ‘şamata yapmak gü-rültü çıkarmak anlamına gelir’ buyurdular.’ (وَأَنَّهُ لَعَلَّمِ لِلشَّاعَةِ) ‘Gerçekten o (İsa),

kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir.' âyeti hakkında da İbn Abbâs şöyle dedi: 'O, kıyâmet kopmadan önce Meryemoğlu İsa'nın zuhurudur.'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 317.

Hadisin senedini Hâşim ibn Kâsım, Şeyban, Asım, Ebû Rezin ve Ebû Yahya oluşturmaktadır.

Hâşim ibn Kâsım, Asım ibn Ebî Behdele ve Ebû Rezin'in tercüme-i halini sunmuştu.

Şeyban. İmam, hafız, Huccet Ebû Muaviye Şeyban ibn Abdurrahman et-Temimî. Sika ve sâhibü'l-kitaptır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 218, 204 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 356, 115 nolu madde; *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensab*, c. 3, s. 301.

Ebû Yahya Mîsda'. Sâduktur. Hakkında ileri geri konuşulmuştur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 251, 1147 nolu madde; *el-Mizan*, c. 4, s. 118.

Hadisin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 18, 39 nolu madde; c. 5, s. 38, 67 nolu madde; c. 10, s. 118, 215 madde; *Tehzîbü'l-Kemal*, Şeyban et-Temimî.

Asım ibn Behdele'nin meşhur kıraat âlimi olduğunu ancak hadis sahasında ve himleri bulunduğunu söylemiştik. Gerçi son ravi Ebû Yahya hakkında da cerh ve tadil âlimleri ileri geri konuşmuşlardır. Bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 251, 1147 nolu madde; *el-Mizan*, c. 4, s. 118.

Bu hadis bu kanalla zayıftır. Ancak şu kadar var ki, hadis başka kanallardan da rivayet edildiğinden dolayı kuvvet kazanmaktadır. Bu kanallardan birisini İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla rivayet etmektedir. *Tefsîrî't-Taberî*, c. 25, s. 86.

b) Muhammed ibn İshak'ın *Sîret*'inde uzun bir siyak ile anlattığı hadis de bulunlarmdır. Bu rivayette çok güzel ayrıntılar ve tafsilatlar bulunmaktadır.

İbn İshak dedi ki: "Bana ulaştığına göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir gün mescidde Velid ibn Muğire ile beraber oturuyordu. Nadr ibn Haris de gelip onların yanına oturdu. Mecliste Kureysîlilerden birçokları hazır bulunuyordu. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e konuşunca Nadr ibn Haris Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) karşı çıktı. Onunla konuşan Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nihayet onu susturdu, hem ona hem de orada hazır bulunanlara لَوْ وَارِدُونَ لَهَا أَنْتُمْ جَهَنَّمَ (اَنْتُمْ وَمَا تُغْبِیُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ خَصَبٌ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ) 'Gerçekten siz de Allah'tan başka taptıklarınız da cehennemın odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz Eğer bunlar ilah olsardı, oraya girmezlerdi. Hepsi orada ebediyyen kalacaklardır.Onlar orada ah edip inleyeceklerdir. Onlar orada işitmezler de.' (21/

el-Enbiyâ/98-100) âyetini tilavet buyurdu ve sonra kalkıp gitti.

Abdullah ibn Zeb'ari et-Temimî gelip oturdu. Velid ibn Muğire ona: 'Vallahi Nadr ibn Haris şu Abdülmuttalib'in oğluna karşı çıkamadı. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), bizim ve tapındığımız ilahların cehennem odunu olduğunu ileri sürüyor' dedi.

Abdullah ibn Zebârî şöyle dedi: 'Allah'a yemin ederim ki, şayet onu bulmuş olsaydım, onunla tartışır ve ona üstün gelirdim. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorun: Allah'tan başka ibadet edilen her şey kendisine tapınanlarla birlikte cehennemde midir? Biz meleklerle, Yahudiler Uzeyr'e, Hıristiyanlar Meryemoğlu İsa ('aleyhi's-selâm)'a tapınıyorlar. Bunların hepsi de kendilerine tapı-

nanlarla beraber cehennemde mi olacak?’ Velid ve mecliste onunla beraber olanlar, Abdullah ibn Zebârî’nin sözlerinden hoşlandılar ve onun, Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı üstün gelebileceği bir delil ileri sürdüğüne inandılar. Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e anlatıldı da Peygamberimiz Efendimiz: ‘Allah’tan başka kendisine ibadet olunmasını isteyen her şey kendisine tapınanla beraberdir. Onlar ancak şeytana ve şeytana tapınmayı emredenlere ibâdet ediyorlar’ buyurdu. Allah Teâlâ da: **رَأَى الْكَلْبَيْنِ سَقَتْ لَهُمُ** *‘Şüphesiz kendileri için daha önceden tarafımızdan iyilik takdir edilmiş olanlar, işte onlar oradan uzaklaştırılmışlardır. Onlar ateşin sesini dahi işitmezler. Canlarının arzu ettiği şeyler arasında ebedidirler.’* (21/el-Enbiyâ/101-102) âyetini indirdi. Yani Hz. İsa, Uzeyr ve bu ikisi ile beraber Allah’a itaat ederek bu dünyadan göçüp göden rahipler, din adamları haklarında Allah’ın güzel sözü geçmişi olan kimselerdir. Sapıklık ehlinde onlara tapınanlar kendilerine Allah’tan başka rabler edinmişlerdir.

Onların meleklerle ibadet etmeleri ve meleklerin Allah'ın kızları olduğu şeklindeki sözleri hakkında da: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ لَوْلَا سُبْحَانَهُ لَبَلَ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٦٢﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَفَرِهِ يَعْْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْعُرُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَادُوا أَن يُنْزِلُوا مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٨٢﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَلَيْكَ نَجْرِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ *Rahman evlâd edindi, dediler. O bundan münezzehdir. Bilakis onlar mükerrem kullardır. Sözleri ile O'nun önüne geçemezler. Onlar, O'nun emri gereğince iş görürler. Onların önündekini de arkalarındakini de bilir. O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefa'at etmezler. Onlar korkusundan titrerler. Onlardan kim: Ben O'ndan gayrı ilahım derse, biz böylesini cehennemle cezalandırırız. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.*' (21/el-Enbiyâ/26-9) âyeti indi. Hz. İsa'nın durumu ve Allah'tan ayrı olarak Hz. İsa ("aleyhi's-selâm")a tapınıldığına dair, Velid ve onunla beraber o mecliste hazır bulunup Abdullah ibn Zebârî'nin delili ve tartışmasına sevenler hakkında da 'Meryem oğlu bir misal olarak verilirince, hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu' âyeti nazil oldu." *Siret-i ibn Hişam*, c. 1, s. 374.

Hâkim en-Nisâbü'rî ise (وَأَنَّهُ لَعَلَّمَ لِسَاءَةَ) *"Şüphesiz ki, o, saatin bilgisidir."* (43/ Zuhârûf/61) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle der: "Bu, Meryem oğlu İsa'nın çıkışıdır."

Hâkim der ki: “Bu hadis, isnadî sahih olan bir hadistir.” Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 448, Kitabü't-Tefsir.

c) (وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) *"Meryem oğlu İsa, bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağışmaya başladılar."* âyeti hakkında İbn Abbâs'ın rivayetinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (sallallahu 'alehi ve sellem) Kureys'in ilahlarına hakaret edip ilahların şer olduğunu beyan edince Kureysliler Hz. İsa ibn Meryem'i öne sürerek tartışmaya başladılar. Bu bağlamda Hz. Resûlullah (sallallahu 'alehi ve sellem) şöyle dedi: "Eğer ilahlarımızda herhangi bir hayır bulunmamaktaysa Hz. İsa ('alehi's-selâm)'a da Al-

وَقَالُوا ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

58- “Bizim tanrılarımız mı, yoksa o mu daha hayırlı?” dediler. Onlar bunu, sırf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.”

{ وَقَالُوا } “Dediler.” Yani Abdullah ibn Zebârî.

{ ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ } “Bizim tanrılarımız mı, daha hayırlı?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَمْ هُوَ } “Yoksa o mu?” Yani İsa ibn Meryem mi? Eğer Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın Hristiyanlarla birlikte cehennem ateşinde bulunması caiz ise bizim de ilahlarımızla birlikte cehennem ateşinde bulunmamız caizdir.

{ مَا ضَرَبُوهُ } “Onlar bunu, ortaya attılar.” Onların sana zikrettikleri Hazret-i İsa ibn Meryem örneği.

{ لَكَ إِلَّا جَدَلًا } “Sırf seninle tartışmak için.”⁷ Ancak cidal ve düşmanlık içindir.

lah Teâlâ dışında ibadet edilmektedir. Onun hakkında söylenen şeyler niçin ilahlarımız hakkında söylenmemektedir.” Allah Teâlâ onların bu konularını (إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) “Senin kavmin, ondan ötürü hemen bağrışmaya başladılar.” buyruğuyla dile getirmektedir. İbn Abbâs’ın dediği gibi gürültü çıkarmaya başladılar. Zira onlar kendilerini, kendisiyle mücadele edebilecekleri bir kanıtı ellerine geçirdiklerini düşünerek sevindiler. (وَقَالُوا ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ) “Bizim tanrılarımız mı, yoksa o mu daha hayırlı, dediler.” (43/ez-Zuhrûf/58). Yani bizim ilahlarımız mı hayırlı yoksa Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm) mı? Diye karşılık verdiler. Bu cümleyle Hristiyanların taptıkları Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendi tapmış oldukları ilahlarından daha hayırlı olduğunu inkâr etmektedirler. Durum tahmin ettikleri gibi Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm) ilahlarından daha hayırlı değil ise Allah Teâlâ’nın (إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ) “Gerçekten siz de, Allah’tan başka taptıklarınız da cehennemin odunusunuz.” (21/Enbiyâ/98) buyurduğu gibi ilahları cehennemin yakıtı olmamaktadır.

⁷ Tefsir metninde “leke” sözcüğü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ} “Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.” Bâtılı savunan kavgacı bir toplumdur.⁸

﴿٥٩﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ

59- “O, ancak kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.”

{إِنْ هُوَ} “O” Yani o İsa ibn Meryem ancak.

{الْأَعْبَدُ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ} “Ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur.”

Risaletle gönderilmiş bir kuldur. Onların ilahları gibi değildir.

{وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا} “Ve örnek kıldığımız.” İbret kıldığımız.

{لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ} “İsrailoğullarına.” Babasız bir çocuk olarak.⁹

﴿٦٠﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجْعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ

60- “Eğer biz dileseydik, içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.”

{وَلَوْ نَشَاءُ لَجْعَلْنَا مِنْكُمْ} “Eğer biz dileseydik, içinizden yaratırdık.” Si-

zin mekânınızda. Âyetin, sizden yaratırdık anlamına geldiği de söylenmiştir.

⁸ {مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا} “Onlar bunu, sırf seninle tartışmak için ortaya attılar.” Yani sana sunmuş oldukları bu darb-ı meselle hakikata ulaşmak, bâtıldan kurtulup hakka erişmek gibi bir amacı gütmemektedirler. Sana sunmuş oldukları bu darb-ı meselle bâtıl dahi olsa inançlarını temellendirmek, seni çağırmış olduğun çağrıdan engellemek istiyorlar. Zira onlar inançlarının hak olduğuna kanaat getirmişlerdi. {بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ} “Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.” düşmanlıkta çok şiddetlidirler. Bâtıl inançlarını desteklemek istemektedirler.

⁹ {إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ} “İsa, ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur.” Yani Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm) da diğer insanlar gibi bir insandır. Bizler kendisine nübüvvet ve nübüvvet dışında bir çok nimetler bahsettik. {وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ} “Ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız.” Yani onun yaratılışını harikulade bir olay kıldık. Yani babasız bir şekilde yarattık. Bu ilahî buyrukta Allah Teâlâ’nın kudretine bir âyet ve İsrailoğullarının Allah Teâlâ’ya yönelip kulluğu O’na hasretmeleri ve Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ı Allah Teâlâ ile birlikte bir ilah kılmamaları için bir ibret bulunmaktadır.

{ مَلَكَةٌ فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ } “Yeryüzünde yerinize geçecek melekler.” Sizin bedeliniz olarak size halifeler kılardık. Âyetin, size bedel yerde yürüyenler kılardık anlamına geldiği de söylenmiştir.¹⁰

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلْسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

61- “Gerçekten o (İsa), kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir. Bu yüzden kıyâmet hakkında sakın kuşkuya düşmeyin. Bana uyun! İşte bu, dosdoğru yoldur.”

{ وَإِنَّهُ } “Gerçekten o (İsa)” Yani Hazret-i İsa ibn Meryem’in nüzulü.

{ لَعِلْمٌ لِلْسَّاعَةِ } “Kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir.” Kıyâmetin kopacağıının açıklanmasıdır. Âyetin “le-elemün” şeklinde okunması halinde “Kıyâmet alametidir” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹¹

{ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا } “Bu yüzden kıyâmet hakkında sakın kuşkuya düşmeyin.” Kıyâmetin gerçekleşmesi noktasında sakın kuşkuya kapılmayın.

{ وَاتَّبِعُونِ } “Bana uyun.” Tevhidle.

¹⁰ a) { وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ } “Eğer biz dileseydik, içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.” Yani dileseydik sizin yerinize yeryüzünü Allah Teâlâ’ya kulluk ile imar edecek ve birbirlerinin ardını alacak melekleri halk ederdik. İbn Cerir et-Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Biri diğerinin yerini alacak.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 25, s. 89. Bu haberin isnadının hasen olduğunu çeşitli yerlerde vurgulamıştık.

b) Âyette meleklerle kulluk eden müşriklere yönelik bir reddiye bulunmaktadır. Zira âyet, meleklerin ancak Allah Teâlâ’nın kulları olduğunu açıklamaktadır. Eğer Allah Teâlâ dilemiş olsaydı hiç kuşkusuz âdemoğlu yerine onları yeryüzüne indirirdi.

¹¹ { وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلْسَّاعَةِ } “Gerçekten o (İsa), kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir.” Yani kıyâmet gününden önce Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın nüzulü kıyâmetin kopmasının yakınlığına ilişkin bir emaredir. Yukarıda İmam Ahmed ibn Hanbel’in ve İbn İshak’ın İbn Abbâs’tan aktardığı hadiste buna ilişkin bir değini geçmektedir. Esasında nüzül-ü İsa olayı bu son dönemde tartışma konusu olduğu kadar hiçbir dönemde tartışma konusu olmadı. Neredeyse geçmiş dönem Müslüman âlimlerinde bu konuda bir görüş birliği vardı dahi denilebilir.

{ هَذَا } “İşte bu.” Tevhid.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ } “Dosdoğru yoldur.” Allah Teâlâ’nın kendisinden razı olduğu dosdoğru yoldur ki, bu, İslam dinidir.

وَلَا يَصُدُّنَكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

62- “Sakin şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.”

{ وَلَا يَصُدُّنَكُمْ } “Sakin sizi doğru yoldan alıkoymasın.” Sizi engellemesin.

{ الشَّيْطَانُ } “Şeytan.” İslam dininden ve kıyâmetin kopuşunu ikrar etmekten.

{ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ } “Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.” Düşmanlığı açık.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿٦٣﴾

63- “İsa apaçık mucizelerle gelince demişti ki: ‘Ben size hikmetle ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir bölümünü size açıklayayım diye geldim. Allah’tan korkun ve bana itaat edin.’”

{ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ } “İsa apaçık mucizelerle gelince.” Emir, nehy ve harikuladeliklerle.

{ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ } “Demişti ki: ‘Ben size hikmetle... diye geldim.’” Emir nehy ve peygamberlikle.

{ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ } “Ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir bölümünü size açıklayayım.” Dinde muhalefet ettiğiniz şeyleri.

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Size emrettiği şeylerde Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ وَأَطِيعُونَ } “Ve bana itaat edin.” Vasiyetime ve sözüme uyunuz.

﴿٦٤﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

64- “Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O’na kulluk edin! İşte bu, dosdoğru yoldur.”

{ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي } “Çünkü Allah, benim de Rabbim.” Benim yaratıcım.

{ وَرَبُّكُمْ } “Sizin de Rabbinizdir.” Sizin de yaratıcınızdır.

{ فَاعْبُدُوهُ } “O’na kulluk edin.” O’nu birleyiniz.

{ هَذَا } “İşte bu.” Tevhid.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ } “Dosdoğru yoldur.” Kendisinden razı olduğu dosdoğru yoldur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ يَوْمَ

الْيَمِّ ﴿٦٥﴾

65- “Ancak onların içlerinden (çıkan) bir takım gruplar, birbirleriyle görüş ayrılığına düştüler. Can yakıcı bir günün azabından dolayı, vay zulmedenlerin hâline!”

{ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ } “Ancak bir takım gruplar, birbirleriyle görüş ayrılığına düştüler.” Hristiyanlar.

{ مِنْ بَيْنِهِمْ } “Onların içlerinden (çıkan).” İsa (‘aleyhi’s-selâm) hakkında kendi aralarında. Onların bir bölümü “İsa Allah’ın oğludur” dediler. Bunlar Nasturîlerdir. Diğer bir bölümü “O Allah’tır” dediler. Bunlar da Maryakubîlerdir. Bir bölümü ise “İsa O’nun ortağıdır” dediler. Bunlar da Melkanîlerdir. Diğer bir grup ise “O üçün üçüncüsüdür” dediler. Bunlar da Markusîlerdir.

{ فَوَيْلٌ } “Vay hâline.” Şiddetli azaptan dolayı.

{ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenlerin.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) hakkında hizipleşenlere.

{ مِنْ عَذَابٍ يَوْمَ آيَمٍ } “Can yakıcı bir günün azabından dolayı.” Acı-tıcı.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Onlar hiç farkında değillerken, kendilerine o kıyâmet gününün ansızın gelivermesini mi bekliyorlar?”

{ هَلْ يَنْظُرُونَ } “Mi bekliyorlar?” Onlar beklemiyorlar. Yani sözlerinden tevbe etmiyorlar.

{ إِلَّا السَّاعَةَ } “O kıyâmet gününün.” Kıyâmetin gerçekleşeceğinden.

{ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً } “Kendilerine ansızın gelivermesini.” Aniden.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Onlar hiç farkında değillerken.” Azabın kendilerine ineceğini bilmeden.

أَلَا خِلَآءٌ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

67- “O gün, Allah’tan korkanlar dışında, dost olanlar bile birbirlerine düşmandırlar.”

{ أَلَا خِلَآءٌ } “Dost olanlar bile.” Masiyette dost olanlar.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde Ukbe ibn Ebi Muayt ve Ubeyy ibn Halef gibileri.

{ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ } “Allah’tan korkanlar dışında, birbirlerine düşmandırlar.” Küfür, şirk ve gayrı ahlakî davranışlardan kaçınan Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali ve onların ashapları gibi. Zira bunlar bu şekilde değildirler. Allah Teâlâ bunun üzerine şöyle buyurdu:

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Ey benim kullarım! Bugün size hiç korku yoktur ve siz üzül-meyeceksiniz!”

{ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ } “Ey benim kullarım! Bugün size hiç korku yoktur.” Sizden başkasının korktuğu bu anda.

{ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ } “Ve siz üzölmeyeceksiniz.” Sizden başkasının üzöldüğü bu anda.

٦٩ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ

69- “Bizim âyetlerimize iman edip hâlis müslüman olmuş kullarım!”

{ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا } “Bizim âyetlerimize iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَكَانُوا مُسْلِمِينَ } “Hâlis Müslüman olmuş kullarım.” İbadet ve tevhidde ihlaslı.

٧٠ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ

70- “Haydi cennete girin, siz ve eşleriniz ağırlandıp sevindirileceksiniz.”

{ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ } “Haydi cennete girin, siz ve eşleriniz.” Eşleriniz.

{ تُحْبَرُونَ } “Ağırlandıp sevindirileceksiniz.” Hediyelerle ikram edilecek ve cennette nimetlendirileceksiniz.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهُيهِ
الْأَنفُسُ وَلَذَّةُ الْأَعْيُنِ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

71- “Onların aralarında, altın tepsiler ve kadehler dolıştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır! Ve siz orada ebedi olarak kalacaksınız.”

{ يُطَافُ عَلَيْهِمْ } “Onların aralarında, dolıştırılır.” Hizmette.

{ بِصِحَافٍ } “Tepsiler.” Çanaklar.

{ مِنْ ذَهَبٍ } “Altın.” İçinde türlü türlü yiyecekler.

{ وَأَكْوَابٍ } “*Ve kadehler.*” Tutacak kulpları ve emzikleri olmayan ve başları yuvarlak olan içinde içeceklerinin bulunduğu sürahiler/ testiler.

{ وَفِيهَا } “*Orada.*” Cennette.

{ مَا تَشْتَهُهُ الْأَنْفُسُ } “*Canların çektiği her şey vardır.*” Nefislerinin arzuladığı.

{ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ } “*Ve gözlerin hoşlandığı.*” Gözlerin kendisine baktığında hoşlandığı.

{ وَأَنْتُمْ فِيهَا } “*Ve siz orada.*” Cennette.

{ خَالِدُونَ } “*Ebedi olarak kalacaksınız.*” Sürekli olarak kalacaksınız. Ölmeyecek ve çıkartılmayacaksınız.

﴿٧٢﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

72- “İşte bu, yapmış olduğunuz ameller sebebiyle, size miras olarak verilen cennettir.”

{ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ } “*İşte bu, cennettir.*” Bu cennettir.

{ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا } “*Size miras olarak verilen.*” Konakladığınız ve sizin için miras kıldığım.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } “*Yapmış olduğunuz ameller sebebiyle.*” Ve dünyada söylemiş olduklarınız nedeniyle.

﴿٧٣﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ

73- “Orada, sizin için bol bol meyveler vardır. Onlardan yersiniz.”

{ لَكُمْ فِيهَا } “*Orada, sizin için.*” Cennette.

{ فَاكِهَةٌ } “*Meyveler.*” Türü türü meyveler.

{ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ } “*Bol bol vardır. Onlardan yersiniz.*” Çeşitli meyvelerden.

﴿٧٤﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

74- “Şüphesiz ki, suçlular cehennem azabında sürekli olarak kalacaklardır.”

{ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ } “Şüphesiz ki, suçlular.” Müşrikler, Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي عَذَابٍ خَالِدُونَ } “Cehennem azabında sürekli olarak kalacaklardır.” Ölmezler ve oradan da çıkartılmazlar.

لَا يَنْفَرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

75- “Kendilerinden (bu azap) hafifletilmeyecek. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.”

{ لَا يَنْفَرُ } “(Bu azap) hafifletilmeyecek.” Kaldırılmayacak.

{ عَنْهُمْ } “Kendilerinden.” Azap kaldırılmayacak ve kesilmeyecektir.

{ وَهُمْ فِيهِ } “Onlar azap içinde.” Azabın içinde.

{ مُبْلِسُونَ } “Kurtuluştan ümit kesmişlerdir.” Azabın kaldırılmasından ve bütün hayırlardan ümitsizliğe kapılmışlardır.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

76- “Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zâlim kimse-lerdi.”

{ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ } “Biz onlara zulmetmedik.” Helakleri ve azaplarıyla.

{ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ } “Fakat onlar kendileri zâlim kimselerdi.” Küfür ve şirk ile.

وَنَادُوا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾

77- “Onlar (cehennem bekçisine), ‘Ey Mâlik! Rabbin artık canımızı alsın!’ diye seslenirler. O da onlara, ‘Siz böylece kalacaksınız!’ der.”

{ وَنَادُوا يَا مَالِكُ } “Onlar (cehennem bekçisine), ‘Ey Mâlik!’ diye seslenirler.” Cehennem ateşinin bekçisine “Ey Malik” diye nida ederler.

{ لَيَقْبُضَنَّ عَلَيْنَا رُكُّكَ } “Rabbin artık canımızı alsın.” Ölümüne hükmetsin. Malik de bunun üzerine kırk yıl sonra onlara cevap verir.

{ قَالَ إِنَّكُمْ مَأْكُونُونَ } “O da onlara, ‘Siz böylece kalacaksınız!’ der.” Sizler azapta sürekli kalacaksınız ve oradan çıkartılmayacaksınız.

لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾

78- “Andolsun ki, biz size gerçeği getirdik, ama sizin çoğunuz gerçekten hoşlanmıyorsunuz.”

{ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ } “Andolsun ki biz size gerçeği getirdik.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) peygamberiniz Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Kur’an’ı getirdiğinde.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ } “Ama sizin çoğunuz.” Bütününüz.

{ لِلْحَقِّ } “Gerçekten.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ كَارِهُونَ } “Hoşlanmıyorsunuz.” İnkâr edicilersiniz.

أَمْ أَمْرُؤَا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرَمُونَ ﴿٧٩﴾

79- “Yoksa onlar bir işe (peygamberi öldürmeye) kesin karar mı verdiler? Biz de kararlıyız!”

{ أَمْ أَمْرُؤَا أَمْرًا } “Yoksa onlar bir işe (peygamberi öldürmeye) kesin karar mı verdiler?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in durumu ile ilgili olarak bir işe mi hükmettiler?

{ فَإِنَّا مُبْرَمُونَ } “Biz de kararlıyız!” Bizler de onların helak oluşu işine hükmettik.

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ

يَكْتُوبُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Yoksa bizim, onların sırlarını ve fısıltılarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, (işitiriz), hem de yanlarında elçilerimiz vardır, yazarlar.”

{ أَمْ يَحْسُبُونَ } “Yoksa... mi sanıyorlar?” Onlar, yani Safvan ibn Ümeyye ve iki arkadaşı sanmakta mıdır?

{ أَنَا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ } “Bizim, onların sırlarını işitmediğimizi.” Kendi aralarındaki sırlarını.

{ وَنَجْوَاهُمْ } “Ve fısıltılarını.” Kâbe çevresindeki yalnız kaldıkları esnadaki fısıltılarını.

{ بَلَى } “Hayır, (işitiriz).” İşitiriz.

{ وَرُسُلْنَا لَهُمْ } “Hem de yanlarında elçilerimiz vardır.” Onların yanında.

{ يَكْتُبُونَ } “Yazarlar.” Onların sırlarını ve fısıltılarını ki, bunlar Hafza Melekleri’dir.

﴿ قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾

81- “De ki: ‘Eğer Rahmân olan Allah’ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin ilki ben olurum!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Nadir ibn Haris ve Alkame’ye de ki:

{ إِنْ } “Eğer.” Değildir.

{ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ } “Rahmân olan Allah’ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin ilki ben olurum.”¹² Allah Teâlâ’nın çocuğu ve ortağı olmadığını ikrar edenlerin ilki benim.

﴿ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴾

82- “Göklerin ve yerin Rabbi, arşın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirdikleri şeyden uzaktır, yücedir!”

¹² Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “kâne” nakıs fiilini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ } “Göklerin ve yerin Rabbi, arşın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirdikleri şeyden uzaktır, yücedir!” Dedikleri çocuktan ve ortaktan.

{ فَذَرُهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ } ٨٣

83- “Sen onları (kendi başlarına) bırak da tehdit olundukları günlerine kavuşuncaya kadar, boş konuşmalarına dalsınlar, oyalanıp dursunlar!”

{ فَذَرُهُمْ } “Sen onları (kendi başlarına) bırak da.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onları bırak.

{ يَخُوضُوا } “Boş konuşmalarına dalsınlar.” Bâtılda.

{ وَيَلْعَبُوا } “Oyalanıp dursunlar.” Kur’an’la alay etsinler.

{ حَتَّى يُلَاقُوا } “Kavuşuncaya kadar.” Gözleriyle gördükleri güne kadar.

{ يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ } “Tehdit olundukları günlerine.” Ölümün ve azabın bulunduğu.

{ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ } ٨٤

84- “Gökteki ilâh da yerdeki ilâh da O’dur! O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir.”

{ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ } “Gökteki ilâh da O’dur!” O, gökteki her şeyin ilahıdır.

{ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ } “Yerdeki ilâh da.” Yerdeki her şeyin ilahıdır.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } “O, tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve hükmünde.

{ الْعَلِيمُ } “Her şeyi bilir.” Yarattığını ve tedbirini bilir.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ

السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ٨٥

85- “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine ait olan Allah’ın şanı ne yücedir! Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O’nun katındadır. Siz, sonunda O’na döndürülüp götürüleceksiniz.”

{ وَتَبَارَكَ } “Şanı ne yücedir.” Çocuktan ve ortaktan yücedir ve beridir.

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine ait olan Allah’ın.” Mahlukattan.

{ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ } “Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O’nun katındadır.” Kıyâmetin kopacağına bilgisi.

{ وَلَئِنَّكُمْ تَرْجِعُونَ } “Siz, sonunda O’na döndürülüp götürüleceksiniz.” Ahirette.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86- “Onların O’nu (Allah’ı) bırakıp da taptıkları putlar şefâat hakkına sahip değillerdir. Şefâat hakkına ancak gerçeğe bilerek şahitlik edenler sahip olabilirler!”

{ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ } “Onların taptıkları putlar sahip değillerdir.” İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِهِ } “O’nu (Allah’ı) bırakıp da.” Allah’tan başka.

{ الشَّفَاعَةِ } “Şefâat hakkına.” Diyor ki, melekler hiçbir kimseye şefaat edemezler.

{ بِالْحَقِّ إِلَّا مَنْ شَهِدَ } “Ancak, gerçeğe... şâhidlik edenler sahip olabilirler.” İhlâslı olarak lâ ilâhe illallah sözünü söylese.

{ وَهُمْ يَعْلَمُونَ } “Bilerek.” Kendi nefisleri tarafından bir hak. Bu âyet-i kerime meleklerin Allah’ın kızları olduğunu söyleyen Benî Melih kabilesi hakkında nazil olmuştur.

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

87- “Eğer sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette, ‘Allah.’ derler. Öyle ise nasıl oluyor da haktan çevriliyorlar?”

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ } “Eğer sen onlara sorsan.” Yani Melih oğullarına.

{ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ } “Kendilerini kimin yarattığını elbette, ‘Allah’ derler.” Bizi Allah yarattı.

{ فَآلَنِي يُؤْفَكُونَ } “Öyle ise nasıl oluyor da haktan çevriliyorlar?” İkrar ettikten sonra nasıl da Allah adına yalan söylüyorlar?

﴿ ٨٨ ﴾ وَقِيلَ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ

88- “O’nu (Peygamberin) sözü şu olmuştur: ‘Ey Rabbim! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir.’”

{ وَقِيلَ } “O’nu (Peygamberin) sözü şu olmuştur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sözü.

{ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ } “Ey Rabbim! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir.” Sana ve Kur’an’a iman etmeyen bir topluluktur. Onlara dilediğini yap.

﴿ ٨٩ ﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

89- “(Ey Muhammed!) Şimdilik sen onlara aldırma ve size selâm olsun de! Onlar yakında bilecekler!”

{ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ } “(Ey Muhammed!) Şimdilik sen onlara aldırma.” Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e denildi ki, onlardan yüz çevir.

{ وَقُلْ سَلَامٌ } “Ve size selâm olsun de.” Sözü doğru olanını.

{ فَسَوْفَ } “Yakında.” Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ يَعْلَمُونَ } “Onlar bilecekler.” Kendilerine Bedir, Uhud ve Hendek Savaşı’nda ne yapılacağını bilirler. Allah Teâlâ bunun ardından Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e savaşmayı emretti. “Onlar yakında bilecekler”, kendilerine incek olan açlığı ve duhanı.

44- DUHÂN SÛRESİ

Kendisinde “Duhân”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekî'dir. Âyet sayısı 59, sözcük sayısı 346 ve harf sayısı ise 1.431'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

حَمْ

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Duhân Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَمْ } “Hâ, Mîm.” Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

2- “Apaçık Kitab'a yemin olsun ki.”

{ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ } “Apaçık Kitab'a yemin olsun ki.” Apaçık Kitab'a yemin ederim ki. Gerçekleşecek olan şeylere hükmetmiştir, yani açıklamıştır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hâ Mîm.” Kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu söylenmiştir. “Apaçık Kitab'a and olsun ki.” Helali, haramı, emir ve nehyi açıklayan.

۳ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ

3- “Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki, biz uyar-maktayız.”

{ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ } “Biz onu indirdik.” Biz Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile indirdik. Bundan dolayı kasem oldu. Allah Teâlâ, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı dünya semasına indirmiştir ki, Kuran’ı kâtiplere ki, bunlar da dünya semasının ehlidir, yazdırsın.

{ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ } “Mübarek bir gecede.” İçinde rahmetin, bağışın ve bereketin bulunduğu bir geceye. Bu gece Kadir Gecesi’dir. Allah Teâlâ bundan sonra da Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bir sûre veya bir âyet ile indirdi. Kur’an’ın bu ilk âyeti ile son âyetinin indirilişi arasında 20 yıl vardır.

{ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ } “Şüphesiz ki, biz uyar-maktayız.” Kuşkusuz Kur’an ile uyar-maktayız.

۴ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

4- “Her hikmetli iş, o gecede ayırt edilir.”

{ فِيهَا } “O gecede.” Kadir Gecesi’nde.

{ يُفْرَقُ } “Ayırt edilir.” Açıklanır.

{ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ } “Her hikmetli iş.” O yıldan bir sonraki yıla kadar gerçekleşecek olan olaylar.

۵ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

5- “Taraflımızdan bir buyrukla gerçekten biz, peygamberler gön-dermekteyiz.”

{ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا } “Taraflımızdan bir buyrukla.” Taraflımızdan bir açıklama ile. Bizler Cebrail, Mikail, İsrafil ve ölüm meleğine o yıldan bir sonraki yıla kadar görevli oldukları şeyleri açıklamaktayız.

{ اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ } “Gerçekten biz, peygamberler göndermekteyiz.”
Resûlleri kitaplarla.

٦ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

6- “Rabbinden bir rahmet olarak. Doğrusu O, her şeyi işitir ve bilir.”

{ رَحْمَةً } “Bir rahmet olarak.” Bir nimet olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden.” Kullarına resûlleri kitaplarla göndermesi.

{ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Doğrusu O, her şeyi işitir.” Kureyş’in “Ey Rabbimiz! Bizden azabı kaldır” sözünü.

{ الْعَلِيمُ } “Ve bilir.” Onları ve cezalarını.

٧ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

7- “Eğer siz kesin olarak inanıyorsanız, (iyi bilin ki, Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir.”

{ رَبِّ } “(İyi bilin ki, Allah) Rabbidir.” Yaratıcısıdır.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin.” Mahlukatların yaratıcısı işte O Allah’tır.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ } “Eğer siz kesin olarak inanıyorsanız.” Bunu tasdik ediyorsanız.

٨ لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اَبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ

8- “Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O, hem yaşatır, hem öldürür. O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir.”

{ لَا اِلَهَ } “Hiçbir ilâh yoktur.” Hiçbir yaratıcı bulunmamaktadır.

{ اِلَّا هُوَ } “O’ndan başka.” Gökleri ve yeri yaratan.

{ يُحْيِي } “O, hem yaşatır.” Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } “Hem öldürür.” Dünyada.

{ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ } “O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir.” Sizin yaratıcınız ve sizden önceki babalarınızın yaratıcısı.

٩ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ

9- “Ama onlar, kuşku içinde eğlenip duruyorlar!”

{ بَلْ هُمْ } “Ama onlar.” Yani Mekke kâfirleri.

{ فِي شَكٍّ } “Kuşku içinde.” Kıyâmetin kopmasından.

{ يَلْعَبُونَ } “Eğlenip duruyorlar.” Kıyâmetin gerçekleşeceğiyle dalga geçmektedirler.

١٠ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ

10- “Şimdi sen, göğün açık bir duman çıkaracağı günü gözet!”

{ فَارْتَقِبْ } “Şimdi sen, gözet.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onların azabını gözetle.

{ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ } “Göğün açık bir duman çıkaracağı günü.” Gök ile dünya arasında.

١١ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

11- “O duman insanları kaplar. Bu, can yakıcı bir azaptır.”

{ يَغْشَى النَّاسَ } “O duman insanları kaplar.” Bu duman.

{ هَذَا } “Bu.” Duman.

{ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Can yakıcı bir azaptır.” Acıtırıcıdır ki, bu duman ahlaktır.

١٢ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ

12- “(O gün insanlar), ‘Ey Rabbimiz! Bizden bu azabı kaldır. Artık biz inanıyoruz.’ (derler).”

{ رَبَّنَا اكْشِفْ } “(O gün insanlar), ‘Ey Rabbimiz! Kaldır.’ (derler)” Derler ki, ey Rabbimiz kaldır!

{ عَنَّا الْعَذَابَ } “Bizden bu azabı.” Yani açlığı.

{ إِنَّا مُؤْمِنُونَ } “Artık biz inanıyoruz.” Sana, kitabına ve resûlüne.

اِنِّى لَهٗمُ الذِّكْرٰى وَفَدَ جَآءَهُم رَّسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾

13- “Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir peygamber gelmişti.”

{ اِنِّى لَهٗمُ الذِّكْرٰى } “Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar?” Azabı onlardan kaldırmamız halinde onlar için öğüt ve tevbe artık nasıl gerçekleşecek ki? Âyetin, “Onlar, Bedir Savaşı’nda helak etmemiz halinde” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin anlamı hakkında “Kiyâmet gününde nasıl öğüt alacaklar ki?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَفَدَ جَآءَهُم رَّسُوْلٌ } “Oysa kendilerine bir peygamber gelmişti.”

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مُّبِيْنٌ } “Gerçeği açıklayan.” Kendilerinin bildiği dil ile açıklayan.

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلِّمٌ مَّجْنُوْنٌ ﴿١٤﴾

14- “Sonra ondan yüz çevirdiler ve ‘Bu, öğretilmiş, bir mecnûn!’ dediler.”

{ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ } “Sonra ondan yüz çevirdiler.” Ona iman etmekten yüz çevirdiler.

{ وَقَالُوا مُعَلِّمٌ } “Ve bu öğretilmiş, dediler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Cebr ve Yesar adlı iki kişinin öğretmesini kasdetmektedirler.

{ مَّجْنُوْنٌ } “Bir mecnûn.” Akıl hastalığı çeken asabi bir kişidir.

﴿١٥﴾ إِنْ كَاشِفُوا الْعَذَابَ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ

15- “Biz o azabı sizden biraz kaldırırız; ama siz yine eski halinize dönersiniz!”

{ إِنْ كَاشِفُوا الْعَذَابَ } “Biz o azabı sizden kaldırırız.” Yani açlığı.

{ قَلِيلًا } “Biraz.” Bedir Savaşı’na kadar birazcık kaldırırız.

{ إِنَّكُمْ } “Ama siz.” Ey Mekke ehli.

{ عَائِدُونَ } “Yine eski halinize dönersiniz!” Masiyete dönücüler-siniz. Kendilerinden azap kaldırılınca masiyete dönüş yaparlar. Allah Teâlâ da onları Bedir Savaşı’nda helak eder.

﴿١٦﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ

16- “Büyük vuruşla vuracağımız o gün, mutlaka öcümüzü alırız.”

{ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ } “Büyük vuruşla vuracağımız o gün.” Bedir Savaşı’nda kılıçla onları en büyük cezalandırma ile cezalandırırız.

{ إِنَّا مُنتَقِمُونَ } “Mutlaka öcümüzü alırız.” Onlardan azapla.

﴿١٧﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ

17- “Andolsun ki, biz, onlardan önce Firavun kavmini de sınadık. Onlara çok değerli bir peygamber geldi.”

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا } “Andolsun ki, biz, sınadık.” Sınadık.

{ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce.” Kureys’ten önce.

{ قَوْمَ فِرْعَوْنَ } “Firavun kavmini de.” Firavun’u ve kavmini azapla.

{ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ } “Onlara çok değerli bir peygamber geldi.” Rab-bine karşı çok değerli, yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

﴿١٨﴾ أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

18- “(Dedi ki): ‘Allah’ın kulları, bana gelin. Çünkü ben size gönderil-miş güvenilir bir peygamberim.”

{ أَنْ أَدُّوْا إِلَيَّ } “(Dedi ki): Bana gelin.” Bana veriniz ve benimle birlikte gönderiniz.

{ عِبَادَ اللَّهِ } “Allah’ın kulları.” İsrailoğullarını.

{ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ } “Çünkü ben size gönderilmiş bir peygamberim.” Allah katından.

{ أَمِينٌ } “Güvenilir.” Risalet konusunda.

وَأَنْ لَا تَغْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي أْتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾

19- “Allah’a karşı üstünlük taslamayın; çünkü ben size apaçık bir delille geliyorum.”

{ وَأَنْ لَا تَغْلُوا } “Üstünlük taslamayın.” Kibir göstermeyiniz ve gevşekçe davranmayınız.

{ عَلَى اللَّهِ إِنِّي أْتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ } “Allah’a karşı. Çünkü ben size apaçık bir delille geliyorum.” Apaçık bir kanıt ve açık bir özür ile.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

20- “Şüphesiz ki, ben, beni taşlamanıza karşı, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a sığındım.”

{ وَأِنِّي عُذْتُ } “Şüphesiz ki, ben, sığındım.” Tutundum.

{ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ } “Beni taşlamanıza karşı, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a.” Beni öldürmelerinden.

وَأِنْ لَمْ تَتُؤْمِنُوا لِي فَأَعْتَزِلُكُمْ ﴿٢١﴾

21- “Eğer siz bana iman etmezseniz, hemen yanımdan uzaklaşın!”

{ وَأِنْ لَمْ تَتُؤْمِنُوا لِي } “Eğer siz bana iman etmezseniz.” Eğer risalet konusunda beni tasdik etmiyorsanız.

{ فَأَعْتَزِلُكُمْ } “Hemen yanımdan uzaklaşın.” Beni terk ediniz. Ne lehimde ne de aleyhimde bulununuz.

﴿٢٢﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنْ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ

22- “Sonra Musa, ‘Şüphesiz ki, bunlar suçlu bir kavimdir!’ diye Rab-
bine dua etti.”

{ فَدَعَا رَبَّهُ أَنْ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ } “Sonra Musa, ‘Şüphesiz ki, bunlar
suçlu bir kavimdir!’ diye Rabbine dua etti.” Müşrik bir kavim. Kendi
nefislerine karşı helak olma cürmünü işlediler.

﴿٢٣﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبِعُونَ

23- “(Bunun üzerine) (Allah dedi ki): ‘Kullarımı geceleyin yola çı-
kar; çünkü siz izleneceksiniz.”

{ فَأَسْرِ بِعِبَادِي } “(Bunun üzerine) (Allah dedi ki): ‘Kullarımı yola çı-
kar.” Allah Teâlâ Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a “İsrailoğullarını yola
çıkarmak” dedi.

{ لَيْلًا } “Geceleyin.” Gecenin başında.

{ إِنَّكُمْ مُتَّبِعُونَ } “Çünkü siz izleneceksiniz.” Denizde.

﴿٢٤﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ

24- “Denizi açık halde bırak; çünkü onlar ordu halinde gelip boğul-
acaklardır!”

{ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا } “Denizi açık halde bırak.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-
selâm)’ın ve kavminin geçeceği kadar geniş yollar.

{ إِنَّهُمْ } “Çünkü onlar.” Yani Firavun ve kavmi.

{ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ } “Ordu halinde gelip boğulacaklardır.” Denizde.

﴿٢٥﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

25- “Onlar geride neler bırakmışlardı, ne bahçeler, ne pınarlar!”

{ كَمْ تَرَكُوا } “Onlar geride neler bırakmışlardı.” Arkalarında neler
bıraktılar.

{ مِنْ جَنَّاتٍ } “Ne bahçeler.” Bahçeler.

{ وَغُيُونَ } “Ne pınarlar.” Bahçelerde açık su.

۲۶ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ

26- “Ne ekinler, ne güzel konaklar!”

{ وَزُرُوعٍ } “Ne ekinler.” Ekinler.

{ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ } “Ne güzel konaklar.” Ne güzel evler.

۲۷ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ

27- “Ve içinde eğlenip durdukları nice nimetler ve refah!”

{ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ } “Ve içinde eğlenip durdukları nice nimetler ve refah.” Hoş.

۲۸ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ

28- “İşte böylece biz onları başka bir kavme miras bıraktık.”

{ كَذَلِكَ } “İşte böylece.” Onlara böyle davrandık.

{ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ } “Biz onları başka bir kavme miras bıraktık.”

Kendilerinden sonra gelecek olan İsrailoğulları için miras kıldık.

۲۹ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ

29- “Onlara ne gök ağladı ne yer! Kendilerine hiç fırsat da verilmedi!”

{ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ } “Onlara ağladı.” Firavun ve kavmine.

{ وَالْأَرْضُ } “Ne gök.” Göğün kapısı.

{ وَالْأَرْضُ } “Ne yer.” Ne de namaz kıldığı yer. Zira mü'min kul vefat ettiğinde, amelinin kendisinden yükseldiği ve rızkının kendisinden indiği göğün kapısı ve kendisinde namaz kıldığı musallası ağlar. Firavun

ve kavmine ise ağılanılmadı. Zira onlar için ne amellerinin yükseldiği göğün kapısı, ne de yerde namaz kıldıkları bir yer vardı.

{ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ } “Kendilerine hiç fırsat da verilmedi.” Boğulmaktan da ertelenerek kurtulmadılar.

﴿ ٣٠ ﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ

30- “Andolsun biz İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık.”

{ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ } “Andolsun biz İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık.” Şiddetli elem verici azaptan.

﴿ ٣١ ﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ

31- “Firavun’dan da kurtardık. Çünkü o, büyüklük taslayan sınırı aşan bir zorbaydı.”

{ مِنْ فِرْعَوْنَ } “Firavun’dan da (kurtardık).” Ve kavminin oğulları boğazlamaktan, kadınları hizmetkâr olarak kullanmaktan ve bunun dışındaki diğer sıkıntılardan.

{ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا } “Çünkü o, büyüklük taslayan.” Muhalifti, taşkın bir kimseydi.

{ مِنَ الْمُسْرِفِينَ } “Sınırı aşan, bir zorbaydı.” Şirkte.

﴿ ٣٢ ﴾ وَلَقَدْ اخْتَرْنَاَهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَىٰ الْعَالَمِينَ

32- “Andolsun ki, biz onları, âlemler arasından bir bilgiye göre seçmiştik.”

{ وَلَقَدْ اخْتَرْنَاَهُمْ } “Andolsun ki, biz onları, seçmiştik.” İsrailoğullarını seçtik.

{ عَلَىٰ عِلْمٍ } “Bir bilgiye göre.” İlmimiz gibi.

{ عَلَىٰ الْعَالَمِينَ } “Âlemler arasından.” Kendi zamanlarının âlemlerine bildircin eti ve kudret helvası, kitap vermek, resûl göndermek, Firavun’dan ve kavminden ve boğulmaktan kurtulmakla.

وَأَتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

33- “Onlara, içinde apaçık bir sınama bulunan nice mucizeler verdik.”

{ وَأَتَيْنَاهُمْ } “Onlara, verdik.” Onlara bahsettik.

{ مِنَ الْآيَاتِ } “Nice mucizeler.” Alametler.

{ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ } “İçinde apaçık bir sınama bulunan.” Büyük bir nimet bulunan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:

“Apaçık bir sınama verdik. Zira Allah Teâlâ onları Firavun’dan ve boğulmaktan kurtarmış ve onlara çölde bıldırcın eti ve kudret helvası indirmiş ve bunun dışında çeşitli nimetler bahsetmiştir.”

إِنْ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Gerçekten (şu inkârcılar) diyorlar ki.”

{ إِنْ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ } “Gerçekten (şu inkârcılar) diyorlar ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Senin kavmin.

إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾

35- “(Bizim) ilk ölümümüzden başka (bir ölüm) yoktur. Biz tekrar diriltilecek de değiliz!”

{ إِنْ هِيَ } “(Bizim bir ölüm) yoktur.” Bu, yani hayatımız değildir.

{ إِلَّا مَوْتُنَا } “Ölümümüzden başka.” Ölümümüzün ardından.

{ الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ } “İlk. Biz tekrar diriltilecek de değiliz.” Ölüm-den sonra diriltilecek değiliz.

فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Eğer doğru söylüyorsanız, babalarımızı bize getirin!”

{ فَأْتُوا بِآبَائِنَا } “Babalarımızı bize getirin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ölmüş olan babalarımızı dirilt ki, onlardan dediğinin hak mı bâtil mı olduğunu soralım.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız.” Eğer ölümden sonraki dirileceğimiz konusunda sadıklardan isen. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

37- “Bunlar mı daha hayırlıdır, yoksa Tubba’ kavmi ile onlardan öncekiler mi? Biz onların hepsini helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi.”

{ أَهُمْ خَيْرٌ } “Bunlar mı daha hayırlıdır?” Senin kavmin mi daha hayırlıdır?

{ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ } “Yoksa Tubba’ kavmi mi?” Himyer ve ismi Esad ibn Melikyekrub. Bunun künyesi Ebû Kerb idi. Bağlılarının çokluğu nedeniyle Tubba’ olarak isimlendirilmiştir.

{ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “İle onlardan öncekiler.” Tubba’ kavminden önce.

{ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ } “Biz onların hepsini helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi.” Müşrikler. Onların helak oluşundan ve onların azap görüşünden dolayı senin kavmin korkmuyor mu?

﴿٣٨﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِِينَ

38- “Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri eğlence olsun diye yaratmadık.”

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri yaratmadık.” Mahlûkatı.

{ لَاعِِينَ } “Eğlence olsun diye.” Başiboş olsun, oyun olsun diye.

﴿٣٩﴾ مَا خَلَقْنَاهُمْ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

39- “Biz onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Ama onların çoğu bilmezler!”

{ مَا خَلَقْنَاهُمْ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Biz onları sadece gerçek bir sebeple yarattık.” Bâtıl için değil hak için.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ } “Ama onların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

﴿٤٠﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ

40- “Şüphesiz ki, o ayırt etme günü, onların hepsinin bir araya toplanacağı bir gündür.”

{ إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ } “Şüphesiz ki, o ayırt etme günü.” Mahlukat arasında hüküm verme günü.

{ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ } “Onların hepsinin bir araya toplanacağı bir gündür.” Sözleşme günü.

﴿٤١﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

41- “O gün dostun dostu hiçbir yararı olmaz, onlara yardım da edilmez.”

{ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا } “O gün dostun dostu hiçbir yararı olmaz.” Çok sıcak candan bir dost, yani akraba akrabaya hiçbir şeyle yardımcı olamaz. Kâfir kâfire, yakın dost yakın dostu ne şefaet edebilir ne de Allah’ın azabından bir şey giderebilir.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } “Onlara yardım da edilmez.” Kendilerine murad edilen azaptan.

﴿٤٢﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

42- “Ancak Allah’ın merhamet ettiği kimselere böyle değildir. Çünkü O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ} “Ancak Allah’ın merhamet ettiği kimselere böyle değildir.” Mü’minler. Zira onlar bu şekilde değildirler. Ancak birbirlerine şefaet ederler.

{إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ} “Çünkü O, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{الرَّحِيمُ} “Çok merhametlidir.” Mü’minlere karşı.

٤٣ ٤٤ إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْآثِمِينَ

43-44- “Şüphesiz ki, o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir.”

{إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْآثِمِينَ} “Şüphesiz ki, o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir.” Cehennemde yanan fâcirlerin, Ebû Cehil’in yiyeceğidir.

٤٥ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ

45- “O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar.”

{كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ} “O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar.” Zeytinyağının tortusu gibi simsiyah. Erimiş gümüş gibi sımsıcak anlamına da gelir.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki. İbn Abbâs dedi ki: “كَالْمُهْلِ) ilahî buyruğu zeytinyağı tortusu gibi siyahlık anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Duhân Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrir etmiştir. *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 131.

b) İbn Cerir et-Taberî, farklı kanallardan İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Erimiş zeytin yağı tortusu gibi katı bir sudur.” *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 132.

c) ‘Derdiyü’z-Zeyt’, kabın ön bölümünde kalan şey demektir. *Lisânü’l-Arab*, “D-R-D” maddesi.

d) Taberî’nin Ebû Said kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den rivayetine göre; Hazret “Bi main ke’l-muhli” buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: “O, zeytin yağının tortusu gibidir. Onu içen kişi onu yüzüne yaklaştırdığında yüzünün derisi kopup onun içine düşecektir.” *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 25, s. 132.

كَغَلِي الْحَمِيمِ ٤٦

46- “Sıcak suyun kaynaması gibi.”

{ كَغَلِي الْحَمِيمِ } “Sıcak suyun kaynaması gibi.” Sıcak suyun kaynaması.

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ٤٧

47- “(Allah görevli meleklerle der ki): ‘Şunu tutun da cehennemin ortasına sürükleyin!’”

{ خُذُوهُ } “(Allah görevli meleklerle der ki): ‘Şunu tutun da.’” Allah Teâlâ, zebanilere der ki, Ebû Cehil’i tutunuz.

{ فَاعْتِلُوهُ } “Sürükleyin.” Onu şiddetli bir şekilde yürütünüz. Âyetin, “Onu sürükleyiniz ve onu götürünüz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ } “Cehennemin ortasına.” Cehennem ateşinin ortasına.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ٤٨

48- “Sonra da başına kaynar su azabından dökün!”

{ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ } “Sonra da başına dökün.” Başının üstüne.

{ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ } “Kaynar su azabından.” Başına demir kamçılarla vurulduktan sonra sıcak sudan.

Bu hadisin isnad zincirinde Ebû Kureyb, Rişdîn ibn Sa’d, Amr ibn Haris, Derrac Ebû’s-Semh, Ebû’l-Heysem ve Ebû Said el-Hudrî bulunmaktadır. Ebû Kûreyb ve Rişdîn ibn Sa’d’ın tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Amr ibn Haris ibn Yakub el-Ensari: Sika, fakih ve hâfızdır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 67, 555 nolu madde

Derrac ibn Sem’an Ebû’s-Semh es-Sehmî: Sâduktur. Ebû Heysem’den rivayet ettiği bu hadisinde zayıflık vardır. *et-Takrib*, c. 1, s. 235, 54 nolu madde; *et-Tehzib*, c. 3, s. 208, 397 nolu madde.

Bu hadis senedinde Rişdîn İbn Sa’d ile Derrac ibn Seman bulunduğundan dolayı zayıftır. Derrac’ın Ebû’l-Heysem’den rivayetlerinde zayıflık vardır.

دُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

49- "Tat bakalım! Hani sen kendince çok güçlüydün, şerefliydin!"

{ دُقْ } "Tat bakalım." Ey Ebû Cehil!

{ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ } "Hani sen kendince çok güçlüydün." Kavminin arasında.

{ الْكَرِيمُ } "Şerefliydin." Onlara karşı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Hani sen kendince çok güçlüydün", kavminin içinde güçlüsün. "Şerefliydin", onlara karşı keramet gösteriminde bulundun.

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "İşte bu, kuşkulanıp durduğunuz şeydir (denir)."

{ إِنَّ هَذَا } "İşte bu, (denir)." Yani azap.

{ مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ } "Kuşkulanıp durduğunuz şeydir." Dünyada bunun gerçekleşmeyeceğinde kuşkuya düşüyorsunuz.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

51- "Allah'tan korkanlar ise gerçekten güvenilir bir makamdadırlar."

{ إِنَّ الْمُتَّقِينَ } "Allah'tan korkanlar ise gerçekten." Küfür, şirk ve ah-laksızlıklardan sakınanlar, yani Ebûbekir ve ashabı.

{ فِي مَقَامٍ } "Bir makamdadırlar." Mekândadır.

{ أَمِينٍ } "Güvenilir." Ölümünden, nüzulden ve azaptan.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

52- "Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar."

{ فِي جَنَّاتٍ } "Bahçelerde." Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ } "Ve pınar başlarındadırlar." Şarap, su, süt ve bal nehirleri.

﴿٥٣﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ

53- “Onlar ince ipekten ve parlak atlastan giysiler giyerek karşılıklı otururlar.”

{ يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ } “Onlar ince ipekten giysiler giyerek.” Dibacdan daha ince olan şey.

{ وَإِسْتَبْرَقٍ } “Ve parlak atlastan.” Dibacdan daha kalın olan şey.

{ مُتَقَابِلِينَ } “Karşılıklı otururlar.” Ziyaretlerde.

﴿٥٤﴾ كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

54- “Bu böyledir. (Bunun yanı sıra) biz onları iri gözlü hurilerle evlendiririz.”

{ كَذَلِكَ } “Bu böyledir.” İşte mü’minlerin cennetteki makamı böyledir.

{ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ } “(Bunun yanı sıra) biz onları evlendiririz.” Onları cennette yerleştirdik.

{ بِحُورٍ } “Hurilerle.” Bembeyaz cariyeler.

{ عِينٍ } “İri gözlü.” Gözleri iri yüzleri güzel.

﴿٥٥﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ

55- “Onlar orada güven içinde, her türlü meyveyi isteyebilirler.”

{ يَدْعُونَ فِيهَا } “Onlar orada isteyebilirler.” Cennette isterler. Cennette karşılıklı verirler.

{ بِكُلِّ فَاكِهَةٍ } “Her türlü meyveyi.” Her türden çeşit çeşit meyveyi.

{ آمِنِينَ } “Güven içinde.” Ölümünden, yok oluştan ve azap görmekten güven içinde.

﴿٥٦﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَّيْهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

56- “Onlar orada ilk tattıkları ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur.”

{ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا } “Onlar orada tatmazlar.” Cennette.

{ الْمَوْتِ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى } “İlk tattıkları ölümden başka bir ölüm.” Dünyadaki ölümlerinden sonra.

{ وَوَفِّيهِمْ } “Ve Allah onları korumuştur.” Rableri kendilerinden kaldırmıştır.

{ عَذَابِ الْجَحِيمِ } “Cehennem azabından.” Cehennem azabını.

﴿٥٧﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

57- “(Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilir)! İşte büyük kurtuluş budur!”

{ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ } “(Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilir)” Rabbinden bir lütuf. Âyetin “Rabbinden bir bağış” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Bu lütuf.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur.” Tam bir kurtuluş. Cenneti kazanmışlar ve cehennem ateşinden kurtulmuşlardır.

﴿٥٨﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

58- “Biz Kur’an’ı senin dilinle indirip kolaylaştırdık. Umulur ki, onlar düşünüp öğüt alırlar.”

{ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ } “Biz Kur’an’ı senin dilinle indirip kolaylaştırdık.” Diyor ki, Kur’an’ın kıraatini sana kolaylaştırdık.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “Umulur ki, onlar düşünüp öğüt alırlar.” Kur’an’dan öğüt alsınlar diye.

﴿٥٩﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ

59- “Öyleyse bekle; şüphesiz onlar da beklemektedirler!”

{ فَارْتَقِبْ } “Öyleyse bekle.” Bedir Savaşı’nda onların helakini bekle.

{ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ } “Şüphesiz onlar da beklemektedirler.” Senin helakini gözetlemektedirler. Allah Teâlâ da onları Bedir Savaşı’nda helak etmiştir.

سورة الجاثية
45- CÂSİYE SÛRESİ

Kendisinde “Câsiye”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 37, sözcük sayısı 644 ve harf sayısı ise 2.600’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

حَم

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Câsiye Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَم } “Hâ, Mîm.” Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı. İfadenin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

2- “Bu kitabın indirilişi, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır.”

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ } “Bu kitabın indirilişi.” Kuşkusuz bu kitap bir konuşmadır.

{ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ } “Mutlak üstün, Allah tarafındandır.” Kendisine iman etmeyenlerden intikam almakla aziz olan.

{ الْحَكِيم } “*Tam hüküm ve hikmet sahibi.*” Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Mutlak üstün*”, mülküde ve saltanatında. “*Tam hüküm ve hikmet sahibi*”, emrinde ve kazasında.

٣ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ

3- “Şüphesiz göklerde ve yerde mü’minler için birçok âyet vardır!”

{ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ } “*Şüphesiz göklerde vardır.*” Göklerde güneş, ay, yıldızlar, bulut ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ وَالْأَرْضِ } “*Ve yerde.*” Yerde bulunan ağaç, dağ, deniz ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ لَآيَاتٍ } “*Birçok âyet.*” Alametler ve ibretler.

{ لِّلْمُؤْمِنِينَ } “*Mü’minler için.*” İmanlarında sâdık olan kullar için.

٤ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ

4- “Sizin yaratılışınızda ve çeşitli canlıları (yeryüzüne) yaymasında kesin olarak inanan bir toplum için ibretler vardır!”

{ وَفِي خَلْقِكُمْ } “*Sizin yaratılışınızda vardır.*” Hallerinizin dönüşümünde, bir halden başka bir hale dönüşmekte sizin için bir ibret ve âyet vardır.

{ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ } “*Ve çeşitli canlıları (yeryüzüne) yaymasında.*” Yaratmış olduğu ruh sahiplerini yaymasında.

{ آيَاتٌ } “*İbretler.*” Alametler ve ibretler.

{ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ } “*Kesin olarak inanan bir toplum için.*” Tasdik eden.

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ
الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

5- “Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde ve Allah’ın gökten rızık sebebi olan (suyu) indirip onunla, ölümünden sonra yeri diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde, aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”

{ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ } “Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde.” Gece ve gündüzün dönüştürülmesinde, artmasında ve eksilmesinde, gidişinde ve gelişinde size ibret ve âyet vardır.

{ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ } “Ve Allah’ın (suyu) indirip.” Allah Teâlâ’nın indirdiği şeyde.

{ مِنْ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ } “Gökten rızık sebebi olan.” Yağmur.

{ فَأَحْيَا بِهِ } “Onunla, diriltmesinde.” Yağmur ile.

{ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Ölümünden sonra yeri.” Sizin için kuraklığında ve kıtlığında alametler ve ibretler vardır.

{ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ } “Rüzgârları evirip çevirmesinde.” Rüzgârın sağa sola, öne arkaya azap ve rahmet eseri olarak çevrilmesinde.

{ آيَاتٍ } “İbretler.” Alametler ve ibretler.

{ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanan bir toplum için vardır.” Bunun Allah tarafından olduğunu tasdik eden bir kavim.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6- “İşte bunlar Allah’ın âyetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Artık onlar Allah’a ve O’nun âyetlerine iman etmedikten sonra, hangi söze inanacaklar?”

{ تِلْكَ } “İşte bunlar.” İşte bu.

{ آيَاتُ اللَّهِ تَنْزِيلًا عَلَيْكَ } “Allah’ın âyetleridir. Onları sana okuyoruz.” Cebraîl’i onunla sana indiriyoruz.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek olarak.” Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ } “Artık onlar hangi söze inanacaklar.” Söze.

{ بَعْدَ اللَّهِ } “Allah’a sonra.” Allah’ın sözünün ardından.

{ وَأَيَّاتِهِ } “Ve O’nun âyetlerine.” Kitabına. Âyetin, Allah’ın yaratmış olduğu harikuladeliikler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يُؤْمِنُونَ } “İman etmedikten.” Bu Kur’an’a iman etmezlerse.

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ

7- “Her yalancı ve günahkâr kişinin, vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline.” Azabın şiddetlisi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir.

{ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ } “Her yalancı.” Yalancı.

{ أَثِيمٍ } “Ve günahkâr kişinin.” Fâcir. Bu şahıs Nadr ibn Haris’tir.

يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

8- “O, Allah’ın, kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyük-lük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe ısrar eder! İşte onu can yakıcı bir azapla müjdele!”

{ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ } “O, Allah’ın, âyetlerini işitir de.” Allah Teâlâ’nın âyetlerinin kıraatini.

{ تَتْلَى عَلَيْهِ } “Kendisine okunan.” Emir ve nehiyle kendisine okunan âyetleri.

{ ثُمَّ يُصِرُّ } “Sonra küfründe ısrar eder.” Küfründe sebat gösterir.

{ مُسْتَكْبِرًا } “Büyüklik taslayarak.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten kendisini büyük görerek.

{ كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا } “Sanki onları hiç işitmemiş gibi.” Sanki hiç kavramamış gibi.

{ فَبَشِّرْهُ } “İşte onu müjdele.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بَعْدَابِ آيِمِ } “Can yakıcı bir azapla.” Acıtcı. Bedir Savaşı’nda öldürüldü.

وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوءًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ٩

9- “O, âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman, onlarla alay eder. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”

{ وَإِذَا عَلِمَ } “O, öğrendiği zaman.” İşittiğinde.

{ مِنْ آيَاتِنَا } “Âyetlerimizden.” Kur’an’dan.

{ شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوءًا } “Bir şey. Onlarla alay eder.” Alay konusu.

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ } “İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.” Şiddetli bir azap. Bu şahıs Nadr ibn Haris’tir.

مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا

مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ١٠

10- “Peşlerinde de cehennem var. Ne kazandıkları şeyler, ne de Allah’ı bırakıp edindikleri dostlar onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için büyük bir azap vardır.”

{ مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ } “Peşlerinde de cehennem var.” Onların önlerinde ölümden sonra cehennem ateşi vardır.

{ وَلَا يُعْطِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا } “Ne kazandıkları şeyler, onlara hiçbir fayda vermez.” Ne toplamış oldukları mallar ne de işlemiş oldukları kötü ameller Allah’ın azabından bir şey gideremez.

{ وَلَا مَا اتَّخَذُوا } “Ne de edindikleri.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ } “Allah’ı bırakıp... dostlar.” Rabler.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Onlar için büyük bir azap vardır.” Gerçekleşenden daha büyük. Bu azabın bütünü Nadr içindir.

﴿ ١١ ﴾ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزِ أَلِيمٍ

11- “İşte bu (Kur’an) bir rehberdir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlar için en kötüsünden, can yakıcı bir azap vardır!”

{ هَذَا } “İşte bu (Kur’an).” Yani Kur’an.

{ هُدًى } “Bir rehberdir.” Sapıklıktan.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ } “Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlere ki bu Nadr ibn Haris ve ashabıdır.

{ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزِ أَلِيمٍ } “Onlar için en kötüsünden, can yakıcı bir azap vardır.” Acıtırıcı.

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿ ١٢ ﴾

12- “Allah denizi, buyruğu ile içinde gemiler yüzsün ve O’nun lütundan rızık arayasınız diye sizin emrinize vermiştir. Umulur ki şükredersiniz!”

{ اَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ } “Allah, denizi, sizin emrinize vermiştir.”¹
Boyunduruğunuza vermiştir.

{ لِّتَجْرِيَ الْفُلُكُ } “Gemiler yüzüsün diye.” Gemiler.

{ فِيْهِ بِأَمْرِهِ } “İçinde buyruğu ile.” İzniyle.

{ وَلِيَتَّبِعُوْا } “Ve rızık arayasınız.” Talep edesiniz diye.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “O’nun lütfundan.” Rızkı.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ } “Umulur ki, şükredersiniz.” O’nun nimetlerine şükredesiniz diye.

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿١٣﴾

13- “O, yine göklerde ve yerde ne varsa bunların hepsini, (kendi katından bir lütuf olarak) sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için nice ibretler vardır!”

{ وَسَخَّرَ لَكُم } “O, yine sizin hizmetinize vermiştir.” Sizin boyunduruğunuza sunmuştur.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa.” Güneş, ay, yıldızlar ve bulutlar.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Ağaçlar, hayvanlar, dağlar ve denizler.

{ جَمِيعًا مِنْهُ } “Bunların hepsini, (kendi katından bir lütuf olarak.)” Allah’tan.

{ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ } “Elbette bunda vardır.” Zikredilen şeylerde.

{ لَآيَاتٍ } “Nice ibretler.” Kuşkusuz alametler ve ibretler.

¹ Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle sonraki bölümde yer alan “lekümü’l-bahra” ifadesini bu bölüme aldık.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için.” Allah’ın yarattığı şeylerde.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- “İman edenlere söyle: Allah’ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. (Çünkü Allah) her toplumu yaptıklarına göre cezalandıracaktır.”

{ قُلْ } “Söyle.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenlere.” Ömer ve ashabını.

{ يَغْفِرُوا } “Bağışlasınlar.” Hoş görsünler.

{ لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ } “Ummayanları.” Korkmayanları.

{ أَيَّامَ اللَّهِ } “Allah’ın (ceza) günlerinin geleceğini.” Allah’ın azabından korkmayanları, yani Mekke ehlini.

{ لِيَجْزِيَ قَوْمًا } “(Çünkü Allah) her toplumu cezalandıracaktır.” Yani Ömer ve ashabını.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Yaptıklarına göre.” İşlemiş oldukları hayırları. Bu bağışlama hicretten önce idi. Sonra savaşmakla emrolundular.

﴿١٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

15- “Kim iyi bir iş yaparsa yararı kendisinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendisinedir. Sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz.”

{ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا } “Kim iyi bir iş yaparsa.” İmanda halis olarak.

{ فَلِنَفْسِهِ } “Yararı kendisinedir.” Bunun sevabı.

{ وَمَنْ أَسَاءَ } “Kim de kötülük yaparsa.” Allah’a şirk koşarsa.

{ فَعَلَيْهَا } “Zararı yine kendisinedir.” Bunun cezasını çekmek kendi nefsinin üzerinedir.

{ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ } “Sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz.” Ölümden sonra Rabbinize döndürülecek ve O da size amellerinize göre karşılık verecektir.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- “Andolsun biz, İsrailoğullarına kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve kendilerini âlemlere üstün kıldık.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun biz, verdik.” Bahsettik.

{ بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ } “İsrailoğullarına kitap, hüküm.” İlim ve anlayış.

{ وَالنُّبُوَّةَ } “Ve peygamberlik.” Onların içinde peygamberler ve kitaplar vardı.

{ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } “Onları güzel rızıklarla besledik.” Bildircin eti ve kudret helvası. “Ganimetlerle besledik” anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ } “Ve kendilerini âlemlere üstün kıldık.” Zamanlarının âlemlerine kitap ve resûl ile.

وَأَتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

17- “Din işinde onlara apaçık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden

ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin kıyâmet günü, ayrılığa düşükleri konularda, aralarında hüküm verecektir.”

{وَأَتَيْنَاهُمْ} “Onlara verdik.” Onlara bahsettik.

{بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ} “Din işinde apaçık deliller.” Din işinde açıklamalar.

{فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا} “Ama onlar ayrılığa düştüler.”² Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Kur’an ve İslam konularında.

{مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ} “Kendilerine ilim geldikten sonra.” Kitaplarındaki bilgilerin açıklaması.

{بَغْيًا بَيْنَهُمْ} “Aralarındaki çekememezlik yüzünden.” Onlardaki kıskançlıktan ötürü Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr ettiler.

{إِنَّ رَبَّكَ} “Şüphesiz Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{يَقْضِي بَيْنَهُمْ} “Aralarında hüküm verecektir.” Yahudiler, Hristiyanlar ve mü’minler arasında.

{يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ} “Kıyâmet günü, konularda.” Dinde.

{يَخْتَلِفُونَ} “Ayrılığa düştükleri.” Dünyada muhalefet ettikleri şeylerde.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

18- “Sonra seni de din konusunda bir şeriat sahibi yaptık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.”

{ثُمَّ جَعَلْنَاكَ} “Sonra seni de yaptık.” Seni seçtik.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “illâ” istisna edatını anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ عَلَى شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ } “Din konusunda bir şeriat sahibi.” Emrim ve taatimde bir sünnet ve bir metot üzere.

{ فَاتَّبِعْهَا } “Sen ona uy.” Onun üzerinde dosdoğru dur ve onunla amel et. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana İslam ile ikramda bulunduk ve sana halkı İslam’a çağırmanı emrettik.

{ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ } “İsteklerine uyma.” Şu kimselerin dinine.

{ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmeyenlerin.”³ Allah Teâlâ’yı birlemeyi bilmeyenlerin. Yani Yahudilerin, Hristiyanların ve müşriklerin.

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُؤُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

19- “Çünkü onlar Allah’a karşı senden hiçbir şeyi savamazlar. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah da sakınanların dostudur.”

{ إِنَّهُمْ لَن يَغْنُؤُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ } “Çünkü onlar Allah’a karşı senden savamazlar.” Allah’ın azabından.

{ شَيْئًا } “Hiçbir şeyi.” Onların hevâsına uyacak olursan.

{ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ } “Doğrusu zalimler.” Kâfirler.

{ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } “Birbirlerinin dostlarıdır.” Birbirlerinin dini üzeredirler.

{ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ } “Allah da sakınanların dostudur.” Küfür, şirk ve ahlaksızlık davranışlarından sakınanlardan.

هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

³ Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “ellezine” ism-i mevsulunu anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

20- “Bu (Kur’an), insanların kalp gözlerini açan bir nur, kesin olarak inanan bir toplum için bir hidayet ve bir rahmettir.”

{ هَذَا } “Bu (Kur’an)” Kur’an.

{ بَصَائِرُ } “Kalp gözlerini açan bir nur.” Açıklama.

{ لِلنَّاسِ وَهْدًى } “İnsanların... bir hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmettir.” Azaptan kurtaran.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “Kesin olarak inanan bir toplum için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik eden.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

21- “Yoksa kötülük yapanlar ölümlerinde ve sağıklarında kendilerini, iman edip sâlih ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”

{ أَمْ حَسِبَ } “Yoksa sandılar mı?” Zann mı ettiler?

{ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülük yapanlar.” Allah Teâlâ’ya şirk koşanlar. Yani Bedir Savaşı’nda Ali, Hamza ve Ubeyde ibn Haris ile mübarezeyle giren Utbe, Şeybe ve Velid ibn Utbe.

Bunlar şöyle demişlerdi: Eğer Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dediği gibi ahirette kendileri için bir hak ve sevap varsa kuşkusuz bizler dünyada onlardan daha faziletli kıldığımız gibi ahirette de onlardan daha faziletli oluruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Onlar sanmakta mıdır?

{ أَنْ نَجْعَلَهُمْ } “Kendilerini, tutacağımızı.” Ahirette kâfirleri sevap noktasında kılacağımızı mı?

{ كَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Ali ve iki arkadaşı ile.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenlerle.” Kendileri ile Rableri arasındaki taatlerde.

{ سَوَاءٌ } “Bir.” Eşit değildir.

{ مَحْيَاهُمْ } “Ve sağlıklarında.” Mü’minlerin iman üzere yaşamaları.

{ وَمَمَاتِهِمْ } “Ölümlerinde.” İman üzere vefatları ve kâfirlerin ise küfür üzere yaşayıp küfür üzere ölmeleri.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü’minlerin sağlıkları ile mü’minlerin vefatları iman ve taat üzere ve Allah Teâlâ’nın hoşnutluğu üzere yaşamaları, kâfirlerin küfür, masiyet ve Allah’ın gazabı üzere sağlıkları ve ölümleri ile bir mi tutacağız?

{ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } “Ne kötü hüküm veriyorlar.” Kendileri için verdikleri hüküm ne derece kötüdür?

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

22- “Allah, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır ki, herkese kazandığının karşılığı verilsin ve kimseye haksızlık yapılmassın!”

{ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “Allah, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır ki.” Hak için.

{ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ } “Herkes karşılığı verilsin.” sâlih olsun fâsık olsun.

{ بِمَا كَسَبَتْ } “Kazandığının.” Hayır ve şer.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } “Ve kimseye haksızlık yapılmassın.” Hasenelerinden bir şey eksiltilmesin ve günahlarına bir şey eklenmesin.

أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى
سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٣﴾

23- “Şu hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi gördün mü? Allah onu bir bilgiye göre saptırmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir! Şimdi onu Allah’tan başka kim hidayete erdirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?”

{ أَفَرَأَيْتَ } “Şu gördün mü?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ } “Hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi.” Kendi nefsinin hevâsıyla ilahlara ibadet eden kimseyi. Nefsi nereye sürüklerse ona ibadet etmektedir. Bu şahıs Nadır’dır. Söz konusu şahsın Ebû Cehil olduğu da söylenmiştir. Haris ibn Kays olduğu da belirtilmiştir.

{ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ } “Allah onu göre saptırmış.” İmandan.

{ عَلَى عِلْمٍ } “Bir bilgiye.” Allah Teâlâ’nın bilgisinde onun sapıklık ehlinde olduğu gibi.

{ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ } “Kulağını mühürleyip.” Hakkı işitmesin diye.

{ وَقَلْبِهِ } “Ve kalbini.” Hakkı anlamasın diye.

{ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً } “Gözüne de bir perde çekmiştir!” Hakkı görmesin diye gözüne bir örtü çekilmiştir.

{ فَمَنْ يَهْدِيهِ } “Şimdi onu kim hidayete erdirebilir?” Allah’ın dinine şimdi kim onu irşad edebilir?

{ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah Teâlâ onu saptırdıktan sonra.

{ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ } “Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?” Kur’an’dan, Allah Teâlâ ortağı olmayan tek bir ilah olduğuna dair öğüt almaz mısınız?

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ
وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

24- “Dediler ki: ‘Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (dehr) yok eder!’ Oysa onların bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.”

{ وَقَالُوا } “Dediler ki.” Mekke kâfirleri.

{ مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا } “Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır.”
Dünyada.

{ نَمُوتُ وَنَحْيَا } “Ölürüz ve yaşarız.” Babaların dedelerin öldüğünü, oğulların yaşadığını kastetmektedirler.

{ وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ } “Bizi ancak zaman (dehr) yok eder.” Gecelerin, gündüzlerin, ayların ve saatlerin uzunluğunu kastetmektedirler.

{ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ } “Oysa onların bu konuda yoktur.” Söylediklerine dair.

{ مِنْ عِلْمٍ } “Hiçbir bilgisi.” Herhangi bir kanıt veya açıklamaları.

{ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ } “Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.” Onlar sadece zan ile söz söylerler.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتُّو
بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- “Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman, ‘Eğer söyledikleriniz doğru ise bize atalarımızı getirin!’ demelerinden başka delilleri yoktur.”

{ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ } “Onlara okunduğu zaman.” Ebû Cehil ve ashabına.

{ اَيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ } “Açıkça âyetlerimiz.” Emir ve nehy ile.

{ مَا كَانَ حُجَّتُهُمْ } “Delilleri yoktur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e belirtebilecekleri özürleri ve cevapları.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبِعُوا بَابَائِنَا } “Bize atalarımızı getirin, demelerinden başka.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) babalarımızı dirilt ki, onlardan senin sözünün hak mı bâtil mı olduğunu soralım.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer söyledikleriniz doğru ise.” Eğer sen ölümden sonra diriltileceğimiz konusunda doğru sözlülerden isen.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- “De ki: ‘Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra kendisinde hiçbir şüphe olmayan kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir. Ama insanların çoğu bilmezler.’”

{ قُلِ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ebû Cehil ve ashabına.

{ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ } “Allah sizi diriltir.” Kabirde.

{ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ } “Sonra öldürür.” Kabirde.

{ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Sonra kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir.”

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: De ki: “Allah sizi öldürür.” Cümlede takdim tehir vardır. Sonra kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } “Kendisinde hiçbir şüphe olmayan.” Herhangi bir kuşku olmayan.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُخْسِرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. O kıyâmetin kopacağı gün, işte o gün, bâtıla sapanlar ziyana uğrayacaktır!”

{ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ } “Göklerin mülkü Allah’ındır.” Göklerin hazineleri yağmurdur.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Bitkiler.

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ } “O kıyâmetin kopacağı gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَوْمَئِذٍ يُخْسِرُ } “İşte o gün, ziyana uğrayacaktır.” Aldanacaklardır.

{ الْمُبْطِلُونَ } “Bâtıla sapanlar.” Müşrikler dünya ve ahireti kaybetmekle zarar etmeleriyle.

وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةٍ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28- “O gün her ümmeti, diz çökmüş bir durumda görürsün! Her ümmet kendi kitabına çağrılır ve (kendilerine şöyle denilir): ‘Bugün size yaptıklarınızın karşılığı verilecektir.’”

{ وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ } “O gün her ümmeti... görürsün.” Her din ehlini.

{ جَائِيَةٍ } “Diz çökmüş bir durumda.” Toplanmış olarak.

{ كُلُّ أُمَّةٍ } “Her ümmet.” Her din ehli.

{ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا } “Kendi kitabına çağrılır.” Kitabını, iyilik kitaplarını ve günah kitaplarını okumaya. Onlardan bir bölüğüne kitapları sağ tarafından verilir. Kimine ise kitapları sol tarafından verilir.

{ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Ve (kendilerine şöyle denilir): Bugün size yaptıklarınızın karşılığı verilecektir.” Ve dünyada söylediklerinizin karşılığı.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

29- “İşte bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabınızdır. Çünkü biz yapmakta olduklarınızı hep kaydediyorduk!”

{ هَذَا كِتَابُنَا } “İşte bu, kitabınızdır.” Yani hafaza divanlarıdır.

{ يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ } “Yüzünüze karşı söyleyen.” Size karşı tanıklık yapan.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçeği.” Adaletle.

{ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ } “Çünkü biz hep kaydediyorduk.” Yazıyorduk.

{ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yapmakta olduklarınızı.” Ve dünyada söylemiş olduklarınızı.

فَأَمَّا الَّذِينَ أَمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

30- “İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları rahmeti içine alır. İşte apaçık kurtuluş budur!”

{ فَأَمَّا الَّذِينَ أَمَنُوا } “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ } “Rableri onları rahmeti içine alır.” Cennetine.

{ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ } “İşte apaçık kurtuluş budur.” Tam bir kazanç budur. Onlar cenneti ve içindeki nimetleri kazanmış, cehennem

azabından ve içindekilerden de kurtulmuşlardır. Bunlar kendilerine kitapları sağ taraflarından verilenlerdir.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

31- “Ama inkâr edenlere gelince (onlara da denilir ki): ‘Size âyetlerim okunmadı mı? Fakat siz, büyüklük tasladınız ve günah işleyen bir kavim oldunuz, (değil mi?)’”

{وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا} “Ama inkâr edenlere gelince.” Kendilerine şöyle denilir:

{أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ} “(Onlara da denilir ki): Âyetlerim okunmadı mı?” Kiraat edilmedi mi?

{عَلَيْكُمْ} “Size.” Dünyada emir ve nehy ile.

{فَاسْتَكْبَرْتُمْ} “Fakat siz, büyüklük tasladınız.” Âyetlerime iman etmekten kendinizi büyük gördünüz.

{وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ} “Ve günah işleyen bir kavim oldunuz, (değil mi?)” Müşrikler oldunuz.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُستَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

32- “Allah’ın verdiği söz gerçektir, kıyâmet gününün geleceğinde hiçbir şüphe yoktur.’ denildiği zaman da, ‘Biz kıyâmetin ne olduğunu bilmiyoruz. Biz sadece zanda bulunabiliriz. Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yok!’ demiştiniz.”

{وَإِذَا قِيلَ} “Denildiği zaman da.” Onlara dünyada.

{إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ} “Allah’ın verdiği söz.” Ölümden sonra diriliş.

{ حَقُّ وَالسَّاعَةِ } “Gerçektir... kıyâmet gününün.” Kıyâmetin kopması.

{ لَا رَيْبَ } “Hiçbir şüphe yoktur.” Hiçbir kuşku yoktur.

{ فِيهَا } “Ondan (Geleceğinde).” Gerçekleşecektir.

{ قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ } “Biz kıyâmetin ne olduğunu bilmiyoruz demiştiniz.” Kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmiyoruz.

{ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا } “Biz sadece zanda bulunabiliriz.” Sadece senin dediğini zan ile söyleyebiliriz.

{ وَمَا نَحْنُ بِمُستَقِينَ } “Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yok.” Kıyâmetin kopmasına.

﴿ ٣٣ ﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

33- “(Derken) yaptıkları amellerin kötülükleri ortaya çıkmış ve alay konusu yaptıkları şey, onları çepeçevre kuşatmıştır.”

{ وَبَدَا لَهُمْ } “(Derken) ortaya çıkmış.” Onlar için zâhir olmuş.

{ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا } “Yaptıkları amellerin kötülükleri.” Amellerinin çirkinliği.

{ وَحَاقَ بِهِمْ } “Ve onları çepeçevre kuşatmıştır.” Onların üzerine inmiş.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay konusu yaptıkları şey.” Resûller ve kitaplarla alay etmelerinin cezaları.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِيْكُمْ كَمَا نَهَيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ

﴿ ٣٤ ﴾ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

34- “(O gün) denilir ki: ‘Siz bugününüzle karşılaşmayı nasıl unuttuysanız, bugün biz de sizi unuturuz. Yeriniz ateştir ve sizin yardımcılarınız da yoktur!’”

{ وَقِيلَ } “(O gün) denilir ki.” Onlara.

{ الْيَوْمَ نَنْسِيْكُمْ } “Bugün biz de sizi unuturuz.” Sizleri cehennem ateşinde terk ettik.

{ كَمَا نَهَيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا } “Siz bugününüzle karşılaşmayı nasıl unuttusunuz.” Siz nasıl ki, bu günü ikrar etmeyi terk ettiyseniz.

{ وَمَأْوِيْكُمْ } “Yeriniz.” Barınağınız.

{ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ } “Ateştir ve sizin yardımcılarınız da yoktur.” Allah’ın azabından engelleyecek.

ذٰلِكُمْ بِاَنكُمْ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَاَلْيَوْمَ لَا يُخْرَجُوْنَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَغْتٰبُوْنَ ﴿٣٥﴾

35- “Bunun sebebi şudur: Siz, Allah’ın âyetlerini alay konusu yaptınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar, ne de özür dilemeleri kabul edilir!”

{ ذٰلِكُمْ } “Bunun sebebi şudur.” Azap.

{ بِاَنكُمْ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ } “Siz, Allah’ın âyetlerini yaptınız.” Allah’ın Kitabı’nı ve Resûlünü.

{ هُزُوًا } “Alay konusu.” Alay konusu.

{ وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا } “Dünya hayatı sizi aldattı.” Dünyadaki şeyler sizi Allah’a itaat etmekten.

{ فَاَلْيَوْمَ لَا يُخْرَجُوْنَ مِنْهَا } “Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar.” Cehennem ateşinden.

{ وَلَا هُمْ يُسْتَغْتٰبُوْنَ } “Ne de özür dilemeleri kabul edilir.” Ne de dünyaya döndürülürler. Bunlar, kitapları kendilerine sol taraflarından verilenlerdir.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٦﴾

36- “Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.”

{ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ } “Hamd, Allah’a mahsustur.” Şükür ve minnet.

{ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ } “Göklerin Rabbi, yerin Rabbi.” Göklerin yaratıcı ve yerin yaratıcısı.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Ve âlemlerin Rabbi olan.” Yeryüzünde gezen her ruh sahibi canlının Rabbi.

﴿ ٣٧ ﴾ وَلَهُ الْكِبَرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

37- “Göklerde ve yerde büyüklük, yalnız O’na aittir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَلَهُ الْكِبَرِيَاءُ } “Büyüklük, yalnız O’na aittir.” Azamet ve sultan.

{ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde.” Gökler ehline ve yer ehline.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve hükümünde.

Kendisinde “Ahkâf”ın zikredildiği sûredir. (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ) âyeti ile (مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ) âyetinden (وَوَضَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِالْأَيْدِيهِ) âyetine kadar, üç âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu âyetler ise Medenîdir. Âyet sayısı 35, sözcük sayısı 644 ve harf sayısı ise 2.600’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

حَم

1- “Hâ, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ahkâf Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حَم } “Hâ, Mîm.” Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı. İfadenin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

2- “Bu kitap, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından indirilmiştir.”

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ } “Bu kitap.” Kuşkusuz bu kitap bir konuşmadır.

{ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ } “Mutlak üstün, Allah tarafından indirilmiştir.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla Aziz olan.

{ الْحَكِيم } “*Tam hüküm ve hikmet sahibi.*” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki hükmünde.

مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى
وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3- “Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri, gerçekle ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.”

{ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “*Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri, yarattık.*” Mahlûkatı ve harikuladeliikleri.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “*Gerçekle.*” Hak için.

{ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى } “*Ve belli bir süre için.*” Kendisinde son bulacağı belirli bir vakit için.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “*İnkâr edenler.*” Mekke kâfirleri.

{ عَمَّا أُنذِرُوا } “*Uyarıldıkları şeylerden.*” Korkutuldukları.

{ مُّعْرِضُونَ } “*Yüz çevirmektedirler.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlamaktadırlar.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ
أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ إِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَارَةٍ
مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾

4- “De ki: ‘Söyleyin bakalım; Allah’ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan önceye ait bir kitap veya bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin!’”

{ قُلْ } “*De ki.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline söyle.

{ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ } “Taptığınız şeyler.” İbadet ettiğiniz şeyler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp.” Putlar.

{ أَرْوْنِي } “Söyleyin bakalım.” Bana haber veriniz bakayım.

{ مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ } “Yeryüzünde neyi yaratmışlar?” Yerde olanlardan neyi yaratmışlar?

{ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ } “Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?” Göklerin yaratılmasında bir yardımları mı var?

{ اِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا } “Bundan önceye ait bir kitap varsa onu bana getirin.” Bu Kur’an’dan önce indirilmiş, içinde söylediklerinizin bulunduğunu tasdik eden.

{ أَوْ آثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ } “Veya bir bilgi kalıntısı.” Veya âlimlerden bir rivayet mi var? Âyetin, “Peygamberlerin bilgisinden bir kalıntı mı var?” anlamına geldiği söylenmişti.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söyleyenlerden iseniz.” Sözlerinizde.

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ
الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ

5- “Allah’ı bırakıp da kıyâmet gününe kadar kendisine cevap vermeyecek şeylere tapandan daha sapkın kim olabilir? Üstelik bunlar, onların tapmalarından habersizdirler.”

{ وَمَنْ أَضَلُّ } “Daha sapkın kim olabilir?” Hak ve hidayetden daha çok uzaklaşmış.

{ مِمَّنْ يَدْعُوا } “Tapandan.” İbadet edenden.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp da.” Âyette konu edinilen kişi kâfir bir kişidir.

{ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ } “Kendisine cevap vermeyecek şeylere.” Dua ettiğinde kendisine duasına icabet etmeyecek.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ } “Kıyâmet gününe kadar. Üstelik bunlar.” Yani putlar.

{ عَنْ دُعَائِهِمْ } “Onların tapmalarından.” Kendilerine ibadet eden kimselerin dualarından/ibadetlerinden.

{ غَافِلُونَ } “Habersizdirler.” Cahildirler.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

6- “İnsanlar (kıyâmet günü) bir araya toplandıkları zaman, (o tap-tıkları şeyler) kendilerine düşman olur ve onların kendilerine tapmış olmalarını inkâr ederler.”

{ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ } “İnsanlar (kıyâmet günü) bir araya toplandıkları zaman.” Kıyâmet gününde.

{ كَانُوا } “(O taptıkları şeyler) olur.” Yani putlar.

{ لَهُمْ } “Kendilerine.” Kendilerine ibadet eden kimseleri.

{ أَعْدَاءً وَكَانُوا } “Düşman... ve onların olmalarını.” Yani putlar.

{ بِعِبَادَتِهِمْ } “Kendilerine tapmış.” Kendilerine ibadet eden kimse-lerin ibadetlerini.

{ كَافِرِينَ } “İnkâr ederler.” İnkâr edicidirler.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ
هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾

7- “Onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman, o inkâr edenler ken-dilerine gelen hak kitap için, ‘Bu apaçık bir sihir!’ dediler.”

{ وَإِذَا تُتْلَىٰ } “Okunduğu zaman.” Kiraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Mekke ehlinin kâfirlerine.

{ آيَاتُنَا } “Âyetlerimiz.” Kur’an.

{ بَيِّنَاتٍ } “Açıkça.” Emir ve nehyi açıklamış olarak.

{ قَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler dediler.” Mekke kâfirleri.

{ لِلْحَقِّ } “Hak kitap için.” Kur’an için.

{ لَمَّا جَاءَهُمْ } “Kendilerine gelen.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile geldiğinde.

{ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ } “Bu apaçık bir sihir.” Apaçık bir yalandır.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ
أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْعَفُورُ

الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

8- “Yoksa, ‘Onu o uydurdu’ mu diyorlar? De ki: ‘Eğer onu ben uydurmuşsam, o takdirde sizin, Allah’tan bana bir şeye (gelecek cezayı savmaya) gücünüz yetmez. O, sizin Kur’an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yoksa... mu diyorlar?” Aksine diyorlar ki.

{ افْتَرَاهُ } “Onu o uydurdu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı kendi yanından uydurdu.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ إِنْ افْتَرَيْتُهُ } “Eğer onu ben uydurmuşsam.” Eğer dediğiniz gibi Kur’an’ı kendi yanından uydurmuş olursam.

{ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي } “O takdirde sizin, bana gücünüz yetmez.” Benim için kadir olamazsınız.

{ مِنَ اللَّهِ } “Allah’tan (gelecek).” Allah’ın azabından.

{ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ } “Bir şeyi (Cezayı savmaya)... O, sizin Kur’an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir.” Kur’an hakkında daldığınız yalan sözleri.

{ كَفَىٰ بِهِ } “Allah yeter.” Allah Teâlâ yeter.

{ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } “Benimle sizin aranızda şahit olarak.” Benim resûl ve bu Kur’an’ın da O’nun keliması olduğuna dair.

{ وَهُوَ الْغَفُورُ } “O, çok bağışlayan.” Sizden tevbe edenlere karşı.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٩﴾

9- “De ki: ‘Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağına da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ } “Ben peygamberlerin ilki değilim.” Ben, insanoğlu içinden gönderilmiş ilk resûl değilim. Kuşkusuz benden önce de resûller vardı.

{ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ } “Bana ve size ne yapılacağını da bilmem.” Şiddetle davranılacağını, sıkıntıya uğratılacağını, bollukla muamele edileceğini ve sıhhat bahsedileceğini.

Ayetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Zira onlar “Bizim Mekke’den çıkışımız ne zaman? Kâfirlerden ne zaman kurtulacağız?” diye sormuşlardı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara “Bana ve size neler yapılacağını bilmiyorum. Hicrete çıkacağımı veya çıkmayacağınızı da bilmiyorum” demişti.

{ إِنْ أَتَّبِعُ } “Ben uyarım.” Amel ederim.

{ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ } “Sadece bana vahyedilene.” Ancak bana Kur’an’da emredilen şeylerle.

{ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ } “Çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.” Bil-
diğiniz bir dille size gönderilmiş korkutucu bir resûlüm.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “يَدْعَا مِنَ الرُّسُلِ” *‘Ben peygamberlerin ilki değilim’* ilahî buyruğu, resûllerin ilki değilim anlamındadır. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Ahkâf Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrir etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 26, s. 6.

b) (قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ) “De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim” ilahî buyruğun anlamı hakkında İbn Abbâs şöyle demektedir: “Ben resûllerin ilki değilim. Yani ben bir kavme gönderilen ilk resûl değilim ki, benim davetimi inkâr etmekle karşılık veresiniz. Benden önce kavimlerine Allah Teâlâ’nın gönderdiği ve kavimlerini benim davet ettiğim sadece Allah Teâlâ’ya ibadet etme mesajına çağıran resûller gelip geçmiştir.

c) (وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ) “Bana ve size ne yapılacağını da bilmem.” Yani bu dünya yaşamında sonumun ve sonunuzun ne olacağını bilemiyorum. Benden önceki peygamberler yurtlarından sürülmüşler, bir bölümü kendi kavimlerinden bir takım kafirlerin elleriyle şehid edilmişlerdir. Bazı kavimler de Allah’ı inkâr ve peygamberlerini yalanlamaları nedeniyle Allah’ın azabıyla helak olup tarih sahnesinden silinmişlerdir. Benim ve sizin açınızdan da bunlardan birisi gerçekleşebilir.

Tabii bu âyet, vahyin dinamik olduğu Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ömrünün son demlerine kadar bilmediği anlamına gelmemektedir. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in (وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ) “Bana ve size ne yapılacağını da bilmem” bu ilahî buyruğu dile getirmekle emrolunduğu zaman dilimi, Allah Teâlâ’nın, Peygamberine kendisini insanlardan koruyacağına dair verdiği teminattan ve kendisinin ümmetine hâkim olacağı şeklindeki müjdeden öncedir.

d) Âyetin bu bölümünün anlamı hakkında İbn Cerir et-Taberî, Hasan-ı Basrî’den rivayetine göre o şöyle demiştir: Ahirete gelince (bunu bilememekten) Allah’a sığınırım. Çünkü O, Allah Teâlâ resûllerle birlikte söz aldığı sırada cennette olduğunu biliyordu. Fakat dünyada bana ne yapılacağını bilemiyorum. Benden önceki peygamberler yurtlarından çıkartıldığı gibi, ben de çıkartılacak mıyım? Yoksa benden önceki peygamberlerden kimisi öldürüldüğü gibi, ben de öldürülecek miyim? Size de ne yapılacağını bilemiyorum, siz beni tasdik eden ümmetim mi olacaksınız, yalanlayan ümmetim mi? Siz semadan atılan taşlarla taşlanan ümmetim mi olacaksınız? Yoksa yerin dibine geçirileceklerden mi olacaksınız? Daha sonra Allah Teâlâ’nın: (وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ) “Hani biz sana, Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik” (17/el-İsrâ/60) buyruğu nazil oldu. Arapların seni öldüremeyecekleri noktasında senin için Arapları kuşattık. Bu âyet üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) öldürülmeyeceğini anladı.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

10- “De ki: ‘Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur’an Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrailoğullarından bir şâhid de onun benzerini (Tevrat’ta görüp) inanmışken, siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?)’ Gerçekten Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Yahudilere.

{ أَرَأَيْتُمْ } “Hiç düşündünüz mü?” Ey Yahudiler topluluğu!

{ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ } “Eğer bu Kur’an Allah katından ise.” Diyor ki, bu Kur’an Allah katından ise.

{ وَكَفَرْتُمْ بِهِ } “Ve siz de onu inkâr etmişseniz.” Kur’an’ı inkâr etmişseniz ey Yahudiler topluluğu!

{ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ } “Bununla birlikte İsrailoğullarından bir şâhid de.” Bünyamin.

{ عَلَى مِثْلِهِ } “Onun benzerini.” Abdullah ibn Selam ve ashabının Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’a şehadetinin benzeri gibi.

{ فَأَمَنْ } “(Tevrat’ta görüp) inanmışken.” Abdullah ibn Selam ve ashabının Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’a iman etmeleri.

Daha sonra Allah Teâlâ’nın: (هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ) “Dini bütün dinlere üstün kılmak için rasûlünü hidayetle ve hak din ile gönderen O’dur” (9/et-Tevbe/33) buyruğu nazil oldu. Allah azze ve celle burada (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ) “Onun dinini bütün dinlere üstün kılacaktır. Sonra onun ümmeti hakkında da. Halbuki sen içlerinde iken Allah onlara azab verecek, değildir” (8/el-Enfâl/33) diye buyurdu ve böylelikle ona da ümmetine de ne yapacağını haber vermiş oldu. Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 26, s. 7.

{وَاسْتَكْبَرْتُمْ} “Siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?)” Ey Yahudiler topluluğu! Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten kaçınıp büyülenecek misiniz?

{إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} “Gerçekten Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.” Buna ehil olmayan kimseyi Yahudilik dine irşad etmez.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

11- “İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: ‘Eğer bu işte bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi!’ Ama onlar bununla doğru yola girmeyince de ‘Bu, eski bir yalandır.’ diyeceklerdir.”

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler, dediler ki.” Esed, Gatafan ve Hanzala.

{لِلَّذِينَ آمَنُوا} “İman edenler için.” Cüheyne, Müzeyne ve Eslem için.

{لَوْ كَانَ خَيْرًا} “Eğer bu işte bir hayır olsaydı.” Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dediği hayır ve hak olmuş olsaydı.

{مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ} “Onlar bizi geçemezlerdi.” Cüheyne, Müzeyne ve Eslem kabileleri.

{وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ} “Ama onlar bununla doğru yola girmeyince de.” Esed ve Gatafan kabileleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmeyince.

{فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ} “Bu, eski bir yalandır, diyeceklerdir.” Bu Kur’an geçmişte kalan bir yalandır.

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّنَذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾

12- “Ondan önce de bir rehber ve bir rahmet olarak, Musa’nın kitabı vardı. Bu Kur’an ise onu onaylayan, zulmedenleri uyar-
mak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle (indi-
rilen bir kitaptır.)”

{ وَمِنْ قَبْلِهِ } “Ondan önce de.” Kur’an’dan önce de.

{ كِتَابٌ مُوسَى } “Musa’nın kitabı vardı.” Tevrat.

{ إِمَامًا } “Bir rehber olarak.” Kendisine uyulan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet.” Kendisine iman eden kimseler için
azaptan kurtarıcı bir rahmet. Kendisine iman etmeyip uymayan-
lar içinse azap.

{ وَهَذَا كِتَابٌ } “Bu Kur’an ise (indirilen bir kitaptır.)” Bu Kur’an bir
kitaptır.

{ مُصَدِّقٌ } “Onu onaylayan.” Tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özellikleri konularında Tevrat’la uyum
gösteren.

{ لِسَانًا عَرَبِيًّا } “Arap diliyle.” Arap dilinin yapısına göre.

{ لِيُنْذِرَ } “Uyararak.” Korkutmak için.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenleri.” Şirk koşanları.

{ وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ } “Ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere.” Mü’min-
lere cenneti müjdelemekle.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

13- “‘Rabbimiz Allah’tır’ deyip sonra da dosdoğru olanlara korku
yoktur ve onlar üzölmeyeceklerdir!”

{ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ } “Rabbimiz Allah’tır, deyip.” Allah Teâlâ’yı bir-
leyenlere.

{ ثُمَّ اسْتَغَاثُوا } “Sonra da dosdoğru olanlara.” Allah Teâlâ’nın fari-zalarını eda etmek ve O’na masiyet sayılan şeylerden kaçınmak ve tilkinin kurnazlığı gibi kurnazlıkta bulunmamak.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } “Korku yoktur.” İleride karşılırlına çıkacak olan azap konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } “Ve onlar üzölmeyeceklerdir.” Geride bırakmış ol-dukları şeylere karşı da üzölmeyeceklerdir. Âyetin şu anlama geldiğı de söylenmiştir: “Korku yoktur”, cehennem ehli korktuğunda. “Ve on-lar üzölmeyeceklerdir” kendilerinden başkası üzöldüklerinde.

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- “İşte onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا } “İşte onlar cennet ehlidirler. Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yapmakta olduklarına karşılık.” Ve dünyada söylemiş oldukları sözlere karşılık.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾

15- “Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu güçlölkle karnında taşıdı ve güçlölkle doğurdu. Onun (ana karnında) taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer. Sonunda

insan olgunluk çağına erişip, kırk yaşına ulaşınca der ki: ‘Ey Rab-bim! Bana ve ana-babama verdiğin nimetlerine şükretmemi ve senin hoşnut olacağın sâlih ameller işlememi gönlüme ilham et! Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Doğrusu ben tevbe edip sana yöneldim ve ben gerçekten Müslümanlar-danım.’”

{ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insana, tavsiye ettik.” Abdurrahman ibn Ebûbekir’e Kur’an’da emrettik.

{ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا } “Ana-babasına iyilik etmesini.” İkisine iyilik etme-sini. Yani Ebûbekir ibn Kuhafe ve eşine.

{ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ } “Annesi onu karnında taşıdı.” Karnında.

{ كُرْهَا } “Güçlülükle.” Meşakkat ile.

{ وَوَضَعْتَهُ كُرْهَا } “Ve güçlülükle doğurdu.” Meşakkat ile.

{ وَحَمَلَهُ } “Onun (ana karnında) taşınması.” Annesinin karnında.

{ وَفَضَّلَهُ } “İle sütten kesilmesi.” Sütten kesilmesi.

{ تَلْتُونَ سَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ } “Otuz ay sürer. Sonunda insan olgun-luk çağına erişip.” Gücüne ulaşmak 18 yaşından başlar 30 yaşında son bulur.

{ وَبَلَغَ } “Ulaşınca.” Ulaştığında.

{ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ } “Kırk yaşına der ki.” Ebûbekir der ki:

{ رَبِّ أَؤْزِعْنِي } “Ey Rabbim! Gönlüme ilham et.” Bana ilham et.

{ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ } “Bana verdiğin nimetlerine şükret-memi.” Tevhid nimetine.

{ وَاعْلَى وَالِدَيَّ } “Ve ana-babama.” Tevhid nimetine. Anne babası bundan önce mü’min idi.

{ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا } “Ve sâlih ameller işlememi.” Halisane.

{ تَرْضَاهُ } “Senin hoşnut olacağın.” Kabul edeceğin.

{ وَأَصْلَحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي } “Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir.” Zürriyetime de tevbe ve İslam ile ikramda bulun. Oğlu Abdurrahman bundan önce Müslüman değildi. Bu duadan sonra Müslüman oldu.

{ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ } “Doğrusu ben tevbe edip sana yöneldim.” Sana tevbe ederek yöneldim.

{ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Ve ben gerçekten Müslümanlardanım.” Müslümanların dini üzere Müslümanlarla birlikteyim.²

² a) İmam Abdürrezzak es-San’ânî Nafi ibn Cübeyr’den rivayetine göre; kendisine İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Bir adam şöyle diyerek haber vermiştir: Altı ayda doğum yapmış, Ömer’e getirilmiş bir kadının sahibiyim. İnsanlar bunu çirkin görmüşlerdir.

Ben bunun üzerine Ömer’e: “Bu kadın niçin zulüm görsün ki?” deyince Ömer: “Nasıl?” diye karşılık verdi. Ben de ona: (وَحَمْلُهُ وَفَضْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا) “Onun ana karında taşınması ile süten kesilmesi otuz ay sürer” ve “Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler” âyetlerini okudum ve “Havl ne kadar süredir?” diye sordum. O: “Bir yıldır” diye karşılık verdi. Ben: “Yıl ne kadar süredir?” diye sordum. O: “On iki aydır” diye cevaplandırdı.

İbn Abbâs dedi ki: “Dedim ki: ‘24 ay tam tamına iki yıldır. Hamilelikten, Allah dilediği kadar erteler ve dilediği kadar öne alır.’ Bunun üzerine Ömer görüşüme karşı gönül rahatlığı duydu.” *El-Musannef*, 13449 nolu hadis, Kitabü’t-Talak, “Altı ayda doğuran kadın” bâbı.

Bu haberin senedinde İbn Cüreyc Abdülmelik ibn Abdülaziz, Osman ibn Ebî Süleyman ibn Cübeyr, Nafi ibn Cübeyr ibn Mut’im en-Nevfelî bulunmaktadır. İbn Cüreyc’in tercüme-i halini sunmuş sika fâzıl bir kişi olmasına rağmen bazen tedlis yaptığını söylemiştik. Ancak bu hadiste hadisi açıkça dinlediğini belirtmiştir. Mürsel rivayetleri de bulunmaktadır.

Osman ibn Ebî Süleyman ibn Cübeyr el-Kureşî en-Nevfelî: Mekke kadısıydı. Sika’dır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 9, 67 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 250; *el-Hulâsa*, s. 259.

Nafi ibn Cübeyr ibn Mut’im en-Nevfelî: Sika ve fâzıl bir şahsiyettir. bkz *et-Takrîb*, c. 2, s. 295, 15 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 196; *el-Hulâsa*, s. 399.

Hadisin isnad zincirini oluşturan raviler sika kişiler olduklarından ve hadisin isnadında bir kopukluk da bulunmadığından dolayı haber sahihtir. *Tehzibü’t-Tehzib*, c. 6, s. 402, 855 nolu madde; c. 7, s. 120, 258 nolu madde; c. 10, s. 404, 727 nolu madde.

Abdürrezzak iki kanalla daha buna benzer bir olayı aktarır. Ancak olay Hz. Osman (radiyallâhu ‘anh) döneminde gerçekleşmiştir. Kissanın tekrarlanmış olma olasılığı bulunmaktadır. *El-Musannef*, 13446 ve 13447 nolu hadis, Kitabü’t-Talak, “Altı ayda doğuran kadın” bâbı.

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

16- “İşte bunlar, yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara vaat edilmiş olan dosdoğru bir sözdür.”

{أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا} “İşte bunlar, yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz.” İhsanlarıyla.

{وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ} “Ve günahlarını bağışlayacağımız.” Onları bunlardan dolayı sorguya çekip cezalandırmayacağız.

{فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ} “Cennetlikler arasındadırlar.” Cennette cennet ehliyle birlikte dirler.

{وَعَدَ الصِّدْقِ} “Bu, dosdoğru bir sözdür.” Cennet vadi.

{الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ} “Onlara vaat edilmiş olan.” Dünyada.

b) (وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا) “Onun ana karında taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer” ilahî buyruğunda geçen “Fisal” sözcüğü, sütten kesmek demektir. İbn Abbâs hamilelik müddetinin en alt seviyesinin bu âyet ve (وَالْوَالِدَاتُ) “Emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler” (2/el-Bakara/233) âyeti cem ederek altı ay olduğunu çıkarmıştır.

Bu hadiste İbn Abbâs, Hz. Ömer (radiyallâhu ‘anh)‘a otuz aylık müddetin 24 ayının süt emmeye ayrılması halinde 6 ay hamileliğe kaldığını işaret etmektedir.

c) Bu gerçekliği Hz. Ömer’e gösterenin Hz. Ali (radiyallâhu ‘anh)‘ın olduğu da rivayet edilmiştir. Aktarılan rivayete göre Hz. Ali bu iki âyetle istidlal etmiştir. Diğer bir rivayete göre, Lokman Süresi’nin 14. âyeti “ve Fisâluhu fî âmeyni” buyruğu ile istidlal etmiştir. *El-Musannef*, 13443 ve 13444 nolu hadis, Kitabü’t-Talak, “Altı ayda doğuran kadın” bâbı.

Âyetleri cem ederek bu sonuca ulaşma noktasında İbn Abbâs’ın ilim deryası Hz. Ali’den yararlanmış olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Gerçi İbn Abbâs’ın geniş Kur’an kültürünün bir hamulesi de olabilir.

وَالَّذِي قَالَ لَوْلَا إِلَهُي لَمَمَّا أَتَعَدَّانِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ
الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ
فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾

17- “Bir de öylesi var ki, ana ve babasına, ‘Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni (yeniden dirilip topraktan) çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz?’ der. Onlarsa Allah’tan yardım isteyerek, ‘Yazık sana! İmana gel, çünkü Allah’ın verdiği söz gerçektir.’ derken o, ‘Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.’ der.”

{ وَالَّذِي قَالَ لَوْلَا إِلَهُي } “Bir de öylesi var ki, ana ve babasına, der.” Bu şahıs Abdurrahman ibn Ebûbekir’dir. Müslüman olmadan önce anne ve babasına şöyle demiştir:

{ أِفْ لَمَمَّا } “Öf size.” Tiksiniyorum ikinizden.

{ أَتَعَدَّانِي } “Beni mı tehdit ediyorsunuz?” Bana mı anlatıyorsunuz?

{ أَنْ أُخْرَجَ } “(Yeniden dirilip topraktan) çıkarılmakla.” Kabirden diriliş için çıkartılacağı.

{ وَقَدْ خَلَتِ } “Gelip geçmişken.” Geçmişken.

{ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي } “Benden önce nice nesiller.” Ben onların dirildiklerini görmedim. Onun Cahiliyye döneminde ölmüş Ced’an ibn Amr ve Osman ibn Amr adlı iki dedesi vardı. Abdurrahman bu ikisini kastetti.

{ وَهُمَا } “Onlarsa.” Yani anne babası.

{ يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ } “Allah’tan yardım isteyerek.” Allah Teâlâ’ya dua ederek.

{ وَيْلَكَ } “Yazık sana! Derken.” Allah Teâlâ dünyanı karartsın.

{ آمِنْ } “İmana gel.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Çünkü Allah’ın verdiği söz.” Öldükten sonra dirilme.

{ حَقٌّ } “Gerçektir.” Ölümden sonra gerçekleşecektir.

{ فَيَقُولُ } “O, der.” Abdurrahman.

{ مَا هَذَا } “Bu, değildir.” Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in söylediği şey.

{ إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin masallarından başka bir şey.” Ancak öncekilerin yalanıdır.

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾

18- “İşte bunlar da cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce geçen ümmetler arasında (azap) sözü gerçek olmuş kimselerdir. Bunlar gerçekten ziyana uğrayanlardır.”

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ } “İşte bunlar da kimselerdir.” Abdurrahman’ın dedeleri Cedan ve Osman.

{ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ } “(Azap) sözü gerçek olmuş.” Kendilerine hışım ve azap sözü vacip olan kimselerdir.

{ فِي أُمِّ } “Ümmetler arasında.” Ümmetlerle birlikte.

{ قَدْ خَلَتْ } “Geçen.” Geçmiş bulunan.

{ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ } “Cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce.” Cinlerin ve insanların kâfirleri cehennem içinde azap çekmektedirler.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ } “Bunlar gerçekten ziyana uğrayanlardır.” Aldanmışlardır. Kıyâmet gününe kadar dünyada diriltilemezler. Bunun üzerine Abdurrahman güzel bir Müslüman oldu.

﴿١٩﴾ وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِّمَّا عَمِلُوا وَلِيُوفيَهُمْ أَعْمَالُهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

19- "Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verir; kendilerine haksızlık yapılmaz!"

{ وَلِكُلِّ } "Herkesin, vardır." Mü'min ve kâfir olan her bir kişinin.

{ دَرَجَاتٍ } "Dereceleri." Mü'minlerin cennettedir. Kâfirlerin derekeleri ise cehennemdedir.

{ مِّمَّا عَمِلُوا } "Yaptıklarına göre." Dünyada işlemiş oldukları şeylere göre.

{ وَلِيُوفيَهُمْ } "(Allah) onlara tam olarak verir." Bolca karşılık verir.

{ أَعْمَالُهُمْ } "Yaptıklarının karşılığını." Amellerinin cezasını.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } "Kendilerine haksızlık yapılmaz." İyiliklerinden bir şey eksiltilmez. Günahlarına da bir şey eklenmez.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere şöyle denir: 'Siz, dünya hayatınızda bütün güzel şeyleri harcıyıp tükettiniz, onların zevkini çıkardınız! Artık bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanız ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!'"

{ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ } "Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere şöyle denir." Cehennem azabına girmeden önce kendilerine şöyle denir:

{ أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ } "Siz, bütün güzel şeyleri harcıyıp tükettiniz." İyiliklerinizin sevabını yediniz.

{ فِي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ } “Dünya hayatınızda... zevkini çıkardınız.” Faydalandınız.

{ بِهَا } “Onların.” Dünyada iyiliklerinizin sevabını.

{ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ } “Artık bugün alçaltıcı bir azap göreceksiniz.” Şiddetli.

{ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde büyüklük taslamanız.” İmandan kaçınarak.

{ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Haksız yere.” Hakkınız olmaksızın.

{ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ } “Ve yoldan çıkmanızdan dolayı.” Dünyada yeryüzünde inkâr etmeniz ve isyan etmeniz nedeniyle.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ

عَظِيمٍ ٢١

21- “Âd kavminin kardeşi (Hûd'u) hatırla! Hani o, kendinden önce ve sonradan uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine, ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin; çünkü ben sizin, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum.’ demişti.”

{ وَاذْكُرْ } “Hatırla.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine.

{ أَخَا عَادٍ } “Âd kavminin kardeşi (Hûd'u).” Âd oğullarına Hûd'u.

{ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ } “Hani o, kavmine, demişti.” Onları korkutmuş.

{ بِالْأَحْقَافِ } “Ahkâf bölgesindeki.” Diyor ki; ahkaf, ateş tepelikleridir. Yani cehennem ateşinin yılları. Binlerce yıl. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ahkâf, Yemen taraflarında bir dağ adıdır. Ahkâf'ın Şam dolayları olduğu da söylenmiştir. Kumdan tepelikler olduğu da söylenmiştir. Yemen'de bir yer olduğu da söylenmiştir... Onun üzerinde kalktı ve kavmini ikaz etti.

{ وَقَدْ خَلَتْ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ } “Kendinden önce uyarıcıların da gelip geçtiği.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce resûller idiler.

{ وَمِنْ خَلْفِهِ } “Ve sonradan.” Ondan sonra da.

{ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ } “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm) onlara “Sadece Allah Teâlâ’yı birleyiniz” dedi.

{ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Çünkü ben sizin... korkuyorum.” Sizin başınıza azabın gerçekleşmesinden korkmaktayım.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günün azabına uğramanızdan.” Eğer iman etmezseniz şiddetli bir azaptan.

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُفَكِّنَا عَنْ إِلَهِنَا فَأَتَيْنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾

22- “Onlar dedi ki: ‘Sen, bizi ilâhlarımızdan ayırmak için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir!’”

{ قَالُوا أَجِئْنَا } “Onlar dedi ki... mi geldin?” Ey Hûd!

{ لِنُفَكِّنَا } “Sen, bizi ayırmak için.” Bizi çevirmek için mi?

{ عَنْ إِلَهِنَا } “İlâhlarımızdan.” İlahlarımıza ibadet etmekten.

{ فَأَتَيْنَا بِمَا تَعِدُنَا } “Bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir.” Azabı.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söyleyenlerden isen.” İman etmemiz halinde üzerimize inecek olan azabı getir.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرِكُمْ قَوْمًا

تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- “Hûd dedi: ‘O bilgi ancak Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Ama ben sizi cahillik eden bir toplum olarak görüyorum!’”

{ قَالَ } “Hûd dedi.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm) onlara dedi ki:

{ اِنَّمَا الْعِلْمُ } “O bilgi ancak.” Azabın inişiyile ilgili bilgi.

{ عِنْدَ اللَّهِ وَأَبْلَغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ } “Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum.” Tevhidi.

{ وَلَكِنِّي أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ } “Ama ben sizi cahillik eden bir toplum olarak görüyorum.” Allah’ın emrini ve azabını.

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

24- “Sonunda o azabı, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce, ‘Bu, ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak.’ dediler. (Hûd dedi): ‘Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır!’”

{ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا } “Sonunda o azabı, bir bulut şeklinde görünce.” Bulutu.

{ مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ } “Vadilerine doğru yayılan.” Rüzgârlarının ve yağmurlarının vadileri.

{ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ } “Bu, ufukta beliren bir bulut, dediler.” Buluttur.

{ مُّمْطِرُنَا } “Bize yağmur yağdıracak.” Ekinlerimize yağmur yağdıracak. Hazreti Hûd (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ } “(Hûd dedi): Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir.” Azaptır.

{ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ } “O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır.” Acıtcı.³

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(عارض) sözcüğü, bulut anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Ahkâf Süresi, 2. Bâb.

Hafız İbn Hacer der ki: “Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Talha kanalıyla mevzul olarak rivayet etmiştir. Fethü’l-Bâri, c. 8, s. 578.

b) { فَلَمَّا رَأَوْهُ } “Sonunda o azabı gördüklerinde.” Yani Hz. Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi, Allah Teâlâ’nın kendilerine ufukta arz olunan bir bulut suretinde gön-

تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَاصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ
نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- “O, Rabbinin buyruğuyla, her şeyi yok eder!’ Derken o hale geldiler ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu! İşte biz günah işleyen bir kavmi böyle cezalandırırız!”

{ تُدْمِرُ } “O, yok eder.” Helak eder.

{ كُلِّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا } “Rabbinin buyruğuyla, her şeyi.” Rabbinin izniyle.

{ فَاصْبَحُوا } “Derken o hale geldiler ki.” Helakin ardından öyle bir şekle dönüştüler ki.

{ لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ } “Meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu.” Evlerinden başka.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ } “Biz günah işleyen bir kavmi cezalandırırız.” Müşrik.

وَلَقَدْ مَكَنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا
وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ
شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾

dermiş olduğu azabı görünce birbirlerine müjde vererek şöyle dediler: “İşte bu bize yağmur yağdıracak buluttur. Hz. Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın bize vaat ettiği gibi bir azap değildir.” Allah Teâlâ Hz Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kelamını bize şöyle hikâye etmektedir: (بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رَيْحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) “Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır!” (46/el-Ahkâf/24)

c) Cevherî’nin verdiği bilgiye göre; semada enine görünen buluta Arıd denilir.

26- “Andolsun biz, size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler bahşetmiştik. Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine birşey yarar sağlamadı; çünkü onlar bile bile, Allah’ın âyetlerini inkâr ettiler. Alay konusu yaptıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.”

{ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ } “Andolsun biz, onlara vermiştik.” Onlara mal, kuvvet ve işler verdik.

{ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ } “Size vermediğimiz imkânları.” Ey Mekke ehli size bahşetmediğimiz ve size vermediğimiz olanakları.

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا } “Onlara kulaklar, bahşetmiştik.” Kendileriyle işi-teceği kulaklar.

{ وَأَبْصَارًا } “Gözler.” Kendileriyle görececekleri.

{ وَأَفْئِدَةً } “Ve kalpler.” Kendileriyle akledecekleri kalpler.

{ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ } “Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine yarar sağlamadı.” Kalpleri.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Bir şey.” Allah’ın azabından bir şey gidermedi.

{ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ } “Çünkü onlar bile bile, Allah’ın âyetlerini inkâr ettiler.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve Allah’ın kitabını inkâr etmişlerdi.

{ وَحَاقَ بِهِمْ } “Kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.” Kendilerine indi.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay konusu yaptıkları şey.” Alay ettikleri azap.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Andolsun biz, çevrenizdeki birçok kentleri de helâk ettik. Belki doğru yola dönerler diye de âyetleri çeşitli şekillerde açıkladık.”

{ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى } “Andolsun biz, çevrenizdeki birçok kentleri de helâk ettik.” Ey Mekke ehli.

{ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ } “Âyetleri çeşitli şekillerde açıkladık.” Kendilerini helak ettiğimiz kimseler için âyetleri emir, nehy ve helakle açıkladık.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } “Belki doğru yola dönerler diye de.” Küfürlerinden dönerler de tevbe ederler diye.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُبَرَاءَ إِلَٰهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Allah’ı bırakıp da kendilerine yakınlık sağlamak üzere tanrı edindikleri şeyler, onlara yardım etmeli değil miydi? Ama hayır (tanrıları) onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.”

{ فَلَوْلَا نَصْرُهُمْ } “Onlara yardım etmeli değil miydi?” Onlara yardım etseydi ya.

{ الَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Edindikleri şeyler.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُبَرَاءَ إِلَٰهَةً } “Allah’ı bırakıp da kendilerine yakınlık sağlamak üzere tanrı.” Allah’a yaklaştıkları kurbanlar. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ } “Ama hayır (tanrıları) onları bırakıp gittiler.” İbadet ettikleri şeyler kendilerinden kaybolup gitti.

{ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ } “Bu onların yalanı.” Onların yalanıdır.

{ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “Ve uydurup durdukları şeydir.” Allah Teâlâ adına yalan söyleyip durdukları şeyler.

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنَّ يَشْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلُّوا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- “Bir de cinlerden bir grubu, Kur’an’ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onlar dinlemek üzere toplanınca, ‘Susun, dinleyin!’ dediler, (Kur’an’ın) okunması bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler.”

{ وَادُّ صَرْفَتًا إِلَيْكَ نَفَرًا } “Bir de bir grubu, sana yöneltmiştik.” Sana bir cemaati yönlendirdik.

{ مِنْ الْجِنِّ } “Cinlerden.” Bunlar dokuz kişilik bir grup idi.

{ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ } “Kur’an’ı dinlemeleri için.” Kur’an’ın kıraatine kulak vermeleri için.

{ فَلَمَّا حَضَرُوهُ } “Onlar dinlemek üzere toplanınca.” Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Batn-ı Nahle’de iken.

{ قَالُوا } “Dediler.” Birbirlerine şöyle dediler:

{ أَنْصِتُوا } “Susun, dinleyin.” Susun da Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kelamını dinleyesiniz.

{ فَلَمَّا قُضِيَ } “(Kur’an’ın) okunması bitince de.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kıraatini ve namazını bitirince Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman ettiler.

{ وَلَوْ إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ } “Uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler.” Kavimlerine, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmiş olarak onları uyarmak için döndüler.

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ



30- “‘Ey kavmimiz’ dediler, ‘Doğrusu biz, Musa’dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola götüren bir kitap dinledik.’”

{ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا } “Ey kavmimiz’ dediler, ‘Doğrusu biz bir kitap dinledik.” Bir kitabı ki, bununla Kur’an’ı kastetmektedirler, dinledik.

{ أَنْزَلَ } “İndirilen.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilen.

{ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } “Musa’dan sonra kendinden öncecekileri doğrulayan.” Tevhide ve kendisinden önce geçmiş olan Tevrat’taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özelliklerine ve niteliklerine uygun. Bu cinler Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a iman etmekteydiler.

{ يَهْدِي } “Götüren.” Doğru yola ileten.

{ إِلَى الْحَقِّ وَآلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ } “Gerçeğe ve doğru yola.” Allah Teâlâ’nın kendisinden razı olduğu dine ileten ki, bu din İslam’dır.

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ
مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾

31- “Ey kavmimiz! Allah’ın davetçisine uyun ve ona iman edin ki, (Allah da) günahlarınızdan bir bölümünü bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun.”

{ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ } “Ey kavmimiz! Allah’ın davetçisine uyun.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e tevhidle uyunuz.

{ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ } “Ve ona iman edin ki, (Allah da) günahlarınızdan bir bölümünü bağışlasın.” Rabbiniz, Cahiliyye döneminde işlemiş olduğunuz günahlarınızı bağışlasın.

{ وَيُجِرْكُمْ } “Ve sizi korusun.” Sizi kurtarsın.

{ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ } “Can yakıcı bir azaptan.” Acıtcı.

وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٣﴾

32- “Kim Allah’ın davetçisine uymazsa (bilsin ki), yeryüzünde (Allah’ı) aciz bırakacak değildir. Onun Allah’tan başka dostları da yoktur. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.”

{ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ } “Kim Allah’ın davetçisine uymazsa (bilsin ki).” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ } “(Allah’ı) aciz bırakacak değildir.” Allah’ın azabından kaçıp kurtulucu değildir.

{ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ } “Yeryüzünde. Onun Allah’tan başka yoktur.” Allah’tan başka.

{ أَوْلِيَاءُ } “Dostları da.” Kendisine yarar sağlayacak akrabaları/ya-kınları.

{ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.” Apaçık bir küfür içindedirler.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغْيِ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

33- “Onlar, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla yorulmayan Allah’ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini görmediler mi? Evet, gerçekten O’nun her şeye gücü yeter.”

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Onlar görmediler mi?” Mekke kâfirleri bilmiyorlar mı?

{ أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغْيِ } “Gökleri ve yeri yaratan ve yorulmayan Allah’ın.” Aciz olmadığını.

{ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى } “Onları yaratmakla. Ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini.” Diriliş için.

{ بَلِّغْ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Evet, gerçekten O’nun her şeye gücü yer-
ter.” Hayata ve ölüme.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ
وَرَبَّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere, ‘Nasıl, bu gerçek de-
ğil miymiş?’ (denildiğinde), ‘Evet, Rabbimize andolsun ki ger-
çekmiş.’ derler. Allah da ‘Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı, ta-
dın azabı!’ der.”

{ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Sunulacakları gün inkâr edenlere.” Hazret-i
Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{ عَلَى النَّارِ } “Ateşe.” Cehennem ateşine girmeden önce kendile-
rine şöyle denilir:

{ أَلَيْسَ هَذَا } “Nasıl, bu değil miymiş, (denildiğinde).” Azap.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek.” Adaletli.

{ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا } “Evet, Rabbimize andolsun ki, gerçekmiş, derler.”
Evet, azap haklıdır.

{ قَالَ } “Allah da, der.” Allah Teâlâ da onlara.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ } “Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı, ta-
dın azabı.” Dünyada Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve
Kur’an’ı inkâr etmenizden ötürü.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَرْصِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَتْهُمْ
يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوْعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ فَهَلْ
يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- “(O halde) sen de peygamberlerden azim sahibi olanların sab-
rettikleri gibi sabret! Onlar hakkında acele etme! Çünkü onlar,

kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar! Bu bir tebliğdir! Hiç yoldan çıkan fâsıklar topluluğundan başkası helâk edilir mi?”

{ فَاصْبِرْ } “(O halde) sen de sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Kâfirlerin eziyetlerine.

{ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَرْمِ } “Azim sahibi olanların sabrettikleri gibi.” Yakîn ve kararlılık sahibi olanlar gibi.

{ مِنَ الرُّسُلِ } “Peygamberlerden.” Hazret-i Nûh, Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) gibi. Âyetin, “Şiddet ve sabır sahibi Hazret-i Nûh, Hazret-i Eyyûb, Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya gibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ } “Onlar hakkında acele etme.” Helak konusunda.

{ كَانَهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ } “Çünkü onlar, kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün.” Azabı.

{ لَمْ يَلْبَثُوا } “Sanki dünyada kaldıklarını sanırlar.” Dünyada kalmadılar.

{ إِلَّا سَاعَةً } “Sadece bir saati kadar.” Bir saat kadar.

{ مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ } “Gündüzün. Bu bir tebliğdir.” Bir tebliğ ve mühlettir. Azap ve helak vakti geldiğinde.

{ فَهَلْ يُهْلَكُ } “Hiç, helâk edilir mi?” Azapla.

{ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ } “Yoldan çıkan fâsıklar topluluğundan başkası.” Kâfirler, bunlar inkâr edip Allah’ın yolundan sapanlardır.

Dizin

A

Abdullah ibn Selam 92, 147, 301, 756
Abdullah ibn Übeyy 239, 249, 253, 255, 274, 289
Abdurrahman ibn Ebûbekir 760, 763
Abdûlmuttalib oğulları 276
Abdümenaf ibn Zühre oğulları 276
açlık 232
Ad 141, 458, 599, 600, 601, 626
Ader 294
Âd oğulları 766
Ahzab Savaşı 251
Aişe 280, 285, 287
Akabe 428
Akıl hastalığı 713
Akıl sahibi insanlar 475, 499, 568
akrabalık 185, 644, 646
alamet 36, 383, 403, 687
Alay 168, 201, 667, 687, 731, 746, 747, 770
Ali ibn Ebî Tâlib 120, 124, 152, 230, 231, 467, 499, 700

Alkame 705
Amr ibn Gaziye el-Ensarî 656
Amura 438
Anlayış 66
Antakya 372
Araplar 244, 255, 430, 455
arkadaş 682
Arş 541, 546
asâ 82, 90, 687
Asif 29
Asiye bint Muzahim 61
Aynın yarılması 385, 403
Ayyaş ibn Ebî Rebia el-Mahzumî 124
Azer 422, 676

B

bahçe 170, 308, 310
baş örtüleri 288
Batn-ı Nahle 772
Bedir Savaşı 46, 56, 120, 121, 122, 125, 163, 165, 202, 292, 369, 370, 448, 458, 467, 581, 608, 685, 713, 714, 726, 731, 738

Belkıs 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29,
30, 31, 270
Berberi 420
Berhiya 29
Beş vakit namaz 10, 145, 171, 181,
200, 229, 264, 348, 353, 654
Beyt 264, 645
beyyine 645
Bildircın eti 735
Boğazlanma 431
bulut 53, 54, 210, 341, 728, 768
Bünyamin 756

C-Ç

Cahiliyye 763, 773
Cebr 713
Cedan 764
Cedd ibn Kays 239, 253
Celde 262
Cilbab 289
cimri 254
Colundun el-Ezdî 188
Cüheyne 757
Cüveyriye bint Haris el-Mustalikiyye
281
çekirge 687
çocuk 61, 64, 135, 159, 187, 393, 426,
429, 431, 440, 449, 493, 511, 576,
577, 623, 624, 679, 696

D

Davdum 438
deli 330
Demir 472
Dinde kardeş 245
Diriliş 193, 371, 398, 402, 615, 632,
711, 774
Diriltme 632

dişi deve 36, 602, 603
Dokuz mucize 14, 551
Duvar 73

E

Ebû Aver el-Eslemî 239
Ebûbekir 95, 124, 152, 162, 164,
340, 341, 353, 371, 429, 499, 502,
503, 504, 512, 514, 619, 627, 639,
642, 653, 656, 700, 724
Ebû Cehil 10, 91, 98, 120, 125, 147,
150, 159, 163, 226, 299, 319, 320,
340, 341, 343, 357, 369, 370, 416,
451, 454, 456, 479, 497, 498, 499,
504, 506, 508, 511, 512, 513, 559,
589, 590, 607, 608, 612, 613, 616,
617, 619, 620, 625, 635, 639, 641,
642, 648, 657, 658, 660, 703, 722,
723, 724, 740, 741, 742
Ebû Katrus 412, 415
Ebû Kerb 720
Ebû Mamer Cemil ibn Esed 241
Ebû Süfyan 239, 248, 257, 259,
274, 301
Ebû Tâlib 94, 454
Ehl-i Kitap 161, 259, 635, 636,
686
El 108, 429, 452, 598, 644, 645, 687,
694, 761, 762
Ergenlik 577
Esad ibn Melikyekrub 720
Esed 757
Eslem 682, 757
Evs ibn Samit 241
F
faiz 343
fakirlik 623, 660

Fars 162
Farşlılar 161, 165
fâsık 14, 34, 230, 231, 640, 690,
691, 739
fetih 116, 237, 238, 273, 276
fırka 58, 170
Filistin 134, 311
Firavun 14, 15, 58, 59, 60, 61, 62,
63, 64, 65, 68, 74, 80, 82, 83, 84,
85, 86, 142, 143, 434, 458, 459,
551, 552, 553, 554, 555, 559, 560,
564, 686, 687, 689, 690, 691, 714,
716, 717, 718, 719
fitne 250, 251, 680
Furkan 591

G

Gatafan 757
Gayb 469
Güneşe ibadet 21, 32, 614
güneş tutulması 403

H

Habeş 420
Habib ibn Amr 603
Habib-i Neccar 375, 377, 378
Habil 188, 609
Hacer 76, 429, 597, 598, 661, 663,
682, 768
hafaza divanları 531, 744
Hafaza Melekleri 705
Hafsa 280
Halid ibn Velid 513
Halil 476
Hâm 420
Hamne bint Ebû Süfyan 123
Hamza 120, 467, 738
Hanzala 757

Harise oğulları 250, 252
Haris ibn Amr en-Nevfelî 95
Haris ibn Kays 740
Harran 134
haşere 687
Havle 241
Hayber 260
Hazret-i Âdem 173, 224, 295, 296,
343, 402, 485, 486, 488, 495,
576
Hazret-i Davud 16, 270, 271, 303,
460, 462, 463, 464, 465, 568
Hazret-i Eyyûb 473, 474, 475, 776
Hazret-i Hamza 257, 467
Hazret-i Harun 81, 106, 433, 434,
435
Hazret-i Hud 141, 235, 458, 556,
601, 767, 770
Hazret-i İbrahim 128, 132, 133, 134,
135, 137, 138, 246, 421, 422,
423, 424, 425, 426, 432, 433,
660, 686, 776
Hazret-i İsmail 426, 428, 429, 430,
431, 477
Hazret-i İsa 362, 372, 527, 577, 686,
695, 697, 699, 776
Hazret-i İshak 135, 426, 431, 432,
433, 476
Hazret-i Lokman 207
Hazret-i Lut 37, 38, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 143, 425,
438, 459, 660
Hazret-i Musa 12, 13, 15, 50, 59, 60,
61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71,
72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81,
83, 86, 90, 106, 109, 111, 149,
233, 246, 434, 551, 552, 558,

560, 620, 662, 686, 687, 688,
690, 714, 716, 773, 776
Hazret-i Nuh 127, 246, 383, 384, 419,
420, 421, 458, 539, 634, 776
Hazret-i Sâlih 33, 34, 35, 36, 141, 143,
235, 459, 508, 556, 602, 603
Hazret-i Süleyman 15, 16, 17, 18,
19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30,
31, 32, 270, 271, 304, 305, 206,
307, 468, 471, 472, 473
Hazret-i Şuayb 74, 75, 140, 143,
235, 459, 508
Hazret-i Yahya 661, 776
Hazret-i Yunus 439, 440
Hazret-i Yusuf 557, 558, 628
Hazret-i Zekeriyya 661, 776
hendek 247
Hendek Savaşı 708
Hesap günü 460, 466, 479, 487,
553
hevâ 120, 740
Hıristiyan 286, 493, 631
hicret 77, 134, 154, 276, 278, 281,
282
hikmet 11, 13, 66, 134, 144, 177,
202, 203, 204, 214, 215, 239,
240, 242, 297, 298, 317, 318,
336, 337, 367, 461, 491, 542,
617, 618, 628, 662, 663, 666, 706,
727, 728, 748, 749, 750
hilm 429
Himyer 720
Hizkil 70, 554, 556, 558, 560, 562
Hudeybiye Barış Antlaşması 163
Huyay ibn Ahtab 259
Huzeyme 238
hüccet 172, 567

Hüdhüd 19, 20, 22, 23
hür 278

Hüzeyme oğulları 237

İ

ibret 36, 45, 127, 145, 302, 303,
308, 310, 311, 312, 365, 380,
382, 383, 467, 474, 475, 691,
696, 728, 729, 740

iddet 275

İftira 244

ikindi namazı 171, 469, 470

İkrime ibn Ebû Cehil 239

ilham 18, 60, 760

ilim 15, 16, 28, 29, 66, 104, 107,
111, 148, 196, 300, 301, 598,
633, 735, 736, 762

İncil 146, 320, 509, 568, 617

infak 109, 254

intikam 13, 48, 134, 144, 163, 224,
259, 301, 318, 368, 382, 457,
483, 491, 494, 514, 538, 562,
599, 628, 640, 676, 684, 690,
691, 722, 727, 749

İsrâ 107, 233, 686, 755

İsrafil 53, 336, 531, 710

İsrailoğulları 62, 86, 233, 234, 245,
717

İstahr 304, 305

K

Kâbe 705

Kabil 188, 609

kabir 232

Kaddar ibn Salif 34

Kadir Gecesi 710

Kaf Dağı 469

kan 273, 506, 687

kandil 273
karınca 17, 154, 299
Karun 106, 107, 108, 109, 110, 112,
113, 142, 143, 522, 551
Kaylule 67, 311
Kehf 415
Kıpti 67, 69, 70, 84, 85
kısas 654, 656
kısır 661
kıtlık 184, 188, 232, 628
Kıtmir 346
Kinane oğulları 237, 238
koç 428
Köşk 83, 559
kudret helvası 90, 718, 719, 735
kulluk 55, 94, 127, 128, 129, 140,
152, 169, 295, 376, 391, 492, 500,
501, 503, 528, 529, 545, 600, 614,
664, 697, 699, 766, 767
kurbağa 687
Kureyş 56, 88, 97, 129, 212, 222,
243, 329, 338, 351, 368, 386,
454, 459, 644, 646, 685, 692,
694, 711, 714
Kureyza oğulları 259
Kuşların keliması 16

L

lânet 287, 568
Lat 492, 513, 515, 519
Levh-i Mahfuz 47, 245, 299, 343,
372, 666

M

Mahzum oğulları 370
Mariye-i Kıptiyye 276, 281
Mateb ibn Kuşeyr 239, 249, 253
Mecusî 31, 286

Medine 57, 152, 154, 239, 249, 250,
251, 253, 255, 274, 276, 278, 288,
289, 290, 500, 692
Medyen 71, 72, 77, 87, 140
Mehir 278
Mekke 39, 43, 44, 45, 52, 55, 57, 89,
90, 95, 97, 101, 103, 115, 116,
124, 125, 130, 131, 141, 147,
149, 155, 156, 157, 158, 163,
165, 166, 167, 179, 181, 182,
183, 184, 185, 187, 188, 198,
211, 213, 218, 222, 223, 232,
235, 236, 237, 238, 239, 248,
255, 257, 259, 274, 276, 278,
291, 292, 299, 301, 302, 314,
316, 317, 318, 319, 323, 324,
328, 330, 337, 338, 347, 361,
363, 365, 369, 372, 379, 380,
382, 383, 385, 386, 394, 395,
396, 397, 400, 402, 403, 409,
417, 438, 441, 443, 444, 445,
446, 448, 451, 452, 454, 457,
458, 460, 473, 483, 489, 492,
496, 500, 502, 511, 514, 516,
517, 518, 523, 529, 539, 545,
546, 550, 571, 573, 575, 582,
583, 584, 588, 589, 592, 599,
607, 616, 619, 620, 625, 626,
630, 641, 643, 645, 667, 668,
677, 678, 692, 712, 714, 721,
734, 741, 742, 750, 752, 753, 754,
761, 766, 770, 771, 774
Melîh oğulları 314, 326, 444, 493,
673
Menat 492, 513, 515, 519
mensuh 507
Meryem 63, 246, 452, 568, 692, 694,
695, 696, 697

Mesih 362
Meymune bint Haris el-Hilâlî 281
Mısır 58, 59, 66, 70, 71, 74, 77, 78,
83, 84, 555, 689, 691
Mikail 53, 336, 531, 710
Mirac 686
Miras 178, 245
Misak günü 638
Mizan 693
mucize 14, 197, 198, 403, 581,
582, 687
muhafeet 48, 235, 431, 452, 486,
510, 617, 698, 736
muhkem 224, 367
muhlis 197, 212, 596
muhsin 160
müellefe-i kulub 289
mülk 26, 118, 260, 471, 546, 547,
555
Münafık 38, 138, 139, 253
Münker ve Nekir 544
müteşabih 525
Müzeyne 757

N

Nadir ibn Haris 705
Nadir oğulları 259
Nadr 201, 211, 693, 730, 731, 732,
740
nasih 507
Necran 146
Nesibe bint Ka'bü'l-Ensariyye 265
nifak 249, 290
nikâh 278
nutfe 343, 576

O-Ö

oğul edinmek 241

ortak koşma 122, 157, 183, 184,
205, 206, 207, 562
Osman ibn Affan 98
Osman ibn Amr 763
öğle namazı 171
Öğüt 88, 205, 233, 359, 403, 452,
467, 568
Ölümden sonra diriliş 10, 121, 132,
166, 170, 187, 200, 219, 226,
237, 302, 338, 466, 519, 590,
626, 745
Ömer 77, 95, 116, 152, 429, 700,
734, 761, 762
öncekilerin masalları 44, 763

R

Rabia ibn Amir 603
Rahme bint Yusuf-u Siddık 475
rida 288
Riya 253, 256
Romalılar 162
Rum 161, 164, 165, 172, 179
rükûu 10
rüya 558
rüzgâr 194, 247, 259, 344, 472

S-Ş

Sabah namazı 171
Saba rüzgârı 247
Sabura 438
Sadaka 266
Safiyye bint Huyay ibn Ahtab 281
Safura 74
Safvan 287, 603, 606, 705
Safvan ibn Ümeyye 603, 606, 705
Sâm 420
Sapıklık 694
secde 21, 485, 486, 614

sefiller 293
Selman 125
Semud 32, 141, 459, 556, 599, 600,
602, 626
Sevde bint Zema ibn Esved 281
Sıkıntı 515
sihir 89, 90, 91, 752, 753
Sodom 38, 137, 438
su-i zan 248
Sûr 52, 54, 387, 404
Şam 17, 92, 165, 766
şefaât 169, 223, 355, 492, 518, 548,
549, 694, 707, 721, 722
şehvet 290, 469
Şemun Saffar 372
Şeybe 121, 456, 467, 738
Şeybe ibn Rebia 121, 456, 467
Şiir 393
şirk 36, 47, 52, 54, 91, 94, 114, 121,
143, 168, 169, 189, 201, 205, 211,
312, 346, 375, 409, 445, 467, 477,
512, 524, 540, 544, 562, 571, 591,
603, 612, 621, 681, 700, 703, 724,
734, 737, 738
Şükür 16, 56, 102, 214, 297, 306,
335, 356, 510, 536, 575, 748

T

Taif 678
Talak 261, 275, 761, 762
Talha ibn Ubeydullah 285
tasadduk 348
tevbe 14, 32, 33, 101, 128, 232, 296,
309, 362, 464, 465, 471, 494, 524,
538, 541, 586, 590, 591, 618, 644,
700, 713, 754, 760, 761, 771
Tevrat 86, 89, 90, 91, 92, 146, 147,
148, 233, 245, 301, 320, 434,

509, 568, 617, 620, 636, 756,
758, 773
tufan 126, 127

U-Ü

Ubade ibn Samit 241
Ubeyde ibn Abdülmuttalib 120
Ubeyde ibn Haris 467, 738
Ubeyy ibn Halef 162, 396, 456,
700
Ukbe ibn Ebi Muayt 700
Uriya 270, 463, 465
Utbe 121, 456, 467, 599, 624, 738
Uzeyr 693
Uzza 492, 513, 515, 519
ücret 111, 330, 331, 375, 489, 643,
644, 645, 646
Ümm-ü Habibe bint Ebû Süf-yan ibn
Harb 281
Ümm-ü Seleme 265, 281
Ümm-ü Şerik bint Cabirü'l-Amirî
276
Ürdün 311

V

Vahdâniyyet 56, 510
Vaile 138
vasiyet 244, 245
Velid ibn Muğire 121, 678, 693
Velid ibn Ukbe 230
Velid ibn Utbe 467, 738
vesvese 242
Veyl 506, 590, 730

Y

Yafes 420
Yahuda 412, 415

Yahudi 48, 76, 77, 146, 182, 286, 362,
363, 493, 530, 631, 692
Yahudilik 180, 757
yalan 51, 83, 84, 120, 126, 128, 129,
155, 159, 168, 170, 196, 288, 289,
290, 302, 328, 338, 373, 403, 442,
444, 454, 457, 493, 496, 511, 527,
551, 555, 573, 578, 605, 646, 647,
673, 674, 708, 753, 771
Yed-i Beyzâ 90
Yemen 20, 27, 92, 308, 309, 416,
766
Yeryüzünün kralları 25
Yesar 713
Yesrun 74, 75
yılan 13, 79
Yoksul 482
Yuhannaz bint Lavey ibn Yakub 60

Z

zan 741, 746
Zaura 37, 138, 438
Zebir 88
Zebir Dağı 88
Zebur 320, 509, 568, 617
zekât 185, 591
Zeyd ibn Harise 244
Zeyneb 267, 269, 280
zeytin 722
zina 262, 524, 653
Zü Kalbeyn 241
Zülkifl 477